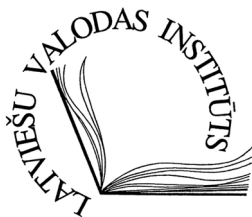

LINGUISTICA

23

LETTICA

2015

LINGUISTICA LETTICA

LATVIEŠU VALODAS INSTITŪTA ŽURNĀLS
2015 RĪGA 23

Dibinātājs / Founder
LU Latviešu valodas institūts
Reģistrācijas apliecība Nr. 90002118365

Iznāk kopš 1997. gada / Published since 1997

Atbildīgā redaktore / Editor-in-chief
Ilga JANSONE

Redakcijas kolēģija / Editorial Board
Aleksejs ANDRONOVŠ (Krievija),
Laimute BALODE (Latvija/Somija), Ojārs BUŠS (Latvija),
Ina DRUVIETE (Latvija), Trevors FENNELS (Austrālija),
Juris GRIGORJEVS (Latvija/Lietuva), Ilga JANSONE (Latvija),
Daina NĪTIŅA (Latvija), Anna STAFEČKA (Latvija),
Agris TIMUŠKA (Latvija), Lembits VABA (Igaunija),
Bernhards VELHLI (Zviedrija), Andrejs VEISBERGS (Latvija)

Mājaslapa / Website
www.lulavi.lv/zurnals-linguistica-lettica

Indeksācija / Indexing
Index Copernicus

Literārie redaktori / Proof-readers
Gunita ARNAVA, Sanda RAPA,
Jana TAPERTE, Andrejs VEISBERGS

Maketētāja / Layout designer
Gunita ARNAVA

Redakcijas adrese / Address of Editorial Board
Akadēmijas lauk. 1, 902./903. kab., Rīga, LV-1050
Tālr. / phone +371 67227696,
e-pasts / e-mail: latv@lza.lv

ISSN 1407-1932

© LU Latviešu valodas institūts, 2015

SATURS / CONTENTS

Ina DRUVIETE. Latvijas Republikas Satversmes ievads (preambula) Latvijas valodas situācijas kontekstā.....	5
Andris HIRŠS. Tērbatas personālistu metafizika un valodas analīze kā metafizisko atziņu avots tajā.....	27
Māris KŪLIS. Valodas loma kultūras tapšanā – Džambatistas Viko filosofiskās idejas.....	50
Juris GRIGORJEVS, Jurgita JAROSLAVIENĒ. Spectral Structure and Duration of the Monophthongs in Both Contemporary Baltic Languages.....	68
Jana TAPERTE. Latviešu valodas nazālo slēdzeņu spektrālās īpašības (informantu vecuma grupas no 16 līdz 39 gadiem un no 40 līdz 59 gadiem).....	93
Mārtiņš BOIKO. Par anaptiksi latviešu tautasdziesmās.....	105
Ieva ELSBERGA, Sandra KALNIŅA, Laura RITENBERGA-KINDERE. Valodu kontaktu loma semantiskā lauka ‘vide’ paplašināšanas procesos: jēdzienu ‘valodas vide’ un ‘vides valoda’ mūsdienu interpretācija.....	130
Jurgita GIRČIENĒ. Gastronomijos srities skoliniai kaip globalējančio pasaulio atspindys.....	146
Anitra ROZE. Salīdzinājumi ar adjektīvu <i>dzeltens</i>	167
Ieva FĪBIGA. Medicīnas valoda senajā Grieķijā un tās attīstība.....	182
Igors KOŠKINS. Savs un svešais valodu kontaktos: slāviskas cilmes aizguvumi un mantotā leksika latviešu valodā.....	203
Iļga JANSONE. Vēžu un zivju nosaukumu motivēti Vidzemes mājvārdi (1826. gada dvēseļu revīzijas materiāli).....	217

Малгожата ОСТРУВКА [Malgožata Ostruvka]. Надгробные надписи в Резекне и Краславе как свидетельство сосуществования культур и языков в Латгалии	238
Jūlija GABRANOVA. Baltkrievu valoda 20.–21. gadsimta Latvijā: valodas kontaktu aspekts	257
Genovaitė KAČIUŠKIENĖ, Milda MIKALONYTĖ. Šiaulių miesto atstovų kalbinis tapatumas: anketinis tyrimas	271
HRONIKA	284
Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi” profesores Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai (<i>Anna Stafecka</i>)	284
VIII Starptautiskais Dialektoloģijas un ģeolingvistikas biedrības kongress Kirēnijā (<i>Liene Markus-Narvila</i>)	287
Baltijas studiju konference Marburgā (<i>Laimute Balode</i>)	291
IN MEMORIAM	294
Tenu KARMA	294
Valentīna SKUJIŅA	296
Marta STRAUTIŅA, Vilma VĒBERGA	300
Ruta VEIDEMANE	303
VALODNIECĪBAS BIBLIOGRĀFIJA 2014 (<i>M. Silkāne</i>)	306
ZIŅAS PAR AUTORĪEM	430

Ina DRUVIETE

**LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES IEVADS
(PREAMBULA) LATVIJAS VALODAS
SITUĀCIJAS KONTEKSTĀ¹**

**Preamble to the Constitution of the Republic of Latvia
(Satversme) in the Context of the Language Situation
in Latvia**

Summary

The protection of the Latvian language has always been considered as an essentially constitutional issue. The status of the Latvian language was not constitutionally regulated in the 1922 Constitution; the article on Latvian as the official language was proposed in the 2nd part of this Constitution which was never been adopted. 7 years after the restoration of independence, in 1998, the amendment of the Article 4 of the Constitution confirmed the official status of the Latvian language as a State language. In 2002, further amendments were made to secure the official status of the Latvian language. The legislator defined the Latvian language as the working language of the Saeima and the municipal structures, and established the persons' rights to receive the response from the state and municipal institutions in the Latvian language. A solemn oath of parliamentarians was also introduced, in which, among other items, one promises to strengthen the Latvian language as the only State language.

On 18 February 2012 Latvian citizens participated in a referendum on making Russian a second official State language. The proposal was rejected by three-quarters of voters. There is a complex background to language policy in Latvia, where since regaining independence in 1991 the country has promoted Latvian as the only state language, though Russian and other languages are widely used publicly. The language law and associated citizenship law in Latvia (as in Estonia) have received considerable commentary, with recent significant writings disagreeing strongly regarding their interpretation. These laws have also very often been criticised by both European institutions and by Russia, yet they are linked to the basis of Latvian sovereignty. Proficiency in Latvian among previous non-speakers of this language has improved

¹ Raksts sagatavots Valsts pētījumu programmas "Letonika – Latvijas vēsture, valodas, kultūra, vērtības" projektā "Latviešu valodas pētījumi 21. gadsimta zinātnes kontekstā".

markedly since independence, and generally there has been little interpersonal or community conflict over language. The move for a referendum, promoted by Russian groups was of a highly political character, and with a particular discourse about Latvia and language, brings a new phase to an ongoing language policy issue. “Although the initiative to introduce Russian as a second official language was wound up on 18 February 2012 on account of an insufficient number of ballots [...] even this political defeat of pro-Soviet ideology may in the long run turn into an effective tool for destruction of the nation-state in which Latvians exercise their right to self-determination and to enjoy and maintain their cultural uniqueness” (Jarinovska 2013: 158).

Such developments as the proposals to hold a referendum on making Russian the second state language in Latvia proved the necessity to strengthen the core values of the Republic of Latvia in the main Law – the Constitution – in a more explicit way. The initiator of the proposal, Judge of the European Court of Justice, Egils Levits, stressed that the Preamble has been created at this particular time to reflect the given historic situation, and to make it clear that Latvia upholds European values (Levits 2013). After passionate discussions among lawyers, politicians, in mass media and social networks on 19 June 2014, the Saeima, with 69 parliamentarians out of 100 voting in favour and 28 voting against, adopted amendments to the Constitution of the Republic of Latvia (*Satversme*) in the final reading. The Constitution was supplemented with the following introduction revealing its very purpose and essence.

“The people of Latvia, in freely elected Constitutional Assembly, have adopted the following State Constitution: The State of Latvia, proclaimed on 18 November 1918, has been established by uniting historical Latvian lands and on the basis of the unwavering will of the Latvian nation to have its own State and its inalienable right of self-determination in order to guarantee the existence and development of the Latvian nation, its language and culture throughout the centuries, to ensure freedom and promote welfare of the people of Latvia and each individual.

The people of Latvia won their State in the War of Liberation. They consolidated the system of government and adopted the Constitution in a freely elected Constitutional Assembly.

The people of Latvia did not recognise the occupation regimes, resisted them and regained their freedom by restoring national independence on 4 May 1990 on the basis of continuity of the State. They honour their freedom fighters, commemorate victims of foreign powers, condemn the Communist and Nazi totalitarian regimes and their crimes.

Latvia as democratic, socially responsible and national state is based on the rule of law and on respect for human dignity and freedom; it recognises and protects fundamental human rights and respects ethnic minorities. The people of Latvia protect their sovereignty, national independence, territory, territorial integrity and democratic system of government of the State of Latvia.

Since ancient times, the identity of Latvia in the European cultural space has been shaped by Latvian and Liv traditions, Latvian folk wisdom, the

Latvian language, universal human and Christian values. Loyalty to Latvia, the Latvian language as the only official language, freedom, equality, solidarity, justice, honesty, work ethic and family are the foundations of a cohesive society. Each individual takes care of oneself, one's relatives and the common good of society by acting responsibly toward other people, future generations, the environment and nature.

While acknowledging its equal status in the international community, Latvia protects its national interests and promotes sustainable and democratic development of a united Europe and the world. God, bless Latvia!"

Thus Latvia joined to the majority of countries having at least some introductory statement of purpose or spirit of their Constitutions. However, very few Constitutions have the official state languages mentioned in their preambles (e.g. Mali, Vanuatu, Cameroon, Spain). Estonia enacted its present constitution in 1992, including a brief preamble establishing continuity with the independent state proclaimed in 1918 and guaranteeing "the preservation of the Estonian nation, language and culture through the ages." Lithuania also passed a new constitution in 1992 to establish continuity with the historic Lithuanian Nation and the State of Lithuania established "many centuries ago". The Lithuanian preamble adopts and proclaims this "having preserved its spirit, native language, writing, and customs". The Fundamental Law of Hungary (adopted 25 April 2011) has extended introduction stating that "we commit to promoting and safeguarding our heritage, our unique language, Hungarian culture, the languages and cultures of nationalities living in Hungary".

In the Preamble of the Constitution of Latvia the Latvian language has been mentioned three times making Latvia a unique case. It defines the existence and development of the Latvian language through the centuries as one of the goals of the state. The Preamble of the Constitution's also states that the Latvian language is one of the factors constituting the identity of Latvia in the European cultural space. The legislator also deemed necessary to define the Latvian language as the only official language is one of the foundations of a united society.

Whether the Preamble will prove an effective safeguard against further attempts to undermine sovereignty remains to be seen. Yet it is worthwhile noting Levits' assertion of the central role of the state in defending cultural uniqueness:

"A state is not neutral towards its national culture, but has to justify its existence, and care for the Latvian language and cultural development. This certainly mandates the state's minimum responsibility (for example, a school system, the Latvian language, use of the state language in public space, support for Latvian culture, extending into all media, etc). However, in what way and in what measure the state undertakes this beyond its minimum responsibility, is a specifically political question" (Levits 2013: 11) [translation by U. Ozolins]. Taking into account the competitive language situation in Latvia we have to apply a maximum of effort to implement the constitutional principles into life.

2014. gada 19. jūnijā Latvijas Republikas Saeima pēc ilgām diskusijām pieņēma lēmumu par 1922. gada Latvijas Republikas Satversmes papildināšanu ar ievaddaļu (tā saukto Preambulu). No šā brīža “valsts pamatlikums uzskatāms arī par nacionālās identitātes būtisku elementu, jo tajā ir skaidrs Latvijas valsts konstitucionālo vērtību izklāsts” (Balodis 2014: 5).

Latvijas Republikas Satversmes ievaddaļa nav apzīmēta ar īpašu virsrakstu, tomēr, ņemot vērā faktu, ka vairumā pasaules valstu tai piešķirts preambulas vārds, arī Latvijā šis termins tiek plaši izmantots. Preambula šādā izpratnē ir konstitūcijas ievads, kurā atklāti tās galvenie principi un koncepcija. Juridiskajā literatūrā ir uzsvērts, ka parasti preambula norāda uz tiem apstākļiem un motīviem, kas bijuši par iemeslu konstitūcijas pieņemšanai, pamatojot konkrētās valsts esamību un aprakstot tautas vēsturei liktenīgos notikumus. Preambulai nav tikai simboliska nozīme vai svarīga politiskā jēga – tā satur būtiskus principus, kas norāda uz visas pārējās konstitūcijas iztulkošanas nianšēm (Pleps, Pastars, Plakane 2004: 40).

Kāpēc mūsu Satversmes preambula ir īpaši nozīmīga tieši latviešu valodas sociolingvistiskās situācijas kontekstā? Tam ir saistība gan ar preambulas ģenēzi, gan tās pastāvēšanas jēgu. Atcerēsimies notikumus, kas mudināja konstitucionālo tiesību speciālistus pievērsties darbam pie Satversmes papildināšanas ar ievaddaļu.

Referendums par valsts valodu – katalizators preambulas izstrādei

Saskaņā ar Latvijas Republikas likuma “Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu” 22. pantu: “Ne mazāk kā 10 000 balsstiesgajiem Latvijas pilsoņiem ir tiesības, norādot savu vārdu, uzvārdu un personas kodu, iesniegt Centrālajai vēlēšanu komisijai pilnīgi izstrādātu likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu. Katram parakstam ne agrāk kā 12 mēnešus pirms likumprojekta vai Satversmes grozījumu projekta iesniegšanas Centrālajai vēlēšanu komisijai jābūt apliecinātam pie zvērināta notāra vai pašvaldības institūcijā, kura veic notariālas darbības.”

2011. gada 9. septembrī Centrālajā vēlēšanu komisijā tika iesniegts 12 533 vēlētāju parakstīts likums “Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē”. Parakstu vākšanai nodotie Satversmes grozījumi paredzēja grozīt Satversmes 4., 18., 21., 101. un 104. pantu, iekļaujot tajos nosacījumu par krievu valodu kā otru valsts valodu. Atbilstīgi pastāvošajai Latvijas likumdošanai turpmāko procesu par valsts lī-

dzekļiem veica Centrālā vēlēšanu komisija. No 2011. gada 1. novembra līdz 30. novembrim notika parakstu vākšana likumprojekta “Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē” ierosināšanai. Parakstīties par Satversmes grozījumu projektu vēlētāji varēja 612 pašvaldību noteiktajās parakstu vākšanas vietās Latvijā, kā arī 39 Latvijas Republikas diplomātiskajās un konsulārajās pārstāvniecībās ārzemēs. Vēlētāji, kuri veselības stāvokļa dēļ nespēja nokļūt parakstu vākšanas vietās, varēja lūgt organizēt parakstīšanos savā atrašanās vietā. Parakstu vākšana tika organizēta arī ieslodzījuma vietās.

Saskaņā ar minētā likuma 25. pantu Satversmes grozījumu projekts tiek virzīts tālāk, ja to ir parakstījusi ne mazāk kā viena desmitā daļa no pēdējās Saeimas vēlēšanās balsstiesīgo Latvijas pilsoņu skaita. No tiem, kas piedalījās 11. Saeimas vēlēšanās, tātad 153 232 cilvēki. Apkopojot un pārbaudot saņemtos parakstus, Centrālā vēlēšanu komisija konstatēja, ka par Satversmes grozījumu ierosināšanu abās parakstu vākšanas kārtās ir parakstījušies 187 378 vēlētāji jeb 12,14% no pēdējās Saeimas vēlēšanās balsstiesīgo pilsoņu skaita. Par grozījumiem, kā paši paziņoja, bija parakstījušies arī Rīgas mērs Nils Ušakovs, Saeimas deputāts Nikolajs Kabanovs, kā arī vairāki partiju apvienības “Saskaņas centrs” pašvaldību deputāti.

Šāds parakstītāju skaits bija pietiekams, lai Centrālā vēlēšanu komisija likumprojektu “Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē” iesniegtu Valsts prezidentam, kurš to savukārt nosūtīja izskatīšanai Saeimā, pavadvēstulē uzsverot, ka šie grozījumi ir pretrunā ar Satversmes būtību. 2011. gada 22. decembrī Latvijas Republikas parlamenta vairākums noraidīja iesniegtos grozījumus Satversmē, vienlaikus izplatot koalīcijas partiju paziņojumu, kurā aicināja visu tautību Latvijas pilsoņus aktīvi piedalīties referendumā un balsot pret krievu valodu kā otru valsts valodu. 2012. gada 2. februārī Saeima pieņēma paziņojumu “Par latviešu valodas valstisko lomu”. Šā paziņojuma teksts, kā arī Saeimas deputātu debātes par iesniegto Satversmes grozījumu noraidīšanu un paziņojuma pieņemšanu arī turpmāk izmantojamas kā līdzeklis konstitucionālā likumdevēja gribas noskaidrošanā attiecībā uz latviešu valodas kā valsts valodas statusu un iespējām kādai citai valodai noteikt līdzīgu statusu.

Tomēr ne Valsts prezidentam, ne Saeimai likums nedeva tiesības atcelt referendumu, līdz ar to likums “Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē” bija jānodod tautas nobalsošanai. Centrālā vēlēšanu komisija referendumā norisei no valsts budžeta līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem lūdza piešķirt 1 712 878 latus, kas arī tika izdarīts.

Tautas nobalsošana notika 2012. gada 18. februārī. Tautas nobalsošanas zīmē bija jautājums “Vai jūs esat par likumprojekta “Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē” pieņemšanu, kas paredz krievu valodai noteikt otras valsts valodas statusu?”. Iespējamie atbilžu varianti bija “Par” un “Pret”. Latvijas Republikas Satversmes 79. pants noteica, ka tautas nobalsošanai nodotais Satversmes grozījums būtu pieņemts, ja tam piekristu vismaz puse no visiem balsstiesīgajiem. Saskaņā ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Iedzīvotāju reģistra datiem tautas nobalsošanas dienā, 2012. gada 18. februārī, valstī bija reģistrēti 1 545 004 balsstiesīgi pilsoņi. Tātad latviešu valoda zaudētu vienīgās valsts valodas statusu, ja “Par” nobalsotu 772 502 pilsoņu.

Jau 19. februāra naktī kļuva zināmi provizorisks referenduma rezultāti, kas vēlāk tika apstiprināti arī oficiāli. 1035 balsos vietās visā pasaulē bija ieradušies 1 098 593 vēlētāji jeb 70,73% balsstiesīgo. Par Satversmes grozījumu pieņemšanu, tātad par otru valsts valodu, nobalsoja 273 347 jeb 24,88% vēlētāju, bet pret grozījumu pieņemšanu, tātad par latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu, bija 821 722 jeb 74,8% vēlētāju. 3524 jeb 0,32% balsos zīmju tika atzītas par nederīgām, jo tajās vēlētāji bija atzīmējuši vai nu abas atbildes “Par” un “Pret”, vai nevienu no atbildēm (<http://www.cvk.lv/pub/public/07.04.2012>).

Tādējādi tautas nobalsošanas rezultāti liecināja, ka grozījumi Satversmē tautas nobalsošanā nav atbalstīti, jo saņemtais “Par” balsu skaits ir mazāks nekā 772 502 balsis jeb puse no visiem balsstiesīgajiem pilsoņiem. Latvijas pilsoņu vairākums pārliecinoši nobalsoja par latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu. Tomēr, kā norāda K. Jarinovska, “kaut politiski sakauta, šāda sovjetiska ideoloģija ilgākā laika posmā var kļūt par efektīvu līdzekli nācijvalsts graušanaī” (Jarinovska 2013: 158).

Referenduma iniciēšanu atviegloja arī pārlieku vienkāršā referenduma rosināšanas procedūra. Lai tautas nobalsošanas organizēšanu un ar to saistītos izdevumus pilnībā uzņemtos Centrālā vēlēšanu komisija resp. valsts, iniciatīvas grupai bija jāsavāc tikai 10 000 parakstu. Šie desmit tūkstoši veido tikai 0,6% no visiem vēlētājiem. Pārējie 99,4% tādējādi dažkārt bija spiesti maksāt miljonus par šauras vai politiski motivētas interešu grupas idejas testēšanu. Tik zems referenduma rosināšanas sliekšnis nepastāv nevienā pasaules valstī, un valodas referendums pierādīja, ka nepieciešams pilnveidot juridisko procedūru tautas nobalsošanai, lai it kā demokrātiskā ceļā nepakļautu riskam Latvijas valsts pamatvērtības (Jarinovska 2013). Tāpēc Saeima pēc

asām diskusijām jau 2012. gada 8. novembrī pieņēma grozījumus likumā “Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu”. Likumam tika mainīts arī nosaukums – “Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu” (<http://likumi.lv/doc.php?id=58065> [25.05.2015]), un tas paredzēja palielināt nepieciešamo parakstu skaitu, lai ierosinātu tautas nobalsošanu par izmaiņām Satversmē vai likumos. Sākot ar 2015. gada 1. janvāri, izmaiņu iniciatoriem jāsavāc vienas desmitās daļas vēlētāju (tātad apmēram 155 000) parakstu referendumu rosināšanai par izmaiņām Satversmē, likumos vai tautas nobalsošanai par Saeimas atsaukšanu. Pirms parakstu vākšanas attiecīgais projekts vispirms jāreģistrē Centrālajā vēlēšanu komisijā. Nepieciešamie 155 000 parakstu jāsavāc gada laikā pēc projekta reģistrācijas. Pēc vienas desmitās daļas vēlētāju parakstu savākšanas par pilnīgi izstrādātu likumprojektu tas būs jāiesniedz Centrālajā vēlēšanu komisijā. Pēc parakstu pārbaudīšanas attiecīgais projekts jānosūta Valsts prezidentam, kuram tas jāiesniedz Saeimai. Ja parlaments to nepieņem bez satura grozījumiem, par likumprojektu tiek rīkota tautas nobalsošana. Likums paredz, ka valdībai jānodrošina vienotā valsts un pašvaldību portāla “www.latvija.lv” gatavība parakstu vākšanai tiešsaistes režīmā. Šajā portālā parakstīties varēs bez maksas. Tajā pašā laikā parakstīšanos varēs veikt arī citā tiešsaistes sistēmā, kas atbildīs Ministru kabineta noteiktajām prasībām. Pēc likuma pieņemšanas 20 “Saskaņas centra” deputāti iesniedza pieteikumu Satversmes tiesai, uzskatot, ka likumā paaugstinātais parakstu sliekšnis – desmitā daļa vēlētāju – ir pārāk augsts. Deputāti uzskatīja, ka tādējādi ir būtiski sašaurinātas Latvijas pilsoņu iespējas tieši īstenot Satversmē noteiktās likumdošanas tiesības. Satversmes tiesa 2014. gada 12. februāra spriedumā noraidīja viedokli, ka šāds ierobežojums nav leģitīms, un atzina, ka referendumu rosināšanas sliekšnis ir atbilstīgs Satversmei un paredzētā kārtība ļauj vēlētājiem efektīvi īstenot Satversmē noteiktās likumdošanas iniciatīvas tiesības (<http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums-2013-05-01.pdf> [25.04.2015]).

Valoda kā neatzskaramā Satversmes kodola daļa

Jau kopš neatkarības atjaunošanas gan juristu, gan politiķu lokā, gan plašākā sabiedrībā notika daudz diskusiju par Latvijas valsts mērķi, jēgu un būtību. Īpašu asumu šīs diskusijas ieguva gan pirms, gan pēc 2012. gada 18. februāra referendumu, kura ierosinātāji piedāvāja Latvijā ieviest krievu valodu kā otru valsts valodu, un ar jaunu spēku atsākās ikreiz, kad pēc tam parādījās līdzīga satura

iniciatīvas, piemēram, par pilsonības automātisku piešķiršanu vi-
siem nepilsoņiem. 2012. gada vasaras sākumā izskanēja rosinājums
Satversmē skaidrāk noteikt Latvijas valsts pamatvērtības, kā arī in-
formācija, ka top teksta piedāvājums Satversmes preambulai un to
kā savu privātu iniciatīvu izstrādā *Dr.iur.h.c.* Egils Levits – valsts-
tiesību lietpratējs un Valsts prezidenta izveidotās Konstitucionālo
tiesību komisijas priekšsēdētājs.

Šo norišu kontekstā Latvijas tiesību telpā nostiprinājās jauns jē-
dziens – *neaižskaramais Satversmes kodols*. To 2012. gada 17. septem-
brī pamatoja Konstitucionālo tiesību komisija viedoklī “Par Latvijas
valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaižskaramo Satversmes ko-
dolu” (http://www.president.lv/images/modules/items/PDF/17092012_Viedoklis_2.pdf [25.04.2015]). Viens no šajā atzinumā ietvertajiem
priekšlikumiem bija arī atbalsts Latvijas Republikas Satversmes papil-
dināšanai – Konstitucionālo tiesību komisija par pašreizējiem apstāk-
ļiem piemērotāko risinājumu uzskatīja valsts mērķu, darbības pamat-
principu un Latvijas konstitucionālās identitātes būtības atspoguļošanu
izvērstā Satversmes preambulā. Komisija norādīja, ka “daudzu Eiropas
valstu konstitūciju norādes uz attiecīgās valsts un valstsnācijas vēstu-
ri, valodu, kultūru, tādā veidā ienesot valsts identitātē tradicionālus un
kulturālus aspektus, ietver šajā identitātē laika dimensiju, piešķir tai
stabilitāti, ļauj valstsnācijai atpazīt sevi konstitūcijā un identificēt sevi
ar savu valsti (bet vienlaikus nepieļauj pilnīgi voluntāras, acumirkļīgas
iegribas vai spiediena rezultātā radušās un realitātē nebalstītas kons-
trukcijas, piemēram, neļauj definēt jaunu “bezvēstures” tautu vai “jau-
na tipa cilvēku” u. tml.” (Viedoklis 2012: 101).

Pēc intensīva darba un asām diskusijām Satversmes preambula
kļuva par realitāti. Tās izstrādi un pieņemšanu pavadīja plašas juristu,
politologu un publicistu diskusijas, kas skaidri iezīmēja pretstāvi ne
tikai attieksmē pret latviešu valodu, bet arī pret Latviju kā nacionālu
valsti. Daži uzskatīja, ka preambulā ietverts aicinājums uz “patoloģis-
ku toleranci”, citiem preambula likās etnocentriska un diskriminējoša,
vēl daži domāja, ka tā ir iederīga, bet reālas ietekmes uz Latvijas iekš-
politiku tai nebūs (Pleps 2014). No valodas politikas viedokļa, pream-
bulai gan var būt ne tikai simboliska nozīme vai politiska jēga. Tā stip-
rina argumentāciju pavisam konkrētu normu izstrādei un finansējuma
nodrošināšanai latviešu valodas izpētei, apguvei un aizsardzībai. Līdz
ar šo papildinājumu mūsu valsts pamatlikums sniedz vēl skaidrākas
vadlīnijas arī rīcībpolitikai Latvijas valsts neatņemamo simbolu un ie-
zīmju – arī valodas – stiprināšanā.

Valsts valoda Latvijā: jēdziena un termina nostiprināšana tiesību aktos

Valoda (federālās valstīs vai valstīs ar īpašu vēsturisko situāciju – arī divas vai vairākas valodas), kas valodu hierarhijā ieņem augstāko pozīciju, iegūst leģitīmu statusu, kas latviešu terminoloģijā parasti apzīmējams par *valsts valodas* statusu. “Šajā jēdzienā tiek ietvertas vairākas pazīmes: 1) šī valoda tradicionāli tiek lietota valsts teritorijā, 2) tā ir iedzīvotāju vairākuma pirmā valoda, 2) tā funkcionē visās sociolingvistiskajās funkcijās vai atrodas straujas funkciju ekspansijas procesā. Parasti ar tradīcijas vai likuma spēku tiek nodrošinātas pilsoņu tiesības lietot šo valodu visā valsts teritorijā, šīs valodas prasme ir nepieciešama, lai varētu darboties noteiktās profesijās, tās apguve ir obligāta izglītības sistēmā, kā arī valsts līmenī tiek nodrošināta šo valodu izpēte un standartizācija.” (Druviete 2010; Druviete 2012)

Pirmajos latviski izdotajos normatīvajos aktos izmantoti apzīmējumi *darīšanu valoda*, *oficiālos rakstos lietojama valoda*. T. s. Iskola-ta republikas laikā tika izdots “Dekrēts par darīšanu valodu Latvijas oficiālajās iestādēs”, kurā tika noteikts: “Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomes Izpildu komiteja ar šo paziņo, ka visās Latvijas oficiālajās iestādēs (gubernās, apriņķos, pilsētās, mīe-stos un pagastos) lietojama latviešu valoda visās darīšanās.” (Valkā, 1918. gada 4. janvārī; *Ziņotājs*, 1918, Nr. 4, 6. janv.) P. Stučkas val-dības laikā tika pieņemts “Latvijas Padomju valdības dekrēts par ofi-ciālos rakstos lietojamām valodām”, kas noteica, ka “iekšējā darīšanu valoda kā centrālajās, tā arī vietējās iestādēs ir viena no vietējām va-lodām pēc iedzīvotāju vairākuma” (*Latvijas Sociālistiskās Padomju Valdības Ziņotājs*, 1919, Nr. 21, 17. martā).

Termins *valsts valoda normatīvajos aktos* ir lietots jau kopš 1921. gada “Noteikumi par valsts ierēdņu pārbaudīšanu valsts valodas prašanā” (1921. gada 22. novembrī), “Noteikumi par valsts valodu” (1932), “Likums par atklātiem izziņojumiem” (1932), “Pārgrozījumi un papildinājumi noteikumos par valsts valodu” (1934). Latvijas Re-publikas Pamatlikumā – 1922. gadā pieņemtajā Satversmē – panta par valsts valodu nebija. Saeimas Kārtības ruļļa 113. pantā gan bija no-teikts: “Katrs iesniegums rakstiski jāformulē valsts valodā un iesnie-dzējam jāparaksta” (*Valdības Vēstnesis*, 1929, Nr. 79, 10. aprīlī). Saga-tavotās, bet nepieņemtās Satversmes II daļā tika formulēts 115. pants: “Latviešu valoda ir valsts valoda. Mazākuma tautību piederīgiem ir garantēta viņu valodas brīva lietošana kā runā, tā arī rakstos. Kādas mazākuma tautību valodas un cik tālu pielaizamas valsts pašvaldības

un tiesu iestādēs, noteic sevišķs likums” (Cit. no Pleps 2011). Lai arī Satversmes II daļa tikusi noraidīta, tomēr, kā pamatoti norādījis Augstākās tiesas Senāts, “Satversmes II daļas projekta tapšanas vēsture satur būtiskus argumentus par tagad 4. pantā lietotā latviešu valodas jēdziena saturu” un tādēļ ņemami vērā Satversmes 4. panta interpretācijā. Kā norāda Sanita Osipova, konstitūcija kā pamatdokuments var pastāvēt tikai valodas formātā. Valoda, kurā konstitūcija tiek pieņemta, ir uzskatāma par valsts valodu (postkoloniālas valstis var būt izņēmums, piemēram, 2013. gadā pieņemtā Fidži konstitūcija). Tā kā konstitūcija ir nācijas gribas simbols un vērtība, arī valoda, kurā tā pieņemta, ir vērtība. Tāpēc Satversmes pieņemšana tikai trīs gadus pēc valsts pasludināšanas 1922. gada 15. februārī bija apliecinājums, ka latviešu valoda var būt valsts valoda, jo tajā var noteikt likumus, spriest tiesu un tauta var komunicēt visās jomās (Osipova 2011).

1935. gadā tika pieņemts “Likums par valsts valodu”, radot pamatu konsekventam termina *valsts valoda* lietojumam arī atjaunotās Latvijas Republikas normatīvajos aktos. Jau 1988. gada 6. oktobrī tika pieņemts “Latvijas PSR Augstākās Padomes lēmums par latviešu valodas statusu”, kas noteica: “Lai sekmētu latviešu valodas attīstību un funkcionēšanu, tai nosakāms valsts valodas statuss Republikā un konkrētas lietošanas garantijas” (*Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*, 1988, Nr. 41, 13. oktobrī). 1989. gada 5. maijā tika pieņemts LPSR likums “Par Latvijas PSR Konstitūcijas (Pamatlikuma) papildināšanu ar 73.¹ pantu”, uz ko ir atsauce 1989. gada 5. maijā pieņemtajā LPSR Valodu likumā. Šā likuma 1. pantā noteikts: “Saskaņā ar Latvijas PSR Konstitūciju Latvijas PSR valsts valoda ir latviešu valoda.” Termins *valsts valoda* izmantots Latvijas Republikas Valodu likumā (1992), Valsts valodas likumā (1999), Izglītības likumā, Pilsonības likumā, Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā un citos likumos, kā arī daudzos Ministru kabineta noteikumos un iekšējos normatīvos aktos. Tomēr Valsts pamatlikumā, Satversmē, tas parādās tikai 1998. gadā. Tendence konstitūcijās norādīt un nostiprināt valsts valodu vai detalizēti regulēt tās statusu spilgti izpaužas kopš 20. gadsimta sākuma, paplašinoties to jautājumu lokam, kuri tradicionāli gūst konstitucionālu regulējumu. Valsts valodas regulējums parasti tiek ietverts attiecīgo valstu konstitūciju sākuma pantos, arī uzsverot valsts valodas saikni ar suverenitāti. 1998. gada 15. oktobrī Satversmes 4. pants tiek papildināts ar nosacījumu par valsts valodu: “Valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda. Latvijas karogs ir sarkans ar baltu svītru.”

Kā norāda E. Levits, kopš Satversmes grozījumu veikšanas attiecībā uz valodu Satversmes tekstā arī šajā aspektā atspoguļots nacionālas valsts princips. Latviešu nācija, izmantojot tautu pašnoteikšanās tiesības, izveidoja savu valsti, lai varētu brīvi noteikt savu likteni un dzīvot valstiskā vienībā, kur nācijas nacionāli kulturālā identitāte sakrīt ar valsts nacionāli kulturālo identitāti (Levits 2011). Norāde uz latviešu valodu ietverta ne vien komentējamā panta pirmajā teikumā, tai paredzot valsts valodas konstitucionālo rangu, bet vēl vairākās Satversmes normās. Tas norāda uz latviešu valodas būtisko vērtību Satversmes sistēmā, jo konstitucionālais likumdevējs uzskatījis par pienākumu ne tikai noteikt tai valsts valodas statusu, bet papildus tam pats reglamentējis Satversmes normās latviešu valodas lietošanas jautājumus. Komentējamā panta pirmais teikums kā nacionālas valsts principa atspoguļojums aplūkojams kopsakarā ar Satversmes 18., 21., 101., 104. un 114. pantu, kuri attiecas uz latviešu valodu un mazākumtautību tiesībām.

Līdz 1998. gadam Satversmes 4. pants, kurā vēl nebija minēta valsts valoda, bija grozāms tādā pašā kārtībā kā vairums citu Satversmes pantu – Satversmes 76. pantā noteiktajā kārtībā, t. i., bez apstiprināšanas tautas nobalsošanā, taču 1998. gada 15. oktobrī, vienlaikus ar apjomīgajiem grozījumiem Satversmē, tika veikti arī Satversmes 77. panta grozījumi, ietverot Satversmes 4. pantu starp tām Satversmes 77. pantā minētajām normām, kuru grozījumi apstiprināmi tautas nobalsošanā. Kā konstatē Konstitucionālo tiesību komisija, “tādējādi patlaban Satversmes 4. pantā noteiktais valsts valodas un karoga regulējums bauda īpašu konstitucionālo aizsardzību – tas veido valsts konstitucionāli tiesisko pamatu, kam nepieciešams kvalificētā konstitucionālā likumdevēja apstiprinājums. Ja par Latvijas valsts valodu tiktu noteikta kāda cita, nevis latviešu valoda, tad tas būtu pretrunā ar Latvijas valsts dibināšanas mērķi un jēgu, kas piešķir Latvijas valstij noteiktu – un tieši latvisku – nacionāli kulturālo identitāti” (Viedoklis 2012: 233).

Valoda pasaules valstu konstitūciju preambulās

Izprotot Latvijas sociolingvistisko situāciju un Satversmes preambulas rašanās vēsturi, latviešu valodas pieminēšana tajā ir pašsaprotama. Bet vai šāda prakse ir tipiska visā pasaulē? Aplūkosim pasaules valstu konstitūciju preambulas saistībā ar valodu.

194 pasaules valstu konstitūciju (to tulkojumi angļu valodā pieejami vietnē: <https://www.constituteproject.org/search?lang=en>

[20.04.2015]) analīze liecina, ka tikai 27 no tām neietver ievadu resp. Preambulu. Šīs preambulas ir dažāda apjoma – gan vienas rindkopas, gan vairāku lappušu garumā; lielākā daļa to satur valsts pastāvēšanas jēgas un mērķa formulējumus. Daudzu konstitūciju preambulās ir atsauces uz valsts kultūras, etniskās un reliģiskās identitātes cienīšanu un saglabāšanu. Tomēr pārsteidzoši maz konstitūciju preambulās ietverta norāde uz valodu.

Valstis, kuru preambulā minēta konkrēta valoda vai lingvistiskās daudzveidības uzturēšana, iedalāmas divās grupās. Pie pirmās grupas pieder 20. gadsimta otrajā pusē neatkarību ieguvušās Āfrikas un Okeānijas valstis, kam raksturīgs ļoti liels valodu vai to variantu daudzums, kā Kamerūna, Mali, Vanuatu, Gambija, Svazilenda u. c. Otru grupu veido Eiropas nācijvalstis (Spānija, Ungārija, Baltijas valstis).

Kā visai tipisku piemēru pirmajai grupai aplūkosim Papua Jaungvinejas Konstitūcijas (1975; papildināta 2014) preambulu. Tiek atzīts, ka šajā valstī pastāv pasaulē lielākā valodu daudzveidība – dati par valodu skaitu ir atšķirīgi dažādos avotos: tie svārstās no 750 līdz pat 960 valodām 7 miljoniem iedzīvotāju (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pp.html>). Oficiālās valodas statuss ir trim valodām: tokpisinam (uz angļu valodas pamata izveidojusies kreolvaloda), hirimotu (austroņēziešu valodu saimes valoda) un angļu valodai. Preambulā noteikts: “Mēs vienoti aicinām [...] atzīt, ka mūsu cilvēku kultūras, komerciālā un etniskā daudzveidība ir pozitīvs spēks, un mudinām respektēt un novērtēt tradicionālo dzīvesveidu un kultūru, ietverot **valodu** [šeit un turpmāk izcēlumi mani – I. D.], visā to bagātībā un daudzveidībā, kā arī vecināt vēlmi tos radoši un dinamiski izmantot attīstības mērķiem..” [šeit un turpmāk autores tulkojums no angļu valodas]. Papua Jaungvinejas Konstitūcijā nav īpaša panta par valodu statusu, bet 2. panta 11. daļā noteikts, ka valstij un visiem iedzīvotājiem jāpanāk vispārēja rakstpratība tokpisinā, hirimotu vai angļu valodā, kā arī vietējās valodās; minēto valodu prasme nepieciešama arī naturalizācijas procesā. Īpaša valodu likuma šai valstī nav.

Kamerūnā konstatētas 285 valodas (<http://www.ethnologue.com/country/cm> [25.04.2015]). 12 valodām ir noteikts institucionāls statuss, bet oficiālas ir angļu un franču valoda. Kamerūnas Konstitūcijā (1972, papildināta 2008) teikts: “Mēs, Kamerūnas ļaudis, lepmi par mūsu **lingvistisko un kultūras daudzveidību** kā iezīmi, kas bagātina mūsu nacionālo identitāti, bet dziļā pārlicībā, ka nepieciešams tālāk konsolidēt mūsu vienību, svinīgi deklarējam, ka mēs veidojam vienu

un to pašu nāciju..” Šīs valsts Konstitūcijas 1. panta 3. daļā teikts: “Kamerūnas Republikas oficiālās valodas ir angļu un franču valoda, un abām valodām ir vienāds statuss. Valsts garantē bilingvisma veicināšanu visā zemē. Tā nodrošina nacionālo valodu aizsardzību un attīstību.” Īpaša valodu likuma šai valstī nav.

Fidži Republikas Konstitūcijas (2013) preambulā sniegtas atsauces uz galvenajām iedzīvotāju grupām (aborigēniem no Fidži, Rotumas salas, Indijas un Klusā okeāna salu viesstrādniekiem, imigrantiem): “Mēs, Fidži ļaudis, atzīstot [...] unikālo kultūru, paražas, tradīcijas un **valodu**, deklarējam, ka visi esam Fidži iedzīvotāji, ko vieno kopīgs un vienlīdzīgs pilsonības institūts.” 1997. gada Konstitūcijā bija noteikts, ka valstī ir trīs vienlīdzīgas oficiālās valodas – angļu (līdz tam vienīgā oficiālā valoda), fidžiešu un Fidži hindu valoda. 2013. gada Konstitūcijā panta par oficiālo valodu vairs nav, kaut tās projektā bija paredzēts noteikt oficiālu vienlīdzīgu statusu angļu, fidžiešu un Fidži hindi valodai; noteikts tikai, ka šī Konstitūcija pieņemta angļu valodā un tiek tulkota fidžiešu un hindi valodā; 4. pantā norādīts, ka fidžiešu un Fidži hindi valoda obligāti mācāma visās pamatskolās. Valstī nav arī valodu likuma vai īpašas valodas politikas stratēģijas.

Valodu daudzveidība kā vērtība uzsvēta Malī un Vanuatu Konstitūcijas preambulās, Gambija norāda uz vienlīdzīgām tiesībām neatkarīgi no dzimuma, valodas vai reliģijas, Ruandas Konstitūcijas preambulā teikts, ka kopīga valoda, kultūra un vēsture ir privilēģija. Visās minētajās valstīs vērojama tendence ne tikai veicināt valodu daudzveidības saglabāšanu, bet arī stiprināt vietējo valodu lomu pretstatā tradicionāli daudz plašāk lietotajām Eiropas valodām.

Otrās grupas valstis raksturo ne tikai atšķirīga vēsture un ekonomiskās attīstības līmenis, bet arī cita tipa valodu kontakti un konflikti. Starp Eiropas Savienības valstīm preambula ir arī Bulgārijas, Čehijas, Francijas, Horvātijas, Slovākijas, Slovēnijas, Vācijas Konstitūcijai, bet atsauce uz valodu ir tikai Igaunijas, Latvijas, Lietuvas, Spānijas un Ungārijas pamatlikumā.

Aplūkosim šo Eiropas Savienības dalībvalstu konstitūciju preambulas saistībā ar to valodas politikas pamatnostādņem, lai atbildētu uz jautājumu, vai valodas nozīmes uzsvēršana uzskatāma par likumsakarīgu parādību.

Spānijas Karalistes 1978. gadā pieņemtās Konstitūcijas preambulā teikts: “Spānijas nācija, vēloties iedibināt taisnību, brīvību un drošību un veicināt visu tās locekļu labklājību, apliecina tās gribu [...] aizsargāt visu spāņu un Spānijas tautu cilvēktiesības, kultūru

un tradīcijas, **valodas** un institūcijas..” Konstitūcijas 3. pants nosaka: “1. Kastīliešu valoda ir oficiālā spāņu valoda valstī. Visiem spāņiem ir pienākums to zināt un tiesības to lietot. 2. Citas spāņu valodas arī var būt oficiālas attiecīgās autonomajās komūnās saskaņā ar to statūtiem. Dažādu Spānijas lingvistisko formu bagātība ir kultūras mantojums, kas īpaši jārespektē un jāaizsargā.” 20. pantā noteikts, ka komunikācija publiskajā sektorā jāveic, “respektējot sabiedrības plurālismu un dažādās Spānijas valodas”; 148. pants uzsver, ka autonomo komūnu kompetencē ir šīs komūnas valodas mācīšana, “kur tas iespējams”. (http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_esp_texto_ingles_0.pdf [25.04.2015])

Kopš Spānijas Konstitūcijas pieņemšanas valodas situācijā notikušas jūtamas pārmaiņas. Katrā no vēsturiskajiem autonomajiem reģioniem (Katalonijā – 1998. gadā, Basku zemē – 1982. gadā, Galisijā – 1983. gadā, Navarrā – 1986. gadā, Baleāru salās – 1986. gadā, Valensijā – 1985. gadā) ir pieņemti likumi, kas nosaka katalāņu, basku un galisiešu valodas lietošanu un mācīšanu; minētajām valodām kopš 2007. gada ir t. s. daļēji oficiālās valodas statuss Eiropas Savienībā. (<http://www.efnil.org/documents/language-legislation-version/spain/spain> [25.04.2015])

Ungārijas Republikas Pamatlikuma (pieņemts 2011. gadā) ievadā teikts: “Mēs, ungāru nācijas locekļi, jaunā gadu tūkstoša sākumā ar atbildības izjūtu ikviena ungāra priekšā ar šo pasludinām: [...] Mēs apņemamies attīstīt un sargāt mūsu mantojumu, **mūsu unikālo valodu**, ungāru kultūru, Ungārijā dzīvojošo tautu valodas un kultūras līdz ar Karpatu baseina dabas un cilvēku radītajām vērtībām.” Konstitūcijas H pantā noteikts: “1. Ungārijā oficiālā valoda ir ungāru valoda. 2. Ungārija aizsargā ungāru valodu. 3. Ungārija aizsargā ungāru zīmju valodu kā Ungārijas kultūras daļu.” Ratificējot “Eiropas Reģionālo vai minoritāšu valodu hartu” (spēkā no 1998. gada), Ungārija oficiāli atzinusi 13 minoritāšu grupu eksistenci. Speciāla valodu likuma valstī nav, bet kopš 1992. gada pieņemti vairāki likumi (izglītības, reklāmas, plašsaziņas līdzekļu, valsts pārvaldes jomā), kas nosaka ungāru valodas un citu valodu lietojumu. Ungārija arī pieder pie valstīm, kas īpaši aktīvi atbalsta savu valodu diasporā.

Lietuvas Republikas Konstitūcijas (1992) ievadā teikts: “Lietuviešu nācija [...], kas saglabājusi savu garu, **dzimto valodu**, rakstību un paražas (“išsaugojusi savo dvasiā, gimtāją kalbā, raštā ir papročius”) [...], ar atdzimušās Lietuvas valsts pilsoņu gribu pieņē un pasludina šo Konstitūciju.” Konstitūcijas 14. pantā noteikts: “Valsts valoda –

lietuviešu valoda.” Lietuvā kopš 1995. gada spēkā ir Valsts valodas likums, kas detalizēti nosaka lietuviešu valodas lietojumu.

Igaunijas Republikas Konstitūcijas (2007) preambulā paredzēts: “Nesatricināmā ticībā un stingrā gribā stiprināt un attīstīt valsti, kuru Igaunijas tauta, pamatojoties uz neapstrīdamām pašnoteikšanās tiesībām, izveidojusi un pasludinājusi 1918. gada 24. februārī, kura ir radīta brīvībai, taisnīgumam un taisnībai, kura ir iekšējā un ārējā miera sargs un garants šodienas un nākotnes paudzēm viņu sabiedrības panākumiem un vispārējām labumam, kurai jānodrošina igauņu tautas, **valodas** un kultūras saglabāšana cauri laikiem – pamatojoties uz 1938. gada spēkā stājušos pamatlikuma 1. §, 1992. gada 28. jūnijā tautas nobalsošanā pieņēma sekojošu pamatlikumu.” (J. Putriņa tulkojums – <http://www.tautasforums.lv/?p=4348> [25.04.2015]) Igaunijas Konstitūcijas 6. pantā noteikts: “Igaunijas valsts valoda ir igauņu valoda.” Igaunijas Republikas Valsts valodas likums pieņemts 1995. gadā.

Redzams, ka nav iespējams minēt vienotu motivāciju, kādēļ tik dažādu valstu kā Spānijas, Ungārijas, Lietuvas un Igaunijas konstitūcijas preambulās minēta valoda. Kopīga šīm valstīm ir nacionālās valodas augstā vieta valstisko vērtību skalā, kaut vairāku citu t. s. valodcentrēto valstu (piem., Polijas, Slovākijas) konstitūciju preambulās valoda pieminēta nav. Spānijai un Ungārijai raksturīgs stabilas un neapdraudētas valsts valodas kā multilingvālas nācijas vienotājas koncepts; Baltijas valstīs savukārt joprojām aktuāla asa valodu konkurence un oficiālo valsts valodu statusa neatgriezeniska nostiprināšana.

Ar ko iezīmīga Latvijas Satversmes ievaddaļa? Citēsim to pilnībā.

“1918. gada 18. novembrī proklamētā Latvijas valsts ir izveidota, apvienojot latviešu vēsturiskās zemes un balstoties uz latviešu nācijas negrozāmo valstsgribu un tai neatņemamām pašnoteikšanās tiesībām, lai garantētu latviešu nācijas, tās **valodas** un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem, nodrošinātu Latvijas tautas un ikviena brīvību un sekmētu labklājību.

Latvijas tauta izcīnīja savu valsti Brīvības cīņās. Brīvi vēlēta Satversmes sapulcē tā nostiprināja valsts iekārtu un nolēma sev Satversmi.

Latvijas tauta neatzina okupācijas režīmus, pretojās tiem un atguva brīvību, 1990. gada 4. maijā atjaunojot valstisko neatkarību uz valsts nepārtrauktības pamata. Tā godina savus brīvības cīnītājus, pieņem svešo varu upurus, nosoda komunistisko un nacistisko totalitāro režīmu un to noziegumus.

Latvija kā demokrātiska, tiesiska, sociāli atbildīga un nacionāla valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīst un aizsargā cilvēka

pamattiesības un ciena mazākumtautības. Latvijas tauta aizsargā savu suverenitāti, Latvijas valsts neatkarību, teritoriju, tās vienotību un demokrātisko valsts iekārtu.

Latvijas identitāti Eiropas kultūrtelpā kopš senlaikiem veido latviešu un lībiešu tradīcijas, latviskā dzīvesziņa, **latviešu valoda**, vispārcilvēciskās un kristīgās vērtības. Uzticība Latvijai, **latviešu valoda kā vienīgā valsts valoda**, brīvība, vienlīdzība, solidaritāte, taisnīgums, godīgums, darba tikums un ģimene ir saliedētas sabiedrības pamats. Ikviens rūpējas par sevi, saviem tuviniekiem un sabiedrības kopējo labumu, izturoties atbildīgi pret citiem, nākamajām paaudzēm, vidi un dabu.

Latvija, apzinoties savu līdzvērtību starptautiskajā kopienā, aizstāv valsts intereses un veicina vienotas Eiropas un pasaules ilgtspējīgu un demokrātisku attīstību. Dievs, svētī Latvijai!”

Kā redzams, Latvijas Satversmes ievadā “valoda” minēta veselās trīs reizes. Šāda prakse pasaules valstu konstitūciju un to preambulu kontekstā ir unikāla. Tomēr tai ir skaidrs pamatojums un mērķis. E. Levits norāda, ka “valsts starptautiski tiesisko pamatu veido tās teritorija, tauta un valsts vara, bet ikvienai valstij piemīt arī specifiska valststiesiska identitāte, kas papildus ietver ģeogrāfiskus, vēsturiskus, nacionālās kultūras, politiskus un citus elementus, kas raksturo tieši konkrēto valsti atšķirībā no citām valstīm” (Levits 2012). Latviju raksturo asa valodu konkurences situācija, tādēļ latviešu valodas statusa nostiprināšana gan vairākos Satversmes pantos, gan tās preambulā ir likumsakarīga.

Preambulas simboliskā un praktiskā nozīme

Preambula liecina, ka latviešu valoda ir negrozāma mūsu Konstitūcijas kodola daļa, Satversmes 4. pants ir starp tiem Satversmes pantiem, kas grozāmi tikai tautas nobalsošanā, norāde uz latviešu valodu kā valsts valodu ietverta ne tikai Satversmes ievadā, bet arī 4., 18., 21., 104. pantā. “Tādējādi konstitucionālais likumdevējs skaidri norādījis, ka valsts valodas politikas jomā nekāda atkāpšanās nav iespējama un latviešu valodas loma ir reāli jāstiprina” (Druvieta, Kārklīņa, Kusiņš et al. 2014: 296). Arī 2012. gada 18. februāra referenduma rezultāti skaidri parādīja, ka tautas nobalsošanas ceļā ieviest otru valodu nav iespējams. Tieša apdraudējuma latviešu valodas kā valsts valodas juridiskajam statusam pārskatāmā nākotnē tād nav. Tomēr jau notiek mēģinājumi apiet Satversmi, izmantojot faktu, ka ne starptautiski saistošos dokumentos, ne pasaules praksē nav vienotas izpratnes par

terminu *valsts valoda, oficiālā valoda, reģionālā valoda* u. tml. saturu (sk. Druviete 2012). Par centieniem ar terminoloģiskām manipulācijām panākt krievu valodai faktisku valsts valodas statusu liecina daudzi piemēri:

“Latvijas galvaspilsētas mērs Nils Ušakovs uzskata, ka krievu valodai jābūt oficiālai, nevis valsts valodai. To viņš paudis intervijā portālam “lenta.ru”. Pēc viņa domām, ja krievu valoda iegūs valsts valodas statusu, tad tā izstums latviešu valodu, vēsta portāls “novonews.lv”.” (http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/232750-usakovs_pielauj_ka_latviešu_valoda_varetu_izzust)

“A. Elksniņš: “No valsts pamatlikuma taču izriet, ka Latvijas Republikā valsts valoda ir latviešu valoda, un šis teikums ir izteikts bez piebildes “kā vienīgā”.”” (<http://www.saskanascenrs.lv/lv/mentions/satversmes-grozijumi-davana-vai-trojas-zirgs/>)

““Jā, ir tāda vērtība – krievu valodas oficiālais statuss. Šajā vērtību ziņā mēs visi esam solidāri, bet jautājums ir par to, pa kādu ceļu doties pēc šīs vērtības. Es darīšu visu, lai atmaskotu šo pilnībā velnišķīgo akciju, kura ievēd kārdinājumā krievvalodīgos iedzīvotājus. Visi krievvalodīgie vēlas, lai krievu valodai būtu oficiāls statuss. Bet padomāsim, kā sasniegt to, lai Latvijā skanētu trīs valodas – latviešu, krievu un angļu. Referendums par krievu valodu jau ir nolemts neveiksmei – tas ir maldu ceļš. Šī parakstu vākšana tikai novedīs tikai pie tā, lai aizkavētu procesu, kas Latvijā krievu valodai varētu piešķirt kādu oficiālu statusu,” intervijā telekanālam “PRO100TV” teica Vatoļins.” (<http://www.kasjauns.lv/lv/zinas/61698/krievu-kopienas-darbonis-krievu-valodas-akcija-ir-kaitiga-un-ved-kardinajuma>)

“Otra valsts valoda Latvijā nav vajadzīga, jo valsts ir maza un nav nekādas vajadzības to vēl sadrumstalot, – šādu viedokli, atbildot uz žurnālistu jautājumiem, Latvijas Sociālistiskās partijas 14. kongresa preses konferencē puda LSP līderis Alfrēds Rubiks. Vienlaikus LSP līderis norādīja, ka Latvijai, kā to prasa Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību, vajadzētu teritorijās, kur vismaz 20% iedzīvotāju ir kādas citas tautības pārstāvji, piešķirt šai valodai oficiālas valodas statusu.” (<http://m.apollo.lv/portal/news/articles/255661>)

““Pasakiet, ka tā ir nacionālā minoritātes valoda [krievu]. Un neviena latvieša tiesības nezināt krievu valodā nebūs apdraudētas,” šādu viedokli Latvijas Televīzijas raidījumā “100. pants” trešdienas vakarā puda Rīgas mērs Nils Ušakovs, kurš uz raidījumu bija uzaicināts skaidrot savu dalību parakstu vākšanā par oficiālu divvalodību Latvijā.” (<http://www.delfi.lv/news/national/politics/usa->

kovs-aicina-noteikt-krievu-valodai-nacionalas-minoritates-valodas-statusu.d?id=41639365)

Tātad mums joprojām jāskaidro, kāpēc vienīgās valsts valodas statuss latviešu valodai ir tik būtisks, turklāt, kā norāda Konstitucionālo tiesību komisija, “Nacionālas valsts virsprincips prasa ne vien tiesiski nodrošināt latviešu valodai valsts valodas statusu (Satversmes 4. pants), bet arī ar valsts rīcībā esošajiem tiesiskiem līdzekļiem gādāt par to, lai latviešu valoda patiešām reāli pildītu savu valsts valodas funkciju, tas ir, būtu par sabiedrības kopējo saziņas un demokrātiskās līdzdalības valodu” (Viedoklis 2012: 134, 318.–319. punkts). Latviešu valodas simbolisko nozīmi valsts identitātē pašlaik apstrīd tikai retais; valoda kā latviešu etnosa un katra latvieša identitātes galvenais, bet ne vienīgais komponents ir stabili nostiprinājies kaut vai ieaudzinātas sociālās apziņas līmenī. „Kaut arī nav nesaraujamās saistības starp kādas personas valodu un tās kultūras identitāti, valoda ir pats nozīmīgākais indikators attiecībās starp indivīdu un sociālo grupu, pie tā tas pieder. Harmonija vai disharmonija starp tām ikvienā gadījumā izpaužas Rihtera skalas augstākajās atzīmēs. Valoda ir mūsu integrālā daļa – tā caurauž mūsu domāšanu un pasaules uzskatu. Tā ir arī arēna, kur dažādas kultūras cīnās par mūsu lojalitāti.” (Kramsch 2006: 77)

Bet praksē vārdi un ideāli var nesakrist ar darbiem un realitāti gan lingvistiskajā attieksmē, gan reālajā lingvistiskajā uzvedībā. Latvijā pastāv normatīvs regulējums valsts valodas tiesību nodrošināšanai (Valsts valodas likums, MK noteikumi, valodu lietojuma regulējums Izglītības likumā, Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā, Augstskolu likumā u. tml.), pastāv nepieciešamās institūcijas valodas aizsardzībai, izpētei un attīstīšanai, pieņemts jau otrais pēctecīgais programmatiskais dokuments valodas politikā (“Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2015.–2020. gadam”). Tomēr ar juridiskiem mehānismiem valodas lietojums ietekmējams tikai valstiski regulējamās jomās; kā norādīts Valsts valodas likuma 2(3). daļā, “likums neattiecas uz valodu lietošanu Latvijas iedzīvotāju neoficiālajā saziņā”, un šī norma tradicionāli tiek traktēta maksimāli plaši. Par reālu problēmu aizvien vairāk kļūst arī krievu valodas aizvien plašāks lietojums līdzās latviešu valodai informatīvajā telpā. Faktiski tiek apstrīdēts nevis latviešu valodas statuss, bet tās monopolfunkcija sociāli nozīmīgās jomās.

Minētās problēmas nav jaunas; pēdējos gados tās precīzi identificētas Latviešu valodas aģentūras pētījumos (piem., LVA 2011), kur sniegtas arī zinātniski pamatotas un konkrētas rekomendācijas. Tomēr

multidisciplināras izpētes vērts ir fakts, ka tieši likumā neregulētajos aspektos situācija ne tikai neuzlabojas, bet kļūst pat sliktāka. Spilgtākais piemērs ir valsts amatpersonu attieksme pret aicinājumiem runāt valsts valodā, pildot darba pienākumus publiskajā telpā. Mazākumtautībām adresētajās plašsaziņas līdzekļu programmās vajadzības gadījumā iespējams nodrošināt aizkadra tulkojumu vai subtitrus, tādējādi gan stiprinot valsts valodas simbolisko statusu un veicinot tās apguvi, gan nodrošinot informācijas pieejamību tiem 8–10% Latvijas iedzīvotāju, kas latviešu valodu nav apguvuši. Tomēr jāatzīst, ka šī loģiskā principa pārkāpšana pamatojas tik dziļi sakņotos stereotipos, ka to pārvarēšanai nepieciešams izmantot arī Satversmes “ideoloģisko un pedagoģisko funkciju” (Balodis 2014: 5). Kā atzīst britu sociālie psihologi, „stereotipi vienkāršo veidu, kā mēs uztveram informāciju. [...] tie palīdz atvieglot kognitīvo nastu, radot viegli apgūstamu, vienkāršotu, labi strukturētu attiecību sistēmu” (Martin et al. 2014: 179). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka valsts valodas konstitucionālais statuss juridiski nostiprina Latvijas iedzīvotāju tiesības un arī pienākumu lietot latviešu valodu kā mutvārdu, tā arī rakstveida saziņā. Savukārt 2002. gada 24. maijā stājās spēkā Satversmes 101. panta otrās daļas trešais teikums, kas noteic, ka pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda. Tātad konstitucionāli nostiprināta prasība pašvaldību darbā lietot latviešu valodu nemainīgi pastāv jau ilgu laiku (Satversmes tiesas 2013. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-24-03 18.1. punkts). Turklāt valsts valodas prasības attiecas gan uz darbiniekiem Darba likuma izpratnē, gan uz politiskajām amatpersonām (Satversmes tiesas 2013. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-24-03 16.2. punkts). Tātad ir pamats apgalvojumam, ka valsts amatpersonas, kas Latvijas plašsaziņas līdzekļos sniedz oficiālas intervijas krievu valodā, pārkāpj Satversmi.

Latviešu valodas kā valsts valodas funkcijas pilnvērtīgi jānodrošina arī tādā vidē, kurā dominē svešvalodas (Valsts valodas likuma izpratnē par svešvalodām atzīstamas visas citas valodas, izņemot latviešu un lībiešu valodu) (Latvijas Vēstnesis 2012: 87). Latvijas kā nacionālas valsts informācijas un kultūras telpas nostiprināšana latviešu valodā ietver arī izpratnes veicināšanu par Latvijas piederību rietumu un Eiropas politiskajai un kultūras telpai, kā arī par Latvijā dzīvojošo minoritāšu kultūru (Turpat, 83.–86.). Īpaša sabiedriskās televīzijas kanāla veidošana krievu valodā būtu pretrunā gan ar latviešu valodas kā vienīgās valsts valodas statusu, gan ar sabiedrības integrācijas pamatnostādņēm. Ja kādu nepārliecina zinātniski argumenti, var noderēt

arī hiperbola: “Norejiet katru, kurš jūsu ķēdes tuvumā izsaka bažas par latviešu tautas un valodas nākotni, jo tā taču ir paranoja, klaustrofobija un rusofobija, vecuma plānprātība un garīga atpalicība, iegalvojiet, ka pusotra miljona tautai pilnīgi nemaz nav jāuztraucas, ja 150 miljonu kaimiņtautas valoda tiecas dominēt, izsmiejiet par to ikvienu, kauciet un rejiet skaļāk, – jūs taču galu galā par to baro!” (Zālīte 2013: 2).

Preambula kā praktiskas rīcības pamats

Kā norāda Valsts prezidenta izveidotā Konstitucionālo tiesību komisija, nacionālas valsts virsprincips ir izvērsti vairākos Satversmes noteikumos, kas attiecas uz latviešu valodu (4., 18., 21., 101. un 104. pants), kā arī uz mazākumtautību tiesībām (114. pants). Šiem noteikumiem ir divējāds raksturs – “tie, no vienas puses, apstiprina reālo faktu, ka Latvija ir izveidota un pastāv kā nacionāla valsts, taču, no otras puses, kalpo par valsts iekārtu raksturojošā nacionālās valsts virsprincipa konkrētiem izvērsumiem, kuru mērķis ir nodrošināt dzīvību to, ka šī Latvijas valsts identitāte patiešām arī tiktu īstenota valsts politikā. No tā izriet arī valsts pienākums, pārvarot okupācijas sekas, veicināt sabiedrības integrāciju uz latviešu valodas, kultūras un sociālās atmiņas bāzes, kurai jābūt atvērtai un visai sabiedrībai pieejamai” (Latvijas Vēstnesis 2012). Satversmes preambulas izstrādes iniciators E. Levits norādījis: “..valsts nav nacionāli kulturāli neitrāla, bet tai ir jāattaisno sava eksistence, arī gādājot par latviešu valodas un kultūras attīstību. No tā katrā ziņā izriet valsts pienākumu minimums (piemēram, skolu sistēma latviešu valodā, valsts valodas lietošana publikajā telpā, atbalsts latviešu kultūrai, tajā skaitā informatīvajai videi, utt.), taču, kādā veidā un cik lielā mērā (virs obligātā minimuma) tā to dara, ir konkrētās politikas jautājums.” (Levits 2013: 11). Ņemot vērā Latvijas sociolingvistisko situāciju, latviešu valodas stiprināšanai nepieciešams darīt daudz vairāk par “obligāto minimumu”, citādi Satversmes preambulā ietvertie pamatprincipi dzīvībai neīstenosies.

Literatūra

- Balodis 2014** – Balodis, Ringolds. Ideoloģiski pedagoģiskā funkcija Latvijas Republikas Satversmē. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 5.–6.
- Balodis 2014** – Balodis, Ringolds. Konstitūcijas sastāvdaļa – preambula: tās loma un nozīme mūsdienu konstitucionālismā / The Preamble to the Constitution: its role and importance in modern constitutionalism. *Tie-*

sību efektīvas piemērošanas problemātika: LU 72. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 295.–311.

- Druviete 2010** – Druviete, Ina. Latviešu valoda kā valsts valoda: simbols, saziņas līdzeklis vai valstiskuma pamats? *Latvija un latviskais. Nācija un valsts idejās, tēlos un simbolos.* Rīga: Zināte, 2010, 123.–153.
- Druviete 2012** – Druviete, Ina. *Valsts valoda, nacionālā valoda, oficiālā valoda: termini valodu dominējošā statusa apzīmēšanai. Vārds un tā pētīšanas aspekti.* Rakstu krājums 16. Liepāja: LiepU, 2012, 65.–78.
- Druviete, Kārklīņa, Kusiņš et al. 2014** – Druviete, Ina; Kārklīņa, Annija; Kusiņš, Gunārs, et al. Valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda. Latvijas karogs ir sarkans ar baltu svītru. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi.* Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 295.–330.
- Jarinovska 2013** – Jarinovska, Kristīne. Popular Initiatives as Means of Altering the Core of the Republic of Latvia. *Juridica International. Law Review.* University of Tartu. Vol. XX, 2013, 152–159. Pieejams tiešsaistē: <http://www.juridicainternational.eu/index.php?id=15331> [skatīts 16.04.2015].
- Kramsch 2006** – Kramsch, Carol. *Language and Culture.* Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Latvijas Vēstnesis 2012** – Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu. *Par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu. Konstitucionālo tiesību komisijas viedoklis un materiāli.* Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2012.
- Levits 2011** – Levits, Egils. Par latviešu valodu Satversmes 4. pantā nacionālās valsts kontekstā. *Jurista Vārds*, 2011. gada 25. oktobris, Nr. 43 (690).
- Levits 2012** – Levits, Egils. Valsts formas un darbības veidi. *Konstitucionālās politikas seminārs. Semināra materiālu krājums.* Bīriņi: Publisko tiesību institūts, 2012, 13.–20.
- Levits 2013** – Levits, Egils. Izvērstas Satversmes preambulas iespējamā teksta piedāvājums un komentārs. *Jurista Vārds*, 2013. gada 24. septembrī, Nr. 39 (790), 8.–19.
- LVA 2011** – *Valodas situācija Latvijā: 2004–2010.* Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2011.
- Martin et al. 2014** – Martin, Douglas, et al. The spontaneous formation of stereotypes via cumulative cultural evolution. *Psychological Science*, Vol. 25, No. 9, 1777–1786.
- Osipova 2011** – Osipova, Sanita. Valsts valoda kā konstitucionāla vērtība. *Jurista Vārds*, 2011. gada 18. oktobris, Nr. 42 (689).
- Pleps, Pastars, Plakane 2004** – Pleps, Jānis, Pastars, Edgars, Plakane, Ilze. *Konstitucionālās tiesības.* Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004.
- Pleps 2011** – Pleps, Jānis. Latgaliešu valoda un Satversme. *Jurista Vārds*, 2011, Nr. 43 (690).

- =====
- Pleps 2014** – Pleps, Jānis. The fundamental values of the Latvian constitutional order: some thoughts about the intentions of the constitutional legislator. Pieejams tiešsaistē: <http://constitutiona-change.com/the-fundamental-values-of-the-latvian-constitutional-order-some-thought-about-the-intentions-of-the-constitutional-legislator/> [skatīts 16.04.2015].
- Viedoklis 2012** – Konstitucionālo tiesību komisija. Viedoklis par Latvijas valsts konstitucionālajiem pamatiem un neaizskaramo Satversmes kodolu. Rīgā 2012. gada 17. septembrī. Pieejams tiešsaistē: http://www.president.lv/images/modules/items/PDF/17092012_Viedoklis_2.pdf [skatīts 15.04.2015].
- Zālite 2013** – Zālite, Māra. Par preambulu ar pēcvārdu. *Diena*, 2013. gada 24. septembris, 2.

Andris HIRŠS

**TĒRBATAS PERSONĀLISTU METAFIZIKA
UN VALODAS ANALĪZE
KĀ METAFIZISKO ATZIŅU AVOTS TAJĀ**

**The Metaphysics of Dorpat Personalists and Language
Analysis as Source of Metaphysical Cognitions in It**

Summary

Philosophy in Germany during the 19th century is dominated by the critique of past thinkers and attempts to create new metaphysics that would give philosophy a new foundation in a period of relentless development of empirical science. The “rebirth of metaphysics” school of thought was represented by Trendelenburg and his student, Teichmüller, who arrived in Dorpat (today Tartu in Estonia) and found other supporters of his philosophy. Latvian philosopher Osis, Polish philosopher Lutosławski and Lithuanian thinker Szyłkarski became devoted followers of Teichmüller. The aforementioned thinkers are often referred to as the ‘Tartu school of personalism’ by Latvian and Russian philosophy historians.

For Teichmüller the search for new foundation initially manifested through studies of ancient Greek philosophy under the tutelage of Trendelenburg. Teichmüller followed a line of thought described by Herbert Schnädelbach as the “rebirth of metaphysics”, with the problem of being as its focal point.

Dealing with the issue “I” and existence Personalists analyzed the language and found three different kinds of existence. The ideal existence is the content and subject of a specific action. The real existence is the activity itself that is determined in time, so it is flexible and can never be repeated, while the ideal existence always remains identical and unchanged. Ideal and real existences are the two forms of existence, which are combined in “I” as substantial existence. “I” is indifferent to the dualities, it will always remain “I” to cover them and serve as the mediator.

Osis acknowledges the individual “I” as the only substance, moreover it is the “I” of self-consciousness. Referring to Teichmüller, Osis makes a strict distinction between self-knowledge and self-consciousness. This distinction, according to Osis, is not made by those representing intellectualism, who equate the thinker with his thoughts. However, those who think, also feel,

sense and move, therefore 'I' as a concept is not the real 'I', but only 'I' as a reference, the 'I' as an image.

Marking the "I" the center of existence and describing "I" itself, personalism came to the question of the "other". "I" as the first and indivisible substance that we directly know serves us so that we could by analogy be able to perceive the "other". "I" unity ensures usage of the internal experiences for thinking, which makes concepts as signs that point to other "I" features, so the notion is a semiotic one.

One of the main motivations behind the Philosophy of Personalism was to get out of Leibniz's isolated monad. But because of the distinguishing between sign and denotation immediate access to the external world was still not possible. However, with concept of the consciousness of God, Philosophers opened a gap in the wall around the isolated subject, as described by Heiner Schwenke, and Lossky, Sanders, Kozlov and Lutosławski tried to fulfill initial aim of Personalism.

Personālisma skola un Tērbatas Universitāte 19. gadsimtā

Tērbatas personālisma kā filozofiskas skolas aizsākumi rodami 19. gadsimta nogalē, kad Tērbatas Universitātē pasniedz pirmais akadēmiski izglītotais latviešu izcelsmes filozofs Jēkabs Osis (1860–1920).

19. gadsimta otrajā pusē Tērbatas Universitātē studē ievērojams skaits latviešu: J. Osis; Jānis Endzelīns (1873–1961); Kārlis Kundziņš (1850–1937); Jānis Sanders (1858–1951) u. c. Lai arī Tērbata, kā raksta profesora Ernesta Felsberga (1866–1928) meita Lūcija Bērziņa-Felsberga (1907–1999), ārēji šķita idilliska un mierīga pilsēta (Bērziņa-Felsberga 2004: 51), Universitātē norisinās strīdi un intrigas, kurām nereti ir attāla saikne ar akadēmiska rakstura jautājumiem. Piemēram, J. Oša maģistra darba aizstāvēšana Tērbatas Universitātē raisa ne mazums kaislību. Filozofs piesaka savu kandidatūru vakantajam filozofijas profesora amatam, izraisot neapmierinātību vācbaltu profesoru aprindās. Profesori draud ar streiku. Krievu avīzēs apšaubā J. Oša zinātniskā darba kvalitāti un pārmet filozofa draudzību ar vāciešiem, latviešu izdevumi vēsta, ka J. Osi nevēlas iecelt amatā, jo viņš ir latvietis un vienkārša latviešu zemnieka dēls, savukārt avīzē *Düna Zeitung* publicē rakstu, kurā pausta atziņa, ka "Osis ir saistīts ar latviešu reliģijas skolotāju aprindām, kurās, kā zināms, ierasti tiek sēta baltiešu nacionālisma sēkla" (Rorff 1889: 2).

Pretējas nacionāla rakstura intereses nereti ir konfliktu cēlonis Universitātē. Pret J. Oša kandidēšanu protestē vācbaltu profesori, jo latviešu filozofs plāno lasīt lekcijas krieviski. Neraugoties uz cariskās

valdības rusifikācijas plāniem, Universitātē joprojām dominē vācu valoda, taču 19. gadsimta otrajā pusē arvien pieaug prasība pēc pilnīgas pārejas uz krievu valodu. Profesori pauž bažas, ka turpmāk arī viņiem lekcijas būs jāvada nevis vācu, bet krievu valodā. Profesors Georgs Etingens (1824–1916), kurš cenšas pierunāt J. Osi atteikties no iespējas kļūt par profesoru, uzstāj, ka Tērbatas Universitātē kā mācību valoda ir jā saglabā vācu, lai augstskolā nekrastos pasniegšanas kvalitāte un zinātnes līmenis.

Lai arī nacionālie jautājumi kļūst par vienu no konfliktu avotiem augstskolā, sākotnēji atjaunotās Universitātes prioritātes ir kavēt jaunatnes izceļošanu no Baltijas izglītības meklējumos (Jāsche 1802: 8) un veidot “tiltu” starp Rietumiem un Austrumiem, veicinot Rietumeiropas zinātnes ienākšanu Cariskajā Krievijā.

Līdzīgi kā citās Cariskās Krievijas universitātēs, mācībspēkus piesaista no ārzemēm, lielākoties – Vācijas. Daļa atbraukušo profesoru Tērbatā uzturas neilgu laiku, savukārt citi, piemēram, filozofs Rūdolfs Hermanis Loce (*Rudolf Hermann Lotze*, 1817–1881), pēc uzaicinājuma saņemšanas ilgi vilcinās un izmanto uzaicinājuma faktu kā argumentu pārrunās ar universitātēm Vācijā, tā arī neierodoties Tērbatā (Pester 1997: 140). Neraugoties uz grūtībām, ar kurām saskaras Universitātes vadība, meklējot mācībspēkus ārzemēs, daļa valdības pārstāvju atbalsta nepieciešamību turpināt uzsāktu praksi. 1863. gadā Tautas Apgaismības ministrs Aleksandrs Golovņins (*Александр Головнин*, 1821–1886) raksta: “Tērbatas Universitāte atrodas izņēmuma stāvoklī: tā kā pasniegšana tur noris vācu valodā, tad būtu viegli to padarīt par vienu no pirmajām Eiropas universitātēm, uzaicinot uz pāris gadiem noteiktu skaitu izcilāko Eiropas zinātnieku.” (Golovnin 1887: 510)

Viens no ataicinātajiem izcilajiem zinātniekiem bija Gustavs Teihmillers (*Gustav Teichmüller*, 1832–1888), J. Oša skolotājs un priekštecis profesora amatā. Filozofu aicina uz Tērbatu no Bāzeles Universitātes kā antīkās filozofijas, sevišķi Aristoteļa darbu, pārzinātāju un kā domātāju, kurš veltījis dzīvi universitātei. G. Teihmillers pievēršas antīkās filozofijas izpētei jau studiju gados, kad kopā ar Vilhelmu Dilteju (*Wilhelm Dilthey*, 1833–1911) apmeklē Frīdriha Ādolda Trendelenburga (*Friedrich Adolf Trendelenburg*, 1802–1872) lasītās lekcijas Berlīnes Universitātē.

Uz Tērbatu G. Teihmilleru aicina ģermānistikas profesors Leo Karls Heinrihs Meijers (*Leo Karl Heinrich Meyer*, 1830–1910). Sarakstē ar profesoru G. Teihmillers atzīst, ka ir grūti pamest Bāzeli, kur viņš atradis sarunu biedrus un draugus. Risinot jautājumu, kāpēc

G. Teihmillers izlemj pārvākties uz Tērbatu, filozofa biogrāfijas un arhīva pētnieks Heiners Švenke (*Heiner Schwenke*) secina, ka galvenais motīvs ir finansiālie apsvērumi. 19. gadsimtā Tērbatas Universitātē profesori saņem ievērojami augstāku algu nekā Bāzelē, un G. Teihmilleram ir jārūpējas par sievu un četriem bērniem (Schwenke 2006: 33). Taču, iespējams, finansiālais aspekts nav vienīgais iemesls filozofa lēmumam. Tērbatas Universitātē ir ievērojami lielāks skaits studentu nekā Bāzelē, un G. Teihmillers cer piesaistīt plašāku studentu interesi filozofiskajiem jautājumiem. Par G. Teihmillera vēlmi pulcināt sekotājus liecina kāda 1886. gadā rakstīta filozofa vēstule: “Ārēji šķiet, ka es ar savu darbību varu būt patiesi apmierināts. Lekcijuursos man ir vairāk nekā 100 klausītāju, un arī publika visur izrāda interesi par filozofiju un pedagogiju. Taču es šeit nevaru, kā būtu vēlējies, izveidot skolu, jo klausītāji tikai ļoti retos gadījumos turpina akadēmisko karjeru.” (Teichmüller 2006: 51)

G. Teihmillera nolūks izveidot filozofisku skolu acīmredzot ir saistīts ar vācu domātāja metafizikas sistēmas jeb personālisma pietiekumu. G. Teihmillers jau studiju gados Berlīnē pievēršas pārdomām par nepieciešamību radīt jaunu filozofisku mācību. Dienasgrāmatā filozofs raksta, ka F. A. Trendelenburgs ir izcils filologs un filozofijas vēsturnieks, kura “neierobežotais respekts pret Aristoteli ir gandrīz vai smieklīgs. Nav tāda vīra, kuram varētu pieslieties, neviena! Ne Herbarta sekotājiem, ne F. A. Trendelenburgam, ne kādam citam. Man jābūt pašam savai stājai” (Teichmüller 1938: 406). Lai arī norādes par jaunu metafiziku ir rodamas G. Teihmillera pētījumos par antīko filozofiju, kā arī satīriskajā darbā “Imanuels Kants. Patiesas piezīmes par manu braucienu uz debesīm”, kurā domātājs ne tikai kritizē Immanuelu Kanta (*Immanuel Kant*, 1724–1804) atziņas, bet arī zobojas par viņa piekritējiem, tomēr darbs pie sistemātiska personālisma filozofijas izklāsta aizsākas Tērbatā.

G. Teihmillers pamato jaunas metafizikas nepieciešamību, raksturojot situāciju filozofijas disciplīnā, kurā valda “sistēmu anarhisms” un pretrunīgi filozofiskie strāvājumi, kas rada sajukumu un neuzticību pret filozofiju kā zinātnisku disciplīnu (Teichmüller 1886: 7). Citviet G. Teihmillers salīdzina filozofiju ar pūci, kas nonākusi dienas gaismā, kur to nemitīgi knābā dabas zinātnes (Turpat, 399).

Filozofa pārdomu konteksts, domājams, ir meklējams noskaņojumā, kas valda Vācijā 19. gadsimtā. Vācu filozofijas vēsturnieks un teologs Johanness Hiršbergers (*Johannes Hirschberger*, 1900–1990) darbā “Filozofijas vēsture” raksta: “19. gadsimta vidū ideālisms sa-

bruka. Tas bija burtisks sabrukums, negaidīts kritiens” (Hirschberger 1960: 45). “Ideālisma sabrukums” vai “ideālisma noriets” ir apzīmējums, kas bieži sastopams filozofijas vēstures pētnieku sacerējumos, pievēršoties 19. gadsimta vācu filozofiskās domas raksturojumam. Kā norāda filozofs Mihails Cveigarts (*Michael Zweigart*), ideālisma “sabrukums” attiecas uz periodu pēc Georga Vilhelma Frīdriha Hēgeļa (*Georg Wilhelm Friedrich Hegel*, 1770–1831) aiziešanas mūžībā (Zweigart 2008: 42).

Ideālisma “sabrukumam” ir vairāki cēloņi, no kuriem ierasti akcentē industriālo revolūciju Vācijā, straujo empīrisko zinātņu uzplaukumu un dabas zinātnieku skeptisko nostāju pret filozofijas spekulācijām. G. Teihmillers secina, ka valdošie filozofijas virzieni vairs nespēj nodrošināt dabaszinātniekus ar jēdzieniem un metodēm, kas nepieciešamas, lai apstrādātu iegūto empīrisko materiālu. Virkne filozofu aizgūst tās no dabaszinātniekiem: “[...] nosaucot sevi par pozitīvistiem, pievēršas tikai izziņas spējas kritikai, cenšoties ieviest faktu filozofiju, tādā veidā paziņojot filozofijas bankrotu.” (Teichmüller 1886: 2) Pretēju tendenci, kā norāda G. Teihmillers, iezīmē dabas pētnieki, kuri pievēršas filozofijai, lai arī viņu zināšanas metafizikas laukā ir ierobežotas un fragmentāras un viņu filozofiju veido centieni vispārināt atziņas, kuras viņi iegūst savās šaurajās nozarēs.

Viens no “filozofējošajiem dabaszinātniekiem” ir Vilhelms Ostvalds (*Wilhelm Ostwald*, 1853–1932), kurš vairākus gadus pasniedza Tērbatā. V. Ostvalds raksta, ka dabas filozofijai piemīt “nelāga skaņa”, jo, ja agrāk Vācijā dabaszinātnieki pievēršās filozofijai, tad vēlāk viņi kļūva par asiem metafizikas kritiķiem, kā rezultātā dabas filozofija pilnīgi pazuda no dabas pētnieku uzmanības loka (Ostwald 1902: 2). Ideālistu, piemēram, Frīdriha Vilhelma Jozefa Šellinga (*Friedrich Wilhelm Joseph Schelling*, 1775–1854), maldi, pēc V. Ostvalda domām, sakņojas centienos nošķirt pieredzi un domāšanu, kamēr citu virzienu pārstāvji ir attīstījuši eksperimentālo pieeju un pievērsušies empīrismam, kā tas noticis, piemēram, Anglijā. Tāpēc “dabas filozofijas laiks ir zināms kā vācu dabaszinātņu dziļākā pagrimuma laiks” (turpat, 8).

V. Ostvalds atzīst, ka viņš kā dabas pētnieks nekad nav studējis filozofiju kā zinātņi, tomēr risina jautājumus, kuri nodarbina filozofus, tāpēc aicina veidot jaunu dabas filozofiju, kura būtu atrauta no akadēmiskās, speciālistu filozofijas un kuras izejas punkts būtu nevis abstraktas domāšanas konstrukcijas, bet gan pieredze, kas kalpotu par katras teorijas galveno verifikācijas instanci. (Turpat, 9)

V. Ostvalds attīsta enerģētisma mācību, kas ir viens no daudzajiem domāšanas virzieniem 19. gadsimtā, līdztekus pozitīvismam, materiālismam, jaunkantiānismam u. c. Neraugoties uz dažādo filozofijas virzienu bagātību, kas veido grūti aptveramu filozofijas ainu (Bičevskis 2009: 108), attiecībā uz 19. gadsimtu vācu filozofijas vēsturē ir izveidojies aizspriedums, ko Herberts Šnēdelbahs (*Herbert Schnädelbach*) apzīmē kā “ideālisma sabrukuma mītu”, saskaņā ar kuru Vācijā ideālisms pēc G. V. F. Hēgeļa nāves pārstāj eksistēt un filozofija kā disciplīna kopumā piedzīvo lejupslīdi. Karls Teodors Jaspers (*Karl Theodor Jaspers*, 1883–1969) raksta, ka “deviņpadsmitais gadsimts ir pāreja, sabrukums un sabrukuma apziņa, materiālā plašums, zinātniskas tāles. Mācošo filozofu filozofijas spēks kļūst arvien vājāks, pārvēršas blāvās, patvaļīgās sistēmās bez kādas vērtības” (Jaspers 1966/2003: 147).

Neraugoties uz mītu par “ideālisma sabrukumu” un šķietamo vakuumu filozofijā periodā no G. V. F. Hēgeļa nāves līdz Martina Heidegera (*Martin Heidegger*, 1889–1976) metafizikai, vācu filozofiskajā domā 19. gadsimtā vadošie akadēmiskie filozofi – G. Teihmillera skolotājs F. A. Trendelenburgs un R. H. Loce – pievēršas ideālisma dekonstrukcijai un rekonstrukcijai, lai, kā kādā vēstulē R. H. Locem raksta F. A. Trendelenburgs, “reabilitētu nogrimušo ticību” (Trendelenburg 2003: 262).

Kā atjaunot ticību filozofijas vērtībai? Kur meklēt jaunus pamatus metafizikai? F. A. Trendelenburgs uzskata, ka filozofijai, pirmkārt, jāveido ciešākas saiknes ar dabaszinātnēm un filoloģiju; otrkārt, jāakcentē antīko domātāju studijas, lai rastu jaunus iedvesmas avotus (Bratuscheck 1873: 77). F. A. Trendelenburgs mudina arī G. Teihmilleru iedziļināties Platona un Aristoteļa darbos, un no sava skolotāja šo intenci manto J. Osis. Latviešu filozofs studentiem Tērbatā skaidro, ka bez pamatīgām filozofijas vēstures un valodas studijām filozofija kļūst par diletantismu (Sanders 1964: 26).

Esamības meklējumi

Kā vienu no virzieniem, kas attīstās 19. gadsimtā un no jauna nosaka filozofijas lomu un uzdevumus, H. Šnēdelbahs min metafiziku, kuras centrā ir esamības problēma, tas ir, metafiziku, kas “atdzimst” kā ontoloģija. Jautājums par esamību ir viens no centrālajiem Tērbatas personālisma filozofijā.

Darba “Īstenā un šķietamā pasaule. Jauns metafizikas pamatojums” pirmajā nodaļā G. Teihmilleris raksta, ka katra atsevišķā zinātne

pieņem esamību kā gatavu dotumu un nerisina jautājumu par esamības izpratni. Lai arī metafizikas kā principu zinātnes uzdevums ir sniegt “norēķinu” par esamības jēdzienu, G. Teihmillers, aplūkojot filozofijas vēsturi, secina, ka “tas ir visvairāk novārtā atstātais jautājums metafizikā, tāpēc ir pamats domāt, ka tā izpēte varētu vest pie jaunas metafizikas” (Teichmüller 1882: 4).

Izvirzot jautājumu: “kas ir esamība?”, filozofs analīzi neuzsāk ne ar empīriski uztveramo objektu, ne subjekta iztirzājumu, bet aicina aplūkot pašu jautājumu. Jautājot – “kas ir esamība?”, mēs jau izsakām izpratni par esamību, tas ir, mēs sakām “ir”, it kā zinātu, ko nozīmē “būt”. Ikdienā mēs droši apgalvojam, ka lietas, dzīvnieki, vēsturiskas personības, analīzes ceļā iegūtie elementi eksistēja, eksistē vai eksistēs. (Turpat, 73)

Tāpēc, definējot esamības jēdzienu, G. Teihmillers kā pirmo metodi min valodas analīzi: “no valodas lietojuma jāsastāda piemēri vai piemēru grupas, kurās neapzinātais prāts jau ir apzīmējis esamību” (Teichmüller 1882: 43). Filozofs neskaidro, kas ir jāsaprot ar apzīmējumu “neapzinātais prāts”, taču norāda, ka neapzināto prātu ietekmē gan asociācijas, gan dabiskā domāšana. G. Teihmillera darbos ir sastopami arī apzīmējumi: veselā cilvēku sapratne (*gesunde Menschenverstand*) (Teichmüller 1874: 9), parastā apziņa (*gewöhnliche Bewusstseins*) (Teichmüller 1882: 17), populārā apziņa (*populäre Bewusstseins*) (Teichmüller 1886: 187), kas tiek lietoti kā sinonīmi, raksturojot apziņu, kas, pieaugot ikdienas pieredzei, dabiski attīstās subjektos, taču neveido vienotu, zinātnisku izpratni par pasauli, tāpēc tai ir raksturīgs ierobežots redzes lauks (Teichmüller 1874: 10). “Veselais cilvēku saprāta tribunāls” balstās tikai uz jutekliskajiem uztvērumiem un pieredzes faktiem, tāpēc tas noliedz, piemēram, aizsaules pasaules eksistenci un dvēseles nemirstības ideju (turpat, 122).

Elementi, kas ir doti apziņā pirms filozofēšanas, ir jēdzieni: “Katram, kas vispār domā un kaut ko izzina kādā no laukiem, apzināti vai neapzināti, ir jāpiesavinās jēdzieni un izteiksmes, kuras filozofija kā vispārīgā zinātņu mācība ir atradusi un izkalusi.” (Teichmüller 1882: 3) Augsti izglītotie cilvēki, norāda G. Teihmillers, apzinās, ka viņu domāšanas veids ir cieši saistīts ar jēdzieniem, kas patapināti no filozofijas. Savukārt mazāk izglītotie nemaz nepamana, ka savā pasaules uztverē ir atkarīgi no skatījuma punktiem, kas aizgūti no noteiktajā vēstures posmā dominējošajām filozofijas skolām. Jēdzieni ieņem centrālo lomu visās zinātnes, taču, lai skaidri noteiktu jēdzienu nozīmi un to savstarpējās attiecības, ir nepieciešams īstenot

loģisko un metafizisko analīzi, kas ir filozofijas uzdevums (Teichmüller 1889: 114).

Viens no analīzes laukiem ir subjekta psiholoģiskie procesi, meklējot noteiktas struktūras. Valodas rašanos G. Teihmillers saista ar subjekta garīgajiem procesiem, kas var norisināties gan apzināti, gan neapzināti, bet, ja tie atkārtojas regulāri, cilvēks tos apzīmē ar vārdiem.

Taču vārdi, norāda filozofs, nav identiski ar to, ko tie apzīmē: “Sajūta nemainās tikai tāpēc, ka to apzīmē vācu, angļu, latīņu valodā vai arī neapzīmē nemaz.” (Teichmüller 1889: 95) Lai izprastu vārdu nozīmes, ir nepieciešams domāšanas un izziņas darbs. Tāpēc ir būtiski, kā uzsver G. Teihmillers, nejaukt valodu ar izziņas funkciju, jo ar vārdu, teikumu un garu runu palīdzību subjekts vēl neko neizzina, ja viņam “vēl bez ausīm nepiemīt arī izziņas spēja” (turpat, 96). Ja cilvēks nepārzina valodu, tad vārdu vietā viņš dzird tikai bezjēdzīgas skaņas.

Valoda, norāda G. Teihmillers, ir gan atmiņas, gan izziņas iespējamības pamats. Dažādas sajūtas un jūtas ātri nomaina cita citu apziņā, un, lai būtu iespējams garīgo materiālu padarīt par izziņas objektu, talkā nāk valoda. Sasaistot valodu ar izziņas spēju, cilvēks var sasniegt arvien augstāku skaidrības un precizitātes līmeni vārdu lietojumā, nosakot vārdu nozīmes, un tādā ceļā subjekts arvien diferencētāk spēj izprast garīgos procesus un apziņas stāvokļus.

Tātad valoda sniedz iespēju neapzinātos garīgos procesus aplūkot kā izziņas objektus. G. Teihmillers, definējot filozofiju kā gara zinātni, norāda, ka valoda pilda nozīmīgu funkciju gara pašizziņā. Kad subjekts aplūko apziņā doto dažādību un uzsāk kritisku refleksiju, rodas pamats empīriskajām zinātnēm, bet, kad subjekts kļūst spējīgs veidot kritisku distanci arī attiecībā uz izziņas funkciju un apzinās to kā vienu no savām funkcijām, rodas filozofija (Teichmüller 1886: 20). Filozofs min salīdzinājumu ar apgaismotiem objektiem. Empīriskās zinātnes pievēršas priekšmetiem, pēta to daļas, apveidus un attiecības, bet filozofija vērš uzmanību nevis uz atsevišķajiem, izgaismotajiem objektiem, bet gan uz pašu gaismu, lai to pētītu un noteiktu tās būtību, un tādā ceļā “pats gars kļūst par zinātnes objektu” (Teichmüller 1889: 136).

Tāpēc G. Teihmillera filozofijas izejas punkts ir parastā vai populārā apziņa, ikdienas pieredze un valoda, kuras analīzes ceļā var atklāt iepriekš neapzinātās esamības struktūras. Filozofs norāda, ka esamības izpratne valodā parādās kā saikne, kā jautājums – “kas tas ir?”. Kad subjekts domā, viņš vienmēr domā kaut ko, ir dots kāds noteikts

domāšanas saturs: “Proti, par visu, par ko tiek runāts, cilvēks jautā – kas tas ir? Kas ir “sods”? Kas ir līgums? utt.” (Teichmüller 1882: 45) Minētais esamības veids, norāda G. Teihmillers, gramatikā jau sen ir pazīstams, un to mēdz saukt par kopulu, kas apvieno subjektu ar predikātiem. Filozofs šo līmeni nodēvē par ideālo esamību, kas ietver izziņas spējas objektus un saturu (Teichmüller 1889: 17).

Kā otru esamības nozīmi valodā G. Teihmillers rod saiklī “ka” un nosauc to par reālo esamību. Domu, jūtu un emociju saturu cilvēka apziņā ir mainīgi. Piemēram, ir kāds jēdziens, kam piemīt noteikts saturs, tas ir, ideālā esamība. Katru reizi, kad mēs to dzirdam, tas ir jauns notikums, jauns akts, kas veido citu esamības šķautni.

Savukārt trešo esamības veidu G. Teihmillers rod vietniekvārdā “es”, jo “es” valodā nekad netiek lietots kā predikāts. Filozofs secina, ka “es” ir jāuzlūko kā esamības avots un pamats, jo ne ideālā, ne reālā esamība nebūtu iespējama, ja neeksistētu substancionālā esamība, konkrētais subjekts, kas apvieno sevī gan atsevišķos aktus, gan to saturus.

G. Teihmillers raksta, ka, atzīstot trīs esamības veidus un izprotot “es” kā visas esamības avotu, tiek rasts ceļš uz “vienkāršo un vispārīgo cilvēces filozofiju” jeb personālismu (Teichmüller 1889: 156).

G. Teihmillers attīsta valodas analīzes rezultātā iegūto esamības iedalījumu, pievēršoties psiholoģijai un loģikai, piemēram, rakstot par trim dvēseles funkcijām: izziņu, jūtām, kustību. Jūtas un sajūtas G. Teihmillers nošķir no izziņas, balstoties uz trim kritērijiem. Pirmkārt, uz sajūtām nav iespējams attiecināt “paties” un “nepaties” predikātus. Otrkārt, sajūtām nav vajadzīgi pierādījumi, un, treškārt, sajūtas nav iemācāmas (turpat, 70). Sajūtas ir nekas cits kā apzinātas fiziskā ķermeņa kustības, kas veidojas subjekta mijiedarbē ar apkārtējo pasauli, tātad attiecas uz reālo esamību, turklāt sajūtām var piemist dažādas intensitātes pakāpes, piemēram, piens var būt vairāk vai mazāk skābs, gaiss var būt vairāk vai mazāk auksts (turpat, 77). Sajūtas vienmēr ir dotas “tagad un šeit”, tās ir saistītas ar konkrēto laiku un telpu, bet jūtas subjektā var izraisīt, piemēram, gan lūdzošs ubags uz ielas, gan literārs darbs, kas tiek lasīts. Izziņas saturs, ko veido jēdzieni un spriedumi, paredz predikātus “paties” un “aplams”, identitātes un pietiekamā pamatojuma likumu un nav pakļauts telpas un laika izmaiņām.

Izziņa, jūtas un sajūtas atrodas noteiktā koordinācijā. Kā zinātnes pamata stimulu G. Teihmillers min neapmierinājuma jūtas, kuru cēlonis ir stāvoklis, kurā domāšana nonāk strupceļā. Jūtas raisa domāšanas kustību, kuras nolūks ir novērst neskaidrības, atklājot lietu

patieso kārtību. Tāpēc patiesību G. Teihmillers definē kā koordināciju starp kustību, izziņu un jūtām (Teichmüller 1889: 142). Darbā “Loģika un kategoriju mācība”, pievēršoties patiesības jēdzienam, filozofs min piemēru ar putnu: “Iedomāsimies, ka mūsu istabā ir iemaldījies putns, tagad viņš meklē izeju un ierauga logu. Ar reprodukcijas palīdzību viņš iegūst priekšstatu, ka tas ir brīvs ceļš, caur kuru viņš var izkļūt brīvībā. Viņa mazajā psihē tā, protams, nav tēze, bet tikai ar pieredzes palīdzību iegūts priekšstats. Tagad viņš trīecas pret logu un traumē ne tikai savu galvu, bet arī savu priekšstatu.” (Teichmüller 1934: 4) G. Teihmillers norāda, ka pēc vairākiem mēģinājumiem putnam varētu izveidoties cits priekšstats par nepieciešamo rīcību, jo priekšstats un pieredze, gaidas un rezultāts nonāk pretrunā, kas izraisa sajūtas, piemērā par putnu – sāpes.

Taču koordinācija neattiecas tikai uz patiesības meklējumiem. Cilvēka dvēseles dzīvē kopumā ir noteiktas kauzālas attiecības starp funkcijām. Jūtas un priekšstati jeb ideālā esamība kalpo kā cēlonis kustībai, subjekta darbībai jeb reālajai esamībai. Koordinācija nebūtu iespējama, ja funkcijas savstarpēji nebūtu saistītas, jo “pats priekšstats par, piemēram, kādu augli vai mežonīgu zvēru neietver sevī attiecīgās jūtas, tas ir, ēstgribu vai bailes” (Teichmüller 1889: 200). Lai koordinācija būtu iespējama, ir nepieciešams “es” jeb substancionālā esamība, kas savieno nošķirtās dvēseles funkcijas un nodrošina to savstarpējo koordināciju.

J. Osis mācību par esamības iedalījumiem attiecina uz filozofijas virzieniem. J. Oša tipoloģijas pamatā ir projektīvisma jēdziens, kuru pētījumā par R. H. Loci filozofs raksturo kā “visus pasaules uzskatus, kuru pamats ir nekritisks pieņēmums, ka apziņas stāvokļus un darbības, sajūtas, priekšstatus un jēdzienus var projicēt uz āru pasaulē, kuru veido no subjekta neatkarīgas lietas un būtnes” (Oze 1896: 14).

Kā pirmo pasaules uzskatu J. Osis min “naivo projektīvismu”. Naivais projektīvisms ir uzskats, ka eksistē subjekts un no subjekta neatkarīgi ārējie objekti. Sajūtu orgāni sniedz drošus datus par ārējiem objektiem un kvalitātēm: lielumu, krāsu, garšu. Naivā projektīvisma pasaules ainā cilvēks ir pārliecināts, ka priekšmetiem un būtņēm objektiem piemīt visas uztvertās kvalitātes. Turklāt, ja subjektam trūkst kritiskas refleksijas par izziņas un objektu attiecībām, tas projicē uz āru ne tikai jutekliskās sajūtas, bet arī emocionālos stāvokļus, personificējot dabu: “Saprotams, kādēļ mežonim ir bail, kad viņš ierauga satrakojušos jūru, no viņa skatījuma punkta tās ir dzīvas būtnes dusmas. Un koku lapu čaboņu viņš uztver kā koku sarunu.” (Oze 1890: 78)

Nākamais pasaules uzskats ir ideālistiskais projektīvisms. Pārejā no naivā projektīvisma uz ideālistisko projektīvismu nozīmīga loma ir valodai un tās, kā raksta J. Osis, “bīstamajai īpašībai” (Oze 1896: 20). Ar valodu ir iespējams nošķirt lietas un kvalitātes, apzīmēt sarežģītas attiecības ar vienu jēdzienu. Subjektā rodas tendence projicēt jēdzienus, spriedumus jeb ideālo esamību, radot ilūziju, ka vārdiem piemīt augstāks esamības statuss nekā lietām, procesiem un būtņēm, kurus vārdi apzīmē, jo vārdi pretstatā objektam, ko tie apzīmē, ir nemainīgi un nav pakļauti laikam.

J. Oša pasaules uzskatu tipoloģiju noslēdz kritiski personālistiskā metafizika, kurā “subjekts atkal sevī uzņem spokaino [projicēto] pasauli, kas ir vienīgā vietā, kur tā eksistē, prāts var doties patiesās pasaules meklējumos” (turpat, 15).

Īstenības atgūšanas iecere un valodas slazdi

Lai arī valodas lietojuma analīze ir viens no veidiem, kā filozofi pamato personālisma metafiziku, reizēm valoda kā zīmju sistēma Tērbatas personālistiem kļūst par nepārvaramu barjeru, risinot jautājumu par substanču savstarpējo mijiedarbību.

Mijiedarbības aspekts ir nesaraucami saistīts ar subjekta un īstenības attiecībām, kā arī ar izziņas kritēriju problēmu. Līdz jaunajiem laikiem viena no valdošajām bija reprezentācijas jeb korespondences teorija, pēc kuras īstenība ir oriģināls, bet izziņa ir oriģināla atspoguļojums. Svētais Akvīnas Toms to izsaka formulā *veritas est adaequatio rei et intellectus* – patiesība ir saskaņa starp lietu un prātu. Taču reprezentācijas teorijas ietvaros rodas problēma, risinot jautājumu par kļūdu cēloni. Lai noskaidrotu, vai izziņa ir nekļūdīga, ir nepieciešams salīdzinājums ar oriģinālu, bet īstenība var būt dota tikai kā atspulgs, tāpēc salīdzinājums ar oriģinālu nav iespējams, nav iespējams pārlicināties, vai mūsu priekšstati atbilst, ir līdzīgi vai arī nesaskan ar īstenību.

Lai atrisinātu reprezentācijas teorijas problēmas, bija jāmeklē jauni kritēriji, kas kļuva par vienu no centrālajiem jautājumiem jaunlaiku filozofijā. Renē Dekarts (*René Descartes*, 1596–1650) par patiesiem atzina priekšstatus, kuri ir skaidri un vienkārši. Tāpēc kā pirmo metodes soli R. Dekarts izvirza principu “neuzskatīt nekad par patiesu to, par ko nav acīmredzami zināms, ka tas tāds ir” (Dekarts 1637/1978: 27). Džona Loka (*John Locke*, 1632–1704) epistemoloģijā nepieciešams ņemt vērā priekšstata avotus. Juteklisko priekšstata avots, kuri neizbēgami rodas garā, ir meklējams ārpusaulē un atbilst īstenībai. Darbā “Eseja

par cilvēka sapratni” filozofs raksta: “[...] mūsu sajūtu orgāni, kuri pievērsti atsevišķiem sajūtamajiem priekšmetiem, novada līdz prātam dažādus atšķirīgus uztvērumus par tiem – atbilstoši veidiem, kādos šie priekšmeti uz tiem iedarbojas” (Loks 1690/1977: 38).

Taču, kā norāda H. Švenke, meklējumi pēc kritērija nevarēja sasniegt mērķi. Ja subjektam nav tiešas pieejas realitātei, tad nav iespējams pierādīt, ka kāda priekšstata īpašība var kalpot kā indikators patiesumam. Lai noteiktu, vai kāda cilvēka portrets atbilst oriģinālam, nepietiek ar portreta cītīgu aplūkošanu, arī zināšanas par portreta tapšanas apstākļiem, mākslas virzieniem, krāsu īpašībām, mākslinieka biogrāfiju, citiem viņa darbiem nesniedz kritērijus, kas ļautu noteikt atbilstību.

Nerodot drošus kritērijus, filozofijā radās tendence “atcelt” īstenību (Švenke 2009: 225). Viens no minētās tendences pārstāvjiem bija Džordžs Bērklis (*George Berkeley*, 1685–1753). Saskaņā ar D. Bērklia “mītisko un jūsmīgo ideālismu” (Kants 1873/1990: 55), kā to apzīmējis I. Kants, ārējā, materiālā pasaule neeksistē. Ir izzinošais subjekts un visu aptverošais, mūžīgais Dievs. Viss, ko mēs uztveram kā reālās lietas, ir nekas cits kā priekšstati Dievā, kas eksistē neatkarīgi no mums: “Idejas, ar kurām dabas Autors ietekmē mūsu sajūtu orgānus, sauc par reālām lietām; un tās, kuras tiek izraisītas cilvēka iztēlē, tā kā tās nav tik sistemātiskas, spilgtas un patstāvīgas, tiek atbilstoši dēvētas par idejām jeb lietu, ko tās kopē un reprezentē, tēliem. Bet tādējādi mūsu sajūtas, lai gan tās nekad nav tik spilgtas un atšķirīgas viena no otras, tomēr nav nekas cits kā idejas, proti, tās eksistē prātā jeb prāts tās uztver, tāpat kā tas uztver paša veidotās idejas.” (Bērklis 1710/1989: 59)

Iebilstot D. Bērkljam, I. Kants raksta, ka viņa nolūks nav apšaubīt pašu lietu eksistenci un padarīt īstenas lietas par priekšstatiem. Darbā “Tīrā prāta kritika” I. Kants risina jautājumu par zināšanu nepieciešamo raksturu, nonākot pie atziņas par pirmspiederdes jeb aprioro formu eksistenci, kas padara iespējamu vērojumu. Laika un telpas formas, pēc I. Kanta domām, ir dotas pirms vērojuma un neattiecas uz ārējo realitāti. I. Kants raksta: “Tātad mēs varam *a priori* vērot lietas tikai ar jutekliskā vērojuma formas palīdzību [*dadurch*], taču arī objektus mēs izzinām ar šo formu tikai tā, kā tie mums (mūsu jutekljiem) var parādīties, nevis kādi tie var būt paši par sevi [...]” (Kants 1873/1990: 46) Filozofs nošķir “lietas par sevi”, kas apzīmē ārējo realitāti, kura subjektam ir nepieejama, un parādības jeb jutekliskās uzskates objektus, kas ir doti vērojumā.

Līdztekus ārējās īstenības “atcelšanai” tiek liegta arī tieša pieeja subjekta “iekšējai” īstenībai. Ja viss tiek tverts kā priekšstati un idejas, tad arī dvēseles procesi, piemēram, prieks un ciešanas, kļūst par priekšstatiem (Švenke 2009: 228). Jūtas un sajūtas mēs vairs neizzinām nepastarpināti, bet ar reprezentāciju palīdzību: “[...] arī iekšējās izjūtas sakarībā mums jāatzīst, ka ar to mēs sevi pašu vērojam tikai tā, kā iekšēji paši sevi aficējam, t. i., attiecībā uz iekšējo vērojumu mēs izzinām savu subjektu tikai kā parādību, nevis kā pašu par sevi eksistējošu.” (Kants 1781/2011: 123)

Viens no vadošajiem motīviem 19. gadsimta filozofijā ir vērsšanās pie un reizē pret I. Kanta filozofiju, risinot subjekta un īstenības attiecības. F. A. Trendelenburga vārds filozofijas vēsturē ir zināms ar filozofa ilggadējo diskusiju ar Kuno Fišeru (*Kuno Fischer*, 1824–1907), kuras centrā ir jautājums – vai laika un telpas apriorās vērojuma formas ir attiecināmas tikai uz parādībām, vai tās var tikt attiecinātas arī uz “lietām par sevi” (Trendelenburg 1869). F. A. Trendelenburgs neatzīst I. Kanta ideālisma konsekvences, kas ved pie subjektīvisma, bet aizstāv dabas zinātnes ambīcijas piešķirt fizikas likumiem objektīvu raksturu, attiecinot tos ne tikai uz parādībām, bet arī uz dabu pašu par sevi (Beiser 2013: 112).

G. Teihmillers raksta, ka pievēršanos empīriskam un faktiem ir izraisījusi neapmierinātība ar līdzšinējo ideālisma filozofiju: “Cilvēkā ir instinktīva prasība pēc realitātes un komunikācijas ar reālām būtnēm.” (Teichmüller 1886: 2) Tērbatas personālisti kā savu priekšteci filozofijā uzlūko Gotfrīdu Vilhelmu fon Leibnicu (*Gottfried Wilhelm von Leibniz*, 1646–1716), taču arī viņam nav izdevies nodrošināt subjektam tiešu pieeju īstenībai. Secinot, ka esamība sastāv no monādēm kā pašpietiekamām substancēm, G. V. Leibnics raksta, ka monādēm “nav loģu, pa kuriem kaut kas varētu tajās iekļūt vai no tām izkļūt” (Leibnics 1714/2011: 22). Savukārt I. Kanta filozofiju raksturo atteikšanās no centieniem izzināt esamību, veicinot pozitīvisma un skepticisma strāvojumu attīstīšanos (Teichmüller 1877: 6). I. Kanta mācība ir kļuvusi populāra, un, lai arī sākotnēji var šķist, ka jaunkantiānismā valda pieticīga ambīcija noteikt parādību loģisko kārtību, “drīz atklājas, ka šiem kautrīgajiem ļaudīm piemīt tendence sagrābt varu”, drīz vien pārtopot par “aprobežotu galvu tirāniju” (Teichmüller 1874: 16).

G. Teihmillers asi polemizē ar I. Kanta filozofijas piekritējiem, un filozofa studenti pauž aizdomas, ka konflikts ar jaunkantiānistiem ir viens no iemesliem, kāpēc G. Teihmillers dodas prom no Bāzeles un kāpēc personālista darbi negūst atsaucību Vācijā. Pauls Jurēvičs

(1891–1981) raksta, ka G. Teihmillers “savā laikā palika par maz ievērots, it sevišķi tāpēc, ka viņš iedrošinājās – līdzīgi Locem, no kuŗa tas pa daļai ir atkarīgs – izturēties kritiski pret sava laikmeta pozitīvistikām tieksmēm, tāpat arī pret dzimstošo jaunkantismu, un, kas vēl ļaunāki, tas iedrošinājās ironizēt pat par pašu vācu filozofijas elku – Kantu” (Jurēvičs 1932: 975). Aizdomām varētu būt pamats, jo 19. gadsimtā jaunkantianisms ir ietekmīgākais virziens vācu akadēmiskajā filozofijā, kas “vēršas pret hēgelisko-metafizisko filozofijas tradīciju ar tai raksturīgajām pretenzijām uz pārjutekliskas, absolūtas patiesības sasniegšanu. Filozofija šai laikā mēģina sevi definēt “šaipusēji”” (Cera 2008: 31). Taču jaunkantianisms ietver dažādus, pat savstarpēji pretrunīgus strāvojumus, tāpēc jaunkantianisms nenozīmē tikai piesliešanos I. Kanta sistēmai, bet arī tās revīziju (Köhnke 1993: 217). Un revīzijā viens no centrālajiem jautājumiem ir “lieta par sevi”, kuru vai nu noraida, vai atzīst par pieredzes robežjēdzienu. Oto Lībmanis (*Otto Liebmann*, 1840–1912), kura izvirzītais lozungs “Atpakaļ pie Kantam!” kļuva par jaunkantianisma nozīmīgu fermentu (Cera 2008: 30), raksturoja situāciju filozofijā kā “badu pēc realitātes” un aicināja atteikties no “lietas par sevi”, kas ir “parazīts” I. Kanta sistēmā, taču saglabāt “kriticismu garu” (Liebmann 1912).

G. Teihmillers, tāpat kā O. Lībmanis, raksta par nepieciešamību pieturēties pie I. Kanta “kritiskā gara”, bet atmet “lietas par sevi” konceptu kā dogmatisku aizspriedumu, ko nav iespējams reducēt uz kritiskiem principiem. I. Kanta “kritisko garu” filozofs neraksturo kā sekošanu noteiktai metodoloģijai. G. Teihmilleram “kritiskais gars” pirmām kārtām nozīmē pievēršanos cilvēka apziņai, nevis ārējās pasaules pieredzei, meklējot filozofijas izejas punktu (Teichmüller 1889: 126).

Tāpēc personālisti uzsāk “izlaušanos uz īstenību” ar atziņu, ka subjektam nepastarpināti ir pieejama viņa pašapziņa jeb apziņa par sava “es” esamību. Minēto pašapziņu filozofi stingri nošķir no dažādiem dvēseles aktiem jeb reālās esamības un domāšanas saturiem jeb ideālās esamības. J. Osis raksta: “ja domāšana ir tikai viena no “es” funkcijām, kas nav identiska ar citām funkcijām, tad ir nepieciešams, lai “es” kā visu savu darbību substancionāla vienība apzinātos sevi nepastarpināti bez kādu spriedumu starpniecības, tas ir, pašapziņa stingri jānošķir no pašizziņas” (Oze 1896: 201).

Izziņu G. Teihmillers, sekojot Aristoteļa skolai, traktē kā spriedumu, kas ietver sevī vismaz divus attiecību punktus un secinājumu: “[..] kad cilvēks vienkārši saka “zibeņo”, tad tomēr mūsu izziņā kā

pirmais attiecību punkts ir zibens parādība, kuru mēs savienojam realitātes skatījuma punktā kopā ar jēdzienu “zibens” vai arī ar atmiņām par līdzīgu, par “zibeni” nosauktu parādību kā ar otru attiecību punktu.” (Teichmüller 1889: 19) Tātad katru izziņas aktu veido noteikta koordinācija. Savukārt koordinācijas elementi nav izziņa. Piemēram, ja mēs ieraugām priekšmetu, kas ir sarkanā krāsā, tad ir dota krāsas apziņa, bet tā vēl neveido izziņu. Bet, ja priekšmets kļūst par izziņas objektu, krāsas apziņa var kalpot kā viens no attiecību punktiem.

Nepastarpinātā apziņa ir lauks, kurā subjekta izziņas darbība rod nepieciešamos materiālus, lai īstenotu izziņas aktu jeb spriedumu. G. Teihmilleram ir sarežģīti definēt nepastarpināto apziņu, jo valoda ved “apjukumā”, kad ir nepieciešams rast apzīmējumu zināšanu veidam, kas neiekļaujas teorētiskajā sfērā. G. Teihmiller to nodēvē par “cita veida izziņu”, “izziņu neraksturīgā nozīmē” un, kā minēts iepriekš, par apziņu. Taču tā sniedz zināšanas, nepastarpināta veida zināšanas: “Mums ir nepastarpināta apziņa par mūsu dvēseles darbībām, mums nevajag, lai kāds cits mums pačukst, bet mēs paši nepastarpināti zinām, kad mēs kaut ko sajūtam, ka un ko mēs sajūtam, un tikai mēs paši to varam zināt.” (Teichmüller 1882: 29)

Raksturojot izziņas procesu un subjektu kā substanci un, līdzīgi kā G. V. Leibnics, pieņemot, ka visu esamību veido substanču kops, personālistiem ir nepieciešams spert nākamo soli – noteikt dažādo substanču mijiedarbības un komunikācijas iespējamību, kurā būtiska loma ir valodas funkcijai.

Personālisti akcentē nošķirumu starp zīmi un apzīmējamo, rakstot par izziņas un nepastarpinātās apziņas attiecībām. Pētījumā par R. H. Loci J. Osis secina, ka ““Es” jēdziens nav pats “es”, bet gan tikai “es” izziņa, tas ir, tā tēls domāšanā, tieši tāpat kā sajūtu, vēlmju, jūtu un jaunrades būtība nav ietverama jēdzienos” (Oze 1896: 202). Jēdzieni ir apzīmējumi, kuri attiecas uz nepastarpināto apziņu un veido semiotisku sistēmu.

Cits subjekts, cits “es” nevar būt daļa no subjekta nepastarpinātās apziņas, tāpēc arī cits “es” iekļaujas semiotiskajā sistēmā. J. Osis raksta, ka citas personas ārējie žesti un mīmikas var kalpot kā zīmes, kas norāda uz personas iekšējiem stāvokļiem, taču tikai tad, ja “mums šie stāvokļi jau ir zināmi mūsu pašu nepastarpinātajā apziņas pieredzē” (turpat, 202).

Līdz ar nepastarpinātās apziņas un semiotikas raksturojumu personālisti nonāk jaunās grūtībās. Lai arī filozofu nolūks ir tikt ārā no G. V. Leibnica noslēgtās monādes un ar nepastarpinātās apziņas

konceptu viņiem izdodas nodrošināt subjektam tiešu pieeju iekšējiem stāvokļiem, taču, risinot substanču savstarpējo mijiedarbi, filozofi secina, ka nepastarpināta pieeja otram subjektam nav dota, tāpēc J. Osis epistemoloģijas lekcijās raksturo otru “es” kā kantisko “lietu sevi”.

Tērbatas personālisma skolas ietekme un centieni realizēt īstenības atgūšanas ieceri

Tērbatas personālistu skola ir ietekmējusi gan latviešu, gan igauņu, kā arī krievu un poļu intelektuālo domu 20. gadsimta pirmajā pusē. Vincents Lutoslavskis (*Wincenty Lutosławski*, 1863–1954), Aleksejs Kozlovs (*Алексей Козлов*, 1831–1901) un Nikolajs Loskis (*Николай Лосский*, 1870–1965) centās īstenot Tērbatas personālistu aizsākto ieceri un metafizikas līmenī pamatot subjekta pretenziju uz tiešu piekļuvi īstenībai.

V. Lutoslavskis pēc mācībām Rīgā studē filozofiju Tērbatā pie G. Teihmillera un vēlāk pasniedz filozofiju Kazaņā, Krakovā, Ženēvā, Parīzē un, pēc psihologa un filozofa Viljama Džeimsa (*William James*, 1842–1910) ieteikuma, ASV. Filozofs iegūst plašu atpazīstamību ar pētījumiem par Platona dialogiem, taču viņš pievērsās arī dvēseļu reinkarnācijas teorijai un misticismam.

Darbā “Dvēseles vara, laikmetīgā pasaules uzskata skice”, kurā apkopotas V. Lutoslavska Krakovā lasītās lekcijas, filozofs raksturo savu pozīciju kā konsekvento individuālismu. Viņa nolūks ir aizstāvēt atsevišķā indivīda tiesības gan metafizikas, gan sociālajā sfērā. Pievēršoties subjektu mijiedarbei, V. Lutoslavskis, tāpat kā personālisti, uzlūko subjekta iekšējo pasauli kā skaidrāk un drošāk tveramu nekā ārējo, ar jutekļiem uztveramo: “Katrā no mums ir jūtu un domu subjektīvā pasaule.” (Lutosławski 1889: 24) Taču atšķirībā no G. Teihmillera un J. Oša filozofs analogijas principu redz kā nepietiekamu, lai atzītu citu “es” par sev līdzīgu subjektu: “Katram no mums piemīt neizskaidrojama pārlicība, ka visi citi ir viņam līdzīgas, ar apziņu apveltītas būtnes, kas daudzus jēdzienus tver identiski.” (Turpat, 52) Filozofs meklē jaunus ceļus, lai pamatotu subjektu mijiedarbi. Tāpēc V. Lutoslavskis raksta ne tikai par subjektu ķermenisko mijiedarbi ar kustības starpniecību, bet arī par vienas dvēseles spēju ietekmēt citu dvēseles, piemēram, ar telepātijas palīdzību.

V. Lutoslavska darbi atstāja ietekmi uz filozofa N. Loska pārdomām. N. Loskis norāda, ka poļu filozofs pievērsās sociāla rakstura jautājumiem un nav izstrādājis epistemoloģiju kā noslēgtu mācību, bet gan atsauca uz atsevišķiem faktiem, piemēram, zinātnisko intuīciju,

lai aprakstītu vienas dvēseles maģisku iedarbi uz citu dvēseli. V. Lutoslavska izziņas izpratnes avotus N. Loskis meklē A. Kozlova darbos (Losskij 1906/2011: 153).

A. Kozlovs studē Maskavas un Pēterburgas universitātē, izdod filozofiska rakstura žurnālus un strādā kā privātskolotājs, bet vēlāk pats sniedz filozofiju Kijevā. Savos rakstos A. Kozlovs kritizē pozitīvismu, I. Kanta mācību par “lietām sevī”, kā arī pievēršas Artūra Šopenhauera (*Arthur Schopenhauer*, 1788–1860) un Platona darbu analīzei, bet sevišķi augstu filozofs vērtē G. Teihmillera metafiziku, kuru raksturo kā pretstatu valdošajiem materiālisma, pozitīvisma un skepticisma virzieniem (Kozlov 1894: 527).

Kā oriģinālāko A. Kozlova darbu N. Loskis min rakstu “Apziņa par Dievu un zināšanas par Dievu”, kurā, atsaucoties uz G. Teihmillera nošķirumu starp apziņu un izziņu, viņš raksta par nepastarpinātā jā apziņā dotajiem attiecību punktiem: “es” esamību, apziņu par “es” funkcijām, dievapziņu (Kozlov 1895: 446).

G. Teihmillerš vairākkārt darbos min dievapziņas jēdzienu. “Reliģijas filozofijā” viņš raksta, ka dievapziņa “nav absolūts jēdziens un nav rodama ārpus “Es”, un tomēr tiek nepastarpināti apzināta, nevis tikai semiotiski izzināta, kā ārpus mums esošās būtnes, kas simboliskā veidā atklājas jutekliskajā percepcijā (Teichmüller 1886: VII)”. Mācību par dievapziņu G. Teihmillerš plāno izstrādāt pētījumā “Kristietības filozofija”, kuru viņam gan tā arī neizdodas uzrakstīt. Jau guļot uz nāves gultas, filozofs pēdējā vēstulē, kas adresēta J. Osim, atzīst, ka “esmu tik vājš, ka nespēju patstāvīgi ne stāvēt, ne sēdēt. Kad es domāju par saviem nepabeigtajiem darbiem “Jēzus dzīve”, “Kristietības filozofija”, “Jauns psiholoģijas un loģikas pamatojums”, tad man gribas raudāt” (Teichmüller 2006: 61).

A. Kozlovs pievēršas personālisma mācībai par kristietību. Viņš uzskata, ka nepastarpināti dotās dievapziņas eksistenci pierāda fakts, ka visās kultūrās ir rodama izpratne par Dievu kā kaut ko augstāku un varenāku nekā cilvēks un ka strīdi noris nevis par jautājumu, vai Dievs ir, bet gan – kāds tas ir. Lai noskaidrotu, kāds ir Dievs, jāsteno izziņas akts, dievapziņai ir jāklūst par vienu no attiecību punktiem. Savukārt iespējas izvēlēties citus attiecību punktus ir plašas – daba, skaitļi, laiks. Taču kā attiecību punkts ir jāizraugās substancionalitāte, un, cenšoties izprast Dieva iedabu, par piemēru jāizvēlas cilvēks un viņa garīgās funkcijas.

A. Kozlovs norāda, ka, reflektējot par attiecību punktiem un dievapziņu, reliģijā nozīmīga vieta jāatvēl prātam, akli nepaļaujoties

uz Dieva izpratni, kas jau ir dota kristietībā, jo “nav vienas kristīgās reliģijas, bet gan vairākas un izvēli var pamatot tikai ar prātu” (Kozlov 1895: 458).

Līdzīgu izpratni pauž G. Teihmillera students Jānis Sanders (1858–1951), Latvijas Universitātes docents un mācītājs. Viņš Universitātē lasa lekciju kursu par G. Teihmillera filozofiju un raksta par personālisma psiholoģiju kā iespējamo baznīcas reformu pamatu Latvijā. Vācu filozofu J. Sanders raksturo kā “lielu garu”, kuram izdevies skaidri noteikt ticības jēdzienu un radīt jaunu psiholoģiju, kas ļauj izskaidrot gan reliģiskās, gan dabas parādības (Sanders 1896, 96). J. Sanders atsaucas uz G. Teihmillera atziņu, ka visiem cilvēkiem piemīt dievapziņa, un par Dievu, kā norāda teologs, ir jādomā pēc analogijas ar personību: “Jāatmet vecā iedoma, it kā viņš būtu, kā saka, transcendentis, t. i., aizpasaulīgs, kaut kur “augšā” debesīs, kādā aizsaulē, nerasniedzamā tālā vietā.” (Sanders 1938, 25)

Gan A. Kozlovs, gan J. Sanders pievēršas G. Teihmillera filozofijai, risinot dievapziņas tematiku, kuru H. Švenke nodēvē par caurumu izzinošā subjekta mūrī, jo dievapziņa nav “es” un tomēr to ir iespējams izzināt nepastarpināti (Schwenke 2006: 267). N. Loskis, kritizējot G. V. Leibnīca filozofiju, raksta par nepieciešamību atcelt robežas starp atsevišķu monādi un Dievu, kā arī starp monādēm. Pirmo soli, tas ir, nojaukt barjeru starp indivīdu un Absolūto, ir veicis A. Kozlovs, attīstot ideju par dievapziņu, bet nākamo soli, kas ietver “uzdevumu attīstīt tālāk Kozlova idejas, izstrādājot mācību par transsubjektīvās pasaules nepastarpinātu uztveri” (Loskij 1906/2011: 155), uzņemas īstenot N. Loskis.

Krievu filozofs izstrādā mācību par intuitīvismu, kurā visu ārējo īstenību cilvēks uztver nepastarpināti bez reprezentāciju starpniecības. Intuitīvā izziņa ir iespējama, jo visu esamību veido aktīvu substanču kopums, kas atrodas epistemoloģiskas koordinācijas attiecībās. Taču atsevišķā “es” sasaiste ar visu esamību vēl nenodrošina zināšanas, ir nepieciešams izziņas akts, kurā objekts tiek nošķirts no pārējās esamības. Tāpēc subjekts spēj vienlaikus izzināt tikai noteiktu objektu skaitu, un iegūtās zināšanas vienmēr ir fragmentāras.

N. Loskis norāda, ka visas zināšanas ir intuitīvas un subjekts intuitīvi tver ne tikai citus “es” un materiālos objektus, bet arī abstraktus jēdzienus, idejas, teorijas, tas ir, visu, kas veido zināšanu kopumu, kas eksistē arī tad, kad neviens subjekts to neuztver.

N. Loska filozofija ir izpelnījies kritiku. Piemēram, krievu domātājs Vasīlijs Zeņkovskis (*Василий Зеньковский*, 1881–1962) pārmet

N. Loskim nespēju sasaistīt ontoloģiju un epistemoloģiju, kā arī norāda, ka N. Loska metodi veido nevis intuīcija, bet gan citu domātāju kritika un dažādu filozofisko konstruktū sintēze (Zen'kovskij 1948/2001: 610). Savukārt filozofs Sergejs Askoldovs (*Сергей Аскольдов*, 1871–1945) uzskata, ka N. Loskim nav izdevies skaidri raksturot izzinošā subjekta un ārējās realitātes attiecības. (Askol'dov 1908: 564)

N. Loska intuitīvisms iezīmē centienus realizēt īstenības atgūšanas ieceri, kuras aizmetņi ir rodami Tērbatas personālisma skolas pārstāvju darbos, nojaucot barjeras starp izzinošo subjektu un ārpasauli. Centieni noteikt attiecības starp subjektu un ārējo īstenību, meklējumi pēc skaidriem kritērijiem, pēc kuriem varētu noteikt, vai priekšstats atbilst vai neatbilst “lietai par sevi”, nav zaudējuši aktualitāti arī mūsdienu filozofiskajā domā. Piemēram, Umberto Eko (*Umberto Eco*) referātā, kas nolasīts Pasaules filozofu konferencē Atēnās, stāsta par jauno reālismu kā reakciju uz postmoderno filozofiju, kas noliedz īstenības eksistenci viņpus reprezentācijām un interpretācijām. Viens no jaunā reālisma pārstāvjiem mūsdienās ir filozofs Markuss Gabriels (*Markus Gabriel*), kas interpretē eksistenci kā kaut kā parādīšanos jēgas laukā, kuru savukārt veido dažādu objektu lauki, kas eksistē neatkarīgi no subjekta (Gabriel 2014: 64). Savukārt Eko raksta par negatīvo reālismu kā mācību par “pretestības līnijām”, pret kurām atdurās neveiksmīgas esošā interpretācijas (Eco 2013).

Secinājumi

Tērbatas personālisms kā filozofiska skola izveidojas 19. gadsimta otrajā pusē, kad Tērbatas Universitāte uztur ciešu saikni ar Vācijas akadēmisko vidi, tāpēc personālisma skolas tapšanas fons ir meklējams 19. gadsimta vācu filozofijā. Pēc G. V. F. Hēgeļa nāves un strauja empīrisko zinātņu uzplaukuma filozofijā izveidojas vairāki jauni virzieni, kuri no jauna pārskata disciplīnas pamatus un uzdevumus. Neraugoties uz mītu par “ideālisma sabrukumu”, nozīmīga loma jaunajos meklējumos ir ideālismam, ko Vācijā pārstāv G. Teihmillera skolotājs F. A. Trendelenburgs un filozofs R. H. Loce. Ierodoties Tērbatā no Bāzeles Universitātes, G. Teihmillers liek pamatus jaunai metafizikai, ko pats nodēvē par personālismu. Tērbatā par personālisma ideju turpinātājiem kļūst G. Teihmillera studenti, arī J. Osis, pirmais akadēmiski izglītotais latviešu filozofs, kurš manto no G. Teihmillera ne tikai filozofisko sistēmu, bet arī profesora vietu Universitātē.

Personālisma metafizikas pamatā ir ontoloģija, no jauna filozofijā aktualizējot jautājumu par esamību. Personālisti analizē esamības

jēdzienu, pievēršoties valodai, lai atklātu neapzinātās esamības struktūras. Analīzes rezultātā G. Teihmillers nošķir trīs esamības veidus: reālā esamība kā subjekta darbības laikā un telpā, ideālā esamība kā indivīda apziņas intelektuālais saturs, substancionālā esamība jeb pats “es” kodols. J. Osis personālisma ietvaros attīsta filozofijas vēsturi kā pasaules uzskatu tipoloģiju, kas atspoguļo izzinošā gara ceļu, kas aizsākas ar naivo pasaules ainu un noslēdzas ar personālisma filozofijas atziņu, ka subjekts ir esamības īstenais pamats un avots.

Līdzīgi kā jaunkantiānisma virzienu pārstāvji Vācijā, kuri raksta par “badu pēc realitātes”, personālisti kā savu mērķi min realizēt “īstenības atgūšanas ieceri”. Nošķirot izziņu no apziņas, filozofiem izdodas rast tiešu piekļuvi subjekta iekšējiem stāvokļiem kā nepastarpinātai apziņai par sava “es” esamību un garīgajiem stāvokļiem. Taču nošķīrums paredz stingru robežu starp zīmi un apzīmējamo, kas izveido barjeru starp subjektiem. Cits “es” nekad nevar pilnībā kļūt par otra subjekta nepastarpinātās apziņas daļu, tāpēc otram subjektam viņš ir kā “lieta par sevi”.

Tērbatas personālisma skolas ietekme ir rodama gan latviešu, gan krievu, kā arī lietuviešu un poļu intelektuālajā domā 20. gadsimta pirmajā pusē. Krievu filozofs A. Kozlovs un teologs J. Sanders, pievēršoties G. Teihmillera darbiem, akcentē dievapziņas konceptu. Lai arī dievapziņa, pēc G. Teihmillera domām, ir daļa no nepastarpinātās apziņas un to ir iespējams izzināt bez semiotikas palīdzības, tā nav pats “es” un tārad iezīmē iespēju subjektam izzināt otru “es” nepastarpinātā veidā un realizēt “īstenības atgūšanas ieceri”, kuru savos darbos turpmāk attīsta poļu izcelsmes domātājs V. Lutoslavskis, rakstot par mistisku saikni starp indivīdiem, un N. Loskis, nojaucot robežas starp subjektu un ārējo pasauli, izstrādājot mācību par intuitīvismu.

Literatūra

- Askol'dov 1908** – Askol'dov, Sergej. K voprosu o gnoseologičeskom intuitivizme. *Voprosy filosofii i psihologii*. Nomer 94, 1908, 561–570.
- Beiser 2013** – Beiser, Frederick. *Late German Idealism Trendelenburg and Lotze*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Bērziņa-Felsberga 2004** – Bērziņa-Felsberga, Lūcija. Profesors Ernests Felsbergs. Atmiņas. In: *Profesors Dr.phil.h.c. Ernests Felsbergs: dzīve un darbs*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2004, 50.–62.
- Bērklis 1710/1989** – Bērklis, Džordžs. *Traktāts par cilvēka izziņas princi-*

- piem. Trīs sarunas starp Hilasu un Filonusu.* Tulkotājs V. Zariņš. Rīga: Zvaigzne, 1989.
- Bičevskis 2009** – Bičevskis, Raivis. Vācu filozofiskā tradīcija starp bibliotēku un jēdzienu vēsturi Latvijā un Baltijā: G. Hāmanis un G. Teihmillers. *Latvijas Nacionālās bibliotēkas zinātniskie raksti.* Nr. 21. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2009, 95.–110.
- Bratuscheck 1873** – Bratuscheck, Ernst Carl Ludwig. *Adolf Trendelenburg.* Berlin: Henschel, 1873.
- Cera 2008** – Cera, Ināra. Pētera Zālītes kantiskais (iz)aicinājums. In: *Pēteris Zālīte: kantiskais ideālisms un laicīgie ideāli.* Red., sast. Ināra Cera. Rīga: LU FSI, 2008, 27.–42.
- Dekarts 1637/1978** – Dekarts, Renē. *Pārruna par metodi.* Tulk. V. Zariņš. Rīga: Zvaigzne, 1978.
- Eco (2013)** – Eco, Umberto. *Some remarks on a New Realism.* 2013. Pieejams tiešsaistē: <http://www.scribd.com/doc/175771560/U-Eco-Some-remarks-on-new-realism#scribd> [skatīts 09.05.2014].
- Endzelīns 1910** – Ievadijums valodniecībā. *Izglītība.* Nr. 8. Rīga: Latvijas Skolotāju biedrība, 1910, 592.–603.
- Ēndzelins 1909** – Ēndzelins, Janis. *Vvedenie v jazykoznanie.* Har'kov: Har'kovskogo istoriko-filologičeskogo obščestva, 1909.
- Gabriel 2014** – Gabriel, Markus. Heidegger's "Turn" a Realist Project? *Meta: Research in Hermeneutics, Phenomenology, and Practical Philosophy.* Special Issue. Jassy: Alexandru Ioan Cuza University, 2014, 44–73.
- Golovnin 1887** – Golovnin, Aleksandr Vasil'evič. Reč' v osobom sobranii dlja rassmotrenija proekta universitetskogo ustava 17-go janvarja 1863 goda. *Russkaja ctarina.* Nomer 11. Sanktpeterburg": Pečatnja V. I. Golovina, 1887, 507–512.
- Hirschberger 1960** – Hirschberger, Johannes. *Geschichte der Philosophie: Neuzeit und Gegenwart.* Freiburg: Herder, 1960.
- Jaspers 1966/2003** – Jaspers, Karl. Par moderno filozofiju. In: *Ievads filozofijā.* Tulkotājs I. Šuvajevs. Rīga: Zvaigzne ABC, 2003, 145.–149.
- Jäsche 1802** – Jäsche, Gottlob Benjamin. *Geschichte und Beschreibung der Feierlichkeiten bei Gelegenheit der am 21sten und 22sten April 1802 geschehenen Eröffnung der neu angelegten Kayserlichen Universität zu Dorpat in Livland.* Dorpat: M. G. Grenzius, 1802.
- Jurēvičs 1932** – Jurēvičs, Pauls. Gustavs Teichmillers. *Burtņieks.* Nr. 12. Rīga, 1932, 975.–978.
- Kants 1873/1990** – Kants, Imanuels. *Prolegomeni.* Tulk. R. Kūlis. Rīga: Zvaigzne, 1990.
- Kants 1781/2011** – Kants, Imanuels. *Tīrā prāta kritika.* Tulk. R. Kūlis. Rīga: Zinātne, 2011.
- Kozlov 1894** – Kozlov, Aleksej Aleksandrovič. Gustav Tejhmjuller. Čast' I. *Voprosy filosofii i psihologii.* Nomer 24. Moskva: Moskovskoe psiholoģičeskoe obščestvo, 1894, 523–536.

- =====
- Kozlov 1895** – Kozlov, Aleksej Aleksandrovič. Soznanie Boga i znanie o Boge. Vospominanie ob ontologičeskom dokazatel'stve bytija Božija. Čast' I. *Voprosy filosofii i psihologii*. Nomer 29. Moskva: Moskovskoe psihologičeskoe obščestvo, 1895, 445–460.
- Köhnke 1993** – Köhnke, Klaus Christian. *Entstehung und Aufstieg des Neukantianismus: die deutsche Universitätsphilosophie zwischen Idealismus und Positivismus*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1993.
- Leibnics 1714/2011** – Leibnics, Gotfrīds Vilhelms. *Monadoloģija*. Tulk. V. Zariņš. Rīga: [bez izdevēja], 2011.
- Liebmann 1912** – Liebmann, Otto. *Kant und die Epigonen: eine kritische Abhandlung*. Berlin: Reuther & Reichard, 1912.
- Loks 1690/1977** – Loks, Džons. *Eseja par cilvēka sapratni*. Tulk. Z. Ikere. Rīga: Zvaigzne, 1977.
- Losskij 1906/2011** – Losskij, Nikolaj. Obosnovanie intuitivizma. Moskva: Kniga po Trebovaniju, 2011.
- Lutosawski 1889** – Lutosawski, Wincent. *Seelenmacht, Abriss einer Zeitgemässen Weltanschauung*. Leipzig: Engelmann, 1899.
- Ostwald 1902** – Ostwald, Wilhem. *Vorlesungen über Naturphilosophie. gehalten im Sommer 1901 an der Universität Leipzig*. Leipzig: Veit, 1902.
- Oze 1890** – Oze, Jakov. *Gnoseoloģija*. Jur'ev: [bez izdatel'stva], 1890.
- Oze 1896** – Oze, Jakov. *Personalizm i proektivizm v metafizike Lotce*. Jur'ev: Matisen, 1896.
- Oze 1891** – Oze, Jakov. *Psiholoģija: lekcii, pročitannye v Jur'evskom universitete*. Jur'ev: [bez izdatel'stva], 1891.
- Pester 1997** – Pester, Reinhardt. *Hermann Lotze: Wege seines Denkens und Forschens. Ein Kapitel deutscher Philosophie und Wissenschaftsgeschichte im 19. Jahrhundert*. Würzburg: Königshausen & Neumann, 1997.
- R. R. 1925** – Ko Lietuvas izglītības ministrs stāsta par prof. Endzelīnu. *Rīgas Ziņas*. Nr. 191. Rīga: Latvijas Preses balss, 1925, 2.
- Rorff 1889** – Rorff, John. Eine Dörptsche Universitätsplauderei. *Düna Zeitung*. Heft 8. Riga: G. Pipirs, 1889, 2.
- Sanders 1896** – Sanders, Jānis. Par ticību un darbiem. *Baznīcas Vēstnesis*. Nr. 4. Pēterburga: J. Sanders, 1896, 94.–99.
- Sanders 1938** – Sanders, Jānis. *Kristīgās ticības reforma: veltījums visām ticības šķirām*. Rīga: Latvju kristiešu draudze, 1938.
- Sanders 1964** – Sanders, Visvaldis. Manas atmiņas par prof. Jēkabu Osi. *Universitas*. Nr. 14. New York: Latvijas Korporāciju Apvienība, 1964, 25.–26.
- Schwenke 2006** – Schwenke, Heiner. *Zurück zur Wirklichkeit: Bewusstsein und Erkenntnis bei Gustav Teichmüller*. Basel: Schwabe, 2006.
- Šilkarskij 1916** – Šilkarskij, Vladimir Semenovič. *Tipoloģiskij metod v istorii filosofii (Opyt obosnovanija)*. Jur'ev: Mattisen, 1916.
- Švenke 2009** – Švenke, Hajner. Teorija poznānija kak ontoloģija. Novyj vzgljad na filosofiju Gustava Tejhmjullera. *Issledovanija po istorii ruskoj mysli*. Nomer 8. Moskva: Modest Kolerov, 2009, 211–239.

- =====
- Teichmüller 1874** – Teichmüller, Gustav. *Über die Unsterblichkeit der Seele*. Leipzig: Dunder, 1874.
- Teichmüller 1877** – Teichmüller, Gustav. *Darwinismus und Philosophie*. Dorpat: Mattiesen, 1877.
- Teichmüller 1882** – Teichmüller, Gustav. *Die wirkliche und die scheinbare Welt: Neue Grundlegung der Metaphysik*. Breslau: Koebner, 1882.
- Teichmüller 1886** – Teichmüller, Gustav. *Religionsphilosophie*. Breslau: Koebner, 1886.
- Teichmüller 1889** – Teichmüller, Gustav. *Neue Grundlegung der Psychologie und Logik*. Breslau: Koebner, 1889.
- Teichmüller 1938** – Teichmüller, Gustav. *Tagebuch. Archiv für spiritualistische Philosophie und ihre Geschichte, Zum fünfzigsten Todestag des genialen Neubegründers der deutschen Philosophie des tätigen Geistes Gustav Teichmüller 1832–1888*, Leipzig: Pantheon, 1938, 285–454.
- Teichmüller 2006** – Teichmüller, Gustav. Teichmüller an F. Kern. Schwenke, Heiner. *Zurück zur Wirklichkeit: Bewusstsein und Erkenntnis bei Gustav Teichmüller*. Basel: Schwabe, 2006, 8.
- Teichmüller 2006** – Teichmüller, Gustav. Brief an Oshe vom 27. April 1888. In: Schwenke, Heiner. *Zurück zur Wirklichkeit: Bewusstsein und Erkenntnis bei Gustav Teichmüller*. Basel: Schwabe Basel, 2006, 61.
- Trendelenburg 1869** – Trendelenburg, Adolf. *Kuno Fischer und sein Kant: Eine Entgegnung*. Leipzig: Hirzel, 1869.
- Trendelenburg 2003** – Trendelenburg, Adolf. Trendelenburg an Lotze. *Briefe und Dokumente: zusammengestellt, eingeleitet und kommentiert von Reinhardt Pester*. Würzburg: Königshausen & Neumann, 2003, 262.
- Zen'kovskij 1948/2001** – Zen'kovskij, Vasilij Vasil'evič. *Istorija ruskoj filosofii*. Moskva: Raritet, 2001.
- Zweigart 2008** – Zweigart, Michael. *Diktatur der Vernunft und Demokratie des Lebens: Lebensphilosophische Elemente (Georg Simmel) in den Henri-Quatre-Romanen Heinrich Manns*. Frankfurt: Peter Lang, 2008.

=====

Māris KŪLIS

**VALODAS LOMA KULTŪRAS TAPŠANĀ –
DŽAMBATISTAS VIKO FILOSOFIKĀS IDEJAS**

**The Role of Language in Formation of Culture –
Philosophical Ideas of Giambattista Vico**

Summary

The aim of this paper is to show the role of language in the process of formation of cultures with references to the philosophy of Giambattista Vico. The analysis of Modernity reveals four essential characteristics of the given period which can be briefly formulated as replacement of subjectivity with objectivity. In order to fully understand the link between the language and the culture it is mandatory to provide an insight into the main outlines of Vico's major work "New Science" and hence also in claims of the new epistemology. Resolution that truth cannot be found in the realm of natural world but rather in the history leads to the recognition of the historical and cultural research. The paper follows some of the most appropriate and interesting ideas of "New science" which all lead to the issue of relations between language and culture. One of Vico's most original ideas is that he binds together the theory of origin of language and the theory of history. Namely, the reflections on the origin of language organically include interaction between language and culture. His ideas on the origin of language among others are one of the central arguments in favour to the recognition of a close linkage in the research of language and culture. These considerations finally lead to the concept "common sense" or "sensus communis". The explication of this concept discloses the originality and novelty of his ideas and it could be reasonably said that he drew the first program to the methods of modern comparative studies such as comparative history, anthropology, linguistics, ethnology, a.o. The close relations between language and culture in the philosophy of Vico strengthen the prospect of further studies of culture with contribution of linguistics and philosophy.

Ievads

Cilvēces vēsture kā ikviena cilvēka un katras sabiedrības radošo, politisko, ekonomisko u. c. pūliņu norises, citiem vārdiem, kultūras

tapšanas procesa¹ neskaidrā un mūždien mainīgā daba bieži vien ir sagādājusi rūpestus tiem, kas mēģinājuši šajos procesos saskatīt likumsakarības vai, mazākais, sniegt noteiktu norišu skaidrojumu. Viss viens, vai ir meklēti cēloņi, lai paredzētu nākotni, vai arī sniegti skaidrojumi par jau reiz notikušo. Kultūras procesu, proti, uzskatu, tikumu, sociālo un sabiedrisko iekārtu, likumu, kā arī komunikatīvo izteiksmes formu attīstības, pārmaiņu un tostarp arī migrācijas izpētē jāņem vērā tās priekšmeta daudzpusīgā un pastāvīgi mainīgā daba. Viena no šķautnēm ir valodas lomas kritiska izvērtēšana gan kultūras procesu, gan valodas un kultūras mijiedarbības izpētē.

Vai valoda veido kultūras telpu? Vai valoda noformē tikumus, paražas un, plašākā mērogā, arī tradīciju? Šie un līdzīgi jautājumi nezaudē aktualitāti arī filosofijas vēsturē. Minēto jautājumu izvērsums filosofiskā perspektīvā ļauj aplūkot valodas un kultūras savstarpējās ietekmes principus. Eiropas filosofijas vēsturē būtisks pieturas punkts, kurā šķetināti šie jautājumi, ir Džambatistas Viko (*Vico*) “Jaunās zinātnes” projekts. Pat vairāk, tie ir ne tikai aplūkoti – var pamatoti domāt, ka Viko filosofiskās idejas devušas būtisku ieguldījumu turpmākajā filosofijas attīstībā, jo īpaši sociālās un vēstures filosofijas nozarēs. Tomēr – šeit vērts to īpaši izcelt – Viko izpelnās atzinību arī par to, ka pamanīja valodas noteicošo lomu kultūras procesos. Šajā rakstā es pievērsīšos dažām viņa idejām, lai filosofiskā un metodoloģiskā perspektīvā parādītu valodas un kultūras procesu izpētes ciešo saikni. Šīs saiknes apzināšanās var kalpot par nozīmīgu elementu ne tikai kultūras vēstures izpētē, bet, plašākā mērogā, arī aktuālo sociālo norišu izskaidrošanā.

Raksta mērķis ir parādīt valodas lomu kultūras norišu analīzē, atsaucoties uz Džambatistas Viko filosofiskajām idejām. Lai to paveiktu, jāizpilda vairāki secīgi uzdevumi, tostarp jāaplūko jaunlaiku filosofijas tendences un paradigmātiskās sekas, lai saprastu Viko filosofijas tapšanas specifisko kontekstu; vienlaikus tā ir aplūkojamā priekšmeta robežu noteikšana. Jāapskata vairāki Viko filosofijas elementi: lai saprastu, kāda ir saikne starp valodu un kultūru, jāsniedz ieskats Viko “Jaunās zinātnes” projekta pamatapisēs un līdz ar to arī jaunās

¹ Jāpiebilst, ka te ar nolūku lietots jēdziens *tapšana*. Lai gan varētu izvēlēties vārdkopu *kultūras attīstība*, tomēr tas it kā pagēr kumulatīvu progresiju, kas šajā gadījumā būtu neprecīzi. Attīstība nozīmē to, ka katrs nākamais posms ir kaut kādā ziņā labāks (vērtīgāks) par iepriekšējo. Lai no tā izvairītos, lietots jēdziens *tapšana*, kas gan pieļauj norisi, taču rezultātam nepiešķir novērtējumu. Tas ir it īpaši svarīgi Viko *corso e ricorso* teorijas kontekstā.

epistemoloģijas pretenzijās. Viko filosofijā no *verum-factum* principa izrietošais un jaunlaiku zinātnes ideoloģijai pretējais atzinums, ka patiesība ir meklējama nevis dabas, bet gan vēstures izzināšanā, noved pie vēstures un kultūras pētniecības pamatojuma. Viko oriģinalitāte ir arī tajā, ka viņš savdabīgā veidā sasaista valodas izcelsmes un kultūru vēstures teorijas. Proti, valodas izcelsmes teorija organiski iekļauj valodas un kultūras mijiedarbību. Viņa idejas par valodu izcelsmi ir viens no centrālajiem argumentiem par labu valodas un kultūras izpētes ciešajai saiknei. Viko filosofisko ideju aplūkojums visbeidzot nokļūst pie *veselā saprāta* jēdziena. Šā jēdziena izvērsums parāda Viko ideju mūsdienīgumu un noderīgumu gan sociālās filosofijas, gan kultūras norišu pētniecībā.

Lai gan Neapoles XVII un XVIII gadsimta mijas intelektuāļa, profesora Džambatistas Viko² idejas bija novatoriskas, tās viņa dzīves laikā neguva plašu atzīnību.³ Vietējās universitātes pasniedzējs Viko bija iecerējis sev spožu karjeru, tomēr to nepiedzīvoja. Pretenzijas uz jurisprudences profesora vietu neguva piepildījumu, un Viko nācās samierināties ar mazāk prestižā retorikas pasniedzēja amatu. Tomēr mūsdienās var domāt, ka šī notikumu gaita bija liktenīga. Jāņem vērā, ka tālaika zinātnes ideoloģiskā orientācija nesaskanēja ar Viko garīgo meklējumu virzienu, tomēr palikšana pie retorikas tēmām, iespējams, ļāva viņam pamatīgāk un dziļāk izstrādāt tās idejas, kuras valodas un kultūras jomā nodrošināja Viko vēlāko slavu. Jāatzīst, ka Viko un viņa idejas filosofijas vēsturē ilgi netika ievērotas. Lai gan XIX gadsimtā, pateicoties franču vēsturnieka Žila Mišelē (*Michelet*) pūliņiem, notika Viko ideju “renesanse”, tomēr filosofiskajām idejām par valodas lomu kultūras tapšanā ilgstoši tika pievērsta maza uzmanība. Vēlāk, it īpaši sekojot “lingvistiskajam pagriezienam” XX gadsimtā, Viko iezīmētās pētniecības jomas guva un gūst aizvien lielāku uzmanību. Šobrīd ir pamats domāt, ka Viko idejas par *sensus communis* un valodu var sniegt būtisku ieguldījumu kultūras procesu un civilizāciju sadursmju izpratnē. Var pievienoties Viko filosofiskā mantojuma pētniekam Perezam Zagorinam (*Perez Zagorin*), kurš norāda, ka mūsdienās Viko filosofiskais mantojums ne tikai tiek plaši pētīts, bet bieži viņš pat tiek daudzīnāts kā pirmais cilvēkzinātņu diženais

² Džambatista Viko visu dzīvi aizvadīja Neapoles karalistē un lielāko daļu tieši Neapoles pilsētā. Viņš piedzima 1668. gada 23. jūnijā ratu meistara meitas un grāmatu tirgotāja ģimenē. Viko nomira 1744. gada 23. janvārī 75 gadu vecumā.

³ Lielā mērā Viko filosofiskais devums ir bijis maz pamanīts arī Latvijā. Pirmās neatkarības laika Latvijā par Viko rakstīja Roberts Vipers.

teorētiskis un vēsturiskuma atklājējs. (Zagorin 1984: 15) Lai gan Viko nav izkarojis sev stabilu vietu filosofijas vēstures “kanonā”, tēmas, ar kurām viņš nodarbojās, laika gaitā ir kļuvušas par daudzu filosofisko pētījumu neatņemamu sastāvdaļu.

Jaunlaiku filosofija

Iespējams, viens no svarīgiem faktoriem, kas noteica Viko darbu un ideju pieticīgo atpazīstamību, bija tas, ka viņa oriģinālo ideju plūdus nevis apvaldīja, bet gan tikai sajauca vētrainais izklāsta stils. Var pievienoties Jesajam Berlinam (*Isaiah Berlin*), kurš raksta, ka Viko “brīžiem aizrāva līdzī dezorganizētu ideju plūdi”, kā arī to, ka “Viko bija ģēnijs, kuram pietrūka talanta”. (Berlin 1969: 373)⁴ Tomēr cits aspekts varētu būt svarīgāks. Proti, Viko ar savām oriģinālajām idejām neiederējās savā laikmetā. XVII un XVIII gadsimta mija bija laiks, kurā Eiropas zinātnes telpā dominēja jaunlaiku filosofijas pārstāvja Renē Dekarta (*René Descartes*) idejas. Šī tendence atbalsojās arī Viko laika Neapolē. Tam bija nopietni iemesli, jo Dekarta filosofija, kas solīja precīzas, skaidras un reformētas zināšanas, piedāvāja ceļu, kā pārvarēt daudzas tālāka zinātnes grūtības.⁵

Jaunlaiku filosofijas periods sakrīt ar eksakto zinātņu un tehnoloģiju atklājumu laiku XVI un XVII gadsimta robežās. Neraugoties uz grūtībām noteikt šā perioda robežas un spītējot daudzajām asajām

⁴ Turpat arī: “Viko centās pateikt par daudz, un bieži viņa domas bija vien nepabeigtas, vāji formulētas skices; [...] Viko izpaušme bieži sasniedz rapsodisku, dažkārt vulkānisku spēku; taču šī izteiksme nav saskaņīga. Kā to nav vilcinājušies norādīt kritiķi, viņa satraukumpilnajā rakstībā ir daudz neskaidrību un pretrunu.” (Berlin 1969: 373–374) Protams, jāreķinās ar to, ka jautājums par Viko ideju popularitāti viņa dzīves laikā vienmēr būs tikai spekulācijas.

⁵ Dekarta izziņas metode jeb norādījumi par pareizu izziņas procesa vadīšanu, kurus viņš pirmoreiz izklāsta 1637. gadā publicētajā darbā “Pārruna par metodi” (tulkots latviešu valodā, izdots 1978), var šķist visnotaļ vienkārša. Jaunā izziņas metode paredzēja četrus soļus: par patiesu atzīt tikai acimredzamo, visu sadalīt daļās, virzīties no vienkāršā uz sarežģīto un vienmēr veikt visaptverošu uzskaiti, lai pārliecinātos, ka nekas nav izlaists. Metodes un šaubu principa ievērošana pašam pret sevi Dekartu noveda pie plašu atpazīstamību iemantojušās atziņas “*cogito ergo sum* – domāju, tā tad esmu”. Tā ir vienīgā atziņa, kuru viņam neizdevās apšaubīt. Līdz ar to viņš šo atziņu pieņēma par savas racionālistiskās un deduktīvās filosofijas pamatu.

Savukārt grāmata “Meditācijas par pirmo filosofiju” (tulkots latviešu valodā, izdots 2008), kurā viņš izvērš “Pārrunā” iesākto, ir daudz apjomīgāks un detalizētāks viņa filosofisko ideju izklāsts.

Dekarts bija ne tikai izcils filosofs, bet arī ievērojams matemātiķis. Viņš ir pazīstams kā analītiskās jeb koordinātu ģeometrijas izstrādātājs.

diskusijām starp jaunlaiku filosofiem⁶, jēdziens *jaunlaiki* ietver vienojošu apzīmējumu vairākām zinātniskās, filosofiskās un, specifiski, epistemoloģiskās paradigmas izmaiņām. Jaunlaiku filosofija bija mēģinājums atrast jauno pretstatā vecajam un piedāvāt jaunas, precīzākas un drošākas zināšanas. Jaunlaiku filosofija atsacījās no pagājības laiku autoritātēm un Dieva tronī centās iesēdināt cilvēku – dabas pētnieku. Tomēr tas nav vienīgi dabaszinātņu nostiprināšanās un jaunu metožu izstrādes laiks. Tas ir aizsākums principiālam pasaules redzēšanas pārveidojumam. Tādas metodes meklējumi, kas dotu skaidru un drošu ceļu uz zināšanām, lika pārvērtēt objektivitātes un zināšanu kritērijus. Līdz ar to arī izveidojās citāda pasaules aina. Individuālas subjektivitātes vēstījumam bija jātiek devalvētam.⁷ Tā vietā par autoritāti varēja kļūt vienīgi objekta un priekšstata atsvešināšana. Proti, realitāte ir nevis cilvēka prātā, bet ārpus tā.

Jaunlaiku filosofijas aplūkojuma nozīmīgums ir divkāršs. Pirmkārt, vēsturisks – jaunlaiku filosofija Viko radošās izpausmes laikā bija dominējošā zinātnes ideoloģija. Līdz ar to tā noteica, kas ir pareizs un kas var būt interesants. Viko – retorikas profesors ar labu humanitāro izglītību – nepakļāvās šai tendencei. Tātad viņa filosofiskās idejas ir opozicionāras. Tās tapušas kā diskusija ar sava laika idejām. Otrkārt (bet tas ir tieši saistīts ar pirmo), nozīmīgums ir laikmetīgs – ja pieņem, ka jaunlaiku zinātnes paradigma vismaz kaut kādā mērā ir aktuāla arī šodien. Šķiet, ka dabas matematizācija, “mērniecības māksla”, tehnoloģizācija u. tml. kultūras prakses elementi liecina, ka tā tas patiesām ir. Līdz ar to Viko ideju aplūkojums uz jaunlaiku filosofijas fona vienlaikus ir arī mūsdienu humanitāro zinātņu situācijas aktualitāte. Jautājums par kultūras un vēstures pētniecības iespējamību Viko filosofijā pastarpināti ir arī jautājums par humanitāro zinātņu iespējamību mūsdienu pasaulē.

⁶ Jaunlaiku filosofiju nepārstāv vienīgi Renē Dekarts. Filosofijas vēsturē jaunlaiku filosofijā nošķir vismaz divus galvenos virzienus – racionālismu un empīrismu. Starp galvenajiem racionālisma pārstāvjiem mēdz minēt Dekartu, Benediktu Spinozu (*Spinoza*), Gotfrīdu Vilhelmu Leibnicu (*Leibnitz*) u. c. Savukārt empīrismu pārstāv Frānsiss Bēkons (*Bacon*), Džons Loks (*Locke*), Deivids Hjūms (*Hume*) u. c. Svarīgākās atšķirības starp šiem filosofijas virzieniem ir jautājums par zināšanu atkarību no sajūtām (pieredzes) un metodoloģiskais pieņēmums par pareizo zināšanu ieguves veidu. Racionālisma pārstāvjus identificē ar dedukcijas, bet empīrisma – ar indukcijas loģisko metodi. Pirmā ir atsevišķā gadījuma atvasināšana no vispārīga likuma, bet otrā – pretēji. Jāpiebilst, ka racionālisms un empīrisms nav vienīgi filosofiskie virzieni jaunlaiku periodā.

⁷ Filosofijas vēsturē idejas pirms jaunlaikiem nav viennozīmīgas; nevar runāt par kādu vienotu uzskatu sistēmu. Tomēr par periodu pirms jaunlaikiem var teikt, ka būtiska loma bija autoritātei (arī baznīcas dogmām), kā arī Aristoteļa fizikai, proti, idejai par entelehiju – ķermeņiem piemītošo potencialitāti.

Mūsdienu filosofs Mārtins Džejs (*Jay*) savā grāmatā *Songs of Experience* apraksta paradigmatisks izmaiņas zinātnes pašizpratnē, kuru saknes meklējamas jaunlaiku filosofiskajās idejās. Viņš to apzīmē kā “metodes fetišu” un uzskaita vismaz četras būtiskas un noturīgas šā perioda iezīmes.

Pirmā iezīme – subjekta iekšējā pieredze tiek aizstāta ar intersubjektīvi pārbaudāmiem datiem, kurus apliecinātu eksperimenti. Metodei, kas pretendē uz vispārīgumu, jāsniedz tādi rezultāti, ar kuriem principā ir iespējams dalīties, proti, tie nevar būt individuāli īpatnēji. Līdz ar to pieredze ir nevis subjektīva, bet gan intersubjektīva. (Jay 2005: 35)

Otrā iezīme ir nošķirums starp psiholoģisko un epistemoloģisko subjektu. Tas nozīmē, ka jebkuras zināšanas zaudē savu “atsevišķā ārkārtas gadījuma” statusu un kļūst pārļaiciskas. Teorētiska epistemoloģiskā subjekta atsvešināšanās no individuālas personas paredz, ka tas pārvar individuālās dzīves laicisko un saturisko ierobežotību. Šīs domas sekas ir tādas, ka dabas izpētes zinātnes kļūst vektorāli kumulatīvas. (Jay 2005: 35)

Trešā iezīme ir atmiņas nozīmības atcelšana. Jaunlaiku zinātne varēja atzīt pieredzi tikai tad, ja bija iespējams to apstiprināt. (Jay 2005: 36) Hanss Georgs Gadamers (*Gadamer*) raksta: “Modernā zinātne savā metodiskajā veidā tikai attīsta to, uz ko jau tiekusies jebkura pieredze. Visa pieredze ir nozīmīga tikai tik lielā mērā, cik tā apstiprinās. Līdz ar to tās dignitāte sakņojas principiālā atkārtojamībā. Un tas nozīmē, ka pieredze saskaņā ar savu būtību atceļ un līdz ar to izdzēš sevī savu vēsturi.” (Gadamers 1999: 237)

Ceturrtā iezīme – ķermenisko izziņu aizstāj mākslīgi instrumenti. Džejs raksta: “Ķermenisko izziņu, kas balstīta uz sajūtām .. arvien vairāk aizstāja ar “objektīviem” instrumentiem, kas, reģistrējot ārējās pasaules stimulus, lika domāt, ka ir precīzāki un neieinteresēti. Modernās zinātnes laboratorijās aculieciniekus ar miesu un asinīm .. aizstāja t. s. “necilvēku liecības”.” (Jay 2005: 36–37) Jaunlaiku filosofijā valdīja pārliecība, ka subjektam neizbēgami ir lemts kļūdoties. Šā iemesla dēļ cilvēks būtu jāaizstāj ar tādām ietaisēm, kuras gan spētu producēt zināšanas, bet kurām nepiemistu tās īpatnības, kas cilvēcisku būtni padara neuzticamu. Šī ideja objektivitātes vārdā zinātnes jomā lika izstumt no pētniecības priekšmetu loka visu, kas neskaidrs vai ko ir grūti nomērīt, – atmiņas, jūtas, dziņas, visus tos afektus, ko varētu nodēvēt par dvēseles dziņām un vētrām. Šāda pieeja izveidoja stingru robežu starp izziņas jomām. Zinātne nodarbojās ar to, ko varēja izmērīt vai kvantificēt. Savukārt pārējais nevarēja tikt uzskatīts par

zinātnisku. Līdz ar to vēsture nokļūva starp tām jomām, kurās nevar iegūt skaidras un precīzas zināšanas. Tas ir, vēsture tika atzīta vai nu par nezinātnisku, vai arī tai bija sevi jāpārveido.

Šādu ideju kontekstā Viko izstrādāja savu “Jauno zinātni”. Zinātnā mērā tā bija opozīcija gan Dekarta metodei, gan arī Jaunlaiku tendencei pamest novārtā noteiktas cilvēku dzīves jomas. Proti, problēma parādās tur, ka Dekarta *ģeometriskā metode* visus fenomenus, kas nepakļaujas loģiskai un matemātiskai izteiksmei, noraksta kā ilūzijas un māņus. Viko saprata, ka šāda pieeja fundamentāli liedz nodarboties ar “nāciju kopīgās dabas” vēstures izpēti. Viņa iebilduma pamatā ir atziņa, ka racionālisma (Dekarta) filosofija ir pilnīgi atsvešinājusies no vēsturiskuma un tādā veidā zaudējusi saikni ar valodas un kultūras vēstures pētniecību. Jaunlaiku dabaszinātniski ievirzītā zinātnes orientācija neapdomīgi ignorē gan ārkārtīgi interesantu, gan nozīmīgu cilvēciskās darbības jomu. Šis iebildums nav zaudējis savu aktualitāti arī mūsdienu filosofijā un zinātnē. Tas ir ieguvis humanitāro zinātņu iespējamības un kritēriju problemātikas formu.

Jaunās zinātnes pieteikums

Jaunās zinātnes pieteikumu Viko sniedz savā *opus magnus* ar nosaukumu “Jaunā zinātne”, kura pirmo izdevumu publicēja 1725. gadā, proti, gandrīz 50 gadus pirms Herdera (*Herder*) pārspriedumiem par valodas izcelsmi.⁸ Vēlāk viņš to pamatīgi pārstrādāja un papildināja.⁹

⁸ Bieži vien Herders tiek cildināts kā pirmais filozofs, kurš izcēlis ideju, ka cilvēces vēstures procesus ir būtiski noteikuši dažādi vietējas nozīmes kultūras faktori.

Par kopīgo un atšķirīgo Viko un Herdera filosofijā skat., piemēram: Wells, G. A. 1969. Vico and Herder. In: Giambattista Vico. *An International Symposium*. Edited by Giorgio Tagliacozzo, pp. 93–102. Baltimore: The Johns Hopkins Press; Berlin, Isaiah. *Three Critics of the Enlightenment*. Princeton University Press, 2013; Robert T. Clark, Jr. Herder, Cesarotti and Vico, *Studies in Philology*, Vol. 44, No. 4 (Oct., 1947), pp. 645–671, published by: University of North Carolina Press.

Velss (*Wells*) rakstā argumentē, ka, lai gan kopīgas iezīmes tik tiešām ir redzamas, tomēr nav pietiekama pamata apgalvot, ka Herders būtu tieši ietekmējies no Viko idejām vai būtu lasījis viņa darbus.

⁹ “Jaunās zinātnes” pirmais izdevums tiek laists klajā 1725. gadā un pētnieciskajā literatūrā ir pazīstams ar nosaukumu “Pirmā Jaunā zinātne”, bet jau pēc pieciem gadiem – 1730. gadā – Viko publicē pārstrādātu versiju, kas pazīstama kā “Otrā Jaunā zinātne”. Vēlāk viņš darbu turpināja, taču nepabeidza, jo nomira 1744. gadā. Drīz pēc viņa nāves iznāca trešais izdevums. Šo izdevumu dažkārt atsevišķi nošķir kā trešo versiju, bet šāda tradīcija nav nostiprinājusies. 1928. gadā Fausto Nikolīni (*Nicolini*) redakcijā tika laists klajā trešais izdevums, bet nu jau ar viņa labojumiem un paragrāfu sadalījumu, kas kļuvis par “Jaunās zinātnes” standartizētās paginācijas paraugu.

Lai stātos pretī valdošajai zinātnes ievirzei un piedāvātu alternatīvu pieeju, Viko izstrādāja savu epistemoloģisko teoriju.¹⁰ Pirmās iestrādes tapa jau 1708. gadā publicētajā darbā *De nostri temporis studiorum ratione* un 1710. gadā izdotajā grāmatā *De antiquissima Italorum sapientia, ex linguae latinae originibus eruenda*. Otrajā Viko pirmo reizi noformulēja patiesības formulu *verum ipsum factum* – patiesība sakrīt ar darināto. Proti, patiesības kritērijs ir darinājuma autorība. Tikai tas, kas pats ir kaut ko darinājis, par to var kaut ko patiesi zināt.

No šādas patiesības interpretācijas izriet vismaz divi secinājumi. Proti, pirmais, attiecībā uz naturālo pasauli lietu patiesumu var atzīt tikai Dievs, jo Dievs ir dabas darinātājs. Tas neizslēdz dabaszinātņu centienus sniegt dabas procesu skaidrojumus, bet liedz iegūt perfekta zināšanas. Savukārt otrs secinājums ir attiecināms uz sociālajām norisēm. Tā kā cilvēki ir tie, kas darina savas rīcības vēsturi, tad šajā jomā ir iespējamās zināšanas. Sociālās iekārtas, mākslas priekšmeti, literatūra, arī paražas, tradīcijas, etiķetes normas u. tml. – tie visi ir cilvēciskās darbības rezultāti. Turklāt šiem darbības veidiem jāpiemīt noteiktam mērķim un motīviem. Raugoties no jaunlaiku filosofijas skatupunkta, tā ir skandaloza tēze. Proti, šāds princips apgrīž kājām gaisā ierasto uzskatu par to, kas ir un kas nav uzticamu zināšanu avots. Ja ierasti objektivitātes kritērijs ir bijis neieinteresēts vērojums, tad šajā gadījumā tas ir otrādi – subjekta rīcība tieši nosaka patiesības iespējamību. Valodas un kultūras mijiedarbes kontekstā īpaši nozīmīgs ir otrs secinājums.

Viko savu filosofisko ideju kopumu tālāk izstrādāja savā *opus magnus*, ko nosauca *Scienza Nuova*¹¹ (latviski – “Jaunā zinātne”). Viņš piedāvāja jaunu un citādu zinātņi. Džambatistas Viko “Jaunās zinātnes” izaicinājums bija izstrādāt tādu sistēmu, kas cilvēku dzīves, proti, kultūras, norises nereducētu uz nejaušību vai nepakļautu tradicionālās metafizikas spekulatīvajiem principiem. Gluži otrādi, viņa uzdevums bija izveidot sintēzi, kas apvienotu vispārīgo ar konkrēto, patieso ar droši zināmo. Tikai tad, ja to izdotos sasniegt, varētu domāt par

¹⁰ Par Viko zināšanu teoriju vairāk skat. jau par klasisku interpretāciju uzskatīto Benedeto Kročes (*Croce*) darbu *The Philosophy of Giambattista Vico*, konkrētāk, nodaļas *Vico's Theory of Knowledge: First Phase* un *Vico's Theory of Knowledge: Second Phase*. (Croce 2002)

¹¹ Šā darba pilnais nosaukums ir *Principi di Scienza Nuova d'intorno alla Comune Natura delle Nazioni* (latviski – “Jaunās zinātnes principi par nāciju kopīgo dabu”). Jāpiebilst, ka zināmā mērā Viko garīgie centieni sakrīt ar jaunlaiku tendencēm. Viko “Jaunās zinātnes” nosaukums sasaucas ar Bēkona (*Bacon*) “Jauno organonu” un iekļaujas citu jaunu zinātņu projektu kopumā.

pilnīgām zināšanām. Risinājums atradās *verum-factum* principa izvēsumā. “Jaunajā zinātnē” Viko atsaucās uz nošķirumu starp diviem zināšanas veidiem: *il certo* (drošs) un *il vero* (paties). Ja pirmais attiecināms uz cilvēku dzīves jomu (cilvēku dzīves empīriskā pieredze: valoda, tikumi utt.), tad otrais – uz universālām zināšanām. Viņš raksta: “Kad cilvēki nevar zināt patiesību, tie paļaujas uz to, kas ir drošs un noteikts. Ja viņu intelekts negūst gandarījumu ar abstraktām zināšanām, *scienza*, viņi paļausies kaut vai uz kopējām zināšanām, *coscienza*.” (Vico 2001: 137)¹² Ar pirmo nodarbojas filosofija, bet otro – filoloģija. Turpat Viko arī raksta: “Filosofija apcer saprātu, no kura mēs gūstam abstraktas zināšanas par to, kas ir paties. Filoloģija aplūko radošās autorības un cilvēka gribas autoritāti, no kuras mēs gūstam mūsu kopējās zināšanas par to, kas ir drošs.” (Vico 2001: 138) Šādā veidā jaunā zinātne kā divu dažādu pieeju kombinācija varētu nodrošināt pilnīgas zināšanas, kas aptvertu gan “ikdienas” *certo-coscienza*, gan vispārīgo *vero-scienza*.

Lai realizētu “Jaunās zinātnes” ieceri un veiksmīgi pētītu aizgājušo laiku vēsturi, vajadzēja pārskatīt veidu, kā pret to izturēties. Viko izvirzīja viņa laikā ļoti oriģinālu ideju, proti, ka pētnieka uzdevums ir mēģināt saprast aizgājušo laiku domāšanas veidu un idejas. Viņš pieņēma, ka pret pagātnes liecībām ir jāizturas kā komunikācijas partneriem. Tomēr nedz filosofija, nedz arī filoloģija katra atsevišķi nav pietiekama, lai to paveiktu. Filosofija nodarbojas ar teorētiski kritisku refleksiju, bet filoloģijai šīs spējas pietrūkst. Savukārt filoloģija, kuru Viko izprata kā vēstures pētniecību, nodarbojās ar konkrēti empīrisku. Līdz ar to viņš katrai no jomām ierādīja savu vietu un mēģināja tās abas sintezēt, lai sekmīgi īstenotu jaunās zinātnes uzdevumu – “nāciju kopīgās dabas” aprakstīšanu. Šāds uzdevums nozīmēja to, ka pētniekam uzmanība bija jāvirza uz “vulgārajām paražām”. Proti, aizgājušo laiku vērtības nav saprotamas no šodienas pozīcijas. Pētnieka uzdevums ir “ietiekties” un izprast sava pētījuma priekšmeta domāšanas, dzīvošanas un saprašanas veidu.

Rīgā dzimušais Oksfordas filosofs Jesaja Berlins (*Berlin*) trim Apgaismības laikmeta kritiķiem (Viko, Herderam un Hāmanim (*Hammann*)) veltītās grāmatas ievadā runā par minēto filosofu ideju aktualitāti arī mūsdienā pasaulē. Viņš nekautrējas Viko piedēvēt tādas nopelnus kā salīdzinošās vēstures, antropoloģijas u. c. aizsākšana, kas vienlaikus nozīmē arī kultūras un implicēti arī valodas pētniecības atzīšanu. Aplūkojot Viko filosofisko mantojumu, Berlins nosauc vairā-

¹² Atsaucēs uz Viko “Jauno zinātne” sniegta norāde uz akadēmiskā izdevuma pagināciju.

kas oriģinālas vai vismaz strīdīgas idejas, kas bija aktuālas gan Viko laikā, gan izrādījušās svarīgas arī šobaltdien. (Berlin 2013: 11–15)

Pirmā: cilvēka daba nav statiska jeb – tai nepiemīt kāda nemainīga būtība. Cilvēka mainīgā būtība ir nemītīgā tapšanas procesā, kas norit mijiedarbē ar pasauli. Pasaule izmaina cilvēku, bet cilvēks izmaina pasauli.

Otrā un trešā atziņa ir saistīta. Izziņas nosacījums, ka patiesība sakrīt ar darināto, nozīmē arī to, ka dabas izziņa ir ierobežota, bet, tā kā cilvēki zināmā mērā paši veido savu vēsturi, tad to principā ir iespējams izziņāt. No šīs idejas izriet secinājums, ka zināšanas par ārējo pasauli ir stipri citādas nekā par iekšējo, proti, par cilvēku darinājumu vēsturi no matemātikas līdz valodai un kultūrai. Šī atziņa sabalsojas gan ar 19. gadsimta (Diltejs (*Dilthey*), Vindelbands (*Windelband*) u. c.) pārspriedumiem par zinātņu iedalījumu, gan ar mūsdienu klasifikāciju starp eksaktajām un humanitārajām zinātnēm.

Ceturrtā ideja, kas saglabājusi aktualitāti, ir atzinums, ka noteiktas sabiedrības raksturo noteikti (vērtību, uzskatu) modeļi. Katrai sabiedrībai piemīt savs stils, savas īpatnības, kuru izcelsmi un attīstību nosaka nevis mehāniskas cēloņsakarības, bet gan cilvēku vēlmes un vajadzības. Proti, tas ir mērķorientēts process, kuru principā ir iespējams izprast. Lai gan dažādu sabiedrību vai civilizāciju kultūru veido līdzīgi elementi, to savienojuma modeļi mēdz būt atšķirīgi. Līdz ar to pētnieka uzdevums ir censties ar iztēles palīdzību iekļauties citu sabiedrību un kultūru uzskatu, ticējumu, paražu u. tml. kopumā.

Piektā ideja, ko piesauc Berlins, ir tāda, ka cilvēku radošās darbības produkti – gan māksla, literatūra, mīti, gan priekšmeti, gan arī sociālās institūcijas – nav radīti, lai apliecinātu kādu universālu likumu vai ideju, bet gan izsaka sava laika vajadzības. Atziņa, ka mītus un pasakas nedrīkst uzskatīt par muļķīgām fantāzijām un ka tie drīzāk veido un izskaidro sava laika cilvēku pasaules ainas struktūru, mūsdienu filosofijā un kultūras vēsturē ir plaši atzīta. Vēstures mantojumu nevar vērtēt tikai no tagadnes pozīcijām, jo tad neizbēgami tiek pazaudēta šo priekšmetu komunikatīvā jēga. Proti, vēsturiskie priekšmeti savas sabiedrības modeļa robežās vienmēr bija funkcionējoši un pārstāvēja noteiktu jēgu. Līdz ar to Viko pieņēma, ka aizgājušo laiku cilvēkus un viņu darinājumus var saprast tikai tad, ja izdotos ielauzties viņu prātos. Savukārt uz to var cerēt tad, ja velta uzmanību viņu paražām, tikumiem, izteiksmes formām, sociālajām iekārtām, likumiem utt.

Sestā ideja – Berlins saredz jaunas estētikas tapšanu un raksta: “Mākslas darbus jāmēģina saprast, interpretēt un vērtēt nevis ar

pārļaiciskiem principiem un standartiem, kas ir atbilstoši visiem un visur, bet gan ar korektu izpratni par nolūkiem un tātad arī simbolu un it īpaši valodas lietojumu, kas pastāvējis noteiktā vietā, laikā un sabiedrības attīstības fāzē.” (Berlin 2013: 14) Berlins uzskata, ka šī Viko ideja veicināja salīdzinošo zinātņu uzplaukumu: tā ir salīdzinošās vēstures, antropoloģijas, socioloģijas, etnoloģijas, lingvistikas u. c. jomu un pat zināmā mērā visu sociālo zinātņu pamatā.

Kā septīto ideju, kas saglabājusi aktualitāti arī patlaban, Berlins min atziņu par iztēles vai rekonstruējošas iztēles spēju. Tā ir ideja, ka ar iztēles palīdzību var mēģināt ielauzties citu kultūru domāšanas un ideju pasaulē. Pieņēmu, ka simbolisko izteiksmes formu un sabiedrības attīstība norit pastāvīgā mijiedarbībā, pavada ideja, ka iztēles spēja var nodrošināt šo procesu izpratni.

Džambatistas Viko oriģinālās idejas bija pretenciozas – it īpaši laikos, kad zinātnes jomā valdīja plaša paļāvība uz racionalitāti. Tomēr Viko uzskatīja, ka kartēziskās filosofijas ambīcijas ar racionālas metodes palīdzību izprast pagājības laiku vērtības nebūs auglīgas. Tā vietā jaunā zinātne meklēja ceļu, kā ar iztēli un iekļaušanos saprast citas kultūras.

Valodas loma “Jaunās zinātnes” projektā

Par vienu no atbalsta punktiem sava uzdevuma īstenošanai Viko izvēlējās valodu.¹³ Viko filosofisko ideju pētnieks Stjuarts Hempširs (*Hampshire*) secina, ka “Viko neredz būtisku nošķirumu starp vēstures un valodas teoriju” (*Hampshire* 1969: 478). Taču tā tas ir tikai tāpēc, ka viens no jaunās zinātnes pamatprincipiem ir cilvēces vēstures saprašanas pamatā likt valodas formu izpēti. Proti, Viko izvirzīja tēzi, ka valoda atspoguļo sabiedrisko norišu iedabu. Pat vairāk, valoda ir sava veida paražu, tikumu, uzskatu (u. tml.) mājvieta. Valodā artikulējas tas, ko viņš nosauc par *sensus communis* jeb “veselo saprātu”. Pētnieks, kurš spēs atšifrēt šo kodu, spēs aprakstīt “ideālo mūžīgo vēsturi” un tās principus. Šis apsvēruma sakņojas nošķīrumā starp filoloģiju un filosofiju.

Viens no būtiskākajiem ideālās mūžīgās vēstures principiem ir sociālo iekārtu iedalījums trijos laikmetos: dievu, varoņu un cilvēku laikmetā. (Vico 2001: 31) Vissenāko, dievu laikmetu, raksturo pakļaušanās dievu varai, un cilvēku rīcību noteica zīmju un orākulu

¹³ Šādam viedoklim pamatojumu sniedz pats Viko *Scienza nuova* otrā izdevuma 34. paragrāfā: “Šis atklājums ir manas Jaunās zinātnes galvenā atslēga.” (Vico 2001: 34)

uzklausišana. Varoņu laikmetam iezīmīgi, ka aristokrātiskās sabiedrībās vara piemīt varoņiem, kurus uzskata par dabiski pārākiem. Visbeidzot trešais – cilvēku laikmets, kuram raksturīga dabiska vienlīdzība cilvēku starpā, bet pārvaldes forma sākotnēji ir demokrātija un vēlāk – monarhija.

Katram no laikmetiem atbilst noteikta valodas forma: hieroglifiskā, simboliskā un epistolārā jeb vernakulārā. (Vico 2001: 32) Pirmo raksturo svētums un slepenība. Tā ir klusa un izmanto žestus vai priekšmetus, kas atdarina idejas, kuras apzīmē. Otrā valodas formā izmanto simbolus – līdzības, metaforas, tēlus u. tml. Trešajai valodas formai atbilst valodas krājums, par kuru ir vienojusies sabiedrība. Proti, šo valodas formu pilnībā pārvalda cilvēki. Viko raksturo, ka šī valodas forma atbilst tādām pārvaldes veidam, kurā zināšanas par likumiem ir pieejamas ikvienam. Pirmās divas valodas formas raksturo poētiskums un tiešas attiecības starp lietām un idejām.

Jāņem vērā, ka Viko filosofijā valodu nevar šauri aplūkot kā vārdu krājuma un gramatikas sistēmu. Viņš būtiski paplašina valodas nojēgumu un norāda uz fundamentālo valodas sajūgtību ar sociālajiem procesiem un kultūru tapšanu. Tas nozīmē, ka nevis cilvēku dzīves organizācijas formas *post factum* diktē valodas tapšanu, bet gan valoda sakrīt ar šīm formām. Vienlaikus tas nozīmē, ka valodas vēstures kompetencē ir ne tikai zīmes un simboli, runa un raksti, bet arī visi cilvēku attiecību principi, gluži tāpat kā šie principi nosaka sev atbilstošās valodas formas. Viko pat raksta: “Cilvēku veido prāts, ķermenis un runa, kur runa ir vidutājs starp prātu un ķermeni.” (Vico 2001: 1045) Tādā veidā viņš valodu no tikai instrumenta paaugstina par cilvēka iedabas būtisku raksturojumu.

Džambatistas Viko filosofiskā mantojuma pētnieks Tulio de Mauro (*de Mauro*) publikācijā, kas veltīta valodiskā vēsturiskuma aspektiem Viko filosofijā, īpaši uzsver valodas pētniecības primāro lomu. Viņš raksta, ka saskaņā ar plaši izplatītu viedokli Viko izstrādāja noteiktu vēstures koncepciju un no tās atvasināja savas idejas par valodu. Taču viņš uzsver, ka lietu kārtība ir gluži pretēja. Proti, no valodas analīzes rezultātiem tapa atziņas vēstures likumsakarībām. (Mauro 1969: 280) Šī piezīme ir cieši saistīta ar valodas izcelsmes teorijas risinājumu.

Viko uzskatīja, ka pirmatnējo cilvēku laikos, kad valoda kā spēja vēl tikai radās, tās vārdu krājumu veidoja poētiskas izteiksmes līdzekļi, proti, mītu un varoņu laika valodā nepastāvēja sugu vai šķiru jēdzieni. Tā vietā valodā bija “poētisko tēlu” elementi, kas funkcionēja

kā metaforas. Tomēr jāsaprot, ka metaforas nebija izteiksmes “izšķērdības”, bet gan tikai līdzeklis, kā ierobežotu valodas spēju apstākļos sevi izpaust. Tas nozīmē, ka abstraktie jēdzieni ir vispārīgi tikai tiktāl kā līdzības konkrētajam. Šie konkrētie tēli sablīvējas “iztēles universālījās”¹⁴. Iztēles universālījas ir tādi vispārinājumi, kuru pamatā ir līdzība. Proti, abstraktie jēdzieni tapa kā kādu parādību, notikumu, personu u. tml. atdarināšana. Piemēram, kāds dižs karavadonis pārstāv (kā arī viņam piemīt) noteiktas īpašības. Visi, kas neatbilst šīm īpašībām, nav tādi paši kā šis varonis. Iztēles universālīja nozīmē to, ka šāds varoņa tēls no konkrēta gadījuma kļūst pats par savu metaforu. Viko teorijā metaforu tapšana sakrīt ar to laiku, kad pirmatnējie cilvēki lietām piedēvēja ķermeņa un emociju īpašības. Tieši metaforas ir tās, ar kurām poētiskā laikmeta cilvēki rīkojās, lai dabas priekšmetiem un parādībām piedēvētu cilvēciskus vaibstus. Taču vienlaikus tas bija pamats mītu tapšanai. Līdz ar to Viko filosofijā metafora ir gan sākotnējais, gan nozīmīgākais valodas trops.

Iztēles universālīju rašanās veids, kā to pamana Hempširs, norāda uz Viko tēzi, ka, ielūkojoties aiz jebkuras dabiskās valodas, kuras izveidojušās gadsimtu gaitā, ieraudzīsim, ka tur slēpjas strukturāla valoda. Šī valoda piemīt visiem un iekļauj sevī fundamentālās metaforas un mītus, kas iemiesojas ikkatras sabiedrības pamatos. (Hampshire 1994)

Protams, lai gan Viko valodas izcelsmes koncepcija var izpelnīties kritiku, tomēr no tās izrietošos secinājumus var aplūkot izolēti. Pat ja Viko teorija ir aplama, idejas par vēstures izpēti nezaudē aktualitāti. De Mauro, veicot Viko valodas izcelsmes teorijas analīzi, akcentē sešus elementus, starp kuriem šeit jāpakavējas tikai pie diviem.

Pirmais – ja var pieņemt, ka katram piemītošās dažādās dabiskās un mentālās vajadzības nosaka “iztēles universālīju” rašanos, tad arī ir jāpieņem uzskats, ka šīs universālījas top atbilstoši dažādu cilvēku un grupu dzīves apstākļiem. Mērenas racionālas domāšanas spējas savijumā ar nenoteiktiem apstākļiem un nepastāvīgām paražām ir tas kodols, uz kura bāzes “ārkārtīgi vājā eksaktās domāšanas spēja” veic pieredzes vispārinājumus un rada zināšanas. Tā kā apstākļi ir dažādi, dažādas ir arī valodas. Viko izsaka tēzi, ka dažādu valodu vārdu krājumi neatspoguļo pārvalodiskus universālus jēdzienus. Tātad, secina Viko, dažādu valodu vārdu krājumi un gramatiskās izteiksmes formas ir radušās nevis saskaņā ar noteiktu formulu, bet gan kā neskaitāmu sevišķu elementu sajaukums.

¹⁴ Universālījas – vispārīga vai pat transcendentāla rakstura idejas.

Otrais – de Mauro secina, ka līdz ar to Viko filosofijā valodas rašanos nevar pamatot ar kādu konvenciju. Drīzāk gan valodas tapšanas pamatā ir dabiska neracionāla prāta struktūras, kas mudina saprast un izskaidrot apkārtējo pasauli. (Mauro 1969: 291)

Viko valodas rašanās teorija ļauj noprast viņa valodas izpratnes formulu. Tātad valoda nav kāds mākslīgs medijs, ar kā palīdzību nodot jau esošas nozīmes vienības. Gluži otrādi, valoda ir tapusi dabiskā ceļā ciešā kopsolī ar prāta attīstību. Šāda pieeja būtiski palielina valodas lomu kultūru vēstures pētniecībā. Kā norāda Hempšīrs, Viko un mūsdienu valodas filosofijas saskares punkts ir ideja, ka tēlu un metaforu pētīšana (valodas pētniecība) noved pie atziņām par prāta iedabu (*philosophy of mind*). Viko ideju oriģinalitāte slēpjas konstruētas valodas noraidījumā un pieņemumā, ka iztēlei, kas mūždien iekrāso pieredzi, ir būtiska loma vārdu krājuma izveidē. (Hampshire 1969: 476)

Pieņemot, ka valodas (iztēles, metaforu, tēlu) pētniecība var kaut ko pateikt par prātu (plašākā mērogā par kultūru vispār), Viko ar savām idejām noteiktās jomās apsteidza mūsdienu filosofiju. Hempšīrs ir pamanījis, ka Viko, kā filosofijas uzdevumu atzīstot saprašanas regulēšanu, darīja to, ko vēlāk XX gadsimtā uzņēmas analītiskā filosofija, kas pauž uzskatu, ka filosofijas uzdevums ir aprakstīt valodu tādu, kāda tā ir un kā tā patiešām funkcionē. (Hampshire 1969: 476) Līdzīgi kā šodien daudzi neatzīst Rasela (*Russell*), Karnapa (*Carnap*) – Vīnes pulciņa – idejas, tāpat arī Viko nostājās pret Dekarta objektīvi zinātnisko pasaules ainu.

***Sensus communis* kā valodas mājvieta**

Jaunās zinātnes iecere nav tikai valodas kā leksikona un gramatikas analīzes projekts. Tās uzdevums ir plašāks, proti, cilvēku dzīves vēstures un likumsakarību atklāšana. Līdz ar to Viko uzdevums neaprobežojas ar valodas lomas noskaidrošanu. Viņa idejas iegūst arī sociālās filosofijas vaibstus. Jaunieviestais izziņas princips (*verum-factum*) savienojumā ar valodas izcelsmes teoriju un cilvēces attīstības likumiem veido Viko filosofijas sociālo norišu pētniecības kodolu.

Sociālo un kultūras norišu izpētē Viko filosofijā nozīmīgs pieturpunkts ir kopizjūtas jeb *sensus communis* ideja. Jēdziena *sensus communis* robežas ir visai neskaidras.¹⁵ Latviešu valodā tam atbilst jēdziens *veselais saprāts*, bet tam ir vismaz divas nozīmes. Pirmā – veselais tiek saprasts kā pretējais slimajam. Savukārt otra – veselais ir

¹⁵ Par jēdziena *sensus communis* vai *common sense* vēsturi skat., piemēram: Schaeffer 2004.

kolektīvais, kopējais. Tiesa, abas nozīmes viena otru pilnībā neizslēdz. Pat vairāk, šī nozīmju dažādība netieši norāda uz jēdziena būtību, proti, tas, kas ir kopējs, ir arī pareizais.

Šī kopizjūta ir: “Spriedums bez refleksijas, kurā dalās visas šķiras, visi cilvēki, visas nācijas vai visa cilvēku rase.” (Vico 2001: 142) Lūk, šajā vietā viņa filosofijas celtņē visspilgtāk parādās sociālās filosofijas iespējas un izgaismojas kultūras jēdziena aprises. *Sensus communis* ir visas idejas, tikumi, paražas, tradīcijas, kuras cilvēki pieņem par neapšaubāmu patiesību. Proti, kopizjūta, ko varētu dēvēt arī par pasaules ainu, ir tradīcijas mājvieta. Taču – svarīgi – tā ir arī valodas mājvieta. Filosofiskās hermeneitikas pamatlicējs Hanss Georgs Gadamer raksta: “Viko *sensus communis* ir nojēga par pareizo un kopīgo labklājību, tā dzīvo visos cilvēkos, turklāt tā ir nojēga, kuru iegūst kopīgā dzīvē un kuru noteic tās kārtība un mērķi.” (Gadamer 1999: 33) Tas nozīmē, ka šī uzskatu sistēma vienmēr ir daļēji apslēpta. Par to ikkatrs zina, bet tā nekad neizgaismojas.

Ja šo ideju savieno ar valodas izcelsmes teoriju, tad ainai jāklūst saprotamai. Var pievienoties Hempšīram, kurš, komentējot Viko pozīciju, raksta, ka katrā sabiedrībā pastāvošais galveno normu kopums, kuru Viko dēvē par *sensus communis*, nav precīzi un izvērsti definēta galveno ideju sistēma. Otrādi – šis kopums ir iekļauts valodas formās. (Hampshire 1969: 479) Ja reiz tiek pieņemts, ka cilvēces attīstības posmi – dievu, varoņu un cilvēku laikmeti – atbilst noteiktam domāšanas veidam, bet šie domāšanas veidi ir pakārtoti atbilstošām valodiskās izteiksmes formām, tad ir skaidrs, ka valodas analīze var kaut ko pateikt par uzskatu sistēmām.

Līdz ar to valoda iemieso katras nācijas un katras kultūras kodu. Proti, valoda saskaņā ar *sensus communis* izsaka nāciju un kultūru būtisko īpašību kopumu. Tas nozīmē, ka Viko filosofijā valoda, kultūra, sabiedriskās pārvaldes formas, *sensus communis* pastāv savstarpēji saistītās attiecībās. Proti, nevar pilnvērtīgi runāt par vienu, ja neņem vērā pārējos. Līdz ar to jāsaprot, ka Viko filosofijā par valodu nevar runāt (kā arī to definēt) tikai kādās šaurās robežās, piemēram, kā individuālas apziņas nosacījumu. Tieši otrādi, valoda vienmēr ietver arī kolektīvo (nācijas, valsts u. tml.) kontekstu.

Šāda pieņēmuma pamatā ir ideja, ka pagātnes cilvēciskās darbības rezultātā tapuši artefakti bez visa cita sevī iemieso arī komunikatīvu funkciju. Proti, tiem piemīt kāds nolūks, jēga, noteiktā laikā un vietā saprotams lietojums. Sabiedriskās organizācijas formas, mākslas un literatūras pieminekļi sevī atspoguļo tās domas robežas,

kuras jau ir noteiktas valodā. “Valoda nepārnes pieredzi. Tā to nosaka.” (Mauro 1969: 294) Pieredze, t. i., realitātes uztveres un sapratnes veids, ir tieši tāda, kāda tā noteiktos apstākļos ir bijusi. Līdz ar to vēstures izpēti nevar veikt no kādas universālas racionalitātes skatpunkta. Viko raksta: lai saprastu seno grieķu domāšanas veidu, jārēķinās, ka “viņu alegoriju nozīme ir balstīta drīzāk uz identitāti nekā līdzību” (Vico 2001: 34). To pašu raksta arī Hempšīrs: “Lai ielauztos Homēra vai jebkura cita laikmeta cilvēku prātos, jāatsedz tie salīdzinājumi un metaforas, ar kuriem viņi interpretēja savu pieredzi.” (Hampshire 1969: 479) Tādā gadījumā vārdu vēsture vienlaikus ir arī ideju vēsture.

Nobeigums

Džambatistas Viko jaunās zinātnes projekts tapa uz jaunlaiku filosofijas fona, kuru raksturoja gan atsacīšanās no humanitārās zinātnes, gan tāda pasaules aina, kuru nosaka iespējamība to kvantificēt. Lai pretotos šai jaunajai tradīcijai un reabilitētu cilvēces vēstures izpētes iespējamību, Viko izstrādāja jaunas zinātnes teoriju. Viņš piedāvāja cita veida epistemoloģiju, kas pavēra iespēju ielūkoties cilvēces vēstures procesos. Šai projektā kā viens no būtiskākajiem elementiem bija valodas lomas aktualizēšana. Viko ievēroja, ka valoda ir ne tikai kāds instruments, bet tai piemīt arī kultūru veidojoša loma. Šīs idejas pamatā ir atziņa, ka valodu un kultūru tapšana ir savstarpēji saistīta norise, kur, atsaucoties uz kopizjūtu jeb *sensus communis*, visi elementi savstarpēji mijiedarbojas. Poētiskā laikmeta kultūru raksturo viena valodas forma, savukārt citu laikmetu – jau cita. Kopīgais nojēgums par pastāvošajām vērtībām sabalsojas ar atbilstošajiem valodiskās izteiksmes veidiem. Līdz ar to valoda ir nevis tikai kāds viens no motīviem kultūras tapšanā, bet gan tās nosacījums.

Originālas pieejas meklējumi un metodes izstrādāšana, saprotams, var raisīt jautājumus par ieguldīto pūliņu augļiem. Ko un kā darīt, lai sasniegtu Džambatistas Viko izvirzītos mērķus? “Jaunās zinātnes” autors ne tikai piedāvāja jaunu zinātnes pamatojumu un metodi, bet arī pats uzņēmās veikt vēstures izpēti. Tiesa, šis izpētes darbs vienlaikus arī palīdzēja pamatot viņa teoriju. Viens no piemēriem, kas apliecina Viko metodes pielietojumu, ir viņa secinājumi par Homēra laika poēziju, kas pazīstami ar nosaukumu “Īstā Homēra atklāšana”¹⁶. Proti, viņš izvirzīja ļoti oriģinālu tēzi, ka Homērs ir

¹⁶ “Īstā Homēra atklāšana” ir viena no “Jaunās zinātnes” daļām.

bijis nevis kāds viens individuāls dzejnieks, bet gan daudzu cilvēku kolektīvās domas iemiesojums: “Homērs bija ideāltēls, kurš turklāt nekad nav eksistējis kā indivīds.” (Vico 2001: 873) Homēra laika tikumi un paražas, kas vēlāku laiku pētniekiem varētu šķist nesaprotamas, gluži vienkārši atspoguļo tālaika kultūras specifiku (*sensus communis*). Tātad Homēra veikums ir nevis viņa individuālās ģenialitātes rezultāts, bet gan tikai ļauj izpausties sava laika un savas vietas garīgās kultūras ainai. Homērs nebija filozofs, un viņam arī nepiemita kādas ezoteriskas zināšanas. Viko pat raksta, ka “Homērs bija gluži parasts cilvēks” (Vico 2001: 308), un vēl piebilst: “Homērs bija vien ideja jeb dzejas formā vēsturi izklāstošo grieķu iemiesojums varoņa tēlā.” (Vico 2001: 873)

Šādam Homēra daiļrades skaidrojumam ir saprotams pamats. Proti, Viko centās apliecināt savu ideju pareizumu. Var pievienoties Hadokam (*Haddock*), kurš, analizējot Viko “Īstā Homēra atklāšanu”, raksta, ka pretēji izplatītajam uzskatam, ka šo “Jaunās zinātnes” daļu var apskatīt izolēti no citām kā literārās kritikas paraugu, tā drīzāk būtu jāpieņem kā organiska visa Viko projekta daļa. Viņš uzsver, ka Viko veiktā Homēra interpretācija drīzāk ir “Jaunās zinātnes” principu izmantošanas ilustrācija. (Haddock 1979: 585) Protams, šādas Homēra interpretācijas vēsturiskos, filoloģiskos u. c. argumentus var apšaubīt, tomēr tas nebūtu svarīgākais. Nozīmīgāka ir ideja, ka ne tikai pagātnes domātāju, rakstnieku, dzejnieku, mākslinieku, valstsvīru, bet arī jebkura ikdienišķa cilvēka radošās darbības produkti gan apliecina, gan veido savas kultūras vērtību un zināšanu sistēmu (vai sistēmas trūkumu).

Skaidrs, ka Džambatistas Viko filosofijā “svarīgākais bija izstrādāt metodoloģiju, kas vēsturniekiem pavērtu iespēju rekonstruēt *res gestae* tālās kultūrās, nevēršoties pie saviem aizspriedumiem” (Haddock 1979: 589). Tomēr šī metodoloģiskā pieeja ar to vien neaprobežojas. Tā gūst gan apliecinājumu, gan izvērsumu arī mūsdienu filosofijā. Ja Viko idejām ir kāds pamats, tad droši var teikt, ka *sensus communis*, kultūras, valodas analīze var kaut ko pateikt arī par mūsdienu Latvijas (kā arī pasaules) situāciju. Līdz ar to zināmā mērā katrs valodas pētījums vienlaikus ir arī filozofisks pētījums. Viko izstrādātā metode – vēršanās pie cilvēka darinājumu un izteiksmes pētījumiem – ļauj domāt, ka ikviena valoda pastāsta ne tikai pati par sevi, bet arī par *sensus communis*. Proti, par visu to, kas kādā sabiedrībā tiek atzīts par neizteiktām, bet savā būtībā fundamentāli iemiesotām un vienlaikus mainīgām vērtībām.

Literatūra

- Berlin 1969** – Berlin, Isaiah. A Note on Vico's Concept of Knowledge. In: *Giambattista Vico. An International Symposium*. Edited by G. Tagliacozzo. Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1969, 371–377.
- Berlin 2013** – Berlin, Isaiah. *Three Critics of the Enlightenment*. Princeton University Press, 2013.
- Clark, Jr. 1947** – Clark, Jr.; Robert, T. Herder, Cesarotti and Vico. *Studies in Philology* (University of North Carolina Press) 44 (4), 1947, 645–671.
- Croce 2002** – Croce, B. *The Philosophy of Giambattista Vico*. New Brunswick; London: Transaction Publishers, 2002.
- Gadamer 1999** – Gadamer, Hanss Georgs. *Patiesība un metode*. Tulkojis Igors Šuvajevs. Rīga: Jumava, 1999.
- Haddock 1979** – Haddock, B. A. Vico's "Discovery of the True Homer": A Case-Study in Historical Reconstruction. *Journal of the History of Ideas* 40 (4), 1979, 583–602.
- Hampshire 1969** – Hampshire, Stuart. Vico and the Contemporary Philosophy and Language. In: *Giambattista Vico. An International Symposium*. Edited by Giorgio Tagliacozzo. Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1969, 475–481.
- Hampshire 1994** – Hampshire, Stuart. 1994. Vico for Now. *The New York Review of Books* (Rea S. Hederman), 41 (18), 1994. Pieejams tiešsaistē: <http://www.nybooks.com/articles/archives/1994/nov/03/vico-for-now/> [skatīts 10.10.2015].
- Jay 2005** – Jay, Martin. *Songs of Experience: Modern American and European Variations on a Universal Theme*. University of California Press, 2005.
- Mauro 1969** – Mauro, Tullio de. Giambattista Vico: From Rhetoric to Linguistic Historicism. In: *Giambattista Vico. An International Symposium*. Edited by Giorgio Tagliacozzo. Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1969, 279–295.
- Schaeffer 2004** – Schaeffer, J. D. Commonplaces sensus communis. In: *A Companion to Rhetoric and Rhetorical Criticism*. Edited by W. Jost and W. Olmsted. Blackwell, 2004, 278–294.
- Vico 2001** – Vico, Giambattista. *New Science*. 3rd. Translated by David Marsh. Penguin Books, 2001.
- Vico 1990** – Vico, Giambattista. *On the Study Methods of Our Time*. Translated by Elio Gianturco. Ithaca, London: Cornell University Press, 1990.
- Vico 1969** – Wells, G. A. Vico and Herder. In: *Vico, Giambattista. An International Symposium*. Edited by Giorgio Tagliacozzo. Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1969, 93–102.
- Zagorin 1984** – Zagorin, Perez. Vico's Theory of Knowledge: A Critique. *The Philosophical Quarterly* 34, 1984, 15–30.

Juris GRIGORJEVS, Jurgita JAROSLAVIENĒ

SPECTRAL STRUCTURE AND DURATION OF THE MONOPHTHONGS IN BOTH CONTEMPORARY BALTIC LANGUAGES

Summary

The first aim of this pilot-study is to describe and compare typical formant structures and duration of monophthongs in both contemporary Standard Baltic languages using the same equipment and methodology. Only the monophthongs pronounced in zero context (in isolation) are used in this study. This type of production represents natural hyper-articulation (which differs from production of the cardinal vowels); and it is probably the closest to the acoustic and auditory monophthong targets determined by our mental prototypes.

The comparison of the spectral structure of the sounds of both contemporary Baltic languages indicates that individual results of each speaker vary to some extent though there always remain certain, quite constant relations: 1) when produced in isolation the long monophthongs in Latvian are distinguished from the short mainly on the basis of their duration/length differences, while quality of Latvian monophthongs in long-short pairs varies very little; 2) in Lithuanian the distinguishing between long and short monophthongs employs both quantitative and qualitative differences. In both languages the relative duration ratio of the isolated Lithuanian and Latvian short monophthongs to corresponding long ones is about 1:2. In all the cases duration differences are statistically significant.

The second aim of this study is to check if vowel systems of both Latvian and Lithuanian can be phonologically classified on the basis of the acquired acoustic data. An effective vowel phoneme classification of two different languages has been discussed. According to the theoretical foundations of Lithuanian phonology (Girdenis 2014; cf. LG 1997) the correlation set of distinctive acoustic features of the Lithuanian vowel phonemes (i. e. vowels of uniform articulation) consists of: 1) [tense] (involving the opposition *tense* vs. *lax*), 2) [acute] (*acute* vs. *grave*), 3) [compact] (*compact* vs. *non-compact*), 4) [diffuse] (*diffuse* vs. *non-diffuse*). A set of dis-

tinictive acoustic features suggested by Gunnar Fant (Fant 1983) has been recently used for the classification of vowels in Standard Latvian (Grigorjevs 2012: 173–176): 1) [grave] (*grave* vs. *non-grave*), 2) [flat] (*flat* vs. *non-flat*), 3) [extra flat] (*extra flat* vs. *flat*), 4) [diffuse] (*diffuse* vs. *non-diffuse*), 5) [sharp] (*sharp* vs. *diffuse*). Adding of feature [long] (*long* vs. *short*) is necessary in this case to make distinction between long and short phonemes. The results of the present study indicate that, if the system suggested by Fant is used to classify both the Lithuanian and the Latvian monophthongs, the quantity feature [long] (in case of Lithuanian incorporating also the feature [tense] involving the differences in quality) has to be utilized as the feature of top priority. If the goal is to design a universal feature system capable of dealing with any vowel system in the World's languages, the search for appropriate acoustic parameters has to be continued to allow threefold distinguishing in the horizontal and fourfold distinguishing in the vertical dimension.

Keywords: contemporary Baltic languages, Lithuanian and Latvian monophthongs, spectral structure, duration, phoneme classification, distinctive feature

Introduction

Due to historical reasons the traditions established during the development of phonetics and phonology in Latvia and Lithuania have caused different approaches to defining and classifying the sound systems of both related languages. Since the beginning of 2013 the research project “The acoustic characteristics of the sound system of Standard Latvian by age groups (5–15; 16–39; 40–59; 60–80)”¹ has allowed to study the acoustic properties of sounds produced in controlled context by representatives of both genders, as well as to develop the methodology for description of these sounds using certain acoustic parameters. Additionally the research project “Acoustic characteristics of the sounds of the contemporary Baltic languages (experimental study)”² has provided a possibility to address simultaneously

¹ The research grant project *The acoustic characteristics of the sound system of Standard Latvian by age groups (5-15; 16-39; 40-59; 60-80)* (No. 148/2012) is funded by Latvian Council of Science and is carried out at the Latvian Language Institute of the University of Latvia.

² The research project *Acoustic characteristics of the sounds of the contemporary Baltic languages (experimental study)* (agreement No. MIP-081/2013) is funded by the Research Council of Lithuania and is carried out at the Institute of the Lithuanian Language.

the sound systems of Latvian and Lithuanian using the same equipment, research methods and shared theoretical background.

The main objective of the present pilot-study is to compare typical spectral structure and duration of the monophthongs (i. e. vowels of uniform articulation³) of both contemporary Standard Baltic languages. The present paper reports the results of this study, addressing only the monophthongs pronounced in isolation by native speakers (male informants) of each language. Although isolated vowels do not represent a natural pronunciation, their production is the closest to the acoustic and auditory monophthong targets determined by our mental prototypes, while all the changes observed in everyday speech can be attributed to the influence of the context and suprasegmental factors. The production of isolated monophthongs used for this study is more natural and differs from production of the cardinal vowels⁴ that have artificial articulation and are purposefully made by following a set of articulatory instructions.

The second goal of this study is to check if vowel systems of both Latvian and Lithuanian can be phonologically classified on the basis of the acquired acoustic data. Using the acoustic parameters to define the binary features according to system suggested by Gunnar Fant (1983) a phonological classification of monophthong systems of both languages is attempted.

Material and methods

In the present pilot-study, the following sounds pronounced in isolation have been analyzed: Lithuanian monophthongs /ɪ, ɛ, ɐ, ɔ, ʊ, iː, eː, æː, ɑː, oː, uː/⁵ and Latvian monophthongs /i, e, æ, ɑ, ɔ, u, iː, eː,

³ Sounds of changing articulation have not been described in this article (about the phonological status of the Lithuanian /ie/, /uo/ see Girdenis 2009: 213–242; also cf. LG 1997: 27–28, 30, 33; Pakerys 2003: 118; Kaukėnienė 2004a: 16–18; Girdenis 2014: 94–97, 201f.; etc.).

⁴ Cardinal vowels are idealized vowel sounds, they do not therefore necessarily correspond to the real vowels of any natural language (see and compare Jassem 1973: 190, table 13.1; Ladefoged 1975: 194–199; Girdenis 2001: 340–342; 2008: 29; Kaukėnienė 2004b and others).

⁵ In Lithuanian [oː], [uː], [ɔ], [ʊ] (also [uɔ]) are realized by two types of allophones: before those vowels both hard and palatalized consonants (and /j/) can occur. After palatalized consonants (and /j/) fronted (*sharp*) allophones are used: at the beginning of their pronunciation, the tongue is well advanced, but then generally pulls back to the position of the basic (*plain*) allophones (cf. Girdenis 2014: 202–203 and the reference mentioned there, 223, 244, 246–248; Jaroslaviėnė 2014.: 76–77, etc.). In the current article, the spectral structure and duration of the basic allophones have been analyzed.

æ:, a:, ɔ:, u:/⁶. The sounds were recorded in closed premises using an audio recorder (*Tascam HD-P2*) and a directional headset condenser microphone (*AKG C 520*). The material was pronounced in a habitual speed and the most possible neutral tone. All the recordings were further transferred to computer memory. For the spectral analysis recordings of two native Lithuanian (LT1 and LT2) and two native Latvian (LV1 and LV2) male speakers were used (8 productions of each monophthong in each language), while for the duration analysis recordings of six native Lithuanian and six native Latvian male speakers were used (in total 72 productions of each monophthong in each language).

Segmentation and acoustic analysis was performed using the following sound processing and analysis software programs *Praat 5.3.63* (developed by Paul Boersma and David Weenink) and the program *WaveSurfer 1.8.8.p4* (developed by Kåre Sjölander and Jonas Beskow).

The steady state of each vowel was measured to register the frequency values (Hz) of the first four formants (F1, F2, F3, and F4), but the duration (ms) was registered for the whole vowel (Table 1). The software *MS Excel* was used for further evaluation of the acquired data: statistical means, standard deviation, coefficient of variation and confidence intervals (significance level = 0.001⁷) were calculated.

The graphical representations both in the traditional acoustic F2'/F1 planes (in Hz – Figure 1–3) and the psycho-physical F2'/F1 planes (in z – Figure 4) are used in this paper. The values of F2' are calculated using formula by Anthony Bladon and Gunnar Fant (Bladon, Fant 1978: 3), thus taking into account the influence of formants higher than F2 upon the perceptual quality of each monophthong. The transformation of the measured formant values (in Hz) to the psycho-physical units (i. e. to bark units) has been performed according to formula by Hartmut Traunmüller (1988: 97). The size of the monophthong symbols on the psycho-physical F2'/F1 plane is chosen so that they are represented by circles with the diameter 1 z, thus showing the zones of the equal perceptual quality (Iivonen 1987).

In the present article, the method to assign the values to the acoustically based binary features is borrowed from Fant (1983: 12–17).

⁶The IPA transcription symbols are used instead of the traditional Lithuanian or Latvian phonetic symbols. In this article, they are chosen on the basis of the acoustic quality of monophthongs (produced in isolation by four male speakers) looking for the closest approximation to IPA vowels.

⁷A significance level of 0.001 equates to a confidence level of 99.9% (p=0.001, t=3.29).

Results and discussion

COMPARISON OF THE SPECTRAL STRUCTURE OF THE LITHUANIAN AND THE LATVIAN MONOPHTHONGS

The results of the present study confirm the general tendency that qualitative characteristics of the Lithuanian long and corresponding short monophthongs differ to a great extent⁸. To reveal the general tendencies the individual data of both Lithuanian male informants (LT1 and LT2) are reviewed first. It can be seen (Figure 1) that the individual productions of each monophthong vary to some extent with respect to the informant. The articulation of sounds is regarded to be more extreme for the first informant (LT1) if compared with the corresponding results of the second informant (LT2): monophthongs (both long and short) pronounced by LT1 are located more peripherally on the acoustic F2/F1 (Hz) plane than those by LT2.

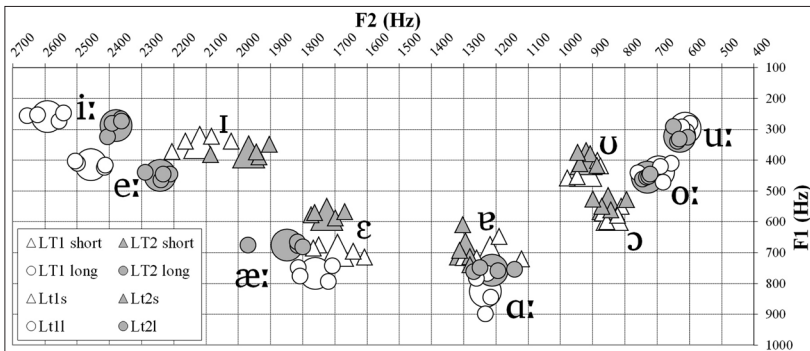

Figure 1. Lithuanian monophthongs produced in zero context (isolation) by male speakers LT1 (white symbols) and LT2 (grey symbols) in the acoustic F2/F1 (Hz) plane: long monophthongs are represented by circles, short – by triangles; each production by each of informants is represented by small symbols, large symbols represent mean values calculated from 4 productions of a monophthong by each of informants.

Despite the fact that the placement of points illustrating different productions of each vowel differ, the vowel interrelations in all the

⁸ As it is stated in Lithuanian Grammar and other references, Lithuanian long and corresponding short vowels differ not so much in quantity (duration) as in quality (see L G 1997: 25; DLKG 2005: 22; also cf. Pakerys 1982: 96–103; 2003: 26–27). The allophonic variation of the Lithuanian vowel phonemes mostly depends on soft (palatalized) consonants, stress and syllabic tonemes.

cases (of all realizations of both male informants) remain unchanged (cf. Ladefoged 1967: 57; Girdenis 2014: 236–237; also see Jaroslaviėnė 2014: 74, Table 2, 78–79, Table 3; 81): [i:], [e:], [ɪ] have high values of the second formant and low values of the first formant, while both formants of [u:], [o:], [ʊ], [ɔ] have relatively low values, and the first formant of [ɑ:], [ɐ] and [æ:], [ɛ] has quite high values, but the second formant of [ɑ:] and [ɐ] – relatively low. Judging by the value of the second formant (F2), monophthongs [i:], [ɪ], [e:], [æ:], [ɛ] should be regarded as acute sounds (tonality feature), characterized by a high second formant (value higher than 1500 Hz) located in spectrograms relatively close to the third formant, while monophthongs [ɑ:], [ɐ], [o:], [ɔ], [u:] and [ʊ] should be regarded as grave ones, since their second formants are located in the lower frequencies of a spectrogram (below 1500 Hz), i. e. comparatively close to their first formants (Girdenis 2014: 243–244). Among all the vowels produced in zero context the most acute is [i:], and the most grave is [u:]. It should be noted that short vowels of both LT1 and LT2 are always more centralized than their long counterparts, thus signaling about the significant quality differences.

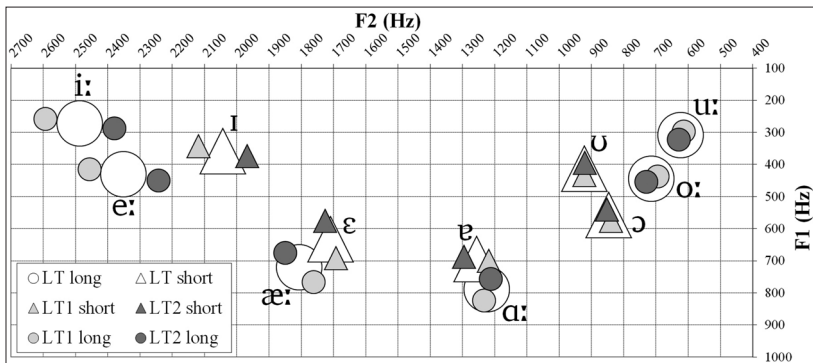

Figure 2. Lithuanian monophthongs produced in zero context (isolation) by male speakers in the acoustic F2/F1 (Hz) plane: *production of LT1 is represented by small light grey symbols, LT2 – by dark grey symbols, men values for both males – by white symbols; long monophthongs are represented by circles, short – by triangles.*

The individual productions of each monophthong are well represented by the mean data of each informant that follow the same pattern. The mean data calculated for LT1 and LT2 separately are plotted in the acoustic F2/F1 plane (Figure 2) along with the mean data

calculated for both of them as the group of Lithuanian speakers. The locations of monophthong symbols of both speakers (Figure 2) show that their individual vowel systems follow the same pattern having larger inter-speaker differences for acute monophthongs, while grave monophthongs have very close quality.

On the basis of the mean values registered for their formants vowels [æ:], [ɑ:] and [ɛ], [ɐ] should be treated as being compact: spectral energy of these vowels concentrates in a comparatively narrow central region of the spectrum. Lithuanian [i:], [ɪ], [u:], [ʊ], [e:], [o:] and [ɔ] (at least those produced in isolation) can be treated as non-compact vowels, because their F1 is of lower frequency than F1 of [æ:], [ɑ:] and [ɛ], [ɐ], and the spectral energy of these sounds is weaker and dispersed in the non-central part of the spectrum (also cf. Girdenis 2014: 241).

Monophthongs [i:], [ɪ], [u:], [ʊ] are diffuse vowels because their F1 is of the lowest frequency (the lowest mean values of the first formant are found for [u:] and [i:]). The mean F1 values of the Lithuanian [e:], [o:] and [ɔ] are higher than values of the diffuse [i:], [u:], [ɪ] and [ʊ], but lower than F1 values of the compact [æ:], [ɑ:], [ɛ] and [ɐ], therefore [e:], [o:] and [ɔ] should be treated as being neither diffuse nor compact.

In comparison to the data of the Lithuanian monophthongs, very little variation had been observed in the formant values of monophthongs produced by both Latvian informants. This conforms to the observations made during previous studies of the Latvian monophthongs (cf. e. g., Grigorjevs 2012: 173–174). If F1 and F2 data of every production were plotted on the same F2/F1 plane they would form compact zones where long and short monophthongs of both informants would overlap showing practically the same pattern. Due to this fact the figures illustrating individual productions of each monophthong are not presented in the article, but the tendencies are illustrated in Figure 3 comparing the placement of monophthongs of each informant (based on mean values calculated from four productions of each monophthong) with the placement of monophthongs characterizing Latvian male pronunciation (based on the mean values calculated from the formant values obtained for both informants together; also see Jaroslaviene 2014: 78–79, Table 3). As it can be observed in Figure 3 the inter-speaker variation is very small being the largest for monophthongs [ɔ:], [ɔ], [ɑ:] and [ɑ] (the largest distances are observed between [ɔ] and [ɔ:] produced by both informants).

Similarly to the Lithuanian monophthongs [æ:], [ɛ], [ɑ:] and [ɐ] on the basis of the mean values registered for their formants Latvian [æ:], [æ], [ɑ:] and [ɑ] also should be treated as being compact, because due to the high frequency of F1 the spectral energy of these vowels concentrates in a comparatively narrow central region of the spectrum. Monophthongs [i:], [i], [u:], [u] are diffuse vowels because their F1 is of the lowest frequency (F1 of [i:] and [u:] has little lower mean values than F1 of [i] and [u]) and the spectral energy in the central region is rather low. The mean F1 values of the Latvian [e:], [e], [ɔ:] and [ɔ] are higher than values of the diffuse [i:], [i], [u:] and [u], but lower than F1 values of the compact [æ:], [æ], [ɑ:], and [ɑ], therefore [e:], [e], [ɔ:] and [ɔ] should be treated as being neither diffuse nor compact.

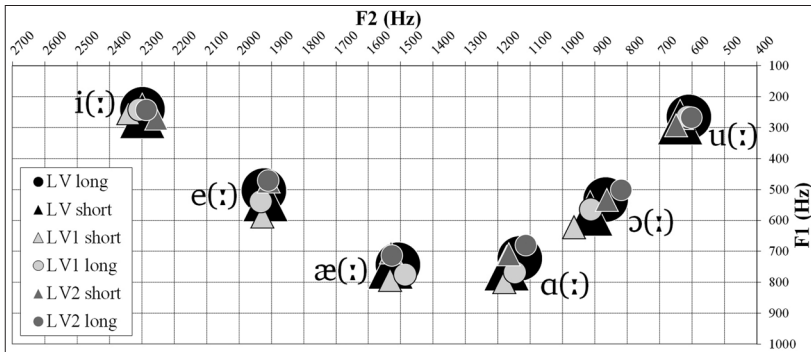

Figure 3. Latvian monophthongs produced in zero context (isolation) by male speakers in the acoustic F2/F1 (Hz) plane: *production of LV1 is represented by small light grey symbols, LV2 – by dark grey symbols, mean values for both informants – by black symbols; long monophthongs are represented by circles, short – by triangles.*

Judging by the value of F2, the Latvian monophthongs [i:], [i], [e:], [e], [æ:] and [æ] should be regarded as acute sounds, because their F2 is of relatively high frequency and comparatively close to the third formant, while monophthongs [ɑ:], [ɑ], [ɔ:], [ɔ], [u:] and [u] should be regarded as grave ones, since their second formants are located in the lower frequencies of a spectrogram and comparatively close to their first formants.

To compare the quality relations of long and short monophthongs in the Lithuanian and the Latvian language the mean values for male informants of each language were used to create vowel plots in

psycho-physical $F2'/F1$ (in z) plane⁹ (Figure 4). As it was already mentioned above, the size of the monophthong symbols is chosen so that they are represented by circles with the diameter $1z$, thus showing the zones of the equal perceptual quality (cf. Iivonen 1987).

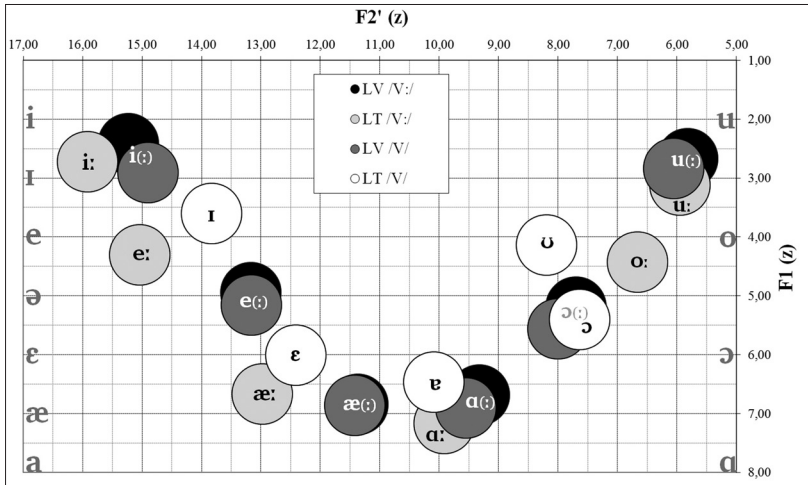

Figure 4. The Lithuanian and Latvian monophthongs produced in zero context (isolation) by male speakers in the psycho-physical $F2'/F1$ (z) plane: production of the Lithuanian (LT) long monophthongs is represented by filled light grey circles, of short – by filled white circles; production of the Latvian (LV) long monophthongs is represented by filled black circles, of short – by filled dark grey circles; grey transcription symbols on both sides of the plane indicate approximate $F1$ values of the IPA vowels.

It can be clearly seen (Figure 4) that the symbols for short (dark grey) and long (black) Latvian monophthongs overlap to a great extent, the largest difference is observed in quality of [i] and [i:], but even it does not exceed $1z$ between the centers of their zones. The symbols for short Lithuanian monophthongs (white) demonstrate a considerable amount of acoustic centralization (except the one for [ɔ], which reflects mainly the effect of the tongue lowering and decrease of the lip rounding) in comparison to their long counterparts (light grey). The distances between the centers of the long and the short Lithuanian monophthongs increase in direction from the compact to diffuse monophthongs, and for non-compact monophthongs they exceed

⁹ More on use of $F2'$ instead of $F2$ in the article by Juris Grigorjevs (2012: 174).

1 z, thus signaling about the difference of their perceptual quality. The distances between compact monophthongs [æ:] and [ɛ], [ɑ:] and [ɐ] are below 1 z, therefore the differences in perceptual quality do not seem being sufficient for distinguishing long compact monophthongs from the corresponding short ones. The numeric values (coefficients) of the tonality, compactness and other features of the vowels [æ:] and [ɛ], [ɑ:] and [ɐ] pronounced in isolation differ to some extent though (Jaroslavienė 2014: 74, 78–79). The perception tests have to be performed to find if the quality differences are used in distinguishing these monophthongs.

The preliminary comparison of the Latvian and the Lithuanian monophthongs produced by two male speakers of each language (Figure 4) indicates that the perceptual quality of isolated long Latvian monophthongs is similar or even equal to the quality of corresponding short monophthongs, while in Lithuanian there are significant differences between the perceptual quality of the isolated long and short monophthongs, which increase from open to close monophthongs. How could this affect the classification of monophthongs if it was performed on the basis of their preliminary spectral characteristics discussed so far?

COMPARISON OF THE QUANTITY OF THE LITHUANIAN AND LATVIAN MONOPHTHONGS

The results of duration measurements (Table 1) show that in Standard Lithuanian the compact monophthongs [a], [ɛ] are the longest among short and [ɑ:], [æ:] – among long, while the diffuse monophthongs [i], [ɔ] are the shortest among short and [i:], [u:] – among long respectively. In the contemporary Standard Latvian the shortest among long monophthongs is diffuse [i:], and among short – diffuse [i], while compact [æ] is the longest among short, but [ɔ:] – among all the long Latvian monophthongs. The data of this study contradict to the traditional assumption that in Latvian as in most other languages the duration increases along with increasing articulatory opening in vowel production. Both short and long back monophthongs of Latvian (produced in isolation) break this assumption (Table 1) – the compact [ɑ:], which is traditionally classified as *open* on the basis of its articulation, is even shorter than the diffuse [u:], which is traditionally classified as *close*, but non-compact and non-diffuse [ɔ:] and [ɔ], which are traditionally classified as *mid* on the basis of their articulation, are the longest among the long and short back monophthongs respectively.

On the basis of duration analysis (see statistical means in Table 1), the average ratio of the Lithuanian, as well as of the Latvian short monophthongs pronounced in isolation to the corresponding long monophthongs has been found to be around 1 : 2.1. It can be seen that the coefficient of variation of the mean duration values for Latvian is rather high – 22–26%, while the Lithuanian mean duration values vary from 6 to 14%. However, in all the cases (in both languages) confidence intervals do not overlap (significance level 0.001), and the Student's t-Test (significance level 0.05) also confirms that there is a statistically significant difference between the long and corresponding short monophthongs in Lithuanian and Latvian. This proves that the relative duration and its ratio is important for distinguishing between long and short monophthong phonemes.

In case of the Lithuanian language distinguishing of monophthongs [i:] from [ɪ], [u:] from [ʊ], and [o:] from [ɔ] is based not only upon the difference in relative duration, but also on the differences in the formant structures signaling about different perceptual quality of these sounds (cf. Figure 4). The results of the present study suggest that the oppositions between long and short compact monophthongs [æ:] and [ɛ], [ɑ:] and [ɐ] seem to be based mostly upon their relative duration, since their perceptual quality, judging by the formant structures – especially of [ɑ:] and [ɐ], is rather close (Figure 4, cf. also Figure 1–2)¹⁰.

Classification of monophthongs

The spectral characteristics of vowels are closely associated with certain articulatory properties. The value of F1 is usually linked to the vertical movement of the jaw and tongue – the higher is the value the more open the vowel is (Jakobson et al. 1963: 27). The value of F2 is linked to the horizontal movement of the tongue – the higher it is (and the closer F2 is to F3 and higher formants) the more front the vowel is; the lower the value of F2 is (and the closer to F1) the more back the vowel is (Jakobson et al. 1963: 29–30). The lip rounding reduces values of a set of formants (Jakobson et al. 1963, 31) to a greater extent affecting values of F2 and F3.

It can be concluded (Figure 1 and 2) that the most open are Lithuanian monophthongs [æ:], [ɛ] and especially [ɑ:], [ɐ] – these vowels have the highest frequencies of F1. According to the vertical movement of the tongue (or height of the raised part of the tongue)

¹⁰ Also cf. Pakerys 1982: 96–103; 2003: 26–27; Girdenis 2014: 208–210.

Table 1. Statistical means of the duration of the Lithuanian (LT) and corresponding Latvian (LV) vowels produced in zero context (isolation) by six native male speakers of each language (N=72): statistical means of the duration (ms), standard deviation (SD, in ms), coefficient of variation (cv, in %), and the confidence intervals (ms)

LT vowels	$\bar{x} \pm SD$ (ms)	$\left(\frac{\sigma}{\bar{x}}\right) \Delta$	Confidence interval (ms) (99,9%)	Relative duration (ratio)	LV vowels	$\bar{x} \pm SD$ (ms)	$\left(\frac{\sigma}{\bar{x}}\right) \Delta$	Confidence interval (ms) (99,9%)	Relative duration (ratio)
[i:]	350±38	11	343÷357	2.11 : 1	[i:]	412±104	25	395÷429	2.18 : 1
[ɪ]	166±18	11	161÷171		[ɪ]	189±50	26	177÷201	
[e:]	414±55	13	405÷423		[e:]	417±108	26	400÷434	2.04 : 1
[æ:]	422±42	10	415÷429		[æ:]	418±93	22	403÷433	
[ɛ]	212±16	8	208÷216	1.99 : 1	[ɛ]	217±52	24	205÷229	1.93 : 1
[ɑ:]	451±38	8	445÷457		[ɑ:]	417±106	25	400÷434	
[ɐ]	209±12	6	206÷212	2.16 : 1	[ɑ]	197±45	23	186÷208	2.12 : 1
[o:]	399±37	9	393÷405		[ɔ:]	421±107	25	404÷438	
[ɔ]	185±22	12	180÷190	2.16 : 1	[ɔ]	209±50	24	198÷220	2.01 : 1
[ui:]	368±43	12	361÷375		[ui:]	419±108	26	402÷436	
[u]	166±23	14	160÷172	2.22 : 1	[u]	194±49	25	182÷206	2.16 : 1
	LONG : SHORT					LONG : SHORT			
	2.13 : 1					2.06 : 1			

open vowels [æ:], [ɛ], [ɑ:], [ɐ] should be classified articulatory as [+low], but acoustically – as [+compact], while non-open [i:], [ɪ], [e:], [o:], [ɔ] [u:], [ʊ] articulatory – as [–low] (*non-low*), acoustically – as [–compact] (*non-compact*) vowels. Close vowels [i:], [ɪ], [u:], [ʊ] correspondingly are classified articulatory as [+high] and acoustically – as [+diffuse], while mid vowels [e:], [o:], [ɔ] – as [–low] and [–high] (*non-low* and *non-high*), but acoustically – as [–compact] and [–diffuse] (*non-compact* and *non-diffuse*). From the articulatory standpoint the Lithuanian front monophthongs [i:], [ɪ], [e:], [æ:], [ɛ] are classified as [+front], since during their production the body of the tongue is in the front part of the mouth, and the middle part of it is raised towards the hard palate, but from acoustic point these so called ‘high-timbre’ monophthongs – as [+acute]. The non-front monophthongs [ɑ:], [ɐ], [o:], [ɔ], [u:] and [ʊ] are regarded as being back, because during their production the tongue is retracted towards the pharynx and the tip of the tongue moves away from the lower teeth; and in case of non-low vowels the back of the tongue is raised in the direction of the soft palate. On the basis of features traditionally chosen for articulatory classification of Lithuanian vowels they are classified as [–front] (*non-front*), but acoustically these ‘low-timbre’ vowels – as [+grave] (or [–acute] (*non-acute*), because in Lithuanian the members of this paradigm are realized by two types of allophones). Back vowels [o:], [ɔ], [u:] and [ʊ] are produced by lip rounding and protrusion, therefore articulatory can be classified as [+round]. Protrusion and rounding of lips lowers values of F2 and F3 in comparison to vowels produced with the same tongue position but without lip rounding, therefore acoustically they can be classified as [+flat] (Jakobson et al. 1963: 31; also see Girdenis 2014: 243–244). Spectral characteristics and duration differences show that long vowels [i:], [e:], [æ:], [ɑ:], [o:], [u:] have to be classified as [+tense], while short vowels [ɪ], [ɛ], [ɐ], [ɔ], [ʊ] – as [+lax] (or [–tense] (*non-tense*)). According to the theoretical foundations of Lithuanian phonology (Girdenis 2014; cf. LG 1997; Pakerys 2003), correlation sets of distinctive articulatory (and acoustic) features of the Lithuanian monophthongs (i. e. vowels of uniform articulation) pronounced in zero context (isolation) would be the following:

- 1) [+long] vs. [–long] ([+tense] vs. [–tense]);
- 2) [+front] vs. [–front] ([+acute] vs. [–acute]);
- 3) [+low] vs. [–low] ([+compact] vs. [–compact]);
- 4) [+high] vs. [–high] ([+diffuse] vs. [–diffuse]).

On the basis of their articulation the Latvian monophthongs traditionally have been classified by their length, horizontal and vertical position of the highest point of the tongue dorsum during their production, also the lip rounding, as well as tenseness (Laua 1997: 12–25). The acoustic correlate of the length is the relative duration (Table 1). The vertical tongue position is associated with the value of F1, which like in Lithuanian is the highest for open monophthongs [æ:], [æ], [ɑ:], [ɑ]. This shows that the Latvian open monophthongs have to be classified articulatory as [+low] and acoustically as [+compact]. The lowest F1 value has been observed for close monophthongs [i:], [i], [u:] and [u], therefore they are articulatory classified as [+high] and acoustically – as [+diffuse]. The Latvian mid vowels [e:], [e], [ɔ:] and [ɔ] articulatory are classified as [–low] and [–high], and since they have F1 values intermediate to those of [+diffuse] and [+compact] monophthongs, acoustically they are classified as [–diffuse] and [–compact]. The horizontal tongue position is associated with the F2 value in relation to the values of F1 and F3. The Latvian monophthongs [i:], [i], [e:], [e], [æ:] and [æ] are articulated with fronting of the tongue body and are classified as [+front], and since they have F2 of relatively high frequency and comparatively close to the third formant, acoustically they are classified as the [+acute]. The monophthongs [ɑ:], [ɑ], [ɔ:], [ɔ], [u:] and [u] are produced without fronting of the tongue body or by retracting it, therefore they should be classified as [–front] or [+back]. Acoustically they are characterized by low values of F2 being comparatively close to F1, and they have to be classified [–acute] or [+grave]. In the recent edition of the Latvian Grammar monophthongs articulatory are classified by the dorsal features [high], [low] and [back], as well as the labial feature [round], the radical feature [ATR] (*Advanced Tongue Root*) and the quantity feature [long] (LVG 2013: 41–43). Since the labial and radical features are secondary the classification of the Latvian monophthongs can be performed using the same feature set as suggested for the Lithuanian, with exception concerning the quantity feature – the opposition [+long] (*long*) vs. [–long] (*short*) in Latvian is based on duration ratio, not on the quality differences, therefore the acoustic opposition [+tense] (*tense*) vs. [–tense] (*lax*) is not applicable.

Can a monophthong classification be performed on the basis of the universal acoustic features applicable to any language in the World?

The method for such a classification described below is borrowed from Gunnar Fant (1983: 12–17). The dimensions [flat] and [spread] based on the spectral properties of vowels are used to

derive the acoustic-auditory binary features [grave]¹¹, [flat], [extra flat], [diffuse] and [sharp] corresponding to the articulatory features (or their combinations) [back], [round], [labial]¹², [front]+[non-low] and [front]+[high] (= [palatal])¹³.

Since the spectral flatness is associated with low values of $F2'+F1$ and the spectral spread with increase in values of $F2'-F1$ the Latvian and the Lithuanian monophthongs are plotted in the psycho-physical $(F2'+F1)/(F2'-F1)$ (z) plane (cf. with Fant 1973, 188) and marked with the symbols of the Latvian or the Lithuanian traditional phonetic alphabet correspondingly (Figure 5). Grey IPA symbols at the bottom and on the right side of the plane indicate the approximate values of the corresponding cardinal vowels (cf. with Figure 2a in Grigorjevs 2013, 305). The symbol for non-cardinal vowel [ɪ] is shown as intermediate to vowels [i] and [e], as well as [æ] is also shown as intermediate to vowels [ɛ] and [a] (Figure 5).

Back vowels are usually having very little spectral spread, and Fant defines them as [+grave] on the basis of values $(F2'-F1) < 3.5 z$ (Fant 1983, 9). Using these values is problematic for unrounded mid and close back vowels (Grigorjevs 2013: 305), but in most cases it works well for all rounded back and unrounded open back vowels. All the Latvian and most of the Lithuanian back monophthongs comply with Fant's definition of [+grave]. However, a slightly higher value of $F2'-F1$ of the centralized Lithuanian monophthongs [ɐ]¹⁴ (3.60 z) and [ʊ]¹⁵ (4.04 z) can signal that they belong to central vowels (as for central variants of the short /ɐ/ also cf. Girdenis 2014, 203).

¹¹ Instead of a feature [acute] the preference is given to [grave] (corresponding to [back]), because it allows to distinguish either all back monophthongs or at least rounded back monophthongs and unrounded open back monophthong /ɑ(:)/ from all the others even in the most complicated vowel systems of the World, while it has not been found possible to distinguish front monophthongs as a group from groups of central and even unrounded back monophthongs (Grigorjevs 2013). It should be noted that in this case attention is not paid to the fact that Lithuanian /o:/, /u:/, /ɔ:/, /ɒ/ (also /uo/) form a position of relevance for the softness correlation; these vowels are realized by two types of allophones (cf. Girdenis 2014: 202–203) (also see footnote 5).

¹² The feature [labial] in this case is not the unary place feature, but the binary feature denoting extreme protrusion and/or reduction of the lip opening.

¹³ The binary feature [palatal] denotes reduction of the palatal passage by very high position of the tongue dorsum.

¹⁴ Marked with **a** in Figure 5.

¹⁵ Marked with **u** in Figure 5.

Feature [flat] is strongly related to velarization and to extension of the resonator's length by lip rounding and protrusion and/or larynx-lowering, thus causing decrease of all formant frequencies and of the value of $F2'+F1$. Since there is no phonemic opposition between rounded and unrounded back vowels of the same openness degree either in Latvian or in Lithuanian, and the rounding increases in direction from open towards close monophthongs, the flatness dimension can be used as combined cue for rounding and openness of back vowels replacing articulatory-auditory features [high], [low] and [round]. In case of back, i. e. [+grave] vowels $(F2'-F1)=(F2-F1) < 3.5 z$ which indicates that F2 is located close to F1 contributing to a little spectral spread.

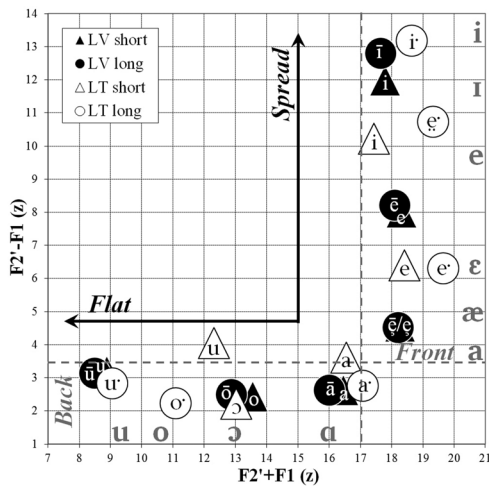

Figure 5. The mean Lithuanian data (long monophthongs – white circles, short monophthongs – white triangles) and the mean Latvian data (long monophthongs – black circles, short monophthongs – black triangles) in the psycho-physical $(F2'+F1)/(F2'-F1)$ (z) plane.

Open ([+low]) vowels usually have F1 of high frequency, which also increases the energy of F2 and higher formants thus resulting in spectral envelope of a rather compact and strong energy, therefore they can be characterized as [+compact] and [–diffuse]. Flatness and spectral spread of these vowels is the smallest (Figure 5), therefore open monophthongs of Latvian and Lithuanian are labeled as [–flat] and [–diffuse]. These vowels are opposed to non-open, i. e. [+diffuse] vowels in which F1 has lower frequency and the total energy under the spectral envelope is lower (Jakobson et al. 1963: 27).

Since the increase in flatness reduces frequency values of all the formants, the value of F2'+F1 also decreases being the lowest for the rounded close ([+high]) back monophthongs which can be labeled as [+extra flat] (feature [+extra flat] in case of [+grave] vowels substitutes a more traditional [+flat] and [+diffuse]). For unrounded open ([+low]) back monophthongs the value of F2'+F1 is the largest, and they can be labeled as [-flat] (feature [-flat] in case of [+grave] vowels substitutes a more traditional [-flat] and [+compact]). In our case feature [diffuse] can be excluded from the classification of back, i. e. [+grave] monophthongs, because it doubles the values assigned using feature [flat].

If the interval between the extremes on the F2'+F1 axis (Figure 5) is divided with equal step of 2 z, the border between close and close-mid monophthongs is set at 10 z, between close-mid and open-mid monophthongs – at 12 z, and between open-mid and open monophthongs – at 14 z, and all the Latvian and the Lithuanian back monophthongs nicely fall into the corresponding zones (cf. with cardinal and IPA monophthongs – Figure 2 in Grigorjevs 2013, 305). Using features [flat] and [extra flat] to distinguish back vowels according to their position along F2'+F1 axis Latvian [u], [u:] and Lithuanian [u:] should be labeled as [+extra flat] (which automatically incorporates also [+flat]), Latvian [ɔ], [ɔ:] and Lithuanian [ɔ], [ɔ:] and even [ʊ] should be labeled as [+flat]¹⁶ (feature [+flat] in case of [+grave] vowels substitutes a more traditional [+flat], [-diffuse] and [-compact]), but Latvian [ɑ], [ɑ:] and Lithuanian [ɐ], [ɑ:] should be labeled as [-flat]. Performing the classification this way the comparatively high value of F2'+F1 of the centralized Lithuanian close (or near-close) back monophthong [ʊ] (12.33 z) could rank it erroneously as the close-mid central vowel [ø]. Is there a possibility to resolve this error?

As it can be observed in all the vowel planes above (Figure 1–5) the quality of short and long Latvian monophthongs is very similar while the long Lithuanian monophthongs are more peripheral than the short ones. Despite these quality differences [ɪ], [ɛ], [ɐ], [ɔ], [ʊ] functionally are treated as short counterparts of long [i:], [æ:], [ɑ:], [o:], [u:], and are retaining threefold distinction by height and twofold distinction by the tongue advancement (cf. LG 1997.: 24–25, 33–34; Girdenis 2014: 201f., 208–209, 212–213; 223; 246–248; Pakerys 2003: 24–25, 26–27, 30–35). It is possible that native speakers are conscious

¹⁶ In this case the distinction between close, close-mid and open-mid monophthongs is lost.

mainly about the length differences although they are realized not solely on the basis of the relative duration, and perceive short monophthongs as short derivatives of long phonemes. As stated in the Lithuanian Grammar “pairs of long and short vowels differ not so much in quantity (length) as in quality, i. e. in the amount of muscular tension required to produce them” (LG 1997: 25). The acoustic correlate of tenseness is $\sum \Delta F$ (where $\sum \Delta F = \Delta F1 + \Delta F2 + \Delta F3 + \Delta F4$), which gives the total numeric value of each vowel’s formant differences from the values of the vowel [ə] (“schwa”). If lax (i. e. short) vowels are viewed as centralized versions of tense (i. e. long) vowels, and their characteristics are predictable from the tense ones, the Lithuanian [ɔ] should be labeled as [+extra flat], [ɔ] – as [+flat], but [ɐ] – as [–flat], thus retaining the threefold distinction.

The Latvian and the Lithuanian front monophthongs, which are [–grave], are also unrounded, i. e. [–flat]. Thus the feature [flat] can be excluded from the classification of front monophthongs. Since the Latvian and the Lithuanian front monophthongs cannot be distinguished on the basis of the feature [flat], they can be set apart using the measure of dispersion ($F2' - F1$), i. e. spectral dimension [spread] (Figure 5) which is related to diffuseness. The spectral spread (and diffuseness) increases moving the tongue from a pharyngeal to a palatal place of articulation (Fant 1973, 187). The pharyngeal place of articulation is characteristic to open vowels, which are [–diffuse] as stated above. The Latvian open front monophthongs [æ] and [æ:] have the lowest value of $F2' - F1$ and should be labeled [–diffuse] either on the basis of the value of $F1$ or the value of $F2' - F1$ (feature [–diffuse] in case of [–grave] vowels substitutes a more traditional [–diffuse] and [+compact]). The most open Lithuanian front monophthongs [ɛ] and [æ:] have $F2' - F1$ values close to those of the cardinal open-mid front vowel [ɛ]. Since the definition of [+compact] ([–diffuse]) monophthongs involves high frequency of $F1$ and high energy between the peaks (Jakobson et al. 1963: 27), the Lithuanian monophthong [æ:] can be labeled as [–diffuse] (cf. Figure 5), but [ɛ] – [±diffuse]¹⁷. If the Lithuanian [ɛ] is treated as the short/lax counterpart of [æ:], it has to be labelled [–diffuse], too.

Mid and close front vowels have the palatal place of articulation and increased spectral spread, where $F1$ is of lower frequency and located further away from $F2$ and higher formants, thus causing reduction of the total energy under the spectral envelope, and therefore

¹⁷ A combined plus-minus sign (±) shows that the phoneme is characterized by the elaboration of its prime feature towards its opposite feature.

they can be marked as [+diffuse] (instead of a more traditional [–compact]). The maximum of a palatal constriction for a vowel reduces opening of the palatal passage that results in a downward shift of F1 and the maximal upward shift of F2 and higher formants increasing the spectral spread, and is labeled with feature [sharp] (feature [+sharp] in case of [–grave] vowels substitutes a more traditional [+diffuse] and [–compact]). As can be observed in Figure 1–4 the Latvian close front monophthongs [i], [i:] and the Lithuanian monophthong [i:] have the lowest frequency values of F1 and the highest values of F2 or F2', and these monophthongs have the highest values of F2'–F1 (Figure 5), therefore they should be labeled as [+sharp] (which automatically incorporates also [+diffuse]). The comparatively low value of F2'–F1 of the centralized Lithuanian close (near-close) front vowel [ɪ]¹⁸ (10.21 z) could rank it as the close-mid front vowel. Its location in Figure 4 suggests that [ɪ] along with the Lithuanian close-mid front monophthong [e:] and the Latvian mid front monophthongs [e] and [e:] on the basis of the value of F1 or the value of spectral spread (Figure 5) should be labeled as [+diffuse], but [–sharp] (feature [+diffuse] in case of [–grave] vowels substitutes a more traditional [–diffuse] and [–compact]). It is possible to view [ɪ] as the short counterpart of [i:] and label it as [+sharp], but since only twofold distinction is needed between the short/lax front Lithuanian monophthongs, and [ɛ] is already labelled as [–diffuse], [ɪ] can be separated from all the other short/lax monophthongs on the basis of [–grave] and [+diffuse].

It has to be kept in mind that the feature [tense] is not applicable for the classification of the Latvian monophthongs because there have been found very little differences in $\sum \Delta F$ values between long and short monophthongs (Grigorjevs 2008: 171: the largest being for [a:] and [a] – 132 Hz, the smallest – for [æ:] and [æ] – 4 Hz). To have the same feature system and equal feature geometry for both languages it is possible to build the feature matrix ranking the duration (using feature [long]) as the feature of the top priority (Table 2–3). The ratio of short vs. long monophthong duration obtained in this study for the Latvian and the Lithuanian language is approximately 1 : 2.1 (Table 1), therefore it can be concluded that it is crucial for the phoneme distinction. On the basis of duration ratio the Latvian monophthongs [u:, ɔ:, α:, æ:, e:, i:] and the Lithuanian monophthongs [u:, o:, α:, æ:, e:, i:] are labeled as [+long], but the Latvian monophthongs [u, ɔ, α, æ, e, i] and the Lithuanian monophthongs [ʊ, ɔ, ɐ, ɛ, ɪ] are labeled as

¹⁸ Marked with **i** in Figure 5.

[–long]. Just in case of the Lithuanian monophthongs it is necessary to remind that [long] includes also [tense].

Table 2. The matrix used for classification of the Lithuanian monophthongs (taking into account the registered quality and relative duration of segments)

Phonemes of Standard Lithuanian												
Lithuanian phonetic symbols	u:	u	o:	o	a:	a	e:	e	ɛ:	i:	i	
IPA symbols	u:	ʊ	o:	ɔ	a:	ɐ	æ:	ɛ	e:	i:	ɨ	
Parameters	Features											
t & $\sum\Delta F$	[long]&[tense]	+	–	+	–	+	–	+	–	+	–	
–(F2–F1)	[grave]	+	+	+	+	+	–	–	–	–	–	
–(F2'+F1)	[flat]	(+)	(+)	+	+	–	–	(–)	(–)	(–)	(–)	
–(F2'+F1)	[extra flat]	+	+	–	–							
F2'– F1	[diffuse]	(+)	(+)	(+)	(+)	(–)	(–)	–	–	+	(+)	+
F2'– F1	[sharp]									–	+	–

Table 3. The matrix used for classification of the Latvian monophthongs (taking into account the registered quality and relative duration of segments)

Phonemes of Standard Latvian													
Latvian phonetic symbols	ū	u	ō	o	ā	a	ē	ɛ	ē	e	ī	i	
IPA symbols	u:	u	ɔ:	ɔ	a:	a	æ:	æ	e:	e	i:	ɨ	
Parameters	Features												
t _(relative)	[long]	+	–	+	–	+	–	+	–	+	–	–	
–(F2–F1)	[grave]	+	+	+	+	+	–	–	–	–	–	–	
–(F2'+F1)	[flat]	(+)	(+)	+	+	–	–	(–)	(–)	(–)	(–)	(–)	
–(F2'+F1)	[extra flat]	+	+	–	–								
F2'– F1	[diffuse]	(+)	(+)	(+)	(+)	(–)	(–)	–	–	+	+	(+)	(+)
F2'– F1	[sharp]									–	–	+	+

The first column in each table shows parameters used to determine each feature and its value. The second column gives the features in the order of their priorities/ranking. Phonemes are marked both with

the IPA symbols and either the Lithuanian or the Latvian traditional phonetic symbols. The presence of each prime feature is marked with a plus while its absence or the presence of its opposite is marked with a minus. Indications included in parentheses are redundant, because they double the values of other features or can be derived from them. The blanks indicate that the feature is irrelevant.

The feature matrices (Table 2–3) show that it is possible to distinguish all the Lithuanian and Latvian monophthongs on the basis of chosen acoustic features. The results of such classification which is derived on the basis of the registered quality and relative duration of monophthongs is shown in tree diagrams (Figure 6 and Figure 7). The classification has been achieved though on expense of adding some features to the system advised by Girdenis (2014: 212–213, 223, Table 23; 240f., 248, Table 27) and substituting some others. The feature system used in this study has been advocated by Fant claiming that it helps to distinguish vowels in a more complex system of Swedish monophthongs, concluding: “Moral: a minimum redundancy hunt may lead to a loss of phonetic realism and unforeseen ambiguities” (Fant 1983: 17). Unfortunately it was found that the acoustic parameters being in the base of the feature system suggested by Fant failed “to make a distinction between front and central vowels, as well as between rounded front, central and unrounded non-low back vowels” (Grigorjevs 2013: 305) if applied to either Cardinal or IPA vowel system.

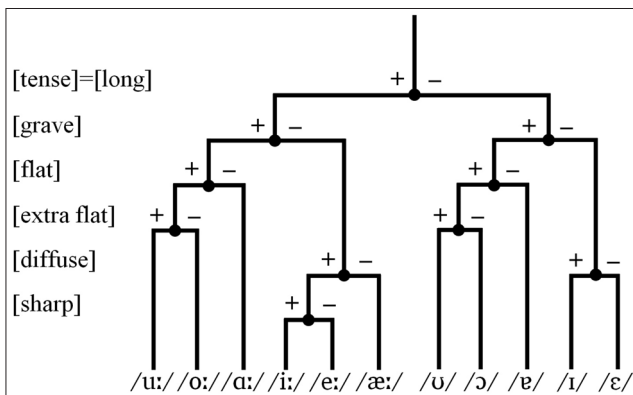

Figure 6. The branching tree of the Lithuanian monophthongs (based on the acoustic features in Table 2)

The results of this study show that a universal classification of monophthongs of both Baltic languages is possible if based on certain universal parameters. It remains a question if it is worth to expand the number of features if they are not so universal in the end...

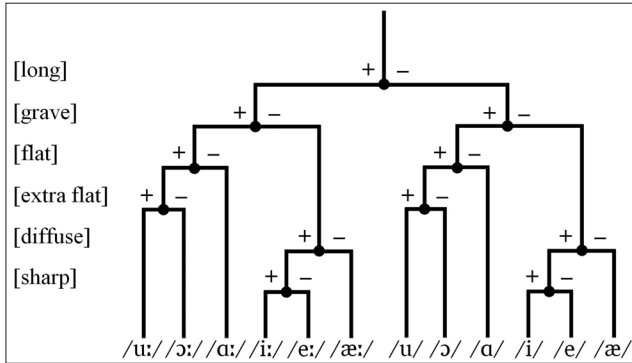

Figure 7. The branching tree of the Latvian monophthongs (based on the acoustic features in Table 3)

If it is assumed that the only effective phoneme classification and distinctive feature system and hierarchy is one which permits a more consistent and simpler description of the relations between all phonological units and the functioning of the entire phonological system (Girdenis 2014: 213–214), the following set of distinctive acoustic-auditory features should be chosen to classify both Lithuanian and Latvian monophthongs: 1) [long] (including also [tense]), 2) [acute], 3) [compact], 4) [diffuse]. These features allow classifying monophthongs of both Baltic languages. If the goal is to design a universal feature system capable of dealing with any vowel system in the World's languages the search for appropriate acoustic parameters has to be continued to allow threefold distinguishing in the horizontal and four-fold distinguishing in the vertical dimension.

Conclusions

Although this is a pilot-study, the data follow the same pattern observed in other studies of the Lithuanian or the Latvian monophthong system. The main differences in acoustic quality are observed in the target oriented production of the short Lithuanian and Latvian monophthongs. If produced in isolation the Latvian short monophthongs tend to have the same (or very close) acoustic quality as the

corresponding long monophthongs (Figure 3–4), while the Lithuanian short monophthongs display the effect of the acoustic centralization (with exception of [ɔ] which quality has been shifted towards that of [ɑ:]) if compared with the corresponding long ones (Figure 1–2 and 4). These observations along with the registered values of relative duration (Table 1) support hypotheses that the distinction between long and short Latvian monophthongs is based on the relative duration only, but between long and short Lithuanian monophthongs – on combined cues of the formant structure and the relative duration.

If judged by the placement in psycho-physical F2'/F1 plane (Figure 4) the acoustic-auditory quality of the Lithuanian and Latvian corner vowels [i:, ɑ:, u:] is rather close. In general the long Lithuanian front vowels tend to have higher F2 or F2' values than the corresponding Latvian monophthongs. It could be caused by the need to incorporate into the Lithuanian monophthong system the fronted allophones of back monophthongs retaining their distinction from the front monophthongs. The Lithuanian long monophthongs have the same threefold distinction by vowel height as the Latvian ones, while the mid vowels [e:] and [o:] on F2'/F1 or F2/F1 planes are located closer to the close vowels, which suggests a less open air passage (i. e., narrower constriction) during their articulation. In contrast to Latvian the long Lithuanian mid front monophthong [e:] does not have the short counterpart.

The set of distinctive acoustic (and auditory) features suggested by Gunnar Fant has been used for the classification of the Swedish vowels. This set has been chosen so that it could be applicable to rather complicated sound systems containing rounded front and central vowels, too. These acoustic-auditory binary features [grave], [flat], [extra flat], [diffuse] and [sharp] (derived from the dimensions [flat] and [spread] based on the spectral properties of vowels) were used in the present study to classify monophthongs of both contemporary Baltic languages, and to single out major functional classes and subclasses of the Lithuanian and the Latvian vowel phonemes. The corresponding articulatory parameters to those acoustic-auditory features provided above would be [back], [round], [labial], [front]+[non-low] and [palatal] (= [front]+[high]). The results of this study show that the classification of sound systems of both languages based on certain acoustic parameters is possible, though a thorough analysis of syntagmatic and paradigmatic relations and their differences in each language is also very important. Another study (Grigorjevs 2013) has

casted doubt on the universality of parameters suggested by Fant, and therefore the use of them does not provide any advantages in comparison to other systems (e. g., suggested by Girdenis) at the same time increasing the number of features.

Literature

- Bladon, Fant 1978** – Bladon R. A. (Anthony) W.; Gunnar Fant. A two-formant model and the cardinal vowels. *Speech Transmission Laboratory – Quarterly Progress and Status Report*, 1/1978. Stockholm: KTH, 1978, 1–8.
- DLKG 2005** – Ambrazas, Vytautas (ed.). *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Autoriai: Ambrazas Vytautas et al. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
- Fant 1973** – Fant, Gunnar. *Speech Sounds and Features*. Cambridge, MA: The MIT Press, 1973.
- Fant 1983** – Fant, Gunnar. Feature analysis of Swedish vowels – a revisit. *Speech Transmission Laboratory – Quarterly Progress and Status Report*, 2-3/1983. Stockholm: KTH, 1983, 1–18.
- Girdenis 2001** – Skirmantas, Petras; Girdenis, Aleksas. Naujesni tarmių fonetinės transkripcijos rašmenys [1998]. *Kalbotyros darbai* 3. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001, 335–351.
- Girdenis 2008** – Girdenis, Aleksas. Kardinaliniai balsiai. *Žemaičių dzūkai: Tekstai su komentarais*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008, 29–32.
- Girdenis 2009** – Girdenis, Aleksas. Vadinamųjų sutaptinių dvibalsių [ie uo] garsinė ir fonologinė sudėtis. *Baltistica* 44 (2). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2009, 213–242.
- Girdenis 2014** – Girdenis, Aleksas. *Theoretical Foundations of Lithuanian Phonology* (English translation by Steven Young). Vilnius: Eugrimas, 2014.
- Grigorjevs 2008** – Grigorjevs, Juris. *Latviešu valodas patskaņu sistēmas akustisks un auditīvs raksturojums*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2008.
- Grigorjevs 2012** – Grigorjevs, Juris. Acoustic and Auditory Characteristics of the Latvian Monophthong System. *Linguistische Berichte* 230/2012. Frankfurt am Main: Institut für Linguistik, 2012, 155–182.
- Grigorjevs 2013** – Grigorjevs, Juris. Problems using the traditional acoustic cues for the phonological interpretation of vowels. *Baltistica* 48 (2). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013, 301–312.
- Iivonen 1987** – Iivonen, Antti. The critical band in the explanation of the number of possible vowels and psychoacoustical vowel distances (Summary). *Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen monisteita* 12. Helsinki: University of Helsinki, 1987.

- =====
- Jakobson et al. 1963** – Jakobson, Roman; Gunnar, Fant; Morris, Halle. *Preliminaries to Speech Analysis: The Distinctive Features and Their Correlates* (4th edition). Cambridge, MA: The MIT Press, 1963.
- Jaroslaviēnē 2014** – Jaroslaviēnē, Jurgita. Spectral characteristics of the Lithuanian vowels: some preliminary results of a new experimental research. *Linguistica Lettica* 22. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 68–84.
- Jassem 1973** – Jassem, Wiktor. *Podstawy fonetyki akustycznej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1973.
- Kaukėnienė 2004a** – Kauėnienė, Lidija. Dabartinių baltų bendrinių kalbų balsių spektrai. *Baltistica* 39 (2). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2004, 199–211.
- Kaukėnienė 2004b** – Kauėnienė, Lidija. *Dabartinių baltų bendrinių kalbų nekirčiuotų skiemenų vokalizmas (Instrumentinis tyrimas)*. Humanitarinių mokslų daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2004.
- Ladefoged 1967** – Ladefoged, Peter. *Three areas of experimental phonetics*. London: Oxford University Press, 1967.
- Ladefoged 1975** – Ladefoged, Peter. *A course in phonetics*. New York, Chicago, etc.: Harcourt Brace Jovanovich, Inc., 1975.
- Laua 1997** – Laua, Alise. *Latviešu literārās valodas fonētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1997.
- LG 1997** – *Lithuanian Grammar*. Ed.: Vytautas Ambrazas. Vilnius: Baltos lankos, 1997.
- LVG 2013** – *Latviešu valodas gramatika*. Autori: Auziņa I. et al., Rīga: Latviešu valodas institūts, 2013.
- Pakerys 1982** – Pakerys, Antanas. *Lietuvių bendrinės kalbos prozodija*. Vilnius: Mokslas, 1982.
- Pakerys 2003** – Pakerys, Antanas. *Lietuvių bendrinės kalbos fonetika*. Vilnius: Enciklopedija, 2003.
- Traunmüller 1988** – Traunmüller, Hartmut. Analytical expressions for the tonotopic sensory scale. *Perilus* 8. Stockholm: University of Stockholm, 1988, 93–102.

Jana TAPERTE

LATVIEŠU VALODAS NAZĀLO SLĒDZĒŅU
SPEKTRĀLĀS ĪPAŠĪBAS
(INFORMANTU VECUMA GRUPAS NO 16 LĪDZ
39 GADIEM UN NO 40 LĪDZ 59 GADIEM)¹

Spectral Features of Latvian Nasals
(Data from Speakers Aged 16–39 and 40–59)

Summary

The aim of the study is to examine whether some of the spectral properties of nasal murmur (namely anti-formant frequency, as well as frequency and bandwidth of the first nasal formant) can be considered as efficient cues for distinguishing between places of articulation of Latvian nasals. The study is part of the research project “Acoustic characteristics of the sound system of Standard Latvian by age groups (5–15, 16–39, 40–59, 60–80” funded by the Latvian Council of Science.

Speech recordings from 20 native speakers of Standard Latvian, ten males and ten females, without any disorders or dialectal traces in their pronunciation, were used for the analysis. Speakers represent two age groups – 16–39 years and 40–59 years (ten speakers in each group). Prevoalical nasals [m; n; ņ] were analyzed in isolated CVC syllables, where C is one of the nasals and V is one of the vowels [i(:); e(:); æ(:); a(:); o(:); u(:)]. The velar [ŋ] – the allophone of the phoneme /n/ – was recorded in postvoalical position in [k]V[ŋks] structure units. 2700 items were analyzed in total.

According to the results, there are no significant differences between the two age groups. The nasals of Standard Latvian can be distinguished by anti-formant frequencies rather efficiently, and the results generally agree with those obtained in previous research of Latvian, as well as data reported for other languages. The frequencies and the bandwidths of the first nasal formant are less informative regarding nasal place of articulation and can be used only for distinguishing between [ŋ] and [m; n; ņ]. Perception tests to assess the auditory relevance of these acoustic features are necessary.

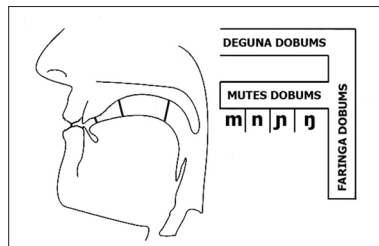
Keywords: acoustic phonetics, nasals, antiformant, first nasal formant, first nasal bandwidth.

¹ Šis darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu projektā “Atbalsts doktora studijām Latvijas Universitātē”.

Pēdējos gados pētījumi akustiskās fonētikas laukā Latvijā norit aktīvi, lai gan visaptverošs, izvērsts latviešu valodas skaņu sistēmas akustisks raksturojums vēl aizvien nav izstrādāts. Vokāļu un līdzskaņu troksneņu akustiskās īpašības ir aplūkotas visnotaļ detalizēti (sk., piemēram, Grigorjevs 2008; 2009; 2012a; 2013; Čeirane 2011; Čeirane, Indričāne 2012; Indričāne 2013; 2014), savukārt skaneņu grupa ir pētīta mazāk (Grigorjevs 2012b; 2012c; Čeirane, Indričāne, Taperte 2014; Taperte 2013; 2014a; 2014b).

Kopš 2013. gada LU Latviešu valodas institūtā tiek īstenots Latvijas Zinātnes padomes projekts “Latviešu valodas skaņu sistēmas akustisks raksturojums pa vecuma grupām (5–15, 16–39, 40–59, 60–80)” (Nr. 148/2012, vad. Juris Grigorjevs). Šajā rakstā tiek aplūkoti projekta starprezultāti, lai noteiktu latviešu valodas nazālo slēdzeņu izturējuma fāzes spektrālās īpašības, kas var būt izmantojamas to artikulācijas vietu savstarpējai nošķiršanai.

Termins “nazāls” apzīmē īpašu artikulācijas veidu: nazālas skaņas tiek izrunātas ar nolaistām mīkstajām aukslējām, tāpēc izrunas laikā gaiss plūst caur deguna dobumu, kas rada īpašu akustiski auditīvu efektu, ko sauc par nazalitāti. Šādā veidā var tikt izrunāti gan patskaņi, gan līdzskaņi (Crystal 2008: 320–321). Nazālie slēdzeņi jeb nāseņi ir nepārtraukta izturējuma slēdzeņi, kuru izrunas laikā mīkstās aukslējas ir nolaistas, gaiss plūst caur deguna dobumu un slēgums saglabājas visu līdzskaņa fonācijas laiku (Laua 1997: 31; sk. arī nāseņu artikulācijas shēmu 1. attēlā).

1. attēls. Balss trakta konfigurācija nazālo slēdzeņu artikulācijas laikā un rezonatoru sistēmas shēma (pēc Johnson 2003: 154), kur norādīta četru latviešu valodas nāseņu artikulācijas vieta

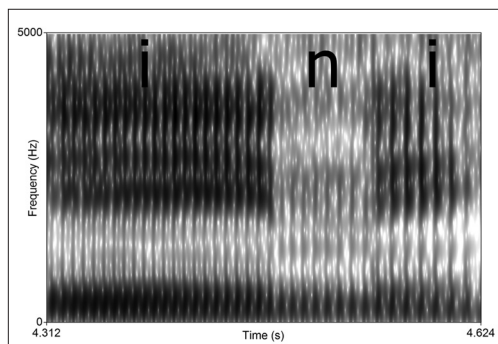
Nazālie slēdzeņi ir tikpat kā universāli pasaules valodās, un visbiežāk sastopamās nāseņu artikulācijas vietas ir bilabiāla, alveolāra un velāra (attiecīgi [m], [n] un [Ņ]), lai gan velārs nāsenis ir izplatīts mazāk par bilabiālu un alveolāru (Ladefoged 2001: 148). Palatāls

nāsenis [ŋ] ir sastopams retāk (piemēram, latviešu, katalāņu, čehu, unģāru valodā (CAIPA 1999)), taču tas tomēr ir izplatīts vairāk nekā palatāls slēdzenis [c]. Citu veidu nāseņi (piemēram, uvulārais [N], palatalizētie [mʲ] un [nʲ], velarizētie [mʷ] un [nʷ], aspirētie [mʰ], [nʰ], [ŋʰ] u. c.) pasaules valodās ir sastopami ievērojami retāk (Ladefoged 2001: 148).

Nāseņu spektrālo ainu lielā mērā nosaka to sarežģītā (salīdzinājumā ar orālajiem līdzskaņiem) rezonatoru sistēma (1. att.): faringa un deguna dobums veido galveno rezonatoru, savukārt mutes dobums, kur veidojas slēgums, darbojas kā papildu rezonatora kamera. Izturējuma fāzē (*nasal murmur*) balss saites paliek sakļautas un vibrē parastā veidā (Stevens 1998: 488).

Galvenās spektrālās īpašības, kas raksturo nāseņus kā klasi, ir atrodamas to izturējuma fāzes spektrā, nevis pārejas posmā starp līdzskani un blakus esošo segmentu. Būtiskākās nazalitātes akustiskās pazīmes ir šādas (sk. arī 2. att.):

- kopējais akustiskās enerģijas apjoms ir ievērojami mazāks nekā patskaņiem un citiem skaneņiem; zema pirmā nazālā formanta (N1) frekvence (parasti ap 240–300 Hz) un samērā liela intensitāte, kas ir salīdzināma ar patskaņu formantu intensitāti;
- vājināti augstāki formanti ar zemu intensitāti un lielu joslas platumu;
- antiformantu (antirezonanšu jeb spektrālo minimumu; Z1, Z2 utt.) esamība spektrā; antiformantu frekvence mainās atkarībā no nāseņa artikulācijas vietas (Johnson 2003; Ladefoged 2001; Stevens 1998).

2. attēls. Zilbes [næn] dinamiskā spektrogramma

Kā norāda Pīters Ladefogeds (*Peter Ladefoged*) (Ladefoged 2001), nazālo formantu zemajai intensitātei un to lielajiem joslas platumiem ir divi iemesli: (1) nāseņu artikulācijas laikā balss traktā veidojas blakusdobumi; (2) nāseņu artikulācijas laikā balss traktā ir vairāk sašaurinājumu nekā orālu skaņu izrunas laikā.

Citas artikulācijas veida pazīmes (piemēram, blakus esošo segmentu nazalizācija un pirmā formanta pārejas, kas ir mazāk izteiktas nekā orālajām skaņām) ir uzskatāmas par sekundārām (Recasens 1983: 1346).

Zināms, ka izturējuma posms satur galvenokārt nāseņu artikulācijas veida pazīmes, savukārt artikulācijas vieta neatkarīgi no līdzskaņa artikulācijas veida ir nosakāma pirmām kārtām pēc formantu (galvenokārt F2) pārejām no patskaņa uz līdzskani (Delattre, Liberman, Cooper 1955: 769; Ladefoged 2003: 53). Tomēr uztveres eksperimentos ir noteikts, ka arī izturējuma fāzes spektrs satur auditīvi nozīmīgas nāseņa artikulācijas vietas pazīmes un papildina blakus segmentu pārejas posmā ietvertu akustisko informāciju (Repp 1986; 1988).

Par vienu no nāseņu artikulācijas vietas pazīmēm tiek uzskatīta antiformanta (Z1) frekvence. Antiformantu esamība nāseņu spektrā ir saistīta ar to sarežģīto artikulāciju – tie parādās galvenā un papildu rezonatora mijiedarbības rezultātā: skaņas avota spektra tonālie komponenti, kuru frekvence sakrīt ar slēgtā mutes dobuma rezonatora frekvenci, tiek vājināti, un līdzskaņa spektrā šajās frekvenču zonās enerģija tiek dzēsta (Johnson 2003; Ladefoged 2001; Stevens 1998). Formanti jeb akustiskās enerģijas maksimālās koncentrācijas vietas skaņas momenta spektrā parādās kā smailes, savukārt antiformanti – kā izteiktas ieplakas (Johnson 2003: 154). Slēguma vieta nosaka mutes dobuma rezonatora garumu, kas savukārt ietekmē antiformanta frekvenci: jo garāks mutes dobuma rezonators, jo zemāka Z1 frekvence, un otrādi. Visgarākais papildrezonators veidojas līdzskaņa [m] izrunas laikā, jo to artikulē pie lūpām (1. att.), tāpēc tam ir sagaidāma viszemākā Z1 frekvence; savukārt velārajam līdzskanī [ŋ], kura izrunas laikā papildrezonatora garums ir vismazākais, Z1 frekvencei jābūt visaugstākajai. Antirezonanses frekvence ir apgriezti proporcionāla papildrezonatora garumam un samazinās šādā secībā: [ŋ] > [n] > [n] > [m].

Tā kā slēguma vieta neietekmē deguna dobuma formu un minimāli ietekmē faringa dobuma formu un lielumu, formantu struktūra nāseņiem nav tik mainīga kā vokāļiem un plūdeņiem. Akustiskās enerģijas koncentrācija zemo frekvenču zonā ir skaidrojama ar rezo-

nansi, kas rodas plašajā deguna kanālā ar nāšu veidoto sašaurinājumu beigās (Stevens 1998: 489). Izpētot pirmā nazālā formanta frekvenci vairāku valodu (vācu, krievu, čehu, ungāru u. c.) nāseņiem (Recasens 1983), tika noteikts, ka tā var būt atkarīga arī no nāseņu artikulācijas vietas, jo ir saistīta ar faringonazālā jeb rīkles un deguna trakta, kā arī velofaringālā kanāla savienojuma daļas lielumu. Tika novērotas arī sistemātiskas atšķirības pirmā nazālā formanta joslas platumā atkarībā no nāseņa artikulācijas vietas, proti, N1 frekvence samazinās secībā [ŋ] > [n] > [n] > [m], savukārt N1 joslas platumam samazinās secībā [ŋ] > [n; n; m] (turpat, 1346).

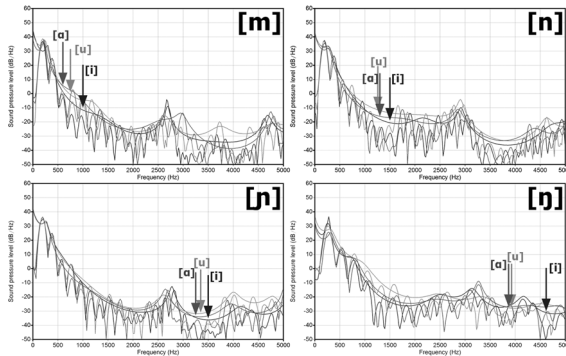
Turpmāk latviešu valodas nazālie slēdzeņi tiek analizēti, izmantojot iepriekšminētos parametrus – antiformanta frekvenci un pirmā nazālā formanta frekvenci un joslas platumu.

Pētījumā analizēti līdzskaņi [m; n; ŋ] izolēti izrunātu slēgtu simetrisku *CVC* struktūras zilbju sākumā, kur *C* ir līdzskanis un *V* ir viens no patskaņiem [i(:); e(:); æ(:); α(:); ɔ(:); u(:)]. Velārais nāsenis [ŋ], dentālā [n] alofons, tika analizēts postvokālā pozīcijā [k]V[ŋks] struktūras vienībās. Materiālu ierunājuši 20 informanti (5 vīrieši un 5 sievietes katrā vecuma grupā – no 16 līdz 39 gadiem (I grupa) un no 40 līdz 59 gadiem (II grupa)). Visiem informantiem latviešu valoda ir dzimtā, viņu izrunā nav konstatētas dialektālas iezīmes vai individuālas īpatnības. Katra vienība tika ierakstīta trijos atkārtojumos, un kopumā tika analizēti 2700 līdzskaņi.

Pētījuma materiāls tika ierakstīts, izmantojot ar datoru savienotas ārējās skaņas kartes *Eidiol UA-25* un *Roland UA-55* un uz galvas fiksējamu kondensatoru mikrofonu *AKG C520*. Ieraksti tika veikti ar 44,1 kHz ciparošanas frekvenci un 16 bitu kvantēšanu. Ieraksta laikā tika lietotas datorprogrammas *WavePad Sound Editor v5.40* (NCH Software 2013) un *Audacity v2.0.3* (Audacity Team 2013). Akustiskā analīze tika veikta ar datorprogrammu *Praat v5.3.35* (Boersma, Weenink 2012). Akustiskajai analīzei tika izmantotas platjoslu dinamiskās spektrogrammas, kā arī FFT un LPC momenta spektri. Datu statistiskā apstrāde tika veikta ar datorprogrammām *Microsoft Excel v14.0.4760* (Microsoft Corporation 2010) un *SPSS Statistics v21.0.0.0* (IBM Corporation 2012).

Lai noteiktu Z1 frekvenci, tika analizēti nazālo līdzskaņu momenta spektri. Katrai vienībai programmā *Praat* tika iegūti divu veidu spektri – FFT (*fast Fourier transform*) un LPC (*linear predictive coding*); tad līdzskaņa FFT spektram tika pārklāts LPC spektrs. LPC jeb lineāri paredzošās kodēšanas algoritma pamatā ir pieņēmums, ka balss

trakta filtrā antirezonaņu nav (Johnson 2003: 157), tāpēc attēlā antirezonaņu zonās līdzskaņiem vērojama šo spektru neatbilstība (3. att.). Tā kā abu vecuma grupu datus netika konstatētas nozīmīgas atšķirības, visas aprēķinātās Z1 frekvences vērtības tika apkopotas 1. tabulā.

3. attēls. Latviešu valodas nazālo slēdžu antirezonaņu zīlēs ar patskaņiem [i; a; u] viena informanta izrunā. Ar melno bultiņu norādīta antirezonaņu līdzskaņim pirms patskaņa [i], ar tumši pelēko – pirms patskaņa [a], ar gaiši pelēko – pirms patskaņa [u]

Kā redzams (3. att.), visiem nāseņiem antirezonaņu lokalizācija spektrā atšķiras, turklāt tā mainās ne vien atkarībā no līdzskaņa slēguma vietas, bet arī blakus esošā patskaņa artikulācijas ietekmē: antirezonaņu frekvence ir zemāka pakaļējās artikulācijas rindas patskaņu apkaimē un augstāka priekšējās rindas patskaņu apkaimē.

Blakus esošā patskaņa ietekme ir visvairāk izteikta labiālajam nāsenim [m], kas ir saistāms ar labiālu līdzskaņu artikulācijas īpatnībām: tā kā šai gadījumā aktīvais artikulators ir lūpas, mēle jau līdzskaņa izrunas laikā var ieņemt sekojošā patskaņa artikulācijai nepieciešamo pozīciju, mainot mutes dobuma rezonatora formu. Tomēr divfaktoru dispersijas analīzes rezultāti apliecina, ka patskaņa kvalitāte ietekmē Z1 frekvenci visiem aplūkotajiem līdzskaņiem ($df=1$, $F=15057,345$, $p=0,000$).

Visiem nazālajiem slēdžiem antirezonaņu frekvenču diapazons ir visnotaļ plašs (1. tab.), jo ir atkarīgs gan no fonētiskās apkaimes, gan arī no runātāju balss trakta anatomiskajām īpatnībām un artikulācijas paradumiem. Salīdzinot ar iepriekšējiem latviešu valodas pētījumiem (Grigorjevs 2012b; Taperte 2013), datus saglabājas tā pati tendence: samazinoties papildrezonatora garumam, antirezonaņu

frekvence pieaug. Kaut arī frekvenču diapazons nāseņiem ar atšķirīgu artikulācijas vietu var pārklāties ([m] un [n] – 950–1250 Hz intervālā; [n] un [ɲ] – 2200–2300 Hz intervālā; [ɲ] un [ŋ] – 3000–3600 Hz intervālā), viena informanta vienādā fonētiskajā apkaimē izrunātajiem līdzskaņiem antirezonanses frekvence vienmēr atšķiras vismaz par 100–200 Hz.

1. tabula. Latviešu valodas nazālo slēdzeņu Z1 frekvences (Hz) visu informantu izrunā (baltajās ailēs norādīti vīriešu izrunas dati, pelēkajās ailēs – sieviešu izrunas dati) salīdzinājumā ar iepriekšējiem pētījumiem (Grigorjevs 2012b; Taperte 2013) un citu valodu datiem (Johnson 2003: 157; Ladefoged, Maddieson 2002: 117; Raphael, Borden, Harris 2007: 123; Recasens 1983: 1348)

Patskanis	[m]	[n]	[ɲ]	[ŋ]
[i(:)]	600–1100	1200–1950	2250–3250	3000–4250
	700–1250	1250–2250	2600–3600	3250–4600
[e(:)]	700–1000	1150–2300	2300–3000	3000–4500
	750–1050	1250–2000	2750–3400	3300–4500
[æ(:)]	700–1050	1150–1850	2200–3100	3000–4500
	750–1000	1150–1800	2700–3500	3250–4300
[ɑ(:)]	600–850	1000–1950	2400–3000	3300–4750
	600–900	1200–1800	2400–3500	3400–4450
[ɔ(:)]	500–900	1000–1800	2300–2900	3000–4300
	500–850	1000–1750	2450–3300	3000–4400
[u(:)]	500–800	900–1800	2250–3200	3000–4000
	500–850	1200–1800	2250–3500	3250–4500
Kopējais diapazons	500–1250	950–2300	2200–3600	3000–4750
Iepriekšējie pētījumi	500–1300	900–1700	1700–3600	3100–5200
Citās valodās	500–1500	1400–3000	2100–2700	3000–5000

Kopumā latviešu valodas nāseņu antirezonanses frekvences atbilst citās valodās novērotajām, izņemot nāseni [n] – šī līdzskaņa Z1 frekvenču diapazons latviešu valodā ir krietni zemāks nekā atbilstošajam līdzskanī citās valodās (sk. 1. tab.). Tas varētu būt skaidrojams ar to, ka latviešu valodā līdzskanī [n] ir dentāla, nevis alveolāra

artikulācija un līdz ar to arī garāks mutes dobuma rezonators (Grigorjevs 2012: 279). Cits iemesls varētu būt latviešu valodas fonoloģiskās sistēmas īpatnības, proti, vajadzība pēc maksimāla akustiski auditīva kontrasta starp fonēmām /n/ un /ɲ/.

Pirmā nazālā formanta vidējās frekvences un standartnovirzes ir apkopotas 2. tabulā. Saskaņā ar rezultātiem pēc šī parametra veļārais nāsenis [ŋ] vairākumā gadījumu (lai arī ne visiem runātājiem) ievērojami atšķiras no pārējiem līdzskaņiem: tā N1 frekvence variē 202–339 Hz diapazonā, kamēr atšķirība starp [m], [n] un [ɲ] nav izteikta (šo līdzskaņu N1 frekvenču diapazons ir attiecīgi 169–271 Hz, 177–297 Hz, 175–281 Hz).

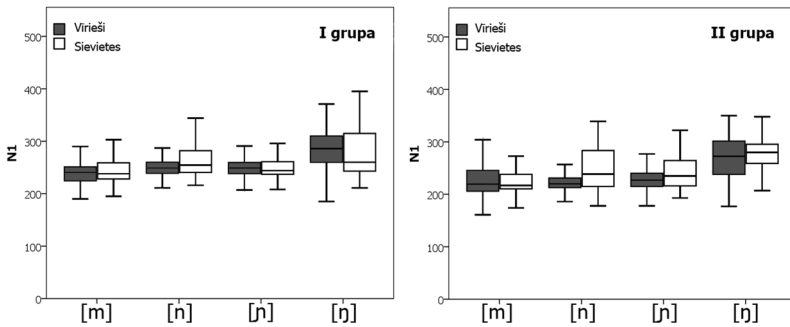
2. tabula. Pirmā nazālā formanta frekvences (Hz) vidējās vērtības (Vid.) un standartnovirzes (SN) (baltajās ailēs norādīti vīriešu izrunas dati, pelēkajās ailēs – sievietes izrunas dati)

	[m]		[n]		[ɲ]		[ŋ]	
	Vid.	SN	Vid.	SN	Vid.	SN	Vid.	SN
I grupa	235	25	248	21	244	24	279	43
	243	23	262	29	249	22	279	50
II grupa	222	36	218	26	226	32	265	41
	227	29	247	42	241	31	273	36

Pirmā nazālā formanta frekvenču sadalījums vecuma un dzimuma grupās ir parādīts kastveida diagrammās (4. att.). Kopumā abās vecuma grupās vērojamas līdzīgas tendences, proti, līdzskaņiem [m], [n] un [ɲ] salīdzinājumā ar [ŋ] ir raksturīgs mazāks frekvenču diapazons un zemākas mediānas. Sievietes izrunas datu sadalījumam kopumā raksturīgi lielāki starpkvartīļu apgabali un lielāka izkliede virs mediānas.

Lai arī atšķirība starp [m], [n] un [ɲ] nav ļoti izteikta, informantu individuālajos datos vērojama līdzīga aina, proti, N1 frekvence pieaug šādā secībā: [m] < [n; ɲ] < [ŋ]. Šo tendenci apstiprina arī dispersijas analīzes rezultāti, kas uzrāda līdzskaņa kvalitātes saistību ar N1 frekvences vērtību ($df = 3$, $F = 163,464$, $p = 0,000$), savukārt *post hoc* analīze (pēc Bonferoni korekcijas) atklāj nebūtisku atšķirību starp [n] un [ɲ] ($p = 0,218$) un statistiski nozīmīgu atšķirību pārējos gadījumos ($p = 0,000$). Taču atšķirība starp [m], [n] un [ɲ], lai arī konsekventa,

visbiežāk ir niecīga – mazāka par 10 Hz –, tāpēc diez vai uzskatāma par auditīvi būtisku.

4. attēls. Pirmā nazālā formanta frekvences vērtību sadalījums vecuma grupās

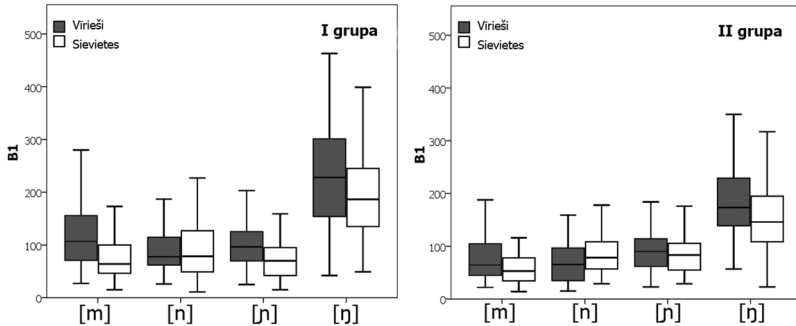
Pirmā nazālā formanta joslas platuma vērtības apkopotas 3. tabulā. Tajā redzams, ka B1 frekvences vērtībām ir raksturīga liela izkliede (sal. standartnovirzes 2. un 3. tabulā), lai gan arī šai gadījumā vērojama N1 datus konstatētā tendence, proti, kontrasts starp [ŋ] (B1 variē diapazonā no 107 Hz līdz 318 Hz) un [m; n; ɲ] (attiecīgi variē diapazonā no 29 Hz līdz 169 Hz, no 27 Hz līdz 206 Hz un no 32 Hz līdz 201 Hz).

3. tabula. Pirmā nazālā formanta joslas platuma (Hz) vidējās vērtības (Vid.) un standartnovirzes (SN) (baltajās ailēs norādīti vīriešu izrunas dati, pelēkajās ailēs – sieviešu izrunas dati)

	[m]		[n]		[ɲ]		[ŋ]	
	Vid.	SN	Vid.	SN	Vid.	SN	Vid.	SN
I grupa	119	63	101	64	107	56	237	102
	222	36	218	26	226	32	265	41
II grupa	84	61	89	50	88	74	195	86
	227	29	247	42	241	31	273	36

Pirmā nazālā formanta joslas platuma vērtību sadalījums vecuma un dzimuma grupās ir attēlots kastveida diagrammās (5. att.). Arī šajā

gadījumā vecuma grupās nav konstatētas būtiskas atšķirības. Abās grupās visu nāseņu (it sevišķi velārā [ŋ]) B1 vērtību sadalījumam ir raksturīgi plaši starpkvartīļu apgabali un samērā simetriska forma (ar dažiem izņēmumiem, piemēram, [m] sieviešu izrunā I grupā un vīriešu izrunā II grupā) ar nedaudz lielāku datu izkliedi virs mediānas.

5. attēls. Pirmā nazālā formanta joslas platuma vērtību sadalījums vecuma grupās

Dispersijas analīzes rezultāti uzrāda statistiski nozīmīgu saistību starp nāseņa kvalitāti un B1 vērtību ($df = 3$, $F = 383,355$, $p = 0,000$), taču *post hoc* analīze (pēc Bonferoni korekcijas) atklāj būtisku kontrastu tikai starp [ŋ] un [m; n; ŋ] ($p = 0,000$ visiem pāriem), savukārt pārējos gadījumos atšķirības izrādās nenozīmīgas ($p = 1,000$, $p = 0,146$, $p = 0,075$). Šāds rezultāts atbilst citās valodās novērotajām sakarībām (Recasens 1983), proti, pirmā nazālā formanta joslas platums izrādās efektīvs, nošķirot velāro nāseni no pārējiem.

Visumā būtiskas atšķirības starp aplūkotajām vecuma grupām nav novērotas. Visi latviešu valodas nazālie slēdžeņi ir savstarpēji nošķirami pēc antiformanta frekvences, un rezultāti kopumā saskan ar iepriekšējos latviešu valodas un citu valodu pētījumos gūtajiem datiem. Pirmā nazālā formanta frekvence un joslas platums ir mazāk efektīvs rādītājs: pēc šī parametra ir iespējams nošķirt vienīgi velāro [ŋ] no pārējiem nāseņiem. Šo pazīmju perceptīvā nozīme ir nosakāma auditīvajos eksperimentos. Sagaidāms, ka galvenās uztverei būtiskās artikulācijas vietas pazīmes tomēr satur pārejas posms starp segmentiem, savukārt nazālo līdzskaņu izturējuma posma spektrā atrodama galvenokārt artikulācijas veida noteikšanai nozīmīga informācija.

Literatūra

- Audacity Team 2013** – Audacity Team. *Audacity v2.0.3* [Computer software]. Pieejams tiešsaistē: <http://audacity.sourceforge.net/> [skatīts 9.07.2013].
- Boersma, Weenink 2012** – Boersma, Paul; Weenink, David. *Praat: Doing phonetics by computer v5.3.35* [Computer software], 2012. Pieejams tiešsaistē: <http://www.fon.hum.uva.nl/praat/> [skatīts 8.12.2012].
- CAIPA 1999** – Corporate Author International Phonetic Association. *Handbook of the International Phonetic Association: A Guide to the Use of the International Phonetic Alphabet*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Crystal 2008** – Crystal, David. *A Dictionary of Phonetics and Linguistics*, 6th edition. Malden, MA: Blackwell Publishing, 2008.
- Čeirane 2011** – Čeirane, Solveiga. *Latviešu valodas balsīgo troksneņu akustiskais raksturojums* : promocijas darbs filoloģijas doktora grāda iegūšanai. Rīga: Latvijas Universitāte, 2011.
- Čeirane, Indričāne 2012** – Čeirane, Solveiga; Indričāne, Inese. Latviešu valodas troksneņu raksturojums pēc lokusa vienādojumiem. *Baltistica*, XLVII (1). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012, 37–50.
- Čeirane, Indričāne, Taperte 2014** – Čeirane, Solveiga; Indričāne, Inese; Taperte, Jana. Locus equations for Latvian consonants. *Linguistica Lettica*, 22. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 29.–47.
- Delattre, Liberman, Cooper 1955** – Delattre, Pierre C.; Liberman, Alvin M.; Cooper, Franklin S. Acoustic loci and transitional cues for consonants. *Journal of the Acoustical Society of America*, 27 (4). Mellville, NY: Acoustical Society of America, 1955, 769–773.
- Grigorjevs 2008** – Grigorjevs, Juris. *Latviešu valodas patskaņu sistēmas akustisks un audītīvs raksturojums*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2008.
- Grigorjevs 2009** – Grigorjevs, Juris. Latviešu valodas divskaņu akustisks raksturojums. *LU Raksti. Valodniecība. Latvistika un somugristika*, 746. sēj. Rīga: Latvijas Universitāte, 2009, 40.–47.
- Grigorjevs 2012a** – Grigorjevs, Juris. Latviešu valodas divskaņu fonētiskā un fonoloģiskā interpretācija. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*, 16 (1). Liepāja: LiePA, 2012, 78.–89.
- Grigorjevs 2012b** – Grigorjevs, Juris. Acoustic characteristics of the Latvian sonorants. *Baltistica*, XLVII (2). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012, 267–292.
- Grigorjevs 2012c** – Grigorjevs, Juris. Latviešu valodas laterālo spraudzeņu akustisks raksturojums. *Linguistica Lettica*, 20. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2012, 96.–110.
- Grigorjevs 2013** – Grigorjevs, Juris. Problems using the traditional acoustic cues for the phonological interpretation of vowels. *Baltistica*, XLVII (2). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013, 301–312.
- IBM Corporation 2012** – IBM Corporation. *SPSS Statistics v21.0.0.0* [Computer software], 2012. Pieejams tiešsaistē: <http://www-01.ibm.com/software/analytics/spss/products/statistics/index.html> [skatīts 1.01.2013].

- Indričāne 2013** – Indričāne, Inese. *Latviešu valodas nebalsīgo troksneņu akustisks un auditīvs raksturojums* : promocijas darbs filoloģijas doktora grāda iegūšanai. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013.
- Indričāne 2014** – Indričāne, Inese. Latviešu valodas nebalsīgo frikatīvo spraudzeņu intensitātes raksturojums. *Baltistica*, XLIX (1). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 101–119.
- Johnson 2003** – Johnson, Keith. *Acoustic and Auditory Phonetics*, 2nd edition. Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd., 2003.
- Ladefoged 2001** – Ladefoged, Peter. *Vowels and Consonants : An Introduction to the Sounds of Languages*. Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd., 2001.
- Ladefoged 2003** – Ladefoged, Peter. *Phonetic data analysis : An Introduction to Fieldwork and Instrumental Techniques*. Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd., 2003.
- Ladefoged, Maddieson 1998** – Ladefoged, Peter; Maddieson, Ian. *The Sounds of the World's Languages*. Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd., 1998.
- Laua 1997** – Laua, Alise. *Latviešu literārās valodas fonētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1997.
- Microsoft Corporation 2010** – Microsoft Corporation. *Microsoft Excel v14.0.4760* [Computer software], 2010. Pieejams tiešsaistē: <http://office.microsoft.com/en-001/excel/> [skatīts 2012. gada 23. decembrī].
- NCH Software 2013** – NCH Software. *WavePad Sound Editor v5.40* [Computer software], 2013. Pieejams tiešsaistē: <http://www.nch.com.au/wavepad/index.html> [skatīts 10.05.2013].
- Raphael, Borden, Harris 2007** – Raphael, Lawrence J.; Borden, Gloria J.; Harris, Katherine S. *Speech Science Primer: Physiology, Acoustics, and Perception of Speech*, 6th edition. Baltimore, MD: Lippincott Williams & Wilkins, 2007.
- Recasens 1983** – Recasens, Daniel. Place cues for nasal consonants with special reference to Catalan. *Journal of the Acoustical Society of America*, 73 (4). Melville, NY: Acoustical Society of America, 1983, 1346–1353.
- Repp 1986** – Repp, Bruno H. Perception of the [m]-[n] distinction in CV syllables. *Journal of the Acoustical Society of America*, 79 (6). Melville, NY: Acoustical Society of America, 1986, 1987–1999.
- Repp 1988** – Repp, Bruno H. Perception of the [m]-[n] distinction in VC syllables. *Journal of the Acoustical Society of America*, 83 (1). Melville, NY: Acoustical Society of America, 1988, 237–247.
- Stevens 1998** – Stevens, Kenneth N. *Acoustic Phonetics*. Cambridge, MA: MIT Press, 1998.
- Taperte 2013** – Taperte, Jana. Latviešu valodas nazālo slēdzeņu akustiskās īpašības. *Valoda – 2013. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Daugavpils: Saule, 2013, 281.–289.
- Taperte 2014a** – Taperte, Jana. Locus equations and the place of articulation for the Latvian sonorants. *Baltistica*, XLIX (1). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 71–99.
- Taperte 2014** – Taperte, Jana. Latviešu valodas laterālo spraudzeņu akustisks raksturojums informantu vecuma grupā no 16 līdz 39 gadiem. *Linguistica Lettica*, 22. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 158.–172.

Mārtiņš BOIKO

PAR ANAPTIKSI LATVIEŠU TAUTASDZIESMĀS

On Anaptyxis in Latvian Folk Songs

Summary

The study deals with anaptyctic phenomena sporadically emerging in the performance of the Latvian folk songs. Interdisciplinary in its nature and approach it contains musicological and linguistic analysis of two cases (songs) – one from Jūrkalne in the coastal area in the western Latvia, and a second one from Auleja in the far south-east of the country. (The first recorded in 1968, the second in 1978, both from highly experienced folk performers.) The anaptyctic vowels in both cases are added to the accented closed syllables that end in a consonant. The source of this practice is not the spoken language: in the dialects of the localities under discussion anaptyxis is unknown. The analysis leads to conclusion that the anaptyxis both in the song from Jūrkalne and that from Auleja is of purely musical nature: it gives rise to the adjunct notes (ornaments) in the melody, thus, contributing to its ornateness. The study being the first on anaptyxis in the Latvian folk songs is of a preliminary character: it is aimed to encourage further study of the phenomenon, leading to both broader and more detailed knowledge.

Keywords: anaptyxis, vocal music, Latvian folksongs, melodic ornateness

Ievads. Sillabiskas un oligotoniskas zilbju un toņu attiecības

Raksturojot zilbju un melodijas toņu attiecību latviešu teiktajās melodijās (rečitātvos), tiek lietoti termini *sillabiskas*, *sillabiskums* u. tml., lai norādītu, ka vienai teksta zilbei atbilst viens tonis melodijā, citiem vārdiem: zilbe un tonis ir viena melodiski ritmiska vienība.¹ Šādā nozīmē termins *sillabisks* parādās vairākos Jēkaba

¹Termini *sillabisks* un *sillabiskums* ir atvasināti no latīņu *syllaba* ‘zilbe’, kas latīņu valodā ienācis no grieķu valodas (gr. *συλλαβή* – *syllabē*). *Syllaba* savulaik tika aizgūta vācu valodā kā *Silbe* un 18. gs. beigās, pateicoties Vecajam Stenderam, nonāca latviešu valodā kā *zilbe* (Karulis 1992: 559). Tādējādi burtisks termina *sillabisks* latviskojums būtu *zilbisks*.

Vītoliņa (1898–1977) rakstos. Tā panorāmiskajā 1972. gada apskatā “Tautas mūzika”² viņš vēsta:

“*Teicamās jeb teiktās dziesmas* dzied pusrunājot, “teicot”, to melodika attīstās šaurā intonatīvā apjomā, parasti īsās astotdaļnotīs 2/4 vai 3/8 taktsmērā stingri sillabiski (viena zilbe tekstā – viena notis melodikā), bez kādiem locījumiem.”³ (Vītoliņš 1972: 8–9).

Līdzīgi arī 1969. gadā krievu valodā iznākušajā grāmatā “Latviešu tautasdziesma”:

““Teiktā” jeb deklamatoriskā tipa melodika (“teicamās dziesmas”) ir šaurā ambitusā – trīs četras dažādas struktūras tetrahorda skaņas – ar dažādām balsta skaņām, stingri sillabiska un bez ritmiskas daudzveidības, nekad nelietojot vienas zilbes izdziedāšanu ar vairākiem toņiem; melodiskā līnija un ritmiskā kustība aug no teksta deklamācijas, no runas ritma un intonācijām.” (Vītoliņš 1969: 10)⁴

Termins *sillabisks* augšminētajā nozīmē tradicionālās mūzikas studijās aizgūts no gregoriskā korāļa pētniecības, kur tas ir viens no jēdzieniem triādē ‘sillabisks – neimātisks/oligotonisks⁵ – melismātisks’:

² Raksts publicēts kā 1. nodaļa grāmatā: Jēkabs Vītoliņš un Lija Krasinska “Latviešu mūzikas vēsture” (1972).

³ Te jāprecizē, ka arī teiktajās melodijās retumis, tomēr gadās pa kādam divu toņu izdziedājumam ar vienu zilbi, resp., locījuma.

⁴ Terminu *sillabisks* J. Vītoliņš lieto jau savā mākslas zinātņu kandidāta un doktora disertācijā, 1955. un attiecīgi 1959. gadā (skat. Vītoliņš 1955: 256 un 1959: 288). Kāds vēlāks šā termina lietojums atrodams viņa krieviski publicētajā rakstā “Latviešu tautas muzikālā daiļrade (vākšana, publikācijas, pētniecība)” (Vītoliņš 1976: 102).

⁵ Termini *neimātisks* un *oligotonisks* kā zilbju un toņu attiecību apzīmējumi ir sinonīmiski, taču to etimoloģija ved dažādos virzienos: *neimātisks* atvasināts no termina *neima* (gregoriskā korāļa pierakstīšanas zīme viduslaikos, pa daļai – agrajos jaunajos laikos), savukārt *oligotonisks* nozīmē ‘nedaudzu toņu’ – no gr. *ὀλιγος* (*oligos*) ‘nedaudz’. *Oligotonisks* savulaik tika ieviests, lai aizstātu problemātisko *neimātisks*, gregorikas terminoloģiju tā padarot loģiskāku. Lūk, aizstāšanas pamatojums: “Tā kā jebkura iespējama neimu figūra virs vienas zilbes, vai tā apzīmē vienu atsevišķu, vairākus vai daudzus toņus, tiek saukta par neimu (turpretī tās atsevišķas daļas – par neimas elementiem vai, attiecīgi, par atsevišķu grupu neimām), tad apzīmējums “neimātiskais stils” šim kompozīcijas veidam vairs nevar tikt paturēts. Tāpēc tiek ieviests jēdziens “oligotonisks”.” (Agostoni 1993: 272)

Jāņem vērā, ka etnomuzikoloģijā *oligotonisks* tiek lietots vēl arī pavisam citā nozīmē, proti, norādot uz toņkārtas vai toņrindas veidojošo toņu nelielu skaitu. Runa var būt, piemēram, par t. s. ‘oligotoniskajām kultūrām’ (*oligotonic cultures*; skat. Ambrazevičius 2005: 8; 13) kā tādām, kurās pārsvarā ir oligotoniskas toņkārtas, vai ‘oligotoniskiem fenomeniem’ (*oligotonic phenomena*; sk. Juhász and Sipos 2010: 4) kā mūzikas veidiem, kas pamatojas šādās toņkārtās.

“Raugoties tīri formāli un no stilistikas viedokļa, visu veidu gregoriskās un no gregorikas attīstījušos veidu melodijas, gan liturģiskās, gan paraliturģiskās, var ērti tikt iedalītas pēc to melodiju izrotājuma sillabiskās, neimātiskās [resp., oligotoniskās – *M. B.*] un melismātiskās. Pirmajā grupā katrai atsevišķai teksta zilbei parasti atbilst viena notis; otrajā – zilbi var pavadīt mazas divu līdz kādu desmit nošu virknes; trešās grupas korāļi būtībā ir neimātiski pēc stila, taču ar tajos iestrādātām greznām pasāžām (retos gadījumos viena pati zilbe var tikt dziedāta ar vairākiem simtiem nošu).” (Levy et al. 2001: 835)

Atbilstoši šim iedalījumam gregoriskā korāļa literatūrā mēdz runāt par sillabisko, neimātisko/oligotonisko un melismātisko stilu.⁶

Abos J. Vītoliņa citātos līdzās sillabiskumam netieši skarts arī zilbju un melodijas toņu attiecību veids, kuru, lietojot gregorikas terminoloģiju, varētu saukt par oligotonisku. Pirmajā parādās termins *locījumi* un otrajā minēta “vienas zilbes izdziedāšana ar vairākiem toņiem”. Abos gadījumos tādā kārtā norādīts uz teiktajām melodijām neraksturīgām zilbes un toņu attiecībām, tā izceļot sillabiskuma nozīmīgumu šajā stilā.

“Locījumus” un “vienas zilbes izdziedāšanu ar vairākiem toņiem”, par ko runā J. Vītoliņš, nošu rakstā atveido, vai nu savienojot attiecīgās notis ar līgu, vai arī, ja tos veido astotdaļas un/vai mazākas vērtības – ar slitu, dažkārt – gan ar slitu, gan līgu. Turpmāk jebkurš šāds gadījums šeit saukts par ligatūru. Atkarībā no savienoto toņu skaita runa ir par divtoņ-, trīstoņ-, četrtoņ- utt. ligatūrām. Latviešu melodijās ligatūru lietojums reti kad ir blīvs un lielu toņu skaitu apvienojošas ligatūras ir reti sastopamas.⁷ Visbiežāk gadās divtoņligatūras. Trīstoņligatūras ir manāmi retākas, un vēl jo vairāk tādas ir četrtoņligatūras. Ligatūras aptverto toņu un uz tiem attiecīgās zilbes attiecības atbilst tādām, ko gregorikas pētniecībā mūsdienās sauc par oligotoniskām. Tādējādi mūsu priekšā ir divi zilbju un melodijas toņu attiecību veidi – sillabiskas un oligotoniskas attiecības. Šajā rakstā tematizēts

⁶ Teiktās melodijas, pēc analogijas, varētu nosaukt par sillabisku stilu, taču, tā kā latviešu tradicionālajā mūzikā trūkst īstu atbilstmju neimātiskajam/oligotoniskajam un melismātiskajam stilam, tad nav augsnes minētajai jēdzienu sistēmai, un tāpat, attiecīgi, šāda termina ieviešanai nav pamatojuma.

⁷ Latgales dienvidos, dienvidaustrumos gan ir sastopamas refrēndziesmu un darba dziesmu melodijas, kas ar ligatūrām ir visai piesātinātas, un to blīvais lietojums var tikt uzskatīts par lokāla stila iezīmi. Sk. piemērus: Vītoliņš 1958: 77, Nr. 139; 78, Nr. 148; Vītoliņš 1973: 251, Nr. 512; 252, Nr. 515; 254, Nr. 522 u. c.

latviešu pētnieciskajā literatūrā atspoguļojumu vēl neguvis fenomens, kam piemīt gan dažas sillabisko, gan oligotonisko attiecību īpašības.

Augusta Lāča dziesma “Es izjāju prūšu zemi”

Nesen manu uzmanību saistīja kāda dziesma no Jūrkalnes Kurzemē, kurā tās izpildītājs Augusts Lācis⁸ (1915–1978) ar zilbēm vairākās vietās rīkojas visai īpatnēji. Šis gadījums lika no jauna pārdomāt zilbju un melodijas toņu attiecību jautājumu minētā un vēl dažu gadījumu kontekstā. Taču vispirms sīkāk par Jūrkalnes piemēru:

Dziesma “Es izjāju prūšu zemi” (septiņas melostrofās, 03’35”); sk. 1. transkripciju 127. lpp.) ierakstīta 1968. gadā. Tā atrodama akadēmiskā izdevuma “Latviešu tautasdziesmas” 10. sējuma “Sadzīves un ģimenes ieražu dziesmas. Precības” (2013) audio pielikumā (sk. LTDz X 2013 CD ielīmi pie aizmugures vāka). Tā pieejama arī Latviešu folkloras krātuves mājaslapā. Dziesmas shematiska transkripcija publicēta krājumā “Precību

⁸ 1970. gadā publicētajā Viļa Bendorfa rakstā “Mūzikas folkloras materiālu 1969. gada vākuma īpatnības (Alūksnes, Gulbenes un Ventspils rajons)” atrodam vērtīgas A. Lācim veltītas piezīmes. Lūk, V. Bendorfa stāstījums par to, kā šis teicējs tika atklāts: “[...] pat vislabāk organizētajā ekspedīcijā gadās arī, ka labi teicēji paliek neatrasti, pat veselas melodiju koncentrēšanās vietas var palikt neapmeklētas. Tā nu ir noticis ar suitu novadu. Folkloristi līdz šim strādājuši gandrīz tikai ai lielākajā centrā – Alsungā; citās vietās daudz mazāk. Piemēram, Jūrkalnē mūzikas folkloru vācis vienīgi Em. Melngailis (bijis tur trīs reiz), un viņa pierakstīto melodiju skaits nesasniedz četrdesmit. Šis skaitlis būtu bijis lielāks, ja 1925. gadā, pirms Melngaiļa otra brauciena, nebūtu miris teicējs Kristis Lācis, kura nāvi Melngailis uzskatīja par lielu zaudējumu. Tikai 1969. gada augustā nejauši kļuva zināms, ka minētā teicēja dēls Augusts Lācis savā atmiņā saglabājis ne tikai tēva repertuāru, bet arī citas Jūrkalnē un ārpus tās (galvenokārt Nīcā) dzirdētas dziesmas. No viņa pagaidām pierakstītas 95 tautasdziesmu un deju melodijas, kā arī pāri par četrsimt teicamo jeb, kā suiti saka, saucamo dziesmu tekstu. Vēl savu pierakstījumu nav sagaidījušas ziņģes, to skaits ap deviņdesmit. Laba teicēja ir arī Augusta Lāča māsa Marija. No A. Lāča pierakstīto dziesmu lielā vērtība ir to dziedājuma precizitātē, tekstu pilnīgumā, kā arī daudzajās norādēs, kur katra dziesma dzirdēta. Daudzas no šīm dziesmām folkloristiem pavisam nepazīstamas.” (Bendorfs 1970: 111)

Lūk, Lācim veltītais šķirklis Māras Vīksnas un Viļa Bendorfa uzziņu krājumā “Tautas mūzikas teicēji, vācēji, pētnieki”: “Lācis Augusts (4. II 1915 Jūrkalnes Dīķi – 15. III 1978 Jūrkalnes Gatvesgali) – folkloras teicējs. Represēts no 1945. Apbedīts Jūrkalnes kapos. Repertuārā galvenokārt no tēva Krista Lāča mantotās garās tautasdziesmas un ziņģes. Dziedājums ekspresīvs, ar tendenci atdarināt to cilvēku dziedāšanas manieri, no kuriem dziesmas dzirdējis. V. Bendorfs no viņa pierakstījis 245 melodijas, daudzas arī ieskaņojis. A. Lācis pēc atmiņas uzrakstījis 2596 īso tautasdziesmu četrtrindes, arī konsultējis Alsungas etnogrāfisko ansambli. Lauku kapelu repertuārā iegājuši dziesma “Līgo laiva uz ūdeņa”. 1971 piedalījies folkloristu zinātniskās ekspedīcijas noslēguma sesijā Talsos.” (Vīksna, Bendorfs 2000: 53)

dziesmas” (Vītoliņš 1986: 110–111, Nr. 141). Šī ir t. s. garā, resp., sižetiska dziesma. Tajā kāds Kurzemes puisis vēsta, kā viņš “koklēdamis, spēlēdamis” iemantojis prūšu zemes meitu tik lielu atziņību, ka tās viņu aicinājušas palikt pie viņām par junkuru. Šo aicinājumu kurzemnieks lepni noraida, atsakot: “Man pašam ir Korzemēi Sētā jauna līgaviņa”. (Šī divrinde visai uzsvērti izskan 4. melostrofā, kura kļūst par dziesmas satursisko un izteiksmes smagumcentru.) Tālāk puisis paskaidro, ka līgava esot jau saderēta, kaut gredzeni vēl nemitoti. Pēdējās divās melostrofās viņš atvadās no prūšu meitām un dodas “uz Korzemi, pats pie savas līgaviņas”.⁹

Dziesmai ir kvadrātiska divdaļu melodija (stāstoša, *andante* tempā, $\frac{3}{4}$ metrā), kuras katra daļa sastāv no divām divas taktis garām melorindām un kuras otrā daļa ir pirmās nedaudz variēts atkārtojums. Par pamatu ņemot pirmo melostrofu, aprakstīto attiecību var attēlot šādā shēmā:

$$\begin{array}{cc} A & A_1 \\ a & b_1 \quad a & b_2 \end{array}$$

Melostrofas daļu galvenā atšķirība ir tā, ka pirmās daļas otrās rindas beigās (puskadencē) melodija, sasniegusi toniku, paliek uz tās tikai ceturtdaļu ilgi un, neļaujot veidoties apstājai, “met” savienojošu divu astotdaļu “laipu” uz otro daļu (izveido “saikli”), kamēr otrās daļas otrās rindas beigās (kadencē) tā nostiprinās uz tonikas (pusnots), tā izveidojot apstāju un iezīmējot melostrofas beigas.

Melodijai ir septiņas apjoms. Lejpus tonikas *f* atrodas segments *B-c-d-e*, augšpus tās – *g-a*. Tādējādi tonika atrodas nedaudz augstāk par toņrindas ģeometrisko centru *e*: *B-c-d-e-f-g-a*. Šajā toņtelpā attīstās groda tektonika – plaši melodiskie loki, kritumi un kāpumi, lēcieni. Tā abu daļu pirmajā melorindā melodija no tonikas rindas sākumā vairākos krītošos vilņos sasniedz dominantes pamattoni *c* rindas beigās, tā apgūstot toņrindas segmentu lejpus tonikas. Tam seko augšpus tonikas esošā segmenta melodiska apguve otrajā melorindā, kurā starp augšupejošu trihordālu gājienu *f-g-a* un lejupejošu trihordālu gājienu *a-g-f*, kas abi marķē tonikas sfēru, atrodas krītošs kvintas lēcieni *g-c*, kurš savukārt iezīmē dominantes harmoniju.

⁹ Sižets, kura kodols ir piedāvājums puisim palikt par junkuru Prūsijā un viņa atteikums līgaviņas Kurzemes dēļ, atrodams vairākās dziesmās, kas dokumentētas galvenokārt Kurzemē. Jāpiebilst, ka to melodijas gan nekādu radniecību ar Jūrkalnes piemēru neuzrāda: sk. Vītoliņš 1986: 110, Nr. 139 (Medze vai Ziemeupe); 110, Nr. 140 (Alsunga un Basi – pierakstījis Melngailis); 116, Nr. 162 (Kabile – pierakstījis Melngailis). Viena dziesma ar minētā sižeta versiju pierakstīta Latgalē, Vārkavas pagastā. Arī tās melodija pavisam citāda (sk. Vītoliņš 1986: 111, Nr. 144).

Šī ir tīra mažora melodija, bez modalitātes piejaukuma. Skaidri iezīmējas funkcionālā triāde, kurā subdominantes sfēra pārstāvēta ne tikai ar IV, bet arī VI pakāpi (katras daļas pirmās takts otrajā un trešajā taktsdaļā). Tādējādi veidojas harmoniskā aprīte, kurā katras daļas pirmajā rindā līdzās tonikai spēcīgi iezīmēta subdominantes sfēra, bet otrajā – dominante.

Minētās īpašības piemēru ļauj raksturot kā plastisku, izteiksmīgu vēlinas cilmes melodiju, taču diezin vai kādam nāks prātā to saukt par neparastu vai īpašu. Taču tas, kā A. Lācis vairākās melostrofās rīkojas ar pusrindu sākumzīlēm, ir kas īpatnējs un – vismaz Kurzemes dziesmām – diezgan neparasts. Tā, piemēram, 1. melostrofās pirmās daļas otro rindu aizņem vārds ‘koklēdami(s)’, starp kura pirmo un otro zilbi Lāča izpildījumā parādās pavisam īss, tomēr skaidri saklausāms patskanis ^e, tā izveidojot neparastu formu ‘kok^elēdami(s)’. Līdzīgas pārvērtības notiek arī ar vairākiem citiem vārdiem:

1. koklēdami(s)	–	kok ^e lēdami(s) (1. melostrofā, divreiz)
2. par	–	par ^e (2. melostrofā, divreiz)
3. man	–	man ^e (3. un 4. melostrofā, abās divreiz)
4. ir	–	ir ^e (4. melostrofā, vienreiz)
5. Korzemē	–	Kor ^e zemē (4. melostrofā, divreiz)
6. pats, resp., pac	–	pats ^e , resp., pac ^e (7. melostrofā, divreiz) ¹⁰

Skaidrības labad jānorāda, ka ^e pievienojumiem nav nekāda iespaids uz vārdu nozīmi, locījumu vai tml. Jāpiebilst arī, ka melodijā ir diezgan daudz rotājumu – div- un trīstoņligatūru, pēcskaņu – un arī minētajiem pievienojumiem ir rotājuma raksturs – tie, saskaldot astotdaļnotis divās sīkākās ritmiskās vērtībās, neko nepievieno melodijas un vārsmas pamatrežģim. Īso patskaņu lietojumā vērojamas vairākas regularitātes un tendences:

1. ^e pievienojums izmaina ikreizējā vārda ritmisko struktūru, kas attiecīgi atspoguļojas tam atbilstošajā melodijas segmentā – vietās, ko citkārt visdrīzāk būtu aizņēmusi viena pati astotdaļnots

¹⁰ Latviešu folkloras krātuves mājaslapā, nodaļas Datu bāzes sadaļā *audio*, atrodams 101. Augusta Lāča dziesmas ieskaņojums (sk. LFK mlp). Tas paver labas iespējas minētās īpatnības sīkai izpētei šā teicēja gadījumā. (Pat vienu reizi caurklausoties, top skaidrs, ka Lācis to lieto daudz, taču nebūt ne visos gadījumos.) Teicēja dzīvesgājuma un repertuāra detalizēta izpēte, iespējams, ļautu rast atbildes uz jautājumiem: kā šis paņēmieni ienācis viņa lietojumā? Vai tas ir raksturīgs noteiktas stilistikas un izcelsmes melodijām? Ļoti interesants varētu izvērsties arī salīdzinošs pētījums par to, kā dziesmas ar minēto paņēmieni izpildījuši citi Kurzemes un (varbūt arī) “ārpus Kurzemes” dziedātāji. Šo uzdevumu risināšanu apjoma ierobežojumu dēļ gan nākas atlikt priekšdienām.

- (salīdzināt attiecīgās vietas bez *e* pievienojuma pārējās melostrofās), pateicoties pievienojumiem, parādās mazāku vērtību grupas – astotdaļu skaldījums divās sešpadsmitdaļās vai sešpadsmitdaļā ar punktu un trīsdesmit otrajā.
2. Zilbes, kuras minētajā veidā tiek pārveidotas, ar vienu izņēmumu ir pusrindu (dipodiju), resp., takšu pirmās zilbes, proti, tādas, uz kurām krīt spēcīgs uzsvars. (Sk. zilbju izkārtojumu 129. lpp. ievietotajā shēmā.)
 3. *e*, ar vienu izņēmumu, tiek pievienots slēgtām zilbēm, resp., tādām, kurās zilbes centru (centrs ir patskanis vai divskanis) no abām pusēm ietver līdzskaņi (Liepa 1968: 325). Izņēmums ir vārds/zilbe *ir*, kas ir aizvērtā zilbe.¹¹
 4. Visos gadījumos līdzskaņi, kam pievienots *e*, ir mēleņi (*k, r, n, ts*, resp., *c*).¹²
 5. Līdzās ligatūru un pēcskaņu lietojumam minētais skaldījums ir ornamentācijas paņēmieni un variēšanas līdzeklis.
 6. Pievienojumiem visbagātākā ir 4. melostrofa, kura ir dziesmas uzsvērtākais pants – smagumcentrs (puiša vēstījums par to, ka viņam Kurzemē ir līgava, kas ir viņa Prūsijas atstāšanas iemesls). Šajā melostrofā redzama pievienojumu loma izpildījuma dramaturģijā – līdzās citiem paņēmieniem (daudzie pēcskaņi un *ritenuto* melostrofas beigās) to blīvā klātbūtne palīdz melostrofu uzsvērt, izcelt pārējo vidū. (Gan jāpatur prātā, ka 4. melostrofa arī ir sevišķi piemērota *e* pievienošanai, jo tajā ir daudz slēgtu zilbju, piemēram, sekojošajās divās (5. un 6.) melostrofās šādu zilbju, proti, *e* pievienošanai derīgu vietu nav un pievienojumi neparādās.)
 7. Visbiežāk *e* parādās melodijas abu daļu trešajā dipodijā (citiem vārdiem – abās daļās to otrās rindas pirmajā pusrindā, proti, ikreizējās daļas trešajā taktī). (Sk. anaptikšu izkārtojuma attēlojumu 129. lpp.)
 8. Kā jau minēts, *e* pievienojums (ar vienu izņēmumu) parādās pie dipodijas pirmajām zilbēm, ja tās ir slēgtas, turklāt beidzas ar līdzskaņiem *k, r, n, ts*, resp., *c*. Ja šo pieņemam par pievienošanas priekšnoteikumu, tad nonākam pie tā, ka A. Lācis ir izmantojis 12 no pavisam 16 iespējām, citiem vārdiem – 75%,

¹¹ Par aizvērtām sauc zilbes, kas “sākas ar vokāli un beidzas ar līdzskani” (Liepa 1968: 325).

¹² Par mēleņiem tiek saukti līdzskaņi, kurus izrunājot aktīvais runas orgāns ir mēle (sk. LVG 2013: 72–73).

četras iespējas (25%) atstājot neizmantotas. (Lai minēto attiecību interpretētu, nepieciešama Lāča repertuāra izpēte.)
Turpinājumā – nule raksturotās parādības lingvistiskie konteksti.

Anaptikse¹³

Anaptikse ir termins, ko lieto salīdzināmajā valodniecībā, dialektoloģijā, fonētikā un fonoloģijā, lai apzīmētu patskaņa iestarpināšanu starp diviem līdzskaņiem (Crystal 2008: 25–26). Anaptikse tiek saprasta kā plašākas parādības – epentēzes¹⁴ – veids, ar pēdējo (tāpat kā ar terminu ‘intrūzija’)¹⁵ apzīmējot jebkura veida skaņu iestarpinājumu vai pievienojumu vārdā (Crystal 2008: 171, 253).¹⁶ Līdzās anaptiksei vēl viens no epentēzes veidiem ir protēze,¹⁷ ar kuru saprot skaņas pievienojumu vārda sākumā (Crystal 2008: 394). Anaptikse, tāpat kā protēze, ir “neaicinātu”, no semantikas un vārda struktūras viedokļa lieku skaņu parādīšanās – anaptiktiskas un protētiskas skaņas neizraisa nedz nozīmes izmaiņas, nedz iezīmē ločījumu vai tml., taču tās, protams, izmaina vārda fonētisko veidolu un ritmisko uzbūvi.

Latviešu valodniecībā par anaptiksi visvairāk rakstīts dialektoloģiskos kontekstos – saistībā ar tās parādīšanos latviešu valodas izloksnēs. Tā ir, piemēram, viena no svarīgām apakštēmām ievērojamās dialektoloģes Annas Ābeles (1881–1975) zinātniskajā sniegmā.¹⁸ Martas Rudzītes (1924–1996) “Latviešu dialektoloģijā” (1964) ikkura dialekta aprakstā ir sadaļa, kas raksturo anaptiksi. (Sk. Rudzīte 1964a: 80–81, 174, 290) Tāpat anaptiksei veltītus posmus atrodam arī atsevišķu izloksņu un lokālu latviešu valodas formu aprakstos un pētījumos.¹⁹

Ir kāds iemesls, kas anaptiksi dara sevišķi ievērojamu vidusdialekta sakarā, – kā zināms, šis dialekts dalās trijās izloksņu grupās: Vidzemes,

¹³ ‘Anaptikse’: no gr. *ἀνάπτυξις* (*anaptyxis*) – ‘atvēršana’, ‘attīstīšana’.

¹⁴ ‘Epentēze’: no gr. *ἐπέθεσις* (*epenthesis*) – ‘iespraudums’, ‘piemetinājums’.

¹⁵ ‘Intrūzija’: no angļu *intrude* – ‘ierasties bez uzaicinājuma vai atļaujas’, ‘ielauzties’; šis savukārt no viduslaiku latīņu *intrudere*: ‘iespiest’, ‘iegrūst’, ‘ietriekt’.

¹⁶ Latviešu valodniecībā terminam ‘epentēze’ gan parasti tiek piešķirta šaurāka nozīme, ar to apzīmējot “patskaņa iespraudumu aiz patskaņa vai divskaņa, piemēram, lībiskā dialekta vārdos *sacūt* [sačci:t], *briesmīgs* [briečsmi:ks]”. (VPSV 2007: 107; sk. arī: Rudzīte 1964a: 81.)

¹⁷ ‘Protēze’: no gr. *πρόθεσις* (*próthesis*) – ‘pielikums’, ‘pievienojums’, ‘papildinājums’.

¹⁸ Sk., piemēram, viņas rakstus “Anaptikse Kalsnavas izloksnē” (Ābele 1936), “Piezīmes par Dundagas izloksnes fonētiku” (Ābele 1926) u. c.

¹⁹ Sk. Daigas Strautnieces promocijas darba “Sventājas latviešu valoda – statika un dinamika” sadaļu “Anaptikse” (Strautniece 2012: 42) un tāda paša nosaukuma sadaļu Brigitas Bušmanes grāmatā “Nīcas izloksne” (Bušmane 1989: 50–51) u. c.

kursiskajās un zemgaliskajās izloksnēs. Pēdējās savukārt iedala divās lielās apakšgrupās: zemgaliskajās izloksnēs bez anaptikses un zemgaliskajās izloksnēs ar anaptiksi, resp., anaptikse te ir apakšgrupu galvenā šķīrēj pazīme.²⁰ Lūk, īss zemgalisko izlokšņu anaptikses raksturojums:

“[...] anaptikse sastopama [...] aiz sena tautosillabiska *r*, retāk aiz sena tautosillabiska *l*,²¹ piem., *dār^azi*, *star^aks*, *bir^aze*, *kur^ape*, [...] *ber^ans*, *svel^ame*, *škel^amis*, *mal^aka*, *vil^aki*, *svil^apt* u. tml. Platonē, Zaļeniekos, Glūdā, Bukaišos, Mežmuižā un citur.

Bez *a* anaptikses patskanis var būt arī *e* resp. *ē*, *i*, piem. *varina* ‘vārna’, *berizs* ‘bērzs’ Gramzdā, *zir^eks*//*zir^ēks*//*zir^aks* (-gs), *sper^et* Līvberzē. Dažkārt patskanis ir tik īss, ka patskaņa kvalitāte nav nosakāma: *dar* ‘zi’, un arī sastop gadījumus, kad patskanis nav pārīss, bet normāla garuma.

Anaptikse mūsdienās izzūd. Palaikam paliek gan īss patskanis tautosillabiskā *r* resp. *l* priekšā.” (Rudzīte 1964a: 80–81)

Citāta priekšpēdējā rindkopā iezīmēts kāds svarīgs apstāklis, proti, ka anaptikse var būt vairāk vai mazāk izteikta: 1) to, tāpat, var veidot normāla garuma patskanis, resp., tas var izveidot zilbi, kas netiek uzverta par īsāku nekā parasta īsa zilbe – ‘varina’ (vārna), 2) to var veidot pārīss patskanis, kas tad rakstībā tiek atveidots ar samazinātu piepaceltu burtu – ‘bir^aze’, un 3) patskanis var būt tik īss, ka sadzirdama vien nenoteiktas kvalitātes vokāliska pieskaņa, ko tad atveido ar apostrofu – ‘dar’zi’²² (Šī anaptikses gradāciju skala šeit iezīmēta tāpēc, ka tā visai drīz izrādīsies noderīga sekojošā Latgales piemēra aprakstā.)

Atgriezoties nule sacītā kontekstā pie A. Lāča dziesmas, precīzāk, tajā atrodamajām anaptiksēm, protams, tūlīt rodas jautājums – kādas ir šo anaptikšu attiecības ar runas praksi? Šajā sakarā svarīgi divi

²⁰ Latviešu valodā ir 512 izloksnes. No tām zemgaliskās ir 86. Tās dalās 46 ar un 40 bez anaptikses (Baņģiere 1999: 11). (Izlokšņu ar anaptiksi izplatību sk. kartē 126. lpp.) Mūsdienās gan izskan aicinājumi pārskatīt 86 zemgalisko izlokšņu pašreizējo dalījumu, jo vairākās zemgaliskajās izloksnēs, ko tradicionāli pieskaita 46 anaptiktiskajām, šī parādība nav vairs vērojama (Bārtā, Tadaikos, Nīgrandē, Bunkā u. c.). Savukārt anaptikse dokumentēta, piemēram, Līvberzē, izloksnē, kura tradicionāli tiek pieskaitīta pie izloksnēm bez anaptikses (par to: Baņģiere 1999: 11).

²¹ “Tautosillabisks – patskanis vai līdzskanis, kas ir vienā zilbē ar kādu citu skaņu. Tā, piemēram, vārdformā *mans* skaņu savienojums *an* ir tautosillabisks pretstatā vārdformai *mana*, kur skaņu savienojums *an* ir heterosillabisks” (Braidaks 1999: 601).

²² Juris Plāķis (1869–1942) rakstā “Anaptikse Lejaszemgales izloksnēs” (1940) raksta, ka “Lielezerā šo [resp., anaptiktisko – *M. B.*] vokāli reprezentē pat labi izveidots garš *ā*, piem., varāna, purāvs, karāklis” (Plāķis 1940: 68). Šī būtu ceturrtā iespēja attiecībā uz anaptiktiskā patskaņa garumu.

apstākļi: pirmkārt, Jūrkalnē runātā izlokšne nepieder pie anaptiktiskajām – tā ir viena no lībiskā dialekta nedziļajām Kurzemes izlokšnēm, un Jūrkalne arī ir diezgan tālu prom no zemgalisko anaptistisko izlokšņu izplatības areāla. (Tai ģeogrāfiski tuvākās izlokšnes ar anaptiksi ir Tadaiku un Krotas izlokšne, ko runā kādus 50–52 km uz dienvidiem no Jūrkalnes.) Otrkārt, zemgalisko izlokšņu anaptikse parādās aiz tautosillabiska *r*, retāk – *l*, turpretī A. Lāča dziesmā anaptikse pēc tautosillabiska *r* ir tikai viena no četrām iespējām: pārējās ir anaptikse pēc *k*, *n* un *c* (resp., *ts*), kas zemgaliskajās izlokšnēs tā nemēdz būt. Tā nu liekas gūstam pamatu pieņēmums, ka anaptikse dziesmā “Es izjāju prūšu zemi” ir patstāvīga parādība tajā nozīmē, ka tā ir saistīta tikai ar dziedāšanu, resp., tās dziesmas tekstā nevarētu būt pārņemtas no vietējās (vai kādas citas) izlokšnes runas prakses.²³

Olus bolss

Šeit turpinājumā analizētais piemērs nāk no Aulejas pagasta Latgales dienvidos. To 1978. gada 23. vai 24. jūlijā magnētiskajā lentē ierakstīja Ārijs Šķepasts,²⁴ un to iedziedājusi leģendārā Aulejas teicēja

²³ Šī atziņa nākotnes pētniecību nebūt nesola vienkāršāku, jo izslēdz vienu no sākotnēji domājamajām, ērtajām atbildēm uz jautājumu, kas ir dziesmu anaptikšu avots. Tajā pašā laikā jāpiebilst arī, ka nule sacītais nav jāpārprot tā, ka izlokšņu anaptikšu parādīšanās dziesmās būtu izslēdzama. Zemgalisko izlokšņu ar anaptiksi areālos pierakstītās dziesmas būtu uzmanīgi jāaplūko, paturot prātā šādu iespēju. Patlaban gan man zināms tikai viens gadījums ar izlokšnes anaptiksi. Runa ir par kādu Ezeres vai Rubas pagastā (abi pieder pie attiecīgā izlokšņu areāla) pierakstītu dziesmu. Tās transkripcijā (sk. Vītoliņš 1986: 119, Nr. 175) devītās divrindes otrajā rindā “Man pašami galva skuraba”, vārdā *skuraba* (skurba) redzama *a* anaptikse pēc tautosillabiskā *r*, kā tas arī minēto pagastu izlokšnēs mēdz būt.

²⁴ Pazīstamais kordiriģents Ā. Šķepasts un šo rindu autors 1978. gadā bija Emīla Dārziņa mūzikas vidusskolas skolnieki. Šā gada vasarā abi puikas – Ārijs un Mārtiņš – bija devušies uz Latgali “folkloras ekspedīcijā”, un viņu maršrutā ietilpa Rikava, Cirma un Auleja. Taču 21. jūlijā nomira Mārtiņa vecmāmiņa Anna Trauliņa (1895–1978), un viņš no Cirmas steigšus tika atsaukts uz Rīgu. Ārijs turpināja ceļojumu un, šķiet, 23. jūnijā nonāca Aulejā, kur veica ļoti nozīmīgus divu Aulejas dziedātāju – Domicellas Dzalbas un Anneles (LFK materiālos viņa dažkārt dēvēta par Amēli) Veigules (1912–1979) – ieskaņojumus. *Olus bolsa* ieraksts ir viens no tiem. Lūk, folklorista Jāņa Rozenberga (1927–2006) 1980. gadā par Aulejas folkloras ansambli, kurā abas dziedātājas piedalījušās, mutiski sniegta uzziņa: “Kad 1960. gadā vācēji pirmo reizi nonākuši Aulejā, dziedātājas teikušās, ka viņas jau kādus divus gadus kopā dziedot ansamblī. Tātad ansamblis dibināts 1957. vai 1958. gadā. (Tur bez A. Veigules un D. Dzalbas esot bijušas vēl trīs vai četras Dzalbas.) Veigule esot bijusi slaucēja kolhozā.” (MB LPP Auleja 1978) Divi 1978. gada ieraksti ir publicēti CD izdevumā “Latviešu tradicionālās mūzikas antoloģija”; sk. Boiko, Lancere un Beitāne 2009, Nr. 40 (*Ūgu bolss*) un Nr. 41 (*Juma bolss*).

Domicella Dzalba (1908–1980)²⁵, kuras repertuārs nedaudz atspoguļots arī Melngaiļa “Latviešu mūzikas folkloras materiālu” 2. sējumā “Maliena” (1952).²⁶

Aplūkojamais piemērs (piecas melostrofas, 01'16”); skat. 2. transkripciju 128. lpp.) ir viens no Aulejas balsiem. Šajā pagastā 20. gadsimta otrajā pusē vēl pastāvēja tradīcija uz svarīgākajām repertuāra melodijām attiecināt to funkcionālo nišu iezīmējošus nosaukumus. Tā, līdzās *Olus bolsam*, šeit atrodam *Juma bolsu* (rudzu talkas Jumja ņemšanas melodija), kas vienlaikus ir arī *Sīna bols* (siena talkas melodija), *Lopu bolsu* un *Pavasara bolsu* (pavasara melodijas), *Lynu bolsu* (linu talkas melodija), *Ūgu bolsu* (ogotāju melodija), vairākus *Kuozu bolsus* u. c.

Olus bols ir multifunkcionāla viesību melodija, ko varēja lietot dažādās saviesīgās reizēs. Ar to tika izpildītas dziesmu virknes, kuru elementi (īsās dziesmas – četrindes, sešindes) bija par alus darīšanu un dzeršanu, dziedāšanu viesībās, svinēšanu, viesību saimniekiem, viesiem, viesu uzņemšanu un cienāšanu u. tml. Melodija, kas D. Dzalbas repertuārā saukta *Olus bols*, ir Latgalē plaši izplatīta. Tai ir daudz lokālu versiju, kuras visas ir diezgan tuvas, tā ka piederība pie kopēja melodiju loka gandrīz vienmēr ir viegli nosakāma.²⁷ Tā ir arī mūsdienās ļoti plaši zināma – viena no populārākajām latgaliešu viesību melodijām.

²⁵ Lūk, D. Dzalbai veļtītais šķirklis Māras Vīksnas un Viļa Bendorfa uzziņu krājumā “Tautas mūzikas teicēji, vācēji, pētnieki”: “Dzalba Domicella (1908 Nautrēni – ? Auleja) – folkloras teicēja. Tēvs skroderis, ģimenē bijuši 13 bērni. Skolā mācījusies 4 gadus. Dziesmas mantojusi no māsas Agates. No 1931 dzīvojuši Aulejā. 1941 dziesmas pierakstījis E. Melngailis un 1960 A. Krūmiņš. Aulejas etnogrāfiskā ansambļa vadītāja un galvenā dziedātāja. Savā darbībā centās sakausēt dzimtās Ludzas apkārtnes un Aulejas tradīcijas. Dziedājums ieskaņots skaņu platē; filmēta A. Slapiņa filmā “Kur dziesmiņa kājām gāja?” (Vīksna un Bendorfs 2000: 32) Jāpiebilst, ka ziņa par to, ka dziedājums ieskaņots skaņu platē, ir aplama: D. Dzalba mira 1980. gadā, Benediktas Mežales un Edmunda Goldšteina (1927–2008) sastādītā LP “Latviešu folklorā. Dienvidlatgales balsi. Auleja” tika ierakstīta 1985. un izdota 1986. gadā. Starp citu, *Olus bolsa* platē nav. Varbūt tas skaidrojams tā, ka tas varbūt bija D. Dzalbas no Nautrēniem līdzīgs paņemts repertuāra elements, resp., nav piederējis pie pārējo Aulejas dziedātāju pamatrepertuāra, un pēc Domicellas nāves, ieskaņojot plati, tāpēc nav uzņemts ierakstāmo dziesmu sarakstā.

²⁶ Sk. Melngailis 1952: 51, Nr. 287; 288 un 152, Nr. 923, 924, 925. Melngailis (1874–1954) D. Dzalbas dziedātās melodijas pierakstījis 1941. gada februārī.

²⁷ Sk. Melngailis 1952: 49, Nr. 272 (Kārsava); 53, Nr. 299 (Nautrēni); 56, Nr. 318 (Rēzeknes apvidus); 84, Nr. 479 (Mērdzene); 120, Nr. 713 (Kapiņi); 263, Nr. 1615 (Barkava) u. c. Transkripciju vidū ir arī bagātīgi ornamentēti div- un trīsbalsīgi piemēri: sk. Melngailis 1952: 215, Nr. 1310–1312; 217, Nr. 1326–1327 (Zvirgzdene); 228, Nr. 1399–1400 (Cibla) u. c.

Olus bols ir kvadrātiska divdaļu melodija, kurā ik daļu veido divas melorindas. Neparasts ir tā tekstuālais iekārtojums – viena melostrofa parastā divrinde ietvēruma vietā ietver veselu četrindi. Tādējādi *Olus bolsa* piecās melostrofās sanāk krietni vairāk teksta nekā Jūrkalnes dziesmas septiņās, kur ik melostrofā teksts bija divrinde, resp., divrinde un tās atkartojums. Anaptikšu blīvums un skaits te ir krietni lielāks nekā Jūrkalnes dziesmā:

1. vierši	–	vier ^Y ši (1. melostrofā, vienreiz)
2. siermām	–	sier'mām (1. melostrofā, vienreiz)
3. buordo ^{am}	–	buor ^Y do ^{am} (1. melostrofā, vienreiz)
4. gudrejami	–	gud ^e rejami (2. melostrofā, divreiz)
5. kas	–	kas ^Y (2. melostrofā, vienreiz)
6. sava dāet	–	sava ^l dāet (2. melostrofā, vienreiz)
7. es	–	es ^Y (3. melostrofā, vienreiz)
8. golva	–	gol ^Y va (3. melostrofā, vienreiz)
9. gudra	–	gud ^Y ra (3. melostrofā, vienreiz)
10. es	–	es' (4. melostrofā, divreiz)
11. ļelsi	–	ļel ^Y si (4. melostrofā, vienreiz)
12. atnes	–	at ^Y nes (5. melostrofā, vienreiz)
13. olsi	–	ol ^Y si (5. melostrofā, vienreiz)
14. atved	–	at ^Y ved (5. melostrofā, vienreiz)
15. tad	–	tad ^Y (5. melostrofā, vienreiz)

Melodijas pamatstruktūra ir necila – tā tikai pirmajā melostrofā pārsniedz kvartas apjomu. Taču šim apstāklim nevajadzētu maldināt – mūsu priekšā nav modāls šaurapjoma meloss: šī ir vienkārša, dejiska mažora melodija iezīmīgā 5/8 metrā. Tā harmoniski balstās regulārā tonikas un dominantes funkciju mijā. Daļu attiecība melostrofā ir tāda pati kā Jūrkalnes piemērā:

A A₁

Melodija norisinās mažora tetrahorda (1. melostrofā – tetrahorda ar ievadtoni) robežās. Izpildījuma gaitā notiek vienmērīga dziedātājas balss lejupslīdēšana: ja pirmā melostrofa sākas *C-Dur*, tad pēdējā jau ir *A-Dur*. Pēdējās melostrofas skala ir tetrahords *a-h-cis-d*. Melodiskās darbības apakšējā robeža visās melostrofās, atskaitot pirmo, ir tonika. Taču konstrukcijas un melodiskā procesa aspektā par toniku daudz svarīgāka ir tonkārtas trešā pakāpe (pēdējā melostrofā *cis*). Te vērojams kāds organizējošs, struktūru vienojošs konstruktīvs princips: trešā pakāpe ir melodiskās darbības ass – ikviena no melodiju veidojošajām četrām melorindām savā otrajā pusē atgriežas pie šā

toņa: melorindas ir it kā “uzvērtas” uz tā: melodija visu laiku “grozās” ap trešo pakāpi: nepārskaitļa frāzes apgūst melodisko telpu leļpus tās, pārskaitļa frāzes to apspēlē no abām pusēm.

Dziesmas 1. melostrofai attiecībā pret sekojošajām ir īpaša loma: tā ir ievads; tās pirmās taktis dziedātas *rubato*, tā ļaujot vēlāk iezīmēties izteiktam kontrastam starp ritmiski brīvo, lēno sākumu un motorisko, straujo, dejisko turpinājumu sekojošās melostrofās: 1. melostrofās gaitā temps īsā laika sprīdī (melostrofās pirmajā daļā) piedzīvo kāpumu no ♩ = 86 līdz ♩ = 138, kas tālāk saglabājas kā sekojošo melostrofu caurmēra temps.

Melostrofās daļu attiecības un melostrofu savstarpējās attiecības veidojas variēšanas procesā, kurā svarīga vieta ir ornamentācijai, resp., līdzās dažādu citu aspektu variēšanai kā variēšanas paņēmiens nozīmīga ir mainīgā melodijas ornamentēšana. Izmantotie paņēmieni ir divtoņligatūras un anaptikses. Pēdējo ir diezgan daudz. Anaptikšu lietojumam *Olus bolsā* piemīt šādas īpašības:

1. Anaptikses parādīšanās izraisa izmaiņas ikreizējā vārda struktūrā. Vārdam atbilstošajā melodijas segmentā šīs izmaiņas gūst atspoguļojumu tādā kārtā, ka tur, kur citādi visdrīzāk būtu atradusies kāda viena pati ritmiskā vērtība vai ligatūra, tagad parādās divi nodalīti melodiski ritmiski notikumi.
2. Anaptiktētas tiek tikai uzsvērtās taktsdaļas, resp., pusrindu (dipodiju) pirmajā un trešajā zilbē.
3. Anaptiktiski patskaņi tiek pievienoti slēgtām un aizvērtām zilbēm.
4. Anaptiktēti tiek līdzskaņi *r, d, s, l, t*, no kuriem *r, d, l* ir balsīgi, *s* un *t* – nebalsīgi, *d, t* ir slēdžeņi, *r, s* un *l* ir spraudēni. Kopīga visiem ir piederība pie *t. s.* apikālajiem līdzskaņiem.²⁸
5. Kā jau minēts, līdzās ligatūru un citu rotājumu lietojumam anaptikses ir ornamentācijas paņēmiens un melostrofu variēšanas līdzeklis.
6. Pirmajās četrās melostrofās katrā ir trīs, piektajā – četras anaptikses (sk. anaptikšu izkārtojumu *Olus bolsā* 129. lpp.), resp., anaptikšu izkārtojumā nav vērojami kādi lielāki sablīvējumi. Drīzāk iezīmīgas ir pirmās daļas 2. un 4. dipodija, kurās nevienā no melostrofām nav nevienas anaptikses.
7. 2. melostrofā vārda *gudrejami* anaptiksē lietots patskanis *e* (*gud^erejami*), kurpretim 3. melostrofā šī pati saknes zilbe vārdā *gudra* gūst anaptiksi *y* (*gud^yra*). Rodas iespaids, ka pirmajā

²⁸ Par apikāliem sauc līdzskaņus, kurus artikulē ar mēles galu (Grigorjevs 2013: 73).

- no šiem vārdiem anaptikses patskanis tiek saskaņots ar sekojošās zilbes *-re-* patskani.
8. Piemērā ir dažāda stipruma anaptikses, turklāt vienā gadījumā pat vienā un tajā pašā zilbē (vārdā): 3. melostrofā vārds *es* saņem skaidru anaptiksi *ʃ* (*esʃ*), bet 4. melostrofā šis pats vārds, turklāt divreiz, saņem vien nenoteiktas kvalitātes vokālisku pieskaņu, kas iezīmēta ar apostrofu (*es'*).
 9. Kā aprādīts 2. punktā, anaptikse parādās pie dipodijas pirmajām un trešajām zilbēm, ja tās ir slēgtas vai aizvērtas. Taču ne visas slēgtās un aizvērtās šādi pozicionētās zilbes D. Dzalba anaptikšu veidošanai izmanto – attiecīgās struktūras un pozicionējuma zilbju dziesmā pavisam ir 28.²⁹ No tām anaptikse pievienota 16, 12 iespējas atstājot neizmantotas, citiem vārdiem, izmantoti aptuveni 57% anaptikšu veidošanas iespēju. (Līdzīgi kā par A. Lāci, arī par D. Dzalbu var teikt, ka anaptikses viņas izpildījumā ir parasta parādība³⁰, taču ne visaptveroša.) Lai minēto attiecību interpretētu, nepieciešama D. Dzalbas repertuāra plašāka izpēte anaptikses aspektā.

Viens no pirmajiem jautājumiem, kas rodas *Olus bolsa*, tāpat kā A. Lāča dziesmas, sakarā, protams, ir par anaptikšu attiecībām ar runas praksi – vai tas ir fenomens, kas parādās dziedot, vai tās dziedāšanā ir ienākušas no runas prakses? Marta Rudzīte savā “Latviešu dialektoloģijā” raksta:

“Anaptikse nav raksturīga augšzemnieku izlokšņu parādība. Taču Kalsnavā (un citās tās kaimiņu izloksnēs?) sastopams patskaņa iespraudums aiz līdzskaņa vārda sākumā, piem., *s^atāps* (< *stabs*), *s^utulps* (< *stulbs*), *tⁱricināt* (< *tricināt*), *t^araks* (< *traks*) u. tml.” (Rudzīte 1964a: 290)³¹

Zīmīgā kārtā Antons Breidaks (1932–2002) savā disertācijā “Latviešu valodas latgalisko izlokšņu fonētika: diahronija un sinhronija” (krievu val., 1989) par anaptiksi nerunā, kas nevar būt nejaušība

²⁹ Melostrofu beigu dipodijas trešās zilbes nebūtu uzskatāmas par anaptikses potenciālas veidošanas vietām, jo tās ir zilbes, kas sakrīt ar melodijas toni, kas noslēdz ikreizējo melostrofu – pabeidz melodisko kustību, veidojot apstāju.

³⁰ Arī vienā no Melngaiļa 1941. gada februārī pēc D. Dzalbas dziedājuma darinātajām transkripcijām – kādā bagātīgi ornamentētā vasaras saulgriežu dziesmā ar refrēnu *Rūtu, rūtu!* – atrodamas izteiksmīgas anaptikses; sk. Melngailis 1952: 51, Nr. 287.

³¹ Kalsnavas pagasts atrodas Aiviekstes krastā, Vidzemes pusē. Tajā runātā izloksne pieder pie augšzemnieku dialekta nedziļajām sēliskajām izloksnēm (vairāk sk. Ābele 1936).

vai informācijas nepietiekamība, jo par citām skaņu iesprauduma/pievienojuma formām darbā runa ir, proti, par patskaņu epentēzi beigu zilbēs (piem., *koklys* ‘kakls’) un līdzskaņu protēzi un epentēzi (Breidaks 1989: 376 un 444, 426–429 un 453).

Par *Olus bolsa* teicēju D. Dzalbu ir zināms, ka viņa Aulejā ieprecējusies no Nautrēnu pagasta 1931. gadā, tātad apmēram 23 gadu veca. Tādējādi uz viņas runu, visticamāk, iespaidu bija atstājusi gan Aulejas, gan Nautrēnu izloksne, kuras abas pieder pie dziļajām nesēliskajām, resp., latgaliskajām izloksnēm, un par anaptiksi tajās nav izdevies atrast jēlkādas ziņas.³²

Tā nu arī *Olus bolsa* gadījumā pamatots šķiet pieņēmums, ka anaptikse tajā nav runas prakses atspoguļojums, bet gan patstāvīgs fenomēns, kas pieder vokālās muzicēšanas praksei un kam ir rotājuma daba, resp., tāpat kā Jūrkalnes gadījumā, te ir darīšana ar anaptiktiskiem rotājumiem.

Anaptikse un ligatūra. Anaptikse un zilbe

Ligatūras vokālajā mūzikā rodas, kad cits citu nomaina augstuma ziņā atšķirīgi melodijas toņi, taču tā, ka tiem cauri iet viens un tas pats patskanis/divskanis, kas visus toņus savieno.³³ Tādējādi toņus ligatūrās citu no cita nošķir to atšķirīgais augstums, nevis uzsākums ar jaunu fonēmu. Citiem vārdiem, visiem vienas ligatūras toņiem kopīgs ir tās pirmajā tonī uzsāktais patskanis/divskanis, kurš kā vienojošais vokāliskais elements stiepjas cauri visai ligatūrai. Kā tas redzams abās transkripcijās, anaptikšu gadījumos (un šī ir universāla dziedāto anaptikšu īpašība) rodas divi akustiski notikumi, kuriem nav kopīga, apvienojoša vokālisma, resp., tos nevieno kopīgs patskanis, tāpēc tie nesaslēdzas ligatūrā: anaptikse nāk ar savu atsevišķu vokālisko elementu – patskani, kas izveido savu sonoritātes virsotni. Kā jau tika aprādīts, anaptikses var būt izteiktākas un mazāk izteiktas, un tāda attiecīgi var būt arī sonoritātes virsotne. Tā kā sonoritātes virsotne ir zilbes pazīme, tad anaptikšu

³² Anaptikse publicētajos Nautrēnu izloksnes paraugos nav atrodama (sk. ADT. LI 1984: 73–88). Par Aulejas izloksni manā rīcībā nav tiešu ziņu, taču publicētais izlokšņu materiāls rāda, ka anaptikse ir sveša rietumos no Aulejas runātajai un Aulejas izloksnei tuvajai Izvaltas izloksnei (sk. ADT. LI 1984: 32–50). Tas pats sakāms par izloksni, kas runāta austrumos no Aulejas – Dagdas pagastā (sk. Rudzīte 1964b: 243), un par Aglonas pagasta izloksni ziemeļrietumos no Aulejas (sk. Rudzīte 1964b: 246–247).

³³ Divskaņi gan jau ligatūras sākumā (tūlīt pēc izrunāšanas) tiek reducēti par kādu patskani, parasti – divskaņa pēdējo patskani. Citādi tas ir ar *uo* un *ie*, kas pāriet patskanī *a*.

gadījumā mums ir darīšana ar zilbisku veidojumu, kas ir iemesls tam, kāpēc anaptikses transkripcijā nav iespējams attēlot ar ligatūrām.

No otras puses – zilbes latviešu tautasdziesmās ir vārsmojuma sastāvdaļas: tās katra piedalās vārsmojumā kā tā uzsvērtie vai neuzsvērtie, garie vai īsie elementi, kuru izkārtojums veido ikreizējo vārsmas pēdu. Taču anaptikses, kādas tās redzam abās analizētajās dziesmās, nav vārsmojuma sastāvdaļas, nav to veidojoši elementi: tās vārsmas veidošanā nepiedalās. Lūk, *Olus bolsa* atsevišķi izrakstīta ik melostrofā trešā takts, visur ērtākas salīdzināšanas labad transponēta *A-Dur*:

1. Tī bie mī - žu

2. Gu-dē-re - ja - mi

3. Maņ bie go - l' - va

4. Sau-ca ma - ņa

5. A-tē-nes o - l' - si,

Kā tas labi redzams slejā, nevienā no gadījumiem ar anaptiksi (2., 3. un 5. melostrofa) šis zilbveida elements neuzņemas nedz vārsmojumu veidojošas uzsvērtās, nedz neuzsvērtās zilbes lomu: uzsvaru – neuzsvaru režģis attiecīgajās taktīs anaptikšu dēļ neizmainās. Piemēra pēc pakāvēsimies pie 2. melostrofā. Tās slejā redzamā fragmenta tekstu (pagaidām ignorēsim anaptiksi) veido vārds *gudrejami*, kas atbilst vienai pilnai trohājiskai dipodijai ar tipisko uzsvaru miju – ˘ – ˘, kur vārda pirmā un trešā zilbe gūst izteiktus uzsvarus, bet otrā un ceturtā ir neuzsvērtas, turklāt ceturtā ir vājāka par otro. Anaptikses *-dē-* parādīšanās dipodijā

uzsvaru – neuzsvaru miju, uzsvērto un neuzsvērto zilbju attiecību un izkārtojumu neizmaina. Tas nenotiek nedz 3. melostrofā, nedz arī 5., kurā ir pat divas anaptikses. Anaptiktiskie veidojumi neliek mainīties pusriņdas zilbju kārtas skaitļiem: piemēram, aplūkojamajā piemērā nevienā gadījumā vārsmas otrā, neuzsvērtā zilbe pirms tās esošās anaptikses dēļ (2. un 5. melostrofa) no vārsmas veidojuma loģikas viedokļa nekļūst par vārsmas trešo zilbi, kurai tad būtu jābūt vai nu uzsvērtai, vai vājākai, vai arī spēka/vājuma ziņā vismaz tādai pašai kā anaptiktiskajam elementam. Tas, kas notiek slejas 2., 3. 5. melostrofās fragmentos, ir dipodijas uzsvērto zilbju (2. melostrofā – pirmās, 3. melostrofā – trešās un 5. gan pirmās, gan trešās) pārvēršanās par īpatnējām dubultzilbēm, kas kļūvis iespējams, pateicoties to slēgtajai vai aizvērtajai struktūrai un dziedātājas iemaņai šādu struktūru izmantot anaptiktisku rotājumu veidošanai.³⁴

Nule izklāstīto var vispārināt šādi: anaptiksēm dziesmās ir sillabiska bāze, taču tās funkcionē “nesillabiski” – līdzīgi ligatūrām. (Varbūt šo fenomenu varētu nosaukt par anaptiktiskām ligatūrām?) Citiem vārdiem, mūsu priekšā ir paradokssāls veidojums – sillabisks rotājums, un līdz ar to zilbju un toņu attiecību veids, ko var saukt par anaptiktiskām attiecībām.

Antons Breidaks par anaptiksi rakstā “Daži latgaliešu tautasdziesmu valodas jautājumi”

Minētais raksts publicēts krājumā “Latviešu folklorā – žanri, stils”, kas klajā laists 1977. gadā. Kā vēsta nosaukums, raksts ir veltīts vairākiem nelieliem jautājumiem. Anaptikse ir viens no tiem. Taču lasītāju tūlīt pat nākas brīdināt – termins *anaptikse* rakstā nekur nepārādās. Minētais fenomens tiek interpretēts šādi:

“Laikā, kad izveidojās latviešu tautasdziesmu metriskā forma, īsie galotņu patskaņi vēl nebija zuduši. Tautasdziesmās šie senie galotņu patskaņi ritma dēļ paturēti arī pēc tam, kad sarunu valodā tie bija jau zuduši. Rezultātā tautasdziesmu skandētāji un dziedātāji sāka tos uzskatīt par lāpāmajiem vokāļiem, kas iesprausti tikai ritma vajadzībām. Tāpēc par šādu ritma vokāli varēja derēt viens patskaņis visos gadījumos. Visbiežāk latviešu tautasdziesmās ritma patskaņa lomā ir *i* (resp. *y*), retāk *a*, *e* vai *u*.

³⁴ Te varētu būt vietā pieņēmums, ka, veidojoties anaptiksēm, līdzskaņi, kuriem anaptiktiskie patskaņi tiek pievienoti, kļūst ambisillabiski, resp., tie vienlaikus pieder abiem zilbiskajiem elementiem, kas arī varētu būt viens no faktoriem, kas uztvērei mazina anaptiktiskā veidojuma patstāvību. Tas tad arī nozīmētu to, ka anaptiktēšanas dēļ attiecīgie līdzskaņi nezaudē savu tautosillabiskumu.

Kurzemes, Zemgales un Vidzemes novada dziesmās ritma patskani sastop tikai vārda galotnē, bet ne vārda vidū. Turpretī latgaliešu tautasdziemās, ja meldija to prasa, lāpāmo vokāli var iespraust arī vārda vidū, piemēram, *mōsys gavydu jasareņu* “māsas gaužu asariņu” (FS 2005: 1912 no Nirzas), *a javy dzārōja ļavydoveņai nikod skaiški nastaigōt* “jau dzērāja jaunai sievai nekad skaisti nestaigāt” (FS 2005: 1917 no Nirzas), *syltys vējeņš pyute* “silts vējiņš pūta” tautasdziesmā no Mērdzenes [seko norāde uz: Melngailis 1952: 78, Nr. 445 – M. B.]” (Breidaks 1977: 217–218)

Sakarā ar citātu vietā ir šādas piezīmes:

1. Kā redzējām Jūrkalnes un Aulejas piemēros, anaptikses tajos nepiedalās vārsmas veidošanā, resp., nav vārsmas elementi. Lāpāmais vokālis (A. Breidaks lieto arī terminu *ritma patskanis*), kāds tas sastopams gan Kurzemes, Zemgales un Vidzemes, gan Latgales dziesmās un kāds tas ir aprakstīts pētniecībā, vienmēr ir vārsmojuma elements: tas tiek pievienots tur, kur ikreizējais vārds pats ar savām zilbēm pilnu vārsmu nodrošināt nespēj. Iestarpinātais y A. Breidaka piemēros nule minētajā nozīmē neko “nelāpa”, resp., tas nav lāpāmais vokālis.
2. Kā par to pārliecinājāties, pateicoties Augusta Lāča dziesmai, anaptikses nav Latgales dziesmu privilēģija, kaut gan kopumā materiāls rāda to nesalīdzināmi biežāku klātbūtni tajās. Ja pētnieks lieto tikai 20. gadsimtā publicētos, resp., iespiestos tautas mūzikas materiālus, tad tiešām var rasties iespaids, ka anaptikse ir ekskluzīva latgaliešu dziesmu īpašība.
3. Iespējams, ka A. Breidaks savā rakstā no termina *anaptikse* vairās tāpēc, ka tas ir fonētikas termins un kā fonētikas parādībai anaptiksei tad būtu bijis jābūt atspoguļotai viņa 1974. gada rakstā “Latgaliešu tautas dziesmu fonētikas jautājumi”, taču tas tā nav (sk. Breidaks 1974).

Nobeigums

Šis nelielais pētījums nevar lepoties ar reprezentatīviem rezultātiem – divu dziesmu analīze spēj sniegt labi ja ievadošu ieskatu. Tā mērķis arī no sākta gala nebija tālejoši vispārinājumi, bet gan krietni pieticīgāk – fenomena (dziesmu anaptikses) provizoriska raksturošana, tā norobežošana no citām parādībām, pamatīpašību aprakstīšana, tā pētniecībai piesakot fenomena pastāvēšanu un sagatavojot vai priekšvēstot kādu plašāku nākotnes pētījumu, kuram gan, visdrīzāk, būs tapt kāda cita pētnieka izpildījumā. Tajā pašā laikā vairākas domas, šķiet,

varētu cerēt uz palikšanu zinātnisko atziņu krājumā, piemēram, diezin vai dziesmu anaptikses iespējams kvalificēt citādi kā īpatnēju rotāšanas veidu. Taču tas neko nemaina attiecībā uz nākotnes pētniecības sagaidāmo apjomu – lai pārliecinoši noteiktu likumsakarības, būs nepieciešams darināt daudzus desmitus sīksīku transkripciju, veikt mērījumus, apkopot un analizēt statistiku, veikt salīdzinājumus ar līdzīgām citu tautu praksēm utt. Turklāt tēma ir starpdisciplināra, un tās izstrāde prasa konsultēšanos vai sadarbību ar filologiem – dialektologiem, fonētiķiem/fonologiem. Tā nu atliek cerēt, ka šai nelielajai studijai būs uztakts loma iepretim apjomīgākam darbam, kas gaidāms nākotnē.

Avoti

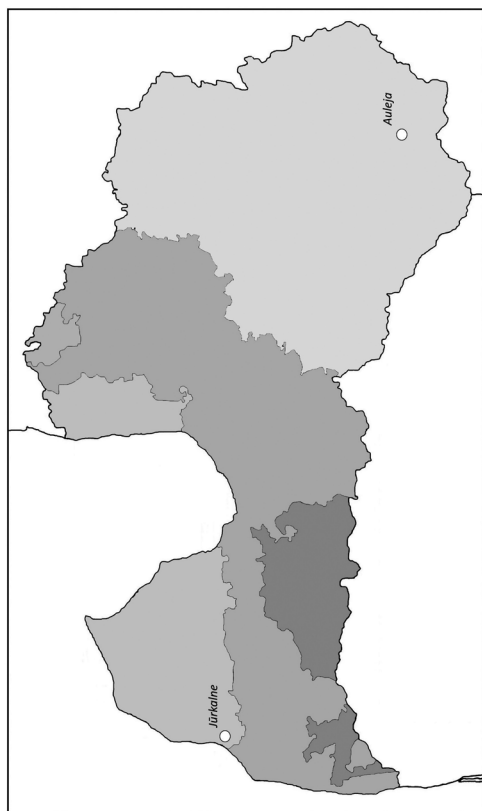
- ADT. LI 1984** – *Augšzemnieku dialekta teksti. Latgaliskās izloksnes*. Atb. red. A. Blinkena. Rīga: LPSR ZA Andreja Upīša Valodas un literatūras institūts; izdevniecība “Zinātne”, 1984.
- Boiko, Lancere un Beitāne 2009** – *Latviešu tradicionālās mūzikas antoloģija. Anthology of Latvian Traditional Music*. CD. Sast.: M. Boiko, G. Lancere, A. Beitāne. Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2009.
- LFK mlp.** – *Latviešu folkloras krātuves mājaslapa*. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lfk.lv/kratuve/records.jsp?lg=lv> [skatīts 1.8.2015].
- LTDz X 2013** – *Sadzīves un ģimenes ieražu dziesmas. Precības*. Latviešu tautasdziesmas. 10. sēj. Red. B. Krogzeme-Mosgorda. Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta Latviešu folkloras krātuve; izdevniecība “Zinātne”, 2013.
- MB LPP Auleja 1978** – Mārtiņa Boiko lauka pētījumu piezīmes. Nodaļa *Auleja 1978*.
- Melngailis 1952** – Melngailis, Emīlis. *Latviešu mūzikas folkloras materiāli II. Maliēna*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1952.
- Mežale un Goldšteins 1986** – *Latviešu folkloras. Dienvidlatgales balsi. Auleja*. Sast.: B. Mežale un E. Goldšteins. LP, Melodija, C30 24885 002, 1986.
- Rudzīte 1964b** – Rudzīte, Marta. *Latviešu izlokšņu teksti*. In: Rudzīte, Marta. *Darbi latviešu dialektoloģijā*. Rīga: LU Filoloģijas fakultāte, Baltu valodu katedra; LU Akadēmiskais apgāds, 2005, 173.–251.
- Vītoliņš 1958** – Vītoliņš, Jēkabs. *Darba dziesmas. Izlase*. Latviešu tautas mūzika I. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1958.
- Vītoliņš 1973** – Vītoliņš, Jēkabs. *Gadskārtu ieražu dziesmas*. Latviešu tautas mūzika. Rīga: Latvijas PSR ZA Andreja Upīša Valodas un literatūras institūts; izdevniecība “Zinātne”, 1973.
- Vītoliņš 1986** – Vītoliņš, Jēkabs. *Precību dziesmas*. Latviešu tautas mūzika. Rīga: Latvijas PSR ZA Valodas un literatūras institūts; izdevniecība “Zinātne”, 1986.

Literatūra

- Ābele 1926** – Ābele, Anna. Piezīmes par Dundagas izloknes fonētiku. *Filologu biedrības raksti VI*. Rīga: Filologu biedrība, 1926, 22.–30.
- Ābele 1936** – Ābele, Anna. Anaptikse Kalsnavas izloksnē. *Ceļi VII*. Rīga: Ramaves apgāds, 1936, 89.–96.
- Agustoni 1993** – Agustoni, Luigi (in Zusammenarbeit mit Johannes B. Göschl, Godehard Joppich und Heinrich Rumphorst). Gregorianischer Choral. *Musik im Gottesdienst. Ein Handbuch zur Grundausbildung in der katholischen Kirchenmusik*. Band 1: *Historische Grundlagen – Liturgik – Liturgiegesang*, hrsg. von Hans Musch. 5. Auflage. Regensburg: ConBrio, 1993, 199–356.
- Ambrazevičius 2005** – Ambrazevičius, Rytis. *Psychoacoustic and Cognitive Aspects of Musical Scales and their Manifestation in Lithuanian Traditional Singing*. Summary of the Doctoral Dissertation. Vilnius: Lithuanian Academy of Music and Theatre, 2005.
- Baņģiere 1999** – Baņģiere, Asnate. Nekotorye nabljudenija nad javlenijami anaptiksy v latyšskih govorah. *Fonetika i akcentologija*. Konferencija po baltistike. Sankt-Peterburg, 2–4 marta 1999 g., 10–11.
- Bendorfs 1970** – Bendorfs, Vilis. Mūzikas folkloras materiālu 1969. gada vākuma īpatnības (Alūksnes, Gulbenes un Ventspils rajons). *LPSR ZA Vēstis*, Nr. 8(277), 1970, 108.–112.
- Breidaks 1974** – Breidaks, Antons. Latgaliešu tautas dziesmu fonētikas jautājumi. *LPSR ZA Vēstis*, Nr. 10(327), 1974, 127.–136.
- Breidaks 1977** – Breidaks, Antons. Daži latgaliešu tautasdziesmu valodas jautājumi. *Latviešu folklorā – žanri, stils*. Atb. red.: E. Kokare, J. Darbiniece. Rīga: Zinātne, 1977, 215.–225.
- Breidaks 1989** – Breidak, Anton. *Fonetika latgal'skih govorov latyšskogo jazyka: diahronija i sinhronija*. Dissertācija na soiskanie učennoj stepeni doktora filologičeskikh nauk. In: Breidaks, Antons. *Darbu izlase*, 1. sēj. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 239.–482.
- Breidaks 1999** – Breidaks, Antons. *Ievads baltu valodniecībā*. 2. daļa. In: Breidaks, Antons. *Darbu izlase*, 1. sēj. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 567.–601.
- Bušmane 1989** – Bušmane, Brigita. *Nīcas izloksne*. Rīga: Zinātne, 1989.
- Crystal 2008** – Crystal, David (ed.). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. 6th ed. Blackwell Publishing, 2008.
- Grigorjevs 2013** – Grigorjevs, Juris. Latviešu valodas skaņu un fonēmu sistēma. *Latviešu valodas gramatika*. Red.: D. Nītiņa, J. Grigorjevs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2013, 33.–79.
- Endzelīns 1951** – Endzelīns, Jānis. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1951.
- Juhász and Sipos 2010** – Juhász, Zoltán; Sipos, János. A Comparative Analysis of Eurasian Folksong Corpora, using Self Organising Maps. *Journal of Interdisciplinary Music Studies*, vol. 4, issue 1, spring 2010, 1–16.

- Karulis 1992** – Karulis, Konstantīns. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga: Avots, 1992.
- Levy et al. 2001** – Levy, Kenneth; Emerson, John A.; Bellingham, Jane; Hiley, David; Zon, Bennett. Plainchant. *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. 2nd ed., vol. 19. London: Macmillan Publishers Limited, 2001, 825–886.
- Liepa 1968** – Liepa, Elmārs. Zilbju struktūra, veidi un robežas vārdā. *Latviešu leksikas attīstība*. Rīga: Zinātne, 1968, 319.–335.
- LVG 2013** – *Latviešu valodas gramatika*. Red.: D. Nītiņa, J. Grigorjevs. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2013.
- Mežs un Leikuma 2015** – *Viena zeme, vieni laudis, nav vienāda valodiņa. Latviešu valodas izlokšņu paraugi*. Red.: I. Mežs, L. Leikuma. Sērija *Mantojums*. 3 CD. UPETT CD084, 2015.
- Plāķis 1940** – Plāķis, Juris. Anaptikse Lejaszemgales izlokšnēs. *Rīgas Latviešu biedrības Zinātņu komitejas Rakstu krājums*. Rīga: RLB, 1940, 68.–71.
- Rudzīte 1964a** – Rudzīte, Marta. *Latviešu dialektoloģija*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1964.
- Strautniece 2012** – Strautniece, Daiga. *Sventājas latviešu valoda – statika un dinamika*. Promocijas darbs filoloģijas doktora grāda iegūšanai. Liepāja: Liepājas Universitāte, Kurzemes humanitārais institūts, 2012.
- Vīksna un Bendorfs 2000** – Vīksna, Māra; Bendorfs, Vilis. *Tautas mūzikas teicēji, vācēji, pētnieki*. Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, Latviešu folkloras krātuve; izdevniecība “Zinātne”, 2000.
- Vītoļiņš 1955** – Vitolin’, Jakov. *Voprosy izučeniija lathyšskoj narodnoj muzyki (na materiale narodnyh pesen Liepajskoj etnografičeskoj oblasti)*. Dissertacija na soiskanie učeņoj stepeni kandidata iskusstvovedeniija. Rīga: Akademija nauk Latvijskoj SSR, Institut etnografii i fol’klora; Gosudarstvennaja konservatorija Latvijskoj SSR, Kafedra istorii muzyki, 1955.
- Vītoļiņš 1959** – Vitolin’, Jakov Janovič. *Issledovanija v oblasti lathyšskoj narodnoj muzyki*. Dissertacija na soiskanie učeņoj stepeni doktora iskusstvovedeniija. Rīga: Akademija nauk Latvijskoj SSR, Institut etnografii i fol’klora; Gosudarstvennaja konservatorija Latvijskoj SSR, Kafedra istorii muzyki, 1959.
- Vītoļiņš 1969** – Vitolin’, Jakov Janovič. *Lathyškaja narodnaja pesnja*. Fol’klornaja biblioteka ljubitelja muzyki. Moskva: Sovetskij kompozitor, 1969.
- Vītoļiņš 1972** – Vītoļiņš, Jēkabs. Tautas mūzika. In: Vītoļiņš, J.; Krasinska, L. *Latviešu mūzikas vēsture I*. Rīga: Liesma, 1972, 7.–67.
- Vītoļiņš 1976** – Vitolin’, Jakab. Lathyškoe narodnoe muzykal’noe tvorčestvo (sobiranie, publikacija, issledovanija). *Muzykal’naja kul’tura Latvijskoj SSR*. Red. Ja. Vitolin’. Moskva: Muzyka, 1976, 90–113.
- VPSV 2007** – *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Red. V. Skujiņa. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007.

Pielikums

Karte: Libiāņi, vidus un auzšiemnieku dialekta areāli, un vidus dialekta zemgališķo izlokņu ar anapitki izplatība. Jūrkalne un Aulejas atzīmētas vietas.*

* Latviešu valodas dialektu un vidus dialekta zemgališķo izlokņu ar anapitki robežas izrīzētas pēc latviešu valodas izlokņu kartes izdevumā: *Viena zeme, vieni ļaudis, nav vienāda valodība. Latviešu valodas izlokņu paraugi* (Sērīļa Mantojums. 3CD, UPETT CD084; 2015) Skat. Mežs un Leikuma 2015 – literatūras sarakstā

1. attēls. Karte

$\text{♩} = 92$ $\text{♩} = \text{détaché}$

1. Es iz - jā - ju prū - šu ze - mi Kok'šē-da - m(s), spē - lē - dām.

2. Prū - šu mei - tas man' gri - bē - ja Pa'r'jūnku - ri pa - tu - rē - ti. Prū - šu mei - tas man' gri - bē - ja Pa'r'jūnku - ri pa - tu - rēt.

$f \sim ff$

3. Ne - pa - lik - šu, prū - šu mei - tas, Mār'pāšām ir Kor - ze - mē - i, Ne - pa - lik - šu, prū - šu mei - tas, Mār'pāšām ir Kor - ze - mē.

4. Mār'pāšām i - r' Ko-r'e ze - mē - i Sē - tā jau - na fi - ga - vi - pa. Mār'pāšām ir Ko-r'e ze - mē - i Sē - tā jau - na fi - ga - vij'.

$\text{♩} = 92$

5. No - lū - ko - tā, sa - die - rē - ta, Ne - mi - to - ti gre - dzen - ti - pi. No - lū - ko - tā, sa - die - rē - ta, Ne - mi - to - ti gre - dzen - ti p'.

6. Nu ar Die - vu, prū - šu mei - tas, Nu es brau - cu uz Kor - ze - mi, Nu ar Die - vu, prū - šu mei - tas, Nu es brau - cu uz Kor - zem'.

7. Nu es brau - cu uz Kor - ze - mi, Paš' pie sa - ves fi - ga - vi - pas. Nu es brau - cu uz Kor - ze - mi, Paš' pie sa - ves fi - ga - vij' (s).

2. attēls. 1. transkripcija: Augusta Lāča dziesma "Es izīāju prūšu zemi"

$c = \sim c^d$ $\downarrow = 86$ $\downarrow = 96$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$

$c = \sim c^d$ $\downarrow = 86$ $\downarrow = 96$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$

1. Mal-ņi vie - r^h-ši bol-tim ro - gim, Tī bie mī - žu o^a-ruo-je - ņi, Va-ci vei - ri sie-r^h-mām buo - r^h-dō^am, Tī bie o - lys dzā-ruo-ņeņ'.

$h = \sim h^d$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$

$h = \sim h^d$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$

2. O - lus, o - lus, bran-di - ve - ni, Gu^d-re - ja - mi te - vi dzert, Kas^hvar te - vi sa - val-dāet.

$b = \sim b$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$

$b = \sim b$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$

3. E-s^hva - rie - ju o - lu dzert, Maņ bie go - l^h-va ne-sie - je - ņa, Maņ bie gu - d^h-ra mo - tis meļ - ta, Kas pī - de - vāe pa - dū - meņ'.

$b = \sim b^d$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$

$b = \sim b^d$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$

4. Ols kan - ne - na, bi - ķe - rei - tāe, Sau-ca ma - ņa dzā-ruo-je - ņa, E-s^hna - be - ju dzā-ruo-ņeņš, E-s^hbeļ'le - l^h-si dzī-duo-tuojs.

$a = \sim a$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$

$a = \sim a$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$ $\downarrow = 138$ $\downarrow = 104$

5. Kū dzi-duo - šu, tuk-ša kan - na: A-t^h-nes o - l^h-si, tad dzi-duo - šu. Kū ru - nuo - šu, ti - kai muo - tae: A-t^hved mei - tu, ta-d^hru - nuoš.

3. attēls. 2. transkripcija: Domicellas Dzalbas "Olus bolss"

Anapliksšu izkārtojums dziesmā «Es izjātu prūšu zemi»

Pirmā daļa												Otrā daļa																							
1. pusrinda (dipodija)				2. pusrinda				3. pusrinda				4. pusrinda				1. pusrinda				2. pusrinda				3. pusrinda				4. pusrinda							
1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.				
1. melo- stroļa								Kok ^e .																											
2. melo- stroļa								Par ^e																											
3. melo- stroļa								Man ^e																											
4. melo- stroļa				ir ^e	Kor ^e .							Man ^e								Kor ^e .															
5. melo- stroļa																																			
6. melo- stroļa																																			
7. melo- stroļa								Pais ^e																				Pais ^e							

Anapliksšu izkārtojums Oļus bolsā

Pirmā daļa												Otrā daļa																							
1. pusrinda (dipodija)				2. pusrinda				3. pusrinda				4. pusrinda				1. pusrinda				2. pusrinda				3. pusrinda				4. pusrinda							
1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.				
1. melo- stroļa				vier ^e .																															
2. melo- stroļa												Gud ^e .																							
3. melo- stroļa				Es ^ʹ																															
4. melo- stroļa																																			
5. melo- stroļa																																			

4. *attēls*. Anapliksšu izkārtojumi

Ieva ELSBERGA, Sandra KALNIŅA,
Laura RITENBERGA-KINDERE

**VALODU KONTAKTU LOMĀ SEMANTISKĀ
LAUKA ‘VIDE’ PAPLAŠINĀŠANĀS PROCESOS:
JĒDZIENU ‘VALODAS VIDE’ UN ‘VIDES VALODA’
MŪSDIENU INTERPRETĀCIJA**

**The Role of Language Contacts in Expanding of Semantic
Field *vide* (*Environment*) in Latvian: the Contemporary
Interpretation of Concepts *vides valoda* (*Environment of
Language*) and *valodas vide* (*Language Environment*)**

Summary

The present article aims to explore the use of two concepts – *valodas vide* (environment of language) and *vides valoda* (environmental language) in several languages (the English translation given for both terms serves only the purpose of understanding and should not be used as a guideline for translating these terms). As it is, those two concepts have no explanation in Latvian that would be overall accepted and used. The first one – *valodas vide* – has been defined as a term, and has been widely accepted in language use. The second concept – *vides valoda* – has not been defined at all, although it seems to be a necessary addition. As the paper reveals, Latvian is not the only language that shows this tendency towards ambiguous use of the same terms or ambiguous terms for same purposes in language use. Even though English seems to have defined at least the first one within ecolinguistics (*environment of language*), it is sometimes not the only one (there are examples of use of *ecology of language* that seem to mean the same) and there is still the problem of the second one – *vides valoda* that takes on forms such as *milieu language* or *environmental language*, none of which are very clear.

As to other languages that have been analysed in this article – German, Russian, Italian, Portuguese, Spanish, and Swedish (in order of appearance) – it is clear that none has a clearly defined terminology for the two concepts. The biggest problem faced by many of them is the use of similar concepts for IT (which actually poses a problem in Latvian as well) and the difficulties of isolate them for different uses.

On the whole, unambiguous terminology is needed for the two concepts, in Latvian as well as in other languages. Clarity is essential when there is sample evidence for the use of these concepts but no fundamental research as a reference.

Valodu kontaktu būtiskā loma daudzu valodu attīstībā nav noliedzama, tāpat kā uzsverama ir latviešu valodas runātāju vēlme vai nepieciešamība izteikt savā valodā dominējošajā kontaktvalodā (vācu, krievu vai angļu) pausto jēdzienisko saturu. Valodu kontakti saistīti ar vēsturisko situāciju Latvijas teritorijā. Vispirms jārunā par vācu valodas ietekmi, kam bija liela loma valodas veidošanas procesos, – pirmās grāmatas Latvijas teritorijā iznāca vācu valodā, no kuras vēlāk tika aizgūti daudzi vārdi. Tālāk izsekojama krievu valodas nozīme latviešu valodas attīstības procesā, un visbeidzot uzmanība pievēršama angļu valodai, kuras ietekme īpaši strauji palielinājusies pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā. Māris Baltiņš atzīmē, ka iepriekšminētās trīs kontaktvalodas iespaidojušas latviešu terminoloģijas attīstību 150 vai 200 gadu laikā, tomēr šo posmu nevajadzētu dalīt tikai trijās daļās, jo vācu un krievu valoda vairāk nekā 50 gadus abas reizē ir ietekmējušas latviešu valodas attīstību. M. Baltiņš piedāvā piecus attīstības posmus:

I – Vācu valodas dominances laikmets (no latviešu laicīgās rakstniecības un preses sākumiem līdz XIX gadsimta 80. gadu beigām).

II – Vācu un krievu valodas konkurences pirmais cēliens (no XIX gadsimta 80. gadiem līdz neatkarīgas valsts izveidei).

III – Vācu un krievu valodas konkurences otrais cēliens (XX gadsimta 20. un 30. gados).

IV – Krievu valodas dominances posms (no 1945. gada līdz XX gadsimta 90. gadu sākumam).

V – Angļu valodas dominance (kopš XX gadsimta 90. gadiem)” (Baltiņš 2008, 67).

Dominējošās kontaktvalodas mainās, tomēr to ietekme uz latviešu valodas attīstību paliek neapstrīdama. Attiecībā uz vārdu *vide* būtiski ir pēdējie trīs iepriekšminētie attīstības posmi, jo vārdu *vide* pirmo reizi izdevies konstatēt 1920. gadā Izglītības ministrijas Terminoloģijas komisijas Tehniskās sekcijas vārdu sarakstā ar tulkojumiem vācu valodā (*Milieu*) un krievu valodā (*среда*) (IMM 1920: 236). Vārds iekļauts arī “Zinātniskās terminoloģijas vārdnīcā” ar atbilstmēm krievu un angļu valodā (ZTV 1922: 59). Vācu valodā savulaik ir bijušas grūtības izteikt ‘vides’ jēdzienu, tāpēc tika aizgūts franču vārds *milieu*. Acīmredzot Terminoloģijas komisijas locekļi meklēja tādu atbildmi latviešu valodā, kas vislabāk raksturotu viņiem zināmo vācu un krievu vārdu nozīmi. Šāda atbilde tika atrasta, lietojot populāro vārddarināšanas modeli latviešu valodā, proti, pievienojot

derivatīvo galotni saknei *vid-* (XX gs. sākumā latviešu valodā samērā plaši tika lietots polisemantisks vārds *vidus*, kas pēc nozīmju potenciāla bija piemērotākais materiāls jauna vārda darināšanai). Iespējams, tas noticis krievu valodas parauga ietekmē (*среда* no *середина*) (Fasmer 2004: 607).

Dažkārt dominējošās kontaktvalodas vienībām nav tiešu ekvivalentu latviešu valodā, par ko liecina, piemēram, Jēkaba Dravnieka (1858–1927) 1910. gadā izdotajā “Vācu-latviešu vārdnīcā” vārdiem *Milieu* un *Umgebung* piemeklētas latviešu atbildes *apkārtnē*, *apkaimē*, *darba lauks* un arī *vidus* (VLV 1910: 765, 1121). Tātad var pieņemt, ka līdz 1910. gadam vārds *vide* vēl nebija darināts. Lai gan nav izdevies atrast atbilstošus kontekstus un noskaidrot sēmas ‘vide’ sākotnējo variantu, ir pamats domāt, ka laiks no 1910. līdz 1920. gadam varētu būt saistīts ar vārda *vide* izcelsmi.

Terminoloģijas komisijas speciālisti izvēlējās vārdu *Milieu*, lai gan ar nozīmi ‘apkārtnē’ vācu valodā vairāk lieto vārdus *Umgebung* un *Umwelt*, bet *Milieu* un *Medium* biežāk izmantoti ģeoloģijā (KLUGE 1999). Šāda izvēle notikusi, iespējams, tāpēc, ka saskaņā ar vācu valodas speciālistu novērojumiem vārdu *Milieu* vairāk lieto, lai apzīmētu tuvāko apkārtni, un iespējams arī, ka franču valodas ietekmē.

Vācu valodā vārds *Umgebung* ar nozīmi ‘apkārtnē’ pirmo reizi tika lietots vāciski rakstošā dzejnieka Jensa Bagesena (*Jens Baggesen*, 1764–1826) darbos. Kopš 1909. gada noteicošā ir Jakoba fon Iskilla (*Jacob von Uekskull*, 1864–1944) jēdziena ‘*Umgebung*’ interpretācija, proti, *Umgebung* ir viss, ko dzīvie organismi var patērēt no apkārtnes, un arī tas, ko šī dzīvā būtne ietekmē savā apkārtņē, jeb mijiedarbība starp dzīvu būtni un apkārtni (KLUGE 1999: 846). Par organismu un vides attiecībām, skaidrojot jēdzienu ‘dabas aizsardzība’, runā arī Birusa Uzija, kas disertācijā pievērsusies dabas aizsardzības terminiem (Uzija 1991: 18).

Vēlāk, līdz 1945. gadam, vācu un krievu valodas konkurences otrajā cēlienā vārda *vide* nozīme saistīta ar dabas zinātnēm, un šī saistība turpinās arī krievu valodas dominantes posmā. Par to liecina pētījums par terminu *vide* latviešu valodas vārdnīcās un mācību literatūrā, kurā konstatēts, ka vārds *vide* pārsvarā tiek lietots saistībā ar dabas zinātnēm, ar nozīmi ‘apkārtnē’, ‘apkārtējo apstākļu kopums’ (Kalniņa 2013^a: 66, 69). XX gs. 70.–80. gados (līdz 90. gadu sākumam) konstatēts plašs vārdu savienojumu ar *vide* klāsts, pārsvarā sniedzot atbildes krievu valodā un vārda nozīmi atspoguļojot ne tikai saistībā ar dabas zinātnēm (piemēram, *sociālā vide*, *darba vide*) (Kalniņa 2013^a: 71).

M. Baltiņa rosinātais kontaktvalodu ietekmes piektais attīstības posms, proti, angļu valodas dominante pēc 1990. gada, iezīmē vairākus vārda *vide* sastatījumus ar angļu valodas vienībām (*environment, surroundings, setting, medium, milieu, ambience*), no kuriem biežāk izmantotais ir *environment*. Iespējams, tieši angļu valodas iespaidā vārds *vide* latviešu valodā tiek lietots īpašības vārda funkcijā, kas varētu būt tiešs pārnese no angļu vārda *environmental* (Kalniņa 2014^a). Šis fakts varētu būt viens no iemesliem vārda nozīmes paplašināšanās tendencei. Angļu valodā *environment* nozīme saistīta ar apkārtni, kas ietver vietu vai lietu, vai fiziskiem apstākļiem, kuros norit cilvēka dzīve vai kuros eksistē kāda lieta¹, tomēr skaidrojumā ir ņemti vērā arī politiskie, fonētiskie, sociālie, kultūras un informācijas tehnoloģiju aspekti, kas norāda uz vārda *vide* lietojumu ne tikai ekoloģiskā nolūkā vai saistībā ar dabu (OED 2014).

Mūsdienās vārds *vide* lietots dažādos vārdu savienojumos gan lietvārda funkcijā (piemēram, *jūras vide, darba vide, ūdens vide*), gan īpašības vārda funkcijā, lietvārda ģenitīva formu piemērojot kā apzīmētāju (piemēram, *vides aizsardzība, vides kvalitāte, vides politika, vides apziņa, vides piesārņojums*). Jēdzieni ‘vides valoda’ un ‘valodas vide’ ir labs piemērs, lai izprastu leksēmas *vide* lietojumu gan lietvārda, gan īpašības vārda funkcijā. Turklāt tematiski vārds *vide* tiek izmantots dažādu jomu leksikā, piemēram, veselības aizsardzība un medicīna, nodarbinātība, sociālie apstākļi, kultūra, cilvēka garīgā dzīve, dabaszinātnes un humanitārās zinātnes, ekosistēmas u. c. (Kalniņa 2013^b:192). Vārda *vide* semantika latviešu valodā saistīta ar nozīmi ‘vieta, kurā kas atrodas’ (LLVV 1996: 417), arī ‘materiālā apkārtnē’ un ‘eksistences apstākļu kopums’ (LVV 2006: 1167). Semantiskā lauka ‘vide’ paplašināšanās process intensīvāks kļuvis 90. gadu beigās, kad straujš vārdlietojumu skaita pieaugums norādīja uz izmaiņām lauka attīstībā. Pirmo reizi par to runāts 2014. gada 6.–7. novembrī Ļubļinā notikušajā starptautiskajā konferencē *Linguistics Beyond and Within* (Kalniņa 2014^b).

Mūsdienās šā vārda skaidrojumu joprojām saista ar ekoloģiskiem faktoriem un dabu. Tomēr leksēmas lietojums dažādās citās nozarēs, t. sk. valodniecībā, ļauj izteikt pieņēmumu, ka vārda semantika ir paplašinājusies.

Pētījuma **mērķis** ir analizēt jēdzienus ‘valodas vide’ un ‘vides valoda’ dominējošās kontaktvalodās (vācu, krievu, angļu), kā arī – plašākam salīdzinājumam – vairākās nozīmīgās Eiropas valodās

¹ ‘the area surrounding a place or a thing’ and ‘the physical conditions in which a person lives and develops or a thing exists’ Oxford English Dictionary (2014).

(franču, itāļu, portugāļu, spāņu un zviedru), lai rosinātu diskusiju par nepieciešamību definēt jēdzienu ‘vides valoda’, kā arī paplašināt jēdziena ‘valodas vide’ skaidrojumu, vienlaikus nošķirot to no jēdziena ‘lingvistiskā vide’. Plašāks analizējamo valodu loks ļauj pārliecināties, vai iespējams vilkt paralēles jēdzienu lietojumā dažādās valodu grupās un vai iespējams uzskatīt, ka šo jēdzienu saturs dažādās valodās neatšķiras.

Jēdzieni ‘vides valoda’ un ‘valodas vide’ vācu valodā

Vācu valodā sastopami vismaz četri vārdi, kurus lieto ar nozīmi ‘apkārtnē’, proti, bez populārajiem *Umgebung*, *Umwelt* sastopami arī *Medium* un *Milieu*.

Vācu valodā jēdziens ‘vide’ aptver plašu nianšu spektru – *Umgebung*, *Umfeld*, *Peripherie*, *Szene*, *Milieu*, *Ambiente* (DUDEN 2015), kuru nozīme ir ‘apkaime’, ‘apkārtnē’, ‘perifērija’, ‘vide’, ‘atmosfēra’.

Gan jēdziens ‘valodas vide’, gan ‘vides valoda’ vācu valodā tiek formulēti ar vācu valodai raksturīgiem salikteņiem, kuri atkarībā no attiecinājuma sastāv no vārda *valoda* un vārda *vide*, kam vācu valodā ir vairāki apzīmējumi (gan tipiski vāciski (*Umgebung* – *Umgebungssprache*, *Sprachumgebung*), gan aizguvumi, piemēram, no franču valodas (*Milieu* – *Sprachmilieu*)). Ar vācu *Umgebungssprache* tiek apzīmēta valoda, kura tiek izmantota kā pamatvaloda kādā kopienā (Lippert 2010: 27), *Sprachumgebung* ir datorspeciālistu vidē bieži lietots termins. *Sprachmilieu* ir novecojis tādas šaurākas sociālas vides apzīmējums, kura ietekmē cilvēka valodas paradumus un spējas (Wirtschaftslexikon.co 2015). Ar *Milieusprache* vācu valodā apzīmē žargonu jeb kādai atsevišķai sociālajai grupai piederošu izteiksmes veidu (Schafroth 2014, 160).

Jēdzieni ‘valodas vide’ un ‘vides valoda’ krievu valodā

Krievu valodā jēdzienu ‘vide’ izsaka vārds *среда*. Apjomīgajā Maksa Fasmera krievu valodas etimoloģijas vārdnīcā apgalvots, ka *среда* cēlies no baznīcslāvu valodas un tiek lietots novecojušā vārda *среда* vietā (Fasmer 2004: 740). Turpat skaidrots arī *среда*, uzsverot, ka vārds aizgūts no baznīcslāvu valodas ar nozīmi ‘*срединна*’, ‘*среду*’, latviešu valodā – ‘vidū’, ‘starpā’ (Fasmer 2004: 607). Citā, jaunākā etimoloģijas vārdnīcas izdevumā vispār nav iekļauts *среда*, atrodams tikai viens *среда* skaidrojums kā nedēļas vidējā diena starp otrdienu un ceturtdienu, vārda cilmi saistot ar faktu, ka slāvi sāka

skaitīt nedēļas dienas no svētdienas. Salīdzinājumam var minēt vārda *среда* nozīmi ‘окружение’² vai ‘обстановка’³ (Černyh 2006: 196).

Šis apgalvojums pamato krievu valodā bieži lietoto apzīmējumu *окружающая среда*, kas latviešu valodā tulkots burtiski – *apkārtējā vide*.

Arī Jānis Endzelīns runā par aizguvumiem no slāvu valodām. 1899. gadā viņš raksta, ka Brukners uzskata: vārdi ar slāvu *o* arī ir aizgūti no krievu valodas, piemēram, *природа* – baltkrievu *доба*, lietuviešu *daba*, arī *daba* ar nozīmi ‘*прав*’ (Endzelīns 1899: 96).

Valodu kontekstā krievu valodā jēdziens ‘vide’, pretēji vācu valodā novērotajai praksei, tiek izteikts ar vienu jēdzienu ‘*среда*’, kam konkrētu niansi piešķir paskaidrojošs konteksts, piemēram, *немецкоязычная среда*. Ar šo jēdzienu tiek apzīmēta, piemēram, valodas kultūrvide, un tas tiek izmantots didaktiskos valodu apguves materiālos.

Jēdziens ‘среда языка’ krievu valodā, līdzīgi kā termins *Sprachumgebung* vācu valodā, pieder programmēšanas jomai raksturīgajai terminoloģijai.

Krievu valodas sinonīmu vārdnīcās jēdzienam ‘vide’ (*среда*) piedāvātie sinonīmi, piemēram, *круги, сферы, мир, общество, окружение, слои, обстановка, окружающая обстановка; сфера; область, воздух, микроклимат, субстрат, микросреда, климат, фон, атмосфера*, idejiski sasaucas ar vācu valodas jēdzienu sinonīmiem (SRS 2015).

Jēdzieni ‘valodas vide’ un ‘vides valoda’ angļu valodā

Iespējamās latviešu vārda *vide* atbilstes angļu valodā ir *environment, surroundings, setting, medium, milieu, ambience* (JLAV 2005: 854); pēdējās divas no tām vārdnīcās neparādās vienmēr (sal. ALLAV 2003: 990). Angļu valodā visbiežāk lietotais no tiem ir *environment*, kam seko *setting* un *medium*, kā arī *surrounding(s)*, savukārt no franču valodas aizgūtie *milieu* un *ambience* (arī *environment* ir aizguvums no franču valodas) nav sastopami 5000 mūsdienu amerikāņu angļu valodas korpusa (WFD) visbiežāk lietoto vārdu sarakstā (pirmie četri šajā sarakstā ieņem attiecīgi 858., 1755., 3269. un 4447. vietu). Šādu secību apstiprina arī fakts, ka Eiropas Savienības regulās (caurskatītas vides jomas 30 regulas, kurās latviešu valodā parādās vārds *vide*) gandrīz visos gadījumos lietots *environment*. Tikai vienā parādās

² 1) aplenkums, ielenkums; 2) gaisotne, vide; 3) apkārtējie, vide (KLV 2005: 510).

³ 1) iekārtojums (mēbeles); 2) stāvoklis, situācija, apstākļi (KLV 2005: 495).

settings – vārdu savienojumā *agricultural settings*, kas latviešu valodā ir *lauksaimnieciska vide* (Eur-Lex, Komisijas regula Nr. 1307/2014). Vārdu *environment* vairāk lieto, lai uzsvērtu apkārtni vispārējā ekoloģiskā nozīmē.

Iespējams, ka valodas saistība ar vidi angļu valodā ienākusi līdz ar Einara Haugena (*Einar Haugen*, 1906–1994) 1972. gadā publicēto darbu *Ecology of Language* (“Valodas ekoloģija”), ko uzskata par ekolingvistikas virziena aizsākumu valodniecībā (sal. Fill 2001: 43; Fill/Mühlhäusler 2001: 1), kaut arī valodnieku diskusiju par valodas saistību ar tās vidi var uzskatīt par aizsāktu jau XX gadsimta sākumā, kad 1912. gadā publicē Edvarda Sepīra (*Edward Sapir*, 1884–1939) darbu *Language and Environment* (“Valoda un vide”). Šajā darbā Sepīrs apspriež vides faktoru ietekmi uz valodu, tādējādi saistot abus jēdzienus. Tomēr Sepīra darbā vēl neparādās jēdzieni ‘valodas vide’ un ‘vides valoda’; tajā autors koncentrējas uz vides faktoru ietekmi uz noteiktām valodām, uzsverot, ka vide būtībā ietekmē valodu tikai leksikas līmenī (sal. Sapir 2001). Savukārt E. Haugens piedāvā valodas ekoloģijas koncepciju, kurā runā arī par valodas vidi un to, kā šis jēdziens saprotams: “Valodas ekoloģiju var definēt kā jebkuras valodas un tās vides savstarpējās mijiedarbības pētīšanu. Vides definīcija var vedināt domāt par priekšmetisko pasauli, kurā valodai ir indeksa loma. Tomēr [...] patiesā valodas vide ir sabiedrība, kas to [šo valodu – *aut. piez.*] izmanto kā vienu no kodiem.” (Haugen 2001: 57)

Šo priekšstatu atbalsta un tālāk paplašina arī citi pētnieki, piemēram, Luiss Žans Kalvē (*Louis Jean Calvet*, 1942): “[...] valodas [...] un to vide [...] veido *ekolingvistisku sistēmu*, kurā valodas vairojas, krustojas, mainās, savstarpēji ietekmē cita citu, sacenšas vai saplūst” (Calvet 2006: 24). Ekolingvistikas pētījumus var iedalīt divās lielās grupās: vienā no tām pētījumi saistās ar leksikoloģisko aspektu – vides terminoloģiju u. tml., bet otrā vide uztverta drīzāk sociālā nozīmē, un šeit ekolingvistikas darbus bieži grūti šķirt no sociolingvistikas pētījumiem. Tieši šajā otrajā grupā parādās jēdziens ‘valodas vide’ (*language environment*, dažreiz arī – *environment of language*). Apzinātie lietojumi ļauj domāt, ka *language environment* izmantots situācijās, kad runa ir, piemēram, par atsevišķas valsts vai reģiona valodu kopumu un šo valodu mijiedarbību, turklāt reizēm kā sinonīms lietots arī *language ecology* (sal. Mühlhäusler 2008); pastāv arī šķietami radniecisks jēdziens – ‘*linguistic environment*’, kas atrodams daudzos ar lingvodidaktiku saistītos pētījumos (piem., Vosoughi 2009, Wang 2009, Ellis 1988 u. c.) un saistāms ar vidi, kādā tiek apgūta kāda valo-

da. Šo jēdzienu nevajadzētu uzskatīt par ‘*language environment*’ sinonīmu, kaut arī zināmā mērā to satur, protams, pārklājas.

Vēl sarežģītāk ir ar jēdzienu ‘vides valoda’, kam līdz šim nav izdevies atrast pārliecinošu atbildi. Bieži sastopamais *milieu language* šķiet šaubīgs, jo līdz šim tas stabilizējies tikai konkrēta valodu mācīšanas modeļa aprakstā – *Milieu Language Teaching*, kur kopa drīzāk veidojas no *language teaching*, kam pievienots *milieu*, nevis no *milieu language*, kam pievienots *teaching*. Atrodams arī termins *environmental language*, kas lietots kontekstā par bērnu attīstību un valodu apguvi, tomēr tas nav pilnīgi skaidri šķirts no jēdziena ‘*environmental language*’ tādā nozīmē kā ‘vides jomas vārdu krājums’.

Jēdzieni ‘vides valoda’ un ‘valodas vide’ franču, itāļu, portugāļu, spāņu un zviedru valodā

Romāņu valodās (franču, itāļu un spāņu valodā) latviskajam jēdzienam ‘vide’ atrodamas vairākas atbildmes atkarībā no tā, par cik plašu apkārtni ir runa. Franču valodā jēdzienu ‘vide’ visaptverošā nozīmē izsaka ar vārdu *environnement*; arī izsakot jēdzienu ‘apkārtējā vide’ ekoloģiskā nozīmē, visbiežāk izmanto šo vārdu, piemēram, ar vides jautājumiem saistītajos Eiropas Savienības dokumentos. Tāpat kā latviešu valodā, arī franču valodā šis jēdziens var pildīt arī apzīmētāja funkciju, piemēram, ‘vides ilgtspēja’ – ‘*la durabilité environnementale*’ un ‘trokšņa vide’ – ‘*l’environnement sonore*’ (EurLex, Eiropas Parlamenta un Padomes regula Nr. 598/2014). Tai pašā laikā franču valodā tomēr vērojama lielāka dažādība – apzīmētāja funkcijā mēdz būt arī vārds *ecologique* vai *ambiante*, kā, piemēram, *apkārtējās vides apstākļi* – *conditions ambiantes* vai *apkārtējās vides temperatūra* – *température ambiante*. Šeit parādās latviešu valodā mazliet neskaidrais nošķīrums starp jēdzieniem ‘vide’ un ‘apkārtējā vide’. Savukārt lietvārda funkcijā jēdzienu ‘vide’ izsaka arī ar ‘*milieu*’, lai arī tā lietojums ir retāks – no 30 skatītajām ES regulām tas parādās tikai vienā: *jūras vide* – *milieu marine*.

No pēdējā – *milieu* – atvasināts arī jēdziens ‘valodas vide’ – ‘*milieu linguistique*’, kā lietojums uzskatāms par stabilu (Cormier et al 2004, Lowe), turpretī *vides valoda* līdz šim kā atsevišķs jēdziens nav konstatēts – tas parādās tikai savienojumos ar papildinājumiem, piemēram, *langue du milieu professionnel* – ‘profesionālās vides valoda’ (Deyrich 2004). Konstatēts viens lietojums vārdu savienojumam *langue ambiante* (Monnin 2010), taču tas nav pietiekami, lai to uzskatītu par stabilizējušos terminu.

Itāļu, portugāļu un spāņu valodā jēdzienu ‘vide’ izsaka līdzīgi – ar vārdu *ambiente* –, taču ar nelielām variācijām katrā atsevišķajā valodā. Piemēram, skatītajās ES regulās portugāļu valodā konstatēts tikai viens lietojums vārdu savienojumam *meio ambiente*, kas ir precizējošais *apkārtējā vide*, spāņu valodā atbilstošais *medio ambiente* lietots samērā konsekventi (apzīmētāja funkcijā – *medioambiental*), savukārt itāļu valodā tikpat konsekventi iztikts ar *ambiente* (apzīmētāja funkcijā – *ambientale*). Itāļu valodā tikai vienu reizi vērojama atkāpe no minētā: *clima acustico – trokšņa vide*. Portugāļu valodā vides nozīmē parādās arī *contexto*, piemēram, *contexto de investimento estável – ieguldījumiem stabila vide*; šajā pašā kontekstā spāņu valodā savukārt parādās arī vāciskajam *Umgebung* atbilstošais *entorno – entorno de inversión estable*.

Gan itāļu, gan portugāļu, gan spāņu valodā konstatēti varianti jēdziena ‘valodas vide’ izteikšanai. *Ambiente linguistico* (IT), *ambiente linguístico* (PT) un *ambiente lingüístico* (ES) sastopami daudzos gadījumos, kas liek domāt par nostabilizējušos terminu, kaut arī līdz šim to nav izdevies konstatēt izziņu literatūrā. Galvenokārt tie parādās valodu apguves kontekstā, piemēram, *dzimtās valodas vide* (tātad – L1 vai L2 valodas vide), arī pētījumos par bērnu valodas apguvi – *ambiente linguístico de crianças* (PT) (burtiski – bērnu vides valoda, ar jēgu “valoda vidē, kurā bērns attīstās”). No otras puses, liels lietojumu skaits konstatēts arī *meio lingüístico* (PT) (piem., Souza 1997: 36) un *medio lingüístico* (ES) (piem., Rondal 2010), ko, šķiet, izmanto tādā pašā nozīmē kā iepriekš minēto. Iespējams, te pastāv līdzīga problemātika kā raksta ievadā minētais jautājums par latviešu valodā pastāvošā jēdziena ‘valodas vide’ un izmantotā ‘lingvistiskā vide’ nošķirumu, tomēr to vēl nepieciešams pētīt padziļināti.

Attiecībā uz jēdzienu ‘vides valoda’ izdevies konstatēt spāņu valodā lietotu, taču nedefinētu vārdkopu *lenguaje del entorno*, tomēr ne itāļu, ne portugāļu valodā nav izdevies atrast tā atbilsmi.

Salīdzinājumam apskatot vēl vienu (izņemot jau iepriekš analizētās angļu un vācu) ģermāņu valodu – zviedru –, redzams, ka šeit ir divi iespējamie varianti, tulkojot vides terminoloģiju. Viena no termina *vide* atbilsmēm ir *miljö*, kas lietota vispārējā *vides* nozīmē, savukārt otra (acīmredzami radniecisks vācu *Umgebung*) *omgivning* lietota *apkārtējās vides* nozīmē. Zviedru valodā atšķirībā no romāņu grupas valodām, kā arī latviešu un angļu valodas, jēdzieni visbiežāk izteikti ar saliekteņiem (piem., *miljöförändringar – vides pārmaiņas*; *miljömål – vides mērķi*; *miljöpolitiken – vides politika*). Lai izteiktu

jēdzienu ‘valodas vide’, zviedru valodā izmantots termins *språkmiljõ*, kas līdz šim aplūkotajos lietojumos visbiežāk izmantots sociālajā nozīmē, tomēr konstatēts lietojums arī datortehnoloģiju jomā. Savukārt ‘vides valoda’ parādās kā *omgivningsspråk*, tomēr lietojumu ir nedaudz, un tādējādi nevar apgalvot, ka tas būtu iegājies vai plaši izmantots termins.

Jēdzieni ‘valodas vide’ un ‘vides valoda’ latviešu valodā

Latviešu valodā jēdziens ‘valodas vide’ skaidrots kā: “Sociālā vide, kurā tiek lietota noteikta valoda; konkrētie apstākļi, kādos valodu apgūst un izmanto saziņā” (LTSV 2011: 99), taču nav definēts jēdziens ‘vides valoda’, lai gan to varētu saprast kā valodu, kura tiek izmantota noteiktā vidē. Turklāt *valodas vide* netiek lietots konsekventi, liekot domāt, ka šis termins vēl nav nostabilizējies. Piemēram, pētījuma “Migrācijas ietekme uz valodas vidi Latvijā” nosaukuma atbilde angļu valodā ir *The Influence of Migration on Language Environment in Latvia*, kur izmantots jēdziens ‘valodas vide’ (*language environment*) (MIVVL 2009: 144). Šajā tekstā vairākkārt parādās jēdziens ‘valodas vide’ (turpat, 38, 43, 47 u. c.). Arī daži piemēri no pētījuma kopsavilkuma par valodas situāciju Latvijā⁴ ļauj secināt, ka latviešu valodā ‘valodas vide’ netiek šķirts no jēdziena ‘lingvistiskā vide’, zināmā mērā arī no jēdziena ‘valodas situācija’, lai gan pēc nozīmes šie jēdzieni ir radniecīgi. Trūkst arī papildinošā jēdziena ‘vides valoda’, lai nosauktu valodu, kuru lieto kādā sociālā vidē. Jēdziens

⁴ “Īsa informācija sniegta par šādām pētījumā aplūkotajām tēmām: valodas politika Latvijā un latviešu valoda ES, valodu prasme, lietojums un lingvistiskā vide Latvijā, valsts valodas lietojums.” (VSL 2012: 2)

“Negatīvie dzimstības rādītāji un pieaugošā emigrācija ir iemesls latviešu valodas runātāju skaita samazinājumam, valodas vides pārmaiņām, tādējādi izraisot konkurentvalodu (krievu un angļu) lomas palielināšanos.” (VSL 2012: 17, autoru pasvītrojums)

“Tāpat vairāk latviešu valodas pratēju ir reģionos, kur ir atbilstoša valodas vide (Vidzemē un Kurzemē, kur mazāk labu krievu valodas pratēju), kā arī labāka valodas prasme ir cilvēkiem ar augstākiem ienākumiem.” (Turpat)

“Etniskais sastāvs ir priekšnoteikums noteiktas valodas vides izveidē.” (VSL 2012: 36)

“Mūsdienu sabiedrībā plašsaziņas līdzekļiem ir būtiska loma sabiedriskās domas veidošanā, apzinātā vai neapzinātā tās ietekmēšanā, kā arī valodas vides veidošanā.” (VSL 2012: 48)

“Jāapzinās, ka vismaz pagaidām angļu valodas ietekme neapdraud latviešu valodas pastāvēšanu un lietošanu, jo Latvijā nav reālas angļu valodas vides, kā arī nav liels labu angļu valodas pratēju skaits.” (VSL 2012: 52)

‘lingvistiskā vide’, kas dažreiz izmantots pētījumos, latviešu valodā nav skaidrots; pedagoģijā runā par ‘mācību vidi’, kas valodu apguves kontekstā varētu konkretizēties kā ‘lingvistiskā vide’, taču pagaidām tas nav noticis (sal. PTSV 2000: 188). Atsaucoties uz šobrīd dominējošajā kontaktvalodā – angļu valodā – pastāvošo nošķirumu starp jēdzieniem ‘*environment of language*’ un ‘*linguistic environment*’, redzams, ka latviešu valodā nepieciešams diskutēt par šo jēdzienu iespējamu nošķirumu, izslēdzot paralēla lietojuma iespējamību, kas varētu radīt terminoloģisku apjukumu vai arī paplašināt jēdzienā ‘valodas vide’ ietvertu jēgu un iekļaut tajā abas nozīmes. Arī citās valodās sastopami neviennozīmīgi jēdziena skaidrojumi.

Pazīstams un lietots ir termins *vides terminoloģija*, kas atbilst vienam no ekolingvistikas interešu lokiem angļiski runājošajā pasaulē (skat. iepriekš).

Secinājumi

Mūsdienās vārda *vide* semantika latviešu valodā saistīta ar nozīmi ‘vieta, kurā kas atrodas’ (LLVV 1996: 417), arī ‘materiālā apkārtnē’ un ‘eksistences apstākļu kopums’ (LVV 2006: 1167). Tomēr sākotnēji Terminoloģijas komisijas locekļi meklēja vācu un krievu vārdiem atbilstmi latviešu valodā. Tas izdevās 1920. gadā, kad Izglītības ministrijas mēnešrakstā konstatēts vārds *vide* ar tā atbilstmēm krievu un vācu valodā (IMM 1920: 236). Kopš tā laika vārda *vide* semantika ir paplašinājusies, ne tikai saistot nozīmi ar dabas zinātnēm un ekoloģiju, bet arī izmantojot šo vārdu tematiski daudzveidīgās nozarēs, arī valodniecībā.

Semantiskā lauka ‘vide’ paplašināšanās process intensīvāks kļuvis 90. gadu beigās, kad ātrs vārdlietojumu skaita pieaugums norāda uz izmaiņām lauka attīstībā. Īpaši aktīvs semantiskā lauka ‘vide’ paplašināšanās process vērojams kopš 90. gadu beigām, kad strauji palielinājies ne tikai vides terminoloģijas apjoms, bet arī vārda *vide* metaforisks lietojums, iekļaujot tajā vairāk nekā tikai ekoloģisko nozīmi. Tieši šādi vārds *vide* izmantots jēdzienos ‘valodas vide’ un ‘vides valoda’, kur *vide* saprotama sociālā nozīmē – kā apstākļi, kādos dzīvo cilvēks vai kādā pastāv un attīstās kāda valoda.

Pētījumā izmantotie ES regulu un direktīvu tulkojumi ļauj meklēt jēdzienu ‘vides valoda’ un ‘valodas vide’ atbilstmes gan divās dominējošajās kontaktvalodās – vācu un angļu –, gan citās Eiropas Savienības oficiālajās valodās, kas paplašina jēdzienu salīdzināšanas iespējas un ļauj secināt, ka iepriekš minētie jēdzieni ir problemātiski ne

tikai latviešu valodā. Turklāt kopš 20. gadsimta 90. gadiem vērojams arī izteikts tulkojumu lomas pieaugums, kas veicinājis terminoloģijas pilnveidi un attīstību.

Konstatēts, ka vācu valodā valodas attīstības apstākļus apzīmē, lietojot vārdu *Umgebung*. Jāatzīmē jēdzieni ‘*Umgebungssprache*’ (pamatvaloda kādā kopienā) un ‘*Sprachumgebung*’ (datorspeciālistu vidē bieži lietots termins), kā arī ‘*Sprachmilieu*’ (novecojis šaurākas tādas valodas vides apzīmējums, kura ietekmē cilvēka valodas paradumus un spējas) un ‘*Milieusprache*’ (kādai atsevišķai sociālajai grupai pieredzējis izteiksmes veids).

Atkarībā no attiecinājuma jēdzieni ‘valodas vide’ un ‘vides valoda’ vācu valodā tiek veidoti ar vācu valodai raksturīgo salikteņu darināšanu, apvienojot vārdu *valoda* un vārdu *vide*.

Angļu valodā pastāv vairāki jēdzieni, kas atbilst latviešu ‘valodas vide’ un ‘vides valoda’ – ‘*language environment*’ (‘*environment of language*’), ‘*ecology of language*’, ‘*linguistic environment*’, kuru savstarpējais nošķīrums ne vienmēr ir skaidri definēts. Kas attiecas uz jēdzienu ‘vides valoda’, angļiski lieto vārdu salikumus *milieu language* un *environmental language*, taču to atbilstme ir neskaidra.

Krievu valodā, pretēji vācu valodas praksei, jēdziens ‘vide’ tiek formulēts ar vienu jēdzienu ‘*среда*’, niansētu nozīmi iegūstot paskaidrojošā kontekstā. Ar šo jēdzienu tiek apzīmēta, piemēram, valodas kultūrvide, un tas tiek izmantots didaktiskos valodu apguves materiālos.

Jēdziens ‘*среда языка*’ krievu valodā, līdzīgi kā jēdziens ‘*Sprachumgebung*’ vācu valodā, pieder programmēšanas jomai raksturīgajai terminoloģijai.

Jēdzieni ‘vides valoda’ un ‘valodas vide’ ir problemātiski arī citās pētītajās valodās, tie ir grūti atrodamīti fundamentālos darbos, tomēr ir izdevies atrast to lietojuma piemērus. Romāņu valodās (franču, itāļu un spāņu valodā) jēdzienam ‘vides valoda’ atrodamas atbilstmes ‘*milieu linguistique*’ (FR), ‘*ambiente linguistico*’ (IT), ‘*ambiente linguístico*’ (PT) un ‘*ambiente lingüístico*’ (ES), tomēr tas nav viennozīmīgi, jo sastopamas arī citas, piemēram, ‘*meio lingüístico*’ (PT) un ‘*medio lingüístico*’ (ES). Jēdziens ‘vides valoda’ līdz šim atsevišķi nav konstatēts – tā lietojums vienmēr vērojams plašākā, paskaidrojošā kopā, piemēram, *langue du milieu professionnel* (FR) – profesionālās vides valoda; konstatēts arī atsevišķs vārdu savienojuma *langue ambiante* (FR) lietojums; spāņu valodā parādās *lenguaje del entorno*, taču tā atbilstmes pārējās valodās nav izdevies noteikt.

Zviedru valodā novērots vārda *språkmljö* lietojums jēdzienam, kas saturiski atbilst latviešu ‘valodas vide’, tomēr tas sastopams arī datortehnoloģiju jomā. Piedāvātajam ‘vides valoda’ varētu atbilst *omgivningsspråk*, taču līdz šim aplūkotie materiāli nedod pietiekamu pamatu apgalvojumam, ka tas būtu iegājiens termins.

Lai arī latviešu valodā dots jēdziena ‘valodas vide’ skaidrojums, tas tomēr netiek izmantots konsekventi un nav nošķirts no šķietami radniecīga jēdziena ‘lingvistiska vide’. Savukārt jēdziens ‘vides valoda’ nav skaidrots vispār, kaut arī tā nepieciešamība šķiet loģiska – ja runā par valodas vidi, tad nepieciešams precīzi apzīmēt arī katru atsevišķo šajā vidē pastāvošo un funkcionējošo valodu.

Saīsinājumi

ES – spāņu valoda
 FR – franču valoda
 IT – itāļu valoda
 PT – portugāļu valoda

Literatūra

- ALLAV 2003** – *Angļu-latviešu/latviešu-angļu vārdnīca*. Sast. Dz. Kalniņa. Rīga: Avots, 2003.
- Baltiņš 2008** – Baltiņš, Māris. Vadošās kontaktvalodas ietekme uz terminu sistēmu latviešu valodā. *Letonikas otrais kongress. Valodniecības raksti 2*. Sast. V. Skujiņa. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, LU aģentūra “LU Latviešu valodas institūts”, Rīgas Pedagoģijas un vadības augstskola, 2008, 65.–75.
- Calvet 2006** – Calvet, Louis Jean. *Towards an Ecology of World Languages*. Cambridge: Polity Press, 2006.
- Cormier et al. 2004** – Cormier, M., Pruneau, D., Rivard, L. et Blains, S. Un modèle pédagogique pour améliorer l'apprentissage des sciences en milieu linguistique minoritaire. *Francophonies d'Amérique*, 18, 2004, 21–36.
- Černyh 2006** – Černyh, P. Ja. *Istoriko-ètimologičeskij slovar' sovremennogo pusskogo jazyka*. Tom 2. Moskva: Russkij jazyk media, 2006.
- Deyrich 2004** – Deyrich, Marie-Christine. Exploration didactique de la langue du milieu professionnel à l'université : quel apport pour la définition de tâches d'enseignement-apprentissage? *ASp*, 43–44 | 2004, 125–134.

- DU DEN 2015** – DUDEN online. Pieejams tiešsaistē: <http://www.duden.de/rechtschreibung/Umgebung> [skatīts 30.08.2015].
- Ellis 1988** – Ellis, Rod. The Effects of Linguistic Environment on the Second Language Acquisition of Grammatical Rules. *Applied Linguistics* 9 (3). Oxford: Oxford University Press, 1988, 257–274.
- Endzelīns 1899** – Lатышские заимствования из славянских языков. Латвиеšu aizguvumi no slāvu valodām. Lettische Entlehnungen aus den slavischen Sprachen. *Živaja starina*, Vyp. 3. 1899.
- Eur-Lex** – *Eiropas Savienības tiesību akti*. Pieejams tiešsaistē: <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html> [skatīts 23.04.2015].
- Fasmer 2004** – Fasmer, Maks. *Этимологический словарь русского языка*, том 3 (muza-sjat). Moskva: izd. Astrel', AST, 2004.
- Fill 2001** – Fill, Alwin. Ecolinguistics: State of the Art 1998. In: Fill, Alwin, Mühlhäusler, Peter. *The Ecolinguistics Reader*. London: Continuum, 2001, 43–56.
- Fill/Mühlhäusler 2001** – Fill, Alwin, Mühlhäusler, Peter. *The Ecolinguistics Reader*. London: Continuum, 2001.
- Haugen 2001** – Haugen, Einar. The Ecology of Language. In: Fill, Alwin, Mühlhäusler, Peter. *The Ecolinguistics Reader*. London: Continuum, 2001, 57–66.
- IMM 1920** – Terminoloģijas komisijas vārdu saraksts, pieņemts 1920. gada 5. un 8. jūlijā Tehniskās sekcijas kopsēdē. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 9 (01.09.1920).
- JLAV 2005** – Veisbergs, Andrejs. *Jaunā latviešu-angļu vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne, 2005.
- Kalniņa 2013a** – Kalniņa, Sandra. Termins *vide* latviešu valodas vārdnīcās un mācību literatūrā: vēsturiskais aspekts. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 17 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Linda Lauze. Liepāja: LiePA, 2013.
- Kalniņa 2013b** – Kalniņa, Sandra. Contemporary environmental terminology in English-Latvian translations: challenges and solutions. *Proceedings of the 5th International conference “Information society and modern business. Knowledge Creation and Transfer into New Competences”*. Ventspils: Ventspils Augstskola, 2013.
- Kalniņa 2014a** – Kalniņa, Sandra. Latviešu valodas tehnoloģiskie resursi semantiskā lauka ‘vide’ pētīšanai. *Referāts 19. Starptautiskajā konferencē “Vārds un tā pētīšanas aspekti”* Liepājā, 2014. gada 27.–28. novembrī.
- Kalniņa 2014b** – Kalniņa, Sandra. The Origin and Further Development of a Semantic Field under the Influence of Dominant Contact Languages: Vide ‘Environment’ in Latvian. In: *Linguistics Beyond and Within 2014, Book of Abstracts of International Linguistics Conference in Lublin “Challenging Ideas and Innovative Applications”, 6–7 November 2014, John Paul II Catholic University of Lublin, Poland*, 2014, 53–54.

- KLV 2005** – Lopatins, Vladimirs; Lopatina, Ludmila. *Krievu-latviešu vārdnīca ar skaidrojumiem un piemēriem*. Tulk. I. Ozoliņa, I. Zaicena, L. Oldere. Rīga: Zvaigzne ABC, 2005.
- KLUGE** – *Kluge Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, 23rd edition. Edited by Friedrich Kluge and Elmar Seebold. Erweiterte Auflage. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1999.
- Lippert 2010** – Lippert, Susanne. *Sprachumstellung in bilingualen Familien: zur Dynamik sprachlicher Assimilation bei italienisch-deutschen Familien in Italien*. Münster: Waxmann, 2010.
- Lowe** – Lowe, Anne. Recherche collaborative musique/arts/langue en milieu linguistique minoritaire: Apprentissage interdisciplinaire et développement de l'identité. Pieejams tiešsaistē: <http://journals.hil.unb.ca/index.php/CJAL/article/viewFile/19841/21624> [skatīts 24.04.2015].
- LTSV 2011** – *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Autoru kolektīvs. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2011.
- LLVV 1996** – *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 8. sējums. Rīga: Zinātne, 1996.
- LVV 2006** – Bāliņa, Rita; Ēdelmane, Inese; Grāse, Ilga; Guļevska, Dainuvīte; Rozenštrauha, Irēna; Skujiņa, Valentīna; Šnē, Dorisa. *Latviešu valodas vārdnīca, 30 000 pamatvārdu un to skaidrojumu*. Rīga: Avots, 2006.
- MIVVL 2009** – *Migrācijas ietekme uz valodas vidi Latvijā*. Autoru kolektīvs, lit. red. Ieva Jansone. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, apgāds "Zinātne", 2009.
- Mühlhäusler 2008** – Mühlhäusler, Peter. Diachronic Approaches to Ecolinguistics: The Changing Language Ecology of Norfolk Island. Döring, Martin, Penz, Hermine, Trampe, Wilhelm (ed.). *Language, Signs and Nature. Ecolinguistic Dimensions of Environmental Discourse. Essays in Honour of Alwin Fill*. Tübingen: Stauffenburg, 2008, 219–232.
- Monnin 2010** – Monnin, Julia. *Influence de la langue ambiante sur l'acquisition phonologique: une comparaison du français et du drehu. Thesis in linguistics*. Université de Grenoble; Université de Nouvelle Calédonie, 2010.
- OED 2014** – Oxford English Dictionary. 2014. "environment". Pieejams tiešsaistē: <http://www.oed.com/view/Entry/63089?redirectedFrom=environment#eid> [accessed May 07, 2014].
- PTSV 2000** – *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Autoru kolektīvs. Rīga: Zvaigzne, 2000.
- Rondal 2010** – Rondal, Jean A. Medio lingüístico maternal y retraso mental. *Infancia y Aprendizaje: Journal for the Study of Education and Development*, N° 3, 1978, 63–70.
- Sapir 2001** – Sapir, Edward. Language and Environment. Fill, Alwin, Mühlhäusler, Peter. *The Ecolinguistics Reader*. London: Continuum, 2001, 13–23.

- =====
- Schafroth 2014** – Schafroth, Elmar. *Französische Lexikographie: Einführung und Überblick*. Berlin: de Gruyter, 2014.
- Souza 1997** – Souza, Jessé. *Patalogias da modernidade. Um diálogo entre Habermas e Weber*. São Paulo: Annablume, 1997.
- SRS 2015** – Slovar' russkikh sinonimov. Pieejams tiešsaistē: <http://sin.slovaronline.com/%D0%A1/%D0%A1%D0%A0/82490-SREDA> [skatīts 10.02.2015].
- Uzija 1991** – Uzija, Biruta. *Stanovlenie i razvitie latyšskoj prirodohrannoj terminologii, disertacija na soiskanie učennoj stepeni kandidata filologičeskikh nauk*. Rīga: LU, 1991.
- VLV** – *Vācu-latviešu vārdnīca = Deutsch-lettisches Wörterbuch*. Edited by Jēkabs Dravnieks. Rīga: E.I. Sichmann, 1910.
- VSL 2012** – *Valodas situācija Latvijā 2004–2010*. Autoru kolektīvs. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2012.
- Vosoughi 2009** – Vosoughi, Soroush. *Investigating the Role of Linguistic Environment in Child Language Acquisition Using Dense Longitudinal Corpus*. Thesis proposal for the degree of Master of Science in Media Arts and Sciences at the Massachusetts Institute of Technology. Pieejams tiešsaistē: http://soroush.mit.edu/publications/Soroush_Vosoughi_Master_Thesis_Proposal_09.pdf [skatīts 23.04.2015].
- ZTV 1922** – *Zinātniskās terminoloģijas vārdnīca*. Izglītības Ministrijas izdevums. Rīga: J. Pēterona drukātava, 1922.
- Wang 2009** – Wang, Chengjun. On Linguistic Environment for Foreign Language Acquisition. *CCSE Asian Culture and History*. Vol. 1, No. 1, 2009.
- WFD** – *Word Frequency Data. Corpus of Contemporary American English*. Pieejams tiešsaistē: <http://www.wordfrequency.info/free.asp?s=y> [skatīts 23.04.2015].
- Wirtschaftslexikon.co 2015** – Online-Wirtschaftslexikon. Pieejams tiešsaistē: <http://www.wirtschaftslexikon.co/d/sprachmilieu/sprachmilieu.htm> [skatīts: 10.02.2015].

Jurgita GIRČIENĖ

GASTRONOMIJOS SRITIES SKOLINIAI KAIP GLOBALĖJANČIO PASAULIO ATSPINDYS

Gastronomy Loanwords as a Reflection of Globalization

Summary

The globalization of the world, intense contacts between cultures and languages in the end of the 20th century and beginning of the 21st century have conditioned a large flow of loanwords into the Lithuanian language the users of which, like the ones of many other languages, are part of global economic and socio-cultural processes. According to studies on different languages, one of the fields having the broadest layer of new loanwords is gastronomy.

The present paper relies on the 2014–2015 electronic database of new loanwords consisting of 839 loanwords and 2224 illustrative examples representing their public written and electronic use for a qualitative and quantitative analysis of 242 gastronomy-related new loanwords that were not included in Lithuanian dictionaries published before 1990 in terms of origin, semantics, trends of integration into the language system and text.

The study revealed that the semantic group of the field of gastronomy is one of the two most populous groups as it encompasses nearly a third (29%) of all loanwords of the database (the other group consists of the new loanwords used for lifestyle, leisure and entertainment). Such research results support the recent growth trends of gastronomy-related loanwords observed by other researchers. This process is closely intertwined with the development of tourism discourse, increased focus on national cuisines, meals and refreshments, nutrition, possibility of sharing culinary impressions on the internet.

It should be noted that in terms of origin the gastronomy-related loanwords are much more diverse than other new loanwords of Lithuanian as they are incorporated from a wider variety of donor languages, not only the usual *lingua franca* – the English language (14% of loanwords). This trend is reflected by the results of the present study and other research of not only the Lithuanian language as it is determined by the popularity of the Italian (31%), French (13%), Spanish (11%) and other cuisines exotic to Europeans (31% of loanwords).

The group of gastronomy-related loanwords could be divided into several semantic subgroups: the new loanwords of food products, their types; dishes and their ingredients; drinks; names of persons engaged in food production or consumption, also restaurant types, food equipment, ways of eat-

ing, making meals. Some of the loanwords are frequent and usual, while others are used seldom and occasionally, at least for now.

Culinary loanwords, just like the new loanwords in general, are dominated by the nouns (98%). The degree of their adaptation to the Lithuanian language system varies. Over 70% of gastronomy-related loanwords have an orthographic and morphologically adapted form that is completely adjusted to the Lithuanian language system and is in use, e.g. *gaspačas* (Sp. *gaspacho*). About 8% of loanwords do not have the morphologically adapted form in use, but they are adapted orthographically, e.g. *sommeljė* (Fr. *sommelier*). The most uncommon are the loanwords that are adapted morphologically only and do not have any other rival forms, such as *cheescake'as* (En. *cheescake*). These forms are used only on internet blogs and are not common. Nearly 20% of loanwords are used in their authentic expressions only, i.e. they do not have other forms in use. These are usually one-time names of realia outside Lithuania that perform a metalinguistic function. Even though the recent loanwords are characteristic of the variability of expression forms (e.g. *fokačija, fokačia, fokača, focaccia*), as a loanword becomes more widely used it usually assumes an adapted form as well.

New gastronomy-related loanwords that are unfamiliar to the addressee are often incorporated into the text with a help of metalinguistic remarks. Similar trends have also been noticed by the researchers of gastronomy-related loanwords in other languages.

Pasaulio globalėjimas, intensyvūs XX a. pabaigos – XXI a. pradžios kultūrų ir kalbų kontaktai lemia didelį lietuvių kalbos, kurios, kaip ir daugelio kitų kalbų, vartotojai yra globaliųjų ekonominių bei sociokultūrinių procesų dalis, skolinių srautą. Kaip rodo įvairių kalbų tyrimai, viena iš gausiausių naujųjų skolinių sluoksnį turinčių sričių – gastronomijos.

Šio straipsnio objektas – naujieji lietuvių kalbos gastronomijos srities skoliniai, nefiksuoti iki 1990 m. išleistuose lietuviškuose žodynuose¹. Darbo medžiaga – 242 gastronomijos srities naujieji skoliniai (439 įvairuojančio jų raiškos formos, 688 jų vartoseną iliustruojantys pavyzdžiai), sukaupiti 2014–2015 metų viešąją rašytinę ir elektroninę vartoseną reprezentuojančioje “Elektroninėje naujųjų skolinių duomenų bazėje”, apimančioje 839 naujuosius skolinius ir

¹ Naujaisiais skoliniais, kaip ir kituose šios srities tyrėjų darbuose, tradiciškai laikomi atkurtosios Lietuvos nepriklausomybės laikotarpio nauji svetimai, pagal lietuvių kalbos rašybos ir morfologijos taisykles adaptuoti ir neadaptuoti, žodžiai, lietuviškuose tekstuose radęsi nuo 1990 m., neįtraukti į iki to laikotarpio parengtus lietuviškus tarptautinių žodžių žodynus, pirmiausia – į paskutinį sovietmečiu išleistą “Tarptautinių žodžių žodyną” (TŽŽ 1985; plg. Girčienė 2005: 78; Mikėlionienė 2000: 4; Vaicekauskienė 2007: 31 ir kt.).

2224 iliustracinius jų vartosenos pavyzdžius². Straipsnyje atliekama kokybinė ir kiekybinė skolinių kilmės, semantikos, integracijos į kalbos sistemą ir tekstą polinkių analizė, aptariamoms gastronomijos srities skolinių skolinimosi ir plėtros priežastys, funkcijos.

1. Gastronomijos srities naujų skolinių plėtros priežastys

Apytiksliai metų trukmės viešosios rašytinės ir elektroninės lietuvių kalbos vartosenos polinkius atspindinčios “Elektroninės naujų skolinių bazės” duomenys rodo gastronomijos srities semantinę grupę esant vieną iš dviejų gausiausių – ji apima kiek mažiau nei trečdalį (29 proc.) visų bazėje sukauptų skolinių. Kitą tokio paties gausumo grupę sudaro gyvenimo būdą, laisvalaikį ir pramogas įvardijantys naujieji skoliniai. Kiek mažiau, bet vis tiek gausu kompiuterijos (20 proc.) srities skolinių, likusios, palyginti taip pat nemažos grupės – mada ir apranga, muzika, sportas – kiekviena sudaro apie dešimtadalį visų skolinių (žinoma, tikslesnį semantinių grupių santykį bus galima išvelgti baigus projektą – žr. 2 išnašą, turint duomenų apie trejų metų vartoseną³).

Gastronomijos srities naujų skolinių gausa lietuvių kalboje nėra visai netikėta: pavyzdžiui, 1998–2008 metų vartoseną reprezentuojančios “Naujų skolinių bazės” duomenimis, maisto

² Duomenų bazė kaupiama Lietuvos edukologijos universitete pagal Valstybinės lietuvių kalbos komisijos finansuojamą projektą “Naujų svetimžodžių funkcionalumo lietuvių bendrinėje kalboje tyrimas: 2014–2016” (projekto dalyviai: Jurgita Girčienė (vadovė), Vida Česnuliienė, Diana Steiblienė, Sonata Vaičiakauskienė, Vidas Valskys). Duomenys rinkti iš naujosios leksikos reiškiniams tirti reprezentatyvių įvairių sričių rašytinių ir elektroninių bendrinės kalbos tekstų – per 2740 a. l. (per 109600000 spaudos ženklų) spaudinių ir el. leidinių: dienraščių, informacinių portalų, įvairaus (ne)formalumo lygmens ir skirtingos tematikos savaitraščių, žurnalų, tinklalapių, tinklaraščių, (ne)grožinės literatūros knygų ir kt. Pažymėtina, kad specifiniai gastronomijos srities šaltiniai sudaro tik nedidelę jų dalį. “Elektroninėje naujų skolinių duomenų bazėje” fiksuojami visi reprezentatyviame tekstų korpuse rasti naujieji skoliniai: ir turintys ilgesnę ar trumpesnę vartosenos tradiciją, ir visiškai naujai pasiskolinti; ir retos, ir dažnos vartosenos; ir adaptuoti, ir autentiškos raiškos; ir turintys norminimo tradiciją, ir jos neturintys. Šiame straipsnyje operuojama bazės duomenimis, sukauptais iki 2015 m. antrojo ketvirčio pradžios.

³ Straipsnio autorės pastaba, pateikta leidinio redagavimo laikotarpiu: ketvirtojo 2015 m. ketvirčio – spalio mėn. – pabaigos “Elektroninės naujų skolinių duomenų bazės”, šiuo metu apimančios per 1500 antraštinių naujų skolinių ir per 4000 jų iliustracinių pavyzdžių, duomenimis, gastronomijos srities skoliniai sudaro šiek tiek mažesnę procentą – 25 proc.

semantinė grupė, nors sudaro gerokai mažesnę procentą nei šiame straipsnyje pristatomame tyrime, taip pat yra didžiausia – 12 proc. (žr. Vaicekauskienė 2013). Tai, kad vėlesnės lietuvių kalbos vartosenos tyrimai rodo gastronomijos srities skolinių gausėjimo polinkius, taip pat nėra netikėta. Pastarųjų metų kitų kalbų tyrimai, susiję su gastronomijos sritimi, taip pat atskleidžia šios srities diskurso plėtros ir atitinkamai čia vartojamų skolinių gausėjimo polinkius (žr. toliau).

Skolinių pasiskirstymas pagal semantines sritis rodo, kad aktyvesnė leksikos kaita vyksta socialiai jautriuose domenuose, tokiuose, kurie turi polinkį atsinaujinti, yra susiję su tam tikru socialiniu prestižu ar gyvenimo būdu, kintančiu dėl kultūrų kontaktų, šiandien dar ir dėl aktyvaus mobilumo ir globalizacijos (Vaicekauskienė 2013). Vienu iš tokių domenų pastaraisiais metais neabejotinai tampa gastronomijos sritis. Tai lemia didėjantis šiandienos žmogaus dėmesys valgių bei gėrimų kultūrai, mitybai ir ypač nacionalinėms įvairių šalių virtuvėms (plg. Hoffmann 2013: 16), o šis procesas itin glaudžiai susijęs su (verslo) turizmo, kelionių diskurso plėtra (plg. Hoffmann 2013: 16; D’Egidio 2014: 57–58), taip pat galimybe (kelionių) kulinarines patirtis skleisti, jomis dalytis globaliame internete (plg. D’Egidio 2014: 57–58) ir šių procesų sąlygojama apskritai didžiule gastronomijos diskurso plėtra (plg. Hoffmann 2013: 16).

Dabartiniam “globaliam”, įspūdžių alkstančiam, jais besimėgaujantiems žmogui itin svarbios gyvenimo ir diskurso sritys – turizmo ir kartu su juo glaudžiai besisiejanti gastronomijos (plg. Hoffmann 2013: 16). Išskiriamas net gastronomicinis turizmas, pastaraisiais metais tapęs labai populiarus (Zylberstein 2013: 1). Su kitų kraštų realijomis, tarp jų ir gurmaniškomis, galima susidurti ne tik realiai, keliaujant, bet ir per kitų šias patirtis turėjusių žmonių tekstus – šiuo metu itin populiarias kelionių ir įvairias virtuves pristatančias knygas, TV laidas, straipsnius, kurių gausu ne tik teminiuose, bet ir bendrojo pobūdžio leidiniuose – dauguma jų turi kelionių ir gastronomijos rubrikas (plg. Hoffmann 2013: 16). Gastronomiciniai reiškiniai atspindimi ir grožinėse (verstinėse) knygose.

Ypač patogi kelionių ir gastronomijos įspūdžių sklaida ir prieiga internete (plg. D’Egidio 2014: 57–58). Internetas, atsižvelgiant į paplitimą, pasaulio komunikacijos specialistų laikomas pagrindine, atskira naująja žiniasklaidos priemone (angl. *media*). Jos išskirtiniai bruožai: viešosios ir privačiosios erdvės funkcijos, interaktyvumas, daug didesnė galimybė auditorijai atlikti siuntėjo vaidmenį – internetas niekam nepriklauso, nėra kontroliuojamas ir prižiūrimas

iš vieno centro. Pradedant vadinamoju antrosios kartos internetu (web 2.0), čia sudarytos daugiakryptės komunikacijos sąlygos. Vienas naujųjų interneto bruožų – didelės, su niekuo anksčiau nepalyginamos galimybės auditorijai dalyvauti kuriant ir skleidžiant pranešimus – yra svarbiausia pastarojo meto interneto ir apskritai naujųjų žiniasklaidos priemonių raidos tendencija, įvardijama socialinių žiniasklaidos priemonių (angl. *media*) terminu, nes visas jų turinys yra sukurtas vartotojų (plačiau žr. Nevinskaitė 2012: 37 ir tt.). Kelionių ar įvairių nacionalinių virtuvių realiųjų aprašų esama daugelyje bendrojo pobūdžio interneto svetainių, tarp jų ir didžiausiuose naujienų portaluose, spausdintinę žiniasklaidą iš esmės dubliuojančiose lengvai prieinamose dienraščiu, savaitraščių ar mėnraščių svetainėse. Labai didelę bendrojo internetinio diskurso dalį užima ir specifiniai kelionių bei maisto ir gėrimų sritis pristatantys tekstai, publikuojami kelionių ir gastronomijos tinklalapiuose bei tinklaraščiuose.

Taigi maisto ir gėrimų kultūra, maisto diskursas yra svarbi pastarųjų metų bendrojo diskurso dalis. Maisto diskurso plėtra sietina su didėjančiu šiandienos žmogaus dėmesiu mitybai (Hoffmann 2013, 16). Gausu ne tik maisto tematikos spausdintinės ir elektroninės literatūros, bet ir populiarių masinių adresatų pasiekiančių televizijos laidų. Ir vienur, ir kitur pateikiama ne tik informacijos apie gastronominius reiškinius, bet įvairių patiekalų receptų, nes pastaruoju metu labai populiaru, madinga maistą gaminti patiems. Gastronomijos srities svarbą šiuolaikiniam žmogui iliustruoja ir anglų kalbos neologizmas *foodoholic* “priklausomas nuo maisto” (žr. Davletbaeva 2010).

Ypač domimasi nacionalinėmis virtuvėmis (plg. Kostjukoviča 2012; Hoffmann 2013). Minėtinas dar vienas su gastronomijos sritimi taip pat susijęs neologizmas – *glokalizacija* (*globalizacija* + *lokalizacija*), rodantis šiuolaikinio žmogaus siekį globalėjančiame pasaulyje išlaikyti lokalius nacionalinius, tarp jų ir vietinės mitybos, ypatumus, vartoti vietinį (ekologišką) – tikrą ir sveiką – maistą, propaguoti *lėtojo maisto* (dar vienas neologizmas – angl. *slow food*) kultūrą. Nacionalinė virtuvė yra viena iš svarbiausių kultūrinio identiteto dalių (žr. Hoffmann 2013: 16 ir ten cituojamą literatūrą). Kita vertus, akivaizdi ir įvairių kraštų virtuvių globali plėtra: daugelyje šalių populiarūs itališkai, prancūziškai, mexikietišškai, japoniškai, kiniškai, indiškai, rusiškai, tailandietišškai, marokietišškai ir kt. virtuvėms atstovaujantys restoranai, leidžiantys tiesiogiai, ne tik per nacionalinius virtuves aprašančius tekstus, net ir nekeliaujant susidurti

su kitų kraštų valgiais ir gėrimais. Taip pat labai populiariu kitų kraštų nacionalinius valgius gaminti namuose.

Natūralu, kad sparčiai gausėjantis gastronomijos diskursas sulaukia įvairių sričių tyrėjų dėmesio. Gastronomijos, dar vadinama kulinarijos, maisto, valgių ir gėrimų, srities kalbinių ir kultūrinių tyrimų plėtra stebima 10–15 metų, bet kol kas nurodomas kalbinių šios srities tyrimų stygius (Hoffmann 2013: 15).

Kaip jau minėta, gastronomijos sritis glaudžiai siejasi su turizmo diskursu, todėl natūralu, kad yra integruojama į jo tyrimus. Su pasaulio globalėjimu itin glaudžiai susijusio pastarojo meto įvairiakalbio – anglų, italų, prancūzų, vokiečių, rusų, švedų, rumunų, kroatų – turizmo sektoriaus diskurso tyrimai gastronomijos sritį rodo esant vieną svarbiausių (Dann 1996: 184: cit. iš D’Egidio 2014: 67; Hoffmann 2013: 16; D’Egidio 2014: 57, 60; Gandin 2014: 6; ET 2012).

Nustatyta, kad turizmo diskursui būdingas didelis **skolinių** kiekis, ypač gastronomijos srities (Dann 1996: 184: cit. iš D’Egidio 2014: 67). Reprezentatyvaus anglų kelionių žurnalistikos tekstų korpuso tyrimai atskleidė, kad maisto ir gėrimų semantinei sričiai priskirtini skoliniai sudaro 41 proc. visų skolintų leksemų (Gandin 2014: 6). Jie padeda perteikti specifinį tam tikros šalies koloritą, kultūros unikalumą, lokalumą, egzotiškumą (Dann 1996: 184: cit. iš D’Egidio 2014: 67). Šalies autentišką lokalų koloritą perteikti padedantys vietinį maistą įvardijantys skoliniai netgi laikomi vienu iš svarbiausių turizmo diskurso kūrimo priemonių, atliekančių fatinę (siekiama stiprinti adresato ir adresato tarpusavio ryšį), poetinę (adresatas skatinamas apmąstyti skolinių kultūrinę vertę), emociinę-ekspresinę (išreiškiamas teksto kūrėjo savitas požiūris į pristatomą kultūrą, jos realijas) funkcijas (Dann 1996: 6, 183–185: cit. iš Gandin 2014: 3).

Kaip rodo ankstesni ir straipsnyje pristatomas tyrimas, įvairioms pasaulio šalių virtuvėms ir kalboms atstovaujančių valgius ir gėrimus įvardijančių skolinių gausu lietuvių kalba išleistose verstinėse grožinėse knygos (Girčienė 2006). Palyginkime: teigiama, kad anglizmų (jie vienintelei gastronomijos sričiai palyginti nebūdingi, žr. toliau) grožinėje literatūroje labai mažai (žr. Vaicekauskienė 2013 ir ten nurodomus kitų šalių tyrimus). Apskritai daug naujųjų skolinių, tarp jų ir šiam tyrimui aktualių gastronomijos srities, tyrimų yra susiję su vyraujančiais pastarojo laikmečio kalbų kontaktų padariniais – anglizmais (plačiau žr. ET 2012; Vaicekauskienė 2013 ir ten nurodomą literatūrą), todėl gali susidaryti įspūdis, kad

gastronomijos skolinių pastaraisiais dešimtmečiais skolinamasi ne taip ir daug (plačiau apie gastronomijos srities skolinių santykį su anglų kalba žr. 3 poskyryje).

Pastebėtina, kad lietuvių, kaip ir daugelio kitų daugiau nei pusę amžiaus izoliuotų sovietinio bloko šalių, kalbų naujųjų skolinių grupę didina skoliniai, Vakarų Europos kalbose paplitę anksčiau nei XX a. paskutiniame dešimtmetyje (plg. Vaicekauskienė 2013). Pavyzdžiui, naujaisiais lietuvių kalbos skoliniais laikomos leksemos *kruazanas*, *espresas*, *kapučinas*, *načios*, *takai*, *bagetė*, *dzadzikis*, *sambuka* į anglų kalbą pateko daug anksčiau: *espresso* – 1945, *cappuccino* – 1948), *nacho* – 1949, *taco* – 1949, *baguette* – 1958, *tsatsiki* – 1960, *sambuca* – 1971 (CL; Durkin 2014: 371). Glaudesnius kultūrinius kontaktus palaikančių geografiškai artimesnių šalių kalbų atstovai kai kuriuos naujaisiais lietuvių kalbos skoliniais laikomus žodžius yra pasiskolinę net daugiau nei šimtmečiu anksčiau. Pavyzdžiui, naujaisiais XX a. paskutiniojo dešimtmečio – XXI a. pradžios lietuvių kalbos skoliniais laikomos leksemos *grapa*, *peštas*, *minestronė*, *rizotas*, *kruazanas* į anglų kalbą pateko XIX a. viduryje – XX a. pradžioje: *grappa* – 1845, *pesto* – 1848, *minestrone* – 1871, *risotto* – 1821, *croissant* – 1928 (CL; Durkin 2014: 371).

2. Gastronomijos srities naujųjų skolinių skolinimosi priežastys ir funkcijos tekste

Joachimas Grzega, apibendrindamas XX–XXI a. skolinimosi priežastis nagrinėjančius pasaulio lingvistų (Weinreich, Haugen, Tappolet, Öhmann, Bellmann, Oksaar, Scheler, Tesch, Hock, Joseph, Trask, Campbell, Fritz, Bartoli, Baranow, Lipka, Décsy, Polenz, Grzega) darbus, išskiria du pagrindinius visų sutariamus skolinimosi motyvus: tai būtinybė įvardyti naujas skolintas realijas ir kalbos skolintojos prestižas. Apibendrindamas kitas, ne visų tyrėjų minimas, diskutuojamas skolinimosi priežastis nurodo dar du papildomus svarbius skolinimosi motyvus: tai įvairūs su besiskolinančioje kalboje esamais leksiniais dubletais susiję suvaržymai (tabu) ir leksinis žaidimas (*word-play*) (Grzega 2003).

Panašią keturnarę klasifikaciją, taip pat paremtą pasaulio kalbininkų (Weinreich, Haugen, Preisler, Graedler, Chrystal, Glemžienė, Andersen, Gellerstam, Sajavaara, Onysko, Jespersen, Aitchison, Edlund, Hene, Hellevik, Sørensen, Stene, Rūķe-Draviņa, Heidemann Andersen, Kaplan, Baldauf, Urbūtis, Karaliūnas, Stundžia) atliktų skolinimosi priežasčių analizės apibendrinimu, pristato Loreta

Vaicekauskienė: jos išskiriamos 1) designatinės priežastys (naujoms realijoms ar sąvokoms įvardyti); 2) semantinės priežastys (reikšmės skirtumams išryškinti, niuansams išgauti, kai naujosios ir savos sąvokos turinys sutampa tik iš dalies); 3) stilistinės priežastys (kalbai pagyvinti, tam tikroms asociacijoms ar stilistiniam poveikiui sukelti, stilistiškai pažymėti); 4) sociopsichologinės priežastys (kitos kultūros išmanymui ir tapatinimuisi su ja demonstruoti, maištaujančiai prieš vyraujančias socialines normas tapatybei išreikšti) (Vaicekauskienė 2007: 34–43).

Šią klasifikaciją Vaicekauskienė, remdamasi kita kalbų kontaktų tyrėja Anne-Line Graedler (Graedler 1998: 247–253, 288), susieja su Romano Jakobsono kalbinės komunikacijos funkcijų klasifikacija: 1) referentinė funkcija (leidžia išreikšti kalbėjimo turinį, perduoti informaciją); 2) poetinė funkcija (išryškina teksto formą, leidžia pagyvinti, “nuspalvinti” tekstą); 3) socialinė – taip čia tikslumo sumetimais vadinama Jakobsono minima fatinė – funkcija (leidžia išreikšti socialinius žmonių tarpusavio ryšius) (šiam straipsnyje vartojamas terminas socialinė-fatinė funkcija); 4) konatyvinė funkcija (atskleidžia norą paveikti adresatą), 5) emotyvinė funkcija (leidžia išreikšti nuostatas ir jausmus) (šiam straipsnyje vartojamas terminas emocinė-ekspresinė funkcija, plg. paties Jakobsono minimus kitus terminus: emotyvinė arba ekspresinė, žr. Jakobson 2004: 10); 6) metakalbinė funkcija (leidžia paaiškinti sąvokas, išryškina kalbos pasirinkimą, kitos kalbos mokėjimą) ir pateikia tokį skolinimosi priežasčių ir skolinių funkcijų tekste santykio modelį (Vaicekauskienė 2007: 44–70):

- 1) designatinės svetimžodžių skolinimosi priežastys (referentinė funkcija);
- 2) semantinės svetimžodžių skolinimosi priežastys (referentinė funkcija);
- 3) stilistinės svetimžodžių skolinimosi priežastys (poetinė funkcija);
- 4) sociopsichologinės svetimžodžių skolinimosi priežastys (socialinė, emotyvinė, metakalbinė funkcija).

Pirmajai ir antrajai grupei priskirtinus referentinę, įvardijimo, funkciją atliekančius naujuosius skolinius, remiantis viena iš neologijos specialistų taikomų – dvinare – neologizmų klasifikacija, galima traktuoti kaip referentinius (tokie neologizmai dar vadinami nominatyviniais, termininiais, būtiniais ir pan.), o trečiosios ir ketvirtosios grupės skolinius – kaip ekspresinius (jie dar vadinami stilistiniais, okaziniais, situaciniais, fakultatyviaisiais ir pan.) (žr.

Cabré 1999; Mikelionienė 2000; Offord 2001; Popova 2005; Girčienė 2005, 2006, 2012 ir kt.)⁴.

Tyrimai rodo, kad daugiausia skolinių į lietuvių kalbą, kaip, beje, ir į kitas kalbas, ateina dėl designatinių priežasčių ir tekste atlieka referentinę funkciją (Vaicekauskienė 2007: 78 ir tt.; Picone 1996: 1–2). Gastronomijos srities naujieji skoliniai taip pat dažniausiai įvardija (iš dalies) naujas realijas, užpildo žodyno spragas, taigi yra pasiskolinti dėl designatinių (poreikis įvardyti naujas realijas ir sąvokas) ir semantinių (poreikis išryškinti reikšmės skirtumus, kai naujos ir senos sąvokos turinys sutampa tik iš dalies) priežasčių, ir tekste atlieka referentinę (informacijos perdavimo) funkciją.

Tačiau gastronomijos srities diskursui labai būdingi ir skoliniai, atliekantys metakalbinę funkciją (ilustraciniai pavyzdžiai su metakalbiniais vienetais sudaro iki dviejų trečdalių visų vartosenos pavyzdžių, tačiau juose esantys skoliniai nebūtinai atlieka metakalbinę funkciją – jie patys yra komentuojami, pavyzdžiui, nurodant reikšmę ar pan., žr. 6 poskyrį). Ypač dažnai tam pasitelkiamos autentiškos, grafiškai išskirtos skolinių formos (plačiau žr. 3, 5 ir ypač 6 poskyrį). Gastronomijos srities tekstuose neretai pasitaiko adresatui egzotiškų virtuvių realijas pristatančių pavienės vartosenos skolinių. Tokie vietinių, nacionalinių maistą įvardijantys skoliniai, padedantys perteikti autentišką lokalų koloritą, “nuspalvinti”, pagyvinti tekstą, atskleisti teksto autoriaus pojūčius ir nuostatas, stipriau paveikti adresatą, tekste dažnai atlieka emociinę-ekspresinę / poetinę / fatinę-socialinę / konatyvinę funkciją ir yra laikytini vienu iš svarbių gastronomijos diskurso kūrimo priemonių. Apibendrintina, kad metakalbinę / emociinę-ekspresinę / poetinę / fatinę-socialinę ar konatyvinę funkciją tekste atliekančių skolinių ilustraciniai vartosenos pavyzdžiai sudaro beveik trečdalį visų duomenų bazėje užfiksuotų vartosenos atvejų (plačiau žr. 5 ir ypač 6 poskyrius). Panašius polinkius (jie nuodugniau aptarti kituose poskyriuose) pastebi ir kitų kalbų gastronomijos srities skolinių tyrėjai (Dann 1996: 184: cit. iš D’Egidio 2014: 67; Gandin 2014: 7).

3. Gastronomijos srities naujųjų skolinių kilmė

Pažymėtina, kad gastronomijos semantinei grupei priskirtini skoliniai kilmės požiūriu daug įvairesni nei naujieji lietuvių kalbos skoliniai apskritai. Tarp daugumos kitų semantinių sričių skolinių vyraujantys naujieji anglizmai sudaro tik kiek daugiau nei dešimtadalį

⁴ Šiais terminais įvardijamų sąvokų apimtis gali kiek skirtis.

(apie⁵ 14 proc.) gastronomijos srities skolinių, pvz., *bigmakas* (angl. *bigmac* – ‘didelis keliasluoksnis sumuštinis, didysis mėšainis’). Daugiausia – apie trečdalį (apie 31 proc.) – skolinių yra pasiskolinta iš italų kalbos, pvz., *belinis* (it. *bellini* – ‘nestiprus alkoholinis kokteilis iš putojančio vyno ir persikų sulčių’). Tokią pačią gausią grupę (apie 31 proc.) sudaro ir geografiškai ar (ir) kultūriškai tolimesnių kraštų kalbų skoliniai: daugiausia tarp jų kilę iš Azijos – Artimųjų Rytų, Japonijos, Kinijos, Indijos bei kt., Pietryčių Europos – Kaukazo, Balkanų; mažiau – iš Afrikos ir Lotynų Amerikos šalių regiono kalbų. Kaip paskirus šios grupės pogrupius dar galima išskirti iš japonų (apie 5 proc.) ir kinų (apie 2 proc.) kalbų kilusius skolinius, įvardijančius Lietuvoje populiarių šių šalių virtuvių patiekalus, pvz.: *sušis* (jap. *sushi* (angl. perraša) – ‘japoniški ryžių suktinukai su žalia žuvimi, jūros dumbliais ir kt.’), *šitakė* (kin. *shiitake* (angl. perraša) – ‘japonišku grybų rūšis’). Šioje grupėje esama ir hindi, arabų, turkų, graikų, gruzinų, armėnų, uzbekų bei kt. kalbos kilmės žodžių, pvz.: *čatnis* (hind. *caṭnī* (angl. perraša *chutney*)⁶ – ‘stipraus skonio pagardas, kurio pagrindą sudaro vaisiai arba daržovės’), *ouzas* (gr. *ούζο* (angl. perraša *ouzo*) – ‘tradicinė graikiška anyžių degtinė ar likeris’). Per dešimtadalį gastronomijos naujų skolinių yra kilę iš prancūzų (apie 13 proc.) ir ispanų (apie 11 proc.) kalbų, pvz.: *krembrilė* (pranc. *crème brûlée* – ‘plykto kremo desertas su deginta plutele’), *paelija* (isp.

⁵ Pritartina kalbų kontaktų tyrėjos Loretos Vaicekauskienės nuomonei, kad pateikiant skolinių kilmės kalbų grupes galima nurodyti tik apytikslį procentą, “kadangi skolinio kilmę ne visada įmanoma vienareikšmiškai apibrėžti. Pavyzdžiui, kalbant apie lotynų ir graikų kilmės skolinius pirmiausia turima galvoje šaknų kilmė, nes šie skoliniai paprastai būna neoklasikiniai (paprastai, dabartinės prancūzų arba anglų kalbos) dariniai. Taip pat ir pagrindinės donorės, anglų kalbos, vaidmuo nėra vienareikšmiškas, nes neapsiribojama vien tik anglišku skolinių skolinimu. Neilgai trukus po Lietuvos Nepriklausomybės atgavimo būtent anglų kalba tapo kalba tarpininke, vadinamojo netiesioginio skolinimosi šaltiniu, per angliškai parašytus tekstus teikiančiu dažnai pagal anglų kalbos rašybos taisykles perrašytų, bet ne angliškos kilmės skolinių. Kai kurie tokie skoliniai būna vadinamųjų egzotinių (tolimesnių, retesnio kontakto) kultūrų žodžiai, pasklindantys į kitas kalbas per plačiau vartojama kalba parašytų tekstų vertimus, plg. *lasi* “indiškas kokteilis iš jogurto ir vaisių” (hindi *lassī*) [...]. Vis dėlto toje pačioje anglų kalboje taip pat esama vieno ar kelių šimtmečių senumo skolinių, dabar jau tapusių savitą reikšmę turinčiais anglų kalbos žodžiais [...]. Pavyzdžiui, toks būtų *barbekiu/barbekju*, anglų kalbos vartotojų kadaise pasiskolintas iš isp. *barbacoa*, o šis dar anksčiau veikiausiai iš Karibų indėnų kalbos. Pirminė šio žodžio reikšmė buvo “medinės grotelės, ant kurių vytinama žuvis ar mėsa”, tačiau šiandieninėje anglų kalboje jis vartojamas jau keliomis ganėtinai nutolusiomis reikšmėmis” (Vaicekauskienė 2013).

⁶ *Čatnis* galėtų būti interpretuojamas ir kaip anglų kilmės skolinys (Vaicekauskienė 2013), plačiau žr. 3 išnašą.

paella – ‘ispanų virtuvės valgis, gaminamas iš ryžių bei įvairiausių priedų’). Tai sietina su jau anksčiau išsamiai aptartu tam tikrų šalių (pavyzdžiui, italų, prancūzų, meksikiečių) ir apskritai egzotiškų virtuvių populiarumu, taip pat – per kelionių aprašymus platinamais vietinį koloritą perteikiančiais pavienės vartosenos, dažnai emocinę ekspresinę / poetinę / fatinę-socialinę / konatyvinę / metakalbinę funkciją tekste atliekančiais egzotizmais.

Panašius polinkius rodo net tik šis ir ankstesni lietuvių, bet ir kitų kalbų tyrimų, susijusių su gastronomijos srities skoliniais, rezultatai (Girčienė, Liutkevičienė 2007; Girčienė 2008; Vaicekauskienė 2013; Durkin 2014: 371; Hoffmann 2013: 16; Gandin 2014: 12).

Sutariama, kad gastronomijos sričiai būdingos įvairesnės kalbos donorės, ne tik didžiausia pastarojo meto įvairių kalbų skolinių donorė anglų kalba (apie anglų kalbos skolinių plėtrą žr. Crystal 2003: 1–2; ET 2012; Vaicekauskienė 2013 ir kt.). Kalbant apie anglų kalbos kaip dabartinės donorės vaidmenį, minima ir gastronomijos skolinių grupė, bet tik kaip šalutinė, šalia daug gausesnių kompiuterijos, muzikos, pramogų, laisvalaikio ir gyvenimo būdo, mados ir aprangos, sporto ir kt. grupių, kuriose naujieji anglizmai vyrauja (Chrystal 1988: 149, 153: cit. iš Gideskog 2009: 5; Vaicekauskienė 2013). Pavyzdžiui, kiek ankstesnę lietuvių kalbos vartoseną reprezentuojantis tyrimas atskleidė, kad naujieji anglizmai sudaro tik apie ketvirtadalį gastronomijos srities skolinių (Vaicekauskienė 2013). Ir atvirkščiai: dabartinėje anglų kalboje būtent gastronomija minima kaip naujų skolinių radimosi sritis (Durkin 2014a).

Vienos iš svarbiausių gastronomijos srities skolinių donorės – italų kalbos – skolinių plėtra į anglų kalbą stebima jau nuo XIX a., šis procesas tęsiasi ir toliau. Anglų kalboje itin gausu iš prancūzų kalbos kilusių gastronomijos srities skolinių (Durkin 2014: 371). Prancūzų, italų, ispanų kalbomis kalbančių šalių tradicinės virtuvės populiaros ir daugelyje kitų šalių (Hoffmann 2013: 16), tai lemia ir nemažą nacionalinius jų valgius įvardijančių skolinių skaičių. Natūralu, kad taip yra ir lietuvių kalboje. Tai rodo ne tik pristatomojo, bet ir kiek ankstesnę – 1991–2013 m. – lietuvių kalbos vartoseną reprezentuojančio tyrimo rezultatai. Nustatyta, kad italų kalbos skoliniai sudaro didžiausią gastronomijos srities skolinių dalį – per trečdalį, prancūzų – per dešimtadalį, ispanų – kiek mažiau nei dešimtadalį skolinių (Vaicekauskienė 2013). Italų kilmės naujųjų skolinių gausą lietuvių kalboje liudija ir ankstesni su gastronomijos sritimi susiję skolinių tyrimai: iki 2008 metų vartosenoje užfiksuota per šimtą iš italų kalbos kilusių šios srities skolinių, nemažą dalį

sūrius įvardijančių naujųjų skolinių sudaro būtent itališkos kilmės pavadinimai (Girčienė, Liutkevičienė 2007; Girčienė 2008).

Kitų kalbų tyrėjai yra pastebėję paskutiniame praėjusio amžiaus dešimtmetyje suaktyvėjusį skolinimąsi iš “egzotiškų” kalbų (Jarvad 1999, 56: cit. iš Vaicekauskienė 2013). Tai ypač būdinga gastronomijos sričiai. Pavyzdžiui, su gastronomija glaudžiai susijusio turizmo sektoriaus (šios srities skoliniai sudaro beveik pusę visų čia rastų skolinių) anglišių tekstų tyrimas atskleidė egzotiškesnių kraštų ir kartu jų virtuvių populiarinimo polinkį: didžiausią dalį – 40 proc. – juose vartojamų skolinių sudaro Azijos sričiai priskirtų kalbų skoliniai, daug – 29 proc. – skolinių, aptiktų turizmo tekstuose, yra kilę iš Pietų bei Rytų Europos arealo kalbų, mažiau skolinių, pasiskolintų iš Centrinės ir Pietų Amerikos kalbų (12 proc.), dar mažiau – iš Afrikos (7 proc.) ir Vakarų ir Šiaurės Europos kalbų (apie 7 proc.), mažiausiai – iš Šiaurės Amerikos kalbų (5 proc.) (Gandin 2014: 12). Natūralu, kad panašūs susijusios srities pasiskirstymo pagal kalbas donores polinkiai stebimi ir lietuvių kalboje. Tai rodo ne tik pristatomojo, bet ir kiek ankstesnę – 1991–2013 m. – lietuvių kalbos vartoseną reprezentuojančio tyrimo rezultatai: įvairioms kitoms – kinų, hindi, arabų, vietnamiečių ir kt. – priskirtini skoliniai sudaro apie penktadalį gastronomijos srities naujųjų skolinių (Vaicekauskienė 2013).

4. Gastronomijos srities naujųjų skolinių semantinės sritys

Gastronomijos srities skolinių grupėje galima išskirti keletą pagrindinių – maisto produktų; gaminių ir patiekalų; gėrimų; su maisto gamyba ir vartojimu susijusių asmenų, įrangos ir vietų pavadinimų – semantinių pogrupių. Palyginus su minėtojo ankstesnę – 1991–2013 m. vartoseną atspindinčio tyrimo rezultatais (Vaicekauskienė 2013) galima apibendrinti, kad šiuo požiūriu polinkiai išlieka tokie patys.

Itin gausi naujaisiais skoliniais įvardijamų maisto produktų bei jų rūšių grupė. Tai sūrių, duonos, makaronų rūšių, vaisių, daržovių ir pan. pavadinimai, pvz.: *ciabata* (it. *ciabatta* – ‘baltos itališkos duonos rūšis’), *tagliateliai* (it. *tagliatelle* – ‘plokšti, ilgi – juostiniai – makaronai’). Labai dažnai skoliniais įvardijami ir maisto gaminiai, patiekalai, jų sudedamosios dalys – padažai, užkandžiai, saldumynai, prieskoniai ir pan., pvz.: *karpačas* (it. *carpaccio* – ‘labai plonai pjaustytų žalių produktų – mėsos, žuvies, daržovių – užkandis’), *sašimi* (jap. *sashimi* (angl. perraša) – ‘japoniškas žalios jūros žuvies gabaliukų su kt. priedais valgis’). Nemažai skoliniais įvardytų įvairių nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų – jų rūšių, kokteilių ir pan., pvz.: *kapučinas* (it. *cappuccino* – ‘espresas su specialia įranga įplakto karšto pieno trupučiu’), *smūtis* (angl. *smoothie* – ‘tirštas kokteilis

iš trintų šviežių vaisių ir kt. priedų’). Mažiau tarp gastronomijos srities naujųjų skolinių asmenų, susijusių su maisto gaminiu ar vartojimu, taip pat restoranų tipų, maistui gaminti skirtų įrenginių, valgymo, vaisių rengimo būdų ir pan. pavadinimų, pvz.: *gastropabas* (angl. *gastropub* – ‘angliškos aludės stiliaus vieta, kurioje tiekiamas kokybiškas, gurmaniškas maistas’), *furšetas* (pranc. *fourchette* – ‘priėmimas, per kurį svečiai vaišiniasi stovėdami’).

Savaime suprantama, kad išvardytosioms grupėms priskirtini skoliniai yra daiktavardžiai (98 proc.). Tarp gastronomijos srities skolinių pasitaiko tik vienas kitas būdvardžiu laikytinas žodis, pvz., *raw* (“žalias” – kalbant apie maistą). Tokie analizės rezultatai nestebina: “kalbų kontaktų tyrimams gerai žinomas faktas, kad didžioji dalis skolinių (tyrimų duomenimis, apie 80–90 proc.) būna daiktavardžiai [...] Tai susiję su pagrindine skolinimosi priežastimi – poreikiu įvardyti nepažįstamą / kitokį nei pažįstamas objektą, reiškinį ar sąvoką. [...] Kadangi leksikonas visų pirma yra simbolių pasaulį įvardijančių referencijų talpykla, kurios pagrindas – konkretūs ir abstraktūs pasaulio vienetai, tai iš reikšminių žodžių klasių pirmiausia skolinamasi daiktavardžių; būdami specifinės semantikos, skoliniai (ypač daiktavardžiai) yra gera priemonė kalbai recipientei praturtinti savo raiškos arsenalą” (Vaicekauskienė 2013).

5. Gastronomijos srities naujųjų skolinių adaptavimo polinkiai

Dauguma – per 70 proc. – gastronomijos srities skolinių turi vartosenoje funkcionuojančią visiškai prie lietuvių kalbos sistemos prisitaikiusią – ortografiškai ir morfologiškai adaptuotą – formą, pvz.: *dzazikis* (gr. *tzatziki* (angl. perraša) – ‘graikiškas pagardas iš jogurto, agurkų ir kt.’), *gaspačas* (isp. *gazpacho* – ‘šaltoji ispaniška sriuba su pomidorais, svogūnais, česnakais ir kt.’). Apie 8 proc. skolinių neturi (dauguma ir negali turėti) vartojamos morfologiškai įformintos formos, bet yra ortografiškai adaptuoti, pvz.: *barbekiu* (angl. *barbecue*, *barbeque* – ‘kepsninė, ppr. su dangčiu; joje kepamas kepsnys; kepimo procesas; pobūvis, kurio metu tokiu būdu gaminamos vaisės’), *somelijė* (pranc. *sommelier* – ‘profesionalus restorano darbuotojas, atsakingas už gėrimų, ppr. vyno, meniu sudarymą ir kt. su tuo susijusius dalykus’). Taigi apibendrinant galima sakyti, kad beveik aštuoni dešimtadaliai aptariamąsios srities skolinių turi vartosenoje funkcionuojančias gramatiškai kiek įmanoma prie lietuvių kalbos sistemos prisitaikiusias raiškos formas. Panašius polinkius rodo ir kiek ankstesnę vartoseną fiksuojantys naujųjų lietuvių kalbos skolinių kiekybinio tyrimo rezultatai (Vaicekauskienė 2013), ir kokybinių (su gastronomijos

sritimi susijusių) tyrimų duomenys (Girčienė, Liutkevičienė 2007; Girčienė 2008). Rečiausi (iki 2 proc.) – tik morfologiškai adaptuoti kitokių konkuruojančių formų neturintys skoliniai, pvz.: *cheescake* ‘as’ (angl. *cheescake* – ‘varškės pyragas, tortas’), *slow-cooker* ‘is’ (angl. *slow-cooker* – ‘lėtpuodis – puodas, kuriame maistas gaminamas ilgai, nepasiekiant virimo temperatūros’). Tokios formos apskritai aptinkamos beveik tik tinklaraščiuose, formalesnei vartosenai tai nebūdinga. Beveik 20 proc. skolinių vartojami tik autentiškos raiškos, t. y. neturi vartosenoje funkcionuojančių kitokių formų. Tai paprastai visiškai nauji ar (ir) vienkartiniai, ar (ir) metakalbinę / emocinę ekspresinę / poetinę / fatinę-socialinę ar konatyvinę funkciją tekste atliekantys pavadinimai, pvz., *pescheria* ‘itališkai žuvų parduotuvė, turgus’, *porceddu* ‘itališkas patiekalas – specifiniu būdu keptas paršelis’:

O ką jau kalbėti apie [Sardinijos] žvejų kaimelius ir mažutes parduotuves *pescheria*, kuriose jūros gėrybes galima išsirinkti pagal tos dienos ūpą. [...] Nespėjome paragauti pikantiškojo paršelio *porceddu*, ilgas valandas keptamo mirtų lapuose po žeme (Edita 2014: 7).

Pažymėtina, kad ką tik į kalbą patekusiems gastronomijos, kaip ir apskritai visiems lietuvių kalbos naujesiems skoliniais (žr. Mikelionienė 2000: 25; Girčienė, Liutkevičienė 2007: 109; Vaicekauskienė 2007: 159), būdingas raiškos formų variantiškumas, pvz.: *fokačija*, *fokačia*, *fokača*, *focaccia* (it. – ‘picą primenanti itališka duonelė’); *gnočiai*, *gniokiai*, *niokiai*, *gnocchi* (it. – ‘itališki bulvių kukuliukai, virtinukai’); *tagliateliai*, *tagletelle*, *taglietelle*, *tagliatelle* (it. – ‘plokšti, ilgi – juostiniai – makaronai’). 242 gastronomijos realijas įvardijantys skoliniai turi 439 duomenų bazėje užfiksuotas raiškos formas. Labai retai skolinys aptinkamas tik vienos raiškos formos. Dažnai iš pradžių tekstuose jis pradedamas vartoti autentiškos raiškos, o ilgainiui įgauna adaptuotą formą. Tai gi dažniausiai konkuruoja bent jau dvi tą pačią realiją įvardijančio skolinio raiškos formos. Autentiškos skolinių formos labai dažnai pasitelkiamos metakalbiniais ir pan. sumetimais. Metakalbinę / emocinę-ekspresinę / poetinę / fatinę-socialinę ar konatyvinę funkciją tekste atliekančių, stilistiškai ekspresyviais ar fakultatyviais laikytinų skolinių iliustraciniai vartosenos pavyzdžiai sudaro beveik trečdalį visų vartosenos atvejų. Dauguma skolinių, pasiskolintų dėl designatinių ir semantinių priežasčių, raiškos variantų atsiranda mėginant perteikti, dažnai su klaidomis, autentišką svetimžodžio rašybą (kartais raiškos variantų esama ir kalboje donorėje) arba ieškant tinkamiausios sulietuvinatos raiškos (plg. Girčienė, Liutkevičienė 2007: 110).

Raiškos variantiškumas priklauso nuo skolinio pasirodymo lietuviškuose tekstuose laiko (t. y. vartojimo tradicijos) bei intensyvumo, susijusio su įvardijamos realijos aktualumu kalbos vartotojams, ir skolinio ortografijos. Formų kiekis taip pat labai priklauso nuo skolinio ortografijos – kuo ji “svetimesnė” lietuvių kalbai, tuo daugiau variantų. Nelygu skolinio baigmuo, kai kurios tokios formos gana greitai arba iškart priskiriamos tam tikrai kaitybos paradigmam. Tai tipiškas reiškinys – skolinimosi procesui įprasta formos kaita dažnai (bet nebūtinai) vyksta ortografijos ir morfologijos konvergencijos kryptimi (Vaičekauskienė 2007: 159).

6. Gastronomijos srities naujųjų skolinių integracijos į tekstą polinkiai

Nauji, adresatui dažnai nežinomi gastronomijos srities skoliniai į tekstą labai dažnai – per 60 proc. atvejų – integruojami pasitelkus metakalbinius komentarus. Tokie rezultatai nestebina: ankstesni lietuvių kalbos naujųjų skolinių vartosenos tyrimai parodė, kad naujo svetimų žodžio reikšmę aiškinantys metakalbiniai komentarai yra vienas pagrindinių skolinių integracijos į tekstą elementų (Girčienė 2005; 2012).

Gastronomijos diskurse gausiai aptinkami metakalbiniai vienetai su leksikalizacijos ir socializacijos etapo dar nebaigusiu naujųjų skolinių metakalbiniais komentariais paprastai yra skirti naujam, adresatui greičiausiai nežinomam skolintam žodžiui vienaip ar kitaip paaiškinti: (skliaustuose) nurodoma originalo forma (kaip jau minėta, autentiškos gastronomijos srities skolinių formos tekstuose dažnai atlieka metakalbinę funkciją), pamatiniai žodžiai, jų reikšmė; mėginama išversti, apibūdinti skoliniu įvardijamą realiją ir pan. – panašūs polinkiai būdingi ne tik viešajai lietuvių, bet ir kitų kalbų vartosenai (plg. Grant-Russell 1999; Yang 2005; Girčienė 2005; 2012). Pavyzdžiui:

Tahini (arba **sezamo sviestas**) yra grūstų arba maltų **sezamo sėklų pasta**, naudojama kaip maistingas **gardus priedas ar pagardas** kitiems patiekalams ruošti. [...] **Tahini** yra pagrindinis humuso ir kitų panašių patiekalų ingredientas Vidurio Azijos virtuvėje. **Sezamo pasta** neaplenkia ir kitų Pasaulio virtuvių: ją naudojamą galima aptikti kai kuriuose tradiciniuose Kinijos, Korėjos ir Japonijos patiekaluose. **Tahini** yra **arabiškos kilmės žodis, reiškiantis “malti” arba “grūsti”**. Kartais galima aptikti dar **vadinant tahina arba tchina**. **Tahini** kilusi iš senovės Persijos (Iranas) ir ten buvo **vadinama “ardeh”, kas reiškė “šventas maistas”**. [...] **Tahini** turbūt žinomiausias kaip pagrindinis garsaus **užkandžio (“mezze”)** – **humuso** – ingredientas, suteikiantis avinžirnių masei savito skonio, riebumo ir būdingo malonaus kartumo [jogosityba.lt, 2015; iliustracinių pavyzdžių kalba palikta autentiška – J. G.].

Panašius polinkius pastebi ir kitų kalbų gastronomijos srities skolinių tyrėjai. Teigiama, kad kitus kraštus aprašančiuose įvairiakalbiuose, pvz., prancūziškuose, vokiškiuose, tekstuose vartojami gastronomijos srities skoliniai, padedantys perteikti specifinį tam tikros šalies koloritą, kultūros unikalumą, lokalumą, egzotiškumą, dažnai skaitytojams paaiškinami (Dann 1996: 184: cit. iš D'Egidio 2014: 67). Su gastronomija glaudžiai susijusio (šios srities skoliniai sudaro beveik pusę visų čia rastų skolinių) turizmo sektoriaus angliškų tekstų tyrimas atskleidė, kad maisto srities, kaip ir bendrai turizmo diskurso, skoliniai į tekstą dažniausiai (taip pat beveik 60 procentų) įvedami per įvairius metakalbinius komentarus (Gandin 2014: 7). Tai susiję ir su kalbomis donorėmis. Adresatui įprastesni Vakarų bei Šiaurės Europos ir Vakarų Amerikos kalbų skoliniai komentaris palydinti rečiausiai (nekomentuojami skoliniai sudaro apie pusę), palyginti rečiau nei likusių regionų kalbų skoliniai komentuojami ir Centrinės Amerikos bei Rytų ir Pietų Europos kalbų skoliniai – nekomentuojami skoliniai sudaro apie ketvirtadalį tokių kalbų skolinių. O štai Azijos (jie sudaro beveik pusę visų turizmo tekstų kalbų skolinių) ir Afrikos kalbų skoliniai pateikiami tik su komentarais (Gandin 2014: 7, 13).

Metakalbiniai vienetai su lietuvių kalbos gastronomijos srities skoliniais, kaip ir kitose kalbose, atlieka metakalbinę funkciją – ji dažniausiai atsiskleidžia teksto kūrėjo paaiškinimuose skaitytojui, kai autorius jaučia, kad jo pristatoma realija yra nauja ir daugeliui nepažįstama (Graedler 1998: 249). Kaip matyti iš pateiktų iliustracinių pavyzdžių, metakalbinę informaciją tokiais atvejais labiausiai linkstama pateikti skliaustuose arba kaip atskirą sakinio ar teksto fragmentą.

Pastebėtina, kad šalia skolinio aiškumo sumetimais pateikiamas jo vertimas, lietuviškas skoliniu įvardijamos realijos apibūdinimas gali būti interpretuojamas kaip savotiškas skolinio atitikmuo (plg. Girčienė 2012), galintis suteikti pirminį impulsą skolino ir lietuviško tos pačios realijos pavadinimo konkurencijai. Iš 242 gastronomijos srities naujųjų skolinių vartosenoje aptiktų dažniausiai aprašomojo pobūdžio, metakalbinę funkciją atliekančių, (verstinių) atitikmenų turi per trečdalį – 94 (39 proc.) – skolinių. Tačiau tarp jų itin maža tokių (iki 4 proc.), kurie iš viešosios vartosenos centro jau yra išstumti jų atitikmenų, pvz.: *rukola – gražgarstė, laimas – žalioji citrina, popkornai – kukurūzų spragėsiai, spraginti kukurūzai, miusliai – javainiai, kornfleiksai – kukurūzų dribsniai, sausieji pusryčiai, hotdogas – dešrainis, fastfudas – greitmaistis, greitasis maistas, čyzburgeris – sūrainis*.

Vis dėlto dažniau pasitaikantis skolinio vertimas panašios reikšmės savos kalbos žodžiu ar esamų žodžių junginiu dažniausiai neperteikia

tikrosios skolinio reikšmės, jų semantinė apimtis skiriasi – tai pastebi ir kitų kalbų tyrėjai (plg. Yang 2005). Tokie pirminiai aprašomojo, verstinio pobūdžio realijos apibūdinimai, atliekantys metakalbinę funkciją, nors formaliai ir galimi interpretuoti kaip savotiški skolinio atitikmenys, retai tampa realiais jo konkurentais, t. y. retai kada vieni patys, be skolinio kaip metakalbinio vieneto dalies, ilgainiui gali atlikti referentinę funkciją (žr. anksčiau pateiktame pavyzdyje pabrauktą skolinio *mezze* atitikmenį *užkandis*, iš dalies – pabrauktuosius *tahini* sinonimus *sezamų sviestas*, *sezamų (sėklų) pasta*).

Įvedant į tekstą ilgesnės vartosenos tradicijos neturinčius gastronomijos srities naujuosius skolinius gana dažnai (beveik 40 proc. atvejų) pasitelkiamas ir kitas galimas integracijos būdas – skolinys grafiškai išskiriamas kursyvu, kabutėmis ar kt. (nors dažnai metakalbiniai komentarai ir išskirtinė grafika papildo vienas kitą). Dažniau grafiškai žymimos autentiškos, prie lietuvių kalbos sistemos nepritaikytos skolinių formos (plg. anksčiau pateiktąjį iliustracinį pavyzdį). Rašomas didžiąja raide ir skiriamas kabutėmis jas galima interpretuoti ir kaip simbolinius pavadinimus, plg.:

Daug sirgalių aplenkė visus šiuos miestus, pasilikdami energijos naktiniams barams, kur ne vieną kartą išlenkdavo “Caipirinha” – iš cukranendrių, cukraus ir žaliųjų citrinų gaminamo kokteilio (Irytas.lt, 2014)

ir

*Populiariausias iš kokteilių **kaipirinja** gaminamas iš cukranendrių degtinės kašiasos ir žaliųjų citrinų* (uzsukam.lt, 2014).

Išskirtinė grafika gali būti naudojama kaip ženklas adresatui – galbūt taip norima įspėti apie ne visai tipišką teksto elementą, šiuo atveju – naują žodį, kurio reikšmė gali būti nežinoma. Neatmestina galimybė išskirtine grafika paryškinti naujo žodžio teikiamą stilistinį efektą. Kabutės ar kursyvas naudojami ir kaip priedanga, saugantis galimo bendrinės kalbos normų pažeidimo. Dažnai sunku pasakyti, kuri išskirtinės grafikos funkcija pagrindinė (plg. Girčienė 2005).

Apibendrinamosios pastabos

Pasaulio globalėjimas, intensyvūs XX a. pabaigos – XXI a. pradžios kultūrų ir kalbų kontaktai lemia didelį lietuvių kalbos, kurios, kaip ir daugelio kitų kalbų, vartotojai yra globaliųjų ekonominių bei sociokultūrinių procesų dalis, skolinių srautą. Reprezentatyvaus 2014–2015 m. rašytinės ir elektroninės lietuvių kalbos vartosenos korpuso tyrimas atskleidė, kad viena iš dviejų gausiausių naujųjų skolinių sluoksnių turinčių sričių yra gastronomija. Šios srities (242), kaip ir

gyvenimo būdo, laisvalaikio bei pramogų realijas įvardijantys naujieji skoliniai sudaro beveik po trečdalį “Elektroninėje naujųjų skolinių bazėje” užfiksuotų 839 naujųjų skolinių, neįtrauktų į iki 1990 m. išleistus lietuviškus žodynus. Tikslesnį semantinių grupių santykį bus galima nustatyti ištyrus ilgesnį vartosenos tarpsnį.

Įvairių kalbų tyrimų duomenimis, skolinių pasiskirstymas pagal semantines sritis rodo leksiką smarkiau kintant socialiai jautriuose, polinkį atsinaujinti turinčiuose domenuose, susijusiuose su tam tikru socialiniu prestižu ar gyvenimo būdu, kintančiu dėl kultūrų kontaktų ir aktyvaus mobilumo bei globalizacijos. Vienu iš tokių domenų pastaraisiais metais neabejotinai tampa gastronomijos sritis. Tai lemia didėjantis šiandienos žmogaus dėmesys valgių bei gėrimų kultūrai, mitybai ir ypač nacionalinėms įvairių šalių virtuvėms, o šis procesas itin glaudžiai susijęs su (verslo) turizmo ir kelionių diskurso plėtra, taip pat galimybe (kelionių) kulinarines patirtis skleisti, jomis dalytis globaliame internete ir šių procesų sąlygojama apskritai didžiule gastronomijos srities tekstu plėtra.

Tyrimas atskleidė, kad gastronomijos srities, kaip ir kitų sferų, naujieji skoliniai dažniausiai įvardija (iš dalies) naujas realijas, užpildo žodyno spragas, taigi yra pasiskolinti dėl designatinių (poreikis įvardyti naujas realijas ir sąvokas) ir semantinių (poreikis išryškinti reikšmės skirtumus, kai naujos ir senos sąvokos turinys sutampa tik iš dalies) priežasčių, o tekste atlieka referentinę (informacijos perdavimo) funkciją. Tačiau gastronomijos srities tekstams labai būdingi ir skoliniai, atliekantys metakalbinę, aiškinamąją, funkciją. Viena iš svarbių gastronomijos diskurso kūrimo priemonių taip pat laikytini adresatui nepažįstamą egzotišką nacionalinį maistą įvardijantys vienkartinės vartosenos svetimi žodžiai, padedantys perteikti autentišką lokalų koloritą, pagyvinti tekstą, atskleisti adresanto nuostatas, paveikti adresatą, tekste atliekantys emocių-ekspresinę / poetinę / fatinę-socialinę / konatyvinę funkcijas.

Gastronomijos grupei priskirtini skoliniai kilmės požiūriu daug įvairesni nei bendrai naujieji lietuvių kalbos skoliniai. Tarp daugumos kitų semantinių sričių skolinių vyraujantys naujieji anglizmai sudaro tik kiek daugiau nei dešimtadalį (14 proc.) šios srities skolinių. Daugiausia (31 proc.) jų yra pasiskolinta iš italų kalbos. Tokią pačią gausią grupę (31 proc.) sudaro ir geografiškai ar (ir) kultūriškai tolimesnių kraštų kalbų – japonų, kinų, hindi, arabų, turkų, graikų, gruzinų ir kt. – skoliniai: daugiausia jų kilę iš Azijos – Artimųjų Rytų, Japonijos, Kinijos, Indijos bei kt., Pietryčių Europos – Kaukazo, Balkanų; mažiau – iš Afrikos ir Lotynų Amerikos šalių regiono kalbų.

Per dešimtadalį skolinių yra prancūzų (13 proc.) ir ispanų (11 proc.) kilmės. Tai sietina su tam tikrų šalių, pavyzdžiui, italų, prancūzų, meksikiečių, ir apskritai egzotiškų virtuvių populiarumu.

Gastronomijos srities skolinių grupėje galima išskirti keletą pagrindinių semantinių pogrupių, iš kurių gausiausi – maisto produktų; maisto gaminių ir patiekalų; gėrimų; mažiau skolinamasi su maisto gamyba ir vartojimu susijusių asmenų, įrangos ir vietų pavadinimų.

Tarp gastronomijos skolinių, kaip ir tarp visų naujų skolinių, vyrauja intensyvios nominacijos tarpsniams būdingiausi daiktavardžiai (98 proc.). Dauguma – per 70 proc. – jų turi vartosenoje funkcionuojančią visiškai prie lietuvių kalbos sistemos prisitaikiusią – ortografiškai ir morfologiškai adaptuotą – formą. Apie 8 proc. skolinių neturi (dauguma ir negali turėti) morfologiškai įformintos formos, bet yra ortografiškai adaptuoti. Rečiausi (iki 2 proc.) – formalesnei vartosenai nebūdingi tik morfologiškai adaptuoti skoliniai. Beveik 20 proc. skolinių vartojami tik autentiškos raiškos, t. y. neturi vartosenoje funkcionuojančių kitokių formų. Tai paprastai visiškai nauji ar (ir) vienkartiniai, ar (ir) metakalbinę / emociinę-ekspresinę / poetinę / fatinę-socialinę ar konatyvinę funkciją tekste atliekantys svetimi žodžiai. Pažymėtina, kad ką tik į kalbą patekusiems gastronomijos, kaip ir apskritai visiems lietuvių kalbos naujiesiems skoliniam, būdingas raiškos formų variantiškumas. Dažniausiai konkuruoja dvi – autentiška, dažnai pasitelkiama metakalbiniais sumetimais, ir adaptuota tą pačią realiją įvardijančio skolinio raiškos formos. Skolinimosi procesui įprasta formos kaita dažniausiai vyksta ortografijos ir morfologijos konvergencijos kryptimi.

Gastronomijos srities skoliniai į tekstą labai dažnai – per 60 proc. atvejų – integruojami pasitelkus metakalbinius komentarus. Gastronomijos diskursui itin būdingi metakalbiniai vienetai su leksikalizacijos ir socializacijos etapo dar nebaigusiu naujų skolinių metakalbiniais komentais paprastai yra kirti naujam, adresatui greičiausiai nežinomam skolintam žodžiui vienaip ar kitaip paaiškinti: nurodoma originalo forma, reikšmė, mėginama išversti, apibūdinti skoliniu įvardijamą realiją ir pan.

Apibendrintina, kad pastebėtieji gastronomijos srities naujų skolinių plėtros, kalbų donorių, semantinių grupių, skolinimosi priežasčių ir funkcijų tekste, adaptacijos ir integracijos į tekstą polinkiai minimi ir kitų kalbų tyrimų, susijusių su gastronomijos sritimi, autorių.

Literatūra

- Cabré 1999** – Cabré, M. T. *Terminology: Theory, Methods and Applications*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 1999.
- Chrystal 1998** – Chrystal, J. A. *Engelskan i Svenska dagspress*. Solna: Esselte studium, 1988.
- CL** – 20th century loanwords. *The British Library*. Available: <http://www.bl.uk/learning/langlit/changlang/activities/lang/twentieth/loanwords.html>
- Crystal 2003** – Crystal, D. *English as a Global Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- D’Egidio 2014** – D’Egidio, A. The tourist gaze in English, Italian and German travel articles about Puglia: A corpus-based study. *ICAME Journal*, Vo. 38, 2014, p. 57–72. Available: <http://www.degruyter.com/view/j/icame.2014.38.issue-1/icame-2014-0003/icame-2014-0003.xml> [accessed 21.12.2015].
- Dann, Graham M. S. 1996. *The language of tourism: A sociolinguistic perspective*. Wallingford, U. K.: Cab International.
- Davletbaeva 2010** – Davletbaeva, D. N. *Lectures on English Lexicology*. Kazan’: TGGPU, 2010. Available: <http://kpfu.ru/docs/F1797492221/Lectures.on.English.Lexicology.pdf> [accessed 21.12.2015].
- Durkin 2014** – Durkin, P. *Borrowed Words: A History of Loanwords in English*. Oxford-New York: Oxford University Press, 2014.
- Durkin 2014a** – Durkin, P. Does English still borrow words from other languages? *BBC New*. Available: <http://www.bbc.com/news/magazine-26014925> [accessed 21.12.2015].
- ET 2012** – *The English of Tourism*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2012.
- Gandin 2014** – Gandin, S. Investigating Loan Words and Expressions in Tourism Discourse: a Corpus Driven Analysis on the BBC Travel Corpus. *European Scientific Journal January*, 2014, Vol. 10, No. 2. Available: <http://eujournal.org/index.php/esj/article/viewFile/2575/2436> [accessed 21.12.2015].
- Gideskog 2009** – *English Loanwords at Dagens Nyheter and Svenska Dagbladet’s Websites*. Mid Sweden University, 2009. Available: <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:225301/FULLTEXT01.pdf> [accessed 21.12.2015].
- Girčienė 2005** – Girčienė, J. Neologizmų integracija į tekstą. *Žmogus ir žodis*, Nr. 1(7), 2005, 78–82. Available: <http://www.biblioteka.vpu.lt/zmogusirzodis/PDF/didaktinelingvistika/2005/girciene.pdf> [accessed 21.12.2015].
- Girčienė 2006** – Girčienė, J. Verstinės literatūros naujažodžiai. *Kalbos kultūra*, 2006, 79, p. 74–90. Available: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367153031754/datasstreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [accessed 21.12.2015].
- Girčienė, Liutkevičienė 2007** – Girčienė, J.; Liutkevičienė, D. Sūrių pavadinimų vartosena ir norma. *Kalbos kultūra* 80, 110–122. Available: http://www.lki.lt/LKI_LT/images/BZ/straipsniai/Suriu%20pavadinimu%20vartosena%20ir%20norma.pdf [accessed 21.12.2015].
- Girčienė 2008** – Girčienė, J. Italų kulinarijos svetimžodžiai. *Kalbos kultūra* 81, 192–205. Available: http://www.lki.lt/LKI_LT/images/Periodiniai_leidiniai/Kalbos_kultura/Straipsniai/081/KK_8I_192_205_Girciene.pdf [accessed 21.12.2015].

- Girčienė 2012** – Girčienė, J. Metakalbiniai komentarai kaip internetinio naujažodžių diskurso elementas. *Lituanistica*, T. 58, Nr. 3(89), p. 248–272. Available: <http://www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica/article/viewFile/2361/1247> [accessed 21.12.2015].
- Graedler 1998** – Graedler, A. L. *Morphological, Semantic and Functional Aspects of English Lexical Borrowings in Norwegian*. Oslo: Scandinavian University Press, 1998.
- Grant-Russell 1999** – Grant-Russell, P. The influence of French on Quebec English: motivation for lexical borrowing and integration of loanwords. *LACUS Forum* 25. Claremont Graduate University, The Linguistic Association of Canada and the United States, 1999.
- Grzega 2003** – Grzega, J. Borrowing as a Word-finding Process in Cognitive Historical Onomasiology. *Onomasiology Online*, Nr. 4, 2003, pp. 22–42. Available: <http://www1.ku-eichstaett.de/SLF/EnglVglSW/grzega1032.pdf> [accessed 21.12.2015].
- Hoffmann 2013** – Hoffmann, E. The Image of French, Italian, Romanian and Spanish Cuisines in Russia. *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 3 No. 20, 2013. Available: http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_3_No_20_December_2013/3.pdf [accessed 21.12.2015].
- Yang 2005** – Yang, J. *Lexical innovations in China English*. *World Englishes*, 2005, 24(4), pp. 425–436. Available: <http://www.corpus4u.org/forum/upload/forum/2005112309524237.pdf> [accessed 21.12.2015].
- Jakobson 2004** – Jakobson, R. *Lingvistika ir poetika*. Vilnius: Baltos lankos, 2004, 18/19, p. 5–49.
- Jarvad 1999** – Jarvad, P. Årtusindparat? Nye ord i 1990'erne i dansk – og norsk og svensk. *Språk i Norden*, p. 51–67.
- Kostjukoviča 2012** – Kostjukoviča, J. *Kāpēc itāļiem patīk runāt par ēdienu*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2012.
- Mikelionienė 2000** – Mikelionienė, J. Šiuolaikiniai metodai kalbos naujovėms tirti. *Darbai ir dienos*, Nr. 24, 2000, p. 65–88.
- Nevinskaitė 2012** – Nevinskaitė, L. *Šiuolaikinės medijos ir masinės komunikacijos teorijos*. Vilnius: Petro ofsetas, 2012.
- Offord 2001** – Offord, M. *French Words: Past, Present and Future*. Clevedon etc.: Multilingual Matters, 2001.
- Picone 1996** – Picone, M. *Anglicisms, Neologisms and Dynamic French*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1996.
- Popova 2005** – Popova, T.; Raciburskaja, L.; Gugunava, D. *Neologija i neografija sovremennogo russkogo jazyka*. Moskva: Nauka, 2005.
- TŽŽ 1985** – *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.
- Vaicekauskienė 2007** – Vaicekauskienė, L. *Naujieji lietuvių kalbos svetimžodžiai: kalbos politika ir vartoseną*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2007.
- Vaicekauskienė 2013** – Vaicekauskienė, L. “Skolos bijos – turtų nepadarysi”. Leksikos skolinimosi poreikiai ir polinkiai 1991–2013 m. rašytiniuose tekstuose. *Taikomoji kalbotyra*, 2013–2014 (3). Available: <http://taikomojikalbotyra.lt/lt/2013/12/skolos-bijosi-turtu-nepadarysi>
- Zylberstein 2013** – Zylberstein, J. Translating terms and cultural aspects from English to Swedish in a social scientific text about gastronomy. *Linnéuniversitetet Kalmar Växjö*. Available: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:627873/FULLTEXT01.pdf> [accessed 21.12.2015].

Anitra ROZE

SALĪDZINĀJUMI AR ADJEKTĪVU *DZELTENS*¹Similes with the Colour Name *dzeltens* 'yellow' in Latvian*Summary*

Simile is a stylistic device that contrasts two objects in order to emphasize a certain quality or to evaluate it in an emotional or expressive way. The same applies to cases when one of the components of a simile is a colour name. The present research concentrates on the colour name *dzeltens* 'yellow' in the Latvian language.

Some of these similes are so stable that they can almost be regarded as idioms. These, as well as those similes where the relation between the colour and the respective object is predetermined, are referred to as traditional similes. Basically, these are similes that can be found: 1) in Latvian explanatory dictionaries, 2) in Latvian folksongs, 3) in several instances of use in Modern Latvian. Thus, we might consider the following similes traditional: *dzeltens kā cālis* 'yellow as a chicken', *dzeltens kā citronš* 'yellow as a lemon', *dzeltens kā dzintars* 'yellow as amber', *dzeltens kā medus* 'yellow as honey', *dzeltens kā olas dzeltenums* 'yellow as egg yolk', *dzeltens kā pienene* 'yellow as a dandelion', *dzeltens kā saule* 'yellow as the sun', *dzeltens kā smiltis* 'yellow as sand', *dzeltens kā sviests* 'yellow as butter', *dzeltens kā vasks* 'yellow as wax', *dzeltens kā zelts* 'yellow as gold'. An insight into some dictionaries of foreign languages show that the entries describing the yellow colour contain similar expressions, such as *geltonas kai vaškas* 'yellow as wax' in Lithuanian, *coloured like lemons, yellow like egg yolk* in English, *von der Farbe einer reifen Zitrone* 'the colour of ripe lemon' in German. We might say that some of the traditional similes are to a certain extent universal.

Meanwhile, there are similes which are not so typical, e.g.: *dzeltens kā ķirbis* 'yellow as a pumpkin', *dzeltens kā mēness* 'yellow as the moon', *dzeltens kā mironis* 'yellow as a corpse', *dzeltens kā purenes* 'yellow as marigolds'. Variations of traditional similes can also be observed, for instance, besides *dzeltens kā cālis* there are such versions as *dzeltens kā cālīši* 'yellow as chickens', *dzeltens kā cālēns* 'yellow as a little chicken', *dzeltens kā Liel-dienū cālītis* 'yellow as an Easter chicken'.

Nevertheless, in many cases the link between the colour and a certain object appears during the process of communication, spontaneously creating an association. These similes can be termed as individual similes (e.g.,

¹ Raksts sagatavots Valsts pētījumu programmas "Letonika – Latvijas vēsture, valodas, kultūra, vērtības" projektā "Latviešu valodas pētījumi 21. gadsimta zinātnes kontekstā".

dzeltens kā sīpols ‘yellow as an onion’, *dzeltens kā banānu kokteilis* ‘yellow as a banana cocktail’, *dzeltens kā kumelīšu tēja* ‘yellow as chamomile tea’, *dzeltens kā pastalu āda* ‘yellow as the leather of *pastalas* (archaic footwear)’. Mostly they are unique, occasional usages, not to be found elsewhere (that implies the similes used in fiction or poetry as well). Individual similes are those where the link between the colour and the object is not typical. In some of these cases, the colour name is used metaphorically (e.g., *dzeltens kā komentāri internetos* ‘yellow as the comments in the internet’).

The diversity of similes is partly due to the habits of internet use and human desire to attract readers’ attention to their texts. Therefore, original ways of expression are sought for. Undoubtedly, this creative activity of language users is interesting not only to their audience but to researchers as well.

Tā kā krāsu nosaukumu aprakstīšanai (vai definēšanai, ja runa ir par vārdnīcām) visbiežāk izmantots tieši raksturojums ar salīdzinājuma palīdzību, resp., salīdzinājums, kurā krāsas toņa precizēšanai izmantota reālija (piem., *dzeltens* ‘tāds, kam ir citrona krāsa’, resp., tāds kā citrons, *zils* ‘tāds, kam ir skaidru vasaras debesu krāsa’, resp., tāds kā skaidras vasaras debesis), interesanti šķita aplūkot krāsu nosaukumu lomu tādu salīdzinājumu veidošanā, kuru mērķis ir raksturot citas reālijas.

Kā savā grāmatā “Dzejas vārdnīca” rakstījusi Janīna Kursīte, salīdzinājums ir māksliniecisks paņēmieni, kura pamatā ir divu lietu, parādību u. c. satuvinājums, pamatojoties uz kādu līdzību starp tām, tas palīdz semantiski bagātināt, niansēt, reizēm arī savādot kāda vārda, jēdziena pierasto oreolu. (Kursīte 2002: 353) Vienīgā plašākā latviešu valodas salīdzinājumu apkopojuma – “Sinoles izloknes salīdzinājumu vārdnīcas” – ievadā valodniece Elga Kagaine atzīst, ka salīdzinājuma konstrukcijās atspoguļojas to lietotāju asociatīvā domāšana, spriešanas un raksturošanas spējas, ka salīdzinājums ir tēlainās izteiksmes līdzeklis, kur kāds priekšmets, parādība, dzīva būtne tiek satuvināta, salīdzināta ar citu, izceļot kādu pazīmi, īpašību un daudzos gadījumos piešķirot arī emocionālu un ekspresīvu vērtējumu (sk. Putniņa, Timuška 2001). Turklāt salīdzinājumiem raksturīga jēdzieniska ietilpība un daudzveidīga lingvistiskā interpretācija. (Sk. Il’jasova 2009)

Nule minētais nenoliedzami sakāms arī par salīdzinājumiem, kuros viena no sastāvdaļām ir krāsas nosaukums. Pēc Annas Vežbickas (*Anna Wierzbicka, Анна Вежбицкая*) ieskatiem, tieši krāsu nosaukumi uzskatāmi demonstrē salīdzinājumu īpašo lomu vai “precīzāk, līdzības universālo jēdzienu ar redzi uztveramo sajūtu izpaušmē”. (Vežbickaja 1996: 234)

Maija Prohorova (*Майя Прохорова*), pētot krāsu salīdzinājumu lomu cilvēka ārienes raksturošanā, cita starpā uzsvērusi, ka ārējā iz-

skata raksturošana, par pamatu ņemot krāsas toni, balstās priekšstatos par reālu krāsas pazīmi, kāda piemīt objektam (turpmāk rakstā – reprezentantam), kurš reprezentē konkrēto krāsu. Šie priekšstati, kas nostiprinājušies runātāju apziņā, palīdz nošķirt noteiktu krāsas toni, intensitātes pakāpi un projicē šīs zināšanas attiecībā uz raksturojamo objektu. Raksturojumam izmantotais tonis var būt objektīvi tuvs reprezentanta tonim, šādā gadījumā salīdzinājums veic toņa precizētāja funkciju (piem., *acis zaļas kā smaragdi, seja brūna kā kanēlis*). Savukārt, ja reprezentanta funkcijā izmantots objekts, kura reālais tonis ir daudz intensīvāks par raksturojamā objekta reālo krāsas toni, salīdzinājums palīdz paspilgtināt objekta intensitāti (*balts kā krīts, zaļš kā zāle*). (Prohorova 2010) Resp., dažkārt krāsas nosaukuma izmantojums salīdzinājumā palīdz fokusēt uzmanību uz reprezentanta īpašību, sakāpinot to, paceļot vispārākajā pakāpē, īpaši, ja šis salīdzinājums izmantots cilvēka ārienes raksturošanā (*seja balta kā krīts / viņš kļuva dzeltens kā vasks / Vainraits paliek sejā sarkans kā biete..*). (Janovskis 2, 1991: 164)

Par reprezentantiem krāsas toņa, krāsas intensitātes atspoguļošanā salīdzinājumos tiek izmantoti visdažādākie objekti – gan dzīvas būtnes, gan dabas objekti, gan priekšmeti, arī objekti noteiktā esamības stadijā, kas pēc savas krāsas atšķiras no tradicionālā priekšstata. Tieši pēdējie nereti sastopami individuālos, okazionāla rakstura salīdzinājumos, piem., *sarkans kā tomātiņš, kurš pārlietu ilgi stāvējis dienviņu saules ietekmē*.

Līdztekus krāsas toņa precizētāju, krāsas intensitātes raksturotāju funkcijai krāsu salīdzinājumi nereti paralēli raksturo arī citus reprezentantu ārējos parametrus (piem., *Dāvja galva bija apsaitēta ar marli. Balta kā kāpostgalva*). M. Prohorova starp citiem parametriem min, piemēram, spīdumu, formu, izmēru, tekstūru. Viņa raksta: “Tas tiek panākts, par reprezentatīvajiem raksturotājiem izvēloties objektus, kurus iespējams raksturot arī savādāk, resp., neizmantojot krāsas pazīmi, piem., *acis zaļas kā ērkšķogas, lūpas sarkanas kā apsūkāta bārbeļu ledene..*). Šāds raksturojums tādējādi lietotāja apziņā var radīt asociāciju arī ar citām pazīmēm, piem., *ūsas dzeltenas kā ilķņi* (izmērs un forma), *mati melni kā zābaksmērs* (spīdums).” (Prohorova 2010)

Salīdzinājumi, kuros galvenais komponents ir krāsas nosaukums adjektīvs, bieži sastopami gan latviešu tautas mīklās, gan tautasdziesmās un pasakās, gan literāros darbos. Tie ir viens no krāsas un reālijas asociatīvā saistījuma veidiem. Gluži tāpat kā gadījumā ar saliktajiem

krāsas nosaukumiem, kuros primārais komponents ir krāsas nosaukums adjektīvs, bet sekundārais komponents – substantīvs, kuram attiecīgā krāsa raksturīga, arī salīdzinājumi parāda krāsas saistību ar noteiktiem dabas objektiem, kā arī citām materiālām un nemateriālām reālijām. Turklāt salīdzinājumi vēl lielākā mērā nekā salikteņi atspoguļo valodas lietotāju radošumu. Īpaši tas sakāms par individuālajiem (resp., tikai konkrētam lietotājam vai lietotāju grupai atpazīstamiem) un okazionālajiem salīdzinājumiem.

Daži no šiem salīdzinājumiem ir uzskatāmi par tik stabiliem vienojumiem, ka pretendē uz frazeoloģismu statusu. Atsevišķos avotos tie arī uzskatīti par frazeoloģismiem (piem., “Latviešu frazeoloģijas vārdnīcā” minētie *balts kā sniegs, sarkans kā biete, melns kā darva, pelēks kā zeme* (LFV 2000)). Pēc autorens ieskata, salīdzinājuma konstrukcijas, kurās reālija ir asociatīvi attālinājusies no salīdzinājumā minētās krāsas un to saikne ir kļuvusi neaktuāla, dažkārt pat pilnīgi zudusi, varētu tikt uzlūkotas par frazeoloģismiem, piem., *balts kā divielis, pelēks kā drēbe*, arī *sarkans kā biete, sarkans kā vēzis*. Minētie frazeoloģismi, kā arī salīdzinājumi, kuros krāsas un reālijas saikne ir jau iepriekš nosacīta (*balts kā sniegs, zaļš kā zāle, dzeltens kā medus* u. tml.), rakstā dēvēti par tradicionālajiem salīdzinājumiem. Citviet pētījumos par krāsu salīdzinājumiem tie nosaukti arī par stabiliem salīdzinājumiem, uzsverot, ka stabilajiem salīdzinājumiem, kuros viens no komponentiem ir krāsas nosaukums, raksturīga šī komponenta leksiskās nozīmes saglabāšanās, kaut arī tā semantikā var rasties zināmas izmaiņas, ko nosaka otrajā salīdzinājuma komponentā izmantotā objekta stāvoklis. (Il’jasova 2009)

Šie tradicionālie jeb stabilie salīdzinājumi pamatā ir salīdzinājumi, kas: 1) atrodami latviešu valodas frazeoloģijas vārdnīcā (jo daļa no tiem tiek uzlūkoti par frazeoloģismiem), 2) atrodami latviešu tautsdziesmās (tomēr šeit ir arī izņēmuma gadījumi), 3) atrodami mūsdienu valodas materiālā vairākos lietojuma gadījumos.

Attiecībā uz vārdnīcām jāsaka: tieši salīdzinājums starp krāsu un reāliju, kura šo krāsu vislabāk raksturo, ir pamatā tam, kā vārdnīcās definēti krāsu nosaukumi: *balts* ‘tāds, kam ir, piemēram, sniega, piena krāsa’ (LLVV 2: 33), *zils* ‘tāds, kam ir, piemēram, skaidras debess, rudzupuķu krāsa’ (LLVV 8: 636; līdzīgi LVV 2006: 1198), *zaļš* ‘tāds, kam ir, piemēram, zālei raksturīgā krāsa’ (LLVV 8: 581, 582; līdzīgi arī MLVV) u. tml. Īpaši daudzveidīgi reāliju piemēri atrodami tieši krāsas nosaukuma *dzeltens* definīcijās: ‘tāds, kam ir, piemēram, pieņņu ziedu krāsa’ (LLVV 2: 438); ‘tāds, kas pēc krāsas līdzīgs, piem.,

zeltam vai olas dzeltenumam' (LVV 1987: 199; LVV 2006: 263), 'tāds, kam ir, piem., pieneņu ziedu, citrona, zelta krāsa' (MLVV).

Rakstot par šo jautājumu attiecībā uz krievu valodu, Reveka Frumkina (*Ревекка Фрумкина*) krāsas nosaukuma *dzeltens* definējumu, kurā kā tipiska reālija izmantots olas dzeltenums, uzlūkojusi par tautoloģisku, bet *dzeltens* skaidrojumu, salīdzinot to ar novītušu augu krāsu, – par neprecīzu, tādējādi kopumā uzskatot, ka dzeltenās un vēl dažu citu krāsu (piem., brūnās) definēšana, izmantojot salīdzinājumu ar reāliju, ir sarežģīta. (Frumkina 1984: 17) Tomēr jāatzīst, ka labāks veids, kā vārdnīcas lietotājam izskaidrot tās vai citas krāsas nozīmi, šķiet, nav atrasts. Jebkurā gadījumā ir skaidrs, ka vārdnīcu izmantotās reālijas kā salīdzinājuma komponenti (reprezentanti) uzlūkojamas par tradicionālām un lietotājam labi zināmām, tātad attiecīgi – viegli identificējamām.

Taču pārsvarā saikne starp reāliju un krāsu rodas spontāni, dažkārt pat runas procesā, acumirkļi asociatīvi saistot krāsu ar reāliju vai parādību, turklāt šī asociācija var būt gan sadzīviski motivēta, gan balstīta lietotāja izglītībā, kultūrpieredzē, etniskajā piederībā u. tml. Liela nozīme ir arī tādām kognitīvajām iemaņām kā stilistiskā lietojuma uztvere, atpazīšana un stilistiskā efekta apzināšanās. (Načiščone 2001: 174) Tieši efekta radīšana un pazīstama salīdzinājuma apzināta sagrozīšana vai pārveidošana uzmanības pievēršanas nolūkos ir bijusi par pamatu daļai no šiem individuāli radītajiem salīdzinājumiem. Attiecībā uz frazeoloģismiem ir pausts uzskats, ka tradicionālo frazeoloģismu pārveidojumi ir ekspresīvāki nekā paši tradicionāli lietotie frazeoloģismi (Fleischer 1982: 213), kā arī – ka valodā vērojama skaidra tendence lietot frazeoloģismus okazionāli, ko, iespējams, ietekmē vēlme variēt izteiksmi. (Veisbergs 1986: 11) Līdzīgus secinājumus, šķiet, varētu izdarīt arī attiecībā uz salīdzinājumiem ar krāsu nosaukumiem (kas, piem., pēc A. Veisberga uzskata², tāpat atzīstami par frazeoloģismiem). Salīdzinājumi, kas radušies šādā ceļā, dēvēti par individuālajiem salīdzinājumiem. Parasti tie ir vienreizēji lietojumi, kas citos gadījumos nav sastopami, to skaitā literāros darbos atrodamie rakstnieku, dzejnieku izmantotie salīdzinājumi. Par individuāliem tāpat uzlūkotie salīdzinājumi, kuros saikne starp reāliju un krāsu nav tipiska. Pateicoties interneta dāvātajām daudzveidīgajām saziņas iespējām, vērojama plaši izplatīta individuālu salīdzinājumu darināšanas tendence. Tikpat labi šos salīdzinājumus varētu dēvēt arī

² Veisbergs, A. Latviešu valodas frazeoloģija. *Latviešu valoda*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 163. lpp.

par okazionāliem, jo tiem ir visas okazionālo veidojumu pazīmes: tie ir, iespējams, iepriekš nedzirdēti, nekad iepriekš nelietoti (“iespējams”, jo pilnīgi droši to apgalvot, protams, nevar), darināti galvenokārt stilistisku funkciju īstenošanai konkrētā tekstā vai konkrētā runas situācijā. Parasti šāds okazionāls salīdzinājums ir tikai viena autora lietots, nereti pilnīgi saprotams tikai konkrētam lietotājam konkrētā situācijā.

Ir skaidrs, ka salīdzinājumu lietošana bagātina valodu, un, pēc autores domām, šāds valodas lietotāju radošais process ir ne tikai interesants lasītājiem, bet arī dod bagātu materiālu valodas pētniekiem.

Kā svarīgs apstāklis jāņem vērā fakts, ka katrai krāsai lietotāja zemapziņā jau ir savs noteikts reprezentants. Attiecībā uz krāsas nosaukumu *dzeltens* liela daļa šo reprezentantu parādās kā otrie (vai tālākie) komponenti tradicionālajos salīdzinājumos. Ne vienmēr raksturošanai izmantoto reprezentantu reālā krāsa atbilst patiesajai raksturojamā objekta krāsai. Runājot par salīdzinājumiem ar krāsu nosaukumiem, jo īpaši svarīga ir asociatīvā aina, priekšstats, tēls, ko lietotāja apziņā uzbur, veido krāsa. Nenoliedzama nozīme lielā daļā gadījumu ir arī asociatīvajam tēlam, ko rada t. s. “otra puse”, resp., salīdzinājumā izmantotais reprezentants. Īpaši spilgti šī “asociāciju spēle” izpaužas individuālajos salīdzinājumos. Taču tā ir klātesoša arī tradicionālajos, frazeoloģiskajos veidojumos. Kā rakstījusi A. Vežbicka, “mums obligāti nav jāuzskata, ka saule ir dzeltenā krāsā, taču (kādā apziņas vai zemapziņas līmenī) mēs vienalga domājam par dzeltenu kā “saules krāsu”. Šķiet, ka asociācija starp dzeltenu un sauli atrodas dziļi mūsu zemapziņā, tā atrodas runātāju apziņā dziļāk nekā asociācija starp *zils* un *debesis*, *zaļš* un *augi*. Šo saikni uzskatāmi parāda arī tas, ka bērnu zīmējumos saule nemainīgi ir dzeltenā krāsā.” (Vežbicka 1996: 264, 265)

Turpmāk rakstā atsevišķi aplūkoti tradicionālie salīdzinājumi, to varianti, kā arī autores apkopotie individuālie salīdzinājumi.

Par raksta leksikogrāfiskajiem avotiem latviešu valodā izmantota K. Mīlenbaha “Latviešu valodas vārdnīca” (ME), “Latviešu literārās valodas vārdnīca” (LLVV), “Latviešu valodas vārdnīca” (LV, 1987. un 2006. gada izdevums), “Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca” (MLVV), kā arī “Latviešu frazeoloģijas vārdnīca” (LFV).

Ilustratīvo avotu materiālam izmantoti periodikas piemēri no vietnēm *news.lv* un *periodika.lv*, kā arī autores pašas ekscerpētais materiāls. Piemēri bez avotu norādēm iegūti no vietnes *google.lv*.

Tradicionālie salīdzinājumi

Par tradicionāliem, kā jau iepriekš minēts, uzlūkoti tie salīdzinājumi, kuru pamatā ir salīdzinājums ar reālījām, kurām ir tipiska dzeltenā krāsa un kas teorētiski ir pazīstami ikvienam latviešu valodas lietotājam. Tie ir salīdzinājumi gan ar vārdnīcu kontekstā iepriekšminētajiem reprezentantiem citronu, olu dzeltenumu, pieneņem, zeltu (resp., *dzeltens kā citroni*, *dzeltens kā olas dzeltenums*, *dzeltens kā piene*, *dzeltens kā zelts*), gan arī vairākiem citiem, piem., *dzeltens kā cālis*, *dzeltens kā dzintars*, *dzeltens kā medus*, *dzeltens kā saule*, *dzeltens kā smiltis*, *dzeltens kā sviests*, *dzeltens kā vasks*. Tāpat par tradicionāliem uzlūkoti arī biežāk lietoti un vēsturiski fiksētie salīdzinājumi.

Salīdzinājumu *dzeltens kā vasks* atrodam, piemēram, K. Mīlenbaha “Latviešu valodas vārdnīcā”: *dzeltens mans sviests kā vasks*. (ME I 542) Turpat atrodams arī mazāk tipisks salīdzinājuma komponents, kas papildina iepriekšējo [*dzeltens mans sviests kā vasks*]. od. [*vai kā dzeltenā puķe*]. (ME I 542) Salīdzinājums *dzeltens kā vasks* ievietots arī “Latviešu literārās valodas vārdnīcā”: *dzeltens kā vasks* – a) saka par cilvēku ar dzeltenīgu, neveselīga izskata ādas krāsu, b) saka par mirušu cilvēku (LLVV 2: 438) un “Latviešu frazeoloģijas vārdnīcā”: *kā vasks* – biežāk savienojumā ar *dzeltens* ‘tikami dzeltens; gaiši dzeltens’ (LFV 2000: 1310). Redzam, ka “Latviešu literārās valodas vārdnīcā” un “Latviešu frazeoloģijas vārdnīcā” izmantotie salīdzinājuma skaidrojumi diezgan ievērojami atšķiras. Ja pirmajā gadījumā salīdzinājuma semantika ir drīzāk negatīva, otrajā tā ir izteikti pozitīva, turklāt pirmajā gadījumā salīdzinājumam, šķiet, ir nepārprotami frazeoloģisks raksturs (resp., nevesela cilvēka āda nebūs burtiski vaska dzeltenumā), turpretī otrajā gadījumā *dzeltens kā vasks* drīzāk uzsver tieši krāsas aspektu, resp., vaskam piemītošās dzeltenās krāsas niansi. Aplūkojot pētījumam savākto avotu materiālu, redzams, ka šis salīdzinājums nereti sastopams tieši otrajā gadījumā minētajā nozīmē, resp., ‘tādā dzeltenā krāsā, kāda raksturīga vaskam’, piem., *sviests dzeltens kā vasks*, *šķidrums dzeltens kā vasks*, *suns* (arī *zirgs*, *putniņš*) *dzeltens kā vasks*, *rudzu lauks dzeltens kā vaska ritenis*).

“Latviešu literārās valodas vārdnīcā” šķirkļa *dzeltens* ilustratīvajā materiālā atrodam arī salīdzinājumus ar adjektīvu *dzeltens*: *dzeltens, kā būtu no vaska* un *dzeltens kā sveces liesma*. (LLVV 2: 438) Pēdējais no abiem tomēr par tradicionālu uzlūkojams nebūtu, jo ir autora (M. Kalndruvas) individuāls lietojums.

Tradicionālajiem salīdzinājumiem, ņemot vērā iepriekš minētos kritērijus, varētu pieskaitīt arī salīdzinājumu *dzeltens kā dzeltenā*

vālodzīte, kas sastopams latviešu tautasdziesmās (piem., *Dzeltens mans kumeliņš Kā dzeltena vālodzīte, Ne tas ēda pura siena, Ne dzer rāva ūdentiņa*. LD 29678-3 (IV 239)) un, domājams, lietotāju apziņā saistās ar vālodzei raksturīgo dzelteni krāsu (vai vismaz ar dzelteni krāsu vispār). Vienīgais iebildums – šis salīdzinājums nav sastopams citviet avotu materiālā.

Vairāki tradicionālajos salīdzinājumos izmantotie reprezentanti nereti lietoti kā dzeltenās krāsas toņa precizētāji krāsu nosaukumu vārdkopās vai saliktoņos ar komponentu *dzeltens*, piem., *citrondzeltens*, *dzintardzeltens*, *saules dzeltens*, *smilšu dzeltens*, *sviesta dzeltens*, *zeltzeltens*.

Tradicionālā salīdzinājuma iezīmes parādās arī jau minētajos skaidrojošajās vārdnīcās izmantotajos krāsas nosaukuma *dzeltens* skaidrojumos ‘tāds, kam ir, piemēram, pieneņu ziedu krāsa’ (LLVV 2: 438); ‘tāds, kas pēc krāsas līdzīgs, piem., zeltam vai olas dzeltenumam’ (LVV 1987: 199; LVV 2006: 263), ‘tāds, kam ir, piem., pieneņu ziedu, citrona, zelta krāsa’ (MLVV).

Interesanti atzīmēt, ka aplūkotajās citvalodu vārdnīcās šķirkļi *dzeltens* ievietotie salīdzinājumi pamatā līdzinās latviešu valodā tradicionāli lietotajiem. Tā, piemēram, lietuviešu valodā atrodam salīdzinājumus *geltonas kai vaškas* ‘dzeltens kā vasks’ un *geltonas kaip kiaušinio trynys* ‘dzeltens kā olas dzeltenums’ (LKŽ III 156), angļu valodā šķirkļi *dzeltens* definēts, ka tā ir tāda krāsa *kā citrons vai olas dzeltenumi* (*coloured like lemons, yellow like egg yolks*) (Oxford 1998: 2140), vācu valodā – krāsa, kas raksturīga gatavam citronam (*von der Farbe einer reifen Zitrone*) (*duden.de*), krievu valodā – krāsa, kas raksturīga olu dzeltenumiem (*цвета яичного желтка*) (Ožegov 2000: 193), smiltīm un zeltam (*цвета песка, золота*). (Ožegov 1953: 164) Tādējādi varam pieļaut, ka šiem t. s. tradicionālajiem salīdzinājumiem piemīt zināms universālums.

Aplūkojot salīdzinājumus ar adjektīvu *dzeltens*, līdztekus nule aplūkotajiem parādās arī daļa salīdzinājumu, kurus varētu dēvēt par mazāk tipiskiem tradicionāliem salīdzinājumiem. Tie ir salīdzinājumi, kuru otrajā komponentā izmantotajām reālījām arī ir raksturīga dzeltenā krāsa, bet kas ir mazāk pazīstami, retāk lietoti un nav tik tipiski kā iepriekš aplūkotie. Tā ir diezgan liela salīdzinājumu grupa, kuru vidū ir arī vienu reizi konstatēti lietojumi. Šai gadījumā labi redzams, ka novilkt striktu robežu starp tradicionāliem un individuāliem salīdzinājumiem ne vienmēr ir viegli, ko parāda arī piemēri: *dzeltens kā baznīcas svece* (ja šī svece ir no vaska, būtībā

semantiski šis būtu tradicionāls salīdzinājums), *dzeltens kā cidonija*, *dzeltens kā kālis*, *dzeltens kā ķirbis*, *dzeltens kā mandarīns*, *dzeltens kā mēness*, *dzeltens kā mironis* (arī šai gadījumā manāma saikne ar salīdzinājumu *dzeltens kā vasks* un tā skaidrojumu LLVV), *dzeltens kā narcises*, *dzeltens kā purenes*, *dzeltens kā rapšu lauks*, *dzeltens kā saulespuķe*, *dzeltens kā salmi*, *dzeltens kā sinepes*, *dzeltens kā siers*, *dzeltens kā urīns*.

Turklāt pastāv arī daļa salīdzinājumu, kas nav gluži jau zināmie tradicionālie, bet nav arī gluži individuāli. Drīzāk tie ir jau aplūkoto tradicionālo salīdzinājumu varianti, kas transformējušies lietotāju radošā procesa rezultātā. Nepretendējot uz pilnīgu uzskaitījumu, turpmāk minēti raksturīgākie no tiem:

- tradicionālais salīdzinājums *dzeltens kā cālis*, varianti – *dzeltens kā cālīši*, *dzeltens kā cālēns*, *dzeltens kā Lieldienu cālītis* (semantiskās atšķirības nav);
- tradicionālais salīdzinājums *dzeltens kā citrons*, varianti – *dzeltens kā citroni*, *dzeltens kā citroniņš*, *dzeltens kā labi nogatavojies citrons* (semantiskā nianse, iespējams, vērojama tikai pēdējā piemērā, kas ļauj iztēloties tumšāku, intensīvāku citronam raksturīgo dzelteno krāsu);
- tradicionālais salīdzinājums *dzeltens kā medus*, varianti – *dzeltens kā liepu medus*, *dzeltens kā medus lāse*, *dzeltens kā medū mērcēts*, *dzeltens kā pilna medus kāre* (šeit atšķirības pēc būtības nav nomanāmas, tās varētu būt vien iztēlotas, piemēros vairāk manāma vēlme dažādot jau zināmo salīdzinājumu, nevis precizēt medum raksturīgā dzeltenās krāsas toņa intensitāti);
- tradicionālais salīdzinājums *dzeltens kā piene*, varianti – *dzeltens kā pieneņīte*, *dzeltens kā pieneņzieds*, *dzeltens kā pieneņlauks*, *dzeltens kā aizlaikos pieneņu pļavas* (arī šajā gadījumā drīzāk vērojama vēlme dažādot jau zināmo, pierasto salīdzinājumu, nevis meklēt maksimāli precīzu dzeltenās krāsas toņa raksturojumu, īpaši tas sakāms par pēdējo piemēru);
- tradicionālais salīdzinājums *dzeltens kā vasks*, varianti – *dzeltens kā vaska ritulītis* (jūtama tautasdziesmu ietekme), *dzeltens kā bišu vasks*;
- tradicionālais salīdzinājums *dzeltens kā smiltis*, varianti – *dzeltens kā liedaga smiltis*, *dzeltens kā lietus pielījušas smiltis* (pēdējā gadījumā nenoliedzami domāta tumšāka krāsa, iespējams, brūnīgs, pelēcīgs dzeltenās krāsas tonis);

- tradicionālais salīdzinājums *dzeltens kā purenes*, varianti – *dzeltens kā pureņu ziedi*, *dzeltens kā purenes pļavā*;
- tradicionālais salīdzinājums *dzeltens kā siers*, varianti – *dzeltens kā siera ritulis*, *dzeltens kā siera šķēle*, *dzeltens kā kazu siers*, *dzeltens kā Jāņu siers* (pēdējos divos gadījumos minēts samērā precīzs dzeltenās krāsas tonis, kaut gan nav noliedzams, ka vismaz pēdējā gadījumā arī šeit dzeltenās krāsas intensitātes atšķirības var būt ļoti lielas – no bāli dzeltena līdz spilgtam, koši dzeltenam atkarībā no Jāņu siera gatavošanas tehnoloģijas);
- tradicionālais salīdzinājums *dzeltens kā sviests*, varianti – *dzeltens kā sviesta pikucis*, *dzeltens kā ar sviestu apziests riecieni* (šajos gadījumos gluži subjektīvi, šķiet, lielāks uzsvars ir uz asociatīvo tēlu, ko raisa minētie salīdzinājumi, mazākā mērā – uz dzeltenās krāsas toni, kāds raksturīgs sviestam);
- tradicionālais salīdzinājums *dzeltens kā bērza lapas*, nosacīti varianti – *dzeltens kā sakaltušas lapas*, *dzeltens kā kastaņas lapa*, *dzeltens kā tabakas lapa*. Šajā gadījumā minētie salīdzinājumi uzskatīti par variantiem tikai to saistības ar augu pasauli dēļ, jo vispārīgais apzīmējums *sakaltušas lapas* dzeltenās krāsas intensitāti noskaidrot nepalīdz, tas drīzāk apelē pie asociatīvās saiknes ar jebkura nokaltuša auga nosacīto dzeltenīgo krāsu, savukārt dzeltenai kastaņas lapai raksturīga diezgan intensīva dzeltenā krāsa, bet tabakas lapas ir dzeltenīgi brūnas vai brūni dzeltenas tikai kaltētā veidā, kamēr svaiga auga lapas ir zaļā krāsā, attiecīgi salīdzinājums savā esošajā veidā semantiski ir samērā neprecīzs.

Šajā apakšgrupā retumis sastopamas arī plašākas variācijas, kurām daļā gadījumu piemīt attiecīgs emocionāls marķējums: *No Syoss balinošās krāsas paliku dzeltena kā cāļa pakaļa*.

Individuālie salīdzinājumi

Šiem salīdzinājumiem ar adjektīvu *dzeltens* ir vairāk vai mazāk okazonāls raksturs, saistība starp to komponentiem veidojusies brīvāk, nereti reprezentanta reālā krāsa pastāv vien salīdzinājuma autora individuālajā priekšstatā, tāpēc šo salīdzinājumu vidū lielākoties ir individuāli lietojumi, kas aplūkotajā materiālā konstatēti tikai vienā gadījumā, turklāt salīdzinājumā izmantotā reālija ne vienmēr ir tipiska dzeltenās krāsas raksturotāja: *dzeltens kā sīpols*, *dzeltens kā ābeles sakne*, *dzeltens kā banānu kokteilis*, *dzeltens kā kumelīšu tēja*, *dzeltens kā mango*

sula, dzeltens kā melones šķēle, dzeltens kā pastalu āda, dzeltens kā veci dokumenti, dzeltens kā no zilonkaula. Minētie piemēri nav semantiski viendabīgi. Daļā to reprezentantam piemītošais dzeltenās krāsas tonis ir vispārzināms (*sīpols, banāns, kumelīšu tēja, mango sula, melones šķēle, pastalu āda, zilonkauls*), šajos gadījumos reprezentants precizē noteiktu dzeltenās krāsas toni, kaut arī nav tipisks dzeltenās krāsas, tās toņu un intensitātes raksturotājs. Turpretī daži no autoru izmantotajiem reprezentantiem dzeltenās krāsas toni neatklāj tā iemesla dēļ, ka citiem salīdzinājuma lietotājiem ir nepazīstami (piem., *ābeles sakne*).

Daži plašāki piemēri: *.. ja man prasītu padomu, Līgo svētku noformējumam rekomendētu izmantot dabiskās koka krāsas .. Bet te dzeltens kā padomju laika milicijas bobiks. / Parasti tā [lapu dzeltēšana] sākas nedēļu pēc pirmajām salnām. Un tad mežs ir dzeltens kā uz kokiem nolaidies apzeltīts mākonis.* (Latvija Amerikā. 1980.11.08 no vietnes www.periodika.lv) / *Skolnieks pagriezās un ieraudzīja, ka tur ir vēl viens kiosks, dzeltens kā olu kēkss.* (Padomju Jaunatne. 1966.11.26 no vietnes www.periodika.lv) / *Autobuss, liels un dzeltens, kā sapuvīs ābols..* (Londonas Avīze. 1961.01.27 no vietnes www.periodika.lv).

Nereti interneta autori izmanto paplašinātus, detalizētus salīdzinājuma komponentus ar vairākiem precizētājiem, piem: [zobi] *Dzelteni kā baloni, kurus tur rokās tas lācis – Maskavas olimpiādes simbols .. / .. Saule man virs galvas ir milzīga un dzeltena kā zobi klaidoņa smaidā, kā zilonkaula klavieru taustiņi, uz kuriem nogūlušī gadsimti un nevīžīgu saimnieku rokas.* (www.satori.lv)

Retumis sastopami arī izteikti okacionāli darinājumi, kuros par raksturotāju izmantotā reālija pazīstama tikai pašā salīdzinājuma autoram vai arī uztverama vien asociatīvi, piem., *.. ceļš dzeltens kā bērniņas matu bante.* (Karogs. 1995.09.01 no vietnes www.periodika.lv) Savukārt vienā gadījumā autors, apzināti vai ne, pārveidojis savām vajadzībām pazīstama latviešu dzejnieka izmantotu salīdzinājumu:

<i>dzeltens kā dzeltena pankūka ar kraukšķīgām maliņām draugu tusiņā</i>	<i>.. saule mirdzēja pie debesīm kā dzeltena pankūka ar tādām garšīgām, kraukšķošām maliņām.</i> (Ziedonis 1997: 22)
--	--

Visos šajos gadījumos salīdzinājumu autori apelējuši vai nu pie lietotāju asociatīvās uztveres (kā tas raksturīgs individuālajiem salīdzinājumiem kopumā), vai arī pie zināšanām par kādu noteiktu (vēsturisku, literāru u. tml.) kontekstu.

Okazionālo veidojumu grupā ievietotas arī tās salīdzinājumu konstrukcijas, kuru otrajā komponentā izmantotajai reālijai, pēc autoru ieskata, vispār nepiemīt dzeltena krāsa (*dzeltens kā māli, dzeltens kā lapsa, dzeltens kā papīrs, dzeltens kā nebalināts audekls*), un tādi salīdzinājumi ar *dzeltens*, kur otrajā komponentā izmantotā reālija ir nosacīti dzeltena vai dzeltena tikai noteiktā stāvoklī: *dzeltens kā topāzs* (topāzam raksturīgākā krāsa ir gaiši zila, tikai viena veida topāzi ir dzelteni), *dzeltens kā opāls* (dzeltenā noteikti nav opālam raksturīgākā krāsa, dzelteni ir tikai noteikti tā paveidi noteiktā apgaismojumā), *dzeltens kā dienvidu kvieši* (kvieši būs dzelteni tikai noteiktā brieduma pakāpē), *dzeltens kā sveču tauki* (ne visu sveču tauki būs dzeltenā krāsā, tādi būs tikai dzelteni vai vaska sveču tauki).

20. un 30. gadu periodikas izdevumos retumis bija sastopams arī salīdzinājums *dzeltens kā ķīnietis* (piem., *Rudens paliiek rudens, dzeltens kā ķīniets pēc izskata un dabas, ātri iešmugulēs tev iesnas vai garoklepu*).³ (Latvijas Kareivis. 1927.10.01 no vietnes www.periodika.lv)). Mūsu laikos šāda salīdzinājuma lietojums droši vien tiktu atzīts par nekorektu, turklāt tā lietojums, šķiet, balstās vienīgi uz apzīmējuma *dzeltenā rase* pamata.

Starp individuālajiem salīdzinājumiem ar komponentu *dzeltens* ir virkne tādu, kuros parādās adjektīva *dzeltens* pārnestā nozīme ‘tāds, kas specializējies sensacionāla vai intīma rakstura materiālu publicēšanā; tāds, kas izpauž šāda veida informāciju, runā par to’. Šī veida salīdzinājumi pamatā atrodami 21. gadsimta materiālā – galvenokārt interneta vietnēs, turklāt daļai šo lietojumu ir diezgan izteikts okacionāls raksturs. Daži piemēri: *dzeltens kā dzeltenā prese, dzeltens kā Ķīļa “skandāls”, .. ziņa ir uzpūsta un dzeltena kā dzeltenā pīlīte tavā vannā.. / .. mūsu TV ir tikpat dzelteni kā, piemēram, žurnāls “Privātā Dzīve” / .. jūs, šo būtni izņirgājot, esat kļuvuši tikpat dzelteni kā jūsu nicinātā dzeltenā prese, tikpat dzelteni kā komentāri internetos ..*

Secinājumi

Salīdzinājumi ar komponentu *dzeltens* sastopami jau latviešu tautasdziesmās. Hipotētiski tos varētu uzlūkot par agrākajiem fiksējumiem, jo senajās vārdnīcās, kaut arī adjektīvs *dzeltens* ir ievietots, salīdzinājumi ar šo leksēmu nav atrodami.

Lielā skaitā salīdzinājumi ar komponentu *dzeltens* sastopami gan 20. un 21. gadsimta pirmās puses periodikas izdevumos, gan interneta vietnēs, un pamatā tajos kā salīdzinājuma otrs komponents izmantotas

³ Oriģinālavota rakstība.

reālījas, kurām ir raksturīga dzeltenā krāsa (piem., *pieneses, medus, zelts, dzintars*). Nereti sastopamas variācijas, par pamatu izmantojot jau pazīstamu salīdzinājumu, piem., *dzeltens kā pieneņzieds, dzeltens kā Lieldienu cālītis*.

Kā reprezentanti dzeltenās krāsas toņu, intensitātes raksturošanai, īpaši tradicionālajos salīdzinājumos un to variantos, pārsvarā izmantoti dabas objekti, kuru starpā visbiežāk sastopami augi (t. sk. ziedi, piem., *pieneses, saulespuķes, purenes*; augļi, ogas, piem., *citroni, ķirbji, mandarīni, cidonijas, melones*; labība, piem., *kvieši*), vielas (piem., *smiltis, vasks*), debess ķermeņi (*saule, mēness*), minerāli (piem., *dzintars*), metāli (piem., *zelts*), pārtikas produkti (piem., *olas, medus, sviests, siers, pankūkas, kēkss*). Retāk sastopams dzīvu būtņu izmantojums, piem., *cālis, vālodze*. Lielākajā salīdzinājumu daļā reprezentantu funkcija ir norādīt uz dzeltenās krāsas spilgtumu, intensitāti (arī lietojumos pārnestās nozīmēs).

Kopumā secināms, ka salīdzinājumu ar adjektīvu *dzeltens* valodā ir samērā daudz, to daudzveidība – diezgan liela. Būtiska loma šīs daudzveidības pastāvēšanā ir interneta lietošanas paradumiem un cilvēku vēlmei piesaistīt uzmanību sevis rakstītajiem tekstiem, attiecīgi meklējot oriģinālas izteiksmes formas.

Ir skaidrs, ka salīdzinājumu lietošana bagātina valodu, un, pēc autores domām, šāds valodas lietotāju radošais process ir ne tikai interesants lasītājiem, bet arī dod bagātu materiālu valodas pētniekiem.

Literatūra un avoti

- Fleischer 1982** – Fleischer, W. *Phraseologie der deutschen Gegenwarts-sprache*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1982.
- Frumkina 1984** – Frumkina, R. M. *Cvet, smysl, shodstvo*. Moskva: Nauka, 1984.
- Il'jasova 2009** – Il'jasova, L. I. Ustojčivye sravnenija s kolorativnym komponentom v anglijskom i russkom jazykah. *Avtoreferat dissertacii na soiskanie učennoj stepeni kandidata filologičeskikh nauk. Kazan'*, 2009. Pieejams tiešsaistē: <http://old.kpfu.ru/uni/sank/db/filebase/files/780.doc> [skatīts 21.12.2015].
- Janovskis 2** – Janovskis, G. *Sōla. Pār Trentu kāpj migla*. Rīga: Liesma, 1991.
- Kursīte 2002** – Kursīte, J. *Dzejas vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 2002.
- LD** – *Latvju dainas*. Kr. Barona un H. Visendorfa izdotas. I. Jelgavā: H.I.Draviņ=Dravnieka ģenerāl=komisijā, 1894; Kr. Barons un H. Visendorfs. *Latvju dainas*. II. Pēterburgā: Ķeizariskās Zinību

- Akadēmijas spiestavā, 1903; Kr. Barons un H. Visendorfs. *Latvju dainas*. III. Pēterburgā: Ķeizariskās Zinību Akadēmijas spiestavā, 1904; Kr. Barons un H. Visendorfs. *Latvju dainas*. III₂. Pēterburgā: Ķeizariskās Zinību Akadēmijas spiestavā, 1906; Kr. Barons un H. Visendorfs. *Latvju dainas*. III₃. Pēterburgā: Ķeizariskās Zinību Akadēmijas spiestavā, 1909; Kr. Barons un H. Visendorfs. *Latvju dainas*. IV. Pēterburgā: Ķeizariskās Zinību Akadēmijas spiestavā, 1910; Kr. Barons un H. Visendorfs. *Latvju dainas*. V. Petrogradā: Ķeizariskās Zinību Akadēmijas spiestavā, 1915.
- LFV** – Laua, A., Ezeriņa, A., Veinberga, S. *Latviešu frazeoloģijas vārdnīca*. Rīga: Avots, 2000.
- LKŽ** – *Lietuvių kalbos žodynas*. 1, 3–20. Vilnius, 1941, 1956–2002; 2. Kaunas, 1947; 12–22 – 2 leid. Vilnius, 1968–1969.
- LLVV** – *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 1.–8. sēj. Rīga: Zinātne, 1972–1996.
- ME** – Mīlenbahs (Mülenbachs), K. *Latviešu valodas vārdnīca*. (Lettisch-deutsches Wörterbuch). Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. I sēj. Rīga, 1923–1925; II sēj. Rīga, 1925–1927; III sēj. Rīga, 1927–1929; IV sēj. Rīga, 1929–1932.
- MLVV** – *Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca*. Pieejams tiešsaistē: *tezaurs.lv/mlvv/* [skatīts 21.12.2015].
- Načiščone 2001** – Načiščone, A. Frazeoloģisko vienību stilistiskais lietojums reklāmā. *Linguistica Lettica*. Nr. 9. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2001.
- Oxford** – *The New Oxford Dictionary of English*. Oxford University Press, 1998.
- Ožegov 1953** – Ožegov, O. I. *Slovar' russkogo jazyka*. Moskva: Gosudarstvennoe izdatel'stvo inostrannyh i nacional'nyh slovarej, 1953.
- Ožegov 2000** – Ožegov, S. I. *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka*. Moskva: Azbukovnik, 2000.
- PLSVV** – *Preses lasītāja svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Nordik, 2004.
- Prohorova 2010** – Prohorova, M. *Cvet kak osnova karakteristikī čeloveka v sravnitel'nyh slovosočetanijah*. Dissertacija. Tambov, 2010. Pieejams tiešsaistē: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Lk2cm5QzIh4J:www.dissercat.com/content/tsvet-kak-osnova-kharakteristiki-cheloveka-v-sravnitelnykh-slovosochetanijakh+&cd=3&hl=lv&ct=clnk&gl=lv#ixzz3YavbyLsM> [skatīts 21.12.2015].
- Putniņa, Timuška 2001** – Putniņa, M., Timuška, A. *Sinoles izloknes salīdzinājumu vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2001.
- Veisbergs 1986** – Veisbergs, A. Frazeoloģismu okazionāla lietošana latviešu valodā. *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. Rīga: Avots, 1986.
- Veisbergs 2013** – Veisbergs, A. Latviešu valodas frazeoloģija. *Latviešu valoda*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 157.–172.

=====

Vežbickaja 1996 – Vežbickaja, A. Jazyk. *Kul'tura. Poznanie*. Per. s angl.,
otv. red. M. A. Krongauz. Moskva: Russkie slovari, 1996.

Ziedonis 1997 – Ziedonis, I. *Raksti 12 sējumos*. VIII sēj. Rīga: Nordik, 1997.

www.duden.de – *Wörterbuch Duden*. Bibliographisches Institut, 2013.

www.google.lv – interneta pārlūkprogramma.

www.news.lv – publikācijas no vairāk nekā 50 dažādiem Latvijas laikrakstiem, kā arī ziņu aģentūras BNS jaunumi (20 gadus ilga perioda laikrakstu arhīvs).

www.pasakas.net – resurss bērniem, kurā ir atrodamas pasakas audio, teksta un video formātā.

www.periodika.lv – Latvijas Nacionālās bibliotēkas interneta resurss, 40 laikraksti un žurnāli no 1895. līdz 1957. gadam latviešu, vācu un krievu valodā (apm. 45 000 numuru, 350 000 lpp.).

www.satori.lv – literatūras un filozofijas portāls.

Ieva FĪBIGA

MEDICĪNAS VALODA SENAJĀ GRIEĶIJĀ UN TĀS ATTĪSTĪBA

Medical Language in Ancient Greek and its Development

Summary

Traditionally it is considered that Latin is the medical language. However, Latin was the dominant language in Roman world, though Romans themselves did not have scientific tradition in medicine, therefore Romans adopted *technē* of medicine from Greeks. On this account Greek should be viewed as the medical language.

There are few studies of medical language of Ancient Greece in Latvia; a recent translation *Hipokratiskie raksti. Izlase* (2003) translated and edited by classical philologists Agnese Gaile and Aija van Hofa could be mentioned. This book consists of eleven treatises of Hippocratic Corpus translated into Latvian and extensive scientific commentary. This article is not only about Hippocrates and Hippocratic Corpus, but also about Galen of Pergamon and his seminal heritage in Europe, and Roman Celsus who was the first one to written about medicine in Latin.

The aim of the paper is to study the medical language of Ancient Greece and its development, mainly elucidating the background on which it was created. One of the most important background aspects is the idea that Ancient Greek physicians did not consider a disease as a punishment of gods, but as a natural process which is understandable. This was the first step towards rational medicine.

The paper enumerates all titles of treatises of Hippocratic Corpus and Galenic Corpus which are formed by *Thesaurus Linguae Graecae* (TLG) – a Special Research Project (University of California) of collected and digitalized texts written in Greek. All titles of corpora are translated into Latvian to illustrate the ideas and themes which ancient physicians described.

As the topic is very broad, only the main aspects of creation and development of medical language are covered.

Ievads

Tradicionāli ir radusies situācija, ka ar terminu *medicīnas valoda* vispirms tiek saistīta latīņu valoda. Bet, kā zināms, latīņu valoda bija valdošā valoda romiešu pasaulē, taču romiešiem pašiem nebija

noteiktas (un arī zinātniskas) tradīcijas medicīnā, tāpēc viņi pārņēma medicīnas zināšanas no grieķiem (Rubenis 1999: 189). Šā iemesla dēļ ir vērts gan atgādināt, ka medicīnas valoda vispirms ir sengrieķu valoda, gan apskatīt, kā tā attīstījusies. Latviešu valodā pētījumi un apskati par medicīnas valodu Senajā Grieķijā ir sporādiski. Kā vienu no zīmīgākajiem un jaunākajiem var minēt 2003. gadā izdoto klasisko filologu Agneses Gales un Aijas van Hofas no sengrieķu valodas tulkoto un sastādīto grāmatu “Hipokratiskie raksti. Izlase”, kas ļauj latviešu lasītājam iepazīties ar vienpadsmit¹ hipokratiskā korpusa sacerējumiem, kurus papildina vērtīgi zinātniski komentāri. Savukārt šis raksts ir ne tikai par Hipokratu un hipokratisko korpusu, bet arī par Pergamas Galēnu un viņa atstāto mantojumu un par romieša Celsa izveidoto enciklopēdisko apskatu, kurā iekļauti arī medicīnas jautājumi. Tātad īsumā – par Rietumu racionālās medicīnas aizsākumiem un tās pārmantojamību turpmākajos gadsimtos. Šā raksta mērķis ir atklāt galvenos aspektus par Senās Grieķijas medicīnas valodu un tās turpmāko attīstību, galvenokārt atklājot fonu, uz kura pamata tā izveidojās, jo noteiktas zinātnes speciālā valoda nevar rasties tukšā vietā.

Eiropas racionālās medicīnas rašanās. Hipokrats

Medicīna gan praksē, gan teorijā nav tikai Senās Grieķijas fenomēns – medicīna pastāvēja arī citās kultūras. Taču bija kāds būtisks aspekts, kas atšķīra Senās Grieķijas medicīnas attīstības gaitu no, piemēram, medicīnas Senajā Ēģiptē, Ķīnā vai Indijā. Šis būtiskais fakts bija tas, ka senie grieķi bija pirmie, kas kādu slimību vai saslimšanu neuzskatīja par dievu sodu, kā tas bija citās kultūrās, bet gan sāka meklēt tai racionālu izskaidrojumu.

Slimība kā kāda dieva sods par cilvēka grēkiem ir pieminēta gan Homēra (*Όμηρος*, 9., 8. gs. p.m.ē.) eposā “Īliada” (*Ιλιάς*), gan Bībelē.

“Īliadas” 1. dziedājumā dievs Apollons, būdams Trojas pusē (kā zināms, Olimpa dievi Trojas kara laikā bija sadalījušies divās pretējās pusēs – vieni atbalstīja grieķus, otri trojiešus), atriebās grieķiem par nievājošu rīcību:

¹ *Zvērests (Iusiurandum / Όρκος), Likums (Lex / Νόμος), Senā ārstēšanas māksla (De prisca medicina / Περί αρχαίας ιητρικής), Par mākslu (De arte / Περί τέχνης), Par gaisiem, ūdeņiem un vietām (De aere, aquis et locis / Περί αέρων, υδάτων, τόπων), Svētā slimība (De morbo sacro / Περί ιερής νόσου), Par cilvēka uzbūvi (De natura hominis / Περί φύσιος ανθρώπου), Par vējiem (De flatibus / Περί φύσων), Par Sēklu. Par bērniņa rašanos (De semina vai De genitura / Περί γονής. De natura pueri / Περί φύσιος παιδίου), Aforismi (Aphorismi / Αφορισμοί), Vietējās slimības I, III (Epidemiae / Επιδημιαί).*

*Lētes un Kronida dēls. Par vadoni Atreidu īdzis,
Sērgu viņš sūtīja ļaunu; daudz kareivju nometnē mira,
Tāpēc ka Atreja dēls reiz apsmēja priesteri Hrīsu.*² (Hom. *Il.* 1, 9–11)

Šajā piemērā skaidri redzams, kā par nievāšanu Apollons grieķiem uzsūtīja *ļaunu sērgu*. Tātad ne Trojas kara laikā³ un pat vēl ne Homēra laikā slimība netika uzskatīta par dabisku, izskaidrojamu procesu. Slimība bija pārdabisks process, kuru cilvēkiem uzsūtīja dievi.

Līdzīgs piemērs vērojams Bībelē, Vecajā Derībā. 1. Mozus grāmatas 3. nodaļā, kad Ādams un Ieva, ēduši no laba un ļauna atzīšanas koka un tāpēc grēkojuši, sastapās ar sāpēm, slimībām un nāvi. Turpat 2. Mozus grāmatā no 7. līdz 14. nodaļai, kad Ēģiptes faraons pēc Mozus lūguma neatbrīvoja ebrejus no verdzības, dievs ēģiptiešus sodīja ar slimībām, postošām vētrām un nāvi, kas ietekmēja gan cilvēkus, gan viņu ganāmpulkus.⁴ Arī šeit slimības vērojamas kā dieva sods par grēkiem un dieva gribas nepildīšanu.

Šādi piemēri spilgti iezīmē kontrastu starp pārdabisko uzskatu par slimību cēloņiem un grieķu jauno – racionālo ideju uzskatiem. Ir ļoti zīmīgi, ka grieķi sāka izzināt slimības cēloņus, un šis fakts savukārt aizsāka Rietumu medicīnas zinātnes pamatu rašanos. Tā bija racionāla un zinātniska pieeja medicīnas izpētei, kas Eiropā dominēja no 6. gs. p.m.ē. līdz pat 19. gadsimtam (Snowden 2010). Pēc 19. gadsimta medicīnā tika izdarīti daudzi jauni atklājumi, kas papildināja esošās zināšanas, noraidīja kļūdainos faktus un kopumā strauji attīstīja šo zinātni līdz mūsdienu līmenim.

Lai arī grieķi saprata, ka slimību izraisa dabiski cēloņi, viņi tomēr turpināja ticēt saviem Olimpa dieviem, tostarp arī medicīnas dievam Asklēpijam (*Ἀσκληπιός*, romiešu Eskulāpijs – *Aesculapius*). Asklēpijs bija dieva Apollona un Tesālijas valdnieka Flegija meitas Koronas dēls, tātad viņš bija puscilvēks un pusdievs, taču vēlāk, paša Apollona un kentaura Heirona izglītots par prasmīgu ārstu, kļuva par dievu. Viņš tika uzskatīts par vislaipnāko no dieviem, kurš mīlēja cilvēkus tik ļoti, ka ziedoja pats sevi viņu labā – Asklēpijs mācīja cilvēkiem tik

² No sengrieķu valodas tulkojis un atdzejojis Augusts Ģiezens. Dieves Lētes jeb Lēto un Kronida jeb Zeva dēls ir dievs Apollons, Atreids jeb Atreja dēls ir grieķu vadonis Agamemņons, Hrīss ir Apollona tempļa priesteris Trojā.

³ Jautājums par Trojas kara laiku un tā reālo iespējamību ietilpst “Homēra jautājumā”, tāpēc nav īstas un pamatotas atbildes, kad un vai Trojas karš norisinājās (Tumans 2015: 32–33).

⁴ Vecās Derības teksts skatīts tīmekļa vietnē “Bībele un tās izpētes materiāli”. Pieejams tiešsaistē: <http://www.bibele.lv> [skatīts 19.03.2015].

daudz zinību ārstēšanas mākslā,⁵ ka Zevs, baidīdamies, ka šo zināšanu dēļ cilvēki varētu kļūt nemirstīgi, viņu nogalināja. Asklēpija meitas bija dieves Akeso, Panaceja, Jaso un Higieja, savukārt Senās Grieķijas ārsti sevi dēvēja par Asklepiādiem – Asklēpija dēliem. Asklēpijam tika būvēti daudzi tempļi, kas kalpoja arī kā sanatorijas, kurās cilvēkiem ārstēties (Snowden 2010).

Asklēpija meitu vārdi cieši saistīti ar sengrieķu valodas leksiku, kas apzīmē ārstēšanu. Tā ar dievietes Akeso (*Ἀκασώ*) vārdu saistāms verbs *ἀκείομαι* ‘es dziedēju, es atjaunoju’, substantīvi *ἄκεις* ‘dziedināšana, ārstēšana, atjaunošana’ un *ἄκος* ‘zāles, līdzeklis’, adjektīvs *ἀκεστός* ‘ārstējams, dziedināms, izdziedināms’, kā arī dievietes Panacejas (*Πανάκεια*) vārds, kas kā sugasvārds *πανάκεια* nozīmē ‘visu izārstējošs līdzeklis’. Dievietes Jaso (*Ἴασώ*) vārds cieši saistīts ar verbiem *ἰάομαι* ‘es dziedēju, es ārstēju’ un *ἰατρέω* ‘es ārstēju, es dziedēju medicīniski’, kā arī ar substantīviem *ἰατῆρ*, *ἰατωρ*, *ἰατρός*, *ἱητῆρ*, ko latviešu valodā var tulkot vienā vārdā – ‘ārsts’. Ar dievietes Higiejas (*Ἵγυεία*) vārdu, kas zināms arī latviešu valodā, saistāms substantīvs *ὕγεια* ‘veselība’, adjektīvi *ὕγιής* ‘vesels’, *ὕγιενός*, *ὕγιηρός* ‘veselīgs’ (otro variantu vairāk lietojuši vēlīnie grieķu ārsti) un verbi *ὕγιαίνω* ‘es esmu vesels’ un *ὕγιάζω* ‘es ārstēju, es dziedēju’ (Lipourlis 2007: 1106). Diemžēl gan latviešu valodā grūti parādīt atšķirību nianšes, kas šiem vārdiem ir sengrieķu valodā.

Asklēpijam bijuši arī dēli Mahaons un Podalīrs – ne dievi, bet mirstīgie. Mahaons un Podalīrs ir minēti Homēra “Iliādā” – viņi piedalījušies Trojas karā un darbojās kā grieķu ārsti:

*Divi Asklēpija dēli šos vadīja cīņā pret Troju,
Mahaons un Podalīrs, starp ahajiem labākie ārsti.*⁶ (Hom. II. 2, 731–732)

Mahaons šajā karā mira, taču Podalīrs atgriezās Grieķijā un apmetās Karijā. Tiek uzskatīts, ka no Podalīra pēctečiem cēlušās trīs Asklepiādu dzimtas. Bija Knidas Asklepiādi, Rodas Asklepiādi un Kosas Asklepiādi, un no Kosas Asklepiādiem nāca Hipokrāts (*Ἱπποκράτης*, 460.–370. g. p.m.ē.). Viņš apguva ārstēšanas mākslu no tēva un nodeva šīs zināšanas tālāk saviem dēliem Tesalam un Drakontam (Gaile, Hofa 2003: xvi).

⁵ Antīkajā pasaulē jebkuras izkoptas prasmes tika dēvētas par mākslu – grieķu *τέχνη*, latīņu *ars*; vārdam *māksla* bija daudz plašāka nozīme nekā mūsdienās, tāpēc arī medicīna tika dēvēta par ārstēšanas mākslu – *τέχνη ἰατρική*.

⁶ No sengrieķu valodas tulkojis un atdzejojis Augusts Ģiezens. Par ahajiem Homērs dēvē grieķus.

Medicīnas uzplaukumu veicināja arī pārmaiņas medicīnas mācīšanā. Līdz 5. gs. p.m.ē. ārsta amata zināšanas un prasmes tēvs nodeva dēlam Asklepiādu dzimtās. Taču Hipokrata laikā šajā tradīcijā notika zīmīgas izmaiņas – Asklepiādu dzimtas savā vidū sāka uzņemt arī mācekļus. Un tas nozīmēja, ka medicīnas zināšanas varēja izplatīties daudz plašāk nekā līdz šim. Pirms Hipokrata jau pastāvēja medicīnas skolas, taču viņš bija pirmais grieķu ārsts, kurš izveidoja sistemātisku medicīnas apguvi medicīnas skolās (Gaile, Hofa 2003: xxxviii–xxxix).

Dažkārt Hipokrats tiek salīdzināts ar grieķu vēsturnieku Hērododu (*Ἡρόδοτος*, 5. gs. p.m.ē.). Hērodots apkopoja nesistematizētās hronistu liecības. Līdzīgs veikums attiecināms arī uz Hipokratu. Viņš apkopoja ārstu uzkrāto informāciju sistemātiskā kārtībā, sākot ar vienkāršu slimības aprakstīšanu un beidzot ar cēloņu un ārstēšanas paņēmieni noskaidrošanu. Hipokrats bija tas, kurš grieķu medicīnu no empīriskas disciplīnas, kas saistīta ar dieva Asklēpija kultu, pārveidoja par sistemātisku zinātni (Rubenis 2007: 181).

Hipokrats arī pats rakstīja traktātus, kas pašlaik ietilpst hipokratiskajā korpusā. Runājot par medicīnas valodu un hipokratisko korpusu, ir jāpiebilst, ka 5. gs. p.m.ē. grieķu valodai bija vairāki dialekti. Un viens no tiem bija joniskais dialekts, kas pastāvēja kā prozas tekstu un izglītotās sabiedrības dialekts. Te ievērojams arī fakts, ka Senās Grieķijas ārsti praktizēja tikai sabiedrības izglītotajos slāņos, tādējādi ārsti saprata savus slimniekus un slimnieki – ārstus, viņi it kā runāja vienā valodā. Tāpēc Hipokrata traktāti tapuši joniskajā dialektā, lai gan viņa dzimšanas vietā, Kosas salā, runāja doriskajā dialektā (Wickiser 2008: 135).

Te vairāk jāpievēršas hipokratiskajam korpusam. Hipokratiskais korpus ir medicīnas tekstu krājums, kurā ir gan paša Hipokrata, gan viņa mācības turpinātāju sarakstīti traktāti, tie ir aptuveni sešdesmit. Daļu darbu var uzskatīt par 5. un 4. gs. p.m.ē. tekstiem, taču pārējos vērojama tikai cenšanās atdarināt 5. gs. grieķu valodu, un visticamāk, ka šie teksti tapuši hellēnisma laikā vai pat ēru mijā. Tāpēc arī šis korpus ir diezgan raibs savā dažādībā – tajā ir gan konkrētām tēmām veltītas lekcijas, kas domātas jomas profesionāļiem un kurās izmantota specifiska terminoloģija, gan rētoriska rakstura teksti, kas tika paredzēti nolasīšanai plašā auditorijā, gan īsas ārsta piezīmes, gan tādi teksti, kas līdzinās ārstu pamācībām kādu konkrētu medicīnas problēmu risināšanā (Gaile, Hofa 2003: xxxix–xli).

Šajā rakstā vērtīgs hipokratiskā korpusa traktātu uzskaitījums. Tas sakārtots pēc Kalifornijas Universitātes (*University of California*) pēt-

niecības centra izveidotās grieķu tekstu digitālās datubāzes *Thesaurus Linguae Graecae* (TLG) secības, kā arī vārdu skaits norādīts pēc TLG statistikas. Savukārt nosaukumu tulkojumi latviešu valodā nav tradicionāli iesakņojušies, tāpēc šeit piedāvātie tulkojuma varianti var būt maināmi, jo te tas vairāk funkcionē korpusa tēmu ilustrācijai. Turklāt tulkojumos ir mēģināts izvairīties (cik nu tas iespējams) no grieķu vai latīņu cilmes vārdiem, kas mūsdienu medicīnas valodā ir termini.

Corpus Hippocraticum

1. *Senā ārstēšanas māksla (De prisca medicina / Περί ἀρχαίης ἱτρικῆς 5705 (vārdu skaits)).*
2. *Par gaisiem, ūdeņiem un vietām (De aere aquis et locis / Περί ἀέρων ὑδάτων τόπων 7685).*
3. *Paredzējumi (Prognosticon / Προγνωστικόν 5363).*
4. *Par režīmu asās slimībās (De diaeta in morbis acutis / Περί διαίτης ὀξέων 6381).*
5. *Par aso [slimību] režīmu (pielikums) (De diaeta acutorum / Περί διαίτης ὀξέων 5569).*
6. *Par vietējām slimībām (De morbis popularibus / Ἐπιδημιαί 43 404).*
7. *Par galvas ievainojumiem (De capitis vulneribus / Περί τῶν ἐν κεφαλῇ τραυμάτων 5130).*
8. *Par ārsta darba vietu (De officina medici / Κατ' ἱητροῖον 2221).*
9. *Par lūzumiem (De fracturis / Περί ἀγμῶν 11 593).*
10. *Par locītavām (De articulis / Περί ἀρθρῶν 21 905).*
11. *[Kaula] iebīdīšana (Vectarius / Μοχλικόν 5091).*
12. *Atziņas (Aphorismi / Αφορισμοί 7374).*
13. *Zvērests (Iusiurandum / Ὀρκος 262).*
14. *Likums (Lex / Νόμος 335).*
15. *Par šķidrumiem (De humoribus / Περί χυμῶν 2330).*
16. *Par paredzēšanu (Prorrhethicon / Προρρητικόν 10 563).*
17. *Kosas paredzējumi (Coa Praesagia / Κωακαὶ προγνώσεις 13 170).*
18. *Par mākslu (De arte / Περί τέχνης 2801).*
19. *Par cilvēka uzbūvi (De natura hominis / Περί φύσιος ἀνθρώπου 4017).*
20. *Par veselīgu režīmu (De diaeta salubri / Περί διαίτης ὑγιεινῆς 1509).*
21. *Par pūsmām (De flatibus / Περί φυσῶν 2923).*
22. *Par šķidrumu pielietojamību (De humidorum usu / Περί χρήσιος ὑγρῶν 1532).*
23. *Par slimībām I–III (De morbis i-iii / Περί νούσων 26 143).*
24. *Par sēklu, par bērna uzbūvi, par slimībām IV (De semine, de natura pueri, de morbis iv / Περί γονῆς, περὶ φύσιος παιδίου, περὶ νούσων 19 474).*
25. *Par ciešanās (De affectionibus / Περί παθῶν 7640).*

26. *Par vietām cilvēkā* (*De locis in homine* / *Περὶ τόπων τῶν κατὰ ἄνθρωπον* 8723).
27. *Par svēto slimību* (*De morbo sacro* / *Περὶ ἱερῆς νόσου* 4876).
28. *Par čūlām* (*De ulceribus* / *Περὶ ἐλκῶν* 3434).
29. *Par asins tecēšanu* (*De haemorrhoidibus* / *Περὶ αἱμορροϊδῶν* 928).
30. *Par kanāliem* (*De fistulis* / *Περὶ σπρίγγων* 1603).
31. *Par režīmu* (*De diaeta i-iv* / *Περὶ διαίτης* 20 472).
32. *Par iekšējiem stāvokļiem* (*De affectionibus interioribus* / *Περὶ τῶν ἐντος παθῶν* 16 553).
33. *Par sievietes uzbūvi* (*De natura muliebri* / *Περὶ γυναικείης φύσις* 12 199).
34. *Par septītajā mēnesī dzimušu bērnu* (*De septimestri partu* / *Περὶ ἑπταμήνου* 1722).
35. *Par astotajā mēnesī dzimušu bērnu* (*De octimestri partu* / *Περὶ ὀκταμήνου* 804).
36. *Par sievietes kaitēm* (*De mulierum affectibus i-iii* / *Περὶ γυναικείων* 50 007).
37. *Par jaunavu slimībām* (*De virginum morbis* / *Περὶ παρθενίων* 472).
38. *Par pārmērīgu auglību* (*De superfeatatione* / *Περὶ ἐπικυήσις* 3485).
39. *Par augļa izgriešanu* (*De exsectione foetus* / *Περὶ ἐγκατατομῆς ἐμβρύου* 495).
40. *Par griešanu* (*De anatome* / *Περὶ ἀνατομῆς* 260).
41. *Par zobu nāksšanu* (*De dentitione* / *Περὶ ὀδοντοφυΐης* 403).
42. *Par dziedzeriem* (*De glandulis* / *Περὶ ἀδένων* 1810).
43. *Par miesām* (*De carnibus* / *Περὶ σάρκων* 3467).
44. *Par septiņām dienām* (*De septimanis* / *Περὶ ἑβδομάδων* 2162).
45. *Par sirdi* (*De corde* / *Περὶ καρδίας* 1062).
46. *Par uzturu* (*De alimento* / *Περὶ τροφῆς* 1339).
47. *Par redzi* (*De visu* / *Περὶ ὄψιος* 806).
48. *Par kaulu uzbūvi* (*De ossium natura* / *Περὶ ὀστέων φύσις* 3411).
49. *Par ārstu* (*De medico* / *Περὶ ἰητροῦ* 1552).
50. *Par pienācīgu ariēšanu* (*De decente habitu* / *Περὶ εὐσχημοσύνης* 1558).
51. *Pamācības* (*Praeceptiones* / *Παραγγελίαι* 1384).
52. *Par izšķiršanu* (*De iudicationibus* / *Περὶ κρισίων* 2025).
53. *Par izšķirošajām dienām* (*De diebus iudicatoriis* / *Περὶ κρισίμων* 1316).
54. *Par zālēm* (*De purgentibus* / *Περὶ φαρμάκων* 504).
55. *Vēstules* (*Epistulae* / *Ἐπιστολαί* 12 141).
56. *Par septītajā mēnesī dzimušu bērnu* (*De septimestri partu* / *Περὶ ἑπταμήνου* 414).
57. *Ritmisks zvērests* (*Iusiurandum metricum* / – 74).

Tikai no hipokratiskā korpusa traktātu nosaukumiem grieķu valodā vien mūsdienu medicīnā tiek lietoti tādi termini kā *prognoze* (πρόγνωσης), *diēta* (δίαιτα), *epidēmija* (επιδημία), *trauma* (τραῦμα), *humorālā* (χυμός) [teorija], *hemoroīdi* (αιμορροΐδες), *embrijs* (ἔμβρυον), *anatomija* (ἀνατομή), *farmācija* (φαρμακός) u. tml.

Vēl par hipokratisko korpusu jāpiemin, ka bija tādi traktāti, kas bija paredzēti publiskai lasīšanai. Senajā Grieķijā ārsta panākumus nodrošināja ne tikai viņa praktiskā darbība, bet arī oratora dotības. Ārstam bija jāprot pārliecināt slimniekus par savu prasmi un pierādīt, ka tieši viņa dziedniecības metode spēs izārstēt. Šeit bija nepieciešamas oratora dotības. Ja tās bija pārliecināošas, tad ārsts sev piesaistīja slimniekus un varēja nodrošināt iztiku. Šis fakts norāda, ka medicīna un rētorika (vārdiskā izteiksme, valodas prasmīga izmantošana) bija saistītas nozares. Ārstu vidū valdīja konkurence gan praktiskās darbības uzlabošanā, gan publiskajās diskusijās. Tieši publiskās diskusijas lika ārstiem pievērsties pētījuma priekšmeta definēšanai, metodoloģijas izstrādāšanai un argumentācijas pamatprincipu noteikšanai. Tādējādi sengrieķu ārsti attīstīja ārstēšanas prasmi un teoriju, kas sekmēja medicīnas valodas veidošanos (Gaile, Hofa 2003: xxxix–xli).

Sākot ar 3. gs. p.m.ē., kas ir aptuveni vienu gadsimtu pēc Hipokrata nāves, hipokratiskā korpusa teksti kļuva par obligātu mācību materiālu medicīnas studijās. Hellēnisma laikā parādījās pirmie pētījumi par Hipokrata mācību, tie ir atsevišķu traktātu komentāri un glosāriji, kuros tika skaidroti reti sastopami un specifiski termini. Līdz mūsdienām gandrīz nekas no šiem hellēnisma laika tekstiem nav saglabājies, tikai daži citāti. Līdz 1. gs. m.ē. darbojās vēl citi ārsti, kas Hipokrata mācību gan turpināja, gan apstrīdēja, gan papildināja, taču nozīmīgas izaugsmes un pārmaiņu tā arī nebija (turpat, xx–xxiii).

Zināmākā un vispārīgākā mācība, ko mūsdienu medicīna mantojusi no Hipokrata, ir humorālā⁷ jeb (ķermeņa) šķidrums teorija. Senie grieķi uzskatīja, ka pastāv cieša saikne starp kosmosa uzbūvi un cilvēka ķermeni, abi ir veidoti no vieniem un tiem pašiem materiāliem. Aristotelis (Αριστοτέλης, 384.–322. g. p.m.ē.) noteica, ka kosmos (vai, varētu teikt, pasaule) sastāv no četriem elementiem, un tie ir zeme, ūdens, gaiss un uguns. Katram elementam piemīt noteiktas īpašības: zeme var būt sausa un auksta, ūdens – auksts un mitrs, gaiss – mitrs un karsts, savukārt uguns – sausa un karsta. Šos četrus elementus iespējams attiecināt uz cilvēka ķermeni. Un tā, lūk, ir humorālā jeb šķidrums teorija, kas sastāv no melnās žults (μελαγχολία) – sausas un

⁷ Humorāls – no sengrieķu valodas substantīva χυμός ‘sula, šķidrums’.

aukstas, flegmas (*φλέγμα*) – aukstas un mitras, asinīm (*αἷμα*) – mitrām un karstām un dzeltenās žults (*χολή*) – sausas un karstas. Cilvēka ķermenī šiem šķidrumiem jābūt ciešā savstarpējā sasaistē jeb harmonijā. Ja harmonijas nav, iestājas kāda slimība. Šie elementi atbild arī par temperamentu: melnā žults veido melanholisku raksturu, flegma – flegmatisku, dzeltenā žults – holerisku, savukārt asinis – sangvinisku.⁸ Tāpat cilvēka ķermenī ir četri svarīgākie orgāni – liesa (melnā žults), smadzenes (flegma), sirds (asinis) un aknas (žults). No tā Hipokrats izveidoja humorālo terapiju, kuras galvenais uzdevums bija atgriezt cilvēka ķermenī harmoniju, un lielākoties to varēja izdarīt ar ēšanas režīma jeb diētas maiņu (*δίαιτα*) (Snowden 2010).

Pergamas Galēns

Romas Impērijas sākumposmā hipokratiskais korpuss bija daļa no milzīgā kultūras mantojuma, ko romieši saņēma no Senās Grieķijas. Kā jau iepriekš tika minēts, romiešiem pašiem nebija noteiktas medicīnas tradīcijas, tāpēc lielākoties Romas Impērijā praktizējošie ārsti bija grieķi. Viens no viņiem bija Pergamas Galēns (*Γαλήνος*, 129.–216. g. m.ē.), kurš 2. gs. m.ē. izdarīja būtisku pagriezienu medicīnas attīstībā.

Galēns dzimis ap mūsu ēras 129. gadu Pergamā, Mazāzijā. Tajā laikā Pergama bija liela un plaukstoša pilsēta, viena no lielākajām Mazāzijas pilsētām un, protams, Romas Impērijas sastāvdaļa. Pergama bija grieķiska pilsēta, kurā galvenā gan saziņas, gan rakstu valoda bija grieķu. Šajā laika periodā Pergamā bija liela bibliotēka, tika būvēti vai atjaunoti templi, to skaitā arī Asklēpija templis. Uz šo templi devās cilvēki no tuvākām un tālākām vietām, lai dziedinātos. Daļēji šā iemesla dēļ Pergama tika uzskatīta par medicīnas izglītības centru. Droši vien arī tāpēc Galēna tēvs vēlēja savam dēlam mediķa izglītību. Bieži, pētot materiālus par Galēna biogrāfiju, tiek pieminēts, ka viņa tēvam sapnī parādījies pats Asklēpijs, kurš aicinājis Galēnu kļūt par ārstu.

Antīkās pasaules mērogiem Pergama bija nozīmīga pilsēta, un tā acīmredzami bija ietekmējusi Galēna dzīves gaitas. Tāpēc dabiski, ka Galēns savu izglītošanās ceļu sāka tieši Pergamā, jo tā tam bija izcila vieta. Galēna tēvs Nikons nebija ārsts, bet viņš vēlējās, lai dēls iegūtu labu izglītību. Tā arī notika, un Galēns kļuva par izcilu ārstu, kas uz medicīnas attīstību atstāja daudz lielāku iespaidu nekā Hipokrats (kaut gan tas bieži paliek nezināms fakts).

⁸ Terminos *melanholisks*, *flegmatisks* un *holerisks* ir saglabājušās grieķu saknes, taču terminā *sangvinisks* grieķu cilmes saknes vietā – latīņu cilmes substantīvs *sanguis* ‘asinis’.

Galēns, būdams grieķu-romiešu pasaules slavenākais un ietekmīgākais ārsts, turklāt praktizēdams pie paša imperatora Marka Aurēlija (*Marcus Aurelius*, 121.–180. g. m.ē.) un viņa ģimenes, savas dzīves laikā sarakstīja ļoti daudz traktātu. Tiek pieļauta doma, ka viņš sarakstījis ap 500–700 traktātu (Hankinson, 2008: 1–33). Taču līdz mūsdienām ir saglabājušies aptuveni simts Galēna traktātu, kas ir ļoti iespaidīgs antīko medicīnas tekstu apjoms, kuros lasāma un pētāma medicīnas valoda. Šo tekstu apjoms noteikti ir bijis viens no faktoriem, kas veidoja Galēna ilgstošo ietekmi uz medicīnas attīstību.

Līdz mūsdienām nav nonācis neviens Galēna oriģināltekstis, visi tagad pieejamie traktāti ir kāda pārrakstīti oriģinālvalodā vai tulkoti kādā citā un pēc tam atklāti gluži no jauna. Vairākus gadimtus pēc Galēna nāves viņa mācība nedaudz zaudēja savu ietekmi, līdz 12. gadsimtā interese par Galēna darbiem atdzima, tāpēc šo laiku parasti dēvē par galēnismu (Mattern, 2008: 11–14).

19. gadsimtā visus pieejamos Galēna traktātus vienkopus apkopoja vācu mediķis un medicīnas vēsturnieks Karls Gotlobs Kūns (*Karl Gottlob Kühn*, 1754–1840) un izdeva izmēros ļoti iespaidīgus 20 sējumus, kur Galēna traktāti lasāmi bilingvāli – oriģinālā grieķu valodā un tulkojumā latīņu valodā.

Galēniskais korpuss (*Corpus Galenicum*), līdzīgi kā hipokratiskais korpuss, ir paša Galēna un viņam piedēvēto traktātu apkopojums. Arī šā korpusa sakārtojums un vārdu skaita statistika rakstā atveidota pēc TLG, kā arī šajā gadījumā traktātu nosaukumu tulkojumi latviešu valodā ir ilustratīvi un var būt maināmi, tāpat arī šeit ir ievērota cenšanās izvairīties no grieķu un latīņu cilmes vārdiem.

Corpus Galenicum

1. *Mudinājums uz ārstēšanas mākslu (Adhortatio ad artes addiscendas / Προτροπικὸς ἐπὶ τὰς ἰατρικὴν 5224 (vārdu skaits)).*
2. *Par labāko mācību (De optima doctrina / Περὶ ἀρίστης διδασκαλίας 1916).*
3. *Labam ārstam ir jābūt arī filozofam (Quod optimus medicus sit quoque philosophus / Ὅτι ὁ ἄριστος ἰατρός καὶ φιλόσοφος 1438).*
4. *Iesācējiem par virzieniem (De sectis ad eos qui introducuntur / Περὶ αἰρέσεων τοῖς εἰσαγομένοις 6494).*
5. *Paskaidrojumi par Platona Timeju⁹ (In Platonis Timaeum commentarii fragmenta / Περὶ τῶν ἐν τῷ Πλάτωνος Τιμαίῳ ἰατρικῶς εἰρημένων 5359).*

⁹ Viens no Platona dialogiem, tajā apskatīta pasaules kārtība.

6. *Par ārstēšanas mākslas uzbūvi Patrofilam (De constitutione artis medicae ad Patrophilum / Πρὸς Πατρόφιλον περὶ συστάσεως ἰατρικῆς 12 396).*
7. *Arstēšanas māksla (Ars medica / Τέχνη ἰατρική 16 776).*
8. *Par vielām pēc Hīpokrata II (De elementis ex Hippocrate libri ii / Περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων βιβλία β 13 951).*
9. *Par sajakumiem III (De temperamentis libriiii / Περὶ κράσεων βιβλία γ 28 600).*
10. *Par dabiskajām spējām (De naturalibus facultatibus / Περὶ δυνάμεων φυσικῶν 33 104).*
11. *Par griešanas veikšanu IX (De anatomicis administrationibus libri ix / Περὶ ἀνατομικῶν ἐγχειρήσεων τῶν σωζομένων βιβλία ἐννέα 81 247).*
12. *Iesācējiem par kauliem (De ossibus ad tirones / Περὶ ὀστέων τοῖς εἰσαγομένοις 7165).*
13. *Par vēnu un artēriju griešanu (De venarum arteriarumque dissectione / Περὶ φλεβῶν καὶ ἀτηριῶν ἀνατομῆς 7824).*
14. *Par dzīslu griešanu (De nervorum dissectione / Περὶ νευρῶν ἀνατομῆς 3736).*
15. *Par ožas orgānu (De instrumento odoratus / Περὶ ὀσφρήσεως ὄργάνου 4585).*
16. *Par dzemdes griešanu (De uteri dissectione / Περὶ μήτρας ἀνατομῆς 3295).*
17. *Par daļu vajadzību (De usu partium / Περὶ χρείας μορίων 202 076).*
18. *Par muskuļu kustību II (De motu musculorum libri ii / Περὶ μῶν κινήσεως βιβλία β 15 264).*
19. *Par vājinošu uzturu (De victu attenuate / Περὶ λεπτονουσῆς διαίτης 6663).*
20. *Par elpošanas lietderību II (De utilitate respirationis libri ii / Περὶ χρείας ἀναπνοῆς 4585).*
21. *Par sēklu II (De semine libri ii / Περὶ σπέρματος βιβλία β 21 557).*
22. *Par grūtniecības veidošanos (De foetuum formatione libellus / Περὶ κνουμένων διαπλάσεως 8011).*
23. *Vai asinis artērijās atrodas dabiski (An in arteriis natura sanguis contineatur / Εἰ κατὰ φύσιν ἐν ἀρτερίαις αἷμα περιέχεται 4884).*
24. *Par mūsu ķermeņa labāko uzbūvi (De optima corporis nostri constitutione / Περὶ ἀρίστης κατασκευῆς τοῦ σώματος ἡμῶν 1820).*
25. *Par labu stāvokli (De bono habitu liber / Περὶ εὐεξίας 827).*
26. *Par maniem paša viedokļiem (De propriis placitis fragmenta inedita / Γαληνοῦ περὶ τῶν ἐαντῶ δοκούντων 1049).*
27. *Kad dvēseles spējas seko ķermeņa sajakumiem (Quod animi mores corporis temperamenta sequantur / Ὅτι ταῖς τοῦ σώματος κράσεσιν αἰ τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἔπονται 8840).*

28. *Par dvēseles ciešanu noteikšanu un ārstēšanu (De propriorum animi cuiuslibet affectuum dignotione et curatione / Περι διαγνώσεως και θεραπείας τῶν ἐν τῇ ἐκάστου ψυχῇ ἰδίων παθῶν 8605),*
29. *Par dvēseles vainu noteikšanu un ārstēšanu (De animi cuiuslibet peccatorum dignotione et curatione / Περι διαγνώσεως και θεραπείας τῶν ἐν τῇ ἐκάστου ψυχῇ ἀμαρτημάτων 6707).*
30. *Par melno žulti (De arta bile / Περι μελαίνης χολῆς 6484).*
31. *Par pulsa vajadzību (De usu pulsuum / Περι χρείας σφυγμῶν 4655).*
32. *Par Hipokrata un Platona uzskatiem (De placitis Hippocratis et Platonis / Περι τῶν Ἱπποκράτους και Πλάτωνος δογμάτων βιβλία ἐννέα 98 571).*
33. *Par Trasibula grāmatu, vai veselība ir ārstniecība vai atlētika (Thrasymbulus sive utrum medicinae sit an gymnasticae hygiene / Πρὸς Θρασύβουλον βιβλίον, πότερον ἰατρικῆς ἢ γυμναστικῆς ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν 14 352).*
34. *Par vingrinājumu ar mazu bumbu (De parvae pilae exercitio / Περι τοῦ διὰ μικρᾶς σφαίρας γυμνασίου 1791).*
35. *Par veneriskajām slimībām (De veneris / Περι ἀφροδισίων 416).*
36. *Par veselības uzturēšanu VI (De sanitate tuenda libri vi / Περι τῶν ὑγιεινῶν πραγματεία 69 757).*
37. *Par ēdienu spēju III (De alimentorum facultatibus libri iii / Περι τροφῶν δυνάμεως 46 318).*
38. *Par labu un sliktu šķidrumu raisošu ēdienu (De rebus boni malique suci / Περι εὐχυμίας και κακοχυμίας τροφῶν 10 678).*
39. *Par miežu putrainiem (De ptisana / Περι πτισάνης 2300).*
40. *Par paredzējumiem no bezmiega (De dignotione ex insomniis / Περι τῆς ἐξ ἐνυπνίων διαγνώσεως 527).*
41. *Par slimību atšķirībām (De morborum differentiis / Περι διαφορᾶς νοσημάτων 6905).*
42. *Par slimību cēloņiem (De causis morborum liber / Περι τῶν ἐν τοῖς νοσήμασιν αἰτιῶν βιβλίον β 6336).*
43. *Par sakriību atšķirībām (De symptomatum differentiis liber / Περι τῶν συμπτωμάτων διαφορᾶς βιβλίον γ 6857).*
44. *Par sakriību cēloņiem III (De symptomum causis librii iii / Περι αἰτιῶν συμπτωμάτων βιβλίον δ 30 535).*
45. *Par drudža cēloņiem II (De differentiis febrium libri ii / Περι διαφορᾶς πυρετῶν 21 703).*
46. *Par slimību ilgumiem (De morborum temporibus liber / Περι τῶν ἐν ταῖς νόσαις καιρῶν βιβλίον 5673).*
47. *Par visu slimību ilgumiem (De totius morbi temporibus liber / Περι τῶν ὅλου τοῦ νοσήματος καιρῶν βιβλίον 3777).*
48. *Par veidiem (De typis liber / Περι τύπον βιβλίον 1651).*

49. *Pret tiem, kas rakstījuši par veidiem vai posmiem (Adversus eos qui de typis scripserunt vel de circuitibus / Πρὸς τοὺς περὶ τύπων γράψαντας ἢ περὶ περιόδων βιβλίον 5801).*
50. *Par daudzumu (De plenitudine liber / Περὶ πλήθους βιβλίον 11 502).*
51. *Par trīsām, pulsēšanu, krampjiem un drebušiem (De tremore, palpitatione, convulsione et rigore liber / Περὶ τρόμου καὶ παλμοῦ καὶ σπασμοῦ καὶ ῥίγους βιβλίον 9451).*
52. *Par Hipokrata dziļā miega grāmatu (De comate secundum Hippocratem liber / Περὶ τοῦ παρ' Ἱπποκράτει κόματος βιβλίον 1820).*
53. *Par ranīkumu (De marcore liber / Περὶ μαρασμοῦ βιβλίον 6018).*
54. *Par nedabiskiem tūkumiem (De tumoribus praeter naturam / Περὶ τῶν παρὰ φύσιν ὄγκων βιβλίον 4309).*
55. *Par nevienmērīgiem sliktiem sajaukumiem (De inaequali intemperie liber / Περὶ ἀνομάλου δυσκρασίας βιβλίον 3278).*
56. *Par elpošanas grūtībām III (De difficultate respirationis libri iii / Περὶ δυσπνοίας βιβλία γ 33 093).*
57. *Par cietušām vietām VI (De locis affectis libri vi / Περὶ τῶν πεπονθότων τόπων βιβλία 72 559).*
58. *Iesācējiem par pulsu (De pulsibus libellus ad tirones / Περὶ τῶν σφυγμῶν τοῖς εἰσαγομένοις 6221).*
59. *Par pulsu atšķirībām IV (De differentia pulsuum libri iv / Περὶ διαφορᾶς σφυγμῶν 44 391).*
60. *Par pulsa noteikšanu IV (De dignoscendis pulsibus libri iv / Περὶ διαγνώσεως σφυγμῶν λόγοι δ 32 375).*
61. *Par pulsa cēloņiem IV (De causis pulsuum libri iv / Περὶ τῶν ἐν τοῖς σφυγμοῖς αἰτιῶν βιβλία δ 33 321).*
62. *Par paredzējumiem pēc pulsa (De praesagitione ex pulsibus libri iv / Περὶ προγνώσεως διὰ σφυγμῶν βιβλία δ 37 699).*
63. *Savu grāmatu pārskats par pulsu (Synopsis librorum suorum de pulsibus / Σύνοψις περὶ σφυγμῶν ἰδίας πραγματείας 16 348).*
64. *Par izšķirošiem brīžiem (De crisis libri iii / Περὶ κρίσεων βιβλία γ 34 406).*
65. *Par izšķirošo brīžu dienām (De diebus decretoriis libri iii / Περὶ κρισίμων ἡμερῶν βιβλία γ 28 286).*
66. *Par ārstēšanas raņēmienu XIV (De methodo medendi libri xiv / Θεραπευτικῆς μεθόδου βιβλία ιδ 163 139).*
67. *Par ārstēšanas raņēmienu Glaukonam II (Ad Glauconem de medendi methodo libri ii / Τῶν πρὸς Γλαύκωνα θεραπευτικῶν βιβλία β 23 690).*
68. *Par vēnu griešanu pretēji Erasistratam (De venae sectione adversus Erasistratum / Περὶ φλεβοτομίας πρὸς Ἐρασιστράτον βιβλίον 6173).*
69. *Par vēnu griešanu pretēji Erasistratam Romā (De venae sectione adversus Erasistrateos Romae degentes / Περὶ φλεβοτομίας πρὸς Ἐρασιστρατείους τοὺς ἐν Ῥώμῃ 9371).*

70. *Par vēnu griešanu ārstēšanā (De curandi ratione per venae sectionem / Περί φλεβοτομίας θεραπευτικὸν βιβλίον 10 398).*
71. *Par dēlēm, noraušanai, rāgiem [asins nolaišanai], iegriezumiem un rēitām (De hirundinibus, revulsione, cucurbitula, incisione et scarificatione / Περί βδελλῶν, ἀντισπάσεως, σικῶς καὶ ἐγχαράξεως καὶ κατασχαμοῦ 726).*
72. *Par tīrošo zāļu spēju (De purgantium medicamentorum facultate / Περί τῆς τῶν καθαιρόντων φαρμάκων δυνάμεως 3132).*
73. *Ko, kad un ar kādām tīrošajām zālēm vajag attīrīt (Quos quibus catharticis medicamentis et quando purgare oporteat / Τίνας δεῖ ἐκκαθαίρειν καὶ ποίους καθαρτηρίοις καὶ πότε 2043).*
74. *Ieteikums par epileptisku bērnu (Pro puero epileptico consilium / Τῷ ἐπιλήπτῳ παιδὶ ὑποθήκη 3327).*
75. *Par vienkāršu zāļu sajaukumiem un spēju XI (De simplicium medicamentorum temperametis ac facultatibus libri xi / Περί κράσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἀπλῶν φαρμάκων βιβλία 139 244).*
76. *Par zāļu savienojumiem pēc vietām X (De compositione medicamentorum secundum locos libri x / Περί συνθέσεως φαρμάκων τῶν κατὰ τόπους βιβλία 150 524).*
77. *Par zāļu savienojumiem pēc veidiem VII (De compositione medicamentorum per genera libri vii / Περί συνθέσεως φαρμάκων τῶν κατὰ γένη βιβλία ζ 109 210).*
78. *Par pretvielām II (De antidotis libri ii / Περί ἀντιδότων βιβλία β 28 945).*
79. *Par augu novārījumu pēc Pisona (De theriaca ad Pisonem / Πρὸς Πίσωνα περὶ τῆς θεριακῆς βιβλίον 13 556).*
80. *Par septītajā mēnesī dzimušu bērnu (De septimestri partu / Περί ἑπταμήνων βρεφῶν 1351).*
81. *Ievads loģikā (Institutio logica / Εἰσαγωγή διαλεκτική 8730).*
82. *Par izteiksmes ražēmieniem (De sophismatis seu captionibus penes dictionem / Περί τῶν παρὰ τὴν λέξιν σοφισμάτων 2585).*
83. *Par paredzēšanu pēc Epigena (De praenotione ad Posthumum / Περί τοῦ προγινώσκειν πρὸς Ἐπιγένην βιβλίον 11 530).*
84. *Par dabisko spēju būtību (De substantia facultatum naturalium fragmentum / Περί οὐσίας τῶν φυσικῶν δυνάμεων 1424).*
85. *Par cilvēka uzbūvi pēc Hipokrata III (In Hippocratis de natura hominis librum commentarii iii / Εἰς τὸ περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίον Ἰπποκράτους 25 350).*
86. *Piezīmes par veselīgu režīmu pēc Hipokrata vai Poliba (In Hippocratis vel Polybi opus de salubri victus ratione privatorum commentarius / Εἰς τὸ περὶ διαίτης ὑγιεινῆς Ἰπποκράτους ἢ Πολύβου ὑπόμνημα 6764).*
87. *Par režīmu asās slimībās pēc Hipokrata IV (In Hippocratis de victu acutorum commentaria iv / Περί διαίτης ὀξέων Ἰπποκράτους 69 473).*
88. *Par paredzēšanu pēc Hipokrata (In Hippocratis prorrheticum i commentaria iii / Εἰς τὸ πορρητικῶν Ἰπποκράτους 47 475).*

89. *Piezīmes par Hipokrata vietējo slimību pirmo grāmatu (In Hippocratis librum primum epidemiarum commentarii iii / Eīs τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν ἐπιδημιῶν Ἱπποκράτους 40 571).*
90. *Piezīmes par Hipokrata vietējo slimību trešo grāmatu (In Hippocratis librum iii epidemiarum commentarii iii / Eīs τὸ τρίτον βιβλίον τῶν ἐπιδημιῶν Ἱπποκράτους 42 913).*
91. *Piezīmes par Hipokrata vietējo slimību sesto grāmatu (In Hippocratis librum vi epidemiarum commentarii vi / Eīs τὸ ἕκτον βιβλίον τῶν ἐπιδημιῶν Ἱπποκράτους 79 741).*
92. *Piezīmes par Hipokrata atziņām (In Hippocratis aphorismos commentarii vii / Περί τῶν Ἱπποκράτους ἀφορισμῶν 102 970).*
93. *Pret Liku (Adversus Lycum libellus / Πρὸς Λύκον βιβλίον 7717).*
94. *Pret Juliana izteicieniem par Hipokrata atziņām (Adversus ea quae a Iuliano in Hippocratis aphorismos enuntiata sunt libellus / Πρὸς τὰ ἀντειρημένα τοῖς Ἱπποκράτους ἀφορισμοῖς ὑπὸ Ἰουλιανοῦ βιβλίον 7971).*
95. *Piezīmes par Hipokrata locītavu grāmatu (In Hippocratis librum de articulis et Galeni in eum commentarii iv / Ἱπποκράτους τὸ περὶ ἀρθρῶν βιβλίον καὶ Γαληνοῦ εἰς αὐτὸ ὑπομνήματα δ 55 499).*
96. *Par plecu izmežģījumiem, ko Hipokrats neredzēja (De humero iis modis prolapsio quos Hippocrates non vidit / Περί τῶν οὐχ ἐωραμένων Ἱπποκράτει ἐκπτώσεων 10 593).*
97. *Piezīmes par paredzēšanu pēc Hipokrata (In Hippocratis prognosticum commentaria iii / Ἱπποκράτους προγνωστικὸν καὶ Γαληνοῦ εἰς αὐτὸ ὑπομνήματα γ 43 712).*
98. *Piezīmes par lūzumiem pēc Hipokrata (In Hippocratis librum de fracturis commentarii iii / Eīs τὸ Ἱπποκράτους περὶ ἀγμῶν ὑπομνήματα 44 698).*
99. *Piezīmes par Hipokrata ārstēšanas paņēmieniem III (In Hippocratis librum de officina medici commentarii iii / Eīs τὸ Ἱπποκράτους κατ' ἰητρῆιον βιβλίον ὑπομνήματα 43 376).*
100. *Iesācējiem par muskuļiem (De musculorum dissectione ad tirones / Περί μῶν ἀνατομῆς 15 368).*
101. *Par paradumiem (De consuetudinibus / Περί ἐθῶν 4181).*
102. *Grāmata par saviem darbiem (De libris propriis liber / Περί τῶν ἰδίων βιβλίων γραφή 6514).*
103. *Par savu grāmatu kārtību pēc Eugeniana (De ordine librorum suorum ad Eugeniandum / Περί τῆς τάξεως τῶν ἰδίων βιβλίων πρὸς Εὐγενιανόν 2051).*
104. *Hipokrata valodas skaidrojums (Linguarum seu dictionum exoletarum Hippocratis explicatio / Τῶν Ἱπποκράτους γλωσσῶν ἐξήγησις 9956).*
105. *Par ārstēšanas pieredzi (De experientia medica / Περί τῆς ἱατρικῆς ἐμπειρίας 1021).*

106. *Kad īpašības ir bezmiesīgas (Quod qualitates incorporae sint / Ὅτι αἱ ποιότητες ἀσώματοι βιβλίον 3371).*
107. *Par elpošanas cēloņiem (De causis respirationis / Περὶ τῶν τῆς ἀναπνοῆς αἰτιῶν 740).*
108. *Kā vajag notvert tos, kas izliekas (Quomodo morborum simulantes sint deprehendendi / Πῶς δεῖ ἐξελέγχειν τοὺς προσποιουμένους νοσεῖν 871).*
109. *Par melno žulti (De melancholia / Περὶ μελαγχολίας 1077).*

No galēniskā korpusa traktātu nosaukumiem grieķu valodā mūsdienu medicīnā tiek lietoti tādi termini kā *artērija* (ἀρτηρία), *nervs* (νεῦρον), *sperma* (σπέρμα), *simptoms* (σύμπτωμα), *sprazma* (σπάζμα), *koma* (κῶμα), *marasms* (μαρασμός), *terapija* (θεραπεία) u. tml.

Galēns ne tikai rakstījis par saviem pētījumiem un praksi, bet arī veicis nozīmīgu ieguldījumu hipokratiskā korpusa tekstu komentēšanā. Galēns sastādīja hipokratiskā korpusa glosāriju un komentēja daļu traktātu. Sākotnēji viņš veidoja šos komentārus savām vajadzībām, taču vēlāk nolēma tos izdot. Galēns savus komentārus veidoja līdzīgi kā Aleksandrijas filologi – tika izrakstīta neliela daļa no oriģinālteksta, tā tika komentēta, tika izskaidroti specifiski termini vai arī analizētas kādas grūti saprotamas vietas tekstā. Galēna komentāros iekļautie citāti no hipokratiskā korpusa bieži izmantoti, lai restaurētu oriģinālteksta bojātās vai zudušās vietas (Gaile, Hofa 2003: xlix–liv).

Kā jau tika minēts iepriekš sadaļā par Hipokratu, ārstiem vajadzēja pārzināt labus rētorikas principus, kas veicināja viņu ārstēšanas spēju pierādīšanu un ticamību plašākā sabiedrības lokā, kā arī valodniecisku jautājumu apcerēšanu medicīnas valodas sakarā. Tā Galēns traktātā “Par ārstēšanas paņēmieni” (*De methodo medendi / Μέθοδος θεραπευτική*) pievērsies medicīnas vārdu krājumam. Zīmīgs un izcēlams šajā sakarā ir īss fragments no minētā traktāta:

διοίσει δ' οὐδὲν ἢ νόσον ἢ νόσημα λέγειν, ὥσπερ οὐδὲ πάθος ἢ πάθημα. καὶ μὲν δὴ καὶ ὅτι τὸ πάθος ὄνομα καὶ κατὰ τοῦ νοσήματος ἐπιφέρουσιν οἱ παλαιοί, καθάπερ καὶ τὴν ἀρρωστίαν καὶ τὴν ἀσθένειαν, ἐπιδέδεικται καὶ τοῦτ' ἐν τοῖς περὶ τῶν ἰατρικῶν ὀνομάτων, καὶ ὡς οὐδὲν διαφέρει λέγειν ἀρρωστίαν ἢ ἀρρώστημα. καὶ μὲν γε καὶ ὡς τοὺς νοσοῦντας αὐτοὺς οὐ νοσοῦντας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρρωστοῦντας καὶ ἀσθενοῦντας καὶ κάμνοντας ὀνομάζουσιν (Kühn 1825, X, 91)

nebūs nekādas atšķirības teikt vai nu νόσος (slimība), vai νόσημα (slimība),¹⁰ πάθος (sāpes) vai πάθημα (sāpēs). Gan vienā, gan otrā

¹⁰ Gadījumos, kad latviešu valodā sniegts vienāds tulkojums dažādiem grieķu vārdiem, atšķirības nav sematiskas, mainās tikai dzimte, piemēram, *νόσος* fem., *νόσημα* neut.

gadījumā ir norādīts, ka priekšteči lietoja vārdu πάθος (sāpes) νόσημα (slimības) vietā, tāpat kā ἄρρωστία (slimīgums) un ἀσθένεια (neveselīgums) tajos [darbos], kas par ārstu vārdiem; tāpat nav nekādas atšķirības teikt ἄρρωστία (slimīgums) vai ἀρρώσημα (slimīgums), gan vienā, gan otrā gadījumā [ir norādīts], ka slimojošos var nosaukt ne tikai par νοσοῦντες (slimajiem), bet arī par ἀρρωστοῦντες (slimīgajiem), ἀθενοῦντες (neveselīgajiem) un κάμνοντες (slimojošajiem).

Šajā fragmentā jāpievērš uzmanība vārdiem *ιατρικῶν ὀνόματα* ‘ārstu [lietotie] vārdi / nosaukumi’, ko mūsdienās varētu uztvert kā medicīnas terminoloģiju, jo ir secināms, ka jau no Hipokrata laika bija nepieciešamība pēc specializētas medicīnas valodas. Dabiski, ka Senās Grieķijas ārstēšanas mākslas pārstāvjiem (galvenokārt pēc Hipokrata) bija nepieciešams attīstīt valodu, kas viņiem palīdzētu sazināties citam ar citu, aprakstīt vai izskaidrot dažādas medicīnas parādības, paskaidrot tās savā ārstu lokā vai plašākai sabiedrībai un runāt par specifiskiem atklājumiem, uzskatiem vai teorijām. Tas nozīmēja, ka ārstiem, tāpat kā citu mākslu pratējiem, vajadzēja izveidot savu terminoloģiju (Lipourlis 2007: 1109).

Mūsdienu medicīna ir mantojusi šīs grieķu-romiešu pasaules medicīnas valodas sistēmu un tās mācības fundamentu. Te varētu uzdot jautājumu – kāpēc tieši Hipokrata un Galēna medicīnas valoda ir atstājusi tik lielu iespaidu uz mūsdienu medicīnu? Un atbilde tam varētu būt diezgan vienkārša un loģiska. Ja Hipokrats bija pirmais racionālās medicīnas aizsācējs, kā viņš parasti tiek dēvēts – medicīnas tēvs, tad Galēns bija pēdējais un ievērojamākais antīkās senatnes ārsts. Pēc Galēna medicīnā tikpat kā netika izdarīti nekādi jauni atklājumi. Galēna nozīmīgie pētījumi palika nemainīgi vēl vairāk nekā desmit gadsimtus uz priekšu. Piemēram, Galēna traktātu par cilvēka skeleta uzbūvi “Iesācējiem par kauliem” (*De ossibus ad tirones / Περί ὀστέων τοῖς εἰσαγομένοις*) pirmoreiz apšaubīja tikai 16. gadsimtā Briselē dzīvojošais ārsts Andreass Vezālijs (*Andreas Vesalius*, 1514–1564). Hipokrata un Galēna veikums medicīnā bija tik iespaidīgs un ietekmīgs un pastāvēja būtiski neizmainījies vēl tik daudzus gadsimtus, ka mūsdienu medicīna tieši pārņēmusi grieķu un latīņu cilmes vārdus terminos un daudzus tajā laikā radušos medicīnas uzskatus.

Latīņu valoda medicīnā

Pēc Galēna vēlākos gadsimtos, kad grieķu valodas *lingua franca* pozīcijas nomainīja latīņu valoda, tā ātri izplatījās, lielākoties romiešu iekarojumu dēļ, un tapa par zinātnes valodu. Šā iemesla dēļ tagad

medicīnas valodas sakarā vispirms tiek piesaukta latīņu, nevis grieķu valoda, kā to varētu sagaidīt, jo gan Hipokrāts, gan Galēns rakstīja grieķiski. Vēl kāds fakts, kas rāda latīņu valodas nozīmi medicīnas vēsturē, ir tas, ka gan Hipokrāta, gan Galēna korpusa traktātu virsraksti parasti vispirms ir latīņu valodā un tikai tad grieķu.

Latīņu valoda medicīnā pamazām ienāca mūsu ēras sākumā. 1. gs. m.ē. parādījās pirmais skaidrojošā rakstura traktāts latīņu valodā par grieķu cilmes vārdiem *Par medicīnu (De medicina)*, un to sarakstīja Norbonnā dzīvojošais aristokrāts Auls Kornēlijs Celss (*Aulus Cornelius Celsus*, 25. g. p.m.ē.–50. g. m.ē). Celss dažkārt tiek dēvēts par *Cicero medicorum* ‘ārstu Cicerons’ savas elegantās latīņu valodas dēļ. Traktāts sastāv no astoņām grāmatām, aplūkojot tādas tēmas kā ēšanas režīms, higiēna, slimību cēloņi un ārstēšana u. tml. Celss rakstījis arī par citām jomām (likumiem, karadarbību, rētoriku, zemkopību u. c.), tāpēc šis enciklopēdiskais darbs tika nosaukts par *De artibus* (“Par mākslām”), taču līdz mūsdienām saglabāties tikai medicīnas jautājumiem veltītais traktāts. Šis traktāts tika uzskatīts par pazudušu, līdz 15. gadsimtā to atrada un neilgi pēc tam arī Florencē publicēja. Tā bija pirmā iespēstā grāmata par medicīnu.

Tā kā šis pārskats par medicīnu veidots, balstoties uz grieķu tekstiem, Celss tulkoja no sengrieķu valodas uz latīņu valodu. Līdz ar to viņš pirmais saskārās ar problēmu, ka daudziem grieķu medicīnas terminiem nav ekvivalentu latīņu valodā. Šo problēmu viņš centās atrisināt ar vairākiem paņēmieniem. Pirmkārt, viņš latinizēja grieķu vārdus, transkribējams grieķu vārdus latīņu alfabētā un nomainīdams galotnes, piemēram, *στόμαχος* > *stomachus* ‘kuņģis’, *βραχίον* > *brachium* ‘augšdelms’. Otrkārt, Celss tulkoja orgānu nosaukumus, saglabādams imagināro salīdzinājumu, piemēram, grieķu *κυνόδοντες* latīņu valodā ir *dentes canini* ‘acu zobi’, burtiski ‘suņa zobi’. Treškārt, Celss pārņēma Hipokrāta mācībā ieviesto tradīciju veidot anatomiskus nosaukumus pēc metaforiskas līdzības ar priekšmetiem, piemēram, *tibia* ‘flauta’ ir lielais lielakauls, *fibula* ‘bulta’ – mazais lielakauls, *musculus* ‘pelīte’ – muskulis, *glandula* ‘zīlīte’ [ozola zīle] – dziedzeris, *tuba* ‘taure’ – olvads u. c. (Wulff 2004: 187–188). Mūsdienu medicīnā latīņu cilmes vārdus izmanto anatomijā un fizioloģijā, savukārt grieķu – patoloģijā un slimību un diagnožu nosaukšanā.

Kopumā Celss traktātā “Par medicīnu” atspoguļoja sava laika situāciju medicīnā, uzsverot, ka svarīgi ir būt ne tikai praktizējošam ārstam, bet arī skolotājam un zinātniekam. Īpaši nozīmīgas šajā traktāta

ir septītā un astotā grāmata, kurā tiek aprakstīta ķirurģija. Celss ir arī ķirurģijas nomenklatūras pamatlicējs (Köckerling 2013).

Medicīnas valoda mūsdienās

Medicīnas valodas galvenais raksturelements, ja to tā varam dēvēt, protams, ir termins. Medicīnas termini ir radīti, lai lakoniski varētu nosaukt kādu jēdzienu, piemēram, cilvēka orgānus, sistēmas un to funkcijas, saslimšanas, diagnozes, ķirurģiskas darbības utt. Ir svarīgi, lai jebkuram no šiem jēdzieniem būtu viens specifisks vārds, kas izsaka visu nepieciešamo informāciju. Tāpēc medicīnas termina uzdevums ir būt īsam un trāpīgam. Medicīnas termins vienā vārdā apraksta to, kas parasti prasītu vairākus vārdus, lai izteiktu vajadzīgo jēdzienu. Piemēram, termins *apendektomija* vienā vārdā izsaka ķirurģisku aklās zarnas piedēkļa izgriešanu (Henderson, Dorsey 2009: 9–11). Salīdzinot antīko ārstu un šodienas ārstu vajadzību pēc terminiem, jāteic, ka medicīnas termina uzdevums pamatos ir tāds pats, kāds bija ap 5. gs. p.m.ē.

Medicīnas valoda pastāv *per se*, un to ietekmējuši konkrēti vēstures notikumi un personības. Pamata medicīnas valodas vārdu krājums, kā jau tika noskaidrots iepriekš, nāk no grieķu un latīņu valodas, un tas veidojies pirms divdesmit pieciem gadu simtiem. Tas ir diezgan plašs laika periods, un medicīnas valoda šajā laikā pilnveidota un papildināta, bet īpaši strauji tā attīstījusies un modernizējusies kopš 19. gadsimta.

19. gadsimtā anglofonajā vidē pirmoreiz tika izdota medicīnas terminu vārdnīca, kas tika balsīta grieķu un latīņu cilmes terminu sistematizēšanā, – *American Illustrated Medical Dictionary* (1890). Kas ļoti zīmīgi, šī vārdnīca izdota vien piecdesmit gadus pēc tam, kad Amerikā parādījās pirmā angļu valodas vārdnīca. Šī pati medicīnas terminu vārdnīca Amerikā tika digitalizēta jau 20. gadsimta 80. gados (Henderson, Dorsey 2009: 20–22).

Savukārt Latvijā terminoloģijas jautājumiem, tostarp arī medicīnas terminiem, sistemātiski sāka pievērsties 1919. gadā, kad tika izveidota pirmā terminoloģijas komisija – Latvju terminu komisija, kas sagatavoja un 1922. gadā izdeva vārdnīcu “Zinātniskās terminoloģijas vārdnīca”. 20. gadsimta 30. gados medicīnas profesors Jēkabs Pīrmanis izstrādāja anatomijas terminu vārdnīcu “Latviešu anatomiskā vārdnīca” (1931) (Baltiņš 2006: 72–73).

No hipokratiskā korpusa latviešu valodā bija tulkots vienīgi Hipokrata zvērests, līdz 2003. gadam tika izdota jau pieminētā Agneses Gailēs un Aijas van Hofas no sengrieķu valodas tulkotā grāmata “Hipokratiskie raksti. Izlase”, kas būtiski papildina latviešu valodā pie-

ejamo literatūru par antīko medicīnu. Savukārt no galēniskā korpusa diemžēl latviešu valodā vēl nav pieejami tulkojumi.

Secinājumi

Rietumu medicīnas un tās valodas aizsākumi ir ļoti plašs temats, tāpēc šis raksts sniedz tikai ieskatu par atsevišķiem šā temata aspektiem. Tas ir koncentrēts pārskats par Rietumu medicīnas valodas aizsākumiem, tās pamatlicējiem un mantojumu šodienā.

Vispārīgi atskatoties uz seno grieķu zinātņu aizsākumiem, jāmin kāds spilgts salīdzinājums, kas raksturo grieķu kultūru un zinātņi, to skaitā arī medicīnu, – pretēji Ēģiptes, Indijas un Ķīnas kultūrai, kas radās lēni un pakāpeniski, grieķu kultūra uzplauka tik strauji, kā Atēna piedzima no Zevas galvas (Magner 2005: 90).

Kopumā Hipokrata un Galēna darbības galvenā raksturiezīme bija racionālisms. Nenoliedzams abu antīko ārstu mācības panākums bija tekstu rakstīšana un sistematizēšana. No šīs mācības salīdzinoši īsā laika posmā izveidojās tāds medicīnas pamats, uz kura vēlāk varēja veiksmīgi attīstīties zinātne.

Vērtīgākais materiāls šajā rakstā ir hipokratiskā un galēniskā korpusa apkopojums ar traktātu nosaukumiem gan sengrieķu, gan latīņu valodā (jāatgādina, ka tradicionāli tie ir tikai latīņu valodā).

Latviešu lasītājam vērtīgi vienkopus esošie traktātu nosaukumu tulkojumi. Tie ļauj novērtēt antīkās pasaules ārstu zināšanas un pētītos jautājumus gan medicīnā, gan citās nozarēs. Savukārt norādītais vārdu skaits atklāj korpusu apjomu.

Nenoliedzami svarīgs ir arī atgādinājums: lai kā medicīnas valoda attīstītos, tā ir tieši tāda, kāda tā ir, pateicoties antīkajai grieķu romiešu pasaulei. Hipokrats un Galēns bija modernās Rietumu medicīnas pamatlicēji un pirmo terminu radītāji. Bez grieķu kultūras racionālās domas nebūtu radusies mūsdienu Rietumu medicīna.

Turklāt jauni medicīnas termini tiek veidoti, izmantojot esošos, kas pastāvējuši jau antīkajā pasaulē.

Avoti

Bībele un tās izpētes materiāli – *Bībele un tās izpētes materiāli*. Pieejams tiešsaistē: <http://www.bible.lv> [skatīts 18.03.2015].

Homērs 1936 – Homērs. *Īliada*. Rīga: Izglītības ministrijas izdevniecība, 1936.

=====

Kühn 1825 – Claudii, Galeni. *Opera Omnia*. Kühn, Karl Gottlob (ed.). Vol. X. Lipsiae: Teubner, 1825.

Literatūra

- Baltiņš 2006** – Baltiņš, Māris. Latviešu terminoloģijas attīstība: mantojums, problēmas un perspektīvas. *Letonikas pirmais kongress. Valodniecības raksti*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2006.
- Gaile, Hofa 2003** – Gaile, Agnese; Hofa, Aija van. *Hipokratiskie raksti. Izlase*. Rīga: Liepnieks un Rītups, 2003.
- Hankinson 2008** – Hankinson, R. Jim. *The Cambridge Companion to Galen*. Austin: Cambridge University Press, 2008.
- Henderson, Dorsey 2009** – Henderson, Beverly; Dorsey, Jennifer. *Medical Terminology for Dummies*. Indianapolis: Wiley Publishing, Inc., 2009.
- Köckerling 2013** – Köckerling, Ferdinand. *Cornelius Celsus—ancient encyclopedist, surgeon-scientist, or master of surgery? Langenbeck's Archives of Surgery*. 2013 Apr; 398(4): 609–616. Pieejams tiešsaistē: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3627856/> [skatīts 20.03.2015].
- Lipourlis 2007** – Lipourlis, Dimitrios. Medical vocabulary. Christidis, A.–F. (ed.) *A History of Ancient Greek from Beginnings to Late Antiquity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Magner 2005** – Magner, Lois N. *A History of Medicine*. London: Taylor and Francis, 2005.
- Mattern 2008** – Mattern, Susan P. *Galen and the Rhetoric of Healing*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2008.
- Rubenis 2007** – Rubenis, Andris. *Senās Grieķijas kultūra*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.
- Rubenis 1999** – Rubenis, Andris. *Senās Romas kultūra*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
- Snowden 2010** – Snowden, Frank. Open Yale courses. *Classical Views of Disease: Hippocrates, Galen, and Humoralism*. Pieejams tiešsaistē: <http://www.oyc.yale.edu/history/hist-234/lecture-2> [skatīts 17.02.2015].
- Tumans 2015** – Tumans, Harijs. *Varoņi un varonība Senajā Grieķijā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015.
- Wickkiser 2008** – Wickkiser, Bronwen. *L. Asklepios, Medicine and the Politics of Healing in Fifth-Century Greece*. Baltimore, Maryland: The Johns Hopkins University Press, 2008.
- Wulff 2004** – Wulff, Henrik R. The Language of Medicine. *Journal of the Royal Society of Medicine*. 2004, 97(4): 187–188. Pieejams tiešsaistē: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1079361/> [skatīts 22.02.2015].

Igors KOŠKINS

**SAVS UN SVEŠAIS VALODU KONTAKTOS:
SLĀVISKAS CILMES AIZGUVUMI UN MANTOTĀ
LEKSIKA LATVIEŠU VALODĀ**

**The Native and Alien Elements in Language Contacts:
Slavic Loans and Native Vocabulary of the Latvian Language**

Summary

The author points to the problem of differentiation of loanwords and the inherited words, which are reflexes of the same Indo-European root. The author analyzes formal and semantic criteria of differentiation on the basis of material of Slavisms of Latvian. The formal criterion is shown on the example of words *četri* 'four' – *ceturtais* 'fourth', where the cardinal numeral is the loan and the ordinal numeral is the inherited word. In the loan word *četri* in place of the inherited consonant *c* is the consonant *č*: *c* > *č* which is the result of influence of Slavic languages.

The semantic criterion is shown on the example of two pairs of words: *strēle* 'ray of light, light strip' – *strēlnieks* 'shooter', *strēlēt* 'to shoot' and *grēda* 'pile, ridge' – *grīda* 'floor'. In these pairs of words Latvian *strēle*, *grīda* are inherited words, Latvian *strēlnieks*, *strēlēt*, *grēda* are Slavic borrowings. The semantic criterion becomes especially important if the form of a loan word does not allow to decide unambiguously that this word is loan (for example, the word *strēle*). Also the onomasiological aspect is important in the analysis of semantic criterion which reveals the specific traits of the concept which are designated by a loan word. It allows to understand the reasons of borrowing of some words. For example, the etymological meaning of loan *grēda* could be connected with an agricultural area or features of agricultural, rural construction.

**Aizguvumu un mantoto vārdu
norobežošanas problēma**

Jānis Endzelīns savos pētījumos plaši aplūkojis slāvismus latviešu valodā un sniedzis dažādas atziņas par tiem. Šīs atziņas kļuvas par pamatu tālākai slāvismu pētīšanai. Latviešu valodas slāvismu etimoloģizēšanā, t. i., etimoloģiskajā rekonstrukcijā, pastāv dažādi savstarpēji saistīti problēmjautājumi. Pētot slāviskas cilmes

aizgūvumus latviešu valodā, viens no būtiskākajiem jautājumiem ir aizgūtu vārdu un mantotu vārdu, kam pamatā ir viena un tā pati indoeiropiešu sakne, norobežošanas problēma. Vairāki faktori padara šo problēmu par aktuālu. Daudzi senākā posma slāvismi aizgūti, kontaktējoties senkrievu (austrumslāvu) valodai un senlatviešu cilšu valodām laikposmā no 8. līdz 11. gadsimtam. Līdz ar to nav iespējams izsekot šiem kontaktiem rakstības pieminekļos un vēsturiskajos rakstu avotos, jo aizgūšana notikusi pirms rakstības izplatīšanas austrumslāvu teritorijā. Turklāt baltu un slāvu salīdzināmajā valodniecībā proponētā hipotēze par protoslāvu vēsturiskā dialekta izveidi uz rietumbaltu substrāta pamata (Martynov 1983: 14–16; 93–96) ļauj runāt par īpašiem baltu un slāvu valodu diahroniskajiem sakariem. Konstatēti daudzi baltu un slāvu valodu kopīgie leksiskie elementi, kā arī vairākas tā sauktās baltu-slāvu izoleksas. Sastādīti šādu elementu un izoleksu saraksti: šai sakarā, piemēram, minama Reinholda Trautmaņa (*Reinhold Trautmann*) baltu un slāvu valodu salīdzināmajā vārdnīca *Baltisch-slavisches Wörterbuch* (Trautmann BSW) un Kristjana Stanga (*Christian Stang*) pētījums par ģermāņu-baltu-slāvu izoleksām *Lexikalische Sonderübereinstimmungen zwischen dem Slavischen, Baltischen und Germanischen* (Stang 1972).

Ar norobežošanas problēmām sastopamies, pētot atsevišķu leksēmu etimoloģiju, kuras, pēc viena uzskata, ir slāviskas cilmes aizgūvumi, pēc cita – pašcilmes vārdi. Piemēram, Augusta Bīlenšteina grāmatā par latviešu valodu minēti vārdi, kurus slavenais valodnieks un etnogrāfs uzskata nevis par aizgūvumiem, bet par mantotiem, krievu valodai radniecīgiem vārdiem (Bielenstein 1863: 467). Tie ir:

- latv. *dūšcha* (*dūša*) ‘Muth [gars]’, kr. *душа* ‘Seele [dvēsele]’;
- latv. *mēsts* (*miests*) ‘Flecken, Städtchen [apdzīvota vieta, pilsētīņa]’, kr. *мѣсто* ‘Ort, Stelle [vieta]’;
- latv. *strēlis* (*strēlis*) ‘Schütze [strēlnieks]’, kr. *стрѣлецъ*, latv. *strēlēt* (*strēlēt*) ‘schießen [šaut]’, kr. *стрѣлять*;
- latv. *zēnīt*, *zēnāt* (*cienīt*, *cienāt*) ‘ehren [cienīt, godāt]’, kr. *цѣнать*¹.

Turpmākajos pētījumos un vārdnīcās atrodamas precīzākas ziņas par minēto vārdu cilmi. Tas liecina par to, ka jautājums par kāda “strīdīga” vārda piederību mantotajai vai aizgūtajai leksikai ir viens no svarīgākajiem jautājumiem aizgūvumu pētīšanā.

Latv. *miests* ‘apdzīvota vieta’, neapšaubāmi, ir slāviskas cilmes aizgūvums (ME LVV II 655); sal. psl. **město* ‘vieta’ > kr. *место*

¹ Mūsdienu krievu valodā lieto darbības vārdu *ценить* ‘augstu vērtēt’.

‘vieta’, bkr. *meца* ‘vieta’, ukr. *micmo* ‘pilsēta’, ukr. *micye* ‘vieta’, p. *miasto* ‘pilsēta’, p. *miejsce* ‘vieta’. Vārds nav aizgūts no senkrievu valodas kopā ar citiem senākā posma aizguvumiem, tas arī nav reģistrēts 11.–14. gadsimta senkrievu valodas vārdnīcā, kurā ievietoti tikai senākā posma senkrievu vārdi (sk. SDRJa). Nozīme skr. *мѣсто* ‘pilsēta’ varēja attīstīties vēlāk senkrievu valodas teritorijā dienvidrietumu areālā. Aizguvums latviešu valodā ieviesies acīmredzot poļu valodas ietekmē: vārds *mīsts* ar nozīmi ‘pilsēta, miests’ sastopams 1753. gada evaņģēliju tulkojumā *Evangelia toto anno* (EvTA 171), kā arī 18. gadsimta pirmajā pusē uzrakstītajā J. Karigera poļu-latviešu vārdnīcā *Lexicon Lothavicum: Miasto. Mista* (poļu vārdam ir nozīme ‘pilsēta’) (Kariger 50). Savukārt 1677. gadā G. Elgera vārdnīcā *Dictionarium polono-latino-lotavicum* poļu vārda *miasto* ‘pilsēta’ ekvivalents ir latv. *liela pils, pilsēta: Miasto. Civitas, urbs. Læla pyls / pylffæta* (Elger 217). G. Manceļa vārdnīcā *Lettus* vācu vārdam *Stadt* ‘pilsēta’ kā ekvivalents arī norādīts latv. *pils: S(t)adt / Pils, Von Sta(e)dtēn – No Pileems* (Mancelius 174; 389). Domājams, ka A. Bīlenšteina viedokli par latv. *miests* kā mantotu vārdu var skaidrot ar to, ka psl. **město* ‘vieta’ un latv. *mist, mītu* pamatā ir kopīga indoeiropiešu sakne – ie. **meit-* ‘miejsce pobytu, mieszkanie [uzturēšanās vieta, dzīvošanas vieta]’ (Boryś 2005: 321)².

Latv. *strēlēt* ‘šaut’, *strēlis* arī ir vēlāki aizguvumi no krievu valodas, turklāt tie uzskatāmi par semantiskajiem aizguvumiem, jo formāli saknes morfēma pieder mantotajam vārdam *strēla* (sk. tālāk). Latv. *cienīt, dūša* par mantotiem vārdiem uzskatīja arī J. Endzelīns, turpretim liet. *novēc. dūšiā*, pēc zinātnieka domām, ir slāvisms (ME LVV I 39; 530).

Kā redzams, norobežošanas problēmu sarežģī tas, ka latviešu valodas kontaktu vēsturē arī vēlākajos posmos vērojama krievu, baltkrievu un poļu valodas ietekme. Šādas vēlākās ietekmes rezultātā latviešu valodā ieviesušies jaunie leksiskie un semantiskie aizguvumi, kuri var veidot vārdu rindas ar mantotiem vārdiem. Piemēram: latv. *gatavs* ir mantotais vārds (pēc Konstantīna Karuļa uzskata) un latv. *gatavot* ‘vārīt, cept’ ir semantiskais aizguvums, t. i., *gatavot* ← kr. *зоставумь* (Karulis LEV I 293), šis semantiskais aizguvums radies krievu valodas vēlākā ietekmē. Mantotā un aizgūtā vārda pāri veido arī latv. *strēle*, no vienas puses, un latv. *strēlnieks*, latv. *strēlēt*, no otras puses (sk. tālāk).

² Sal. latv. *mist, mītu, mitu* ‘leben, sich aufhalten, seinen Lebensunterhalt haben, sich ernähren, gedeihen’, liet. *mīsti* ‘leben wovon, sich ernähren womit’ (ME LVV II 636).

Ir skaidrs, ka liela loma ir norobežošanas principiem jeb kritērijiem. Tālāk tiek aplūkoti galvenie norobežošanas kritēriji attiecībā uz dažiem latviešu valodas slāvismiem, turklāt aizguvumu analīze ļauj apzināt ar kritēriju izmantošanu saistītos problēmjautājumus.

Aizguvumu un mantoto vārdu norobežošanas formālais kritērijs

Starp kritērijiem, pēc kuriem var šķirt aizguvumus un mantotos vārdus, pētījumos par aizguvumiem pirmām kārtām min tā saukto **formālo kritēriju**. Ar to domāts, kā zināms, aizgūtā vārda fonēmu sastāvs un īpatnības, kas radušās nevis kā valodas vēsturē notikušo fonētisko pārmaiņu rezultāts, bet kā svešā vārda skaņu adaptācijas, pielāgošanās aizguvējvalodas fonētiskajai sistēmai rezultāts, sk. par to sīkāk Aleksandra Briknera (*Alexander Brückner*) pētījumā par slāvismiem lietuviešu valodā (Brückner 1877: 25–35).

Noteicošs, pēc A. Briknera domām, ir šāds princips: “*So können wir nur folgenden Satz als leitenden aufstellen: sobald ein litauisches Wort litauischen Lautgesetzen widerspricht, ist es als entlehnt anzusehen* [Mēs varam uztvert tikai šādu principu kā galveno principu: ja lietuviešu vārds neatbilst lietuviešu valodas fonētiskajiem likumiem, tad šāds vārds uzskatāms par aizguvumu]” (Brückner 1877: 27). Piemēram, A. Brikners min tādu slāvismu kā liet. *bliūdas* ‘Schüssel [bļoda]’ ← skr. *блюдѠ*³. Prana Skardžus pētījumā par slāvismiem veclietuviešu rakstu valodā arī atrodams šis vārds – *bliūdas* ‘Schlüssel, Schale, Becken’, tas sastopams senajos baznīcas tekstos, kā arī K. Sirvīda vārdnīcā (Skardžius 1931: 43). Aizguvumā atspoguļota austrumslāvu un dienvidslāvu valodām, kā arī latviešu valodai (vārda sākumā) raksturīgā fonētiskā pārmaiņa **bj > *bl*: sk. par **pj, *bj, *vj, *mj > *pl, *bl, *vl, *ml* latviešu valodas un tās izlokšņu vēsturē (Endzelīns 1938: 53), piemēram: latv. *pļaut* – liet. *pjauti* ‘griezt’, latv. *spļaut* – liet. *spjauti* ‘spļaut’ u. c. (turpat). Līdz ar to, ja vārds *bliūdas* nebūtu slāvisms, tam būtu forma *bjudas* (Brückner 1877: 30).

Latviešu valodā, piemēram, līdzskaņi [ķ], [ġ] gaidāmu [c], [dz] vietā bieži parādās aizguvumos, jo mantotajos vārdos pirmbaltu **k, *g* pārveidojušies par **c, *dz* palatālo līdzskaņu priekšā (ja **k, *g* ne-

³ A. Briknera grāmatā minētais vārds nav sastopams mūsdienu lietuviešu kopvalodā: tas nav atrodams lietuviešu valodas skaidrojošajā vārdnīcā (sk. tiešsaistē: <http://www.lkz.lt>), kā arī “Lietuviešu-krievu vārdnīcā” (Lyberis LRKŽ), bet ir gana plaši zināms izlokšnēs (sk. LKŽ I 924–925).

atrodas aiz svelpējiem) (Endzelīns 1938: 55–56)⁴. Sal. dažus latviešu valodas aizguvumus – *ģimene* (jaunlaiku aizguvums no lietuviešu valodas), *ģekšis* ‘(sar.) muļķis, (apv.) āksts’, *ģērēt* ‘(sar.) sist, (žarg.) plēst’ (abi aizguvumi no viduslejasvācu valodas: vlv. *geck*, *gek* ‘muļķis, āksts’, vlv. *geren*), *ģerbonis* (J. Alunāna jaunvārds pēc krievu vārda parauga) (Karulis LEV I 329–332).

Formālais kritērijs var būt arī saistīts ar aizguvuma morfēmisko struktūru, kad ir iespējams izdalīt svešas valodas vārddarināšanas morfēmu. Kā piemēru var minēt latv. *robeža* [rùobeža] (ME LVV III 575) ← skr. *рубежь*; uz aizguvumu šeit norāda piedēklis *-ež-*.

Tādā latviešu valodas slāvismā kā latv. *četri* (ME LVV I 410) ← kr. *четыре* uz aizguvumu norāda formālais kritērijs: vārdā *četri* līdzskanis *č* līdzskaņa *c* vietā (sal. latv. *ceturtais*⁵). Kā aizguvums no slāvu valodām vārds minēts ME LVV (I 411). Atzīmējams, ka par pārmaiņām *c > č* slāvu valodu ietekmē (gan krievu, gan poļu, gan citās slāvu valodās vārda sākumā ir līdzskanis *č*) J. Endzelīns rakstījis vēl savā *Lettische Grammatik* (1922), norādot formas ar *c*, kuras ir sastopamas 16.–17. gadsimta tekstos (Endzelīns LeGr: 361), sk. arī (Endzelīns 1938: 127): *cette* (1585. g. katehisma tulkojumā), *zetrôs* / *tschetrôs* (J. Langes vārdnīcā). Pamata skaitļa vārda *četri* vēsturiskās formas, kurās varētu būt atspoguļots līdzskanis [c], nevis [č], atrodamas arī G. Elgera vārdnīcā *Dictionarium polono-latino-lotavicum* (uz to norādījis arī J. Endzelīns). Sal.: poļu vārda *cztery* ekvivalents ir *cætr*, p. *czternaście* ‘četrpadsmit’ – latv. *cætr padešmit* (Elger: 52). Savukārt 17. gadsimta beigās sastādītajā latviešu-vācu vārdnīcā *Manuale Lettico-Germanicum* (vārdnīca ir eklektisku leksikoloģisko avotu savienojums) atrodamas skaitļa vārda formas, kurās atspoguļots [č]: *Tšhetri. vier. Tšshetršimt 400* (Manuale II 638). Šajā vārdnīcā kārtas skaitļa vārda *ceturtais* forma atspoguļota gan ar līdzskani [c], gan ar līdzskani [č]: *Tšchettortais, Zettortais der vierte* (turpat). Piebilstams, ka visām vārdnīcā *Manuale...* minētajām skaitļa vārda formām ir atsaucē uz vienu un to pašu avotu – J. Langija vārdnīcu.

Alvils Augstkalns savā pētījumā par 16. gadsimta veclatviešu rakstiem norādījis pārsvarā formas ar *c*: (katoļu katehismā sastopamas) *the cettre, toes cettres, cetterdessmitte, cetterkartige* u. c. (Augstkalns 2009: 80). A. Augstkalns piedāvā lasīt visas formas ar *č* un precizē aizguvuma hronoloģiju: “Tātad varam izsacīt hipotēzi, ka *č* vārdā

⁴ J. Endzelīns min arī gadījumus, kad līdzskaņi *k, ģ* sastopami palatālo patskaņu priekšā mantotajos vārdos (turpat).

⁵ Par vārdu *ceturtais* sk. (Endzelīns 1938: 129).

četri [un š vārdā *šches* (*šeši*)] ir patapināts no krievu (vai poļu) valodas apmēram vienā laikmetā, un proti – 16. gadu simtenī.” (Turpat) Turpretim J. Endzelīns aizgūšanas laiku attiecināja uz senāku posmu: forma *četri* ieviesusies “priekš vācu ierašanās Rīgā” (Endzelīns 1938: 127). Turklāt, pēc J. Endzelīna domām, aizgūtājā vārda formā ir zudis arī patskanis [u]: *četri* < **četuri* ← kr. *четыре* (J. Langija vārdnīcā ir forma *tshettur*) (turpat). Domājams, ka patskanis [u] bija mantotā vārda struktūrā, līdz ar to runa var būt par mantotā vārda formas pārmaiņām svešās valodas korelatīvā vārda ietekmē. Sal. ie. **k^hetur-* > b. **ketur* (liet. *keturi*) > *ceturi* > **cetri* (*četri*) (Karulis LEV I 188).

Vārdu pāri *četri* – *ceturtais* pamata skaitļa vārds ir aizguvums, kārtas skaitļa vārds ir mantotais vārds, un šī atšķirība cilmes ziņā balstās uz norobežošanas formālo kritēriju.

Aizguvumu un mantoto vārdu norobežošanas semantiskais kritērijs

Blakus formālajam kritērijam svarīgs ir arī semantiskais kritērijs, kas saistīts ar aizguvumu vēsturisko un mūsdienu nozīmi. Semantiskais kritērijs pirmām kārtām kļūst nozīmīgs, ja aizguvuma forma neļauj pierādīt, ka vārds ir svešs. Tas bieži vērojams tieši vissenākajos aizguvumos, kuri varēja ienākt valodā (dialektā) vēl pirms vēsturiskajām skaņu pārmaiņām. Kā piemēru var minēt latviešu valodas ģermānismu *mūks* [mūks]: vārds, pēc K. Karuļa domām, ir agrīns aizguvums, jo, tāpat kā mantotajos vārdos, arī šajā vārdā atspoguļota monoftongizācija [ū] < [*un] (Karulis LEV I 605). “Latviešu etimoloģijas vārdnīcā” (turpat) minēts arī cits uzskats, pēc kura vārds *mūks* ir somugrisms. Šai sakarā piebilstams, ka saknes elementa *-un-* saglabāšana aizguvumos, kas varētu norādīt uz aizguvumu, tomēr var būt izskaidrojama dažādi. Piemēram, ģermānisms *kungs* [kūngs], pēc tradicionālā uzskata, ir aizgūts no viduslejasvācu valodas: aizguvuma pamatā ir forma *kunig* < *kuning* ‘valdnieks’ ([un] atrodas vokāļa priekšā, līdz ar to nav pārveidojies). Pēc K. Karuļa uzskata, aizguvuma pamatā ir senzviedru vārds *kung* ‘karalis’; sākumā vārds ieviesies kuršu valodā, līdz ar to skaņu kopa *-un-* standartvalodas vārdā uzskatāma par kursismu (Karulis LEV I 443–444). Šis piemērs parāda, ka, neraugoties uz fonētiskā kritērija izmantošanu, aizguvumu analizē parādās zināmas grūtības un problēmas.

Semantiskajam kritērijam ir liela loma aizgūtā un mantotā vārda norobežošanā, arī gadījumos, kad aizguvumu un mantoto vārdu var norobežot, balstoties uz formālo kritēriju. Izskaidrojot pāri veidojošā aizguvuma un mantotā vārda pirmatnējās jeb etimoloģiskās nozīmes,

ir iespējams secināt aizguvuma ienākšanas cēloņus. Mantotā vārda etimoloģiskā nozīme atklāj reālijas apzīmēšanas principus, savukārt aizguvuma etimoloģiskā nozīme ir devējvalodas korelatīvā vārda nozīme aizgūšanas laikā. Šai sakarā jāanalizē aizguvuma etimoloģiskās nozīmes onomasioloģiskais aspekts: tas ļautu atbildēt uz jautājumu, kādu iemeslu dēļ ir ieviesies vārds valodā tās senajā vēsturē. Turklāt, analizējot semantisko kritēriju, jāievēro arī slāvisma atspoguļojums latviešu vēsturiskajā leksikogrāfijā.

Kā piemērus var aplūkot sīkāk vārdu pārus latv. *strēle* – latv. *strēlnieks*, *strēlēt*, latv. *grīda* – *grēda*, kuros *strēle*, *grīda* ir mantotie vārdi un *strēlnieks*, *strēlēt*, *grēda* ir slāvismi. Pirmā minētā pāra komponentus var savstarpēji norobežot, balstoties tikai uz semantisko kritēriju; otrā pāra komponentu norobežošanā darbojas abi kritēriji, t. i., formālais un semantiskais kritērijs.

Latv. *strēle* – latv. *strēlnieks*, *strēlēt*

Latv. *strēle* [strēle] nozīmē ‘gaismas stars, staru kūlis; garens, šaurs (gaismas, uguns) veidojums’ (LLVV VII₂ 244–245), *strēla* [strēla] ‘Streifen [svītra, strēle]’: *šaurā gaismas strēlā* (ME LLV III 1088) ir mantotais vārds un viena no ģermāņu-baltu-slāvu izoglosām (Trautmann BSW 289; Stang 1972: 55). Sal.: liet. *strėlė*, kr. *cmpełá* ‘bulta’, p. *strzala* ‘bulta’, bulg. *cmpełá* ‘bulta, zibens’, v. *Strahl* ‘stars’. Formāli baltu un slāvu lietvārdiem ir kopīga sakne, kam pamatā ir ie. **ster-* ‘svītra, strūkla, stars’ (Karulis LEV II 307). Abu grupu valodās vērojama līdzīga pirmbaltu un pirmslāvu leksēmas semantiskā evolūcija. Pēc K. Karuļa domām, *strēle* nozīme ‘bulta’ patstāvīgi varēja izveidoties arī baltu valodās: ‘izplest, izkaisīt’ > ‘šaut’, ‘tas, ko izšauj’ (turpat). Liet. *strėlė*, *strēla* ‘Pfeil [bulta]’ E. Frenkels uzskata par mantotu vārdu pirmām kārtām semantisko apsvērumu dēļ, balstoties uz latviešu vārda nozīmēm (Fraenkel LEW II 920–921). Turklāt E. Frenkela vārdnīcā atrodams vārds *striela* ‘bulta’, kas ir aizguvums, ņemot vērā arī fonētisko kritēriju (turpat). Vārdi *striela*, *strielčius* ‘Schütze [strēlnieks]’ atrodami arī slāvismu sarakstā A. Briknera grāmatā (Brükner 1877: 138).

Gan lingvistiskie, gan ekstralingvistiskie faktori liecina, ka pie aizguvumiem latviešu valodā varam pieskaitīt vārdus:

- lietvārdu latv. *strēlnieks* ‘1) kājnieku karaspēka karavīrs’, ‘2) (vēst.) karavīrs, arī mednieks, kura bruņojumā ir loks, stops’ (LLVV VII₂ 245), ‘der Schütze [strēlnieks]’ (ME LLV III 1088) ← skr. *стрѣльникъ*;

- novocojušo darbības vārdu latv. *strēlēt* ‘šaut’ (novec.), ‘schießen [šaut]’ (ME LLV III 1088) ← skr. *стрѣляти* (кр. *стрелять*). Vārdu *strēlnieks* pie aizguvumiem droši pie-skaita J. Endzelīns (ME LLV III 1088), ar lielu varbūtību to pieļauj arī K. Karulis (Karulis LEV II 307), abus vārdus uz-skata par aizguvumiem krievu valodas etimoloģiskās vārdnī-cas autors Makss Fasmers (Fasmer ÒSRJa III 774).

Uzskats par vārdiem *strēlnieks*, *strēlēt* kā aizguvumiem pama-tojas pirmām kārtām uz šo vārdu semantiku, kas atspoguļo senkrievu vārdu *стрѣльникъ*, *стрѣляти* nozīmes (pēc krievu vēsturiskās lek-sikoloģijas avotu datiem). Abi aizguvumi jau sastopami latviešu va-lodas 17. un 18. gadsimta vēsturiskajās vārdnīcās (atšķirībā no vārda *grēda*). Vārdnīcās minētie aizguvumi sastopami ar nozīmēm ‘kara-vīrs, arī mednieks, kura bruņojumā ir loks’, ‘šaut’, ‘šāvējs’. Attiecībā uz diviem aizguvumiem (*стрѣльникъ*, *стрѣляти*) konstatējama de-vējvalodas un aizguvējvalodas leksēmu nozīmju atbilstība. Šāda atbil-stība nav vērojama, salīdzinot latv. *strēle*, *strēla* un kr. *стрела* < skr. *срѣла* ‘bulta’ < pirmsl. **strēla*.

Latv. *grīda* – *grēda*

Jautājums par senāka posma slāviskas cilmes aizguvuma pirmat-nējo semantiku patiesībā ir jautājums par nominācijas cēloņiem un līdz ar to par vārda aizgūšanas faktoriem. No vienas puses, uzmanības lokā ir atbilstība avotvalodas korelatīvā vārda semantikai, tai skaitā onomasioloģiskā aspektā, t. i., reālijas nominācijas ziņā. Šai sakarā jāpiebilst, ka ne vienmēr etnogrāfiskajos un arheoloģiskajos pētījumos ir atrodamas ziņas par tās vai citas reālijas rekonstrukciju. No otras puses, runa ir par atbilstību etimoloģiskajai nozīmei, kas ir vārda pa-matā, gadījumos, kad aizguvumam un mantotajam vārdam ir līdzīga etimoloģiskā struktūra, ko veido viena un tā pati indoeiropiešu sakne un viens un tas pats paplašinātājs.

Sal., piemēram, latv. *grēda* (aizguvums) un latv. *grīda* (pašcil-mes vārds): latv. *grīda* < b. **grindā*, latv. *grēda* ← skr. *грѣда* (Karulis LEV I 314) < psl. **gręda* < **grindā* ‘baļķis’.

Abu vārdu pamatā ir kopīga etimoloģiskā struktūra (indoeiropie-šu sakne un paplašinātājs), t. i., slāvu un baltu vārdiem ir kopīga pir-matnēja etimoloģiskā nozīme. Latviešu leksikas vēsturē ieviesies arī aizguvums blakus mantotajam vārdam: latv. *grēda* [grēda] (ME LVV I 652) ← skr. *грѣда*. Protams, aizguvumu *grēda* balsta fonētiskie ap-svērumi, proti, vēsturiskās skaņu substitūcijas atspoguļojums liecina

par aizgūšanu senākajā posmā, aizgūta vārda saknes patskanis atbilst austrumslāvu skaņai, kuras pamatā ir pirmslāvu nāsenis – [‘a] < [ɛ]. Rodas jautājums, kāpēc ieviesies aizguvums blakus mantotajam vārdam, t. i., jautājums par attieksmēm starp savu vārdu un svešu vārdu.

Baltu **grindā* > latv. *grīda* [grīda], liet. *grindā* un psl. **grędā* > skr. *ग्र॑द॒ा*, serbu *grěda* utt. var uzskatīt par kopīgu baltu-slāvu leksēmu: *grindā*- ‘Balken [baļķis]’ (Trautmann BSW: 98), sk. arī K. Stanga pētījumā (Stang 1972: 24). Pirmbaltu un pirmslāvu vārdi sakrīt formāli, tomēr semantikas ziņā leksēmas sakrīt daļēji.

Pirmslāvu formas pamatā ir agrīnā posma forma ar diftongisko savienojumu [in] ([in]): **grędā* < **grindā* < ie. **ghrend-* (ie. sakne ar **d* saknes paplašinājumā). Savukārt baltu formas latv. *grīda*, liet. *grindā* ‘tilta dēlis, baļķis; dēļu, baļķu klājums; klons’ etimoloģiski saistīti ar to pašu indoeiropiešu sakni un paplašinātāju: latv. *grīda*, liet. *grindā* < b. *grind-*: *grend-* < ie. **ghrend-* (Karulis LEV I 314; Fraenkel LEW I 170).

K. Karuļa vārdnīcā ie. celms **ghrendh-* minēts ar nozīmi ‘baļķis’, turklāt lietvārds etimoloģiski saistīts ar verbiem *griest* (< **grend*) ‘likt klājumu, grīdu’ un *grīst* ‘taisīt (no dēļiem grīdu, tiltu), klāt (ar dēļiem, baļķiem)’ (Karulis LEV I 314). Lietuviešu lietvārdu etimoloģiski arī saista ar attiecīgajiem darbības vārdiem: liet. *grīsti* (*grindžiū*), *grindyti* ‘mit Brettern belegen, dielen, pflastern’ (Fraenkel LEW I 170).

Salīdzinoši analizējot baltu un slāvu vārdus, kam pamatā ir minētā ie. sakne ar paplašinājumu, redzams, ka baltu lietvārds vairāk saistāms ar jēdzienu ‘liels baļķis, dēlis’ un slāvu lietvārds – ar jēdzienu ‘kārts’.

Baltu leksēma saistīta ar grīdas, tiltu (arī griestu) dēļu apzīmēšanu. Verbi latv. *griest* (*griežu*, *griedu*), *grīst* (*grīžu*, *grīdu*) sastopami tautasdziesmu valodā galvenokārt savienojumos ar vārdu *tilts*, piemēram: *Grīdiet tiltu kumeļam, / Ne manam augumam: / Nedaudz ira sudrabiņa, / Es pāriešu laipiņā* (LD, Nr. 18787), *Tiltiem grīsti pagalmiņi, / Dēļiem sistas istabiņas* (Karulis LEV I 314) utt. Sal. arī pr. *grandico* ‘biezs dēlis, baļķis’ (turpat).

Aizguvumam *grēda* bija cita etimoloģiskā nozīme, t. i., devējvalodas korelatīvā vārda nozīme aizgūšanas laikā. Tā acīmredzot arī nesakrīt ar vārda *grēda* nozīmi mūsdienu latviešu valodā un izloksnēs. K. Mīlenbaha un J. Endzelīna vārdnīcā vārdam *grēda* ir norādītas trīs nozīmes: *gręda* ‘1. ein Haufe [kaudze], eine Menge [liels daudzums], eine lange Reihe [virkne]; 2. der Steinwall [valnis]; 3. das Beet [dobe]’ (ME LVV I 652). Jēdzieniski nozīmes saistītas vai nu ar kaudzes, iegarena

krāvuma apzīmēšanu (cilvēka saimnieciskās dzīves sfēra) – *akmeņu grēda, malkas grēda*, vai ar gari izstieptu reljefa pacēlumu, kā arī ar citu dabas parādību apzīmēšanu (dabas sfēra) – *kalnu grēdas, mākoņu grēdas*. Trešā K. Mīlenbaha un J. Endzelīna vārdnīcā norādītā nozīme ‘Beet [dobe]’ acīmredzot atspoguļo krievu un, iespējams, baltkrievu valodas ietekmi turpmākajos laikposmos. K. Valdemāra vadībā sastādītajā un 1872. gadā Maskavā izdotajā krievu-latviešu-vācu vārdnīcā krievu vārdam *грядá* (vārds *грядка* nav atrodams šajā vārdnīcā) dots šāds skaidrojums: ‘dobe, rabata, Gartenbeet’ (KLVV 108). Bet K. Ulmaņa latviešu-vācu vārdnīcā *Lettisches Wörterbuch* (iznāca arī 19. gs. 70. gados) latviešu vārdam nav norādīta nozīme ‘dobe’: *grehda (grahda – Livl.)* ‘ein zusammengestapelter Haufe [kopā salikta kaudze]’, dots piemērs *malkas grēda* ‘Holzstapel’ (Ulmann LW 79). Latviešu izloksnēs izšķiramas divas nozīmju grupas – ‘kaudze, liels daudzums’ un ‘dobe’ (Apv.)⁶. Krievu valodas izloksnēs arī sastopams vārds *грядá* ar nozīmēm ‘virkne’, ‘liels daudzums’, piemēram, Pleskavas apgabala izloksnēs – *гряда* ‘ряд, цепь, полоса; в большом количестве (о людях) [virkne, ķēde, sleja; lielā daudzumā (par cilvēkiem)]’ (POS 61). Ņemot vērā kopīgās baltu-slāvu leksēmas etimoloģisko nozīmi, šādas vispāriņošās nozīmes uztveramas kā vēsturiski atvasinātās nozīmes.

Aizguvums *grēda* nav ievietots 17.–18. gadsimta latviešu vēsturiskajās vārdnīcās, līdz ar to grūti spriest par latviešu vārda vēsturisko nozīmju attīstību. Jāpiebilst, ka A. Augstkalns šai ziņā diezgan skeptiski vērtēja vēsturiskās vārdnīcas: “Kamēr nebija K. Mīlenbaha Latviešu valodas vārdnīcas (redīgējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns, 1922–1932), latviešu tautības valodniekam bija jāstrādā tā, it kā vārdnīcas nebūtu, visas vecās vārdnīcas lietojot tikai kā nepilnīgu materiālu.” (Augstkalns 2009: 449)

Domājams, ka K. Ulmaņa vārdnīcā reģistrētais un gan izloksnēs, gan latviešu kopvalodā bieži sastopamais vārdlietojums *malkas grēda*, kurā vārda *grēda* eksplicītā nozīme, apzīmējot kaudzi, lielu daudzumu, vienlaikus saistīta ar dzīvi lauku mājā, būtu noteicošs, meklējot aizgūšanas cēloņus. Latviešu aizguvuma nozīme varēja atspoguļot senkrievu vārda pirmatnējo nozīmi, kuras pamatā ir pirmslāvu valodā attīstījusies kopīgās baltu-slāvu leksēmas semantika.

Slāvu areālā vārds **gręda* un attiecīgie atvasinājumi saistīti gan ar jēdzienu ‘baļķis’ (kopīgās baltu-slāvu leksēmas nozīme), gan ar

⁶ Tautasdziesmu valodā vārds *grēda* reģistrēts nozīmē ‘dobe’: *Ai, kāpostiņ, kāpostiņ, / Veca tava ravētāja; / Dēstīdama, ravēdama / Grēdas galu notupēja* (LD, Nr. 28563).

jēdzienu ‘kārts’. Šādas specifiskās nozīmes, kuras atspoguļo sākotnējās nozīmes attīstību, īpaši raksturīgas austrumslāvu valodām un poļu valodai. Turklāt onomasioloģijas ziņā nozīmes saistītas ar lauksaimniecības jomu, ar senās lauku mājas un sētas īpatnībām. Krievu vēsturiskajos tekstos vārdi *гряда* / *грjada*, *грядка* / *грядка* lietoti nozīmē ‘baļķis’ > ‘kārts’. Par to liecina vārda *гряда* skaidrojumi, kas atrodami slāvu leksikogrāfijas avotos⁷. Šādas nozīmes konstatētas arī krievu, baltkrievu, ukraiņu izloksnēs. Piemēram, Pleskavas apgabala izloksnēs sastopami vārdi – *гряда* ‘настил из жердей, досок [kāršu, dēļu segums]’, ‘жердь... [kārts]’, *грядка* ‘жердь, толстая палка [kārts, koks]’, ‘балка, слега [baļķis]’ utt. (POS 61–62). Krievu valodas vēsturiskajā vārdnīcā atrodams vārds *гряда* (deminutīvs *грядка*) nozīmē ‘шест, жердь, перекладина [kārts, šķērskoks]’, ‘доска, перекладина, куда складывали или вешали одежду [dēlis, šķērskoks, kur lika vai izkāra drēbes]’ (Slovar’ XI–XVII vv., 149). Ivana Nosoviča baltkrievu vārdnīcā (*Словарь белорусского наречия*, 1870) atrodams vārds *грядки* (daudzskaitļa forma), kam norādīta nozīme – ‘настилка на перекладыны тонких жердей аршина на полтора от пода в риге, для ставления на них снопов [tievu kāršu pārklājums uz šķērskokiem pusotras aršīnas augstumā no klona rijā, lai uzstādītu uz tā kūļus]’ (Nosovič 1870: 123). Borisa Hrinčenko ukraiņu valodas vārdnīcā (*Словарь української мови*, 20. gs. sākums) atrodams ukr. *гряда* nozīmē ‘бревно, жердь, в сельской хате, амбаре, ниже потолка, тянущаяся от одной стены к другой [baļķis, kārts lauku mājā, klētī, kas stiepjas zem griestiem no vienas sienas līdz otrai]’ (Hrinčenko SUM I 334).

Jāpiebilst, ka lietuviešu valodnieks P. Skardžus savā monogrāfijā par senākā posma aizguvumiem senlietuviešu valodā min vārdu *grēda*, kam norādīta nozīme ‘Hühnerhof [vistu sēta]’ arī saistīta ar jēdzienu ‘kārts’ (kārts vistām) (Skardžius 1931: 7).

Tas, ka vārds *grēda*, no vienas puses, nav sastopams 17.–18. gadsimta latviešu vēsturiskajās vārdnīcās, gandrīz nav sastopams tautasdziesmās (atšķirībā no vārda *grīda*) un, no otras puses, ietilpst kopīgu seno latviešu un lietuviešu valodas slāvismu grupā, liek domāt, ka aizguvums apzīmēja ļoti specifisku ar lauksaimniecību vai lauku māju saistītu reāliju. Protams, etnogrāfiskie pētījumi ļautu precīzāk spriest par šā aizguvuma vēsturisko nozīmi.

⁷ Vēsturiskajās vārdnīcās reģistrēta arī vārda *гряда* nozīme, kura nosauc gari izstiepta reljefa pacēlumu.

Tātad sveša vārda ienākšanas cēloņi skaidrojami, pētot aizguvuma etimoloģisko nozīmi, sākotnējo semantiku, tai skaitā onomasioloģiskā aspektā. Tas var arī palīdzēt aizguvumu un kopīgas cilmes mantotu vārdu norobežošanas problēmas risināšanai.

Saīsinājumi

apv. – apvidus nozīme
 b. – (pirm)baltu valoda
 bkr. – baltkrievu
 bulg. – bulgāru
 ie. – (pirm)indoeiropiešu valoda
 kr. – krievu valoda
 latv. – latviešu valoda
 liet. – lietuviešu valoda
 nov. – novecojis vārds
 p. – poļu
 psl. – pirmslāvu valoda
 sal. – salīdzināt
 sar. – sarunvalodā
 sk. – skatīt
 skr. – senkrievu valoda
 ukr. – ukraiņu
 v. – vācu
 vēst. – vēsturiskā nozīme
 vlv. – viduslejasvācu valoda
 žarg. – žargonisms

Literatūra

- Apv.** – LU aģentūras “Latviešu valodas institūts” apvienotā apvidvārdu kartotēka.
- Augstkalns 2009** – Augstkalns, Alvis. *Darbu izlase*. Sast. Ilga Jansone, Ieva Brenķe. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2009.
- Bielenstein 1863** – Bielenstein, August. *Die lettische Sprache nach ihren Lauten und Formen*. Berlin: Ferd. Dümmler’s Verlagsbuchhandlung, 1863.
- Boryś 2005** – Boryś, Wiesław. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo literackie, 2005.
- Brückner 1877** – Brückner, Alexander. *Die slawischen Fremdwörter im Litauischen*. Weimar: Hermann Böhlau, 1877.

- Elger** – *Dictionarium Polono-Latino-Lottavicum*. Vilnae, 1683. In: *Altlettische Sprachdenkmäler in Faksimilendruckten*. Bd. 1. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1929.
- Endzelīns LeGr** – Endzelīns, Jānis. *Lettische Grammatik*. Rīga: Kommissionsverlag A. Gulbis, 1922.
- Endzelīns 1938** – Endzelīns, Jānis. *Latviešu valodas skaņas un formas*. Rīga: Latvijas Universitāte, 1938.
- EvTA** – “*Evangelia toto anno 1753*”. *Pirmā latgaliešu grāmata*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2004. (Indeksa sastādītāja A. Stafecka.)
- Fasmer ĒSRJa** – Fasmer, Maks. *Ētimologičeskij slovar’ russkogo jazyka*. V. 4-h t. Perevod s nemeckogo i dopolnenija čl.-kor. AN SSSR O. N. Trubačeva. Izdanie vtoroe, stereotipnoe. Moskva: Progress, 1986–1987.
- Fraenkel LEW** – Fraenkel, Ernst. *Litauisches etymologisches Wörterbuch*. Bde 1–2. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1962.
- Hrinčenko SUM** – Hrinčenko, Borys. *Slovar’ ukrajins’koji movy. Repryntne vydannja, 1907–1908*. T. 1–4. Kyjiv: Vydavnyctvo “Dovira” – UNVC “Ridna mova”, 1997.
- Kariger** – Kariger, Jan. *Lexicon Lothavicum*. Manuskripts. Viļņas Universitātes bibliotēka (Vilnius), šifrs F1-D11.
- Karulis LEV** – Karulis, Konstantīns. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. 2 sējums. Rīga: Avots, 1992.
- KLVV** – *Krievu-latviešu-vācu vārdnīce, izdota no Tautas Apgaismošanas Ministerijas / Russko-latyšsko-nemeckij slovar’, izdannij Ministerstvom narodnogo prosvēščenija / Russisch- lettisch-deutsches Wörterbuch, herausgegeben vom Ministerium der Volksaufklärung*. Moskva: V universitetskoj tipografii, 1872.
- LD** – Barons, Krišjānis. Visendorfs, Henrijs. *Latvju dainas*. 1.–6. sējumi. Rīga: Zinātne, 1989–1994. (Faksimiltipa izdevums).
- LKŽ** – *Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas*. Redaktorių kolegija: G. Naktinienė (vyr. redaktorė), J. Paulauskas, R. Petrokienė, V. Vitkauskas, J. Zabarskaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (atnaujinta versija, 2008). Pieejams tiešsaistē: <http://www.lkz.lt> [skatīts 15.02.2015].
- LLVV** – *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 1.–8. sēj. Rīga: Zinātne, 1972–1996.
- Lyberis LRKŽ** – Lyberis, Antanas. *Lietuvių-rusų kalbų žodynas / Лимовско-русский словарь*. Vilnius: Mokslas, 1988.
- Mancelius** – Mancelius, Georg. *Lettus...* Rīga, 1638. *Phraseologia Lettica...* Rīga, 1638. In: *Altlettische Sprachdenkmäler in Faksimildruckten*. Bd. II. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1929.
- Martynov 1983** – Martynov, Viktor V. *Jazyk v prostranstve i vremeni: K probleme glottogeneza slavjan*. Moskva: Nauka, 1983.

- =====
- ME LVV** – Mīlenbahs, Kārlis; Endzelīns, Jānis. 1923–1932. *Latviešu valodas vārdnīca*. Red., papild., turp. J. Endzelīns. 1.–4. sēj. Rīga: Izglītības ministrija. (Mühlenbach K., Endzelin J. Lettisch-deutsches Wörterbuch.)
- Manuale** – *Manuale Lettico-Germanicum*. The text of the original manuscript transcribed by Trevor G. Fennel. In 2 vols. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2001.
- Nosovič 1870** – Nosovič, Ivan I. Slovar' belorusskogo narečija. Sankt-Peterburg: Tipografija Imp. AN, 1870.
- POS** – *Pskovskij oblastnoj slovar' s istoričeskimi dannymi*. Vypusk 8. Leningrad / Sankt-Peterburg: Izd-vo S.-Peterb. un-ta. 1990.
- SDRJa** – *Slovar' drevnerusskogo jazyka (XI–XIV vv.)*. Red. R. I. Avanesov i dr. V 6 t. Moskva: "Russkij jazyk", 1988–2002.
- Skardžius 1931** – Skardžius, Pranas. *Die slavischen Lehnwörter im Altlitauischen*. Kaunas: Akc. "Spindulio" B-vės Spaustuvė, 1931.
- Slovar' XI–XVII vv.** – Slovar' russkogo jazyka XI–XVII vekov. Red. G. A. Bogatova. Vypusk 4. Moskva: Nauka, 1977.
- Stang 1972** – Stang, Christian S. *Lexikalische Sonderübereinstimmungen zwischen dem Slavischen, Baltischen und Germanischen*. Oslo, Bergen, Tromsø: Universitetsforlaget, 1972.
- Trautmann BSW** – Trautmann, Reinhold. *Baltisch-Slavisches Wörterbuch*. Unveränderter Nachdruck der. 1. Auflage von 1923. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1970.
- Ulmann LW** – Ulmann, Carl Christian. *Lettisches Wörterbuch*. Teil 1: *Lettisch-deutsches Wörterbuch*. Rīga: Verlag von H. Brutzer & Co, 1872.

Ilga JANSONE

**VĒŽU UN ZIVJU NOSAUKUMU MOTIVĒTI
VIDZEMES MĀJVĀRDI
(1826. GADA DVĒSEĻU REVĪZIJAS MATERIĀLI)¹**

**Motivated Vidzeme Housenames with Designations
for Crayfish and Fish
(Materials of House Metrics from 1826)**

Summary

Materials of Vidzeme house metrics from 1826 are particularly significant in the comparative studies on housenames and surnames because the documents of that year contain surnames all inhabitants, including peasants. The article analyses housenames either containing a designation for a crayfish or fish, or include a designation for a crayfish or fish.

As a result of toponimisation, the following features can be observed in the system of housenames from 1826:

- 1) the appellative retains its grammatical form (in line with the spelling traditions from the beginning of the 19th century);
- 2) the appellative alters the grammatical form – the result of grammatisation leads to housenames derived from suffixes;
- 3) the appellative changes its grammatical form and is included in compounds and word groups.

From about 14500 housenames in the materials of Vidzeme house metrics, only 115 are related to crayfish or fish names.

A generalized lexeme *vēzis* is connected with 10 Vidzeme housenames. In the nomination of Vidzeme housenames, the designations for fish were seldom used, the most widespread lexemes in housenames are *zutis* (19) and *zutiņš* (10), *līdaka* (9), *siļķe* (9), *ķilka* (9), *asaris* (7). In several housenames, the lexemes *lasis* (5), *vimba* (5), *rudulis* (4), *grundulis* (3), *lucis* (3), *brekšis* (2), *kazrags* (2), *ķīsis* (2), *līnis* (2), *sams* (2), *store* (2) were used. Only one housename relates to such designations for fish: *karpa*, *maile*, *menca*, *plaudis*, *rauda*, *raudacis*, *salaka* and *šķaunacis*. Two housenames include a general name for fish in Estonian – *kala*. Mostly simple names corresponding to a fish species were used, and as a result of toponimisation another grammatical form

¹ Raksts sagatavots Valsts pētījumu programmas “Letonika – Latvijas vēsture, valodas, kultūra, vērtības” projektā “Latviešu valodas pētījumi 21. gadsimta zinātnes kontekstā”.

(e.g., plural) was used. In some cases, housenames with suffixes derived from names for fish were established, in other cases – compounds and word group names were established. The usage of housenames with motivated designations for crayfish and fish in various parishes is not uniform – from 14 housenames in one parish to 1 housename in 16 parishes.

Housenames with the designations for crayfish and fish were established only in 41 parishes in Vidzeme, and they, first of all, do not form a tight and compact area; secondly, they are not near any large reservoir. In at least 24 parishes (Aizkraukle, Beļava, Daugavgrīva, Dikļi, Jaunpiebalga, Jaunvāle, Lazdone, Lēdurga and turaida, Liepkalne, Liezere, Lugaži, Ļaudona, Mālpils, Mazsalaca, Palsmane and Aumeisteri, Piņķi, salaca, Salaspils, Sigulda, Sloka, Suntaži, Umurga, Valka, Velēna), such housenames were not established.

Etymologically, many of the designations for fish in housename nomination are borrowings, for example, *breksis*, *grundulis*, *karpa* (?), *store* are considered as Germanisms; *ķilka* (?), *ķīsis*, *lucis*, *salaka*, *vimba* are considered as borrowings from the Finnish languages of the Baltic Sea region; also Estonian *kala* – fish. Latvian *maile* is recognized as a Slavism, but Latvian *menca* – a Curonianism. The Latvian *siļķe* is also a borrowing, but its donor language is difficult to establish.

Although designations for crayfish and fish in the nomination of Vidzeme housenames have been used quite seldom, they allow to draw conclusions about the Latvian way of living and establish the role of fishing by the mid-19th century.

1826. gada Vidzemes dvēseļu revīzijas materiāli ir īpaši nozīmīgi mājvārdu un uzvārdu salīdzinošos pētījumos, jo šajos dokumentos pirmoreiz visi iedzīvotāji, ieskaitot zemniekus, fiksēti ar uzvārdiem. Rakstā analizēti mājvārdi, kuru pamatā ir kāds vēžu vai zivju nosaukums, kā arī mājvārdi, kuros ietverts kāds vēžu vai zivju nosaukums.

Toponimizēšanās rezultātā 1826. gada mājvārdu sistēmā vērojamas šādas pazīmes:

- 1) apelatīvs saglabā savu gramatisko formu (atbilstoši 19. gadsimta sākuma rakstības tradīcijām);
- 2) apelatīvs maina gramatisko formu – gramatizēšanās procesā rodas ar sufiksiem atvasināti mājvārdi;
- 3) apelatīvs iekļaujas salikteņos un vārdkopās;
- 4) apelatīvs maina gramatisko formu un iekļaujas salikteņos un vārdkopās.

No aptuveni 14 500 Vidzemes dvēseļu revīzijas materiālos sastopamajiem mājvārdiem tikai 115 ir iespējams saistīt ar vēžu vai zivju nosaukumiem.

Vispirms analizēti mājvārdi ar leksēmu *vēzis*, pēc tam ar zivju nosaukumiem alfabēta secībā, norādot mājvārdu morfoloģisko sastāvu un atrašanās vietu, kā arī apelatīvu reģistrējumu Georga Manceļa vārdnīcā *Lettus* un *Phraseologia Lettica*, Jakoba Langes latviešu-vācu un vācu-latviešu vārdnīcās, kā arī Benitas Laumanes pētījumā “Zivju nosaukumi latviešu valodā”. Apelatīvu cilmes skaidrojumos izmantotas latviešu un lietuviešu valodas etimoloģiskās vārdnīcas un leksikas pētījumi.

Atšķirīgi rakstītās kopvalodas formās *weefche*, *wehfche*, *wehsche*, *wefsche*, *wehfe*, *wehse* (sal. *Krebs* / *Wehſis* Lettus 1638: 107; *Krebs* / *Wehſis* / *Wehfchi* Phras. Lettica 1638: 287; *Wehſis*, plur. *Wehfchi*, *Krebse* Lange 1773: 385), kam atbilst mūsdienu *vēzis*, fiksēti mājvārdi vairākās Vidzemes muižās:

Weefche [1826], *Wehfche* [1816], *Wehse* [1834] Braslavas pr. m., Matīšu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 61. l.

Wehsche Jaunbebru pr. m., Kokneses dr., LVVA 199. f., 1. apr., 48. l.

Wehsche oder Blohme [1816] Ikšķiles m., Ikšķiles dr., LVVA 199. f., 1. apr., 486. l.

Wefche Jaunbebru pr. m., Kokneses dr., LVVA 199. f., 1. apr., 48. l.

Wehse Stābeģu pr. m., Alojās dr., LVVA 199. f., 1. apr., 91. l.

Wehfes/Wehſa Apukalna mācītājm., Apukalna dr., LVVA 199. f., 1. apr., 319. l.

Reizēm mājvārdu nominācijā izmantoti minētās leksēmas rakstības variantu deminutīvi ar tradicionālo izskaņu *-ītis*, kas atspoguļota ar *-it*:

Wehsit [1816] Kārļu pr. m., Āraišu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 182. l.

Wehſit Auļukalna pr. m., Dzērbenes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 33. l.

Sastopams arī mājvārds, kas darināts no leksēmas *vēzis* ar piedēkli *-en*, kam vismaz daļā Vidzemes piemīt negatīva konotācija:

Wehſen Vietalvas pr. m., Kalsnavas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 105. l.

Vienā gadījumā leksēma *vēzis* ir salikteņa pirmais jeb atkarīgais komponents un tai piemīt diferencētājfunkcija:

Weſchekening Grāvesmuižas pusm., Krimuldas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 530. l.

Ticamāk, ka konkrētajā gadījumā mājvārda pamatā ir saimniekam dotā iesauka *Vēžuķēniņš*.

Ar leksēmu *vēzis*, kas ir arī latviešu literārās valodas vārds, tiek apzīmēti visi upesvēžu dzimtas *Astacidae* īpatņi.

Aļģirds Sabaļausks (*Algirdas Sabaliauskas*) latv. *vēzis*, liet. *vėžys* pieskaita pie baltu valodu kopīgā leksikas slāņa, norādot, ka to cilme nav skaidra (Sabaliauskas 1990: 153). J. Endzelīns pieļauj, ka latv. *vēzis* pamatā ir latv. *vėzēt(tiēs)* ME IV 574. Ernsts Frenkelis (*Ernst Fraenkel*), apstiprinot izteikumu, ka cilme nav skaidra, min arī Kazimiera Būgas (*Kazimieras Būga*) hipotēzi par liet. *vėžys* saikni ar liet. *vóžti* ‘(aiz)vāzt’ (LEW 1235–1236).

Atšķirīgi rakstītās kopvalodas formās *asfer*, *affer*, *asfar* (sal. *Baarffe* / *Affara* Lettus 1638: 28; *Barfe* / *Affara* Phras. Lettica 1638: 286; *Affers*, *Afferis tas*, *eine Baarfe* Lange 1773: 31), kam atbilst mūsdienu *asaris*, fiksēti mājvārdi vairākās Vidzemes muižās:

Asfer Iļķēnu pr. m., Ādažu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 142. l.

Asfer Ropažu pr. m., Ropažu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 372. l.

Vienā gadījumā leksēma *asaris* ir salikteņa pirmais jeb atkarīgais komponents, kas precizē ar nomenklatūras vārdu *upe* izteiktajā otrajā komponentā ietvertu informāciju:

Afferup Vecgulbenes pr. m., Gulbenes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 420. l.

Ar leksēmu *asaris* darināti arī analītiskie māju nosaukumi. Vienā gadījumā mājvārds ir analītiskais nosaukums, kura pirmais jeb atkarīgais komponents ir leksēma *asaris*, bet otrais komponents ir ar vācu valodā rakstītu salikteni izteikts nomenklatūras vārds *Krugland*:

Asfar Krugland (2) [1834] Raunas pilsm. pr. m., Raunas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 375. l.

Gan 1834. gadā, gan 1850. gadā Raunā minētas divas šādas mājas, taču informācijas par nomenklatūras vārda atbilstību ēkas funkcijām nav. Ticamāk, ka vismaz jau 1834. gadā abas ir bijušas dzīvojamās ēkas un kroga funkcijas nav pildījušas.

Sastopami arī divi analītiskie mājvārdi, kuros leksēma *asaris*, kas ir atvasināta ar piedēkli *-āns*, kas atveidots ar *-ahn*, ir otrais jeb neatkarīgais komponents, bet pirmajam jeb atkarīgajam komponentam, kas izteikts ar substantīviem *kalns* un *leja*, piemīt diferencētājfunkcija:

Kaln Asferahn Kliģenes pr. m., Jaunpils dr., LVVA 199. f., 1. apr., 132. l.

Leis Asferahn Kliģenes pr. m., Jaunpils dr., LVVA 199. f., 1. apr., 132. l.

Ar leksēmu *asaris*, kas ir latviešu literārās valodas vārds, tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Perca fluviatilis* īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 71–72), kas atspoguļojas arī mājvārdos.

Latv. *asaris* ir semantiski motivēts un saistīts ar adjektīvu *ass*. Šāds nominācijas princips vērojams asara nosaukumos arī lietuviešu valodā un vairākās slāvu valodās (sal. ME I 143; Laumane 1973: 72; LEV I 78; LEW 125). Riks Derksens restaurē seno asara nosaukuma protoindoeiropiešu formu *h₂ek^h-er-, kam pamatā sakne *h₂ek^h- 'ass' (Derksen 2015: 158).

Kopvalodas formā *bregfche* (sal. *brekfne*, *brefe*, *brefens*, *der Brachfe*, *der Brächfe* Ullmann 1872: 36), kam atbilst mūsdienu *breksis*, fiksēti mājvārdi divās Vidzemes muižās:

Bregfche Briežu kroņa m., Rubenes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 330. l.

Bregfche [1816] Nēķena pr. m., Dzērbenes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 310. l.

Ar leksēmu *breksis* (dsk. *brekši*) latviešu valodā tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Abramis brama* īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs šai leksēmai fiksēti vairāki varianti (Laumane 1973: 164–166; karte – 165).

Kā uzskata Benita Laumane, latv. *brekse*, *breksis* ir aizgūts no vācu valodas (Laumane 1973, 166).

Atšķirīgi rakstītās kopvalodas formās *grundul*, *grundull* (*Gründling* / *Ghrundulifchi* Phras. Lettica 1638, 287; *Grundulis tas*, *ieu* [tā!] *Gründling*, *Fifch* Lange 1773: 125), kam atbilst mūsdienu *grundulis*, fiksēti mājvārdi vairākās Vidzemes muižās:

Grundul Pāles privātm., Limbažu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 435. l.

Grundull [1816] Allažu pr. m., Allažu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 15. l.

Grundull Zvārtavas pr. m., Gaujienas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 13. l.

Ar leksēmu *grundulis*, kas ir arī latviešu literārās valodas vārds, tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Gobio gobio* īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 94–96; karte – 95).

Latv. *grundulis* aizgūts no vlv. *grundele* (ME I 665; Laumane 1973; LEV I 320).

Kopvalodas formā *karpe* (sal. *Karpe*, *eine Karpfe* Lange 1773: 144; *Karpfe die*, *ta kahrpa* Lange 1777: 339), kam atbilst mūsdienu *karpa*, fiksēts mājvārds Dzērbenes privātmuižā:

Karpe Dzērbenes pr. m., Dzērbenes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 437. l.

Ar leksēmu *karpa*, kas ir arī latviešu literārās valodas vārds, tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Cyprinus carpio* īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 105–106).

Kā norāda J. Endzelīns, latv. *kārpa*, *kārpa*, *karpe*, *kārps* līdz ar liet. *kárpa* vai *karpē* un ig. *kaŗp* aizgūts no vācu valodas ME II 197 (sal. arī Laumane 1973: 106; LEV I 384). A. Sabaļausks, nepieminot latv. *karpa*, liet. *kārpis* uzskata par aizguvumu no slāvu valodām, norādot, ka slāvi šo vārdu, visdrīzāk, aizguvuši no ģermāņiem (piem., no senaugšvācu *karpo*, *charpfo*). Risinot tālāko cilmes iespējamo attīstību, viņš norāda, ka ģermāņi savukārt šo vārdu varēja aizgūt no kādas Alpu apgabala valodas, jo ar šīs zivs nosaukumu esot saistīts arī Karpatu nosaukums (Sabaliauskas 1990: 234). Arī Konstantīns Karulis, norādot, ka latv. *karpe*, kas minēta 18. gadsimta leksikogrāfiskajos avotos, ir aizguvums no vlv. *karpe*, tomēr 17. gadsimta avotos minēto *karpis* un mūsdienu kopvalodas *karpa* mēģina saistīt ar dažādām slāvu valodu formām, piem., kr. *kapn*, p. *karp*, *karpa*, bkr. *kapna* (LEV I 384); tālākā K. Karuļa norāde, ka karpas visvairāk senatnē bija sastopamas Alpu apgabalā, no kurienes tās līdz ar nosaukumu izplatījušās ar ģermāņu starpniecību, sasauca ar A. Sabaļauska viedokli.

Atšķirīgi rakstītās kopvalodas formās *kaserag*, *kafradſ* (sal. *kazarags*, *kazrags*, *kazradze* ‘der Stichling, Stecherling (ein kleiner Fisch)’ ME II 183), kam atbilst mūsdienu *kazrags*, fiksēti mājvārdi divās Vidzemes muižās:

Kaserag Tolkas pr. m., Vestienas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 475. l.

Kafradſ Kalnamuižas pr. m., Alūksnes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 175I. l.

Ar leksēmu *kazrags*, kuras latviešu literārās valodas ekvivalents ir *stagars*, tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Gasterosteus aculeatus* īpatņi. Izloksnēs sstatopami nosaukuma *kazrags* fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 221–222; karte – 223).

Iespējams, nosaukums *kazrags* ir semantiski motivēts, tā pamatā varētu būt uz stagara muguras esošo adatu asociatīva saikne ar kazas ragiem. Kā norāda B. Laumane, Baltijas vāciešu valodā sastopamais nosaukums *Kaserage* pārņemts no latviešu valodas (Laumane 1973: 222).

Atšķirīgi rakstītās kopvalodas formās *kilcke*, *kilke* (sal. *ķilata*, *ķilate*, *ķilis*, *ķilka* ‘Brätling (clupea sprattus)’ ME II 380), kam atbilst mūsdienu sarunvalodas *ķilka*, fiksēti mājvārdi atsevišķās Vidzemes muižās:

Kilke (3) Ežu pr. m., Skujenes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 100. l.

Visi Katlakalna draudzē fiksētie mājvārdi ar leksēmām *kilcke* un *kilke* ir vai nu vārdkopas, vai analītiskie nosaukumi, kuros minētās

leksēmas ir pirmajā jeb atkarīgajā komponentā, bet otrajā jeb neatkarīgajā komponentā ir gan atpazīstami personvārdi (*Jurre* ‘Juris’), zivju nosaukumi (*Lideck* ‘līdaka’), vietu nosaukumi (*Suddrobkalne* ‘Sudrabkalns’), iespējami nomenklatūras vārdi (*Gabbeling* ‘gabaliņš’), gan neskaidras nozīmes vārdi (*Glitte, Sager*):

Kilcke Jurre [1816] Gunnārciema m., Katlakalna dr., LVVA 199. f., 1. apr., 168. l.

Kilke Lideck [1816] Gunnārciema m., Katlakalna dr., LVVA 199. f., 1. apr., 168. l.

Kilcke Glitte [1816] Gunnārciema m., Katlakalna dr., LVVA 199. f., 1. apr., 168. l.

Kilke Sager [1816] Gunnārciema m., Katlakalna dr., LVVA 199. f., 1. apr., 168. l.

Kilcke Suddrobkalne [1816] Gunnārciema m., Katlakalna dr., LVVA 199. f., 1. apr., 168. l.

Kilke Gabbeling [1816] Gunnārciema m., Katlakalna dr., LVVA 199. f., 1. apr., 168. l.

Ar leksēmu *ķilka*, kuras latviešu literārās valodas ekvivalents ir *brētliņa*, tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Clupea sprattus* jeb *Sprattus sprattus balticus* īpatņi. Izloksnēs sastopami nosaukuma *ķilka* fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 86).

Jau Vilhelms Tomsens ir norādījis, ka latv. *ķilis, ķilka, ķilates* ‘reņģes’ ir aizgūts no ig. *kilu* ‘mazu reņģu suga’, somu *kilo* ‘zivju mazuļi’ (Thomsen 1890: 261). Šo V. Tomsena cilmes skaidrojumu apstiprina arī J. Endzelīns un Valdis Zeps, norādot tikai atbilstošo ig. *kilu* (ME II 380; Zeps 1962: 136). B. Laumane precizē, ka “nosaukums *ķilka*, jādodomā, ienācis caur krievu valodu, sal. kr. *килька*, kas savukārt aizgūts no Baltijas somu valodām” (Laumane 1973: 86). Noteikti var piekrist B. Laumanes viedoklim par mūsdienu latviešu sarunvalodā lietoto ķilavu nosaukumu *ķilka* (sal. *ķilkas* ‘ķilavas’ Bušs, Ernstsoņe 2009: 262). Vidzemes dvēseļu revīzijas materiālos minētajos mājvārdos, kurus iespējams saistīt ar leksēmu *ķilka* un kas galvenokārt koncentrēti Katlakalna draudzē, šī leksēma varētu būt zināma kā tiešs aizguvums no igauņu valodas.

Atšķirīgi rakstītās kopvalodas formās *kihsche, Kihfe* (sal. *Kaulbarfe / Kieffa / Kieffis* Phras. Lettica 1638, 286; *Ķihfis, ein Kaulbaars* Lange 1773:149), kam atbilst mūsdienu *ķāsis*, fiksēti mājvārdi atsevišķās Vidzemes muižās:

Kihsche Liepupes mācītājm., Liepupes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 343. l.

Kihfe Mazstraupes pr. m., Straupes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 379. l.

Ar leksēmu *ķīsis*, kas ir arī latviešu literārās valodas vārds, tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Acerina cernua* īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 112–113).

Jau V. Tomsens ir norādījis, ka latv. *ķīsis* ‘ķīsis, salaka’ ir aizgūts no līb. *kīš*, ig. *kīsk*, somu *kiiski* ‘Perca cernua’ (Thomsen 1890: 262). Šo V. Tomsena cilmes skaidrojumu apstiprina arī J. Endzelīns, V. Zeps, B. Laumane, K. Karulis u. c. (ME II 389; Zeps 1962: 136; Laumane 1973: 113; LEV I 477).

Atšķirīgi rakstītās kopvalodas formās *lasfe*, *lafche* (sal. ein *Lachs* / *Laffis* Phras. Lettica 1638, 286; *Laffis tas, der Lachs* Lange 1773: 169), kam atbilst mūsdienu *lasis*, fiksēti mājvārdi vairākās Vidzemes muižās:

Lafche Rustužu pr. m., Limbažu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 392. l.

Par mājvārdu kļuvis derivāts no leksēmas *lasis* ar izskaņu *-ēns*, kas atspoguļota ar *-ehn*:

Lasfehn Meņģeles pr. m., Madlienas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 21. l.

Jau 1826. gadā par vēsturisku var uzlūkot vārdkopu ar leksēmu *lasis* pirmajā jeb atkarīgajā komponentā, kur otrajā jeb neatkarīgajā komponentā ir ietverts nomenklatūras vārds *Land* vācu valodā:

Lasfe Land jetzt Starast genannt Skultes pr. m., Matīšu/Skultes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 6. l.

Dažādu objektu diferencēšanai darināti arī analītiskie nosaukumi, kuru otrais jeb neatkarīgais komponents ir derivāts no leksēmas *lasis*, bet vārdkopas pirmais jeb atkarīgais komponents, kuram piemīt diferencētājfunkcija, ir adjektīvs *liels* vai *mazs*:

Leel Lafchehn Ķeižu pr. m., Ēveles dr., LVVA 199. f., 1. apr., 194. l.

Mas Lafchehn Ķeižu pr. m., Ēveles dr., LVVA 199. f., 1. apr., 194. l.

Ar leksēmu *lasis*, kas ir arī latviešu literārās valodas vārds, tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Salmo salar* īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 115–116).

A. Sabaļausks latv. *lasis*, liet. *lašišà*, pr. *lasasso* pieskaita senajam indoeiropiešu leksikas slānim (Sabaliauskas 1990: 31), savukārt R. Derksens restaurē seno protoindoeiropiešu formu *loks-os- (Derksen 2015: 274–275). Lai arī par tālāko vārdu cilmi baltu, slāvu

un ģermāņu valodās ir dažādi uzskati, daudzi pētnieki min saikni ar latv. *lāse*, liet. *lāšas* ‘lāse, pile’, pamatojot ar sīkiem plankumiņiem uz laša ķermeņa (skat. ME II 423; Laumane 1973: 116; Sabaliauskas 1990: 31; LEW 341–342; LEV I 503).

Atšķirīgi rakstītās kopvalodas formās *lihdak*, *lidak*, *lidack*, *lidax*, *liedaz*, *lihdaz*, *lideck* (sal. *Hecht* / *Liedäcka* Lettus 1638: 87; *Hecht* / *Liedäka* Phras. Lettica 1638: 286; *Lihdeks tas*, *der Hecht* Lange 1773: 177), kam atbilst mūsdienu *līdaka*, fiksēti mājvārdi vairākās Vidzemes muižās:

- Lihdak* (2) Smiltenes pr. m., Smiltenes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 446. l.
- Lihdak* Lipskalna pr. m., Trikātas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 255. l.
- Lihdak* Kārdzabas kroņa m., Cēsaines dr., LVVA 199. f., 1. apr., 193. l.
- Lidak* [1816] Pulkārtnes pr. m., Doles dr., LVVA 199. f., 1. apr., 356. l.
- Lidack* [1816] Pulkārtnes pr. m., Doles dr., LVVA 199. f., 1. apr., 356. l.
- Lidax* Vijciema kroņa m., Trikātas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 506. l.
- Liedaz* [1834] Raunas pils. pr. m., Raunas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 375. l.

Ar atsevišķiem šā apelaatīva rakstības variantiem darināti arī analītiskie mājvārdu nosaukumi, kuros kāds no leksēmas *līdaka* variantiem ir vārdkopas otrais jeb neatkarīgais komponents, bet pirmais komponents ir vai nu kādas citas zivs nosaukums, kura funkcijas mājvārdā ir grūti nosakāmas:

- Kilke Lideck* [1816] Gunnārciemā m., Katlakalna dr., LVVA 199. f., 1. apr., 168. l.,

vai arī priekšvārds, kam piemīt diferencētājfunkcija:

- Mahrz Lihdaz* [1834] Raunas pils. pr. m., Raunas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 375. l.

Ar leksēmu *līdaka*, kas ir arī latviešu literārās valodas vārds, tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Esox lucius* īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami daudzi šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 120–122).

A. Sabaļausks latv. *līdaka*, liet. *lydekā*, pr. *lydis* pieskaita baltu valodu kopīgajam leksikas slānim (Sabaliauskas 1990: 150). To cilme tradicionāli tiek saistīta ar liet. *l̥ydis* ‘lēciens, skrējiens’ (ME II 477; Laumane 1973: 122; Sabaliauskas 1990: 150; LEW 364; LEV 518).

Kopvalodas formā *lihne* (sal. *Schley* / *Liena* Lettus 1638, 157; *Schley* / *Liena* / *Lienis* Phras. Lettica 1638, 288; *Lihnis tas*, *ein*

Schley Lange 1773: 178), kam atbilst mūsdienu *līnis*, fiksēts mājvārds Raunā:

Lihne [1834] Raunas pils. pr. m., Raunas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 375. l.

Lihne [1850] Raunas pils. pr. m., Raunas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 375. l.

Ar leksēmu *līnis*, kas ir arī latviešu literārās valodas vārds, tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Salmo salar* īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 125).

A. Sabaļausks latv. *līnis*, liet. *līnas*, pr. *linis* pieskaita senajam indoeiropiešu leksikas slānim (Sabaliauskas 1990: 31). Tālākā šo leksēmu cilme saistīta ar ide. *lei- ‘gļotains, slidens’ (Sabaliauskas 1990: 31; LEV I 539).

Atšķirīgi rakstītās kopvalodas formās *lutzo*, *luzze* (sal. *Luzka* (Mar.), *eine Quappe* Lange 1773: 181; *luca*, *lucis* ‘die Quappe (lota vulgaris); zoarces viviparus’ ME II 509), kam atbilst mūsdienu *luca* vai *lucis*, fiksēti mājvārdi vairākās Vidzemes muižās:

Lutzo Arakstes pr. m., Rūjienas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 26. l.

Luzze Bauņu pr. m., Matīšu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 39. l.

Luzze Ķoņu pr. m., Rūjienas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 212. l.

Ar leksēmu *luca* vai *lucis* tiek apzīmēti divu zivju sugu – lucītis *Zoarces viviparus* un vēdzele *Lota lota* – īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami daudzi šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 128–129, 238–239). Vidzemes mājvārdos, visticamāk, ar leksēmu *luca* vai *lucis* ir domāta vēdzele, jo, kā norāda B. Laumane, šo vārdu *Zoarces viviparus* apzīmēšanai lieto galvenokārt Kurzemes piekrastē (Laumane 1973: 128), taču visi fiksētie mājvārdi ir sastopami Igaunijas pierobežas muižās.

Jau V. Tomsens ir norādījis, ka latv. *luzā*, *luzka*, *lūze* resp. *luca*, *lucka*, *lūce* ‘vēdzele’ ir aizgūts no Vidzemes līb. *luts* ‘vēdzele’, ig. *luts* ‘vēdzele’ (Thomsen 1890: 267). Šo V. Tomsena cilmes skaidrojumu apstiprina arī J. Endzelīns, V. Zeps, B. Laumane, K. Karulis u. c. (ME II 509; Zeps 1962: 147; Laumane 1973: 239; LEV I 546).

Rakstītā formā *maiļle* (sal. *Maile ta*, *ein Werfnetz*, al. *Rehpsfisch*. *Mailites*, kl. *Weißfische*, *Löffelfische* Lange 1773: 184), kam atbilst mūsdienu *maile*, fiksēts mājvārds Vietalvas muižā:

Maiļle Vietalvas pr. m., Kalsnavas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 105. l.

Ar leksēmu *maile* tiek apzīmēti divu zivju sugu – mailīte *Phoxinus phoxinus* un repsis *Coregonus albula* – īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 130–131, 197). Vidzemes mājvārdos, visticamāk, ar leksēmu *maile* ir domāta mailīte, jo tā samērā bieži sastopama Latvijas upēs un ezeros.

J. Endzelīns latv. *maile*, liet. *máila* un *māilius* saista ar slāvu *měľькъ* ‘mazs, sīks’ (ME II 550). Šim viedoklim pievienojas arī E. Frenkelis un B. Laumane (LEW 395, Laumane 1973: 131). K. Karulis piedāvā divu viedokļu kopsavilkumu: 1) pamatā ide. *mel- ‘(sa)grūst, (sa)berzt, sist, malt’, no kā izveidojusies nozīme ‘sīks, smalks, niecīgs’; 2) pamatā ide. *mei- ‘mazināt’ (LEV I 558–559). Piebilstams, ka abi K. Karuļa iztīrītie varianti semantiski ir ļoti tuvi.

Rakstītā formā *mentz* (sal. *Dorfch* / *Durrfkas* / *Mäntzas* Phras. Lettica 1638: 286; *Mentfa ta, der Dorfch* Lange 1773: 193), kam atbilst mūsdienu *menca*, fiksēts mājvārds Alojās draudzē. Tas sastopams vārdkopā kā otrais jeb neatkarīgais komponents, bet pirmajā jeb atkarīgajā komponentā var būt ietverta norāde vai nu uz mājas atrašanās vietu pie upes, vai arī uz kādu mencu pasugu, kas gan neatbilst šīs sugas zivju uzturēšanās vietai:

Uppes Mentz Vīķu pr. m., Alojās dr., LVVA 199. f., 1. apr., 525. l.

Ar leksēmu *menca*, kas ir arī latviešu literārās valodas vārds, tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Gadus morhua callarias* īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 135–137).

A. Sabaļausks, pilnībā nenoraidot latv. *menca* un liet. *ménkē* pierību baltu valodu kopīgajam leksikas slānim, tomēr liet. *ménkē* iekļauj tikai lietuviešu valodai raksturīgās leksikas grupā, norādot, ka latv. *menca* ir aizgūvums no kuršu valodas (Sabaliauskas 1990: 200). Arī B. Laumane, analizējot skaņu pārmaiņas, atzīst, ka latv. *menca* ir pārņemts no kuršu valodas (Laumane 1973: 136).

Šo vārdu tālākā etimoloģija baltu valodās ir visai neskaidra. Daļa valodnieku, piem., J. Endzelīns, K. Karulis, tos saista ar liet. *meņkas* ‘sīks, nenozīmīgs’, kam radniecīgs senindiešu *mankú-h* (skat. ME II 601, LEV I 581–582). Arī E. Frenkelis šo zivju nosaukumu iekļauj šķirkļī *meņkas* (LEW 436). Citi, piem., Makss Fasmers, tos saista ar dažādu zivju (vēdzeles, asara) nosaukumiem citās ide. valodās (plašāk skat. Laumane 1973: 136–137). Lai arī nosaukuma pārnēsums no

vēdzeles uz mencu būtu iespējams uz ārējās līdzības pamata, tomēr, kā norāda B. Laumane, nevar izslēgt arī minēto nosaukumu patstāvīgu izcelsmi baltu valodās, jo mencas izmērs un kvalitāte to neļauj piešķirtīt sīkām un mazvērtīgām zivīm (Laumane 1973: 137).

Rakstītā formā *plaude* (sal. *Breffen / Plauschnis* Phras. Lettica 1638: 286; *Plaudis, ein Brechfen* Lange 1773: 236), kam atbilst mūsdienu *plaudis*, fiksēts mājvārds Vecpiebalgas muižā:

Plaude Vecpiebalgas pr. m., Vecpiebalgas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 338. l.

Ar leksēmu *plaudis*, kas ir arī latviešu literārās valodas vārds, tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Abramis brama* īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 167; karte – 165).

Latv. *plaudis* saistīts ar līdzīgām ide. saknēm, kas norāda uz zivij raksturīgo izskatu – platumu, piem., gotu *flautjan* ‘palielināties, resp., izplesties’, sav. *flaozzan* ‘superbire (būt pārākam?)’ (ME III 324, Laumane 1973: 167). K. Karulis norāda, ka latv. *plaudis* pamatā ide. *pel- ‘plest, plats’ (LEV II 61).

Kopvalodas formā *rauda* (sal. *Rodawe / Rauda* Phras. Lettica 1638: 286; *Bleyer / Rauda* Phras. Lettica 1638, 286; *Rauda ta, eine Rodauge* Lange 1773: 247), kam atbilst mūsdienu *rauda*, fiksēts mājvārds tikai vienā Vidzemes muižā:

Rauda Krimuldas pr. m., Krimuldas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 215. l.

Formāli arī Tirzas draudzes Druvienas privātmuižā pierakstītajos analītiskajos mājvārdos *Leel Wasferauds* (7) un *Mas Wasferauds* (4) (LVVA 199. f., 1. apr., 80. l.) ir saskatāms komponents *raud-*, taču J. Endzelīna apkopotajos materiālos “Latvijas vietu vārdi” Druvienas pagastā ir minēts mājvārds *vasaraūdzi* (LVV I 69), kur skaidri saskatāmi saliekteņa komponenti *vasara* un *augt*.

Ar leksēmu *rauda*, kas ir arī latviešu literārās valodas vārds, tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Leuciscus rutilus* jeb *Rutilus rutilus* īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 167; karte – 165).

Latv. *rauda* pamatā ir adjektīvs *rauds* ‘sarkans’ (ME III 481; Laumane 1973: 189; LEV II 106). Nosaukums *rauda* ir semantiski motivēts, tas norāda uz šīs sugas zivīm raksturīgo sarkano acu un spuru krāsu. R. Derksens restaurē adjektīva latv. *rauds*, liet. *raudas* protoindoeiropiešu formu *h₁roud^h-o- (Derksen 2015: 376–377).

1826. gada Vidzemes dvēseļu revīzijas materiālos sastopams arī analītiskā mājvārda komponents *raudacis*, ko, iespējams, arī var saistīt ar zivju sugas *Leuciscus rutilus* nosaukumu:

Raudaz Bertul Grundzāles pr. m., Gaujienas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 130. l.

B. Laumane pētījumā par zivju nosaukumiem latviešu valodā raudas nosaukumu *raudacis* nemin, taču norāda uz Kuivižos, Salacgrīvā un Straupē fiksēto analogas semantikas nosaukumu *sařkaņacis* (Laumane 1973: 189).

Kopvalodas formā *ruddul* (sal. *Rodaugē, Fiřch, rauda, ruhdulis* Lange 1777: 441), kam atbilst mūsdienu *rudulis*, fiksēts mājvārds tikai vienā Vidzemes muižā:

Ruddul² Vietalvas pr. m., Kalsnavas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 105. l.

Par mājvārdiem izvēlēti arī leksēmas *rudulis* dialektālie varianti, piemēram, *rudusis* (dsk. *ruduři*):

Ruddusch (2) Kokneses pr. m., Kokneses dr., LVVA 199. f., 1. apr., 205. l.

Šā mājvārda lokalizācija pilnībā sakrīt ar B. Laumanes norādīto zivju nosaukuma *rudusis* izplatības areālu Vidzemes austrumos un Latgalē (Laumane 1973: 202).

Mājvārdos sastopams arī dialektālais variants *ruducis* vai *rudacis*:

Ruduz Peter/ Rudaz Peter Grundzāles pr. m., Gaujienas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 130. l.

Pēc B. Laumanes apkopotās informācijas, varianti *rudacis* un *ruducis* ir sastopami ļoti reti, to sporādiskie izplatības reģistrējumi nesaņiedz Ziemeļvidzemi (sal. Laumane 1973: 203–204).

Ar leksēmu *rudulis*, kas ir arī latviešu literārās valodas vārds, un dialektālajiem variantiem *rudusis*, *rudacis*, *ruducis* tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Scardinius erythrophthalmus* īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 199–204; karte – 201).

Nedaudz atšķirīga informācija rodama J. Langes vācu-latviešu vārdnīcā, kur vācu *Rodaugē* ‘rauda’ tulkots gan kā *rauda*, gan kā *ruhdulis* (Lange 1777: 441), bet vācu *Bleyer* ‘rudulis’ tulkots tikai

² Jāpiebilst, ka blakus nosaukumam *Ruddul* lapas atvēruma otrā pusē ierakstīts *Puddul*.

kā *ruhdulis* (Lange 1777: 150). Savukārt latviešu-vācu daļā zivs nosaukums *rudulis* vai *rūdulis* nav iekļauts, bet *rauda* tulkots ar *eine Rodauge* Lange 1773: 247. Iespējams, šis vācu *Rodauge* tulkojums norāda nevis uz sinonīmisku latv. *rauda* un *rudulis* lietojumu vienas zivju sugas apzīmēšanai, bet gan uz vēl neatrisinātiem terminoloģiskiem jautājumiem. Daļēji šādu pieņēmumu apstiprina arī Johana Langija latviešu-vācu vārdnīcas dotumi, kur gan *rauda*, gan *rudusis* tulkots ar vācu *Bleyer* (sal. *Rauda, eine Rodame oder Bleyer, piscis* Langius 1685 (1936): 216, *Ruddufchi, Bleyer* Langius 1685 (1936): 223).

Minētie nosaukumi ir semantiski motivēti, tie darināti no adjektīva *ruds* ar dažādiem piedēkļiem. Mājavārdu nominācijā izmantoti jau atvasinātie nosaukumi.

Rakstītā formā *sams* (sal. *Welß / Weltze / Samms* Phras. Lettica 1638: 286; *Sams tas, der Welsfifch* Lange 1773: 266), kam atbilst mūsdienā *sams*, fiksēti mājavārdi tikai vienā Vidzemes muižā. Abi nosaukumi, lai gan viens fiksēts kā saliktenis, otrs – kā vārdkopa, veido mājavārdu pāri, kur leksēma *sams* ir otrais jeb neatkarīgais komponents, bet pirmais jeb atkarīgais komponents ir substantīvi *kalns* un *leja*, kam piemīt diferencētājfunkcija:

Kaln Sams Lādes m., Limbažu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 227. l.

Leisams Lādes m., Limbažu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 227. l.

Ar leksēmu *sams*, kas ir arī latviešu literārās valodas vārds, tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Silurus glanis* īpatņi. Izloksnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie varianti (Laumane 1973: 210).

A. Sabaļausks latv. *sams*, liet. *šāmas* attiecina uz baltu un slāvu valodu kopīgo leksikas slāni (Sabaliauskas 1990: 119). Līdzīgās domās ir arī R. Derksens, rekonstruējot baltu un slāvu kopīgo formu *šómum, norādot, ka reizēm tiek atbalstīts saistījums ar gr. *καμασῆν* (Derksen 2015: 440). R. Derksens uzskata, ka formāli iespējams ir arī Kazimeža Mošinska (*Kazimierz Moszyński*) izteiktais viedoklis par latv. *sams*, liet. *šāmas* saistījumu ar krāsu adjektīvu *šémas* (Derksen 2015: 440; skat. arī Moszyński 1962: 158–159, Laumane 1973: 210). Turklāt ir zināms arī Vladimira Toporova un Oļega Trubačova viedoklis, kuri uzskata, ka šis baltu un slāvu vārds ir aizgūts no somugru valodām (par to skat., piem., Laumane 1973: 210, Sabaliauskas 1990: 119). Šī hipotēze šķiet maz ticama: latv. *sams* savos somugrismu sarakstos neiekļauj ne V. Tomsens, ne V. Zeps (šādu cilmes risinājumu nepiemin arī R. Derksens), tāpēc tā sīkāk netiek iztirzāta.

Kopvalodas formā *sallak* (sal. *Stinnt* / *Sallaka* Phras. Lettica 1638: 286; *Sallaka ta, eine große Stinte* Lange 1773: 265), kam atbilst mūsdienu *salaka*, fiksēts tikai viens mājvārds:

Sallak Valmieras pr. m., Valmieras dr., LVVA 199. f., 1. apr., 518. l.

Ar leksēmu *salaka* tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Osmerus eperlanus* īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 100–101).

Latv. *salaka* ir aizgūts no lībiešu *salāk* (Thomsen 1890: 277; ME III 666; Zeps 178–179, karte – 180; Laumane 1973: 101). V. Tomšens bez līb. *salāk* ‘grosser Stint, Salmo eperlanus L.’ min arī ig. *salakas* ‘Pliete, Weissfisch (Cyprinus alburnus L.), junger Ias (coregonus ias Asm.)’, somu *salakka*, *salkki*, vepsu *salag* ‘Cyprinus (Aspius) alburnus’ (Thomsen 1890: 277).

Atšķirīgi rakstītās kopvalodas formās *silcke*, *silke* (sal. *Hering* / *Sillke* Phras. Lettica 1638: 286; *Silkis tas, der Häring* Lange 1773: 297), kam atbilst mūsdienu *siļķe*, fiksēti mājvārdi vairākās Vidzemes muižās:

Silke Cēsu pils pr. m., Cēsu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 500. l.

Silke Ērgemes pr. m., Ērgemes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 97. l.

Silke/Silcke [1816] Doles pr. m., Doles dr., LVVA 199. f., 1. apr., 67. l.

Dažādu objektu diferencēšanai darināti arī analītiskie nosaukumi, kuru pirmais jeb atkarīgais komponents ir leksēma *siļķe*, bet vārdkopas otrais jeb neatkarīgais komponents, kuram piemīt diferencētājfunkcija, ir adjektīvs *liels* vai *mazs*:

Silcke leel / *Silke leel* [1816] Berkavas m., Ikšķiles dr., LVVA 199. f., 1. apr., 59. l.

Silke masf [1816] Berkavas m., Ikšķiles dr., LVVA 199. f., 1. apr., 59. l.

Jāpiebilst, ka šāda vārdu kārtība latviešu valodā arī mājvārdos nav raksturīga. Iespējams, tā ir revīzijas veicēja pieraksta īpatnība, kad diferencējošais adjektīvs novietots aiz pamatnosaukuma. 1834. gadā un 1850. gadā ir dots tikai mājvārds *Silke*, norādot, ka iedzīvotāji ir tikai vienā no mājām.

Sastopami arī mājvārdi, kas darināti no leksēmas *siļķe* ar piedēkli *-en*, kam vismaz daļā Vidzemes piemīt negatīva konotācija:

Silken (2) Lieljumpravas pr. m., Jumpravas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 167. l.

Silken [1858] Alūksnes mācītājm., Alūksnes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 282. l.

Silken Lāzberģa pr. m., Alūksnes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 108. l.

Ar leksēmu *siļķe* tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Clupea harengus* īpatņi. Senajos tekstos un izlokšnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 116–118).

Par latv. *siļķe* cilmi izteikti dažādi viedokļi. J. Endzelīns uzskata, ka latv. *siļķe* aizgūts no liet. *siļķē* resp. *silķis* ‘siļķe’ (ME III 840), bet lietuviešu un senprūšu valodā (pēc Kazimiera Būgas viedokļa) tie ienākuši no Baltijas jūras somu valodām (Laumane 1973: 217–218; LEV II 183–184). Pēc dažu citu valodnieku domām, latviešu un lietuviešu valodā siļķes nosaukumi pārņemti no skandināviem (plašāk skat. Laumane 1973: 217–218; LEV II 183–184).

Kopvalodas formā *skaunatz* (sal. *Skaunats Schķaunats, eine Düna Karpe* Lange 1773: 303), kam atbilst mūsdienu *šķaunacis*, fiksēts tikai viens mājvārds:

Skaunatz Korneta pr. m., Opekalna dr., LVVA 199. f., 1. apr., 415. l.

Ar leksēmu *šķaunacis* tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Leuciscus idus* īpatņi. Senajos tekstos un izlokšnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 63–69; karte – 64).

Latv. *šķaunacis* cilme ir neskaidra. B. Laumane mēģina saistīt ar adverbu *šķauni* ‘slaidi?’, kas reģistrēts Jaunpiebalgā (Laumane 1973: 69).

Atšķirīgi raksfītās kopvalodas formās *stohre, storre* (sal. *Störfisch der, ta stohre* Lange 1777: 500), kam atbilst mūsdienu *store*, fiksēti mājvārdi vairākās Vidzemes muižās:

Stohre Vecbrenguļu pr. m., Trikātas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 519. l.

Storre Kalnamuižas pr. m., Alūksnes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 175. l.

Ar leksēmu *store* tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Acipenser sturio* īpatņi. Senajos tekstos un izlokšnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie varianti (Laumane 1973: 227).

Latv. *store* aizgūts no vlv. *stôr* (ME III 1112, Laumane 1973: 227, LEV II 303).

Kopvalodas formā *wimbe* (sal. *Wemgalle / Wimba* Phras. Lettica 1638: 286; *Wimba ta, eine Wemgalle* Lange 1773: 393), kam atbilst mūsdienu *wimba*, fiksēti mājvārdi vairākās Vidzemes muižās:

Wimbe Menkuļu pusm., Matīšu/Skultes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 6. l.

Wimbe Ogres pr. m., Ērgļu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 315. l.

Wimbe Smiltenes pr. m., Smiltenes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 446. l.

Ar sugasvārdu *wimba* resp. *wimbe* darināti arī analītiskie nosaukumi, kur minētā leksēma ir vārdkopas pirmais jeb atkarīgais kompo-

nents, bet otrais jeb neatkarīgais komponents ir nomenklatūras vārds *krogs* resp. *Krug*:

Wimbe Krug Ogres pr. m., Ērgļu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 315. l.

Wimbe Krug Ropažu pr. m., Ropažu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 372. l.

Ar leksēmu *wimba* tiek apzīmēti tikai zivju sugas *Wimba wimba* īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami šīs leksēmas morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 227).

Latv. *wimba* ir aizgūts no līb. *vimba* (Thomsen 1890: 287; ME IV 598; Zeps 1962: 205; Laumane 1973: 248–249; LEV II 533).

Atšķirīgi rakstītās kopvalodas formās *susche*, *sufche*, *susfe*, *sutta*, *sutte* (sal. *Ahl* / *Suttis* Phras. Lettica 1638, 286; *Suttis tas*, *der Aal* Lange 1773: 334), kam atbilst mūsdienu *zutis*, fiksēti mājvārdi vairākās Vidzemes muižās:

Susche (2) [1816] Ikšķiles m., Ikšķiles dr., LVVA 199. f., 1. apr., 486. l.

Susche (4) Kosas kroņa m., Skujenes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 211. l.

Susche Burtnieku pr. m., Burtnieku dr., LVVA 199. f., 1. apr., 64. l.

Susche Ķēču pr. m., Nītaures dr., LVVA 199. f., 1. apr., 110. l.

Sufche Ogres pr. m., Ērgļu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 315. l.

Sufche Repjakalna pr. m., Opekalna dr., LVVA 199. f., 1. apr., 369. l.

Susfe Lejas m., Gulbenes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 2. l.

Susfe oder Slackter Land Menkuļu pusm., Matīšu/Skultes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 6. l.

Sutta Krimuldas pr. m., Krimuldas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 215. l.

Sutte Bilstiņu pr. m., Kokneses dr., LVVA 199. f., 1. apr., 53. l.

Sutte Lieljumpravas pr. m., Jumpravas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 167. l.

Sutte Rembates pr. m., Lielvārdes dr., LVVA 199. f., 1. apr., 371. l.

Suttis [1816] Allažu pr. m., Allažu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 15. l.

Ar sugasvārdu *zutis* resp. *susche* darināti arī analītiskie nosaukumi, kur, pirmkārt, minētā leksēma ir vārdkopas pirmais jeb atkarīgais komponents, bet otrais jeb neatkarīgais komponents ir nomenklatūras vārds *krogs* resp. *Krug*:

Sufche Krug [1816] Doles pr. m., Doles dr., LVVA 199. f., 1. apr., 67. l.,

otrkārt, minētā leksēma ir vārdkopas otrais jeb neatkarīgais komponents, bet pirmais jeb atkarīgais komponents ir leksēma *upe*:

Uppes Susche Ropažu pr. m., Ropažu dr., LVVA 199. f., 1. apr., 372. l.

Ar leksēmu *zutis* tiek apzīmēti zivju sugas *Anguilla anguilla* īpatņi. Senajos tekstos un izloksnēs sastopami šīs leksēmas fonētiskie un morfoloģiskie varianti (Laumane 1973: 257–258).

Sastopami arī ar sakni *zut-* atvasinātie mājvārdi, taču nav skaidrs, vai tie veidoti no leksēmas *zutis* ar piedēkļiem *-in-* un *-ēn-* (rakstos atspoguļots ar *-an-*), vai arī izmantots jau atvasinātais vārds *zutiņš* vai *zutēns*, kas ir viens no nēģa (*Lampetra fluviatilis* jeb *Petromyzon fluviatilis*) nosaukumiem (plašāk skat. Laumane 1973: 147–148):

Suttin (1816. – *Suttne*) Lapas pr. m., Kokneses dr., LVVA 199. f., 1. apr., 455. l.

Suttin Galgauskas pr. m., Tirzas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 124. l.

Suttan (7) Vecbebru pr. m., Kokneses dr., LVVA 199. f., 1. apr., 47. l.

Suttan Viskaļu kroņa m., Kokneses dr., LVVA 199. f., 1. apr., 359. l.

J. Endzelīns latv. *zutis* (attiecīgi arī *zutiņš*) saista ar latv. *zuvs* (ME IV 753), taču pamatotas ir B. Laumanes šaubas, jo *zutim* ir visai maza līdzība ar tradicionālajām zivīm (plašāk skat. Laumane 1973: 257–258).

Austrumvidzemes mājvārdos izmantota arī iģauniskos salikteņos iekļauta iģaunu valodas leksēma *kala* ‘zivs’ (skat. arī Wiedemann 190–191):

Kallamitz Gaujienas pils pr. m., Gaujienas dr., LVVA 199. f., 1. apr., 12. l.

Kallekaur Jaunrozes pr. m., Opekalna dr., LVVA 199. f., 1. apr., 382. l.

Gaujienas draudzē esošais mājvārds *Kallamitz* acīmredzot ir kļūdaini pierakstīts. Vārdnīcā “Latvijas PSR vietvārdi” ir iekļauts mājvārds *kalameci* (Lvv I (2) 11), kam pamatā iģ. *kala* ‘zivs’ un iģ. *mets* ‘mežs’. Iespējams, mājvārda pamatā ir kāds hidronīms. Mūsdienās ir zināma Kalamecu grava, kas atrodas Gaujienas pagasta teritorijā.

Opekalna draudzē esošā mājvārda *Kallekaur* pamatā varētu būt ezera nosaukums *Kalekauris*, kas radies no iģ. *kala-kaur* (*kala-kaur* ‘Polartaucher oder eine verwandte Art’) (Wiedemann 227; skat. arī Lvv I (2) 11).

Vidzemes mājvārdu nominācijā vēžu un zivju nosaukumi izmantoti samērā reti, izplatītākie ir vēža, asara, ķilkas, siļķes, vimbas un zuša nosaukumi. Lielākoties izmantoti zivju sugai atbilstošie vienkāršie nosaukumi, kuri toponimizēšanās rezultātā ieguvuši arī citu (piem., daudzskaitļa) gramatisko formu.

Vēžu un zivju nosaukumu motivētu mājvārdu izplatība pa draudzēm ir neviendabīga, sākot no 14 mājvārdiem vienā draudzē līdz vienam mājvārdam 16 draudzēs:

Draudzes nosaukums	Mājvārdu skaits
Kokneses draudze	14
Katlakalna draudze	7
Skujenes draudze	7
Raunas draudze	6
Ikšķīles draudze	5
Alūksnes draudze	4
Doles draudze	4
Gaujienas draudze	4
Limbažu draudze	4
Matīšu draudze	4
Opekalna draudze	4
Dzērbenes draudze	3
Ērgļu draudze	3
Jumpravas draudze	3
Kalsnavas draudze	3
Krimuldas draudze	3
Ropažu draudze	3
Smiltenes draudze	3
Trikātas draudze	3
Allažu draudze	2
Alojas draudze	2
Ēveles draudze	2
Gulbenes draudze	2
Jaunpils draudze	2
Rūjienas draudze	2
Ādažu draudze	1
Āraišu draudze	1
Burtnieku draudze	1
Cēsu draudze	1
Cesvaines draudze	1
Ērgemes draudze	1
Lielvārdes draudze	1
Liepupes draudze	1
Madlienas draudze	1
Nītaures draudze	1
Rubenes draudze	1
Straupes draudze	1
Tirzas draudze	1
Valmieras draudze	1
Vecpiebalgas draudze	1
Vestienas draudze	1

Kopā: 115

Mājvārdi ar vēža un zivju nosaukumiem sastopami tikai 41 Vidzemes draudzē, kas, pirmkārt, neveido kompaktu areālu, otrkārt, neatrodas lielo ūdenskrātuvju tuvumā. Vismaz 24 draudzēs (Aizkraukles, Beļavas, Daugavgrīvas, Dikļu, Jaunpiebalgas, Jaunvāles, Lazdonas, Lēdurgas un Turaidas, Liepkalnes, Liezēres, Lugažu, Ļaudonas, Mālpils, Mazsalacas, Palsmanes un Aumeisteru, Piņķu, Salacas, Salaspils, Siguldas, Slokas, Suntažu, Umurgas, Valkas, Velēnas) šādi mājvārdi nav konstatēti.

Cilmes ziņā daudzi no mājvārdu nominācijā izmantotajiem zivju nosaukumiem ir aizguvumi, piem., par ģermānismiem tiek uzskatīti zivju nosaukumi *breksis*, *grundulis*, *karpa* (?), *store*, par aizguvumiem no Baltijas jūras somu valodām – *ķilka* (?), *ķīsis*, *lucis*, *salaka*, *vimba*; arī salikteni ar ig. *kala-* ‘zivs’. Savukārt latv. *maile* tiek atzīts par slāvismu, bet latv. *menca* – par kursismu. Aizguvums ir arī latv. *siļķe*, taču tā devējvaloda ir grūti nosakāma.

Lai arī vēžu un zivju nosaukumi Vidzemes mājvārdu nominācijā izmantoti samērā reti, tie ļauj spriest par latviešu dzīvesveidu līdz 19. gadsimta vidum un zvejniecības vietu tajā.

Avoti

LVVA 199. f., 1. apr. (Vidzemes guberņas dvēseļu revīziju saraksti)

Literatūra

- Bušs, Ernstsone 2009** – Bušs, Ojārs, Ernstsone, Vineta. *Latviešu valodas slenga vārdnīca*. 2. izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009.
- Derksen 2015** – Derksen, Rick. *Etymological Dictionary of the Baltic Inherited Lexicon*. Leiden, Boston: Brill, 2015.
- Lange 1773** – *Lettifich-Deutscher Theil des vollständigen Lettifichen Lexici, darinnen nicht nur sämtliche Stammwörter dieser Sprache samt ihren Abstämmigen, sondern auch die feltene, nur in gewissen Gegenden gebräuchliche Wörter, zum Nachschlagen, angezeigt werden*. Schloß Ober//Pahlen, 1773.
- Lange 1777** – *Vollständiges deutschlettisches und lettischdeutsches Lexicon, nach den Hauptdialecten in Lief= und Curland ausgefertigt von Jacob Lange*. Mitau: J. Fr. Steffenhagen.
- Laumane 1973** – Laumane, Benita. *Zivju nosaukumi latviešu valodā*. Rīga: Zinātne, 1973.

- Lettus 1638** – *LETTUS, Das ist Wortbuch / Sampt angehegtem täglichem Gebrauch der Lettischen Sprache; / Allen vnd jeden Außheimischen / die in Churland / Semgallen vnd Lettischen Liefflande bleiben / vnd sich redlich nehmen wollen / zu Nutze verfertigt / Durch / Georgium MANCELIVM Semgall. der H. Schrifft Licentiatum &c. Erster Theil. Gedruckt vnnnd verlegt zu Riga / durch Gerhard Schröder / Anno M. DC XXXVIII [1638].*
- LEV** – Karulis, Konstantīns. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca* 1–2. Rīga: Avots, 1992.
- LEW** – Fraenkel, Ernst. *Litauisches etymologisches Wörterbuch* 1–2. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1955–1962.
- Lvv I (1)** – Endzelīns, Jānis. *Latvijas PSR vietvārdi* 1(2). Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1961.
- Lvv I (2)** – Endzelīns, Jānis. *Latvijas PSR vietvārdi* 1(2). Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1961.
- LVV I** – Endzelīns, Jānis. Latvijas vietu vārdi. 1. daļa. Vidzemes vārdi. In: Endzelīns, Jānis. *Darbu izlase*. IV sēj. 1. daļa. Rīga: Zinātne, 1981, 13.–126.
- ME I–IV** – Mīlenbahs, Kārlis. *Latviešu valodas vārdnīca*. Rediģējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. 1.–4. sēj. R., 1923–1932.
- Phras. Lettica 1638** – *Phraseologia Lettica / Das ist: Täglicher Gebrauch der Lettischen Sprache. Verfertigt / durch Georgium Mancelium Semgallum / Der H. Schrifft Licentiatum &c. Ander Theil. Diesem ist beygefüget das Spruchbuch Salomonis. Zu Riga Gedruckt vnnnd Verlegt durch Gerhard Schröder / 1638.*
- Sabaliauskas 1990** – Sabaliauskas, Algirdas. *Lietuvių kalbos leksika*. Vilnius: Mokslas, 1990.
- Thomsen 1890** – Thomsen, Vilhelm. *Beröringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) Sprog*. En sproghistorisk Undersøgelse. København: Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri, 1890.
- Ulmann 1872** – Ulmann, Carl Christian. *Lettisches Wörterbuch*. Erster Theil. Lettisch-deutsches Wörterbuch von Bischof Dr. Carl Christian Ulmann. Riga: Verlag von H. Brutzer & Co, 1872.
- Wiedemann** – Wiedemann, Ferdinand Johann. *Eesti-saksa sõnaraamat*. Tallinn: Valgus, 1973⁴.
- Zeps 1962** – Zeps, Valdis J. *Latvian and Finnic Linguistic Convergences*. The Hague: Mouton & Co, 1962.

Малгожата ОСТРУВКА

**ПОЛЬСКИЕ НАДГРОБНЫЕ НАДПИСИ В
РЕЗЕКНЕ И КРАСЛАВЕ КАК СВИДЕТЕЛЬСТВО
СОСУЩЕСТВОВАНИЯ КУЛЬТУР И ЯЗЫКОВ
В ЛАТГАЛИИ¹****Co-existence of Cultures and Languages in Latgale,
Latvia in the Light of Polish Tomb Inscriptions
in Krāslava and Rēzekne***Summary*

Latgale is a region in Latvia that has constituted a cultural, linguistic and religious mosaic for a long time. This is a place where Latvians, Russians, Belarussians, Poles, Ukrainians, Jews used to live together. One of the evidences of multiculturalism and multilingualism are cemeteries.

The material for analysis, i.e. photographs and hand-written inscriptions, was collected in Krāslava and Rēzekne which are two large centres of the Polish population.

As far as the shape is concerned Polish graves do not differ from others: they are earth tombs with a headstone where identification data, religious symbols and a portrait of the dead were engraved. Graves belonging to one family are usually enclosed with hedge or a metal chain fixed to concrete or metal posts. Traces of the Orthodox culture, i.e. high metal fences, can be seen, but are generally rare. Inscriptions in different languages on one tomb are frequent: Polish and Russian (mainly in Krāslava) or Polish and Latvian (in Rēzekne).

As regards the Polish language, the inscriptions in Latvia are similar to those from Lithuania and Belarus which confirms the presence of such features typical of the Polish language of the North-Eastern borderland as *akanye*, *ukanye*, reduction *e > i/y*, soft pronunciation of consonants *l'*, *č'*, *d'*, *t'*, *r'*. We can also observe the influence of the neighbouring languages – Russian and Latvian on Polish, i.e. confusing letters and their functions.

Keywords: Latvia, Latgale, tombstone inscriptions, the language of inscriptions, the Polish language in Latgale.

¹ Статья является модифицированной версией текста, опубликованного на польском языке в *Acta Baltico-Slavica*, Т. 38, с. 40–66. Pieejams tiešsaistē: <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/abs/issue/view/41>.

Присутствие поляков в Латвии восходит к шестнадцатому веку, когда великий магистр ордена меченосцев Готхард Кеттлер обратился к польскому королю за помощью в случае угрозы со стороны России, которая требовала выхода к Балтийскому морю. Позже к борьбе за обладание территорией Ливонии присоединилась Швеция. Ливонские войны длились сто лет. Окончательное разделение Ливонии произошло в 1660 году в Оливе – большая часть территории оказалась под властью Швеции, юго-восток (вместе с бывшими тевтонскими войтовствами – динабургским, режицким, люцинским и бывшей мариенгаузенской волостью) остался Польше и получил название Инфлянтское воеводство, или Ливонское воеводство (польск. *Województwo inflanckie*). После первого раздела Польши (1772) Инфлянтское воеводство было аннексировано Российской империей. Курляндия находилась в вассальной зависимости от Речи Посполитой вплоть до 1795 года.

Несмотря на разделы Польши, польской диаспоре удалось пережить и сильную русификацию, и советские депортации. В до- и послевоенный период в Латвии проживало около 60 000 поляков. К сожалению, в течение последних десятилетий их количество постепенно уменьшается и, согласно данным переписи 2011 года, составляет 44 772 человек. По данным переписи населения, в Латгалии проживает более 20 000 поляков, из которых в Резекне – ок. 1000 человек (CSP 2011), а в Краславском районе – ок. 1670 человек. По данным, опубликованным Комиссией государственного языка, в 2003 году около 12 000 латвийских поляков признало родным польский язык. Количество людей, в большей или меньшей степени говорящих по-польски, составляет около 40 000 (VVK 2003: 9). Тем не менее, по данным переписи 2011 года, только 1774 поляка признали польский основным языком общения в семье (CSP 2011).

В настоящее время в Резекне и Краславе функционируют польские школы, которые одновременно являются местными центрами польской культуры. В этих городах существуют также филиалы Общества поляков Латвии (ОПЛ). В каждом отделе ОПЛ есть хор, в котором поют члены общества. В местных костелах мессы проводятся на польском языке – по крайней мере одна в воскресенье и по отдельным будним дням. Свидетельством присутствия поляков в обоих местностях являются, среди прочего, польские надгробные надписи на католических кладбищах в Краславе и Резекне.

Кладбища отражают этнический, конфессиональный, (иногда) социальный и языковой состав данной местности, поэтому их исследование должно приниматься во внимание при описании социолингвистической ситуации поляков за пределами восточной границы Польши. Надгробные надписи в Латгалии до сих пор не были исследованы с лингвистической точки зрения. Следует отметить, что число трудов по теме надгробных инскрипций в Беларуси и в Литве постепенно увеличивается, но их авторы описывают некрополи лишь в целом – анализируя общий вид кладбищ, могил, этническую и конфессиональную принадлежность, проблемы идентичности, и лишь немногие исследования включают лингвистический анализ. Здесь внимания заслуживает монография Кристины Сырницкой (Synicka 2001), в которой представлена эпиграфика Виленщины с лингвистическим анализом. С лингвистической точки зрения, инскрипты на Ковенщине и Виленщине исследовала Галина Карась (Karaś 2010; 2011). Ирена Марынякова (Maryniakowa 2001) описала язык надгробных надписей в Браславском (окрестности Видз) и Поставском районах Беларуси и в Буйвидзах Вильнюсского района. По теме инскрипций на территории Беларуси известны также статьи Ядвиги Козловской-Доды (Doda 1997; Kozłowska-Doda 2000), Вячеслава Веренича (Werenicz 2001) и Анны Стельмачёнок (Stelmaczonek 2002). Настоящая статья посвящена надгробным надписям в Краславе и Резекне.

Форма могил

Кладбища в Краславе и Резекне расположены на холмистых участках. К тому же в Резекне налицо террасовое расположение могил, соединенных системой узких ступенек. Могилы членов одной семьи (не обязательно с одной и той же фамилией), как правило, огорожены общей оградкой и образуют отдельный замкнутый участок кладбища. Могилы природного типа – земляной прямоугольник, обрамленный низким цветочным бордюром, а над головой погребенного укреплен шлифованный камень, на котором выгравированы религиозные символы, растительные мотивы, портреты покойных и надписи. Формы надгробий и крестов на обоих кладбищах схожи – могилы начала XX века в виде каменных или бетонных постаментов, увенчанных крестом из того же материала или металла, в виде изогнутого определённым образом стального прута. Кресты, выкованные из металлического бруса, имеют декоративно изготовленные перекладки. На

постаменте – зачастую неумелой рукой – выгравированы надписи, некоторые из них сейчас уже и не прочитаешь.

Могилы 1970–2010 гг., как правило, не имеют отдельного креста – он выгравирован на каменной плите, вкопанной в изголовье. По бокам креста симметрично расположены акронимы *Ś. P. / S. P.* Большинство плит украшено выгравированными растительными мотивами – веточками деревьев (в основном дуба), колосьями зерна, розами, свечами. На многих плитах выгравированы портреты умерших. Чем могилы более поздние, тем они скромнее, снабжены лишь самыми необходимыми сведениями, в число которых входят имя и фамилия (нередко и в обратной последовательности), даты рождения и смерти, изредка возраст на момент смерти. Ограды бывают разные – в виде живой изгороди, металлические, а также бетонные столбики, соединенные по углам цепью, металлическими трубками или прутьями. Редко могилы одной семьи окружает забор из высоких заостренных стальных прутьев. Такой тип ограды, распространенный также на католических кладбищах в Беларуси и, отчасти, в Литве, характерен для православных некрополей, откуда и заимствован католиками (Werenicz 2001: 171).

Структура надписей

По структуре собранные надписи можно разделить на 5 групп:

1. **Номинативно-идентифицирующие** (составляющие самую большую группу)² состоят из сокращенного указания на покойного: *Ś. †P.*, *S†P* / (в единичных случаях *SW. P.*), т. е. ‘вечная память’, его имени и фамилии и лет жизни, напр. *Ś. †P. / MARIA GRZYBOWSKA / 1894–1983*. Цифры, обозначающие день и месяц, обычно следуют после года рождения, но бывают также перед цифрой года и даже в середине после цифр, обозначающих столетие, в виде дроби, напр. $19^{15}/_{06}33$ – $19^{26}/_{06}90$.

Примеры:

Ś. †P.
Leon Mozalewski³
7.V. 1950–1996 11.VII

Ś. †P.
Jadwiga
Arcichowska
16.03.1924–9.12.2006

² Структурная классификация надписей проводится нами по образцу, предложенному Любовью Фроляк (Frolak 2011: 50).

³ Различный способ записи обусловлен желанием отразить макет надписи.

Ś.†P.
STANISŁAWA
OLECHNO
1904–1971

Довольно часто, особенно на надгробиях супругов, информация о них начинается с фамилии:

Ś.†P.
Kozłowska
Leontina
1913 25/V–2000 14/VI

Ś.†P.
Popławski Jan
1916–2003
Valentyzna 1928

Помимо общих, постоянных элементов инскрипции, имеют место и факультативные, такие как имя отца, девичья или родовая фамилия, характер смерти, степень родства лиц, похороненных в данной могиле (Długosz 2010: 22). На резекненском кладбище персональные данные приводятся по польскому образцу *syn Józefa / córka Jana*, подобно традиции центральной Беларуси (Kozłowska-Doda 2000: 112), в то время как в Краславе (спорадично) имя отца в польских инскрипциях вписывается в полном виде (*Genowefa Tumaszowna*) либо только начальной буквой отчества (*Błażewicz Stefanija A.*) (ср. Stelmaczonek 2002: 89). Такой способ записи является отражением взаимодействия языков и культур в Латгалии⁴, особенно заметно здесь влияние русской традиции.

Примеры тройной записи в Резекне:

а) имя, фамилия, девичья фамилия, напр.:

TERESA
ELKSNE
UR. SPRINGOWICZ
1944.2[?].IV – 1992.13.I

б) девичья (родовая) фамилия (из которой происходит покойница – z ‘из’), напр.:

⁴ Аналогичные наблюдения были сделаны Галиной Карась на кладбищах в Литве в областях, граничащих с Беларусью (Karaś 2010: 65).

Ś.†P.
Z
SZCZEPANOWSKICH
ANTONINA SURDEKO
ur. 24.XII.1890 zm. 10.X.1955
W LITOŚĆ TWAŹ UFNA, ZASNEŁA BEZPIECZNIE
DAJ DUSZY JEJ WIERNEJ ODPOCZYNEK WIECZNY
[В доверии к Твоей Божьей милости уснула спокойно /
Дай же верной душе её вечный покой] (Перевод М. О.)

в) фамилия, имя, имя отца в родительном падеже, напр.:

Ś.†P.
MATUSEWICZ
JAN SYN ANTONIEGO
1906 8/VII – 1973 30/VII
OT ŻENY

г) фамилия, имя, отчество, напр.:

TU SPOCZYJAN [sic!]
SNEM WIECZNYM
PETROWSKA
GENOWEFA TUMASZOWNA
1912 30/IV – 1975 20/VI

Примеры тройной записи в Краславе:

а) фамилия, имя, имя отца в родительном падеже, напр.:

Ś.†P.
TU SPOCZYWA
ZAWYŚZA [sic!]
MICHAŁ SYN MICHAŁA
19¹⁵/₀₆33 – 19²⁶/₀₆90
POKUJ JEGO DUSZY

SZAKIEL
ANIELA córka JANA
1913 XII – 1983 I
BERNARD syn JÓZEFA
1912 IV – 1994 IV

- б) фамилия (суффикс *-ówna* указывает на то, что эта женщина умерла, не будучи замужем⁵), имя, напр.:

Ś.†P.
TU SPOCZYWA
CZAMANÓWNA
ANTONINA
1904–1987
WIECZNY OTPOCZYNEK [sic!]
RACZ JEJ DAĆ PANIE

- в) фамилия, имя и начальная буква имени отца, напр.:

Ś.†P.
TROJANOWSKI ZENON A⁶
ur. 1891.20.VIII – zm. 1972.17.I
I ZONA TEKLA
[и жена Текля] (Перевод М. О.)

- г) имя, фамилия, напр.:

Ś.†P.
EWELINA
PAWŁOWICZOWA⁷
1902–1985

2. **Локативно-идентифицирующие** инскрипты подтверждают место упокоения умерших в данной могиле, выражены идиоматическим оборотом: *tu spoczywa* ‘здесь покоится’ (или его вариантами), напр.:

⁵ В прошлом, а иногда и сегодня (в семейном кругу, в школе) незамужних женщин называли по родовой фамилии, прибавляя к мужской форме суффиксы *-ówna* (Czaman – Czamanówna – как выше) или *-anka* (Kotula – Kotulanka).

⁶ Буква *A* обозначает здесь начальную букву имени отца.

⁷ Суффикс *-owa* (а также *-ina/yna*, напр. *Puzyna – Puzynina*) в польской традиции характерен для фамилий замужних женщин.

†
TU SPOCZYWA
MECZESŁAW PAWŁOWICZ
1946 10/XI – 1997 22/I

Ś. †P.
TU SPOCZYWA
JÓZEF
DOROSZKO
1901.2.II – 1997.23.I

TU SPOCZYWAJĄ
CZERNIAWSKI
LUDWIKA WINCENY
1901 14/X – 1978 19/II 1897 10/V – 1959 25/XI

3. **Надписи с эсхатологическими оборотами** – кроме общей (идентифицирующей) информации, содержат эсхатологический оборот в виде короткой молитвы за умершего, чаще всего это традиционная формула: *Wieczne odpocznienie* ‘вечный покой’; *Światłość wiekuista niech mu świeci* ‘пусть ему светит вечный свет’, *Pokój jego duszy* ‘покой его душе’:

RODZINA FISKOWICZÓW
ANTONINA WIKTORIJA JÓZEF
1875–1939 1907–1995 1872–1943
WIECZNE ODPOCZNIENIE
P[R]ACZ (!) IM DAĆ PANIE⁸

Ś. †P.
Mikołaj
Pawłowski
1882–1968
Światłość wiekuista niech mu świeci.

4. **Надписи с апострофой к покойному**, которые, кроме идентифицирующей информации, содержат эпитафию – обращение поставивших памятник к покойнику (*kochanej mamusi od dzieci* ‘любимой мамочке от детей’, *Twój ciężki los skończył się /*

⁸ Буква *P* в польском языке обозначает *П* – в этой надписи каменщик или ставивший памятник перепутали буквы польского и кириллического алфавитов.

Nadzieja szczęście w życiu / Uniosła w wieczność z Tobą ‘Твоя тяжкая судьба окончена / Надежда счастья в жизни / Унесла в вечность с Тобою’) и/или с указанием на поставивших памятник – *dzieci* ‘дети’, *mąż* ‘муж’, *żona* ‘жена’.

1. Обращение к покойным родителям или одному из них:

RASZCZEWSKA ANTONINA
1895 16.V – 1970 29.XII
RASZCZEWSKI WŁADYSŁAW
1883 16.VII – 1969 20.VI
ZYLIŚCIE TYLKO DLA NAS
A POZOSTAŁA GROBOWA CIEMNOŚĆ
WY JUŻ W DOMU
A MY W GOŚCINACH [вы жили только для нас /
а в удел вам осталась лишь могильная тьма /
вы уже дома /а мы ещё в гостях] (Перевод М. О.)

TU SPOCZYWA
ELEONORA BUKŁOWSKA
ur. 1878 6.II – umar. 1950 18.VI
TWÓJ CIĘŻKI LOS SKOŃCZYŁ SIĘ
NADZIEJĄ SZCZĘŚCIE W ŻYCIU
UNIOSŁA W WIECZNOŚĆ Z TOBĄ

2. Надпись с указанием на поставивших памятник:

TU SPOCZYWA W POKOJU WIECZNYM
SW. P. KSAWERY KULIKOWSKI
UROD. 1915 24/X ZMARŁ TRAGICZNA SMERTJA [sic!]⁹
W ROKU 1969 30/VII
KOCHANEMU MEŻOWI I OJCU
OD ŻONY I DZIECI [любимому мужу и отцу от жены и детей]
(Перевод М. О.)

⁹ Эту особенность трудно однозначно уточнить – это, скорее всего, отсутствие диакритических знаков – *a* вместо *q* в словах *TRAGICZNA* (вместо *TRAGICZNA*), слово *SMERTJA* может быть также лексическим заимствованием из русского языка – *SMERTJA* (русск. *смертью*) вместо польского *ŚMIERCIĄ*.

В Краславе обнаружено всего лишь несколько надписей с названием учредителя: *Od syna Benedikta* 'От сына Бенедикта', *Drogiej żonie od męża* 'Дорогой жене от мужа'. Обращений поставивших памятник к покойнику там не обнаружено.

5. **Инскрипты на символических могилах** людей, умерших далеко от семьи, которая таким способом желает почтить их память. Такая символическая могила найдена в Краславе.

Ś.†P.
JERZY
PAWŁOWICZ
1959–2001
POCHOWANY W PETERSBURGU
[Похоронен в Петербурге] (Перевод М. О.)

Замечания по антропонимии в надгробных надписях

Состав антропонимов на кладбищах в Резекне и Краславе различается по числу фамилий с суффиксом *-ski*. В Резекне их было 35–45% из всех зафиксированных записей¹⁰ (*Arcichowski, Grzybowski, Czerniawski, Kozłowski, Wasilewski* и др.), в Краславе 4–10,5% (*Trojanowski, Anczewski, Sochaczewski, Grzybowski*). Число фамилий на *-cki* (*Rosicki, Wirzbicka, Zaperecki, Zimacki, Dalecki, Rasicki, Nowicki*) и *-ewicz, -owicz* (*Błażewicz, Fiskowicz, Springowicz, Urbanowicz, Jakubowicz, Bejnarowicz, Filipowicz, Pawłowicz*) аналогичное на обоих кладбищах – их по 25%. На обоих некрополях встречаются также фамилии, идентичные характерным для этой территории латышским фамилиям: в Резекне – *Zeimale, Gaidis, Bubuls, Misztowt*, в Краславе – *Ławzel, Orols, Traczum, Liwczan, Szkutan*.

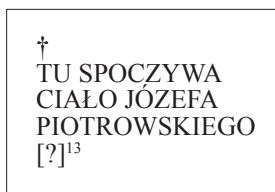
Список имен в подавляющем большинстве христианский. Самые популярные женские имена в Резекне – *Helena* (8), *Antonina* (7), *Maria/Marija* (7), *Jadwiga* (5), *Anna* (5), *Bronisława* (5), а в Краславе – *Anna* (5), *Maria* (5), *Józefa* (3). Самые характерные мужские имена в Резекне: *Jan* (13), *Władysław* (9), *Stanisław* (7), *Antoni* (6), *Marian* (5), *Józef* (5), *Piotr* (5); в Краславе – *Jan* (5), *Józef* (5), *Stanisław* (4).

¹⁰ Относительно большой процент фамилий на *-ski* может свидетельствовать о том, что у значительной части польской общественности в Резекне мелкодворянские корни. Об этом говорили многие информанты во время моих полевых исследований, которые я проводила в 1995–2001 гг.

Интересно, что на обоих кладбищах в одной ограде (могилы с той же фамилией) встречаем надписи на разных языках – польском, русском и латышском¹¹. Некоторые латышские инскрипции явно указывают на польское происхождение погребённых в данной могиле. Примером может служить фамилия *Kozłowski*. Она встречается в польском (*Kozłowski Leonard / Kozłowska Leontina*) и латышском (*Kozlovski Anna, Jānis*, а также *Kozlovsku ģimene*¹² ‘семья Козловских’) вариантах надписи. Другая фамилия – *Lipowski* (*Липовски*) – имеет только латышский вариант (*Lipovski Lidija, Hipolits, Edgars Lipovkis*). Однако чаще всего встречаются двуязычные надписи: польско-русские большей частью в Краславе, в Резекне же более частыми являются польско-латышские. Некоторые примеры.

Резекне:

1. Польская и латышская надписи на соседствующих могилах:

Рядом могила семьи Петровских с инскрипцией по-латышски. Фамилия выгравирована курсивом, имена – прописными буквами:

†	
<i>Petrowski</i>	
MARJANS	1894 8.V – 1973 4.IX
SOFIJA	1898 20.V – 1976 28.IX
LEONARDS	1920 14.IX – 1943 26.XII
ANNA	1938 28.IX – 1966 31.I
ANTONINA	1924 21.IX – 1932 15.IV
STANISLAVA	1928 22.V – 1932 20.I
REGINA	1918 14.IX – 1919 8.V

¹¹ Похожие наблюдения относительно инскриптов на разных языках в Литве у Г. Карась (Karaš 2010: 69).

¹² Козловски может быть и латышской фамилией (ср. Staltmane 1981: 77).

¹³ Здесь и далее знак [?] обозначает то, что даты не видны.

2. Польская и русская надписи на соседствующих могилах:

†
 SZYMANOWICZ
 JAN STEFANIA
 1884–1980 1907–1984

и

†
 ШИМАНОВИЧ ВЛАДИСЛАВ ИВАНОВИЧ
 1931–1989
 ОТ ДОЧЕРИ

Ś. †P.
 LEONARD WASILEWSKI
 26.III.1947 – 29.V.1991
 WIECZNY ODPOCZYNEK /RACZ MY (!) DAĆ PANIE
 TY ZAWSZE Z NAMI / ŻONA I DZIECI¹⁴ [! Господи,
 дай ему вечный отдых / ты всегда с нами / жена и дети]
 (Перевод М. О.)

и

†
 ВАСИЛЕВСКИ АНТОН А
 1920 – 1977 8.XI
 ВАСИЛЕВСКАЯ ВАЛЕНТИНА И.
 [?] 29.III – 1996 24.III

†
 ЯНКЕВИЧ
 АНТОНИНА
 25.X 1907 – 13.IX 1974
 от мужа

¹⁴ В слове *MY* русская буква *Y* вместо польского *U*, в слове *DZIECI* русское и вместо польского *I*.

и

TU SPOCZYWA
ADOLF
JANKIEWICZ
1898–1943

†
KRUKOWSKI
BRONISŁAW
1934 [?]-1991 [?]

и рядом на другой могиле старообрядческий крест и надпись:

Круковская
Мария Филаретовна
1908 [?]-1982 [?]

3. Надписи на русском и латышском языках на соседних могилах:

†
Чернявская Полина Кириловна
[?] 1981

Š.† P.
Čerņavskis
Rimāns
[?]

Краслава:

1. Польская и русская надписи на соседствующих могилах:

JAKUBOWICZ
LUCIJA 1935 PAWEŁ 1931–1997

и

†
ЯКУБОВИЧ
ЕВГЕНИЙ ПАВЛОВИЧ
1968 г 3.01 – 1983 г 12.07
О СУДЬБА ТАКАЯ, ЧТО ТЫ НАТВОРИЛА /
ДОРОГОЕ СЕРДЦЕ ВОЛНАМИ ЗАКРЫЛА /
ОТ ОТЦА, МАТЕРИ И БРАТА

2. Пример инскрипции на трёх языках (текст на польском, с использованием некоторых латышских букв, и на русском):

†
Tu spoczywa
MAŚKIEVIĆI
PIOTR 1916–1997
ANELE 1917

и

МАЦКЕВИЧ
ГЕНРИХ / МИХАЙЛОВИЧ
1907–1995
ЯДВИГА / ИВАНОВНА
1908–1991
WIECZNY ODPOCZYNEK RACZ IM DAĆ PANIE

- 3) Польская и латышская надписи на соседствующих могилах:

s†p
MAGDALENA
TRACZUM

Рядом могила с такой же фамилией с инскрипцией на латышском языке:

PĒTERIS TRACŪMS 1884 6.VII – 1973 5.V
KONSTANCE TRACŪMA 1894–1987

Языковая характеристика надгробных надписей

Польский язык в Латгалии является частью польского северовосточного диалекта, который функционировал с давних времён на восточных землях Речи Посполитой обоих народов, т. е. на территории сегодняшней Беларуси, Литвы и юго-восточной

Латвии, где бок о бок проживали поляки, белорусы, русские, литовцы, латыши и другие. В таких многонациональных, многокультурных и многоконфессиональных сообществах всегда наблюдается взаимодействие языков и культур, что отражено, в частности, во внешнем виде кладбищ – в оформлении могил, в могильных надписях.

Графические и орфографические особенности надписей

Уже предварительный анализ надгробных надписей в Краславе и Резекне показывает масштаб взаимодействия функционирующих там языков. Это особенно заметно в графике и орфографии. Как уже упоминалось, надписи на польском языке соседствуют с таковыми на русском и латышском языках. Их графическая форма разнообразна – отмечаем здесь сочетание латинской графики и кириллицы, смешение букв польского и латышского алфавитов (*w* : *v*, *cz* : *č*, *sz* : *š*), отсутствие польских диакритических знаков (*l* вместо *ł*, *e* вместо *ę*, *a* вместо *ą*). Впрочем, в случае *l* трудно судить, действительно ли это просто отсутствие поперечной черточки или незнание гравировщиком польского языка, ведь, как правило, в латышском и русском языках буква *l* является графическим обозначением согласного *l*, ср. *Waclaw* : *Waclaw*, *Błażewicz* : *Błażewicz*, *Lowczinowski* : *Lowczynowski*, *Poplawski* : *Popławski*. Подобные примеры отметила Г. Карась на Ковенщине (Karaś 2010: 73).

Примеры использования буквы *v* вместо *w*: *Novicka* : *Nowicki* (Краслава); *Bronislava*, *Kvesko*, *Kvjatkovski* (Резекне).

В единичных случаях наблюдаем избыток диакритических знаков *WŁAŻEWIŃCZ*, *ZAWYŃSZA*.

Заметно также, особенно в послевоенных надгробных надписях, влияние графики и орфографии русского и латышского языков. Оно состоит в следующем:

1. Смешивание заглавных и маленьких букв польского и русского алфавитов в написании фамилии *SWIKIŃSKI* (год захоронения 1944), здесь вместо польского *n* видно русское *П* – эти буквы похожи как в рукописной, так и в печатной версиях. По всей вероятности, эта фамилия могла звучать как *Świkliński* (Цвиклиньски). Буква *r* иногда заменяется русским *р* (*pacz* ‘соблаговоль’, *podzina* ‘семья’), *u* – *у* (*mu* ‘ему’), а также *k* и *к* – *Mikołaj Pawłowski*, *Rosicki Aleksandr*¹⁵.

¹⁵ В случае буквы *k* возможно влияние и латышского языка. Здесь также встречается русский вариант имени *Aleksander* – *Александр*.

2. Применение принципов латышского/русского правописания: *i* после твердых согласных (*ž* (ж), *cz* (ч)) – *žil* ‘жил’, *Grzibowski, Andrzej Družinski, rodzina Družinskih, otpocziwa* (Краслава), *Maciekivići Piotr, Anele* (Краслава) (Kozłowska-Doda 2000: 114).

3. Использование русского написания предлога *od* ‘от’ (*ot żony i dzieci* ‘от жены и детей’) и префикса *od-* ‘от-’ в словах *ot-pocziwa* (Краслава) и *otpoczynek* (см. также Karaś 2010: 73); в глаголе наблюдается соединение русского правописания и фонетики (мягкое *cz* (ч)) (ср. Kozłowska-Doda 2000: 115).

В инскриптах встречаются также орфографические ошибки: *rodzina Tszeciak* – должно быть *Trzeciak, Mihał* : *Michał, Arcihowski* : *Arcichowski* (или просто смешение польских *ch* и *h*).

Довольно распространено написание некоторых имен по правилам архаической польской орфографии (т. е. с *-j-*, *-ij-*: *Marja* : *Marija* : *Maryja, Marjan, Anastazija, Emilija, Eugenjusz* : *Eugeniusz, Lidija, Zofija, Stefania, Cypryjan, Lucija, Wiktoryja, Apolonija, Rozalija* (Краслава); такое написание может также объясняться влиянием русской и латышской орфографии (Kozłowska-Doda 2000: 114; Stelmaczonek 2002: 89; Karaś 2010: 73).

Северовосточные периферийные фонетические особенности инскриптов:

а) аканье (*o > a*): *Bagdanowicz Jan* : *Michał Bogdanowicz, Rasicka Weronika, Rasicki Józef* (Краслава) : *rodzina Rosickich* (Резекне), *Szymanowicz Jan, Stefania* : *Szymonowicz Pawlina* (ср. Kozłowska-Doda 2000: 114);

б) уканье (*o > u*): *Genowefa Tumasowna, Jugana*, подобное явление встречается и на Ковенщине (Karaś 2011: 103);

в) колебания *o* : *ó* – *Dunder Juzefa, córka Jozefa, Jozef, ciało Juzefa, pokuj jego duszy*, аналогичные примеры зарегистрировала Г. Карась на Виленщине и Я. Козловска-Дода в Беларуси (Kozłowska-Doda 2000: 114; Karaś 2011: 103);

г) редукция *e > y/i* и связанная с ней гипернормальность: *Czysław* (Чеслав), *Meczesław*¹⁶ (Мечислав) (здесь

¹⁶ В имени *Meczesław* (Мечислав) после буквы *M* нет *i*, так как произошло отождествление русского *e*, которое смягчает предыдущий согласный, с польским *e*; так же как и в слове *deci* ‘дети’ и в фамилии *Piotrowski – Petrowska* : *Pietrowski* : *Piotrowski* – вероятнее всего, каменщик при гравировании имел в виду русское *ё*, которое также смягчает предыдущий согласный, а в печати точки отсутствуют.

гипернормальность, должно быть *Mieczysław*), *Wirzbicka Julia*, *Hironim* (ср. Karaś 2010: 71);

д) артикуляция мягкого *l'*, которая является чертой польского северовосточного диалекта, возникшей под влиянием восточнославянских языков. Это нашло отражение в эпитафии на одной могиле в Резекне: *lios* 'судьба', *dliā* 'для';

е) колебания твёрдых и мягких согласных: *Lowczinowski* : *Lowczynowski*, *Władisław* : *Władysława*;

ж) депалатализация *ń* в фамилиях, заканчивающихся на *-ński*: *Szczawinski* : *Szczawiński*, *Swiklinski* (ср. Karaś 2010: 72);

з) колебания *u* : *w*: *Szymonowicz Pawlina* : *Stankiewicz Paulina* (ср. на Виленщине Маргуниакowa 2001: 244; Karaś 2011: 103).

Северовосточные периферийные грамматические особенности

На уровне грамматики польский язык инскриптов является почти всегда правильным. Можно перечислить всего лишь несколько своеобразных черт:

а) диалектная (или же моделированная по русскому образцу) форма фамилии супругов: *Daleckie* (вместо *Daleccy*) *Antoni i Łucja* наряду с литературными *Syprijan i Wiktorija Sochaczewscy*¹⁷ (ср. Маргуниакowa 2001: 244; Karaś 2011: 104);

б) сложная форма превосходной степени прилагательного *samy drogi* (ср. пол. *najdroższy*, русск. *самый дорогой*);

в) суффикс *-ej* вместо *-q* в творительном падеже ед. ч. сущ. *rodzina* 'семья' – *z rodziniej* (вместо *z rodziną*) – вероятно, под влиянием русского языка (ср. с *семьёй*).

Надгробные надписи в кладбищах Краславы и Резекне – это всего лишь небольшая часть материала польского языка в Латгалии, который должен быть изучен. Тем не менее их анализ позволяет сделать некоторые обобщения. Форма надгробия, применённая графическая система и содержание надписей свидетельствуют о сосуществовании нескольких культур, вероисповеданий и языков. Как уже упоминалось выше, могилы мало отличаются по форме. Отличительной особенностью является отсутствие символов,

¹⁷ Однако чаще всего фамилии супругов или нескольких лиц, покоившихся в одной могиле, имеют форму именительного падежа ед. числа мужского рода – *Butkiewicz Ignacy, Józefa; Jan i Aleksandra Arcichowski*, или же фамилия повторяется после имени мужа и жены – *Tu spoczywa snem wiecznym Mieczysław Piotrowski, Ludwika Piotrowska*.

соответствующих польским *S. P.*, в надписях на латышских могилах. В Беларуси, где преобладают русские инскрипции, и поляки-католики, и православные христиане используют акронимы з. † n. здесь покоится – здесь лежит реже с † n. святая память (Werenicz 2001: 175–176). Подтверждением влияния православной традиции являются (немногочисленные) довольно высокие металлические изгороди с острыми прутьями (в Беларуси и Литве они весьма распространены; ср. Maryniakowa 2001; Werenicz 2001: 171). Надписи в основном исполнены латинскими буквами. Но заметно влияние латышского языка, проявляющееся в смешении букв *w* и *v*, *l* и *l̄*. Однако встречаются и примеры инскрипции, в которых наблюдается смешение букв кириллицы и латинского алфавита (*k* и *κ*, *i* и *u*, *N* и *Π*) и перенос функции русского гласного *e* на польское *e* (*esteś*, *decy*). Так же как в Литве и Беларуси, в надгробных надписях в Резекне и Краславе проявляются фонетические и грамматические особенности польского периферийного северовосточного диалекта.

Библиография

- CSP 2011** – *Centrālā statistikas pārvalde. 2011. gada tautas skaitīšana – galvenie rādītāji. Pieejams tiešsaistē: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/2011gada-tautas-skaitisana-galvenie-raditaji-33608.html> [skatīts 06.05.2014].*
- Długosz 2010** – Długosz, Kazimierz. *Inskrypcje nagrobne w ujęciu językownawczym* (2. wyd. zmienione i poszerzone). Gorzów Wielkopolski: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, 2010.
- Doda 1997** – Doda, Jadwiga. *Moŭnyja asablivasci nadmagil'nyx nadpicaŭ belarуска-litoŭсkаgа sumеžžа. Vэsci Mižnаrоdnаj Akаdеmii vyvučеnnjа nacyjanal'nyx mеnšасеj*, (2). Minsk, 1997, 34–36.
- Frolak 2011** – Frolak, Ljubov'. *Semantika i struktura namogil'nix napisiv pravoslavnix nekropoliv pol's'ko-sxidnoslov'jans'kogo pogranicča. Nekropolie jako znak kultury pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego*. Red. F. Czyżewski, A. Dudek-Szumigaj, L. Frolak. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2011, 47–66.
- Gmina Krasław**. *Pieejams tiešsaistē: http://pl.wikipedia.org/wiki/Gmina_Krasław [skatīts 01.02.2014].*
- Karaś 2010** – Karaś, Halina. *Cmentarze na Litwie jako znak wielokulturowego dziedzictwa Wielkiego Księstwa Litewskiego. Językowe i kulturowe dziedzictwo Wielkiego Księstwa Litewskiego*. Red. J. Mędelсka,

- Z. Sawaniewska-Mochowa. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2010, 61–75.
- Karaś 2011** – Karaś, Halina. Uwagi o polskich inskrypcjach nagrobnych na Litwie. *Nekropolie jako znak kultury pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego*. Red. F. Czyżewski, A. Dudek-Szumigaj, L. Frolak. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2011, 93–105.
- Kozłowska-Doda 2000** – Kozłowska-Doda, Jadwiga. Język polski napisów cmentarnych z Białorusi środkowej (rejon dzierżyński). *Kontakty językowe polszczyzny na pograniczu wschodnim*. Red. E. Wolnicz-Pawłowska, W. Szulowska. Warszawa: Semper, 2000, 109–122.
- Maryniakowa 2001** – Maryniakowa, Irena. O języku inskrypcji nagrobnych na północnych Kresach. *Studia nad polszczyzną kresową*. T. 10. Red. J. Rieger. Warszawa: Semper, 2011, 241–246.
- Polska szkoła*. Pieejams tiešsaistē: <http://www.polska-szkola.pl/mod/data/view.php?id=16&rid=710> [skatīts 03.02.2014].
- Staltmane 1981** – Staltmane V[elta]. *Latyšskaja antroponimija: familii*. Otv. red. A. V. Superanskaja. Moskva: Nauka.
- Stelmaczonek 2002** – Stelmaczonek, Anna. Język polski napisów cmentarnych w parafii dryświackiej koło Brasławia. *Język mniejszości w otoczeniu obcym*. Red. J. Rieger. Warszawa: Semper, 2002, 87–92.
- Syrnicka 2001** – Syrnicka, Krystyna. *Polska epigrafika nagrobna na Wileńszczyźnie: tradycja i współczesność*. Wilno-Lublin: Fundacja Pomocy Szkołom Polskim na Wschodzie im. Tadeusza Goniewicza, 2001.
- VVK 2003** – Valsts valodas komisija. *Latviešu valoda, valodas Latvijā*. Rīga: Tapals, 2003.
- Werenicz 2001** – Werenicz, Wiaczesław. Napisy nagrobne z Kojdanowskiego jako świadectwo stosunków etnicznych, społecznych i wyznaniowych na środkowej Białorusi. *Język i kultura białoruska w kontakcie z sąsiadami: studia poświęcone Antoninie Obrębskiej-Jabłońskiej w stulecie urodzin*. Red. E. Smułkowa, A. Engelking. Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2001, 169–186.
- Zawisza 2013** – Zawisza, Robert. Odczytanie cmentarza. Współczesne inskrypcje nagrobkowe w okolicach Dyneburga na Łotwie jako inspiracja do badań nad kulturą pogranicza. *Niematerialne dziedzictwo kulturowe: źródła – wartości – ochrona*. Red. J. Adamowski, K. Smyk. Lublin-Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej; Narodowy Instytut Dziedzictwa, 2013, 251–263.

Jūlija GABRANOVA

BALTKRIEVU VALODA 20.–21. GADSIMTA LATVIJĀ: VALODAS KONTAKTU ASPEKTS

Belarusian Language in Latvia in the 20th and 21st Centuries: Linguistic Contacts

Summary

Latvian Belarusians are one of the most long-standing minorities in Latvia. The status of a national minority was granted to Belarusians in 1920, during Latvia's first period of independence. At that time, first newspapers in Belarusian were published, Belarusian schools and gymnasiums were opened, and cultural events were organized to develop Belarusian language in Latvia. Cultural activities were partially discontinued in mid-1930s due to the change of government and language policy. Cultural activities of Belarusians in Latvia were resumed at the end of the 1980s when Belarusians established the cultural community *Сьвітанак (Dawn)*.

Nowadays Belarusian language is mainly spoken by the older generation, the middle and youngest generations communicate in Latvian and Russian which hold a higher status.

At work, Belarusians use Latvian and Russian. Belarusian is heard only at school or in Belarusian communities as well as at the Daugavpils University. A monthly Belarusian newspaper *Прамень* is published in Riga containing also texts in Russian (intended for Russian speaking Belarusians). Once a month Belarusian language can be heard also over the radio station *Doma laukums*, while in the city of Daugavpils over a period of 10 years (1994–2004) a page in Belarusian language was printed in the newspaper *Latgales Laiks* every month.

As it was impossible to learn the language until the 1990s, the middle and the youngest generation of Latvian Belarusians have a poor knowledge of Belarusian. During the academic year 2013/2014 interviews and tests were performed in the Belarusian secondary school to assess the sociolinguistic situation of Belarusian language among the Belarusian secondary school students. The analysis of surveys and interference allows to conclude that the youngest generation of Belarusians in Latvia have a poor knowledge of Belarusian. This, however, does not prevent some Belarusians from believing they are part of Belarusian people.

It can be established that Belarusian is of low importance in Latvia, and there are no features that would allow to speak about it as a full-fledged minority language. In comparison to the situation of Belarusian language in Latvia in the beginning of the 20th century, it can be concluded that Belarusian was used more at that time. At present, Belarusian in Latvia is artificially maintained owing to the activities of Belarusian communities and Belarusian secondary school. In future it is possible to research Belarusian dialects in the border area of Latvia, Belarusian language in the Belarusian secondary school or in Belarusian press. However, the role of Belarusian language nowadays is generally decreasing. There are relatively few studies on Belarusian and Latvian language contacts in Latvian linguistics.

Ievads

Latvijas Republikas nodibināšana kļuva par nozīmīgu pavērsieni visām Latvijā dzīvojošajām etniskajām grupām, to skaitā baltkrieviem, jo tajā laikā sākās cittautiešu etnisko grupu pārtapšana par minoritātēm (Apine 2007: 19). 1918. gada 17. novembrī Latvijas Tautas Padomes politiskajā platformā tika iekļauta nodaļa “Cittautiešu tiesības”, kurā bija noteikts, ka “Nacionālo grupu kulturālās un nacionālās tiesības nodrošināmas pamata likumos” (Dribins 2007: 322). 1919. gadā Tautas Padome pieņēma vairākus likumus, kuros tika atrunātas mazākumtautību tiesības: 1919. gada 23. augusta Pilsonības likumā, 1919. gada 8. decembra “Likumā par Latvijas izglītības iestādēm” un “Likumā par mazākuma tautību skolu iekārtu Latvijā” (Apine 2007: 20). Tādējādi šīs nostādnes noteica 1918. gada 18. novembrī nodibinātās neatkarīgās Latvijas Republikas etnopolitiku.

Baltkrievu valoda latviešu valodniecībā ir pētīta maz, galvenokārt areālā aspektā, kā arī šī tēma skarta pētījumos par slāvismiem latviešu valodā (Ēndzelin 1911; Laumane 1977; Reķēna 2008; Semenova 1994; Koškins 2003; Koškins 2005)¹, savukārt

¹ Piemēram: Ēndzelin, Janis. *Slavjano-baltijskie ètjudy. Har'kov: Zil'berberg, 1911; Laumane, Benita. Leksičeskij material dialektologičeskogo atlasa latyšskogo jazyka, otražajušij latyšsko-russko-belorusko-pol'skie kontakty. Kontakty latyšskogo jazyka*. Rīga: Izdatel'stvo “Zinatne”, 1977, 48.–95; Reķēna, Antoņina. Slāvismi Latgales dienvidu izlokšņu ēdienu leksikā. *Raksti valodniecībā*. I daļa. Liepāja: Liepājas Universitāte, 2008, 211.–245; Reķēna, Antoņina. Slāvismi Latgales dienvidu izlokšņu ēdienu leksikā. *Raksti valodniecībā*. I daļa. Liepāja: Liepājas Universitāte, 2008, 211.–245.; Semenova, Marija. *Sopostavitel'naja grammatika latyšskogo i russkogo jazykov*. Rīga, 1994; Koškins, Igors. Vārds *prāva* kā slāvisms latviešu valodā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 7. Liepāja: LiePA, 2003, 77.–81.; Koškins, Igors. Senākā posma slāvismi (rusismi) latviešu valodā: *mētelis. Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 9. Liepāja: LiePA, 2005, 54.–59.

baltkrievu un latviešu kontaktus ir pētījuši dažādi zinātnieki dažādos laika posmos².

Jāsecina, ka saistībā ar baltkrievu valodas pētījumiem Latvijā nav pievērsta uzmanība vairākiem aspektiem, proti: līdz šim nav pētīta 20. gadsimta sākuma un mūsdienu baltkrievu preses valodas specifika un nav analizēti aizguvumi, kuri varēja rasties valodu kontaktu rezultātā; nav pētīta baltkrievu valodas loma mūsdienu bilingvālās izglītības sistēmā kontaktlingvistikas skatījumā, līdz ar to šā raksta **mērķis** ir iezīmēt šo jautājumu problemātiku.

Baltkrievu valoda Latvijā 20. gadsimta sākumā

20. gadsimta pirmajā pusē Latvijā notika baltkrievu kultūras uzplaukums, kas bija saistīts ar minoritātes valodas statusa piešķiršanu baltkrievu valodai un valdības veicinātajām mazākumtautības izglītības iespējām baltkrievu valodā (Krāslavas rajona skolu vēsture 1997: 24). Vēl pirms neatkarības pasludināšanas 1918. gada 4. janvārī tika izdots Iskolata dekrēts par latviešu valodas lietošanu Latvijas iestādēs, pēc kura “cittautu valodām tiek dotas līdzīgas tiesības kā latviešu valodai visur tur, kur tas izrādās par nepieciešamu” (Dekrēts 1918).

Šo periodu savos pētījumos aprakstīja citu humanitāro zinātņu zinātnieki, piemēram, Ēriks Jēkabsons (Ekabsons 2001), Ilga Apine (Apine 1995) un Vladislavs Volkovs (Apine, Volkovs 1998). Līdz šim nebija pētījumu par baltkrievu valodas preses valodu kontaktlingvistikas skatījumā (Gabranova 2014). Tomēr, tā kā periodiskie izdevumi parasti atspoguļo dzīves realitātes, tie var nodot informāciju arī par valodu kontaktiem, līdz ar to tos var uzskatīt par svarīgiem kontaktlingvistikas avotiem.

20. gadsimta pirmajā pusē Latvijā tika izdoti vairāki preses izdevumi (piemēram, *На чужыне*³, *Голас беларуса*⁴, *Беларуская школа ў Латвіі*⁵, *Гаспадар*⁶, *Беларускае жыццё*⁷, *Школа і жыццё*⁸, *Праца*⁹

² Baltkrievu un latviešu kultūrkontaktus pētījuši sociologi, vēsturnieki un valodnieki: Konstantīns Jezovītovs (Jezovītovs 1923), Vilberts Krasnais (Krasnais 1938), Vjačeslavs Ivanovs un Vladimirs Toporovs (Ivanov, Toporov 1958), Ilga Apine (Apine 1995), Vladislavs Volkovs (Apine, Volkovs 1998), Ēriks Jēkabsons (Ekabsons 2001), Vjačka Celešs (Celešs 2004), Valenīns Sedovs (Sedovs 2004), Antra Kļavinska (Kļavinska 2008) u. c.

³ “Svešā Zeme”.

⁴ “Baltkrieva Balss”.

⁵ “Baltkrievu Skola Latvijā”.

⁶ “Saimnieks”.

⁷ “Baltkrievu Dzīve”.

⁸ “Skola un Dzīve”.

⁹ “Darbs”.

u. c.), kuru mērķis bija izglītēt vietējos baltkrievis, veicināt tautiskās pašapziņas celšanos, kā arī attīstīt baltkrievu valodu.

Rakstos baltkrievu un krievu valodā lielākoties tika izmantota kirilicas rakstīšanas sistēma, bet dažos gadījumos kopā ar kirilicu tika lietota arī latīņu rakstības sistēma (*лацінка*), kas bija raksturīga tiem baltkrievu valodā izdotajiem izdevumiem, kas tika izdoti ārpus Baltkrievijas. Tāda rakstības sistēma tika lietota žurnālā *Беларускі календар*, piemēram, 1928. un 1937. gada numurā.

Bilingvālā sabiedrībā rodas interferenciālas valodu mijiedarbības problēmas, kas izpaužas kā divu kontaktējošu valodu normu pārkāpšana. Baltkrievu presē 20. gadsimta sākumā tika izmantoti latviešu valodas leksiskie pārcēlumi tajos rakstos, kuri informēja par dažādām Latvijas dzīves reālijām. Tie tika ievietoti baltkrievu vai krievu tekstā oriģinālnosaukumā, t. i., latviešu valodā, piemēram, izmantojot apostrofu baltkrievu valodas ģenitīva formas atveidē:

- *Індра, база degvin'a , мяла некалькі манапоек, а ў рэшыце рэшытаў і тракцір.*¹⁰ (Голас беларуса 1925, № 8)

Novēroti gadījumi, kad latviešu valodas leksiskie pārcēlumi tika izmantoti bez izmaiņām avotvalodā, rakstot nosaukumu latviešu valodā nominatīvā:

- *Выдрукаваць у “Valdības Vēstnesis”.*¹¹ (Голас беларуса 1925, № 6)

Dažos gadījumos tika lietotas frāzes bez tulkojuma:

- *Для аднаго з гэтых грамадзян ужо дабіліся высылкі. Lai dzīvo degvīns! Цяперака рэшыта грамадзян байцця ваяваць за цывяразасць.*¹² (Голас беларуса 1925, №8)

Tomēr lielākoties pārcēlumi no latviešu valodas tika atspoguļoti ar tulkojumu baltkrievu valodā un iekavās:

- *Ён велічава выцягнуў з кішэня бутэльку “degvina” (гарэлкі) і паставіў на стол.*¹³ (Голас беларуса 1925, № 3)

Minētie piemēri apliecina, ka 20. gadsimta sākumā baltkrievu preses valodā tika iekļauti leksiskie pārcēlumi no latviešu valodas ar tulkojumu baltkrievu valodā vai bez.

¹⁰ “Indrai, degvīna bāzei, bija dažas monopoles un bārs”.

¹¹ “Publicēt “Valdības Vēstnesis””.

¹² “Viens pilsonis jau tika izraidīts. Lai dzīvo degvīns! Tagad pārējie pilsoņi baidās cīnīties par atturību”.

¹³ “Viņš demonstratīvi izņēma no mēteļa degvīna pudeli un nolika uz galda”.

Baltkrievu valoda Latvijā 21. gadsimtā

Mūsdienās Latvijā dzīvo ap 70 000 baltkrievu (CSB 2014). Latvijā ir reģistrētas 15 baltkrievu kopienas (Rīgā, Jelgavā, Ventspilī, Liepājā, Daugavpilī, Ludzā, Jēkabpilī, Krāslavā, Zilupē). Rīgā ir vienīgā baltkrievu pamatskola. Baltkrievu valoda Latvijā tiek izmantota Rīgas Jankas Kupalas Baltkrievu pamatskolā; Daugavpils Universitātē; baltkrievu kopienās; avīzē *Промень*, agrāk (līdz 2004. gadam) avīzes “Latgales Laiks” (krievu versijā *Латгалес Лайкс*) pielikumā *Беларус Латгалии*, radiokanālā “Doma laukums”, krievu skolā Krāslavā var apgūt baltkrievu valodu centrā *Материнская культура*.¹⁴

Latviešu valodas valsts valodas statusu reglamentē Latvijas Republikas Satversmes 4. pants¹⁵ un Valsts valodas likuma¹⁶ 3. pants, un tā 1. pants reglamentē mazākumtautību pārstāvju iekļaušanos Latvijas sabiedrībā, ievērojot viņu tiesības lietot dzimto valodu vai citas valodas. Baltkrievu valodai (kā arī citām Latvijas minoritāšu valodām) saskaņā ar Valsts valodas likuma 5. pantu ir noteikts svešvalodas statuss (Valsts valodas likums 2000).

2010. gadā Latvijas baltkrievu savienība (*Саюз беларусаў Латвіі*) izdeva pirmo baltkrievu-latviešu un latviešu-baltkrievu vārdnīcu (BLV 2010). Šo vārdnīcu 90. gados sastādīja latviešu valodniece un folkloriste, filoloģijas doktore Mirdza Ābola. Pēc M. Ābolas nāves manuskripta sagatavošanu drukai un vārdnīcas redakciju veica Baltkrievijas Nacionālās zinātņu akadēmijas Jakuba Kolasa un Jankas Kupalas Valodas un literatūras institūtā tā direktora A. A. Lukašņeca vadībā.

Vārdnīcā ir ap 40 000 pamatvārdus, tie galvenokārt ataino mūsdienu latviešu un baltkrievu literāro valodu. Vārdnīca atspoguļo baltkrievu un latviešu valodas vispārlietojamo leksiku un frazeoloģiju, tradicionālo leksiku, populārzinātnisko leksiku, zinātniski tehnisko terminoloģiju. Tajā sniegti novecojušie vārdi, folklorismi, kā arī plaši izmantota sarunvalodas leksika (Gabranova 2013).

Pēdējā laikā nozīmīgākie darbi baltkrievu valodas pētīšanas areālajā aspektā pieder poļu valodniekam Miroslavam Jankovjakam (*Mirosław Jankowiak*), kurš veicis vairākus pētījumus par baltkrievu

¹⁴ “Mātes kultūra”.

¹⁵ Latvijas Republikas Satversme. Valsts valodas politika. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=57980> [skatīts 10.02.2015].

¹⁶ Valsts valodas likums. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=14740> [skatīts 10.02.2015].

valodu un tās dialektiem gan Latvijas, gan Krievijas pierobežā. Par baltkrieviem Latvijā apkopota informācija grāmatā *Беларускае замежжа* (Беларускае замежжа 2010), vārdnīcā *Слоўнік Беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча* (Sloŭnik 1982) ir ietverts pētījums un materiāls par Latviju.

Atsaucoties uz M. Jankovjaka baltkrievu valodas pētījumiem Latvijā, var konstatēt, ka Latvijas baltkrievi baltkrievu valodu izmanto reti, baltkrievu dialekti sastopami Latgalē un tos lieto vecākā paaudze, latviešu valodu izmanto vidējā un jaunākā paaudze, savukārt krievu valodu – visi baltkrievi (Jankowiak 2009; Jankovjak 2010: 306). Ģimenē baltkrievu valoda tiek lietota reti (pilsētās), baltkrievu dialektus izmanto vecākā paaudze un Latgalē, latviešu valodu lieto tikai jauktajās ģimenēs, krievu valodu – vidējā un jaunākā baltkrievu paaudze. Darbā baltkrievi izmanto latviešu un krievu valodas zināšanas, baltkrievu skolā – baltkrievu, latviešu un krievu valodu (Jankovjak 2010: 307).

Tāpat M. Jankovjaks konstatēja, ka Latgales baltkrievu valodas teritoriālais variants ir līdzīgs krievu valodai (Jankovjak 2010a: 398). Piemēram, runājot par Krāslavas rajona baltkrievu valodu, pētnieks secināja, ka to ļoti iespaidoja rusifikācija un vietējie iedzīvotāji savā baltkrievu valodas teritoriālajā variantā lieto krievu vārdus, piemēram: *абмануць* – latv. ‘apmānīt’, *акцябрь* – latv. ‘oktobris’, *апрэль* – latv. ‘aprīlis’, *страна* – latv. ‘valsts’, *спасіба* – latv. ‘paldies’ u. c. Pētnieks vietējo baltkrievu runā bija konstatējis arī latviešu vārdus, piemēram: *балткрэус* – latv. ‘baltkrievs’, *Ліга* – latv. ‘Līgo’, *пагаст/пагост* – latv. ‘pagasts’, *сева* – latv. ‘sieva’ u. c. (Jankovjak 2010a: 401). M. Jankovjaks norādījis, ka šā rajona baltkrievu valoda mūsdienās vairāk līdzīga krievu valodai. Arī latviešu pētniece Antra Kļavinska 2008. gadā ir veikusi pētījumu “Etnolingvistiskā situācija Krāslavas rajona Indras pagastā” par etnogrāfisko situāciju Krāslavas rajona Indras pagastā, lai noskaidrotu tā iedzīvotāju etnisko pašidentifikāciju un valodu prasmi, un secināja, ka Indras pagastā dominējošais etnoss – baltkrievi – to lielākajā daļā atzīst sevi par krieviem un pagastā dominē krievu valoda (Kļavinska 2008: 144).

1) Baltkrievu valoda Latvijā mūsdienu izglītības aspektā

Mūsdienu mazākumtautību skolas nodrošina bilingvālās izglītības iespēju. Šādu skolu audzēkņiem papildus valsts valodas mācībām tiek nodrošinātas mācības dzimtajā valodā. Jankas Kupalas Rīgas Baltkrievu pamatskolā mācības notiek latviešu, baltkrievu un krievu

valodā, kā arī tiek mācīta angļu valoda. Šī mācību iestāde atšķiras no citām minoritāšu skolām, jo Baltkrievijā pastāv divas valsts valodas: gan baltkrievu, gan krievu. Tāpēc, dodoties mācīties uz Baltkrieviju, ir nepieciešamas abu valodu zināšanas akadēmiskā līmenī. Vai arī – skolēni, pabeidzot skolu, bez grūtībām var tālāk mācīties latviešu skolās, jo pašlaik latviešu valodu mazākumtautību skolās var apgūt augstā līmenī (Poriņa 2009: 11). Par šo kontaktlingvistikas aspektu nav veikti pētījumi (Gabranava 2014).

2013. gadā baltkrievu skolā notika anketēšana, lai noskaidrotu baltkrievu valodas sociolingvistisko situāciju skolēnu vidū, kā arī lai uzzinātu, kādas valodas bilingvāli skolēni lieto atšķirīgās funkcijās (sk. Gabranava 2014).

Balstoties uz aptaujas rezultātiem, piederību baltkrievu tautībai norādīja 29% bērnu, krievu – 41%, latviešu – 26%. Uz jautājumu, vai baltkrievu valoda ir dzimtā valoda, apstiprinoši atbildēja 15% skolēnu, noliedzoši – 85%. Tādējādi var secināt, ka skolēni nezina, kā sevi identificēt. Termins *dzimtā valoda* ir traktējams kā “valoda, ko iemācās no dzimšanas; valoda, kurā ar bērnu runā vecāki, nododot dzimtas valodu nākamajai paaudzei. Parasti tā ir pirmā valoda, kuru apgūst agrā bērnībā mājās, ģimenē un kuru indivīds prot vislabāk. Cilvēkam var būt divas dzimtas valodas” (VPSV 2007: 100). Tādējādi var izteikt pieņēmumu: tā kā skolēnu ģimenes galvenokārt ir jauktās, viņiem ir problemātiski noteikt piederību konkrētai tautībai.

Kā draugu saziņas valodu 48% norādīja krievu valodu, krievu, baltkrievu un latviešu valodu – 26%, krievu un latviešu valodu – 15%, krievu un baltkrievu – 11%. Aptaujas ietvaros notika baltkrievu valodas zināšanu pārbaude, kuras laikā skolēnu baltkrievu valodā tika atklāti vairāki aizguvumi, galvenokārt no krievu valodas. Piemēram, gandrīz visi respondenti lieto vārdu *Рожаство*, kas ir līdzīgs krievu vārdam *Рождество* – latv. ‘Ziemassvētki’, bet mūsdienu literārajā baltkrievu valodā tiek lietots vārds *Каляды* (BLV 2010: 122). Dažos gadījumos novērots, ka tiek jauktas valodu gramatiskās sistēmas un baltkrievu valodā raksta pēc krievu valodas gramatiskajiem likumiem, piemēram, baltkrievu vārdam pievieno krievu valodas galotnes:

- *цікавый* – sal. baltkr. ‘цікавы’ (BLV 2010: 291), latv. ‘interesants’.

Šo vārdu raksta ar krievu valodas īpašības vārda vīriešu dzimtes vienskaitļa formu ar galotni *-ый*: *цікавый*, savukārt baltkrievu īpašības vārda forma vīriešu dzimtē ir reducēta, t. i., *цікавы*.

Testa laikā konstatēts, ka dažos piemēros skolēni bieži lieto nevis speciālo baltkrievu burtu ‘ў’, bet krievu burtu ‘в’, kas apzīmē labiodentālo līdzskani ‘в’:

- *назовник* – sal. baltkr. ‘назоўнік’ (BLV 2010: 180), latv. ‘lietvārds’ (BLV 2010: 180);
- *крыўда* – sal. baltkr. ‘крыўда’ (TSBM 1978: 2, 743), latv. ‘pārīdarījums’, ‘pārestība’, ‘aizskārums’, ‘aizvainojums’ (BLV 2010: 146–147).

Šie dati ļauj secināt, ka Latvijas baltkrievu jaunākā paaudze vāji pārzina baltkrievu valodu, bet ne visi aptaujātie uzskata baltkrievu valodas zināšanas par piederības kritēriju baltkrievu tautībai. Perspektīvā arī turpmāk var veikt pētījumus baltkrievu pamatskolā skolēnu vidū kontaktlingvistikas aspektā. Šā brīža rezultāti liecina, ka skolēnu jeb baltkrievu tautības pārstāvju jaunākās paaudzes baltkrievu valoda līdzinās krievu valodai.

2) Baltkrievu valoda Latvijas baltkrievu presē

Valodu kontakti atspoguļojami arī mūsdienu preses valodā. Mūsdienu baltkrievu un latviešu kontaktus var vērot Latvijas periodiskajos izdevumos baltkrievu valodā. Jāpiemin, ka salīdzinājumā ar 20. gadsimta sākumā Latvijā publicētajiem periodiskajiem izdevumiem baltkrievu valodā, kad tika izdotas vairākas avīzes baltkrievu valodā, šobrīd Latvijā tiek izdots viens vienīgs laikraksts, kas veltīts Latvijā dzīvojošajiem baltkrieviem, – *Прамень*, ko publicē baltkrievu savienība *Прамень*¹⁷. Arī šis baltkrievu un latviešu valodas kontaktu aspekts līdz šim nav pētīts latviešu valodniecībā (Gabranava 2014).

Laikraksts *Прамень* iznāk vienu reizi mēnesī ar tirāžu 1000 eksemplāri un tiek izplatīts starp Baltkrievu kopienas *Прамень* biedrības locekļiem, tas netiek pārdots. Laikrakstā tiek publicēti arī raksti krievu valodā, jo Baltkrievijā ir divas oficiālās valodas – baltkrievu un krievu.

Iepriekšējos gados Daugavpils avīzē “Latgales Laiks” (krievu versijā *Латгалес Лайкс*) reizi mēnesī tika drukāta lappuse baltkrievu valodā ar nosaukumu *Беларус Латгаліі*¹⁸, kuras saturu veidoja Daugavpils Baltkrievu kopienas *Уздым* darbinieki (piemēram, T. Bučele, G. Santocka, Z. Siliņa, S. Valodzjka u. c.). Lapa baltkrievu valodā iznāca laikposmā no 1995. līdz 2004. gadam, kopā publicētas 45 lapas.

¹⁷ “Sija”.

¹⁸ “Latgales baltkrievs”.

Jāsecina, ka laikrakstā *Прамень* rakstu baltkrievu valodā ir vairāk un tie pārsvarā tiek veltīti kultūras pasākumiem, bet daudzi politiska satura raksti tiek publicēti krievu valodā, jo Latvijas baltkrievi lielākoties ir pārkrievojušies.

Daudzos laikraksta rakstos baltkrievu valodā ir konstatēta latviešu valodas ietekme, piemēram, attiecībā uz Latvijas uzņēmumu un Latvijas partiju nosaukumiem.

Vislielākais skaits latviešu leksisko pārcēlumu baltkrievu presē tiek izmantoti rakstos, kuri informē par ekonomiskās, sabiedriskās un kultūras dzīves notikumiem. Pie šādām leksikas vienībām ir pieskaitāmi uzņēmumu, organizāciju un iestāžu nosaukumi. Tie ir ievietoti baltkrievu vai krievu tekstā oriģinālnosaukumā, t. i., latviešu valodā, piemēram:

- *SIA “Stūre-V”* (Прамень 2012, № 2),
- *SIA “Пігучиємс”* (Прамень 2012, № 2),
- *“Bērziņi”* (Прамень 2012, № 2).

Nomināciju nosaukumi latviešu valodā ir parādīti divējādi – gan ar latviešu grafikas, gan ar baltkrievu transliterācijas palīdzību:

- *“Лайна”* (Прамень 2012, № 2),
- *“Юрас акментыні”* (Прамень 2012, № 2),
- *“Латвіяс дзелцельш”* (Прамень 2011, № 1),
- *“Льгюцьємс”* (Прамень 2011, № 1),
- *“Лієная металургс”* (Прамень 2011, № 1).

Dažreiz pārcēlums tiek tulkots krievu valodā, turklāt saglabājot uzņēmējdarbības veida nosaukumu latviešu valodā (AS – Akciju sabiedrība), bet krievu valodā jābūt *Акционерное общество* vai *АО*:

- *AS “Вентспилскский торговый порт”* (Прамень 2011/2012, № 6/1).

Minētie piemēri rāda, ka uzņēmumu, organizāciju, iestāžu u. c. nosaukumi tiek likti pēdīnās nekonsekventi vai vispār netiek atzīmēti ar pēdīnām un autori necenšas atveidot tos valodā, kurā raksts tiek rakstīts, acīmredzot tāpēc, ka visi lasītāji zina un lieto šos nosaukumus.

Novērots, ka arī ielu nosaukumos baltkrievu valodā tiek lietota latviešu valodas konstrukcija: avīzes “Latgales Laiks” pielikumā *Беларус Латгаліі* (Латгалес Лайкс 2000, № 15, 6) vērojama viena mikrotoponīma – ielas nosaukuma rakstīšana latviešu valodas gramatikas iespaidā: *вуліцы Варшавас*. Latviešu valodā ielas nosaukums jāraksta vispirms, pēc tam raksta vārdu *iela*. Gan baltkrievu, gan krievu valodā no sākuma jāmin vārds *iela*, pēc tam tās nosaukums. Raks-

ta autors pārveidoja ielas nosaukumu pēc baltkrievu modeļa, pirmo minot vārdu *iela* baltkrievu valodā, bet atstāja latvisko nosaukumu ģenitīva formā *Varšavas*, jo krievu un baltkrievu minoritāšu valodā ieviesušies daudzi aizguvumi no latviešu valodas. Kā norāda pētniece N. Malašonoka, aizvien vairāk letonismu parādās ne tikai sarunu valodā, bet arī masu saziņas līdzekļos, kuri ļoti precīzi atspoguļo valodu situāciju valstī. Dažos gadījumos aizguvumu vai pārcēlumu lietošanas cēloņi ir neizskaidrojami – tā var būt interference, bet var būt arī apziņāts stilistisks paņēmieni (Malašonoka 2012: 187–194).

Politisko partiju apzīmējumi, deputātu vārdi un uzvārdi, partiju nosaukumi tiek rakstīti latviešu valodā netulkojot, lai gan ir zināmi to tulkojumi krievu valodā (un tie tiek lietoti, piemēram, Latvijas krievu presē):

- *Nikolajs Kabanovs, SC, priekšsēdētājs; Artūrs Rubiks, SC, Aija Barča, ZZS; Imants Jānis Bekešs, PLL; Gaidis Bērziņš, VL-TB/LNNK (Прамень 2011, № 1).*

Jāsecina, ka mūsdienās baltkrievi Latvijā ir daudzvalodīgi, daudziem ir labas gan latviešu, gan krievu, gan poļu valodas zināšanas, līdz ar to baltkrievu presē var vērot interferenci, kas ir valodu kontaktu rezultāts.

Secinājumi

Iegūtie dati ļauj secināt, ka mūsdienās baltkrievu valodai Latvijā ir neliela nozīme. Salīdzinājumā ar mūsdienām situācija ar baltkrievu valodu 20. gadsimta sākumā Latvijā bija labāka, jo tajā laikā notika aktivitātes, kas bija orientētas uz baltkrievu valodas pastāvēšanu un attīstību Latvijā, tolaik baltkrievi vairāk lietoja savu dzimto valodu, darbojās daudzas izglītības iestādes, tika publicēti periodiskie izdevumi baltkrievu valodā (Gabranava 2014).

Mūsdienās par visprestižāko un izplatītāko saziņas valodu baltkrievu vidū tiek atzīta krievu valoda, par mājās biežāk lietojamo saziņas valodu – arī krievu valoda. To var secināt, ņemot vērā skolēnu vidū veiktās aptaujas rezultātus, kā arī citu valodnieku pētījumu rezultātus (Poriņa 2009; Jankowiak 2009; Jankovjak 2010; Jankovjak 2010a; Kļavinska 2008). Pētniece V. Poriņa (Poriņa 2009: 121) norāda, ka Latvijā baltkrievi pārsvarā ir pārkrievojušies; poļu valodnieks M. Jankovjaks secināja, ka baltkrievu valoda Latvijā vairāk līdzinās krievu valodai (Jankovjak 2010a: 398); pētnieces A. Kļavinskas (Kļavinska 2008: 144) secinājumi par baltkrievu valodu Latvijā liecina, ka baltkrievi Latvijā ikdienā vairāk lieto krievu valodu.

Galvenie ekstralingvistiskie faktori, kuri ietekmē baltkrievu valodas izmantošanas līmeni Latvijā mūsdienās, ir šādi: valsts valodas politika, demogrāfiskās izmaiņas – iedzīvotāju skaitliskā sastāva izmaiņas, migrācija, kā arī asimilācija. Tā kā līdz 90. gadiem nebija iespēju mācīties baltkrievu valodu, vidējā un jaunākā Latvijas baltkrievu paaudze vāji zina baltkrievu valodu.

Runājot par baltkrievu valodas teritoriālā varianta perspektīvu Latvijā, M. Jankovjaks norādīja: ņemot vērā, ka baltkrievi vienmēr ir bijuši slikti organizēti, ar zemu pašapziņu, Latvijā praktiski nav iespējams attīstīt baltkrievu valodu. Mūsdienās baltkrievu valodā runā tikai vecākā paaudze, vidējā un jaunākā paaudze saziņā lieto krievu un latviešu valodu, kuras ir daudz prestižākas (Jankovjak 2010: 309). Labākā situācijā, pēc pētnieka domām, ir baltkrievu dialekti, kuros runā Baltkrievijas pierobežā. Perspektīvā var pētīt baltkrievu valodas dialektus Latvijas pierobežā, baltkrievu valodu baltkrievu pamatskolā, baltkrievu presē, bet kopumā var secināt, ka baltkrievu valodas loma mūsdienās mazinās.

Tāpat var konstatēt, ka baltkrievu valoda Latvijā mākslīgi tiek uzturēta baltkrievu kopienās un baltkrievu pamatskolā. Iespējams, ka situāciju ietekmē tas, ka Baltkrievijā ir divas valsts valodas un vairāk tiek izmantota valoda, kuras lietošanu uzskata par prestižāko.

Secināms, ka latviešu valodniecībā ir samērā maz baltkrievu un latviešu valodas kontaktiem veļtū pētījumu.

Avoti

Беларус Латгаліі – laikraksta *Латгалес Лайкс* pielikums *Беларус Латгаліі* (2000, № 15).

Прамень – laikraksts *Прамень* (2011, Nr. 1; 2011, Nr. 3; 2011/2012, Nr. 6/1; 2012, Nr. 2).

Literatūra

Apine 1995 – Apine, Ilga. *Baltkrievi Latvijā*. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Filozofijas un socioloģijas institūts, 1995.

Apine, Volkovs 1998 – Apine, Ilga; Volkovs, Vladislavs. *Slāvi Latvijā: (etniskās vēstures apcerējums)*. Rīga: IU “Mācību apgāds”, 1998.

Apine 2007 – Apine, Ilga. *Baltkrievi Latvijā*. In: *Mazākumtautības Latvijā: vēsture un tagadne*. Sast. L. Dribins. Latvijas sabiedrības integrācijas

- lietās sekretariāts. Rīga: Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts, 2007, 190.–208.
- BLV** – *Baltkrievu-latviešu un latviešu-baltkrievu vārdnīca*. Rīga: Sajuz belarusaŭ Latvii, 2010.
- Belaruskae zamežža 2010** – *Belaruskae zamežža*. Sklad. N. A. Golubeva. Minsk: Belaruskaja Belaruskaja Ėhcyklapedyja imja Petručja Bpoŭki, 2010, 188.–203.
- Celešs 2004** – Celešs, Vjačka. *Baltkrievu saknes un integrācija Latvijā*. Pieejams Tiešsaistē: <http://politika.lv/article/baltkrievu-saknes-un-integracija-latvija> [skatīts 25.02.2015].
- CSB 2014** – *Centrālā statistikas biroja dati*. Pieejams tiešsaistē: <http://data.csb.gov.lv> [skatīts 10.02.2015].
- Dekrēts 1918** – *Iskolāta dekrēts par latviešu valodas lietošanu Latvijas iestādēs*. Pieejams tiešsaistē: <http://www.vvk.lv/index.php?sadala=135&id=170> [skatīts 10.02.2015].
- Dribins 2007** – Dribins, Leo. Latvijas etnisko minoritāšu vēstures hronoloģiskā secība. In: *Mazākumtautības Latvijā: vēsture un tagadne*. Sast. L. Dribins. Latvijas sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts. Rīga: Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts, 2007, 319.–325.
- Ekabsons 2001** – Ekabsons, Ērik. Kul'turnaja dejatel'nost' belorusov Latvii v 1918–1940 godah. Matēryjaly I Mižnarodnaj navukova – praktyčnaja kanferencyi Latvija – Belarus' djalog dvuh kul'tur. Ruga: Sajuz belarusaŭ Latvii, 76.–90.
- Ēndzelin 1911** – Ēndzelin, Janis. Slavjano-baltijskie ėtjudy. Har'kov: Zil'berberg, 1911.
- Gabranava 2014** – Gabranava, Julija. Belarusy i belaruskaja mova ū Latvii: agljad pytannja. Belaruskaja lingvistyka. Vyp. 73. Minsk: Belaruskaja navuka, 2014, 134.–141.
- Gabranova 2014** – Gabranova, Jūlija. Latviešu un baltkrievu lingvistiskie kontakti 20. gadsimta sākumā: pirmie periodiskie izdevumi baltkrievu valodā Latvijā. *Via Scientiarum* 2. rakstu krājums. Ventspils-Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 73.–83.
- Gabranova 2013** – Gabranova, Jūlija. Latviešu un baltkrievu lingvistiskie kontakti: pirmā baltkrievu-latviešu un latviešu-baltkrievu vārdnīca Latvijā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 17 (II). Liepāja: LiePA, 2013, 37.–43.
- Gabranova 2014** – Gabranova, Julija. Periodičeskie izdanija na beloruskom jazyke, izdannye v period Pervoj Latvijskoj Respubliki (1920–1930). Russkaja filologija. 25 Sbornik naučnyh rabot molodyh filologov. Tartu: Tartuskij universitet, 2014, 348.–357.
- Ivanov, Toporov 1958** – Ivanov, Vjačeslav; Toporov, Vladimir. K postanovke voprosa o drevnejših otnošenijah baltijskikh i slavjanskikh jazykov. Moskva: AN SSSR, 1958.

- Jankovjak 2010** – Jankovjak, Miraslau. Belaruskaja mova u Latvii: status, sfery vykarystannja, perspektyvy. Mae Afiny tut – nazbau ih Bandarami. PROFESOROWI Aleksandrowi Barszczewskiemu na 80-lecie. Warszawa, 2010, 301.–310.
- Jankovjak 2014** – Jankovjak, Miraslau. Belaruskija zapazyčanni u latyškaj move i latgal'ckh gavorkah. Belaruskaja lingvistyka. Vyp. 74, Minsk: Belaruskaja nauka, 2014, 10.–21.
- Jankowiak 2009** – Jankowiak, Mirosław. *Gwary białoruskie na Łotwie w rejonie Kraskawskim*. Studium Socjolingwistyczne Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, Fundacja Sławistyczna Warszawa, 2009.
- Jankovjak 2010a** – Jankovjak, Miraslau. Leksika belaruskamoūnyx žyhapoū Latgalii (na prykladze Kraslaŭskaga raēna). Polsko-białoruskie związki kulturowe literackie i językowe. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2010, 397.–406.
- Jezovītovs 1923** – Jezovītovs, Konstantīns. *Par baltkrieviem un lielkrieviem Latvijā*. Rīga: Izglītības ministrijas mēnešraksts, 1923.
- Kļavinska 2008** – Kļavinska, Antra. Etnolingvistiskā situācija Krāslavas rajona Indras pagastā. *Via Latgalica*. Rēzeknes Augstskolas Letonikas institūts: Humanitāro zinātņu žurnāls, 2008, 144.–150.
- Koškins 2003** – Koškins, Igors. Vārds *prāva* kā slāvisms latviešu valodā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 7. Liepāja: LiePA, 2003, 77.–81.
- Koškins 2005** – Koškins, Igors. Senākā posma slāvismi (rusismi) latviešu valodā: *mētelis*. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 9. Liepāja: LiePA, 2005, 54.–59.
- Krasnais 1938** – Krasnais, Vilberts. *Baltkrievi kā latviešu tautas zars*. Rīga: Latvju nacionālās jaunatnes savienības apgāds, 1938.
- Krāslavas rajona skolu vēsture 1997** – *Krāslavas rajona skolu vēsture*. Krāslavas rajona skolu valde, 1997.
- Latvijas Republikas Satversme. *Valsts valodas politika*. Pieejams tiešsaistē: <http://likumi.lv/doc.php?id=57980> [skatīts 10.02.2015].
- Laumane 1977** – Laumane, Benita. Leksičeskij material dialektologičesko go atlasa latyškogo jazyka, otrražajuščij latyško-russko-belorussko-pol'skie kontakty. Kontakty latyškogo jazyka. Rīga: Izdatel'stvo "Zinatne", 1977, 48.–95.
- Malašonoka 2012** – Malašonoka, Nataļja. Prazdniki i svjazannaja s nimi leksika v ruskoj presse Latvii. *VIA Scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums, I. Ventspils-Liepāja, 2012, 185.–196.
- Poriņa 2009** – Poriņa, Vineta. *Valsts valoda daudzvalodīgajā sabiedrībā. Individuālais un sociālais bilingvisms Latvijā*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2009.
- Reķēna 2008** – Reķēna, Antoņina. Slāvismi Latgales dienvidu izlokšņu ēdienu leksikā. *Raksti valodniecībā*. I daļa. Liepāja: Liepājas Universitāte, 2008, 211.–245.

- =====
- Sedovs 2004** – Sedovs, Valentīns. *Balti senatnē*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2004.
- Semenova 1994** – Semenova, Marija. *Sopostavitel'naja grammatika latyšskogo i russkogo jazykov*. Rīga, 1994.
- Sloūnik 1982** – Sloūnik belaruskih gavorak naūnočna-zahodnjaj Belarusi i jae pagraničča. U 5-ci tamah. Uklad. Ju. F. Mackevič, A. I. Grinaveckene, Ja. M. Ramanovič i inš.; rēd. Ju. F. Mackevič. Minsk: Navuka i tehnika, 1982, T. 1, 8.–19.
- TSBM 1978** – Tlumačal'ny sloūnik belaruskaj movy v 5 tomah. Minsk, 1977–1984. Minsk: BelCĒ, 1977–1984, T. 2, 743.
- Valsts valodas likums 2010** – *Valsts valodas likums*. Pieejams tiešsaiste: <http://likumi.lv/doc.php?id=14740> [skatīts 10.02.2015].
- VPSV 2007** – *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007.

Genovaitė KAČIUŠKIENĖ, Milda MIKALONYTĖ

ŠIAULIEČIŲ KALBINIS TAPATUMAS: ANKETINIS TYRIMAS

Linguistic Self-awareness of Representatives of Šiauliai City: Sociological Questionnaire Survey Research

Summary

“Lithuanian Contemporary Research into Geolinguistics: Point Network Optimization and Interactive Dissemination of Dialect Information” is a research project developed by the Institute of Lithuanian Language. Dialectologists of Šiauliai University are the project participants among others.

Šiauliai is located at the intersection of the two main Lithuanian dialects spoken by Highlanders and Samogitians accordingly representatives of the two dialects live in the city. The survey included 140 respondents.

Based on the survey research, it has been concluded that the population of Šiauliai city can point out the differences between the two varieties of the language, spoken and written, assigning the functions and activity scopes typical of each one of them. The spoken language is a language used to communicate with family, relatives, and neighbours; it is the native dialect. The written language is a language used in literature, print media, and correspondence; since it is not as spontaneous and lively, the standardized version, the standard Lithuanian language, is the best option.

An individual who speaks / uses a dialect is seen as socially engaging, respecting the native dialect and patriotically-minded person by the representatives of Šiauliai city.

Key words: Šiauliai city, Lithuanian, dialect, standard language, sociolinguistics, linguistic self-awareness.

1. Įvadinės pastabos

2010–2013 metais Lietuvoje buvo vykdomas Lietuvių kalbos instituto parengtas mokslinis projektas “Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida”, kurio metu 33 kvalifikuotų tyrėjų grupės rinko medžiagą 735 Lietuvos ir 15 užsienio punktų. Tyrimo metu buvo

surinkta apie 5000 valandų kontrolinių skaitmeninių garso įrašų, užpildyta per 4000 punktų ir pateikėjų anketų, ta tematika publikuota straipsnių¹, surengta konferencijų², skaityta mokslinių pranešimų Lietuvoje ir už jos ribų³, sudarytas naujas interaktyvus lietuvių tarmių žemėlapis (<http://www.tarmes.lt>), parengta kolektyvinė monografija “XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)” (Mikulėnienė et al. 2014) ir kt. Ir pasibaigus projektui, tiriamasis darbas, naudojantis projekto metodika, tęsiamas toliau. Ypač didelio susidomėjimo sulaukė sociolingvistinė pateikėjų anketa (arba 3 projekto dokumentas), skelbiama internetinėje erdvėje (<http://www.tarmes.lt>), taip pat mokslinėje literatūroje (Aliūkaitė et al. 2013: 64–67; Mikulėnienė et al. 2014: 381–384). Ja remiantis, yra atliekama daug sociolingvistinio pobūdžio tyrimų, humanitarinių specialybių studentams organizuojamos filologinės praktikos ir kt. (išsamiau žr. Mikalonytė 2014).

2. Tyrimo medžiaga ir tikslai

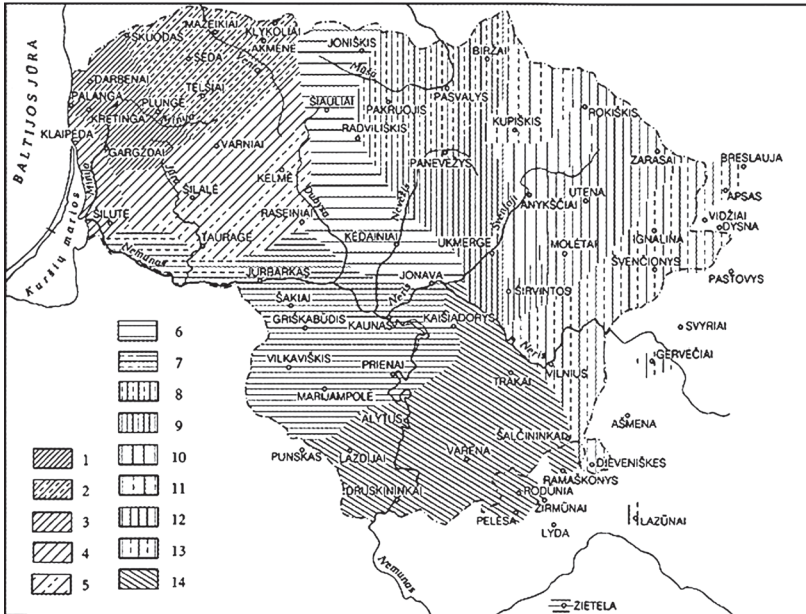
Straipsnio tikslas – remiantis minėtos sociolingvistinės pateikėjų anketos duomenimis, aptarti Šiaulių miesto ir jo apylinkių gyventojų (toliau – šiauliečių) kalbos kodų (tarminio ir bendrinės kalbos) vartoseną įvairiose gyvenimiškose situacijose ir jų kalbines nuostatas. Tyrimui panaudota 120 anketų, kurias užpildė trijų skirtingų kartų – 40 jaunesniosios (iki 30 m.), 40 vidurinėsios (31–49 m.) ir 40 vyriausiosios (50 m. ir vyresni) kartos pateikėjai, gyvenantys Šiauliuose ir Šiaulių miesto priegose⁴.

¹ Vienas pirmųjų gana detaliai projektą pristatantis Aliūkaitės straipsnis “Projektas “Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida”, paskelbtas 2011 m. *Respectus Philologicus* 20 (25) tome; daugiau informacijos žr. Available: http://www.tarmes.lt/index_menu.php?id=3.

² 2012 m. gruodžio 6–7 d. Kaune vyko bendra Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto ir Lietuvių kalbos instituto konferencija “Geolingvistikos ir sociolingvistikos polilogas XXI amžiuje”; 2013 m. gruodžio 5–6 d. Vilniuje vyko tarptautinė dalykinė konferencija “XXI amžiaus tarmių tyrimai: geolingvistinė ir sociolingvistinė perspektyvos”.

³ Keli pranešimai – Daivos Aliūkaitės, Astos Leskauskaitės, Violetos Meiliūnaitės, Danguolės Mikulėnienės – projekto tematika buvo skaityti VII Dialektologų ir geolingvistų kongrese Vienoje 2012 m. liepos 23–28 d.

⁴ Be M. Mikalonytės užpildytų anketų, straipsnyje naudotas ir Šiaulių universiteto studijų programos *Lietuvių filologija ir komunikacija* studentų V. Rakštutytės, M. Šimkutės, E. Valančiūtės filologinės praktikos metu surinkta medžiaga. Visoms joms nuoširdus ačiū. Panašus žvalgomas tyrimas buvo atliktas kaimiškuose Šiaulių regiono punktuose žr. (Kačiūškienė 2012).

Dabartinis tarmių skirstymas:

Šiaurės žemaičiai: 1 – kretingiškiečiai, 2 – telšiškiečiai;

Vakarų žemaičiai – 3;

Pietų žemaičiai: 4 – varniškiečiai, 5 – raseiniškiečiai;

Vakarų aukštaičiai: 6 – šiauliškiečiai, 7 – kauniškiečiai ir Klaipėdos krašto aukštaičiai;

Rytų aukštaičiai: 8 – panevėžiškiečiai, 9 – širvintiškiečiai, 10 – anykštėnai, 11 – kupiškėnai, 12 – uteniškiečiai, 13 – vilniškiečiai;

Pietų aukštaičiai – 14.

1 paveikslas. Lietuvių kalbos tarmių žemėlapis

Šiaulių miestas ir jo apylinkės priklauso vakarų aukštaičių šiauliškių patarbei, todėl čia būdingos ir bendrosios vakarų aukštaičių tarmės, ir specifinės šiauliškių ypatybės, tokios kaip kirčio atitraukimas, nekirciuotų ilgųjų balsių ar žodžio galo trumpinimas (Bacevičiūtė et al. 2004: 60–68). Nors Šiauliai yra ketvirtasis pagal dydį Lietuvos miestas, o miesto kalba gerokai skiriasi nuo aplinkinių vietovių tarmių, buvo įdomu pažiūrėti, kokios yra Šiaulių gyventojų kalbinės nuostatos. Tuo labiau, kad miestas yra įsikūręs dviejų didžiųjų lietuvių kalbos tarmių – aukštaičių ir žemaičių – paribyje. Svarbu ir tai, kad išsamesnių sociolingvistinių tyrinėjimų čia iki šiol ir nebuvo atlikta. Kad ir,

pavyzdžiui, tiriant Lietuvos didžiųjų miestų kalbą (Ramonienė et al. 2010), dėl nepaaiškinamų priežasčių Šiaulių miestas į projektą „Kalbų vartojimas ir tautinė tapatybė Lietuvos miestuose“ nebuvo įtrauktas. Didieji miestai ir jų kalba nebuvo įtraukti ir į projektą „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“. Tad mūsų pateikiamas tyrimas yra iš esmės naujas ir iš dalies užpildantis atsiradusią spragą.

Pateikėjo anketą sudarė 22 klausimai, skirti galimiems įvairių krypčių tyrimams, pavyzdžiui, tautinio tapatumo, sėslumo, kalbinės aplinkos, tarminio kalbėjimo, dialektų visavertiškumo ir pan. Kaip teigia anketos sudarytojos (Mikulėnienė et al. 2014: 58–60), rengiant anketą, buvo stengiamasi formuluoti klausimus taip, kad tyrimo metu iš esmės būtų nustatyta kalbinė aplinka, lemianti ryškiausio, mažiau ryškaus, menkai žymėto kodo atstovą. Taip pat, remiantis gautais atsakymais, numatyta galimybė sumodeliuoti prototipinio XXI a. tarminio kodo atstovo sociolingvistinį portretą, aptariant tarminio kodo vartojimo polinkius tam tikrose srityse. Kalbinės veiklos struktūravimas vartojimo sričių principu užtikrina galimybę gana tiksliai nustatyti tarminio kodo socialines ribas ir perspektyvas, o pateikėjo anketoje išskirtas kartos kintamasis teikia informaciją dėl kodo gyvybingumo.

Mus domino tie anketos klausimai, kurių atsakymai buvo susiję su respondentų kalbine savimone, t. y. bendrinės kalbos / tarmės vartoseną įvairiose situacijose, ir jų (respondentų) kalbinėmis nuostatomis.

Šiauliečių kalbos vartoseną buvo tiriama įvairiose gyvenimiškoje situacijose, formuluojant klausimus, *kokia yra bendravimo kalba šeimoje; viešumoje; su kaimynais* ir pan. Kiekvienas iš šių anketos klausimų buvo dar smulkiau detalizuojamas. Toks kalbinės veiklos struktūravimas vartojimo sričių principu padeda gana tiksliai nustatyti kalbos kodo (ypač tarminio) socialines ribas ir perspektyvas.

3. Šiaulių gyventojų kalbinė savimonė

3.1. Bendravimo kalba šeimoje

Klausimas, kokia yra bendravimo kalba šeimoje, buvo išskaidytas į 10 skirtingų situacijų. Jomis siekiama išsiaiškinti, *kaip žmonės bendrauja su sutuoktiniais, vaikais, vaikaičiais, tėvais, broliais ir seserimis, seneliais*. Atsakymai į šiuos klausimus rodo respondentų vartojamo kalbos kodo gyvybingumą. Iš 1 lentelės matyti, kad jauniausios kartos šiauliečiai dažniausiai tarmiškai bendrauja su tėvu, motina, broliais ir seserimis (67,5 proc., 65 proc., 70 proc.), o rečiausiai – su vaikais (5 proc.). Kalbėdama su sutuoktiniu, seneliais ir močiutėmis,

jauniausioji karta taip pat renkasi tarminį variantą. Vyresnioji karta tarmiškai dažniausiai bendrauja su vaikais, motina ir broliais, seserimis (62,5 proc., 67,5 proc., 62,5 proc.), o rečiausiai – su vaikaičiais (7,5 proc.). Vyriausioji karta dažniausiai tarmiškai kalba su vaikais ir broliais, seserimis (72,5 proc., 67,5 proc.), o rečiausiai – su močiute iš tėvo pusės. Tačiau pastarieji atsakymai negali atspindėti visiškai realios situacijos. Pavyzdžiui, daugelis jauniausiosios kartos atstovų negalėjo atsakyti, kaip jie bendrauja su sutuoktiniais, vaikais ir vaikaičiais, nes, ko gero, dar nėra sukūrę šeimų. Taip pat daugelis vyresnių respondentų neatsakė, kokia kalba jie bendrauja su seneliais, matyt, dėl to, kad jie jau yra mirę. Vis dėlto lentelėje pateikti duomenys rodo, kad visų amžiaus grupių šiauliečiai, bendraudami su šeima, dažniau renkasi tarminį kodą. Tik keli jauniausiosios ir vyresniosios kartos atstovai nurodė, kad šeimoje kalba mišriai (ir tarmiškai, ir lietuvių bendrine kalba).

1 lentelė. Bendravimo kalba šeimoje⁵

Situacijos	Jauniausioji karta % T / BK / M ⁵	Vyresnioji karta % T / BK / M	Vyriausioji karta % T / BK / M
Su sutuoktiniu	7,5 / 5	55 / 25 / 7,5	55 / 12,5
Su vaikais	5 / 7,5	62,5 / 25 / 10	72,5 / 15
Su vaikaičiais	0 / 0	7,5 / 0	50 / 10
Su tėvu	67,5 / 25	55 / 12,5 / 7,5	35 / 12,5
Su motina	65 / 27, 5 / 2,5	67,5 / 12,5 / 7,5	42,5 / 12,5
Su broliais, seserimis	70 / 17,5	62,5 / 15 / 7,5	67,5 / 15
Su seneliu (tėvo)	52,5 / 17,5	12,5 / 7,5	12,5 / 7,5
Su močiute (tėvo)	57,5 / 22,5	12,5 / 7,5	10 / 7,5
Su seneliu (motinos)	47,5 / 17,5	12,5 / 7,5	12,5 / 5
Su močiute (motinos)	50 / 17,5 / 2,5	10 / 7,5	12,5 / 5

3.2. Bendravimo kalba viešumoje

Anketos klausimas, kokia yra bendravimo kalba viešumoje, buvo suskirstytas į 8 situacijas: *bendravimas parduotuvėje; įstaigose; per susirinkimus; sueigas; su kunigu; su pažįstamais; su nepažįstamais;*

⁵ T – tarmiškai, BK – bendrine kalba, M – mišriai. Anketose pasitaikė ir neatsakytų klausimų. Tai gerai matyti lentelėse, kai bendras atsakymų skaičius nesudaro 100 procentų.

savo krašte pats dažniau prakalbina pažįstamus; savo krašte pats dažniau prakalbina nepažįstamus. Respondento pasirinkto kalbos kodo vartojimas ne izoliuotoje aplinkoje (šeimoje), o bendraujant su svečiais ar nepažįstamais žmonėmis savame krašte, teikia informacijos apie tarminės raiškos visavertiškumą paties tiriamojo atžvilgiu. 2 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad visų kartų šiauliečiai dažniausiai tarmiškai bendrauja tik su pažįstamais (70 proc., 70 proc., 62,5 proc.) ir savo krašte patys dažniau juos prakalbina (70 proc., 67,5 proc., 65 proc.). Visais kitais atvejais respondentai linkę vartoti lietuvių bendrinę kalbą. Pasitaikė atsakymų, kuriuose buvo pažymėta, kad parduotuvėje, įstaigose, per susirinkimus, sueigas, su pažįstamais, su nepažįstamais ar savo krašte pažįstamus respondentai prakalbina ir tarmiškai, ir lietuvių bendrine kalba. Kai kurie respondentai neatsakė, kaip bendrauja su kunigu, matyt, todėl, kad su juo nebendrauja ar tiesiog yra nereliginiai. Anketa rodo, kad visų kartų Šiaulių miesto ir jam artimų apylinkių atstovai tarmiškai linkę bendrauti tik su pažįstamais, o oficialioje aplinkoje, ypač įstaigose, vartoja lietuvių bendrinę kalbą.

2 lentelė. Bendravimo kalba viešumoje

Situacijos	Jauniausioji karta % T / BK / M	Vyresnioji karta % T / BK / M	Vyriausioji karta % T / BK / M
Parduotuvėje	35 / 60 / 5	45 / 52,5 / 2,5	37,5 / 57,5 / 5
Įstaigose	15 / 85	20 / 77,5 / 2,5	22,5 / 72,5 / 5
Per susirinkimus, sueigas	25 / 72,5 / 2,5	35 / 62,5 / 2,5	30 / 65 / 5
Su kunigu	25 / 65	0 / 40	30 / 65
Su pažįstamais	70 / 25 / 5	70 / 25 / 5	62,5 / 35 / 2,5
Su nepažįstamais	30 / 67,5 / 2,5	35 / 62,5 / 2,5	32,5 / 65 / 2,5
Savo krašte pats dažniau prakalbina pažįstamus	70 / 30	67,5 / 30 / 2,5	65 / 32,5 / 2,5
Savo krašte pats dažniau prakalbina nepažįstamus	40 / 60	45 / 55	52,5 / 47,5

3. 3. Bendravimo kalba su kaimynais

Anketos skiltį *bendravimo kalba su kaimynais* sudarė 3 situacijos, kuriomis buvo bandoma išsiaiškinti, kaip yra bendraujama su *vyriausiosios kartos* (daugiau nei 50 m.), *vyresniosios kartos* (31–49 m.) ir *jauniausiosios kartos* (iki 30 m.) kaimynais. Iš 3 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad skirtumas tarp bendraujančių tarmiškai ir bendrine kalba yra labai nedidelis. Jauniausiosios ir vyriausiosios kartų atstovai tarmiškai kalbėti labiau linkę tik su savo bendraamžiais (62,5 proc., 50 proc.), o vyresniosios kartos atstovai tarmiškai bendrauja ir su vyriausiąja (50 proc.), ir vyresniąja karta (47,5 proc.). 45 proc. vyresniosios kartos atstovų su jaunesniąja karta kalba tarmiškai, tačiau lygiai toks pat procentas šios kartos atstovų su ja kalba ir bendrine kalba. Keli visų trijų amžiaus grupių atstovai su savo kaimynais bendrauja mišriai – matyt, jie prisitaiko prie savo kaimynų kalbos ir renkasi kalbos kodą pagal situaciją.

3 lentelė. Bendravimo kalba su kaimynais

Situacijos	Jauniausioji karta % T / BK / M	Vyresnioji karta % T / BK / M	Vyriausioji karta % T / BK / M
Su vyriausiąja karta	42,5 / 55 / 2,5	50 / 40 / 10	50 / 47,5 / 2,5
Su vyresniąja karta	42,5 / 55 / 2,5	47,5 / 42,5 / 10	45 / 50 / 5
Su jauniausiąja karta	62,5 / 35 / 2,5	45 / 45 / 7,5	45 / 52,5 / 2,5

4. Šiauliečių kalbinės nuostatos

Respondentų kalbinėms nuostatomis ištirti anketoje numatytos 6 klausimų grupės, kuriomis siekiama sužinoti pateikėjų požiūrį ir nuostatas dėl kalbos kodo tinkamumo, taip pat išsiaiškinti, kokia yra jų nuomonė apie tarmiškai kalbantį žmogų. Buvo prašoma atsakyti į klausimus, *kaip tinka kalbėti, rašyti ir dainuoti*, koks yra jų *įprastasis kalbos vartojimas, religijos kalba*. Kaip ir ankstesnėje klausimų grupėje, prie šių klausimų pateikiamos įvairios situacijos su trimis pasirinkimo variantais (bendraujama tarmiškai, bendrine kalba ar mišriai).

4. 1. Kaip tinka kalbėti

Šioje anketos dalyje buvo pateiktos 6 situacijos. Reikėjo atsakyti į klausimus, kaip įvairiose situacijose, respondento nuomone, tinka kalbėti: *privačiai su artimaisiais ir pažįstamais; viešai su artimaisiais*

ir pažįstamais; su nepažįstamais savo krašte; visada savo krašte; visur ir visada, jei tik supranta; per radiją ir TV. Pažvelgus į 4 lentelėje pateiktus rezultatus, matyti, kad net trijose situacijose visų kartų atstovų nuomonės sutapo: visos šiauliečių kartos sutinka, kad tarmiškai kalbėti tinka privačiai su artimaisiais ir pažįstamais (62,5 proc., 67,5 proc., 72,5 proc.), taip pat visada savo krašte (67,5 proc., 62,5 proc., 70 proc.), o bendrine kalba – per radiją ir TV (95 proc., 85 proc., 85 proc.).

4 lentelė. Kaip tinka kalbėti

Situacijos	Jauniausioji karta % T / BK / M	Vyresnioji karta % T / BK / M	Vyriausioji karta % T / BK / M
Privačiai su artimaisiais ir pažįstamais	62,5 / 35 / 2,5	67,5 / 30 / 2,5	72,5 / 20 / 7,5
Viešai su artimaisiais ir pažįstamais	45 / 52,5 / 2,5	47,5 / 50 / 2,5	55 / 40 / 5
Su nepažįstamais savo krašte	42,5 / 55 / 2,5	50 / 45 / 5	57,5 / 42,5
Visada savo krašte	67,5 / 27,5 / 5	62,5 / 27,5 / 10	70 / 22,5 / 7,5
Visur ir visada, jei tik supranta	45 / 52,5 / 2,5	40 / 52,5 / 7,5	45 / 45 / 10
Per radiją ir TV	2,5 / 95 / 2,5	7,5 / 85 / 7,5	15 / 85

4.2. Kaip tinka rašyti

Šiame anketos klausime buvo išskirtos 3 situacijos, kuriose reikėjo nurodyti, kaip, šiauliečių nuomone, tinka rašyti: *laiškus, žinutes, jei tik supranta; žiniasklaidoje, jei skiriama savo krašto žmonėms; grožinę literatūrą, jei tik moka.* Kaip matyti iš 5 lentelės, didžioji visų kartų atstovų dalis pažymėjo, kad šiose situacijose yra tinkamesnė lietuvių bendrinė kalba. Vis dėlto 25 proc. jauniausiosios kartos ir 30 proc. vyriausiosios kartos atstovų mano, kad laiškų ir žinutes galima rašyti ir tarmiškai. Keli respondentai atsakė, kad visai priimtina yra rašyti mišriai. Tyrimas rodo, kad dauguma respondentų suvokia, kad rašytinė kalba skiriasi nuo sakytinės, ir mano, kad tarmiškai rašyti nei laiškų, nei žinučių, nei grožinės literatūros nederėtų.

5 lentelė. Kaip tinka rašyti

Situacijos	Jauniausioji karta % T / BK / M	Vyresnioji karta % T / BK / M	Vyriausioji karta % T / BK / M
Laiškus, žinutes, jei tik supranta	25 / 72,5 / 2,5	15 / 82,5 / 2,5	30 / 67,5 / 2,5
Žiniasklaidoje, jei skiriama savo krašto žmonėms	15 / 85	5 / 90 / 5	17,5 / 82,5
Grožinę literatūrą, jei tik moka	7,5 / 90 / 2,5	2,5 / 92,5 / 5	2,5 / 95

4.3. Kaip tinka dainuoti

Šioje anketos skiltyje reikėjo apibūdinti, kaip tinka dainuoti. Buvo pateiktos 3 situacijos: *dainavimas vienam ar su artimaisiais; per radiją savo krašte; per radiją ir TV savo krašte*. Atsakymai rodo (žr. 6 lentelę), kad visose situacijose visų trijų kartų atstovų nuomonės sutampa: šiauliečiai mano, kad tarmiškai labiau tinka dainuoti vienam ar su artimaisiais ir per iškilmes savo krašte, o bendrine kalba – per radiją ir TV savo krašte. 42,5 proc. vyresniosios kartos atstovų mano, kad per iškilmes savo krašte tinka dainuoti tarmiškai, o 40 proc. – kad bendrine kalba. Atsakant į šį anketos klausimą buvo palyginti nemažai manančių, kad dainuoti tinka mišriai. Panaši buvo ir vyriausiosios kartos atstovų nuomonė dėl dainavimo per radiją ir TV savo krašte. Net 17,5 proc. vyresniosios kartos mano, kad per iškilmes savo krašte tinka dainuoti visaip – ir tarmiškai, ir bendrine kalba.

6 lentelė. Kaip tinka dainuoti

Situacijos	Jauniausioji karta % T / BK / M	Vyresnioji karta % T / BK / M	Vyriausioji karta % T / BK / M
Vienam ar su artimaisiais	55 / 37,5 / 7,5	42,5 / 40 / 20	52,5 / 22,5 / 20
Per iškilmes savo krašte	55 / 35 / 10	42,5 / 40 / 17,5	62,5 / 20 / 12,5
Per radiją ir TV savo krašte	17,5 / 75 / 7,5	12,5 / 75 / 12,5	17,5 / 57,5 / 20

4.4. Įprastasis kalbos vartojimas

Klausimas apie įprastąjį kalbos vartojimą buvo suskirstytas į 3 situacijas: *kaip žmogus galvoja; skaičiuoja; bendrauja su gyvūnais*. Iš 7 lentelės matyti, kad visais minėtais atvejais šiauliečiai respondentai renka tarmiškąjį kalbos variantą – gautieji atsakymai svyruoja nuo 60 iki 80 proc. Intensyviausiai tarmišką kalbėjimą vartoja vyriausioji karta: 77,5 proc. jų tarmiškai galvoja, 65 proc. – skaičiuoja, 75 proc. – bendrauja su gyvūnais. Nedidelė dalis respondentų šiose situacijose vartoja abi kalbėjimo atmainas.

7 lentelė. Įprastasis kalbos vartojimas

Situacijos	Jauniausioji karta % T / BK / M	Vyresnioji karta % T / BK / M	Vyriausioji karta % T / BK / M
Galvoja	70 / 30	67,5 / 25	77,5 / 17,5
Skaičiuoja	60 / 35 / 5	60 / 30 / 10	65 / 25 / 5
Bendrauja su gyvūnais	72,5 / 20	70 / 22 / 5	75 / 15

4.5. Religijos kalba

Anketos skiltis apie religijos kalbą buvo suskirstyta į 3 situacijas: *kaip respondentas meldžiasi; eina išpažinties; moko poterių kitus*. Daugumos respondentų nuomonės sutapo – jie mano, kad šitose situacijose labiausiai tinka kalbėti lietuvių bendrine kalba. Tik po 22,5 proc. jauniausiosios ir vyresniosios kartų atstovų meldžiasi tarmiškai, kitose situacijose – dar mažiau. Vyriausioji karta šiose situacijose kiek dažniau vartoja tarminę kalbos atmainą – 35 proc. jų tarmiškai meldžiasi, po 27,5 proc. – tarmiškai eina išpažinties ir moko poterių kitus. Nemažai respondentų į šiuos klausimus iš viso neatsakė: vieni teigė, kad yra netikintys, kiti tiesiog nieko nekomentavo. Dėl nesuprantamų priežasčių daugiausia į šiuos klausimus neatsakė vyriausiosios kartos atstovų (12,5 proc., 32,5 proc., 42,5 proc.), o aktyviausi buvo jauniausiosios kartos šiauliečiai.

8 lentelė. Religijos kalba

Situacijos	Jauniausioji karta % T / BK / M	Vyresnioji karta % T / BK / M	Vyriausioji karta % T / BK / M
Meldžiasi	22,5 / 65 / 2,5	22,5 / 60 / 2,5	35 / 52,5
Eina išpažinties	15 / 57,5	17,5 / 47,5 / 2,5	27,5 / 30 / 5
Moko poterių kitus	15 / 50	70 / 22 / 5	27,5 / 30

4.6. Tarmiškai kalbančio asmens vertinimas

Paskutiniu anketos klausimu respondentams reikėjo įvertinti ir apibūdinti tarmiškai kalbantį asmenį. Buvo pateikti 5 atsakymo variantai: *kaimietis; menkai išsilavinęs; vyresnio amžiaus; gerbiantis gimtąją tarmę; patriotiškai nusiteikęs*. Atsakymai pateikti 9 lentelėje. Labai nedaug respondentų – iki 10 proc. kiekvienos kartos šiauliėčių – mano, kad, jei žmogus kalba tarmiškai, tai jis yra kaimietis ar menkai išsilavinęs. Daugiausia yra manančių, kad tarmiškai kalbantis žmogus yra vyresnio amžiaus (47,5 proc., 45 proc., 42,5 proc.). Beveik visi respondentai sutiko, kad tarmiškai kalbantis žmogus gerbia savo tarmę (82,5 proc., 92,5 proc., 90 proc.). Didesnė dalis vyresniosios ir vyriausiosios kartų šiauliėčių taip pat mano, kad toks žmogus yra patriotiškai nusiteikęs (60 proc., 62,5 proc.). Šiai nuomonei pritaria 45 proc. jauniausiosios kartos atstovų.

9 lentelė. Tarmiškai kalbančio asmens vertinimas

Situacijos	Jauniausioji karta %	Vyresnioji karta %	Vyriausioji karta %
Kaimietis	10	10	7,5
Menkai išsilavinęs	10	10	5
Vyresnio amžiaus	47,5	45	42,5
Gerbiantis gimtąją tarmę	82,5	92,5	90
Patriotiškai nusiteikęs	45	60	62,5

5. Baigiamosios pastabos

Išanalizavus sociolingvistinės anketos duomenis, galima pastebėti tam tikrą Šiaulių miesto atstovų kalbinės savimonės ypatybių. Pirmiausia yra minėtina tai, kad čia vartojami visi trys kalbėjimo kodai: tarminis, bendrinė lietuvių kalba ir mišrus. Jų pasirinkimas priklauso nuo konkrečios situacijos, taip pat nuo to, su kuo yra bendraujama ir pan. Pavyzdžiui, su vyriausiosios kartos kaimynais jaunesnioji karta dažniau bendrauja lietuvių bendrine kalba, o vyresnioji ir vyriausioji kartos šioje situacijoje renkasi tarminį variantą. Tyrimo rezultatai parodė, kad visų kartų atstovai šeimoje labiau linkę bendrauti tarmiškai. Tarmiškai bendraujama ir su pažįstamais, ir su kaimynais. Kitais atvejais respondentai mieliau renkasi bendrinę kalbą.

Pastebėta, kad Šiaulių miesto gyventojai aiškiai skiria rašytinę kalbą nuo sakytinės – gerai suvokia, kad rašytinė kalba yra kiek “dirbtinė”, ne tokia gyva, todėl jai labiau tinka sunormintas kalbos vari-

antas, o dainuoti geriau tinka tarmiškai. Galvodami, skaičiuodami ar bendraudami su gyvūnais, šiauliečiai renkasi tarminį variantą, o mel-džiasi, eina išpažinties ar moko poterių kitus bendrine kalba.

Malonu paminėti faktą, kad dauguma apklaustųjų mano, kad tar-mišškai kalbantis asmuo yra gerbiantis gimtąją kalbą ir patriotiškai nu-siteikęs, dažniau vyresnio amžiaus žmogus. Tačiau tarmiškai kalbantis žmogus retai kada yra traktuojamas kaip kaimietis ar menkai išsilavinęs.

Gautieji duomenys rodo, kad Šiaulių mieste tarmės dar yra gyvos ir vartojamos. Lietuvių bendrinė kalba įeina miesto žmonių gyvenimą per oficialią aplinką, o tarmė yra privatesnė, artimesnė šeimos ir namų aplinkos kalba.

Palyginus dabartinio ir žvalgomojo tyrimo, atlikto 2012 metais Šiaulių regiono kaimiškose vietovėse, rezultatus (Kačiuškienė 2012: 130–139), matyti, kad dauguma atsakymų yra panašūs arba beveik sutampa. Daugiausia skiriasi tarmiškai kalbančio žmogaus vertinimas. Kaimiškų vietovių respondentų nuomone (ypač jauniausiosios kartos), tarmiškai kalbantis asmuo jiems asocijavosi su menkai išsilavinusiu, iš dalies kaimiečiu ar vyresnio amžiaus žmogumi. Dabartinio tyrimo metu gauti rezultatai yra visai kitokie. Tai galėjo lemti ir respondentų išprusimas, gyvenamoji aplinka, o galbūt ir tas faktas, kad 2013 metai Lietuvoje buvo paskelbti Tarmių metais, kai tarmėms propaguoti vyko ištis daug įvairiausių renginių.

Literatūra

- Aliūkaitė 2011** – Aliūkaitė, Daiva. Projektas “Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida”. *Respectus Philologicus*, 20(25), 2011, 257–260.
- Aliūkaitė et al. 2013** – Aliūkaitė, Daiva; Kačiuškienė, Genovaitė; Kalėdienė, Laima; Kardelis, Vytautas; Lapinskienė, Lionė; Leskauskaitė, Asta; Mikulėnienė, Danguolė; Ragaišienė, Vilija; Rinkauskienė, Regina; Sviderskienė, Dalia, Vaišnienė, Daiva. *Visos tarmės gražiausios*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2013.
- Aliūkaitė 2012** – Aliūkaitė, Daiva. Cultural schemes of research within the paradigm of Lithuanian geolinguistics in 21st century. *Dialekt/ Dialect 2.0 & wboe¹⁰⁰. Kongress der Internationalen gesellschaft für Dialektologie und Geolinguistik (SIDG)*. Vienna: Praesens Verlag, 2012, 63–64.
- Bacevičiūtė et al. 2004** – Bacevičiūtė, Rima; Ivanauskienė, Audra; Leskauskaitė, Asta; Trumpa, Edmundas. *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2004.

- =====
- Kačiuškienė 2012** – Kačiuškienė, Genovaitė. Šiaulių regiono atstovų kalbinė savimonė. *Acta Humanitaria Universitatis Saulensis* 14, 130–139.
- Leskauskaitė 2012** – Leskauskaitė, Asta. The Lithuanian dialects at the beginning of the 21st century: Looking for new ways of research. *Dialekt/ Dialect 2.0 & wboe¹⁰⁰. Kongress der Internationalen gesellschaft für Dialektologie und Geolinguistik (SIDG)*. Vienna: Praesens Verlag, 2012, 145–146.
- Mikalonytė 2014** – Mikalonytė, Milda. *Šiaulių regiono atstovų kalbinė savimonė*. Kursinis darbas. Šiauliai: HF, 2014.
- Meiliūnaitė 2012** – Meiliūnaitė, Violeta. The history and outlook of dialectal databases of the Lithuanian language. *Dialekt / Dialect 2.0 & wboe¹⁰⁰. Kongress der Internationalen gesellschaft für Dialektologie und Geolinguistik (SIDG)*. Vienna: Praesens Verlag, 2012, 152–153.
- Mikulėnienė 2012** – Mikulėnienė, Danguolė. Modern research of geolinguistics in Lithuania: Optimisation of the network *Dialekt / Dialect 2.0 & wboe¹⁰⁰. Kongress der Internationalen gesellschaft für Dialektologie und Geolinguistik (SIDG)*. Vienna: Praesens Verlag, 2012, 155–156.
- Mikulėnienė et al. 2014** – Mikulėnienė, Danguolė; Meiliūnaitė, Violeta; Aliūkaitė, Daiva; Bakšienė, Rima; Geržodaitė, Laura; Jaroslavienė, Jurgita; Judžentytė, Gintarė; Leskauskaitė, Asta; Lubienė, Jūratė; Morozova, Nadežda; Pakalniškienė, Dalia; Plygavka, Lilija; Ragaišienė, Vilija; Rinkauskienė, Regina; Rutkovska, Kristina; Švambarytė-Valužienė, Janina; Urbanavičienė, Jolita; Vaišnienė, Daiva. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*. Vilnius: Briedis, 2014.
- Ramonienė 2010 et al.** – Ramonienė, Meilutė; Brazauskienė, Jelena; Dabašinskienė, Ineta; Garuckaitė, Raminta; Geben, Kinga; Gudavičienė, Eglė; Kalėdienė, Laima; Kliukienė, Regina; Lichačiova, Ala; Nevinskaitė, Laima; Vaicekauskienė, Loreta; Vilkienė, Loreta. *Miestai ir kalbos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010.

<http://www.tarmes.lt> [žiūrėta 10.04.2014].

<https://www.google.lt/search?q=tarmių+žemėlapiai> [žiūrėta 18.04.2014].

http://www.tarmes.lt/index_meniu.php?id=3 [žiūrėta 10.04.2014].

HRONIKA

STARPTAUTISKA KONFERENCE “AKTUĀLI BALTU VALODU VĒSTURES UN DIALEKTOĻĪJAS JAUTĀJUMI” PROFESORES MARTAS RUDZĪTES (1924–1996) PIEMIŅAI

2014. gada 7. un 8. novembrī Rīgā, Latvijas Universitātē, notika valodnieces, ilggadējas Filoloģijas fakultātes docētājas, profesores Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai veltīta starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”. To organizēja LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas Baltu valodu katedra. Konferencē piedalījās dialektologi un valodas vēstures pētnieki no Latvijas, Lietuvas un Krievijas.

Šajā konferencē vairākus referātus nolasīja arī LU Latviešu valodas institūta (LU LaVI) pētnieki un asistenti. Konferences plenārsēdi ievadīja profesore Martas Rudzītes skolnieces **Annas Stafeckas** ziņojums “Marta Rudzīte – baltu valodu atlanta rosinātāja”, kurā referente atsauc atmiņā 1991. gada jūlijā notikušajā I Vispasaules latviešu zinātnieku kongresā nolasīto profesores M. Rudzītes ziņojumu “Aktuālas dialektoloģijas problēmas” (referāta anotācijas nosaukums “Daži latviešu dialektologu uzdevumi”), kurā profesore kā vienu no galvenajiem uzdevumiem līdzās dialektālās frazeoloģijas vākšanai un pētīšanai izvirzīja baltu valodu atlanta izveidošanu. Tā kā šajā jubilejas konferencē nebija paredzēts atsevišķs ziņojums par Martas Rudzītes dzīves gājumu un viņas ieguldījumu valodniecībā, referente pakavējās arī pie galvenajiem profesores darbības virzieniem, uzsverot, ka profesore latviešu valodas dialektu faktus allaž ir rosinājusi skatīt kaimiņu valodu kontekstā. Profesores padoms ir bijis lieti noderīgs, arī veidojot “Latviešu valodas dialektu atlantu” un sagatavojot un apkopojot latviešu valodas izlokšņu materiālu “Eiropas valodu atlantam”. Pašlaik Martas Rudzītes iecere tiek īstenota, jo sadarbībā ar Lietuviešu valodas institūtu “Baltu valodu atlants” top.

Citu LU Latviešu valodas institūta pētnieku referātu tēmas bija saistītas ar profesores galvenajiem zinātniskās darbības virzieniem. Vairāki ziņojumi bija veltīti latviešu valodas izlokšņu pētījumiem. **Liene Markus-Narvila** runāja par Lejaskurzemes Bārtas izlokšnes adverbjiem, analizējot leksēmas, kas apkopotas LU Latviešu valodas institūta kartotēkās un K. Mīlenbaha un J. Endzelīna vārdnīcā (ME), kā arī šīs vārdnīcas papildinājumu divos sējumos (EH). Referente bija konstatējusi, ka no LU LaVI kartotēkā atrodamajiem Bārtas izlokšnes adverbjiem “Latviešu literārās valodas vārdnīcā” fiksēti tikai 43 jeb 59,7%, bet ME un EH – tikai 30 adverbji. Reģistrēti gan fonētiskie, gan morfoloģiskie, gan leksiskie dialektismi. Savukārt **Daira Vēvere** pievērsās dažām Kurzemes dziļo lībisko jeb tāmnieku izlokšņu īpatnībām senāk un tagad. Viņas ziņojums bija balstīts uz pašas savāktajiem materiāliem Piltenē, Popē, Ugālē, Zirās un Zlēkās. Referente analizēja pastāvīgās un mainīgās šo izlokšņu īpatnības, salīdzināja tās ar reģistrējumiem dažādos avotos 20. gadsimtā. **Brigita Bušmane** pievērsās leksēmai *pantāgs* latviešu valodas izloksnēs etnolingvistiskā aspektā. Šī leksēma apzīmē olu kulteni. Senāk olu ēdieni ir bijuši cieši saistīti ar pavasara un vasaras sākuma svētkiem un dažādiem rituāliem, piemēram, *pantāgs* gatavots, pirmo reizi laižot zirgus pieguļā vai pavasarī pirmoreiz lopus no ganiem dzenot mājās. Šis vārds fiksēts arī 18. un 19. gadsimta vārdnīcās.

Ar dialektoloģiju cieši saistīta ir arī toponīmija, un vietvārdi bija viens no profesores Martas Rudzītes izpētes objektiem. Konferencē šai tēmai pievērsās M. Rudzītes skolniece **Ilga Jansone**, kura analizēja faunas semantikas mājvārdus Vidzemē, balstoties uz 1826. gada Vidzemes guberņas dvēseļu revīzijas materiāliem. Mājvārdu skaits šīs revīzijas materiālos sasniedz 14 500, no kuriem faunas semantikas motivēto mājvārdu skaits ir vairāk nekā 1000 vienību. Referente konstatējusi, ka vieni no izplatītākajiem ir mājvārdi, kas motivēti ar putnu nosaukumiem un sastāda gandrīz pusi no visiem faunas semantikas mājvārdiem. Tas liecina par latvieša ciešo saikni ar dabu.

Profesore M. Rudzīte vēsturiskās dialektoloģijas pētījumos izmantoja arī latviešu seno tekstu materiālu. Ar šo viņas darbības virzienu saistītu referātu nolasīja LU LaVI valodnieces **Anna Frīdenberga** un **Anta Trumpa**. Viņas analizēja vārdu *nabags* morfoloģiskajā un semantiskajā aspektā 16.–17. gadsimta tekstos un topošajā “Latviešu valodas vēsturiskajā vārdnīcā”. Autores iepazīstināja ar problēmām, kādas radušās, mēģinot sadalīt daudzus lietojumus ar formu *nabags* adjektīva un lietvārda šķirklī, izšķirt katram homonīmajam šķirklim

nozīmes un dažādus vārdu savienojumu tipus. Savukārt **Everitas Andronovas** ziņojums bija veltīts Georga Dreseļa (1654–1698) katehisma “Svēta bērnu mācība” (1682) analīzei. Tajā tika aplūkoti G. Dreseļa rakstības principi, katehismā sastopamās morfoloģiskās īpatnības un leksiskie arhaismi, kā arī vācu valodas ietekme. Referente secināja, ka šis teksts iekļaujas 17. gadsimta 2. puses ainā un atspoguļo tipiskas tā laika parādības, kas novērojamas arī G. Manceļa tekstos.

Profesorei īpaši tuvas, kā zināms, bija somugru valodas. Šai tēmai bija veltīts **Laimutes Balodes** ziņojums par somugru cilmes hidronīmu izplatību Latvijā un Lietuvā, kurā referente aplūkoja jau zināmos un no jauna etimoloģizētos somugrismus baltu hidronīmijā, to rašanos un izplatību. Kartē atspoguļotie somugrismi rāda to izplatību ne tikai lībiešu senāk apdzīvotajā teritorijā un Igaunijas pierobežā, bet arī Latgalē, kur tie varētu būt liecība par Ludzas igauņiem, kā arī Lejasciema apkaimē, kur tie glabā leivu valodas pēdas. Savukārt Lietuvas austrumu daļā sastopamie potenciālie (kaut arī diezgan apšaubāmie) somugrismi varētu būt senas pagātnes liecības.

Šīs konferences laikā LU Bibliotēkas Humanitāro zinātņu bibliotēkā tika atklāta arī profesores Martas Rudzītes piemiņas izstāde.

Anna Stafeca

VIII STARPTAUTISKAIS DIALEKTOLOĢIJAS UN ĢEOLINGVISTIKAS BIEDRĪBAS KONGRESS KIRĒNIJĀ

2015. gadā no 14. līdz 18. septembrim Kirēnijā (Ziemeļkipras Turku Republikā) norisinājās VIII Starptautiskais Dialektologu un ģeolingvistu biedrības kongress (*VIIIth Congress of the International Society for Dialectology and Geolinguistics*), ko organizēja Austrumvidusjūras Universitātes (*Eastern Mediterranean University – EMU*) Izglītības fakultātes Turku valodas mācību departaments (*Department of Turkish Language Teaching, Education Faculty*) sadarbībā ar Starptautisko Dialektoloģijas un ģeolingvistikas biedrību (SIDG).

Kongresā pulcējās 82 dalībnieki no 17 valstīm. No Latvijas tajā piedalījās LU Latviešu valodas institūta pētnieces Anna Stafecka un Liene Markus-Narvila.

Kongress noritēja divās paralēlās darba grupās angļu un turku valodā sekciju sēžu veidā, piedāvājot arī 4 plašākas plenārsēžu lekcijas, kuras nolasīja Norvēģijas, Turcijas, Vācijas un Zviedrijas pārstāvji.

Kongresa atklāšanas plenārsēde

Kongresa referātos tika skarts plašs tēmu loks.

Vairāki referāti bija veltīti procesiem dialektos un izloksnēs 21. gadsimtā. Tika aplūkoti gan izlokšņu runātāja identitātes jautājumi (piemēram, Danila Zuljana Kumara (*Danila Zuljan Kumar*) stāstīja par identitātes pārmaiņām slovēņu un friuliešu lingvistiskajās kopienās Itālijā), gan izloksnes dzīvotspējas jautājumi (piemēram, Violeta Meilūnaite (*Violeta Meiliūnaitė*) runāja par Lietuvas izloksnēm 21. gadsimta

sākumā saistībā ar izlokšnes un apdzīvotās vietas potenciālo dzīvotspēju), gan arī tika pievērsta uzmanība jaunākajai izlokšņu runātāju paaudzei (piemēram, Daivas Aļūkaites (*Daiva Aliūkaiķe*) referātā tika aplūkota lietuviešu jaunās paaudzes ģeolingvistiskā kompetence). Apdraudētajai Čukču-Kamčatkas valodai un tās dialektiem bija veltīts krievu pētnieces Marijas Pupiņinas (*Maria Pupyņina*) referāts.

Nereti referātos par 21. gadsimta izloksnēm tika uzsvērts, ka notiek gan izlokšņu pakāpeniska izzušana, gan arī pārveide, variēšanās un pielāgošanās modernajam laikam un telpai.

Atsevišķu referātu pamatā bija dialektu atlantos apkopotie materiāli, kas atklāja to produktivitāti valodnieciskajos pētījumos, piemēram, Jožica Škofica (*Jožica Škofic*) iepazīstināja ar “Slovēņu valodas lingvistiskā atlanta” interaktīvo versiju un elektroniskajām slovēņu valodas vārdnīcām, spāņu valodnieks Hulio Sousa (*Xulio Sousa*) runāja par galīciešu izlokšņu leksisko areālu, kas precizējams, izmantojot “Ibērijas pussalas lingvistiskā atlanta” datus, bet Dorīna Uritesku (*Dorin Uritescu*), Šeila Embletone (*Sheila Embleton*) un Ēriks Vīlers (*Eric Wheeler*) referātā uzsvēra metadatu nozīmi izlokšņu variantu analīzē, kā pamatavotu izmantojot jauno “Rumāņu elektronisko dialektu atlantu” (*Romanian Online Dialect Atlas*).

Daļā prezentāciju tika skarti ar izlokšņu vārdnīcām saistīti jautājumi, piemēram, austriešu valodniece Kristīna Šrēdla (*Christina Schrödl*) un Barbara Piringera (*Barbara Piringner*) pievērsa uzmanību valodu kontaktiem “Austrijas bavāriešu izlokšņu vārdnīcā” (*Dictionary of Bavarian Dialects in Austria*), analizējot vārdnīcas 1.–5. sējumu, Maria Pilara Perea (*Maria-Pilar Perea*) norādīja, cik būtiski ir digitalizēt iepriekšējos gados sagatavotās vārdnīcas, lai varētu sasaitīt dažādu laikmetu materiālus, kas dotu pamatu jauniem valodnieciskiem pētījumiem, bet japāņu valodnieki Motoei Savaki (*Motoei Savwaki*), Jumi Nakajima (*Yumi Nakajima*) un Čitsuko Fukušima (*Chitsuko Fukushima*) prezentēja teikumu korpusā balstītu multimediju izlokšņu vārdnīcu, ar kuras palīdzību jaunākā paaudze varētu atjaunot spējas sazināties vietējā izloksnē.

Dažos referātos tika aplūkoti arī dialektālo parādību kartografēšanas jautājumi, piemēram, igauņu valodniece prezentēja leksēmu semantisko variāciju kartografēšanas perspektīvas, bet japāņu valodnieks Tsunao Ogino (*Tsunao Ogino*) runāja par jautājumiem, kas skar izoglosu automātisku zīmēšanu.

Savukārt daļā referātu tika pievērsta uzmanība dialektu un izlokšņu morfoloģijai un sintaksei, piemēram, Regīna Kvašīte (*Regina Kvašytē*)

pievērsās Latvijas lietuviešu runātās valodas specifikai, sīkāk aplūkojot verbu lietojumu, Aleksandrs Maņkovs (*Alexander Mankov*) analizēja Hersonas reģionā (Ukraina) runātu Igaunijas zviedru valodas dialektu (vienīgais skandināvu dialekts, kas saglabājies bijušajā Padomju Savienības teritorijā), savukārt Šigeko Sugiura (*Shigeko Sugiura*) – teikuma beigu vienību *Ga* japāņu valodā un tās radītais dialektālās variācijas.

Sekcijās, kas norisinājās turku valodā, tika risināti dažādi ar tirkū (azerbaidžāņu, kazahu, turku u. c.) valodām un to dialektiem un izloksnēm saistīti jautājumi.

Kongresa sekcijas sēdē

LU Latviešu valodas institūta vadošā pētniece Anna Stafeca referātā “Galvenās tendences latviešu valodas dialektu dinamikā 21. gadsimtā” (*Main Tendencies in the Dynamic of Latvian Dialects in the 21st Century*) iepazīstināja ar projekta “Latviešu valodas dialekti 21. gs.: sociolingvistisks aspekts” galvenajiem rezultātiem, pievērsot uzmanību latviešu izloksņu dinamikai 21. gadsimtā un norādot, ka notiek gan izloksņu nivelēšanās, gan pašsaglabāšanās procesi. Tie mūsdienu latviešu valodas izloksnēs tika analizēti gan no sociolingvistiskā, gan lingvistiskā skatupunkta.

Savukārt LU Latviešu valodas institūta pētniece Liene Markus-Narvila referātā “Valodu kontakti Dienvidrietumkurzemē” (*Language Contacts in the Region of South-Western Kurzeme*), analizējot vienu no Latvijas kultūrvēsturiskajiem reģioniem – Lejaskurzemi, norādīja uz šā apvidus plašajiem valodu kontaktiem, atzīmējot, ka vistiešākā saikne Lejaskurzemes izloksnēm ir ar lietuviešu valodu un tās izloksnēm, kā arī ar vācu valodu un tās izloksnēm. Kā retāki tika minēti

sakari ar slāvu valodām un lībiešu valodu, lai gan jau izsenis zvejniekiem pa jūras ceļu bijuši kontakti arī ar šā apvidus iedzīvotājiem.

Baltijas valstu dialektologi Kiprā. No kreisās: G. Kačuškiene un R. Kvašīte (Lietuva), L. Markus-Narvila un A. Stafecka (Latvija), V. Oja (Igaunija), D. Mikulēniene (Lietuva)

Kongresa dalībniekiem tika rīkota svinīga pieņemšana pie Austrumvidusjūras Universitātes rektora profesora Nedždeta Osama (*Neddet Osam*), bet kongresa kultūras programmā tika piedāvāta iespēja aplūkot Ziemeļkipras ievērojamākās vietas – Kirēniju (*Girni*) un Nikosiju (*Leškošu*). Jāpiebilst, ka pēc Ziemeļkipras Turku Republikas nodibināšanas tās teritorijā tika mainīti vietu nosaukumi. Lielākajām apdzīvotajām vietām parasti tie ir divi.

Kongresa laikā norisinājās arī kārtējā Starptautiskās Dialektoloģijas un ģeolingvistikas biedrības sēde, par tās prezidenti atkārtoti tika ievēlēta spāniete Marija Pilara Perea (*Maria-Pilar Perea*), bet biedrības valdē (*executive board*) – arī Latvijas pārstāve Anna Stafecka.

Dalība kongresā gan deva iespēju reprezentēt Latviju un iepazīstināt ar aktuālajiem latviešu dialektoloģijas pētījumiem, gan arī bija nozīmīga starptautisko zinātnisko kontaktu uzturēšanai un jaunu dibināšanai. Dalība kongresā sniedza arī iespēju Latvijas zinātniekiem iepazīt pasaules dialektu un izlokšņu jaunākās attīstības tendences, kā arī aktuālos pētījumus dialektoloģijā un ģeolingvistikā.

IX Starptautiskais Dialektoloģijas un ģeolingvistikas biedrības kongress notiks Viļņā (Lietuva) 2018. gada jūlijā.

Liene Markus-Narvila

BALTIJAS STUDIJU KONFERENCE MARBURGĀ

Jau vienpadsmito reizi Eiropā interesentus pulcināja Baltijas studiju konference – šoreiz ar visaptverošu nosaukumu *Traditions. Transitions. Transfers*. Konferences rīkotāji: Marburgas Herdera institūts, kas nodarbojas ar Austrumu un Centrālās Eiropas vēstures pētniecību, un Marburgas Filipa universitāte – senākā protestantiskā universitāte Eiropā (dibināta 1527. gadā).

Absolūtais vairums dalībnieku (kopā ap 200) – vēsturnieki, sociologi, politologi, antropologi, etnologi, literatūras pētnieki gan no Eiropas (no Vācijas – 40, no Latvijas – 48, Igaunijas – 25, Lietuvas – 19, Anglijas – 20, Somijas – 6, Polijas – 4), gan no ASV (23 dalībnieki), pat 1 prelegents pārstāvēja Japānu. Pa vienam vai diviem referentiem bija atsūtījušas arī tādas valstis kā Zviedrija, Čehija, Ungārija, Austrija, Francija, Īrija, Horvātija, Krievija, Turcija, Īslande. Starp dalībniekiem daudz trimdas baltiešu. Pamanāma šīs konferences īpatnība – vecās un vidējās paaudzes pētniekus strauji nomaina jaunie doktoranti. Pārsteidzoši, ka interese par senajiem laikiem ir ievērojami noplakusi, bet galvenā uzmanība tiek veltīta starpkaru un pēckara laikam. Īpaši daudzi referenti pievērsušies tieši padomju periodam Baltijas valstīs – tas ar laika distanci kļūst arvien pieprasītāks un atraktīvāks pētīšanas objekts. Joprojām ir ļoti aktuāli mazākumtautību jautājumi, nacionālās identitātes jautājumi, kā arī feminisma problēmas Baltijas vēsturē un kultūrā.

Latviju un Lietuvu pārstāvēja daudzi literatūras pētnieki (Benedikts Kalnačs, Eva Eglāja-Kristsons, Pauls Daija, Ojārs Lāms, Māra Grudule, Ieva Kalniņa, Viesturs Vecgrāvis, Sigita Kušnere, Raimonds Briedis, Ilze Kačāne, Alīna Romanovska; Eugenijus Žmuida, Ramute Dragenīte u. c.). Atsevišķa sekcija bija veltīta arī bibliotēku un muzeju problemātikai (Latviju pārstāvēja Viesturs Zanders, Valters Ščerbinskis, Lidija Limane, Kristīne Zaļuma, Jana Dreimane, Anita Meinarte).

Valodnieku skaits, kas pārstāvēja Baltijas valstis, šoreiz bija visai niecīgs: trīs valodnieki no Latvijas, viens lietuviešu pārstāvis no ASV; neviens no igauņu valodniekiem nebija ieradies. Arī tie daži valodnieki, kas piedalījās konferencē, mēģināja savu referātu tematus piemērot konferences rīkotāju piedāvātajai vispārīgajai tēmai. Daces

Strelēvicas-Ošiņas (LU Latviešu valodas institūts) sociolingvistiskās ievirzes priekšlasījums bija veltīts sabiedrības attieksmei pret valodniekiem, izceļot samērā negatīvo, bieži vien sarkastisko, uz stereotipiem balstītu valodnieka tēlu Latvijas plašsaziņas līdzekļos. Andrejs Veisbergs (Latvijas Universitāte), kas uzstājās Otrajam pasaules karam veltītajā sekcijā, sniedza apkopojumu par tulkojumu publicēšanas politiku Latvijā vācu okupācijas laikā. Totalitāro režīmu tulkojumi ir maz izpētīti. Pārsteidzoši, ka šajā laikposmā tiek publicēts pat vairāk izdevumu nekā demokrātiskās varas gados. Turklāt vācu okupācijas laikā tiek stingri ievērotas daiļdarbu autortiesības. Salīdzinot ar krievu laiku, samērā nedaudz ideoloģiska rakstura grāmatu. Divas trešdaļas visu tulkojumu – vācu autoru grāmatas, augstas kvalitātes sacerējumi. Lai gan ir ieteikums izvairīties no vārda *Latvija* nosaukumos, šai laikā ir arī daudz latviešu autoru publikāciju. Ja padomju gados tulkotāja vārds bija pazudis no grāmatu pirmajām lappusēm, tad vācu laikā tas atkal atgriezās. Daudzas izcilas grāmatas tika iespiestas vācu valodā (arī J. Endzelīna gramatika). Laimute Balode (LU Latviešu valodas institūts/Helsinki Universitāte) savā onomastiskas ievirzes referātā stāstīja par Rīgas urbanonīmu, galvenokārt ielu nosaukumu, vēsturi, koncentrējoties uz to pārmaiņām ideoloģijas un identitātes aizsardzības iespaidā. Lietuviešu valodnieks Ģiedrjus Subačus (Ilinojas Universitāte, Čikāga) klātesošos iepazīstināja ar saviem atklājumiem, pētot senos rakstus – Simona Daukanta (1793–1864) mēģinājumus radīt lietuviešu ortogrāfiju, uzskatāmi parādīdams burtu un burtkopu variantu daudzveidību un attīstību.

Stefans Keslers (*Stephan Kessler*) no Greifsvaldes Universitātes kopā ar doktoranti Anastasiju Kostjučenko prezentēja jaunu sociolingvistisku projektu, kas palīdzēs noskaidrot Lietuvas iedzīvotāju attieksmi pret lietuviešu valodu un minoritāšu valodām. Pilotpētījuma laikā (2010–2014) tika aptaujāti 416 jaunieši. Pētījumā tika izmantota masku metode. Šķiet, ka vispozītīvāk Lietuvā tiek uztverta persona, kas runā lietuviski un pieder pie prestižākajām profesijām (juristiem, ārstiem, IT speciālistiem).

Literatūroloģijas sekcijā, ko vadīja Māra Grudule, latviešu literatūrpētnieki iepazīstināja ar jauno projektu *Latvian Literature Crossing the Border*, kurā līdz 2017. gadam ir paredzēts izdot latviešu literatūras vēsturi angļu valodā.

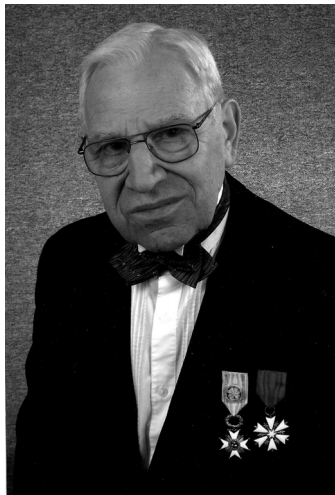
Vairāki referāti šajā konferencē bija veltīti studentu korporāciju vēsturei un darbībai (piemēram, Tīna Metso (*Tiina Metso*) aizraujoši stāstīja par studentu korporācijām Tartu Universitātē). Vislielāko in-

teresi klausītājos izraisīja igauņu jaunās vēsturnieces Lindas Kaljundi priekšlasījums par Kaupo – “Kaupo – svētais, kolaborants vai nodevējs”. Referātā tika jautāts – kāpēc Kaupo tēls ir bijis dažādos laikos un dažādām sociālajām grupām tik nozīmīgs. Plašu rezonansi izraisīja referāti par dziesmām un dejām Baltijas vēsturē un mūsdienās (Guntis Šmidchens, Rūta Muktupāvela, Valdis Muktupāvels, Indra Ekmane), kur tika vispusīgi, no dažādiem skatpunktiem iztirzāti Dziesmu svētki visās trijās Baltijas valstīs. Konferencē, kas ilga četras dienas, vairāki referenti pievērsās atsevišķu nozīmīgu personību devumam – izskanēja referāti par vēsturnieku Arvedu Švābi, lietuviešu mākslas zinātnieku un filozofu Povilu Reklaiti, Latvijā dzīvojušu vācu mūku, dzejnieku, dramaturgu, komponistu Burkhardu Valdisu (*Waldiz*), vācbaltiešu politiķi un juristu Johannu fon Patkulu, vācbaltiešu baņķieri Klausu Šīli (*Scheel*), profesionālu igauņu spiegu Karlu Seri (*Säre*) u. c.

Konference Marburgas Universitātē skaidri ļauj secināt, ka arī šajos nemierīgajos laikos interese par Baltijas valstīm nav noplākusi. Īpaši noslēguma apaļajā galdā, kur piedalījās Vācijas un Baltijas politiķi, skaudri izskanēja nepieciešamība mūsdienu krīzes apstākļos sadarboties, gan pētot vēsturi, gan novērtējot mūsdienu sarežģīto situāciju Eiropā.

Laimute Balode

IN MEMORIAM

TENU KARMA
(01.05.1924–09.09.2014)

Deviņdesmit pirmajā dzīves gadā – 2014. gada 9. septembrī – mūžības ceļos devies bibliogrāfs, lībiešu kultūrvēstures un valodas pētnieks, Zinātņu akadēmijas Goda loceklis Tenu Karma (*Tõnu Karma*).

Tenu Karma dzimis 1924. gada 1. maijā Tartu; viņš bija igauņu, un viņa dzimtā valoda bija igauņu, bet tikpat labi viņš jutās latviešu, lībiešu, somu, vācu, angļu un krievu valodas vidē. Tartu Universitātē studēja igauņu filoloģiju, bet mīlestība viņam deva jaunu dzimteni – Latviju (Tenu dzīvesbiedre bija profesore, dialektoloģe, LZA īstenā locekle Marta Rudzīte).

Tenu Karmas ieguldījums lībiešu kultūrā ir nenovērtējams. Vairāk nekā pusgadsimtu – kopš 1948. gada – viņš vācis materiālus par lībiešu valodu un kultūras darbiniekiem. 1946. gadā Tenu iestājās Tartu Universitātē, lai studētu igauņu filoloģiju un vēlāk specializē-

tos somugru filoloģijā. Jau pēc otrā kursa viņam izdevās tikt vasaras praksē pie lībiešiem – vēlākā profesora Paula Aristes vadītajā pirmajā igauņu pēckara ekspedīcijā uz lībiešu jūrmalu. 1948. gads Tenu dzīvē iezīmīgs vēl ar vienu faktu, kam bija izšķiroša nozīme viņa tālākajā dzīvē. Proti, rudenī viņš Tartu Universitātē sāka apgūt arī latviešu valodu, kas, viņaprāt, bija nepieciešama lietpratīgam lībiešu valodas pētniekam. Kad vēlāk Tartu pie Paula Aristes no Latvijas ieradās doktorante Marta Rudzīte, Tenu kā latviešu valodas zinātnijam vajadzēja viņai izrādīt pilsētu. Pilsētas izrādīšana beidzās ar to, ka 1956. gadā par viņa jaunajām mājām kļuva Rīga. Vēl pēc dažiem gadiem abu ģimenē piedzima meita Rūta. Viss oficiālais darba mūžs Latvijā Tenu aizritēja Latvijas Universitātes bibliotēkā, kurā viņš strādāja līdz aiziešanai pensijā 1994. gadā.

1995. gadā Tenu Karma kļuva par Latvijas Zinātņu akadēmijas Goda locekli. 1997. gadā viņš apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni un gadu vēlāk – ar Igaunijas Baltās Zvaigznes ordeni.

2006. gadā Tenu Karmam piešķirta Valsts Kultūrkapitāla fonda mūža stipendija, bet 2007. gadā – Latvijas Republikas Ministru kabineta Atzinības raksts par izcilu ieguldījumu Latvijas valodniecības attīstībā un kultūrvēstures pētīšanā.

Vēl 2014. gada 7. maijā, gan bez paša jubilāra, Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūtā tika atzīmēta Tenu Karmas jubileja, apcerēts viņa mūža gājums, saņemti gara mūža vēlējumi, kurus uz viņa tā brīža mājām – Raudas pansionātu – aizveda meita Rūta Karma.

Pateicoties Tenu Karmam, no aizmirstības tika izcelts Prinču ģimenes devums latviešu un lībiešu kultūrā. 1978. gadā laikrakstā “Literatūra un Māksla” tika publicēts viņa raksts “Kas nāca pēc Neredzīgā?”, kas bija veltīts Jānim Princim, senioram, un viņa dēlam Jānim – lībiešu zvejniekiem un dzejniekiem, kuri ir latviešu literatūras vēsturē otrā latviski sarakstītā oriģināldzejas krājuma autori.

Tikai dažas dienas pēc Tenu Karmas aiziešanas mūžībā Ventspilī notika Prinču dzejas krājuma “Jūrnieku svētās dziesmas un lūgšanas” jaunā izdevuma atvēršanas svētki. Tajā pārpublicēts arī 1978. gadā publicētais raksts par Prinču dzimtu. Jūrnieku svētās dziesmas skanēja arī Tenu izvadīšanā I Meža kapu kapličā 16. septembrī, bet grāmata pavadīs Tenu mūžības ceļā, dusot uz aizgājēja krūtīm.

Tenu Karma vienmēr paliks mūsu sirdīs kā gaišs un skaidrs cilvēks.

VALENTĪNA SKUJIŅA
(02.10.1937–27.04.2015)

2015. gada 27. aprīlī aprāvās mūsu ilggadējās kolēģes, pazīstamās valodnieces un terminoloģes, habilitētās filoloģijas doktores (*Dr. habil. philol.*), Latvijas Zinātņu akadēmijas īstenās locekles, profesores Valentīnas Skujiņas darbīgais mūžs.

Valentīna Skujiņa dzimusi 1937. gada 2. oktobrī Rīgā Ilģuciema stikla fabrikas strādnieka ģimenē. Tēvs, mīļi saukts par papucīti, māc spēlēt cimbalu, tāpēc ģimenes kopā sanākšanas reizēs tiek muzicēts un dziedāts. Arī Valentīna ir liela dziedātāja. Valentīna Skujiņa pati atzinusi, ka tēva spēlētās latviešu tautasdziesmas un dejas nostiprinājušas viņas latviešu valodas un latvisko tradīciju mīlestību. Bērnībā viņa ir arī liela latviešu tautas pasaku un teiku lasītāja, bet vēlāk iemīļojusi R. Blaumaņa, brāļu Kaudzīšu, bet jo īpaši Raiņa darbus. Šķiet, viņu iespaidojusi un iedvesmojusi ne tikai Raiņa daiļrade, bet arī personība – ilgus gadus fotogrāfija, kurā Rainis redzams sēžam upes krastā, atradās Valentīnas darba kabinetā pie sienas.

Valentīnai Skujiņai padodas dažādi mācību priekšmeti – ne tikai humanitārie, bet arī matemātika un fizika, un 49. septiņgadīgo skolu viņa beidz kā teicamniece. Tomēr lielāka interese viņai ir par valodām un ģeogrāfiju. Valentīna vēlas būt skolotāja – pabeidz Rīgas Pirmskolas darbinieku pedagoģisko skolu un iestājas Latvijas Valsts universitātes Filoloģijas fakultātes Latviešu valodas un literatūras nodaļā (1955–1960). Taču liktenis ir lēmis citādi. Mācoties pēdējā kursā, V. Skujiņa jau sāk strādāt Latvijas Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūtā, kur paiet viss viņas darba mūžs.

Sākumā V. Skujiņa strādā Vārdnīcu sektorā, taču pavisam drīz par viņas galveno zinātniskās pētniecības objektu un interesi kļūst terminoloģija, aptverot gan terminzinātnes teoriju, gan visdažādākos terminoloģijas prakses jautājumus, terminu darināšanu, strukturāli semantiskos modeļus. 1977. gadā V. Skujiņa kļūst par Terminoloģijas un valodas kultūras grupas vadītāju (1977–2012). Tas ir viņas lolojums, kas paver iespēju īstenot savas ieceres terminoloģijas jomā, plānot un organizēt.

Valentīnai patika vadīt un realizēt savas idejas. Un viņa mācēja vadīt un organizēt ne tikai ikdienas darbu, bet arī vērienīgas starptautiskas konferences. Visu darba mūžu V. Skujiņa aktīvi, ar patiesu pašaieliedziību un interesi strādāja arī LZA Terminoloģijas komisijā par zinātnisko sekretāri, vēlāk par līdzpriekšsēdētāju, bet kopš 1999. gada – par priekšsēdētāju. Terminoloģijas un valodas kultūras grupa un LZA Terminoloģijas komisija – tās viņai bija divas nedalāmas vienības. Tā bija vide, kurā viņa jutās labi un darbojās ar misijas apziņu un pēc labākās sirdsapziņas.

Bagāts ir V. Skujiņas radīto darbu klāsts. Pirmais viņas plašākais pētījums ir filoloģijas zinātņu kandidāta disertācija “Tehnisko zinātņu terminu veidošana latviešu valodā” (1969), bet turpmākie pētījumi aptver visu latviešu terminoloģiju. Vairākos gadu desmitos krātās atziņas apkopotas monogrāfijā “Latviešu terminoloģijas izstrādes principi” (1993, 2002). Par šo monogrāfiju V. Skujiņa ieguvusi habilitētās filoloģijas doktores grādu (1993). V. Skujiņas zinātniskās intereses ir plašas. 1999. gadā izdota viņas grāmata “Latīņu un grieķu cilmes vārddāļu vārdnīca”, 2006. gadā – monogrāfija “Salikteņi G. Manceļa vārdnīcā “Lettus” un krājumā “Phraseologia Lettica””. V. Skujiņa ir ap 600 zinātnisku un populārzinātnisku rakstu autore, kā arī ap 70 terminu vārdnīcu autore, līdzautore, zinātniskā redaktore un eksperte.

Daudz publikāciju gan grāmatās, gan rakstu krājumos, gan laikrakstos V. Skujiņai ir arī par dažādiem valodas kultūras, prakses un

ietišķās latviešu valodas jautājumiem. 1993. gadā izdota grāmata “Valsts valodas prasmei lietvedības dokumentos”, vairākos izdevumos – grāmata “Latviešu valoda lietišķajos rakstos” (1999, 2003, 2014). V. Skujiņa ir viena no sabiedrībā zināmākajām latviešu valodniecēm, jo viņa par savu valodnieces uzdevumu uzskatīja rūpēties par latviešu valodas pareizību, tāpēc bieži lasīja lekcijas iestādēs, skolās, tikās ar interesentiem, konsultēja cilvēkus pa tālruni, skaidroja valodas prakses jautājumus laikrakstos (īpaši laikraksta “Padomju Jaunatne” valodas sadaļā “Dzirdīgā auss”). Viņa bija viena no 70.–80. gados populāro Valodas prakses dienu un Valodas nedēļas iniciatorēm.

Kopš 1979. gada V. Skujiņa zinātnisko darbu savieno ar savu sākotnējo sapni – pedagoģisko darbību, bet nu jau augstskolā. Lasīti lekciju cikli par valodas kultūru un terminoloģiju LU Pedagoģijas un psiholoģijas un Filoloģijas fakultātē, terminoloģijas kurss LU Filoloģijas fakultātē. 1998. gadā V. Skujiņa kļūst par Liepājas Pedagoģijas akadēmijas profesori, docējusi terminoloģijas, valodas kultūras, stilistikas kursus, bijusi šīs augstskolas promocijas padomes valodniecības eksperte.

V. Skujiņa bijusi LZA korespondētājlocekle (1994–1997), LZA īstenā locekle (1997), LZA Senāta locekle (2000–2012), Valsts emeritētā zinātniece (2014), Augstākās Padomes Prezidija Valsts valodas komisijas locekle (1989–1993), Valsts valodas komisijas locekle (2002–2011), Latviešu valodas ekspertu komisijas locekle (1992–2010), Latvijas Zinātnes padomes Latviešu sinchroniskās valodniecības eksperte (2006–2009), kā arī Starptautiskā terminoloģijas pētniecības institūta IITF (Austrija) locekle, Starptautiskās terminoloģisko jaunvārdu unificēšanas organizācijas IOUTN (Polija) locekle.

V. Skujiņa saņēmusi Starptautisko Luda Bērziņa konkursa balvu (par devumu “Pedagoģijas terminu skaidrojošās vārdnīcas” veidošanā (2000)), LZA Jāņa Endzelīna balvu un LZA piemiņas medaļu (2001), Austrijas terminologa Eižena Vistera (*Eugen Wüster*) īpašo vārdbalvu (2006), LR Izglītības un zinātnes ministrijas atzinības rakstu par nozīmīgu devumu latviešu terminoloģijas izstrādē un valodas kopšanā (2007), LZA un AS “Grindeks” fonda balvu un goda zīmi Zelta pūce (2007).

Valentīna bija mērķtiecīgs, apzinīgs cilvēks ar lielu atbildības sajūtu. Viņai bija svarīgi visu izdarīt precīzi, perfekti, tieši tā, kā iecerējusi. Un to viņa lieliski mācēja. Arī tad, ja radās iebildumi, viņa prata panākt savu. Svarīgi Valentīnai bija arī būt novērtētai, bet, neraugoties

uz augstajiem amatiem un apbalvojumiem, viņa palika vienkāršs un sirsnīgs cilvēks.

Senākie kolēģi atceras viņas pašas šūtos un adītos apģērbus un gatavotos gardumus. Darāmo darbu apjoms arvien auga, un vēlākos gados tam neatlika laika, bet laiks atradās jaukiem kopā pabūšanas brīžiem. Valentīnai bija svarīgi atcerēties kolēģus viņu vārda un dzimšanas dienās, palutināt ar ko garšīgu savās jubilejās, veidot un uzturēt tradīcijas. Katru gadu tika svinēta grupas “dzimšanas diena”, rīkoti grupas Ziemassvētki ar sirsnīgām dāvaniņām un katram īpaši piemeklētām pašas Valentīnas vai kāda dzejnieka dzejas rindām. Arī savas apaļās jubilejas Valentīna svinēja tā pa īstam – ar apsveicēju priekšnesumiem, šampanieti, dziesmām un dejām. Tādos brīžos Valentīna ikdienas darbus nolika malā un nopietnā, nosvērtā, norūpējusies Valentīna kļuva par dzirkstošo, mazliet nerātno un trakuļīgo Valentīnu. Viņa visu darīja ar aizrautību, visur aktīvi iesaistījās. Jaunībā Valentīna dejoja deju kolektīvā “Dancis”, spēlēja teātri Latviešu valodas un literatūras institūta dramatiskajā kolektīvā, devās laivu braucienos. Bet, ja darāmā tomēr gadījās par daudz, Valentīna smaidot teica: “Gars labprātīgs, bet miesa vāja.”

Arī ģimene – vecāki, vīrs, bērni, mazbērni – viņai bija ļoti svarīga. Par mazbērniem vienmēr tika stāstīts ar lielu mīlumu un lepnumu.

No mums aizgājusi ievērojama valodniece – nozīmīgākā latviešu terminoloģe un terminzinātnes teorētiķe, daudzu terminu vārdnīcu autore, valodas kultūras un prakses darbiniece, sirsnīga un atsaucīga kolēģe, enerģisks un darbīgs cilvēks, kurš savu mūžu veltījis latviešu valodai un tautai.

Cilvēks ir dzīvs, kamēr viņu atceras. Mums, kolēģiem, atmiņā vēl ilgi būs Valentīnas spilgtais tēls. Bet tautā Valentīna Skujiņa dzīvos ar saviem darbiem – grāmatām, daudzajiem rakstiem un terminiem.

Iveta Pūtele

MARTA STRAUTIŅA
(26.02.1919–11.05.2015)

VILMA VĒBERGA
(28.04.1927–14.10.2015)

2015. gadā aizsaules ceļos ir pavadītas divas valodnieces, dialektoloģes un skolotājas – ābeļziedu laikā Marta Strautiņa un zelta rudenī Vilma Vēberga. Viņas bija pēdējās ārštata darbinieces, kuras pagājušā gadsimta 80.–90. gados aktīvi piedalījās LU Latviešu valodas institūta dialektologu organizētajās ekspedīcijās.

Abu valodnieču dzīves gājumi ir līdzīgi. Pēc Latvijas (Valsts) universitātes Filoloģijas fakultātes beigšanas abas vairākus gadu desmitus ir bijušas skolotājas, pēc pensionēšanās ar lielu atbildības sajūtu un sirdsdegsmi iesaistījās dzimto izlokšņu apzināšanā, izpētē, kā arī leksikas kartotēkas izveidē.

Marta Strautiņa (26.02.1919–11.05.2015) ir dzimusi Vidzemes pusē – Mārcienā. Skolas gaitas viņa ir uzsākusi Mārcienas pagastskolā, kur gandrīz katra diena vadīta ar dziesmu. Mūzikas mīlestība ir caurvijuši visu viņas mūžu. Tālāk M. Strautiņa mācījusies Madonas ģimnāzijā, kur skolotāji viņu ir rosinājuši studēt filoloģiju. Profesora Jāņa Endze-

līna vadībā viņa ir izstrādājusi diplomdarbu par savu dzimto Mārcienas izloksni, ko atzinīgi ir vērtējis recenzents Alberts Jansons un kas novērtēts ar atzīmi teicami.

M. Strautiņas mūžs kopš 1945. gada ir aizritējis skolotājas darbā. Līdz 80. gadiem viņa strādājusi par latviešu valodas un literatūras skolotāju Rīgas Raiņa 8. vakara (maiņu) vidusskolā.

Viņa, tāpat kā daļa citu J. Endzelīna skolnieku, pēc aktīvo darba gaitu beigām 20. gadsimta otrajā pusē – 80. gadu sākumā – (toreizējā Valodas un literatūras dialektologu rosināta) savas izloksnes materiālu vākšanu un izpēti ir turpinājusi. Tajā viņu ir iesaistījusi ilggadējā sēlisko izlokšņu pētniece Maija Poiša. Atsākot šo darbu, viņas kopīgi ar dziļu interesi ieklausījās mārcēniešu valodā un ar nolūku precīzāk izzināt šo visumā sarežģīto izloksni atsevišķu teicēju runu ierakstīja magnetofona lentēs.

80.–90. gados M. Strautiņa ir izveidojusi Mārcienas izloksnes vārdu kartotēku, kurā ir vairāk nekā 4500 kartotēkas vienību. Viņa ir fiksējusi arī Mēdzūlas izloksnes īpatnējo leksiku – ap 1100 vienību. Sākot no studiju gadiem, M. Strautiņa ir pierakstījusi daudzu izloksnes pārstāvju valodu, no kuriem vecākie bija dzimuši 19. gadsimta 50.–60. gados. Tātad viņu stāstījumi ir ne tikai relatīvi senas izloksnes fiksējumi, bet reizē tajos atbalsojas arī seni notikumi, atklājas tā laika cilvēku pasaules uztvere, sniedzot vērtīgu materiālu arī novada kultūrvēstures izpētei.

2008. gadā ir publicēts M. Strautiņas apkopotais “Mārcienas izloksnes apraksts”, kurā ir sniegts plašs ieskats izloksnes skaņu sistēmā, vārddarināšanā, savukārt vairāk nekā 100 lappusēs iekļautais vārdu krājums ir daļa no autorens vākumiem, tas ietver daudzus šaurākā vai plašākā apkārtņē Dienvidaustrumvidzemē pazīstamus apvidvārdus.

Vilma Vēberga (28.04.1927–14.10.2015) ir dzimusi Dundagā, Puiškalnciemā, mācījusies Kaļķu 1. pakāpes pamatskolā, Dundagas 2. pakāpes pamatskolā, kara laikā divus gadus – Talsu ģimnāzijā, pēc kara – Dundagas vidusskolā. Vēl mūža otrajā pusē V. Vēberga ar pateicību atcerējās vairākus skolotājus, viņu sniegtās zināšanas, kas ļāvušas studijas universitātē latviešu valodas un literatūras nodaļā aizvadīt bez grūtībām. Neaizmirstamas V. Vēbergai bija profesora Jāņa Endzelīna lekcijas un nodarbības. Iespējams, ka sākotnējo stimulu apzināt savu dzimto izloksni studentei ir devis kāds profesora uzdevums – viņai un vienai citai izloksnes pārstāvei pārtulkot uz tāfeles uzrakstīto savā izloksnē. Un abas studentes ir atklājušas, ka viena otru nesaprot.

Lai gan studiju pēdējos gados V. Vēbergu vairāk saistīja literatūra, viņa bija apguvusi pamatīgas zināšanas arī valodā, par ko liecina viņas darbs valodas laukā.

Pēc studiju beigšanas V. Vēberga ir strādājusi Laucienes skolā, kur izvadījusi dzīvē piecas audzināmās klases, pēc tam Puzes un Zlēku astoņgadīgajā skolā, mācot latviešu valodu un literatūru, arī vācu valodu.

80. gados pēc aiziešanas pelnītā atpūtā garīgo saikni ar Dundagu V. Vēbergai palīdzēja uzturēt Talsu laikraksts. Tajā publicētais raksts par cienījamo novadnieci Sofiju Dravnieci, kura, dzīvojot ārpus Dundagas, pierakstīja savas atmiņas, dzimtās izloknes vārdu krājumu, mudināja V. Vēbergu uzmeklēt viņu. Sekojot S. Dravnieci, kas jau sadarbojās ar institūta dialektologiem, drīz vien institūta ārštata darbinieku pulkā iesaistījās arī darbīgā, zinīgā V. Vēberga, kļūstot par neaizstājamu palīdzi S. Dravnieces vākumu precizēšanā un sakārtošanā. Pēc S. Dravnieces atstātā mantojuma vairākos gados tapa 11 000 vienību liela kartotēka. Ar V. Vēbergas lietpratīgo atbalstu, pašizliedzīgo darbu tika sagatavots S. Dravnieces pierakstīto tekstu krājums "Dundagas izloknes teksti", kas iznāca 2008. gadā.

V. Vēberga Dundagas izloknes leksikas kartotēku ir papildinājusi ar vairākiem desmitiem tūkstošu vienībām. Tā aizved lasītāju 60.–70. gadu tālā pagātnē, atklāj *dundznik* valodu. Tas ir nozīmīgs devums arī novada kultūrvēsturei, un V. Vēbergas vārds tajā ir ierakstāms līdzās Ernesta Dinsberga un Sofijas Dravnieces vārdam.

2012. gadā ir publicēta neliela grāmatiņa "Ikdienas mirkļi", kurā ir apkopoti V. Vēbergas gadu gaitā sacerēti dzejoļi. Tie tiešām ir mirkļi viņas ikdienas dzīvē. Bet darbs pie izlokšņu iemūžināšanas, apzinoties šā darba svētību, pēdējos gadu desmitos bija abu valodnieču ikdienas dzīve.

Brigita Bušmane

**VISAM PĀRI PRIEKŠ PAR DZĪVI.
RUTU VEIDEMANI ATCEROTIES****RUTA VEIDEMANE
(15.04.1933–20.11.2014)**

Rutas Veidmanes devums latviešu valodas izpētē ir daudzveidīgs, tikai viņai raksturīgs un tāpēc grūti salīdzināms ar citu latviešu valodnieku ieguldījumu. Rutas savdabība, valodas uztveres oriģinalitāte izpaudās katrā viņas rakstītā tekstā un darba vietā. Tā jau grāmatā “Latviešu valodas sinonīmija” (1970) viņa, piemēram, raksta: “Valodniecībā ir vispāratzīts uzskats, ka sinonīmija ir sinhroniska parādība, un tam pilnīgi jāpievienojas. Taču nav iespējams leksisko sinonīmiju izolēt no visas valodas leksiskās sistēmas, kas atrodas pastāvīgā kustībā un attīstībā. Tādējādi sinonīmu rindā nepieciešams tvert kustībā esošu materiālu relatīvā miera stāvoklī.” (180. lpp.)

Interesanti un vērtīgi ir Rutas Veidmanes sagatavotie apraksti par darbības vārdu, kā arī apstākļa vārdu izpausmēm un funkcionēšanu

latviešu rakstu valodas vēsturiskās attīstības gaitā.¹ Viņas oriģinālais, padziļinātais resp. vairākslāņu skatījums izpaužas, piemēram, rindās par to, kā viņa apspriež pirmā acu uzmetienā katram valodniekam skaidru un it kā pašsaprotamu parādību – aizgūtu refleksīvā darbības vārda lietojumu: “*Ātri ceļas jaunas pilsētas*, kur *ceļas* apzīmē to pašu parādību, ko krievu *строятся*, turklāt tādā pašā gramatiskā formā. Taču tam, ka šāda izteiksme var būt pieņemama arī literārajā valodā, pamats laikam meklējams šī vārda otrā nozīmē – ‘virzīties uz augšu’, kas pilsētas celtniecību atspoguļo metaforiski. Te var runāt par īpašu jēdzienisku kontamināciju.” (429. lpp.)

Rūdolfā Grabja pamudināta, Ruta Veidemane pievērsās dzejas valodai, un daudzos rakstos rada izpausmi tas, kā viņa izjuta un atklāja latviešu valodu, tās dzejniekam dotās poētiskās iespējas. Ruta Veidemane kļuva par lingvistiskās poētikas iedibinātāju Latvijā. Grāmatā “Izteikt neizsakāmo” (1977) viņa raksta: “Katrā vārdā var būt kādas durvis, kas ved vēl dziļāk. Un, ja tās laikā pamana, viens pats dzejolis var kļūt par bezgalību.” Diemžēl palicis nepabeigts Rutas Veidemanes ilgus gadus lolotais darbs par latviešu dzejas simboliem.

Lai dažkārt gājis kā iedams, Rutas Veidemanes darbs ir ticis novērtēts: viņai piešķirts filoloģijas zinātņu kandidātes grāds (1968)², kas nostrificēts par *Dr. philol.*, viņa bija Rakstnieku savienības biedre (1978), Valsts Kultūrkapitāla fonda mūža stipendiāte (2004).³

Ruta Veidemane – viņa tāda mums bija viena, vienmēr smaidīga, labsirdīga, ar humoristisku vai dažkārt arī ironisku dzirksti acīs. Ne vienmēr viņa izrādīja savu sarūgtinājumu vai atklāja to, kas viņu nomāc. Varbūt tas saistās ar to, ko Ruta man teica kādreiz pagājušā gadsimta 70. gadu sākumā: “Jaunībā es savu raksturu pārmainīju par 180 grādiem, jo sapratu, ka citādi man būs grūti dzīvot.” Taču varbūt tas bija arī netiešā veidā izteikts mājiens vai padoms man, lai gan man likās, ka tā izmainīt sevi nav iespējams.

¹ *Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība. Lokāmās vārdšķiras.* Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2002, 409.–509. *Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība. Nelokāmās vārdšķiras.* Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 6.–30.

² Par disertāciju “Sinonīmijas problēma latviešu leksikoloģijā un leksikogrāfijā”.

³ Par Rutas Veidemanes studijām Latvijas Universitātē, par viņas darba gaitām Latvijas Valsts izdevniecībā, Valodas un literatūras institūtā, Latvijas Universitātē un Latvijas Kultūras akadēmijā, kā arī par zinātniskām publikācijām ir apraksts Andreja Bankava un Ilgas Jansones sagatavotajā enciklopēdijā: *Valodniecība Latvijā: fakti un biogrāfijas.* Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2010, 253. lpp.

Par Rutu Veidemani nevar teikt, ka viņa visu sevi atdeva darbam. Viņa priecājās par dzīvi un pieņēma to – izdzīvoja cilvēciskās attiecības visās to sirsnīgajās, kaislīgajās un skarbahājās izpausmēs. Nekad Ruta nepiekusa runāt par Pēteri un Zanīti, kad tie vēl bija bērni, lepojās ar kuplo savējo pulciņu un sargāja viņu noslēpumus.

Rutai bija prieks iedziļināties valodā un izjust, izprast to. Un prieku viņai sagādāja krāsu un adījuma rakstu harmonija, kad tā iemirdzējās viņas veiklo pirkstu darinājumos. Vai maz kāds ir skaitījis un zina, cik daudz skaistu lietu Ruta ir noadījusi vai kā citādi izmargojusi?

Rutai netipiski ir bijuši viņas pēdējie vārdi: gribu mieru. Vai tie bija viņas grūtuma izraisīti vārdi, slimības diktēti vārdi? Un tomēr... Rutas pelni tika izkaisīti nemierīgajos Gaujas ūdeņos. Kur gan tie aizklīduši Gaujas krastos, apriņķi Baltijas jūras vai pat okeāna ūdeņos?

Paldies, Rutīņa, par Tavu gaišo smaidu, uzmundrinājuma vārdiem, arī par dažu labu ironisku piezīmi un aizrādījumu būt dziļākai, valodā zinīgākai!

Daina Nītiņa

VALODNIECĪBAS BIBLIOGRĀFIJA 2014

Grāmatas, rakstu krājumi, konferenču materiāli, brošūras

- Akmane, Laura; Alševska, Marija. *Burti. Es rakstu*. 6 gadi. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 40 lpp. ISBN 9789984172583.
- Aleksandrovska, Marija (projekta autore). *Latviešu valodas mitoloģisko konceptu elektroniska vārdnīca*. Rīga: Kultūras attīstības fonds, 2014, 67 lpp. Pieejams tiešsaistē: <http://kaf.lv/lv/projekti/realizetie-projekti/latviesu-valodas-mitologisko-konceptu-elektroniska-vardnica/> [skatīts 13.08.2014].
- Alīse Laua (1914–1994). In honorem*. Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas raksti. Krājuma sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane un Inta Urbanoviča. / Res Latviens III. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 166 lpp. ISSN 2256-0262, ISBN 9789984459295.
- Ambote, Agita. *Latviešu valodas pareizrakstība. Tabulas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 40 lpp. ISBN 9789984361284.
- Andersone, Gita; Golubeva, Vita; Ikale, Iveta. *Latviešu valoda : 1. klase. Mācību grāmata. 1. daļa*. Red. Indra Putre. / Raibā pasaule. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 104 lpp. ISBN 9789934046933.
- Andersone, Gita; Golubeva, Vita; Ikale, Iveta. *Latviešu valodas burtnīca : 1. klase. 1. daļa*. Red. Indra Putre. / Raibā pasaule. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 47 lpp. ISBN 9789934046940.
- Angļu-latviešu bilžu vārdnīca*. Iemācies 1000 vārdu! Tulk. Eva Jansone; red. Ilze Collenkopfā. / Disney. Rīga: Egmont Latvija, 2014, 142 lpp. ISBN 9789984439198.
- Anspoka, Zenta. *Latviešu valoda 1. klasei. Mācību grāmata. 2. daļa*. Red. Eģina Birzgale. 1. izd. Lielvārde: Lielvārds, 2014, 208 lpp. ISBN 9789984113586.
- Anspoka, Zenta. *Latviešu valoda 1. klasei : digitālās darblapas interaktīvajai tāfelei*. [elektroniskais resurss] Lielvārde: Lielvārds, 2014, 1 CD. Lielvārds Digitālā bibliotēka (<http://ldb.lv/>). ISBN 9789984113609.
- Anspoka, Zenta; Dambe, Zaiga; Marševska, Iveta. *Latviešu valoda mazākumtautību skolā : 2. klase. Mācību grāmata*. Red. Skaidrīte Ivanišaka. / LAT 2. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 184 lpp. ISBN 9789984815992.

- Anspoka, Zenta; Dambe, Zaiga; Marševska, Iveta. *Latviešu valoda : 2. klase. Darba burtnīca*. Red. Skaidrīte Ivanišaka. / LAT 2. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 96 lpp. ISBN 9789984829005.
- Anspoka, Zenta. *Latviešu valoda : 2. klasei. Mācību grāmata. 1. daļa*. Red. Egina Birzgaļe. 1. izd. Lielvārde: Lielvārds, 2014, 176 lpp. ISBN 9789984113883.
- Antiquitas Viva 4 : studia classica*. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Klasiskās filoloģijas katedra, Hellēnistikas centrs. Zin. red. un sast.: Brigita Kukjalko, Ojārs Lāms, Ilze Rūmniece; red. kol.: Nijole Juhņevičiene, Andra Kalnača, Sergejs Karpjuks, Brigita Kukjalko, Ojārs Lāms, Vita Paparinska, Ilze Rūmniece, Horācijs Vella. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 216 lpp. ISSN 2255-9779, ISBN 9789984457918. Pieejams tiešsaistē: http://www.academia.edu/4918047/From_Ancient_Greece_to_Byzantium_Strategic_Innovation_or_Continuity_of_Military_Thinking_in_Antiquitas_Viva_4_studia_classica_ed._I._Rumniece_O._Lams_B._Kukjalko_Riga_2014_pp._106-118 [skatīts 20.08.2014].
- Apšeniece, Leontīne. *Katram sava valodiņa*. Rīga: Literārā brālība, 2014, 53, [3] lpp. ISBN 9789984880174.
- Autors. Teksts. Laikmets 2*. 2. Starptautiskā zinātniskā konference. Zinātnisko rakstu krājums. Sast. un zin. red. Sandra Ratniece. / Rēzeknes Augstskola. Reģionālistikas zinātniskais institūts. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 2014, 288 lpp. ISSN 2255-9272.
- Auziņa, Inese. *Latviešu valodas gramatika. Morfoloģija*. Pārskats par vārdsķīrām tabulās un shēmās. / Špikeris. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 24 lpp. ISBN 9789934033308.
- Auziņa, Inese. *Latviešu valodas gramatika. Sintakse*. Pārskats par vārdu savienojumu, teikuma un teksta sintaksi tabulās un shēmās. / Špikeris. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 23 lpp. ISBN 9789934041549.
- Bahanovskis, Vilhelms. *Lietišķie dokumenti. Izstrādāšana un noformēšana*. Red. Emīlija Spundzāne. Rīga: Info Tilts, [2014], 250 lpp. ISBN 9789934845802.
- Baltgalve, Agita. *Mūsdienu ķīniešu valodas pamati*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 160 lpp. ISBN 9789934048050. + CD.
- Baltic Journal of English Language, Literature and Culture*. Volume 4. Editor-in-Chief Andrejs Veisbergs. Issue editor Monta Farneste. Rīga: University of Latvia, 2014, pp. 136. ISSN 1691-9971. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BJELLC-4_2014.pdf [skatīts 01.07.2014].
- Baltic Linguistics*. Volume 5 (2014). / University of Warsaw. Faculty of Polish Studies. Warszawa: UWa, 2014, pp. 177, [14]. ISSN 2081-7533.

- =====
- Baltistica*, XLIX (1). Red. Bonifacas Stundžia. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, pl. 212. Pieejams tiešsaistē: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/issue/archive> [skatīts 01.04.2015.]. ISSN 0132-6503.
- Baltistica*, XLIX (2). Red. Bonifacas Stundžia. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, pl. 215–377. ISSN 0132-6503. Pieejams tiešsaistē: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/issue/archive> [skatīts 01.04.2015.].
- Baltu filoloģija*. Nr. XXII (2) 2013. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 152 lpp. ISBN 9789984458595, ISSN 1691-0036. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/baltu-filologija/> [skatīts 03.10.2014].
- Baltu filoloģija*. Nr. XXIII (1) 2014. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 143 lpp. ISBN 978-9984-45-911-0, ISSN 1691-0036. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/baltu-filologija/> [skatīts 14.09.2015].
- Baumane, Anna. *Viņgrinājumi un diktāti pareizas runas un rakstības veidošanai*. Red. Indra Putre. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 184 lpp. ISBN 9789934039805.
- Beridze, Levans; Gabunia, Kaha. *SALATVELO: latviešu valoda gruzīnu studentiem*. Tulk. un red. Nora Ikstena; proj. vad., lit. red. Gunta Kļava; rec. Solveiga Čeirane. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 208 lpp. ISBN 9789984829128. + CD.
- Bielinskienē, Agnē; Kazlauskienē, Asta; Rimkutē, Erika; Tamošiūnaitē, Aurelija. *Lietuvių bendrinė kalba : normos ir vartosena. Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams*. Red. Aurelija Tamošiūnaitė. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas; Vilnius: Versus aureus, 2014, pl. 413. ISBN 9786094670633. Pieejams tiešsaistē: http://www.esparama.lt/documents/10157/490675/2014_Lietuviu+bendrinės+kalbos+normos+ir+vartosena.pdf/1ee41372-49d2-4919-bb3a-ee03947e63a0 [skatīts 13.08.2015].
- Blinkena, Aina. *Caur vārdu birzi*. Darbu izlase. Sast. Ina Druviete, Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 592 lpp. ISBN 9789984742762.
- Boguna, Julija. *Letland als übersetzte Nation. Garlieb Merckels "Die Letten" und ihre Rezeption im 19. Jahrhundert in Livland*. / Ost-West-Express. Kultur und Übersetzung, Bd. 22. Berlin: Frank & Timme, 2014, S. 406. ISBN 9783732901036.
- Bučienē, Laimutē. *Lietuvių kalbos sintaksė: teorija ir praktika I*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2014, pl. 136. ISBN 9789955209300.

- Bušmanis, Māris; Dzintars, Normunds. *Gatavojamies latviešu valodas centralizētā eksāmena 1. daļai. Latviešu valodas ortogrāfijas un sintakses uzdevumu krājums 10.–12. klases skolēniem darbam klasē un pašmācībā*. Red. Daiga Zirņīte; māksl. Mārtiņš Krūklis. Rīga: Pētergailis, 2014, 71 lpp. ISBN 9789984333847.
- Cibuļš, Juris. *Tautu brīnumainās pasaules*. Red. Jānis Ločmelis. Rīga: Raudava, 2014, 196 lpp. ISBN 9789984981628.
- Cibuļš, Juris. *Uzziņu materiāls par latgaliešu ābeci "Skreineite"*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 16 lpp. ISBN 9789984815947. Pieejams tiešsaistē: http://ldb.lv/skreineite_um/#1 [skatīts 23.09.2014].
- Cibuļš, Juris. *Purlovas grāmata. 2. pārstrādātais, labotais un papildinātais izd.* Rīga: Raudava, 2014, 430 lpp. ISBN 9789934830549.
- Cīrule, Zaiga; Cīrule, Nora; Cīrulis, Raitis. *Mums kopā izdosies! 1. daļa*. Galv. red. Vilnis Purēns; red. Rita Cimdiņa. Rīga: RaKa, 2014, 30 lpp. Nodarbības bērnu valodas attīstībā. ISBN 9789984462974.
- Cīrule, Zaiga; Cīrule, Nora; Cīrulis, Raitis. *Mums kopā izdosies! 2. daļa*. Galv. red. Vilnis Purēns; red. Rita Cimdiņa. Rīga: RaKa, 2014, 22 lpp. Nodarbības bērnu valodas attīstībā. ISBN 9789984463049.
- Cīrule, Zaiga; Cīrule, Nora; Cīrulis, Raitis. *Mums kopā izdosies! 3. daļa*. Galv. red. Vilnis Purēns; red. Rita Cimdiņa. Rīga: RaKa, 2014, 31 lpp. Nodarbības bērnu valodas attīstībā. ISBN 9789984463087.
- Cīrule, Zaiga; Cīrule, Nora; Cīrulis, Raitis. *Mums kopā izdosies! 4. daļa*. Galv. red. Vilnis Purēns; red. Rita Cimdiņa. Rīga: RaKa, 2014, 32 lpp. ISBN 9789984463162.
- Contemporary Approaches to Baltic Linguistics*. Eds.: Arkadiev, Peter; Holvoet, Axel; Wiemer, Björn. / Trends in Linguistics. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, 2014, pp. viii, 554. ISBN 9783110343762.
- Cybuļš, Jurs. *Skreineite. Viucūs raksteit*. Māksl. Anita Ozoliņa. Reiga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 72 lpp. ISBN 9789984815947. Pieejams tiešsaistē: http://ldb.lv/skreineite_vr/#1 [skatīta 23.09.2014].
- Cybuļš, Jurs; Leikuma, Lideja. *Skreineite. Viucūs laseit*. Mācību līdzeklis. Konsultantes: Anna Stafecka, Veronika Dundure; māksl. Anita Ozoliņa. Reiga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 154 lpp. ISBN 9789984815947. Pieejams tiešsaistē: http://ldb.lv/skreineite_vl/#154 [skatīts 23.09.2014].
- Čubajevaitē, Laura; Ruzaitē, Jūratē; Lemanaitē, Greta. *Takas. Lietuvių kalba kitakalbiamis. B1 lygis*. Red. Renata Endzelytė; rec.: Meilutė Ramonienė, Violeta Kalėdaitė. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas; Vilnius: Versus aureus, 2014, pl. 224. ISBN 9786094670169. + 1 zibatmiņa, piel. (37 lpp.).
- Daba : latviešu nedzirdīgo zīmju valodas vārdnīca bērniem*. Sast.: Lilita Janševska, Ilona Liniņa, Agita Intsone, Velta Kleina. Rīga: LNS Rehabilitācijas centrs, 2014, 55 lpp. ISBN 9789934846915.

- =====
- Daugavpils Universitātes 55. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums = Proceedings of the 55th International Scientific Conference of Daugavpils University.* Sast. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 2014, 1206 lpp. ISBN 9789984146652. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/DU_55_starpt_zinatn_konf_rakstu_kraj.pdf [skatīts 03.10.2014].
- Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences tēzes = Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University.* Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 169 lpp. ISBN 9789984146676. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 03.10.2014].
- Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. C. daļa "Humanitārās zinātnes" = Proceedings of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University. Part C "Humanities".* Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 262 lpp. ISBN 9789984147031. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/978-9984-703-1_56%20konf%20kraj_C_Hum%20zin.pdf [skatīts 06.08.2015].
- Derksen, Rick. *Etymological Dictionary of the Baltic Inherited Lexicon.* Ed. Sara Couture. / Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series. Vol. 13. Brill Academic Pub (BRILL), 2014, pp. xii, 684. ISSN 1574-3586, ISBN 9789004278981.
- Dini, Pietro Umberto. *Foundations of Baltic Languages.* English translation by Milda B. Richardson, Robert E. Richardson. Vilnius: Eugrimas, 2014, 728 pp. ISBN 9786094372636.
- Dreijers, Guntars. *Grotesque in English and Latvian target texts (establishing contrasts with Charles Baudelaire's source texts) = Groteska angļu un latviešu mērķtekstos (sastatījumā ar Šarla Bodlēra avottekstiem) : promotional paper.* Scientific advisor Jānis Sīlis. / Ventspils University College. Faculty of Translation Studies. Ventspils: Ventspils Augstskola, 2014, pp. 282.
- Dreijers, Guntars. *Promocijas darba kopsavilkums. Groteska angļu un latviešu mērķtekstos (sastatījumā ar Šarla Bodlēra avottekstiem). Doktora zinātniskā grāda iegūšanai valodniecības nozarē. Apakšnozare: salīdzināmā un sastatāmā valodniecība = Summary of Promotional paper: Grotesque in English and Latvian target texts (establishing contrasts with Charles Baudelaire's source texts). Submitted for the doctoral degree in linguistics, subfield: comparative and contrastive linguistics.* Zin. vad. Jānis Sīlis. / Ventspils augstskola. Tulkošanas studiju fakultāte. Ventspils: Ventspils augstskola, 2014, 106 lpp. ISBN 9789984648460.

- Dzimtas stāsti. Ar saknēm Latvijā.* Red. Mārīte Āboltiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 148 lpp. ISBN 9789984829050.
- Dzīvnieki : latviešu nedzirdīgo zīmju valodas vārdnīca bērniem.* Sast.: Lilita Janševska, Ilona Liniņa, Agita Intsone, Velta Kleina. Rīga: LNS Rehabilitācijas centrs, 2014, 45 lpp. ISBN 9789934846922.
- Elsberga, Solveiga. *Mazā latviešu-zviedru sarunvārdnīca = Lettisk-svensk parlör.* Red. Inga Grezmane un Veronika Pužule. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 288 lpp. ISBN 9789934044984.
- Franču-latviešu sarunvārdnīca.* / Dorling Kindersley ceļvedis. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 144 lpp. ISBN 9789984228082.
- Gotharda Frīdriha Stendera ābeces.* Faksimili. Transkripcijas. Apceres. Sast. Valdis Villerušs; autori: Aleksejs Apīnis, Ināra Klekere, Māra Grudule, Valdis Villerušs; transkripcija: Pēteris Vanags; māksl. Inese Hofmane. Rīga: Neputns, 2014, 94 lpp. ISBN 9789934512339.
- Grammatical Relations and their Non-Canonical Encoding in Baltic.* Ed. by Axel Holvoet and Nicole Nau. / Valency, Argument Realization and Grammatical Relations in Baltic 1. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2014, vii, pp. 370. ISSN 2352-0159.
- Grey, Marvel. *Svešvaloda 2 stundās. Marvela Greja universālā metode : angļu, vācu, spāņu un zviedru valoda.* Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 256 lpp. ISBN 9789934046551.
- Ģimene : latviešu nedzirdīgo zīmju valodas vārdnīca bērniem.* Sast.: Lilita Janševska, Ilona Liniņa, Agita Intsone, Velta Kleina. Rīga: LNS Rehabilitācijas centrs, 2014, 69 lpp. ISBN 9789984988993.
- Hadaņonoka, Irēna; Hadaņonoka, Linda. *Kā raisās valodiņa.* Lit. red. Indra Orleja. Rīga: N.I.M.S., 2014, 96 lpp. ISBN 9984679950.
- Helviga, Ingūna. *Vienotas runas un rakstu sistēma pamatizglītības 1.–4. klasē : metodiskie ieteikumi skolotājiem.* Atb. par izdevumu Agrita Miesniece; metodiskā materiāla autori: Ingūna Helviga, Inta Rakeviča. Tiešsaistes resurss (19 lapas) LNB lasītāvās.
- Irbe, Iveta; Vilciņa, Inita. *Latviešu valoda : 3. klase. Mācību grāmata. 2. daļa.* / Lai veicas! Rīga: RaKa, 2014, 116 lpp. ISBN 9789984462998.
- Irbe, Iveta; Vilciņa, Inita. *Latviešu valoda 3. klasei : skolotāja grāmata.* / Lai veicas! Rīga: RaKa, 2014, 54 lpp. ISBN 9789984463070.
- Jeffries, Lesley; McIntyre, Dan. *Stylistics.* / Cambridge Textbooks in Linguistics. New York: Cambridge University Press, 2014, xiv, pp. 226. ISBN 9780521405645.
- Journal of Comparative studies. No. 4 (33).* Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / Komparatīvistikas almanahs. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: DU

Akadēmiskais apgāds “Saulē”, 2014, 520 lpp. ISSN 2255-9388, ISBN 9789984146843.

- Kalnača, Andra. *A Typological Perspective on Latvian Grammar*. Managing Ed. Anna Borowska; Associate Ed. Helle Metslang; Language Ed. Uldis Balodis. Berlin: De Gruyter Open Ltd, 2014, pp. 230. ISBN 9783110411300; e-ISBN 9783110411317. Pieejams tiešsaistē: <http://www.degruyter.com/viewbooktoc/product/449849> [skatīts 04.12.2014].
- Kalviša, Liene. *Evidencialitātes izteikšanas līdzekļi latviešu valodā. Promocijas darba kopsavilkums filoloģijas doktora grāda iegūšanai valodniecības zinātņu nozarē latviešu sinhroniskās valodniecības apakšnozarē = Linguistic manifestation of evidentiality in Latvian. Summary of the doctoral thesis. Submitted for the Conferment of the Doctoral Degree in Philology. Linguistics: Latvian Synchronic Linguistics*. Darba zin. vad. Andra Kalnača. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 78 lpp. ISBN 9789984458960.
- Kalviša, Liene. *Evidencialitātes izteikšanas līdzekļi latviešu valodā : promocijas darbs filoloģijas doktora grāda iegūšanai valodniecības zinātņu nozares latviešu sinhroniskās valodniecības apakšnozarē*. Zin. vad. Andra Kalnača. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latviešu un vispārīgās valodniecības katedra. Rīga, 2014, 179 lpp. + CD.
- Kārlis Mīlenbahs un viņa laikmets. Sast. Ina Druvietē; atb. red. Sarmīte Lagzdīna. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 351 lpp. ISBN 9789984742748.
- Kultūrvēstures avoti un Alūksnes novads*. Sast., autoru tekstus rediģēja un papildināja Dace Markus un Saulvedis Čimermanis. / Alūksnes novada pašvaldība, Latvijas Zinātņu akadēmija, Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija. / Letonikas bibliotēka. 2. izdevums. Rīga: Apgāds “Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis”, 2014, 383 lpp.
- Kurzemniece, Ineta; Bažbauers, Gatis. *Zinātniskās darbības rezultātu izvērtējums specializāciju noteikšanai pētniecībā*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 279 lpp. ISBN 9789984458342.
- Kuzmina, Jana. *Žanru kontekstualizācijas un retoriskās organizācijas aspekti angļu valodas rakstveida saziņā informācijas tehnoloģiju jomā. Promocijas darba kopsavilkums. Doktora grāda iegūšanai filoloģijā. Apakšnozare: lietišķā valodniecība = Genre contextualisation and rhetorical organisation aspects in English written communication for information technologies. Summary of doctoral thesis. Submitted for the degree of Doctor of Philology. Subfield: Applied Linguistics*. Darba zin. vad. Indra Karapetjana. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 71 lpp. ISBN 9789984458823.
- Kuzmina, Jana. *Žanru kontekstualizācijas un retoriskās organizācijas aspekti angļu valodas rakstveida saziņā informācijas tehnoloģiju jomā =*

Genre contextualisation and rhetorical organisation aspects in English written communication for information technologies. Promocijas darbs filoloģijas doktora iegūšanai valodniecības zinātņu nozarē, lietišķās valodniecības apakšnozarē. Zin. vad. Dr. philol. asoc. prof. Indra Karapetjana. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 188 lpp. Pieejams tiešsaistē: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4958/44710-Jana_Kuzmina_2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y [skatīts 27.07.2015].

Laipa, Aļ. Latviešu valoda. Mācību grāmata. Autori: Ilze Auziņa, Maija Berķe, Anta Lazareva, Arvils Šalme; red. Skaidrīte Ivanišaka; projekta vad. Vineta Vaivade. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 184 lpp. ISBN 9789984829081.

Laipa, Aļ. Latviešu valoda. Darba burtņīca. Autori: Ilze Auziņa, Maija Berķe, Anta Lazareva, Arvils Šalme; red. Skaidrīte Ivanišaka. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 64 lpp. ISBN 9789984829098.

Laiveniece, Diāna. Zinātniskās rakstīšanas skola. Rec.: Arvils Šalme, Normunds Dzintars; red. Anita Helviga. Liepāja: LiePA, 2014, 150 lpp. ISBN 9789934522253.

Language for International Communication: Linking Interdisciplinary Perspectives. / Department of English Studies and Centre for Applied Linguistics, Faculty of Humanities, University of Latvia. Editor-in-chief Dr. habil. philol. Andrejs Veisbergs, Managing Editor: Dr. paed. Monta Farneste. Rīga: University of Latvia Press, 2014, pp. 374. ISBN 9789984457987. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Language-for-international-2014.pdf [skatīts 27.06.2014].

Latviešu ābece : pasakas, dziesmas, mīklas, sakāmvārdi un rakstu rakstīšana. Proj. vad. un mākslinieciskā red. Solvita Lodiņa; lit. red. Elga Broka; rakstu rakstīšanu izstrādāja Dace Eihmane. [Raiskuma pagasts, Pārgaujas novads]: Kustība par latvisku kultūru izglītībā, 2014, 88 lpp. ISBN 9789934849701. *Latviešu ābece. Pasaku un dziesmu pūralāde.* CD. ISBN 9789934849725.

Latviešu ābece darba lapas. [Raiskuma pagasts, Pārgaujas novads]: Kustība par latvisku kultūru izglītībā, 2014, 127 lpp. ISBN 9789934849718.

Latviešu folkloristika starpkaru periodā. Sast. un zin. red. Dace Bula; rec.: Rūta Muktupāvela, Ieva Kalniņa; red. Ināra Stašulāne. / Folkloristikas bibliotēka. Rīga: Zinātne, 2014, 607 lpp. ISBN 9789984879758.

Latviešu valodas darbības vārdu tabulas : mācību un metodiskais materiāls = Latvian verb tables : study and methodological material = Таблицы глаголов латышского языка : учебно-методическое пособие. Ilzes Auziņas un Guntas Nešpores redakcijā. Rec. Laimute Balode; tulk. angļu un krievu valodā SIA "Skrivanek Baltic". Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 271 lpp. ISBN 9789984815954 (iesiets), ISBN

- 9789984815961 (tiešsaite). Pieejams tiešsaistē: <http://maciunmacies.valoda.lv/valodas-apguve/gramatika> [skatīts 26.11.2014].
- Latviešu-norvēģu vārdnīca*. Sast. Ieva Vinzele. Rīga: Avots, 2014, 512 lpp. [Miniatūrizdevums] ISBN 9789984859859.
- Lauze, Linda. *Pieturzīmju krustcelēs*. Vingrinājumi latviešu interpunkcijā. Rec. Ieva Ozola. Liepāja: LiePA, 2014, 38 lpp. ISBN 9789934522345.
- Linguistica Lettica* 22. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone; red. kol.: Aleksejs Andronovs (Krievija), Dzintra Bonda (ASV), Laimute Balode (Latvija/Somija), Ojārs Bušs (Latvija), Ina Druviete (Latvija), Trevors Fennels (Austrālija), Juris Grigorjevs (Latvija/Lietuva), Ilga Jansone (Latvija), Daina Nītiņa (Latvija), Linda Šokija (Lielbritānija), Anna Stafecka (Latvija), Agris Timuška (Latvija), Lembits Vaba (Igaunija), Bernhards Velhli (Zviedrija), Andrejs Veisbergs (Latvija). Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 400 lpp. ISSN 1407-1932.
- Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas*. "Gastronomiskais teksts" literatūrā un kultūrā. Zinātnisko rakstu krājums, XV. Sast. un zin. red. Rudīte Rinkeviča. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 350 lpp. Pieejams tiešsaistē: http://www.du.lv/files/000/010/958/Literatura_kultura_XV_2014.pdf?1423144364 [skatīts 10.08.2015].
- Literārā valoda un normas lingvistiskajā praksē: Eiropas pieredze un tradīcijas*. Autori: Laimute Balode, Marta Balode, Janušs Kamiņskis (*Janusz Kamiński*), Kertu Kibermane (*Kerttu Kibbermann*), Gunta Kļava, Eduards Lasmanis, Nadežda Moroza, Kristīne Tihomirova, Pēteris Vanags, Andrejs Veisbergs; red. Dace Strelēvica-Ošiņa; lit. red. Inita Vītola; rec. Zaiga Ikere. / Latviešu valodas aģentūra. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 256 lpp. ISBN 9789984829067.
- Markus, Dace; Bonda, Dzintra. *Ievads fonoloģijā*. Rec.: Aleksejs Andronovs, Regīna Kvašīte, Edmunds Trumpa. Rīga: Zinātne, 2014, 200 lpp. ISBN 9789984879741.
- Maskuliūnas, Bronius. *Punktai raštų lietuviškų. Lietuvių kalbos istorijos tyrinėjimai*. / Bibliotheca actorum humanitariorum universitatis Saulensis. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2014, 270 pl. ISBN 9786094302282.
- Māja : latviešu nedzirdīgo zīmju valodas vārdnīca bērniem*. Sast.: Lilita Janševska, Ilona Liniņa, Agita Intsone, Velta Kleina. Rīga: LNS Rehabilitācijas centrs, 2014, 75 lpp. ISBN 9789934846908.
- Metodiskais pielikums diasporas nedēļas nogales skolu latviešu valodas mācību programmai. 5–6 gadus veciem bērniem*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 52 lpp. Pieejams tiešsaistē: <http://maciunmacies.valoda.lv/metodiskie-materiali/diasporai-un-imigrantiem> [skatīts 14.09.2015].

- =====
 Metodiskais pielikums diasporas nedēļas nogales skolu latviešu valodas mācību programmai. 7–9 gadus veciem bērniem. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 181 lpp. Pieejams tiešsaistē: http://maciunmacies.valoda.lv/images/Maci/Diaspora_MacibuMateriali/e-DIA_7-9.pdf [skatīts 11.06.2015].
- Nau, Nicole. *Latviešu valoda studentiem. Skolotāja grāmata*. Metodisks līdzeklis. Red. Ilze Auziņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 192 lpp. ISBN 9789984815930.
- Neue Forschungen zur Syntax und Morphologie der baltischen Sprachen*. (4. Baltistisches Arbeitstreffen) Greifswald – Lubmin, 29./30. Mai 2014. Abstracts. S. 21.
- Nīderlandiešu-latviešu vārdnīca = Woordenboek Nederlands-Lets*. Ap 10000 vārdi = Ongeveer 10000 woorden. Sast. Dace Vīksna; red. Ilze Čerņauska. Rīga: Avots, 2014, 640 lpp. ISBN 9789984859866.
- Nītiņa, Daina. *Ne tikai gramatika. Rakstu izlase*. Sast. autore. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 496 lpp. ISBN 9789984742731.
- Norvēģu-latviešu vārdnīca: ap 6000 vārdi*. Sast. Ieva Vinzele; red. Ženija Indāne. Rīga: Avots, 2014, 511 lpp. [Miniatūrizdevums] ISBN 9789984859842.
- Onomastikas pētījumi = Onomastic Investigations*. Vallijas Dambes 100. dzimšanas dienai veltītās konferences materiāli = Proceedings of the International Scientific Conference to commemorate the 100th anniversary of Vallija Dambe. Atb. red.: Ojārs Bušs, Renāte Siliņa-Piņķe, Sanda Rapa. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 392 lpp. ISBN 9789984742755.
2. *Starptautiskā zinātniskā konference “Konteksta nozīmīgums mūsdienu humanitārajās zinātnēs”*. Tēžu krājums, 2014. gada 9. maijs. Rec. Arvils Šalme. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 16 lpp. ISBN 9789984458403.
50. *prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes*. 2014. gada 21. un 21. martā = *Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferences referencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės*. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = *Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”*. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Latviešu un vispārīgās valodniecības katedra, Baltu valodniecības katedra. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 65 lpp. ISBN 9789984458212.
- Poikāns, Kaspars. *Es protu latviešu valodu*. Testu krājums (A1, A2) : 300 jautājumi, 30 uzdevumi un atbildes, 21 attēls. Red. Inese Auziņa. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 143 lpp. ISBN 9789934047473.

- Portugāļu valodas universālā sarunvārdnīca*. Ideāli piemērota ceļojumam. No vācu valodas tulkojusi Aija Trauberga; red. Margarita Krasnā. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 288 lpp. ISBN 9789934035784.
- Prace bałtystyczne: język, literatura, kultura*, 5. Pod redakcją Marty Grzybowskiiej i Inesy Szulskiej; recenzje wydawnicze: Nicole Nau, Andrzej Zieniewicz, Ewa Ilnatowicz, Kristina Lenartaitė-Gotaučienė, Vaiva Žeimantienė. / Uniwersytet Warszawski. Warszawa, 2014, 296 str. ISBN 9788362100392.
- Proceedings of the 6th Riga Symposium on Pragmatic Aspects of Translation. Translation, Quality, Costs = 6. Starptautiskā Rīgas simpozija raksti. Tulkojums. Kvalitāte. Cena*. Ed. by Gunta Ločmele, Andrejs Veisbergs. Rīga: The University of Latvia Press, 2014, pp. 120. ISBN 9789984458632.
- Rapa, Sanda. *Ģeogrāfiskās nomenklatūras vārdi latviešu toponīmijā : promocijas darbs filoloģijas doktora grāda iegūšanai valodniecības zinātņu nozares baltu valodniecības apakšnozarē*. Darba zin. vad. Ojārs Bušs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 177, [91] lpp. + CD.
- Rapa, Sanda. *Ģeogrāfiskās nomenklatūras vārdi latviešu toponīmijā : promocijas darba kopsavilkums filoloģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai valodniecības zinātņu nozarē, latviešu diahroniskās valodniecības apakšnozarē = Generic terms in the Latvian toponymy : summary of doctoral thesis submitted for the degree of doctor of philology, subfield of Latvian diachronic linguistics*. Darba zin. vad. Ojārs Bušs. Rīga: [Latvijas Universitāte], 2014, 94 lpp.
- Romane, Anita. *Latviešu valodas rokasgrāmata. Tabulas. Shēmas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 144 lpp. ISBN 9789984171029.
- Rūtenberga, Vineta. *Sintaktiskās kriteriālās pazīmes angļu un franču valodas rakstveida snieguma vērtēšanā : promocijas darbs filoloģijas doktora grāda iegūšanai valodniecības zinātņu nozares lietišķās valodniecības apakšnozarē = Syntactic criterial features in assessing written performance in English and French*. Darba zin. vad. Vita Kalnbērziņa. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte. Rīga, 2014, 239 lpp. + CD.
- Rūtenberga, Vineta. *Sintaktiskās kriteriālās pazīmes angļu un franču valodas rakstveida snieguma vērtēšanā. Promocijas darba kopsavilkums. Doktora grāda iegūšanai valodniecības nozarē. Apakšnozare: lietišķā valodniecība = Syntactic criterial features in assessing written performance in English and French. Summary of doctoral thesis. Submitted for the degree of Doctor of Philology. Subfield of Applied Linguistics*. Darba zin. vad. Vita Kalnbērziņa. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 69 lpp. ISBN 9789984458977.
- Sabaļausks, Aļģirds. *Mēs – balti*. Tulk.: Santa Jērāne, LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas studenti (A. Armuška, S. Doniņa, G. Gulbe, M. Hīnere, M. Jurjāne, S. Kaigorodova, L. Keisele, I. Lemhena, R. Malnupe, M. Mušperte, A. Ozola, E. Rampāne, G. Savicka,

- L. Senkāne, L. Tarvida, K. Tīlika, E. Usāne). Tulkojuma rec. Ieva Ozola; lit. red. Santa Jērāne; zin. red.: Laimute Balode, Edmunds Trumpa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 192 lpp. ISBN 9789984815909.
- Sālījuma, Gunta; Valtere, Vija. *Valodas labirinti. Latviešu valoda 5. klasei. Darba lapas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014. E-grāmata.
- Schuller, Björn; Batliner, Anton. *Computational paralinguistics : emotion, affect and personality in speech and language processing*. First Edition. Hoboken, N. J.: John Wiley & Sons Inc., XXI, pp. 321. ISBN 9781119971368.
7. *Starptautiskā zinātniskā konference "Teorija praksei mūsdienu sabiedrības izglītībā" = 7th International scientific conference "Theory for practice in the education of contemporary society"*. Zinātniskie raksti = Scientific articles. Atb. red. Sanita Madalāne. / Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija = Riga Teacher Training and Educational Management Academy. Rīga: Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija, 2014, 241 lpp. ISBN 9789934503153. Pieejams tiešsaistē: http://www.rpiva.lv/pdf/7_starptzinkonf.pdf [skatīts 26.11.2014].
- Siliņa, Līga. *Tā runā Rūvenē*. [vietvārdu burtnīca] Rūjienu: Rūjienu amatnieku biedrība "Rūzele", 2014, 87 lpp. ISBN 9789934140655.
- Siliņa-Piņķe, Renāte. *Rigas spätmittelalterliche Personennamen*. / Beiträge zur Lexikographie und Namenforschung 7. Herausgegeben von Silvio Blendler. Hamburg: Baar-Verlag, 2014, S. 220. ISBN 9783935536073.
- Skujiņa, Valentīna. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Pareizrakstība. Sašinājumi. Teksta izveide. Palīgvārdi. Adrese. Pieturzīmes. Vēstules. Dokumenti. Atjaunots, mūsdienīgs izdevums. Red. Inese Auziņa. 3. labotais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 112 lpp. ISBN 9789934036385.
- Slāvu lasījumi = Славянские чтения = Slavic Readings, X*. Galv. red. Anna Stankeviča. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 374 lpp. Pieejams tiešsaistē: http://du.lv/lv/fakultates/hf/strukturvienibas/rsk/slavu_lasijumi [skatīts 11.08.2015]. ISBN 9789984147000.
- Smiltiece, Gunta. *Stilistika un morfostilistika : studiju materiāli*. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 63 lpp. ISBN 9789934522352.
- Spāņu-latviešu sarunvārdnīca*. / Dorling Kindersley ceļvedis. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 148 lpp. ISBN 9789984229041.
- Starptautiska konference "Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi"*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 69 lpp. ISBN 9789934838729.

- =====
- Starptautiska zinātniska konference "Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā".* Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. www.lu.lv/tiesraide. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 66 lpp. ISBN 9789984458687.
- Starptautiskā zinātniskā konference "Onomastikas aktuāli jautājumi".* Tēžu krājums. Red. Andrejs Veisbergs. / Latvijas Universitāte. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 12 lpp. ISBN 9789984459028.
- Strads, Māris. *Lingua latina. Latīņu valodas gramatika.* Atb. red. Santa Jirgensone. Rīga: Jumava, 2014, 384 lpp. ISBN 9789934116551 (iesiets).
- Strads, Māris. *Lingua latina. Latīņu valodas gramatika.* Atb. red. Santa Jirgensone. Rīga: Jumava, 2014, 384 lpp. ISBN 9789934116803 (brošēts).
- Stundžia, Bonifacas. *The Lithuanian Language: Distinctive Features, Past and Present.* Vilnius: Science & Encyclopaedia Publishing Centre, 2014, pl. 88. ISBN 9785420017494.
- Suitu Miķeļša mazā ābece.* Aleta Lipsne, Laila Jankovska, Ilga Leimane, Kristīne Bukne-Sala [ķinķēziņ taisītāj un maketētāj]. Alsunga: [Aleta Lipsne], 2014, 119 lpp. ISBN 9789934142826. (Teksts latviešu valodā un Alsungas novada izloksnē.)
- Svarinska, Asja. *Latviešu valoda. Mācību kurss 25 nodarbībām = Latvian in 25 lessons.* Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 112 lpp. ISBN 9789984228419.
- Šiliņa, Brigita; Auziņa, Ilze. *Runāsim pareizi!* Metodisks līdzeklis runas prasmju pilnveidei. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 146 lpp. Pieejams tiešsaistē: http://maciunmacies.valoda.lv/images/Maci/Runasim_pareizi.pdf [skatīts 15.01.2015].
- Timmermanis, Kārlis; Broka, Zane; Beķeris, Elmars; Jermuts, Sandis; Butāne, Anita. *Standarta IEC 60617:2012 "Grafiskie apzīmējumi elektroslēmās" adaptācija latviešu valodā.* Rīga: RTU, 2014, 2016 lpp.
- Treimane, Laura. *Valodas reģistrs parlamentā: sistēmiski funkcionālais skatījums = Register of parliamentary discourse: asystemic functional perspective. Promocijas darba kopsavilkums. Filoloģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai valodniecības zinātņu nozarē. Apakšnozare: lietišķā valodniecība = Summary of doctoral thesis. Submitted for the degree of Doctor of Philosophy. Linguistics: Applied Linguistics.* Darba zin. vad. Jeļena Dorošenko. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 60 lpp.
- Treimane, Laura. *Valodas reģistrs parlamentā: sistēmiski funkcionālais skatījums : promocijas darbs filoloģijas doktora (Dr. philol.) zinātniskā grāda iegūšanai, nozare: valodniecība, apakšnozare: lietišķā valodniecība.* Zin. vad. Jeļena Dorošenko. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 133, 84 lpp. + CD.
- Vadlīnijas intervētājiem un atmiņu rakstītājiem.* / Mutvārdu vēsture un dzīvesstāsti. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2014, 164 lpp. ISBN 9789934506154.

- =====
- Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā.* Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saulē”, 2014, 520 lpp. ISSN 1691-6042, ISBN 9789984146973.
- Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā = Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar.* / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red. Andra Kalnača un Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 180 lpp. ISBN 9789984458526. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Valoda: nozīme un forma 5. Opozīcijas sintaksē un semantikā = Language: Meaning and Form 5. Oppositions in Syntax and Semantics.* / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red. Andra Kalnača un Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 180 lpp. ISSN 2255-9256, ISBN 9789984459349. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Valodas ideoloģija un plašsaziņas līdzekļi (televīzija). Sociolingvistisks pētījums.* Autore: Kertu Kibermane, Gunta Kļava, Linda Lauze, Kristīne Tihomirova. Red. Gunta Kļava; rec. Gunta Ločmele. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 69 lpp. ISBN 9789984829043. Pieejams tiešsaistē: http://www.valoda.lv/downloadDoc_1496/mid_522 [skatīts 28.11.2014].
- Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi.* Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača; rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 215 lpp. ISSN 1691-273X.
- Valodu apguve: problēmas un perspektīva.* Zinātnisko rakstu krājums, X. Galv. red. Diāna Laiveniece; lit. red.: Diāna Laiveniece, Rīta Grāvelsiņa, Natalja Malašonoka. Liepāja: LiepA, 2014, 278 lpp. ISSN 1407-9739.
- Valsts valodas komisijas raksti.* 6. sēj. “Tulkojums – kultūrvēsturisks notikums III”. Bībeles tulkojumi: teorija, vēsture, mūsdienu prakse. *Dr. phil.* V. Tēraudkalna un *Dr. habil. philol. A.* Veisberga redakcijā. Red.: Ieva Jansone (latviešu val.), Antra Legzdiņa (angļu val.). Rīga: Zinātne, 2014, 158 lpp. ISBN 9789984879604.
- Vārds un tā pētīšanas aspekti.* Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane; krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 318 lpp. ISSN 1407-4737.

- Vārds un tā pētīšanas aspekti.* Rakstu krājums, 18 (2). Valoda un vide. Terminoloģija. Tulkošanas jautājumi. Redkol. vad. Benita Laumane; krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 273 lpp. ISSN 1407-4737.
- Vedral, Jiří. *Lotyšsko-český [sic] slovník PRODCOM.* 1. vyd. Praha: VJV, 2014, 164 str. ISBN 9788074573873.
- Vedral, Jiří. *Lotyšsko-český katalog odpadů.* 1. vyd. Praha: VJV, 2014, 16 str. ISBN 9788074572869.
- Vedral, Jiří. *Lotyšsko-český klasifikace slovník CPA.* 1. vyd. Praha: VJV, 2014, 112 str. ISBN 9788074574085.
- Vedral, Jiří. *Lotyšsko-český slovník třídění odpadů.* 1. vyd. Praha: VJV, 2014, 24 str. ISBN 9788074572890.
- Ventspils paralēle I–IV.* Rakstu krājums. / Ventspils Augstskola. Ventspils bibliotēka. Sast. Astra Skrābāne; red. kol.: Astra Skrābāne, Maija Baltiņa, Ilze Buņķe, Astra Pumpura, Olita Šteinmane, Vija Baško; lit. red. Laimdota Sēle. Ventspils: VeA, 2014, 188 lpp. ISBN 9789984648521.
- Via scientiarum.* Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidiens. Sast. Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 254 lpp. ISBN 9789934522420.
- Vilks, Ilgonis. *Astronomijas vārdnīca.* Angļu-latviešu-krievu-vācu-franču-spāņu. Rec. Andrejs Alksnis; red. Ieva Zarāne. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 272 lpp. ISBN 9789984458571.
- Zagorska, Ilze. *Latviešu valoda igauņu studentiem.* Mācību uzdevumu krājums. Latv. val. red. Kristīne Levāne-Petrova; ig. val. red. Kertu Kibermane; projekta vad. Indra Lapinska. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 112 lpp. ISBN 9789984815978.
- Žizņevska, Tamāra; Kļaviņa, Iveta; Andersone, Gita. *Mācīes valodas un izzini pasaulī! Latviešu-русский-English-Deutsch valodas vārdnīca.* Red. Indra Putre. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 64 lpp. ISBN 9789984379722.
- Балто-славянские исследования, XIX.* Москва, СПб: Нестор-История, 2014, 588 стр. Pieejams tiešsaistē (satura rādītājs): <http://www.inslav.ru/2009-08-05-14-47-56/1865-2014-bsi> [skatīts 12.08.2015].
- Иванова, Наталья. *Староверы Латгалии: “своё” и “чужое”.* Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2014, 117 стр. ISBN 9783659612473.
- Лиегенице, Лиене (*Liene Lieģeniece*). *Латышский язык для всех : самоучитель.* 5. izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 419 стр. ISBN 9789984361260.
- Эзериня, Дина. *Учим латышский язык.* Сборник текстов для подготовки к экзамену на уровень знания А1 и А2 (вопросы и ответы, упражнения). 1-е авторское издание. Рига: JUMI, 2014, 120 стр. ISBN 9789984997056.

Эзериня, Дина. *Самоучитель латышского языка для начинающих*. Red.: Oļesja Burkevica, Veronika Pužule. Rīga: Zvaigzne ABC, 2014, 272 стр. + 1 CD с диалогами и фонетическими упражнениями. ISBN 9789934038792.

Raksti, konferenču materiāli, tēzes un publicistika

- Aliūkaitē, Daiva. Geolingvistikās kompetencijās tyrimas: mentāliņu žemēlapiņu tehnika. *Starptautiska konference "Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi"*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 9.–10.
- Andronov, Aleksey. The inflectional system of Standard Latgalian in Comparison with Latvian and Lithuanian. *Neue Forschungen zur Syntax und Morphologie der baltischen Sprachen*. (4. Baltistisches Arbeitstreffen) Greifswald – Lubmin, 29./30. Mai 2014. Abstracts. 2–3.
- Andronova, Everita. Georgs Dreselis (1654–1698) un "Svēta bērnu mācība" (1682). *Starptautiska konference "Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi"*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 10.–13.
- Andronovas, Aleksejus. Fonologija kaip (ne)atskiras mokslas. *21-oji tarptautinė Jono Jablonskio konferencija "Šiuolaikinės kalbos tyrimai ir problemos"*. 2014-10-03 Tezės. / Vilniaus universitetas, Lietuvių kalbos institutas, 2014, 3.–4. Pieejams tiešsaistē: http://www.lki.lt/LKI_LT/images/Instituto_darbai/Konferencijos/20140921%20TEZES_Jablonskiui.pdf [skatīts 30.09.2014].
- Andronovs, Aleksejs. Par dažiem 19. gs. latviešu valodas zilbes intonāciju aprakstiem: fonoloģiska dažādības interpretācija. *Starptautiska konference "Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi"*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 14.–15.
- Anelauskaitē-Balode, Laimutē. Mano dēstytojas Jonas Kabelka. *Kā buvo baltams pažadējis*. Jono Kabelkos gimimo šimtmečiui. Sud. Regina

- Venckutė. / Mintis ir atmintis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2014, 165–168.
- Anspoka, Zenta. Komunikatīvā pieeja dzimtās valodas didaktikā: daži teorijas un prakses aspekti. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa. Sociālās un humanitārās zinātnes = Section A. Humanities and social sciences*. 68. sēj. Nr. 1/2. Galv. red. Arno Jundze. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2014, 20.–27. Pieejams tiešsaistē: http://www.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=2262&Itemid=400 [skatīts 27.11.2014].
- Apse, Olga. Языковое отношение пожилых людей к информационно-компьютерной терминологии. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidziens. Sast. Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 13.–22.
- Apse, Vineta; Farneste, Monta. Common Errors in the Use of English Verb Forms. *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture*. Volume 4. Editor-in-Chief Andrejs Veisbergs. Issue editor Monta Farneste. Rīga: University of Latvia, 2014, 4–17. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BJELLC-4_2014.pdf [skatīts 01.07.2014].
- Auziņa, Ilze. Pareizrūnas normas mūsdienu latviešu valodā. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača; rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 131.–138.
- Auziņa, Ilze. Pauszes publiskajā runā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane; krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 7.–3.
- Auziņa, Ilze; Rābante-Buša, Guna. Qualitative and Quantitative Vowel Reduction and Deletion in the Spoken Latvian. *Linguistica Lettica* 22. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 5.–15.
- Auziņš, Alnis. Zem guloša akmens ūdens nekust = Maggijiz kiv allō vež āb lik. [Par lībiešu valodas un kultūrvēstures mācībām līvu centrā “Kūolka” Līvu savienības Kolkas grupas izstrādātā projekta ietvaros; tekstā stāsta nodarbību vadītāja, lībiešu valodas skolotāja Zoja Sīle.] *Dundadziņeks*, Nr. 8 (179) (2014, aprīlis), 6. Pieejams tiešsaistē: <http://novads.dundaga.lv/avize/> [skatīts 11.08.2015].
- Avotiņš, Viktors. Ienaida valoda. [Par politisko valodu Latvijā.] *Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai*, Nr. 209 (2014, 30. oktobris), 2. Pieejams tiešsaistē: <http://nra.lv/viedokli/viktors-avotins/127952-ienaida-valoda.htm> [skatīts 11.08.2015].

- Avotiņš, Viktors. Latgaliešu valoda joprojām svešvaloda? [Par latgaliešu valodas statusu Latvijā; tekstā stāsta LR Saeimas deputāts Juris Viļums.] *Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai*, Nr. 214 (2014, 6. novembris), 2. Pieejams tiešsaistē: <http://nra.lv/viedokli/viktors-avotins/128411-latgaliesu-valoda-joprojam-svesvaloda.htm> [skatīts 11.08.2015].
- Babickienē, Zofija. Būtais dažninis laiks šiaurēs žemaičių kreetingiškių ir pietų žemaičių varniškių patarmėse. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezēs. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014.* / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 11. lpp.
- Balama, Vita. Tulkojuma kvalitāte amerikāniskās kultūrvides atspoguļojumā Džona Grišama romānā “Pelikānu lieta”. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane; krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 7.–18.
- Baldunčiks, Juris (sagat.). Lēmumi Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisijā (2012–2013). *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populār-zinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača; rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 190.–191.
- Baldunčiks, Juris. Kalki un puskalki latviešu valodā: interpretācijas un inventarizācijas jautājums = Loan translations (calques) and loanblends (semi-calques) in Latvian: issues of interpretation and inventory. *Res Latvienses III. Alīse Laua (1914–1994). In honorem*. Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas raksti. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane, Inta Urbanoviča. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 26.–52.
- Baldunčiks, Juris. Salikteņi ar *daif-* latviešu valodā: vēsturisks pārskats. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane; krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 14.–32.
- Balode, Dace. Pazudis vai atrasts tulkojumā: Jaunā Derība latviski. *Valsts valodas komisijas raksti*. 6. sēj. “Tulkojums – kultūrvēsturisks notikums III”. Bībeles tulkojumi: teorija, vēsture, mūsdienu prakse. *Dr. phil. V. Tēraudkalna un Dr.habil.philol. A. Veisberga redakcijā*. Red.: Ieva Jansone (latviešu val.), Antra Legzdiņa (angļu val.). Rīga: Zinātne, 2014, 9.–22.

- Balode, Ineta. Gotharda Frīdriha Stendera ieguldījums latviešu alfabētizācijā = Contribution of Gotthard Friedrich Stender to Latvian Literacy. *Starptautiska zinātniska konference "Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā"*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 7.–8.
- Balode, Laimute. Baltijas studiju 10. konference Eiropā (Tallinā, 2013. gada 16.–19. jūnijā). [Hronika – Chronicle] *Baltu filoloģija. Nr. XXII (2) 2013*. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 123.–125. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BF-XXII_2_.pdf [skatīts 03.10.2014].
- Balode, Laimute. Baltu kalbos ir baltosios naktys Tartu universitete. *Baltistica, XLIX (1)*. Red. Bonifacas Stundžia. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 204–207. Pieejams tiešsaistē: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/issue/archive> [skatīts 04.12.2014].
- Balode, Laimute. Latvian and Lithuanian Lake-names of Finnic origin. *Baltic Languages and White Nights. International Conference "Typology and contacts of Baltic and Finnic languages and literatures"*. University of Tartu, 13–14 June. Language Centre, Institute of Estonian and General Linguistics, 2014, 6–7.
- Balode, Laimute. *Liepa (Tilia)* in Latvian onomastic context. *Onomastikas pētījumi / Onomastic Investigations*. Vallijas Dambes 100. dzimšanas dienai veltītās konferences materiāli / Proceedings of the International Scientific Conference to commemorate the 100th anniversary of Vallija Dambe. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 41.–62.
- Balode, Laimutē. Nauju kryptiu užuomazgos Latvijos onomastikoje. *Tarptautinė mokslinė konferencija profesoriui Aleksandrui Vanagai (1934–1995) atminti "Onomastikos dabartis: inovacijos ir tradicijos" 2014 m. lapkričio 20–21 d. Tezės*. / *International Scientific Conference in Honour of Professor Aleksandras Vanagas (1934–1995) "The Present of Onomastics: Innovations and Traditions. 20–21 November 2014. Abstracts*. Lietuvių kalbos institutas. Institute of the Lithuanian Language, 2014, 1. Pieejams tiešsaistē: http://www.lki.lt/LKI_LT/images/Instituto_darbai/Konferencijos/onomastikos_dabartis_tezes.pdf [skatīts 12.02.2015].
- Balode, Laimute. On Slang Urbanonyms in Latvia, Lithuania and Finland. *Baltistikos centrai ir Lietuva: Baltistika pasaulio kontekste. Mokslo straipsnių rinkinys*. Sud. Ona Petrėnienė, Jurga Trimonyte Bikėlienė. LEU, Vilnius, 2014, 59–68.
- Balode, Laimute. Par somugru cilmes hidronīmu izplatību Latvijā un Lietuvā. *Starptautiska konference "Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi"*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes

- (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 15.–17.
- Balode, Laimute. Skolināji latviņu hidronimikojē. *Tarptautinē konferencija, skirta Prano Skardžiaus 115-osioms gimimo metinēms “Aktualieji senosios raštijos ir dabartinės lietuvių kalbos tyrimai”*. 2014 metų rugšėjo 19–21 d. Pranešimų anotācijas. Pieejams tiešsaistē: file:///D:/Documents%20and%20Settings/Administrator/My%20Documents/Downloads/Prane%C5%A1imai_Skard%C5%BEiaus_konferencijoje.pdf [skatīts 13.12.2014].
- Balode, Laimute. Unofficial Urbanonyms of Latvia: Tendencies of Derivation. *25th International Congress of Onomastic Sciences. 25th–29th August 2014, Glasgow. Abstracts / Les Abrégés / Zusammenfassungen*. University of Glasgow, 2014, 15. Pieejams tiešsaistē: <http://www.icos2014.com/wp-content/uploads/ICOS-2014-List-of-Abstracts-v3.pdf>.
- Balode, Laimute; Bušs, Ojārs. Two Sketches on Latvian Names in the Economy. *Studii și cercetări de onomastică și lexicologie (SCOL)*. Anul VII, Nr. 1-2 / 2014. / Universitatea Din Craiova, Facultatea De Litere, Centrul de Cercerete TradComTerm Onomastica și Lexicologie. Romania, Craiova: Sitech, 2014, 13–25. Pieejams tiešsaistē: http://cis01.central.ucv.ro/revista_scol/arhiva.html [skatīts 13.12.2014].
- Balode, Laimute; Kaškelevičienē, Aurelija. Baltistika Helsinkio universitete: praeitis, dabartis, ateitis. *Baltistikos centrai ir Lietuva: Baltistika pasaulio kontekste. Mokslo straipsnių rinkinys*. Sud. Ona Petrėnienė, Jurga Trimonyte Bikėlienė. LEU, Vilnius, 2014, 16–23.
- Balode, Marta; Balode, Laimute. Somu literārās valodas norma Somijas lingvistiskajā praksē. *Literārā valoda un normas lingvistiskajā praksē: Eiropas pieredze un tradīcijas*. Autori: Laimute Balode, Marta Balode, Janušs Kaminskis (*Janusz Kamiński*), Kertu Kibermane (*Kerttu Kibermann*), Gunta Kļava, Eduards Lasmanis, Nadežda Moroza, Kristīne Tihomirova, Pēteris Vanags, Andrejs Veisbergs. Red. Dace Strelēvica-Ošiņa; lit. red. Inita Vītola; rec. Zaiga Ikere. / Latviešu valodas aģentūra. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 47.–102.
- Balode, Sarmīte. Mūdienu Kalnienas izloksne dažādu paaudžu runā. *Linguistica Lettica* 22. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 241.–260.
- Balodis, Pauls. Abstraktas semantikas personvārdi latviešu valodā. *Onomastikas pētījumi / Onomastic Investigations*. Vallijas Dambes 100. dzimšanas dienai veltītās konferences materiāli / Proceedings of the International Scientific Conference to commemorate the 100th anniversary of Vallija Dambė. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 241.–262.

- Balodis, Pauls. Latvian Surnames motivated by Profession. *25th International Congress of Onomastic Sciences. 25th–29th August 2014, Glasgow. Abstracts / Les Abrégés / Zusammenfassungen*. University of Glasgow, 2014, 15. Pieejams tiešsaistē: <http://www.icos2014.com/wp-content/uploads/ICOS-2014-List-of-Abstracts-v3.pdf> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Balodis, Uldis. Writing down Lutsi: Creating an Orthography for a South Estonian Variety of Latgale. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences "Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums" referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās "Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas" pranešimų tezės. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference "General linguistics: language system and language use". March 20–21, 2014.* / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 12.
- Baltiņš, Māris. Maz vētīta latviešu terminoloģijas vēstures lappuse: mērķtiecīgs terminrades darbs Padomju Savienībā 20. gadsimta 20. un 30. gados. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane; krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 19.–30.
- Baranauskienē, Rīta; Mickienē, Ilona. Veliuonos apylinkių pravardžių struktūros ir semantikos ypatumai: pirminės pravardės. *Starptautiska konference "Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi"*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 18.–19.
- Barbare, Inese. Svešvalodu kompetences loma profesionālajā projektu vadībā Latvijā = Research the Opportunities a Foreign Languages' Competence for Professional Project Management in Latvia. *Sabiedrība, integrācija, izglītība. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. II daļa. 2014. gada 23.–24. maijs = Society, Integration, Education. Proceedings of the International Scientific Conference. May 23th–24th, 2014. Volume II*. Rēzekne, 2014, 25.–34. Pieejams tiešsaistē: http://www.ru.lv/zinatne/ra_regi/pspi/pspi_izdevumi/ [skatīts 11.08.2015].
- Beitnere-Le Galla, Dagmāra. Kurzemnieku identitāte dzīvesstāstu un kultūras stāstu diskursā. *Ventspils paralēle I–IV. Rakstu krājums*. / Ventspils Augstskola. Ventspils bibliotēka. Sast. Astra Skrābāne; red. kol.: Astra Skrābāne, Maija Baltiņa, Ilze Buņķe, Astra Pumpura, Olīta Šteinmane, Vija Baško; lit. red. Laimdota Sēle. Ventspils: VeA, 2014, 169.–188.
- Berkina, Valija. Dzimtā valoda. Starptautiskajai dzimtās valodas dienai – 15 gadi. [Par atceres dienas pasākumiem Latvijā.] *Brīvā Latvija*, Nr. 10 (1332) (2014, 8./14. marts), 10.

- Bērziņa, Gita. Divkāršais noliegums sengrieķu valodā = Double negation in Ancient Greek. *Valoda: nozīme un forma 5. Opozīcijas sintaksē un semantikā = Language: Meaning and Form 5. Oppositions in Syntax and Semantics.* / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red. Andra Kalnača un Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 20.–32. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Bērziņa, Gita. Salikteni latīņu valodā un to latviskošana. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimū tezēs. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 13.
- Bērziņa, Gita; Bodniece, Līva. [Annāles] Klasiskās filoloģijas studiju programmas LU 21. gadsimta otrajā desmitgadē. *Antiquitas Viva 4 : studia classica*. Red. kol.: Nijole Juhņevičiene, Andra Kalnača, Sergejs Karpjuks, Brigita Kukjalko, Ojārs Lāms, Vita Paparinska, Ilze Rūmniece, Horācijs Vella. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 145.–152.
- Bērziņš, Ansis Ataols. Byus radzams. [Sakarā ar LR Saeimas deputāta Jura Viļuma nolasīto zvērestu latgaliešu valodā.] *Rīgas Laiks*, Nr. 12 (2014, decembris), 11.–13. Pieejams tiešsaistē: <http://www.delfi.lv/news/comment/comment/ansis-ataols-berzins-rigas-laiks-byus-radzams.d?id=45378562> [skatīts 11.08.2015].
- Bīcjutko, Tatjana. Modelling Literary Communication: Contemporary Childhood Memoir. *Language for International Communication: Linking Interdisciplinary Perspectives*. Editor-in-chief Dr. habil. philol. Andrejs Veisbergs; Managing Editor Dr. paed. Monta Farneste. / Department of English Studies and Centre for Applied Linguistics, Faculty of Humanities, University of Latvia. Rīga: University of Latvia Press, 2014, 28–38. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Language-for-international-2014.pdf [skatīts 27.07.2015].
- Biesiadowska-Magdziarz, Beata. Przyczynek do obrazu szlachty Inflant Polskich w łotewskich źródłach i opracowaniach historycznych początku XX w. *Acta Baltico-Slavica*, 38. Editor-in-Charge of the volume = Redaktor Prowadząca: Małgorzata Ostrówka. SOW, Warszawa, 2014, 89–97. Pieejams tiešsaistē: <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/abs/issue/archive> [skatīts 25.09.2015].

- Billere, Olga. Franču un latviešu sakāmvārdu paralēles. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane; krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 31.–40.
- Birzgalis, Andrejs. Nogrimusi Burtnieku pils. [Par Burtnieku ezera apkārtnes apvidus vietvārdiem.] *Liesma, Ielikums "Burtnieks"*, Nr. 161 (2014, 16. oktobris), 5. Pieejams tiešsaistē: <http://www.eliesma.lv/nogrimusi-burtnieku-pils> [skatīts 11.08.2015].
- Bišofa, Linda. Einige Überlegungen zu den Lehrwerken DaF, ihrer Geschichte und Auswahl im Fremdsprachenunterricht. *Language for International Communication: Linking Interdisciplinary Perspectives*. Editor-in-chief Dr. habil. philol. Andrejs Veisbergs; Managing Editor Dr. paed. Monta Farneste. / Department of English Studies and Centre for Applied Linguistics, Faculty of Humanities, University of Latvia. Rīga: University of Latvia Press, 2014, 301–310. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Language-for-international-2014.pdf [skatīts 27.07.2015].
- Bjarnadóttir, Valgerður. Emergence and Spread of Accusative Marking of Body Parts in Lithuanian Construction Grammar Account. *Baltu filoloģija*. Nr. XXIII (1) 2014. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags; red. vietn.: Lidija Leikuma, Edmundas Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 5.–28. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/baltu-filologija/> [skatīts 14.09.2015].
- Blažienė, Grasilda. Baltų vardyno tyrimai: vakar, šiandien ir rytoj. *Tarptautinė mokslinė konferencija profesoriui Aleksandriui Vanagai (1934–1995) atminti "Onomastikos dabartis: inovacijos ir tradicijos" 2014 m. lapkričio 20–21 d. Tezės*. / *International Scientific Conference in Honour of Professor Aleksandras Vanagas (1934–1995) "The Present of Onomastics: Innovations and Traditions. 20–21 November 2014. Abstracts*. Lietuvių kalbos institutas. Institute of the Lithuanian Language, 2014, 3–4.
- Blažienė, Grasilda. Deappellativische Ortsnamen im Samland. *Baltu filoloģija*. Nr. XXII (2) 2013. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 5.–26. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BF-XXII_2_.pdf [skatīts 03.10.2014].
- Blumberga, Renāte. Latvijas Zinātņu akadēmijas goda loceklis Tenu Karma (01.05.1924.–09.09.2014.). *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa*.

- Sociālās un humanitārās zinātnes = Section A. Humanities and social sciences.* 68. sēj. Nr. 5/6. Galv. red. Arno Jundze. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2014, 118.–120. Pieejams tiešsaistē: http://www.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=2410&Itemid=400 [skatīts 07.08.2015].
- Blumberga, Renāte. Livonian language texts in the Estonian Literary Museum 175th or Oskar Loorits fund. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri.* Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol 5, No 1 (2014). Special issue “Studies on Livonian”. Guest editors Valts Ernštreits and Karl Pajusalu. University of Tartu Press, 2014, 229–242. Pieejams tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL> [skatīts 22.09.2014].
- Blumberga, Renāte. Lībiešu valodas un vēstures pētījumiem veltīts žurnāls. [Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol. 5, No 1: Special issue “Studies on Livonian”.] *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa. Sociālās un humanitārās zinātnes = Section A. Humanities and social sciences.* 68. sēj. Nr. 5/6. Galv. red. Arno Jundze. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2014, 105.–106. Pieejams tiešsaistē: http://www.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=2410&Itemid=400 [skatīts 07.08.2015].
- Bodnice, Līva. Termini *ἔλλειψις, παραβολή, ὑπερβολή* senākajos rētorikai un ģeometrijai veltītajos tekstos. *Antiquitas Viva 4 : studia classica.* Red. kol.: Nijole Juhņevičiene, Andra Kalnača, Sergejs Karpjuks, Brigita Kukjalko, Ojārs Lāms, Vita Paporinska, Ilze Rūmniece, Horācijs Vella. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 67.–74.
- Bormane, Žanna. Zwillingsformeln in der Übersetzung (der Sandmann von E.T.A. Hoffmann auf russisch). *Language for International Communication: Linking Interdisciplinary Perspectives.* Editor-in-chief *Dr.habil.philol.* Andrejs Veisbergs; Managing Editor *Dr.paed.* Monta Farneste. / Department of English Studies and Centre for Applied Linguistics, Faculty of Humanities, University of Latvia. Rīga: University of Latvia Press, 2014, 288–300. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Language-for-international-2014.pdf [skatīts 27.07.2015].
- Bosse, Heinrich. Von der unteutschen Poesie zu den lettischen Liedern = No nevācu dzejas uz latviešu dziesmām. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris.* Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 9.–11.
- Brenķe, Ieva. Vērojumi par noteiktības/nenoteiktības kategorijas izpausmi 20. gadsimta 20.–40. gadu un 40. gadu 1. puses daiļliteratūrā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti.* Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane; krājuma atb. red. Gunta Smiltņiece. / Liepājas

- Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 43.–52.
- Brēde, Maija. Contrastive Research in Latvian – English Phonetics and Phonology. *Linguistica Lettica* 22. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 16.–28.
- Brēde, Maija. Linguistic Iconicity in Translation. *Proceedings of the 6th Riga Symposium on Pragmatic Aspects of Translation. Translation, Quality, Costs = 6. Starptautiskā Rīgas simpozija raksti. Tulkojums. Kvalitāte. Cena*. Ed. by Gunta Ločmele, Andrejs Veisbergs. Rīga: The University of Latvia Press, 2014, 19–29.
- Brēde, Maija. Lingvistiskais ikonisms kā daiļliteratūras izteiksmes līdzeklis. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane; krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 33.–42.
- Brēde, Maija. Phonostylistic Features of Discussion as a Type of Informational Style of Intonation in English. *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture*. Volume 4. Editor-in-Chief Andrejs Veisbergs; Issue editor Monta Farneste. Rīga: University of Latvia, 2014, 18–29. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BJELLC-4_2014.pdf [skatīts 01.07.2014].
- Brēde, Maija. Phonostylistic Features of Publicistic Style of Intonation in English and Latvian as Manifest in the Use of Nuclear Tones (Angļu un latviešu valodas publicistiskā intonācijas stila fonostilistiskās iezīmes nukleāro toņu lietojumā). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 260.–267.
- Broka, Kristīne; Artjomenko, Viktorija; Grigorjevs, Juris; Vidžis, Aldis; Sokolovs, Jānis (sen.). Fonēmas /s/ akustisko īpašību analīze pacientiem ar izņemamām zobu protēzēm saistībā ar to funkcionālo vērtību. *RSU Zinātniskās konferences tēzes (Rīgā, 2014. gada 10. un 11. aprīlī)*. VII sekcija. Veselības traucējumu radīto funkcionālo ierobežojumu klīniskā epidemioloģija Latvijā. Rīga: RSU, 2014, 341. Pieejams tiešsaistē: <http://www.rsu.lv/petnieciba/petniecibas-rezultati/konferencu-materiali/2014-gada-rsu-zinatniskas-konferences-tezes> [skatīts 04.12.2014].
- Buckmaster, Robert. The Associative Model. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijos “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės. 2014 m. kovo men. 20

- ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference "General linguistics: language system and language use". March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 14.*
- Bučienē, Laimutē. Īterpinių ir kreipinių skyryba XIX a. vidurio rašomojoje kalboje. *2nd International Scientific Conference "Language Studies for the 21st Century: From Sound to Text", September 24–26, 2014 = II tarptautinė mokslinė konferencija "XXI amžiaus kalbos tyrimai: nuo Garso iki Teksto". 2014 m. rugsėjo 24–26 d. Tezės. / Lithuanian University of Educational Sciences. Vilnius: Lithuanian University of Educational Sciences, 2014, 4–5. Pieejams tiešsaistē: http://www3.leu.lt/laikrastis/tezės_LF/TEZES-KONFERENCIJA-2014-09-24-26.Pdf [skatīts 27.07.2015].*
- Budņika, Inese. Mācītāja kultūrvēsturiskā loma apgaismības laikmeta Latvijā saskaņā ar G. F. Stendera dzīvi un darbību 18. gadsimta otrajā pusē = The cultural and historical Role of Pastor at the End of the Enlightenment in Latvia, according to G. F. Stender's Life and Work in the Second Half of the eighteenth Century. *Starptautiska zinātniska konference "Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā". Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 11.–12.*
- Bukelskutē-Čepelē, Kristina; Larsson, Jenny; Yamazaki, Yako. [Hronika] Report from the *Second Joint Conference on Baltic and Scandinavian Studies* held at Yale University, 13–15 March 2014. *Baltu filoloģija. Nr. XXIII (1) 2014. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags; red. vietn.: Lidija Leikuma, Edmundas Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 129.–132. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/baltu-filologija/> [skatīts 14.09.2015].*
- Bušmane, Brigita. Antoņinas Reķēnas ieguldījums latviešu dialektālajā leksikoloģijā un leksikogrāfijā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane; krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiPA, 2014, 53.–64.*
- Bušmane, Brigita. Frazeoloģismi ar vārdu *aste* (Idioms with the Word *aste* in Latvian). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 372.–379.*
- Bušmane, Brigita. Leksēma *panāgs* latviešu valodas izloksnēs. *Starptautiska konference "Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi".*

- Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 19.–20.
- Bušmane, Brigita. Nīcas izloknes teicēja Ilze Māliņa. *Nīcas Novada Vēstis*. Nr. 3 (58) (2014, marts), 6. Pieejams tiešsaistē: http://www.nica.lv/wp-content/uploads/2009/08/Nicas-novada-vestis_Marts.pdf.
- Bušmane, Brigita. Nīcas izloknes teicējas Maiga Krētaine un Ilze Mielava. *Nīcas Novada Vēstis*, Nr. 6 (61) (2014, jūnijs), 7. Pieejams tiešsaistē: http://www.nica.lv/wp-content/uploads/2009/08/Nicas-novada-vestis_2014-Junijs.pdf [skatīts 03.07.2014].
- Bušmane, Brigita. Olas un olu ēdienu nosaukumi latviešu valodas izloksnēs. *Baltu filoloģija*. Nr. XXIII (1) 2014. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags; red. vietn.: Lidija Leikuma, Edmundas Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 29.–51. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/baltu-filologija/> [skatīts 14.09.2015].
- Bušmane, Brigita. Sēlisko izlokšņu pētniece Maija Poiša. *Madonas reģiona laikraksts "Stars"*, Nr. 94 (10 484) (2014, 15. augusts), 4.
- Bušmane, Brigita. Sklandraušu nosaukumi latviešu valodā = Names of 'carrot cake' in Latvian. *Res Latvienses III. Alīse Laua (1914–1994). In honorem*. Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas raksti. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane un Inta Urbanoviča. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 53.–64.
- Bušmane, Brigita. Zemgaliešu Zelmas un Mirdzas Birznieču devums savam novadam. *Izglītība un kultūra*, Nr. 13 (457) (2014, 14. augusts), 18.
- Bušs, Ojārs. [fragmenti no recenzijas] Brigitas Kukjalko promocijas darbs "Sengrieķu filoloģisko tekstu valoda". *Antiquitas Viva 4 : studia classica*. Red. kol.: Nijole Juhņevičiene, Andra Kalnača, Sergejs Karpjuks, Brigita Kukjalko, Ojārs Lāms, Vita Paporinska, Ilze Rūmniece, Horācijs Vella. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 188.–190.
- Bušs, Ojārs. Daži īpašvārdu tulkošanas teorētiskie aspekti. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane; krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 41.–48.
- Bušs, Ojārs. Dundaga parish oronyms (hill names) of Livonian origin in Juris Plāķis' Latvian toponym publication. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri*. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol 5, No 1 (2014). Special issue "Studies on Livonian". Guest editors Valts

- Ernštreits and Karl Pajusalu. University of Tartu Press, 2014, 243–250. Pieejams tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL> [skatīts 22.09.2014].
- Bušs, Ojārs. Jāņa Endzelīna ieteikumi un mūsdienu antipreskriptīvisms: līdzsvaru meklējot jeb valodniecības klasiķis preskriptīvisma un antipreskriptīvisma krustcelēs. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača; rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 14.–19.
- Bušs, Ojārs. Livonian or Latvian? Some Microtoponyms from Nordwest-courland Published by Juris Plāķis. *Baltic Languages and White Nights. International Conference “Typology and contacts of Baltic and Finnic languages and literatures”*. University of Tartu, 13–14 June. Language Centre, Institute of Estonian and General Linguistics, 2014, 7–8.
- Bušs, Ojārs. Netriviālie veikalu un izklaides vietu nosaukumi. *Onomastikas pētījumi / Onomastic Investigations*. Vallijas Dambes 100. dzimšanas dienai veltītās konferences materiāli / Proceedings of the International Scientific Conference to commemorate the 100th anniversary of Vallija Dambe. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 353.–361.
- Bušs, Ojārs. Pārdomas par vārda nozīmi. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes*. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tēzės. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 15.
- Bušs, Ojārs. Sarunvaloda: termina saturs un latviešu sarunvalodas izpētes tendences (Colloquial Speech: the Content of the Term and Trends in the Research of Latvian Colloquial Speech). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saulē”, 2014, 380.–389.
- Bušs, Ojārs. Some theoretical aspects of the translation of proper names. *25th International Congress of Onomastic Sciences. 25th–29th August 2014, Glasgow. Abstracts / Les Abrégés / Zusammenfassungen*. University of Glasgow, 2014, 23. Pieejams tiešsaistē: <http://www.icos2014.com/wp-content/uploads/ICOS-2014-List-of-Abstracts-v3.pdf> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Bušs, Ojārs. Two kinds of endonyms/exonyms – two kinds of interpretation problems. *The Quest for Definitions. Proceedings of the 14th UNGEGN Working Group on Exonyms Meeting, Corfu, 23–25 May 2013*. Peter Jordan/Paul Woodman (eds.). Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2014, 49–54.

- Bušs, Ojārs. Vallija Dambe (26.05.1912–15.10.1995). *Onomastikas pētījumi / Onomastic Investigations*. Vallijas Dambes 100. dzimšanas dienai veltītās konferences materiāli / Proceedings of the International Scientific Conference to commemorate the 100th anniversary of Vallija Dambe. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 5.–7.
- Bušs, Ojārs; Siliņa-Piņķe, Renāte. XVII a. Bērzaunēs pilies apylinkēs zemēlapis ir baltu hidronimija. *Tarptautinē mokslinē konferencija profesoriui Aleksandriui Vanagui (1934–1995) atminti “Onomastikos dabartis: inovācijas ir tradīcijas” 2014 m. lapkričio 20–21 d. Tezēs. / International Scientific Conference in Honour of Professor Aleksandras Vanagas (1934–1995) “The Present of Onomastics: Innovations and Traditions. 20–21 November 2014. Abstracts*. Lietuvių kalbos institutas. Institute of the Lithuanian Language, 2014, 4. Pieejams tiešsaistē: http://www.lki.lt/LKI_LT/images/Instituto_darbai/Konferencijos/onomastikos_dabartis_tezes.pdf [skatīts 12.02.2015].
- Butāne, Anita. Semantisko kalku nozīme latviešu un citu valodu leksiski semantiskās sistēmas attīstībā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane; krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 49.–58.
- Butāne, Anita. Vārddarināšanas kalku paveidi un to norobežošanas kritēriji. *Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā = Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red. Andra Kalnača un Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 7.–13. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Butāne, Anita. Vārddarināšanas kalku raksturojums un iedalījums. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės. 2014 m. kovo mėn. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014.* / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 16.
- Butāne-Zarjuta, Jana. Personvārdu pārveidojumi jauniešu komunikācijā: latviešu un krievu valodas sastatāmais aspekts. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidniens. Sast. Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 23.–30.

- Butāne-Zarjuta, Jana. Антропонимы в современной молодежной коммуникации (на материале латышского и русского языков). *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 317.–324.
- Carstairs-McCarthy, Andrew. Affixes and stem alternants in Latvian nouns: implications for inflectional theory. *Baltic Linguistics*. Volume 5. Warszawa: UWa, 2014, 59–80.
- Cekula, Zane. Place names database of Latvia. *Els noms en la vida quotidiana. Actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques*. Names in daily life. Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences. / *Biblioteca Tècnica de Política Lingüística; 11*. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 2014, 2387–2392. Pieejams tiešsaistē: <http://www.genocat.cat/llengua/BTPL/ICOS2011/231.pdf> [skatīts 01.08.2014].
- Celiešienē, Vilija; Stankevičienē, Virginija. Frazeologizmai mokslo populiarinamuosiuose tekstuose (Usage of Phraseological Units in Academic Style Popular Science Texts). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 390.–397.
- Ceske, Edgars. Divi par zudušiem uzskatīti teksti no 18. gadsimta ar G. F. Stendera komentāriem = Two 18th Century Texts with G. F. Stender's Commentaries, that were considered to be lost. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 12.–13.
- Cibuļš, Juris. Ābeču un valodu kolekcionārs Juris Cibuļš. [Par latgaliešu valodu un ābeču kolekcionēšanu; saruna ar valodnieku Juri Cibuļi; pierakstījusi Sandra Ūdre.] *A12*, Nr. 6 ([2014]/2015, decembris / janvāris), 38.–41.
- Ciematniece, Līga. Teikuma struktūra un pārējamība. *Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā = Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red. Andra Kalnača un Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 8.–21. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].

- Cīrule, Brigita; Bērziņa, Gita. [In memoriam] Ināra Ķemere (23.04.1939.–04.09.2013.). – *Antiquitas Viva 4 : studia classica*. Red. kol.: Nijole Juhņevičiene, Andra Kalnača, Sergejs Karpjuks, Brigita Kukjalko, Ojārs Lāms, Vita Paparinska, Ilze Rūmniece, Horācijs Vella. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 200.–202.
- Čakare, Laila. Dažas iesakņojušās Vecās Derības interpretācijas. *Valsts valodas komisijas raksti*. 6. sēj. “*Tulkojums – kultūrvēsturisks notikums III*”. Bībeles tulkojumi: teorija, vēsture, mūsdienu prakse. *Dr. phil.* V. Tēraudkalna un *Dr. habil. philol.* A. Veisberga redakcijā. Red.: Ieva Jansone (latviešu val.), Antra Legzdiņa (angļu val.). Rīga: Zinātne, 2014, 23.–34.
- Čeirane, Solveiga; Indričāne, Inese; Jana, Taperte. Locus equations for the Latvian consonants. *International Scientific Conference “Contemporary Research in Phonetics and Phonology: Methods, Aspects and Problems” dedicated to the 100th anniversary of Dr. Alise Laua. Abstracts*. February 6–7, 2014. Rīga: Latvian Language Institute of the University of Latvia, 2014, 7. Pieejams tiešsaistē: http://lulavi.lv/media/upload/tiny/files/ISC_Contemporary_Research_in_Phonetics_and_Phonology_Abstracts_2014.pdf [skatīts 13.12.2014].
- Čeirane, Solveiga; Indričāne, Inese; Taperte, Jana. Locus Equations for Latvian Consonants. *Linguistica Lettica 22*. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 29.–47.
- Čekstere, Indra. Ar maizi saistītie vārdi un teicieni Gotfrīda Frīdriha Stendera leksikonā = Bread-related Words and Sayings in Gotthard Friedrich Stender’s Lexicon. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 13.–14.
- Čerņevska, Jekaterina. Linguistic Politeness in English for Engineering. *Language for International Communication: Linking Interdisciplinary Perspectives*. Editor-in-chief *Dr. habil. philol.* Andrejs Veisbergs, Managing Editor: *Dr. paed.* Monta Farneste. / Department of English Studies and Centre for Applied Linguistics, Faculty of Humanities, University of Latvia. Rīga: University of Latvia Press, 2014, 39.–45. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Language-for-international-2014.pdf [skatīts 27.07.2015].
- Čerņevska, Jekaterina. The Linguistic Competence Effect on the Learner’s Meta-cognitive Strategies. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane; krāj. atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 59.–65.
- Čirūnaitē, Jūratē. XVI a. pradžios Gardino bajorų vardynas. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*.

- Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 21.–22.
- Daija, Pauls. Gothards Frīdrihs Stenders un tautas apgaismība Baltijā = Gotthard Friedrich Stender and People's Enlightenment in the Baltics. *Starptautiska zinātniska konference "Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā". Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris.* Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 15.
- Daina, Anete. Izlokšņu iezīmes strencēniešu runā: sociolingvistisks aspekts. *Vārds un tā pētīšanas aspekti.* Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane; krāj. atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 65.–73.
- Daugavet, Anna. Recent developments in Latvian dialectology. A review article. *Baltic Linguistics.* Volume 5, 2014, 147–177.
- Daugēlaitē, Vytautē; Jankauskaitē, Aušra. Analysis of Strategic Choices in Lithuanian Translations of National Geographic Headlines (Анализ стратегического выбора в переводах английских заголовков в "National Geographic" на литовский язык). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā.* Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 100.–113.
- Daume, Santa. Malēnijas jauniešu interese par novada kultūru. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa. Sociālās un humanitārās zinātnes = Section A. Humanities and social sciences.* 68. sēj. Nr. 3/4. Galv. red. Arno Jundze. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2014, 41.–60. ISSN 1407-0081. Pieejams tiešsaistē: http://www.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=2263&Itemid=400 [skatīts 09.12.2014].
- Deksne, Daiga. Priedēkļverbi mūsdienu latviešu valodas tekstos un to grupēšanas iespējas. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences "Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums" referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās "Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas" pranešimų tezės. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference "General linguistics: language system and language use". March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 17.

- Deltuvienė, Daiva. Mažosios Lietuvos baltiškų oikonomų struktūros pokyčiai XIV–XVI a. 50. *prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuols 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės. 2014 m. kovo mėn. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014.* / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 18.
- Deltuvienė, Daiva. Oikonomų struktūros pokyčiai Mažojoje Lietuvoje XIV–XVI a. *Tarptautinė mokslinė konferencija profesoriui Aleksandrui Vanagui (1934–1995) atminti “Onomastikos dabartis: inovacijos ir tradicijos” 2014 m. lapkričio 20–21 d. Tezės.* / *International Scientific Conference in Honour of Professor Aleksandras Vanagas (1934–1995) “The Present of Onomastics: Innovations and Traditions. 20–21 November 2014. Abstracts.* Lietuvių kalbos institutas. Institute of the Lithuanian Language, 2014, 5.
- Difrenuā, Fransiss Betbēzs (*Francis Bethēze Dufrenoy*). Labprāt māca latviešiem franču valodu. [Par franču valodas kursiem Cēsvainē; saruna ar skolotāju no Francijas; pierakstījis Viesturs Rikveilis.] *Stars*, Nr. 120 (2014, 15. oktobris), 5.
- Dimiņš, Dens. Realitāte un dzēšamgumija. [Recenzija par: Strelēvica-Ošiņa, D. *Kāpēc mēs gribam, lai valoda ir pareiza? Ieskats preskriptīvisma vēsturē, teorijā un praksē.* Rīga: LU Latviešu valodas institūts, [2011] 2012, 320 lpp.] *Antiquitas Viva 4 : studia classica*. Red. kol.: Nijole Juhņevičiene, Andra Kalnača, Sergejs Karpjuks, Brigita Kukjalko, Ojārs Lāms, Vita Paparinska, Ilze Rūmniece, Horācijs Vella. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 176.–184.
- Dimiņš, Dens; Grudule, Māra; Lāms, Ojārs; Rūmniece, Ilze. [In memoriam] Ināru Ķemerī atceroties. *Antiquitas Viva 4 : studia classica*. Red. kol.: Nijole Juhņevičiene, Andra Kalnača, Sergejs Karpjuks, Brigita Kukjalko, Ojārs Lāms, Vita Paparinska, Ilze Rūmniece, Horācijs Vella. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 203.–206.
- Druviete, Ina. [Kārlis Mīlenbahs polemikā par “Fausta” tulkojumu.] Ievadvārdi. *Kārlis Mīlenbahs un viņa laikmets*. Sast. Ina Druviete; atb. red. Sarmīte Lagzdiņa. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 78.–80.
- Druviete, Ina. [Kārļa Mīlenbaha novēlējums nākotnei.] Ievadvārdi. *Kārlis Mīlenbahs un viņa laikmets*. Sast. Ina Druviete; atb. red. Sarmīte Lagzdiņa. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 298.
- Druviete, Ina. [Kārļa Mīlenbaha recenzijas.] Ievadvārdi. *Kārlis Mīlenbahs un viņa laikmets*. Sast. Ina Druviete; atb. red. Sarmīte Lagzdiņa. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 148.–149.

- Druviete, Ina. [Kārļa Mīlenbaha un Jāņa Sirmā polemika.] Ievadvārdi. *Kārlis Mīlenbahs un viņa laikmets*. Sast. Ina Druviete; atb. red. Sarmīte Lagzdiņa. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 14.–15.
- Druviete, Ina. [Kārļa Mīlenbaha un Viktora Eglīša polemika.] Ievadvārdi. *Kārlis Mīlenbahs un viņa laikmets*. Sast. Ina Druviete; atb. red. Sarmīte Lagzdiņa. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 126.–127.
- Druviete, Ina. [Polemika par Kārļa Mīlenbaha “Latviešu valodas mācību”.] Ievadvārdi. *Kārlis Mīlenbahs un viņa laikmets*. Sast. Ina Druviete; atb. red. Sarmīte Lagzdiņa. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 44.–45.
- Druviete, Ina. [Polemika par vārdu *ķermenis*.] Ievadvārdi. *Kārlis Mīlenbahs un viņa laikmets*. Sast. Ina Druviete; atb. red. Sarmīte Lagzdiņa. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 118.–119.
- Druviete, Ina. [Raksti par Kārli Mīlenbahu.] Ievadvārdi. *Kārlis Mīlenbahs un viņa laikmets*. Sast. Ina Druviete; atb. red. Sarmīte Lagzdiņa. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 236.
- Druviete, Ina. [Recenzijas par Kārļa Mīlenbaha darbiem.] Ievadvārdi. *Kārlis Mīlenbahs un viņa laikmets*. Sast. Ina Druviete; atb. red. Sarmīte Lagzdiņa. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 192.–197.
- Druviete, Ina. English in Latvia: symbol of European identity, tool for career promotion or “the third force”? *Sociolinguistica: Internationales Jahrbuch für Europäische Soziolinguistik = International Yearbook of European Sociolinguistics = Annuaire International de la Sociolinguistique Européenne*. Año 2014, Número 28. Dedicado a: Die Einstellungen und die Politik der Nationalen Sprachinstitute in Europa zu Englisch als Europäische Lingua Franca. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2014, 69–88.
- Druviete, Ina. Kārlis Mīlenbahs, tik monumentālais un cilvēciskais... *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača; rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 5.–13.
- Druviete, Ina. Priekšvārds. *Kārlis Mīlenbahs un viņa laikmets*. Sast. Ina Druviete; atb. red. Sarmīte Lagzdiņa. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 7.–11.
- Druviete, Ina; Kārklīņa, Annija; Kusiņš, Gunārs; Pastars, Edgars; Pleps, Jānis. 4. Valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda. Latvijas karogs ir sarkans ar baltu svītru. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi*. Sagat. autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 295.–331.
- Dukavičienē, Irena. Dēl XIII a. prūšu asmenvardžīu. *Tarptautinē mokslinē konferencija profesoriui Aleksandri Vanagai (1934–1995) atminti “Onomastikos dabartis: inovācijas ir tradīcijas” 2014 m. lapkričio 20–*

- 21 d. Tezēs. / *International Scientific Conference in Honour of Professor Aleksandras Vanagas (1934–1995) “The Present of Onomastics: Innovations and Traditions. 20–21 November 2014. Abstracts.* Lietuvių kalbos institutas. Institute of the Lithuanian Language, 2014, 6.
- Duponts, Henriks. Gotthard Friedrich Stender's globes in Copenhagen = Gotharda Frīdriha Stendera globusi Kopenhāgenā. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 16.
- Dūmiņa, Līvija. Kā Rīgas Krievu teātris poļu rupjības pārdzīvoja. [Poļu rakstnieces Dorotas Maslovskas komēdija “Divi nabadzīgi rumāņi, kas runā poļu valodā” (rež. Agneška Glinska) un krievu dramaturga Jevgeņija Griškoveca monodrāma “Vienlaicīgi” (rež. Lukašs Garlicks) Mihaila Čehova Rīgas Krievu teātrī.] *Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai*, Nr. 232 (2014, 4. decembris), 16.–17.
- Dzintars, Normunds. Latviešu valodas mācību grāmatas pamatskolai no 1989. gada līdz 1994. gadam: mācību satura pārmaiņu priekšvakarā. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidniens. Sast. Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 31.–44.
- Eckert, Rainer. [Recenzija] Mažiulis, Vytautas. *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2013. *Baltu filologija*. Nr. XXIII (1) 2014. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags; red. vietn.: Lidija Leikuma, Edmundas Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 133.–134. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/baltu-filologija/> [skatīts 14.09.2015].
- Ernits, Enn. Personal names and denomination of Livonians in early written sources. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri*. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol 5, No 1 (2014). Special issue “Studies on Livonian”. Guest editors Valts Ernštreits and Karl Pajusalu. University of Tartu Press, 2014, 13–26. Pieejams tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL> [skatīts 22.09.2014].
- Ernštreits, Valts. Lībiešu valoda. Kurzemes valoda. *Ventspils paralēle I–IV. Rakstu krājums*. / Ventspils Augstskola. Ventspils bibliotēka. Sast. Astra Skrābāne; red. kol.: Astra Skrābāne, Maija Baltiņa, Ilze Buņķe, Astra Pumpura, Olita Šteinmane, Vija Baško; lit. red. Laimdota Sēle. Ventspils: VeA, 2014, 28.–36.
- Ernštreits, Valts; Kļava, Gunta. Grammatical changes caused by contact between Livonian and Latvian. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri*.

- Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol 5, No 1 (2014). Special issue "Studies on Livonian". Guest editors Valts Ernštreits and Karl Pajusalu. University of Tartu Press, 2014, 77–90. Pieejams tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL> [skatīts 22.09.2014].
- Ernštreits, Valts; Kļava, Gunta. Linguistic outcomes of Livonian and Latvian contacts. *Baltic Languages and White Nights. International Conference "Typology and contacts of Baltic and Finnic languages and literatures"*. University of Tartu, 13–14 June. Language Centre, Institute of Estonian and General Linguistics, 2014, 8–9.
- Etzold, Gottfried. Die gelebte Aufklärung in der Pädagogik des Hofmeisters Johann Wilhelm Krause = Praktiskā apgaismība mājskolotāja Johanna Vilhelma Krauzes pedagogijā = Practical Enlightenment in the Pedagogy of Home Teacher Johann Wilhelm Krause. *Starptautiska zinātniska konference "Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā"*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 16.–18.
- Farneste, Monta. Use of Verb Forms in a Methods Section of Journals of Applied Linguistics. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane; krāj. atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 66.–76.
- Feldmane, Sarmīte. Katram vārdam sava svinamā diena. [Par jaunu vārdu iekļaušanu kalendārā; tekstā stāsta Valsts valodas centra direktora vietnieks Agris Timuška, Priekuļu novada Dzimtsarakstu nodaļas vadītāja Īrisa Uldriķe, Pārgaujas novada domes priekšsēdētājs Hardijs Vents.] *Druva*, Nr. 77 (2014, 22. maijs), 2.
- Fennel, G. Trevor. Pareizības kritēriji latviešu valodā: vēsturisks un mūsdienu pārskats. *Baltu filoloģija. Nr. XXII (2) 2013*. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 27.–37. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BF-XXII_2_.pdf [skatīts 03.10.2014].
- Ficzer, Edit. Usefulness of Teaching Politeness Strategies in English Language Classrooms. *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture*. Volume 4. Editor-in-Chief Andrejs Veisbergs. Issue editor Monta Farneste. Riga: University of Latvia, 2014, 30.–43. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BJELLC-4_2014.pdf [skatīts 01.07.2014].
- Fībīga, Ieva. Metaforas kognitīvā funkcija (Galēna traktāts *Par ēdienu spēju*). *Antiquitas Viva 4 : studia classica*. Red. kol.: Nijole Juhņevičiene, Andra Kalnača, Sergejs Karpjuks, Brigita Kukjalko, Ojārs Lāms, Vita

- Paparinska, Ilze Rūmniece, Horācijs Vella. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 95.–105.
- Fībīga, Ieva. Vārdarināšana sengrieķu dabas zinātņu tekstos. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės. 2014 m. kovo mėn. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 19.
- Florack, Ruth. Gellerts moralische Lehren – ein deutsch-lettischer Kulturimport = Gellerta morāliskās pamācības – vācu-latviešu kultūrpārnesē = Gellert’s Moral Guide – German-Latvian Cultural Transfer. Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 18.–19.
- Freimane, Inta. Jūlija Kārklīņa (1924–1982) ceļš latviešu valodniecībā = Jūlijs Kārklīņš (1924–1982) in Latvian linguistics. Valoda: nozīme un forma 5. Opozīcijas sintaksē un semantikā = Language: Meaning and Form 5. *Oppositions in Syntax and Semantics*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red. Andra Kalnača un Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 17.–19. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Freimane, Inta. Valoda semantiski funkcionālā aspektā = Language in semantic and functional aspect. Valoda: nozīme un forma 5. *Oppozīcijas sintaksē un semantikā = Language: Meaning and Form 5. Oppositions in Syntax and Semantics*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red. Andra Kalnača un Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 33.–61. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Frīde, Zigrīda. G. F. Stendera “Lettische Grammatik” (1783) izdevums latviešu valodā = Gotthard Friedrich Stender’s “Lettische Grammatik” (1783) Edition in Latvian. Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 19.–20.

- Frīdenberga, Anna. Deminutīvi Georga Manceļa darbos. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane; krāj. atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 74.–87.
- Frīdenberga, Anna. Deverbālo substantīvu ar *-šana* vārddarināšanas modelis Georga Manceļa darbos. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014.* / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 21.–21.
- Frīdenberga, Anna. Vārddarināšanas modeļi ar piedēkļiem *-īb-* un *-um-* – salīdzinošā analīze Georga Manceļa darbos. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidniens. Sast. Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 61.–72.
- Frīdenberga, Anna; Trumpa, Anta. Vārds *nabags* latviešu valodas senajos tekstos (16.–17. gs.) un topošajā “Latviešu valodas vēsturiskajā vārdnīcā”: morfoloģiskais un semantiskais aspekts. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 22.–24.
- Gabranova, Jūlija. Latviešu un baltkrievu lingvistiskie kontakti XX gadsimta sākumā: pirmie periodiskie izdevumi baltkrievu valodā Latvijā. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidniens. Sast. Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 73.–83.
- Gabrēnaitē, Eglē. Stiliaus figūros kaip retoriniai paralogizmai (Figures of Speech as Rhetorical Paralogism). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saulē”, 2014, 398.–405.
- Garšva, Kazimieras. Pietryčių Lietuvos vardynas. *Tarptautinė mokslinė konferencija profesoriui Aleksandriui Vanagui (1934–1995) atminti “Onomastikos dabartis: inovacijos ir tradicijos” 2014 m. lapkričio 20–21 d. Tezės.* / *International Scientific Conference in Honour of Professor*

Aleksandras Vanagas (1934–1995) “The Present of Onomastics: Innovations and Traditions. 20–21 November 2014. Abstracts. Lietuvių kalbos institutas. Institute of the Lithuanian Language, 2014, 6–7.

- Geržotaitė, Laura. Klaipėdos krašto aukštaitiskosios dalies vietovių raida (socio)geolingvistiniu požiūriu. *Starptautiska konference “Aktuali baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 24.–25.
- Girčienė, Jurgita. Stilistinių naujadarų darybos polinkiai. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės. 2014 m. kovo mėn. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 22.
- Gizeleza, Helēna. Latviešu medicīnas terminoloģijas fonoloģiskais aspekts. 2. *Starptautiskā konference “Konteksta nozīmīgums mūsdienā humanitārajās zinātnēs”*. Tēžu krājums. 2014. gada 9. maijs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 3.
- Gloņina, Olga; Zaščerinskis, Mihails; Andreeva, Natalia; Zaščerinska, Jeļena. A sociolinguistic study of plurilingualism among business students in Germany. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences tēzes = Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds “Saulē”, 2014, 149. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Gloņina, Olga; Zaščerinskis, Mihails; Zaščerinska, Jeļena; Andreeva, Natalia. A sociolinguistic study of plurilingualism among business students in Germany. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. C. daļa “Humanitārās zinātnes” = Proceedings of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University. Part C “Humanities”*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds “Saulē”, 2014, 30.–36. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/978-9984-703-1_56%20konf%20kraj_C_Hum%20zin.pdf [skatīts 06.08.2015].

- Gordons, Franks. Kad politiķi iedomājas sevi par zinātnes lietpratējiem. [Par paralēlēm bijušā Padomju Savienības diktatora Josifa Staļina (1879–1953) un Krievijas prezidenta Vladimira Putina attieksmē pret valodniecību un vēstures interpretāciju.] *Latvijas Avīze*, Nr. 234 (2014, 8. decembris), 3.; tas pats ar virsrakstu “Valodnieks Staļins, vēsturnieks Putins...” *Brīvā Latvija* (2014, 17. novembris). Pieejams tiešsaistē: <http://www.brivalatvija.lv/politiskie-komentari/valodnieks-stalins-vesturnieks-putins?gads=2014> [skatīts 10.08.2015].
- Gorelkina, Ludmila. Text and context: pragmatic aspects of the advertising discourse. 2. *Starptautiskā konference “Konteksta nozīmīgums mūsdienu humanitārajās zinātnēs”*. Tēžu krājums. 2014. gada 9. maijs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 5.
- Gorņeva, Ilona. Dažas slavinājuma iezīmes antīkajā daiļrunas teorijā: Menandra Rētora traktāts “Par epideitisko daiļrunu”. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidieni. Sast. Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 85.–95.
- Gorškova, Zane. Darbi – tā ir stiprākā un labākā valoda. [Par LR proklamēšanas gadadienu veltītiem pasākumiem Rundāles novadā; tekstā stāta Rundāles novada domes priekšsēdētājs Aivars Okmanis.] *Bauskas Dzīve*, Nr. 132 (2014, 19. novembris), 5.
- Grandovska, Baiba. Quality Assurance in the Latvian Language Department of the European Commission’s Directorate General for Translation. *Proceedings of the 6th Rīga Symposium on Pragmatic Aspects of Translation. Translation, Quality, Costs = 6. Starptautiskā Rīgas simpozija raksti. Tulkojums. Kvalitāte. Cena*. Ed. by Gunta Ločmele, Andrejs Veisbergs. Rīga: The University of Latvia Press, 2014, 35–39.
- Grieķere, Baiba. Stylistically marked vocabulary in the colloquial vocabulary layer. *Daugavpils Universitātes 55. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums = Proceedings of the 55th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Sast. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 2014, 840–847. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/DU_55_starpt_zinatn_konf_rakstu_kraj.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Grieķere, Baiba. Vulgarisms in newspaper headlines. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. C. daļa “Humanitārās zinātnes” = Proceedings of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University. Part C “Humanities”*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds “Saulē”, 2014, 45–51. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/978-9984-703-1_56%20konf%20kraj_C_Hum%20zin.pdf [skatīts 06.08.2015]. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_

of_conf/978-9984-703-1_56%20konf%20kraj_C_Hum%20zin.pdf
[skatīts 06.08.2015].

- Griekere, Baiba. Vulgarisms in newspaper headlines. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences tēzes = Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 149. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Grigorjevs, Juris. Dynamics of the Latvian Long Vowels. *International Scientific Conference "Contemporary Research in Phonetics and Phonology: Methods, Aspects and Problems" dedicated to the 100th anniversary of Dr. Alise Laua. Abstracts*. February 6–7, 2014. Rīga: Latvian Language Institute of the University of Latvia, 2014, 4. Pieejams tiešsaistē: http://lulavi.lv/media/upload/tiny/files/ISC_Contemporary_Research_in_Phonetics_and_Phonology_Abstracts_2014.pdf [skatīts 13.12.2014].
- Grigorjevs, Juris. Dynamics of the Latvian Long Vowels. *Linguistica Lettica* 22. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 48.–67.
- Grigorjevs, Juris. Latviešu valodas divskaņu akustisks raksturojums informantu vecuma grupā no 16 līdz 39 gadiem. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane; krāj. atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 88.–100.
- Grigorjevs, Juris; Andronovs, Aleksejs (*Aleksey Andronov*). Apspriežas instrumentālais fonētiķis un papīra fonologs (sarakste par diftongiskajiem savienojumiem un citiem valodas apraksta jautājumiem). *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača; rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 139.–154.
- Grosmane, Elita. Stendera laikmets Kurzemes hercogistes mākslā = Stender's Era in the Art of the Duchy of Courland. *Starptautiska zinātniska konference "Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā". Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 20.–21.
- Grudule, Māra. Ernsta Glika poētiskie vingrinājumi latviešu, vācu un krievu valodā. *Kultūrvēstures avoti un Alūksnes novads*. Sast., autoru tekstus rediģēja un papildināja Dace Markus un Saulvedis Cimermanis. / Alūksnes novada pašvaldība, Latvijas Zinātņu akadēmija, Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija. / Letonikas bibliotēka. 2. izdevums. Rīga: Apgāds "Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis", 2014, 13.–28.

- Grudule, Māra. G. F. Stenders un Kurzemes latviešu dziesmu grāmata (1754) = G. F. Stender and Kurland's Latvian Hymnal. *Literatūra un reliģija*. Krājums veltīts Kurzemes literāta un mācītāja Gotharda Frīdriha Stendera trīsšimtgadei. Sast. un zin. red. Ieva Kalniņa. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2014, 68.–78.
- Grudule, Māra. Par K. Fīrekera (17. gs.) tulkoto dziesmu valodisko vērtību. Deminutīvi, reduplikācija, sinonīmija. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača; rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 20.–34.
- Haijima, Agnese. Japāņu valodas vārdu transkripcija latviešu valodā = Transcription of Japanese Words into Latvian. *Latvijas Universitātes raksti. 803. sējums. Orientalistika = Scientific Papers University of Latvia. Volume 803. Oriental Studies*. Atb. red. Leons Taivans. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 175.–180. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/LUR-803_Orientalistika.pdf [skatīts 14.09.2015].
- Нарыева, Волга. Gastronomic Similes in the Systems of the Belarusian and the English Languages: Comparative Aspect (Гастрономические сравнения в системах белорусского и английского языков: компаративный аспект). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 124.–131.
- Heislere, Ira. Uz tulku šovu Lietuvā. [Par Latvijas Nedzirdīgo savienības Rehabilitācijas centra zīmju valodas tulku un surdotulku pieredzes apmaiņas braucieni uz Lietuvu.] *Kopsoli*, Nr. 12 (2014, decembris), 7. Pieejams tiešsaistē: http://www.lns.lv/files/text/Kopsoli_12_2014m.pdf [skatīts 10.08.2015].
- Helviga, Anita. Deonimizācijas loma literatūrzinātnes terminu darināšanā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane; krāj. atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 77.–92.
- Helviga, Anita. Pašcilmes vārdu un aizguvumu terminoloģiskā sinonīmija literatūrzinātnē. *21-oji tarptautinē Jono Jablonskio konferencija “Šiuolaikainēs kalbos tyrimai ir problemas”*. 2014-10-03 Tezēs. / Vilniaus universitetas, Lietuvių kalbos institutas, 2014, 7.–10. Pieejams tiešsaistē: http://www.lki.lt/LKI_LT/images/Instituto_darbai/Konferencijos/20140921%20TEZES_Jablonskiui.pdf [skatīts 30.09.2014].
- Helviga, Anita. Vispārīgs pārskats par literatūrzinātnes terminiem skolas mācību līdzekļos. *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē*. Rakstu krājums, 18. Atb. red. Edgars Lāms. Liepāja: LiePA, 2013, 24.–44.

- Helviga, Anita. *Ziņģes, stāsti un pasakas* – literatūras termini kopš Gotharda Frīdriha Stendera laikiem = *Songs, stories and fairy tales* – literary Terms since the Times of Gotthard Friedrich Stender. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 21.–22.
- Hill, Eugen. Reanalysis and beyond: topics in the development of Baltic inflection. *Neue Forschungen zur Syntax und Morphologie der baltischen Sprachen*. (4. Baltistisches Arbeitstreffen) Greifswald – Lubmin, 29./30. Mai 2014. Abstracts. 3–4.
- Holvoet, Axel. Phasal and proximative complementation: Lithuanian *baigti*. *Baltic Linguistics*. Volume 5, 2014, 81–122.
- Holvoet, Axel; Grzybowska, Marta. Non-canonical grammatical relations in a modal construction: The Latvian debitive. *Grammatical Relations and their Non-Canonical Encoding in Baltic*. Ed. by Axel Holvoet and Nicole Nau. / Valency, Argument Realization and Grammatical Relations in Baltic 1. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2014, 97.–135.
- Holvoet, Axel; Nau, Nicole. Argument marking and grammatical relations in Baltic: An overview. *Grammatical Relations and their Non-Canonical Encoding in Baltic*. Ed. by Axel Holvoet and Nicole Nau. / Valency, Argument Realization and Grammatical Relations in Baltic 1. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2014, 1.–41.
- Holvūts, Aksels (*Axel Holvoet*). Latviešu valodas noteikto un nenoteikto adjektīvu opozīcija: sintakse un semantika = The opposition of definite and indefinite adjectival forms in Latvian: syntax and semantics. *Valoda: nozīme un forma 5. Opozīcijas sintaksē un semantikā = Language: Meaning and Form 5. Oppositions in Syntax and Semantics*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red. Andra Kalnača un Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 62.–71. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Horiguchi, Daiki (*Daiki Horiguchi*). Dubultā prefiksācija latviešu valodā. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes*. 2014. gada 21. un 21. martā = *Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės*. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = *Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”*. March 20–21, 2014. / Emīlijai

- Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 23.
- Horiguči, Daiki. “Vārda darināšanas brīvība” un internacionālo verbu prefiksācija. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača; rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 110.–122.
- Horiguči, Daiki. Some remarks on Latvian aspect. *Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā = Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 22.–32. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Ikere, Zaiga. Dimensions of Human World’s Symbolic Reality: Space and Language. *Journal of Comparative studies*. No. 4 (33). Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / Komparatīvistikas almanahs. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 325.–332.
- Ikere, Zaiga. Language in use: interrelation and interplay of senses within the semantic scope of an expression. *Daugavpils Universitātes 56. starptautiskās zinātniskās konferences tēzes = Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 140. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Iljinska, Larisa; Platonova, Marina; Smirnova, Tatjana. Serving Two Masters: Following the Norms Normalizing Deviations. *Proceedings of the 6th Riga Symposium on Pragmatic Aspects of Translation. Translation, Quality, Costs = 6. Starptautiskā Rīgas simpozija raksti. Tulkojums. Kvalitāte. Cena*. Ed. by Gunta Ločmele, Andrejs Veisbergs. Rīga: The University of Latvia Press, 2014, 40–55.
- Iljinska, Larisa; Platonova, Marina; Samuilova, Oksana; Smirnova, Tatjana. Rhetorical Strategies in the Contemporary Professional Text (Retoriskas stratēģijas mūsdienu profesionālajos tekstos). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 406.–413.

- Iļjinska, Larisa; Platonova, Marina; Smirnova, Tatjana; Senko, Zane. Information Structure of a Contemporary Scientific and Technical Text. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 93.–103.
- Indričāne, Inese. Latviešu valodas nebalsīgo frikatīvo spraudzeņu intensitātes raksturojums. *Baltistica, XLIX (1)*. Red. Bonifacas Stundžia. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 101.–119. Pieejams tiešsaistē: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/issue/archive> [skatīts 01.04.2015.].
- Indričāne, Inese. Latviešu valodas nebalsīgo troksneņu raksturojums pēc lokusa vienādojumiem informantu vecuma grupā no 16 līdz 39 gadiem. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 101.–111.
- Isaeva, Mariia. Stylistic Peculiarities of Code-Switches in English and Russian Printed Texts of Mass Media. *Language for International Communication: Linking Interdisciplinary Perspectives*. Editor-in-chief Dr. habil. philol. Andrejs Veisbergs, Managing Editor: Dr. paed. Monta Farneste. / Department of English Studies and Centre for Applied Linguistics, Faculty of Humanities, University of Latvia. Rīga: University of Latvia Press, 2014, 62.–72. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Language-for-international-2014.pdf [skatīts 27.07.2015].
- Ivancova, Jeļena. Pārbaudīja triju deputātu valsts valodas zināšanas. [Sakarā ar Valsts valodas centra inspektoru veikto Daugavpils pilsētas domes deputātu Aleksandra Samarina, Vladislava Bojaruna un Jurija Zaiceva latviešu valodas zināšanu pārbaudi; tekstā stāsta Valsts valodas centra juriskonsulte Ingrīda Bērziņa.] *Latgales Laiks*, Nr. 85 (2014, 4. novembris), 3. Tas pats arī *Latgales laiks*, Nr. 85 (2014, 4. novembris), 3. Pieejams tiešsaistē: <http://www.latgaleslaiks.lv/lv/2014> un <http://www.latgaleslaiks.lv/ru/2014> [skatīts 10.08.2015].
- Ivoška, Darius. Dēl naujų baltų onomastikos faktų Vokiečių ordino dokumentuose. *Tarptautinė mokslinė konferencija profesoriui Aleksandriui Vanagai (1934–1995) atminti “Onomastikos dabartis: inovacijos ir tradicijos” 2014 m. lapkričio 20–21 d. Tezės. / International Scientific Conference in Honour of Professor Aleksandras Vanagas (1934–1995) “The Present of Onomastics: Innovations and Traditions. 20–21 November 2014. Abstracts*. Lietuvių kalbos institutas. Institute of the Lithuanian Language, 2014, 7.–8.

- Ivulāne, Baiba. Darbības vārda morfoloģiskās un sintaktiskās palīgnozīmes robežas. – *Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā = Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 33.–40. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Ivulāne, Baiba. Sērijverbu konstrukcijas latviešu valodā. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014.* / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 24.
- Jakavonytė-Staškuvienė, Daiva; Ruzgaitė, Margarita. 4 klasēs mokiniu lietuviu kalbos gebėjimų ugdymas netradicinėje 1 mokyklos situacijoje analizė. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 104.–114.
- Jankowiak, Mirosław. Recenzje [Reviews] “Latvieši un Latvija” (Latvians and Latvia). Chief editor: Jānis Stradiņš. Latvijas Zinātņu Akadēmija, Rīga, no. of pages: 526 (volume I), 559 (volume II), 479 (volume III), 814 (volume IV). *Acta Baltico-Slavica*, 38. Editor-in-Charge of the volume = Redaktor Prowadząca: Małgorzata Ostrówka. SOW, Warszawa, 2014, 315–322. Pieejams tiešsaistē: <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/abs/issue/archive> [skatīts 25.09.2015].
- Jansone, Ilga. Ar dzimto valodu sirdī. *Blinkena, Aina. Caur vārdu birzi. Darbu izlase*. Sast.: Ina Druvieta, Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 9.–14.
- Jansone, Ilga. Consolidation of Surnames in Vidzeme (Latvia) during the First Half of the 19th Century: Origin, Semantics. *Els noms en la vida quotidiana. Actes del XXIV Congrès Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques*. Names in daily life. Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences. / Biblioteca Tècnica de Política Lingüística; 11. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 2014, 1589.–1600. Pieejams tiešsaistē: <http://www.genocat.cat/llengua/BTPL/ICOS2011/164.pdf> [skatīts 01.08.2014].

- Jansone, Ilga. Ethnonyms in Toponyms of the 17th–19th century Vidzeme (Latvia). *25th International Congress of Onomastic Sciences. 25th–29th August 2014, Glasgow*. Abstracts / Les Abrégés / Zusammenfassungen. University of Glasgow, 2014, 47–48. Pieejams tiešsaistē: <http://www.icos2014.com/wp-content/uploads/ICOS-2014-List-of-Abstracts-v3.pdf> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Jansone, Ilga. Faunas semantikas mājvārdi Vidzemē: 1826. gada Vidzemes guberņas dvēseļu revīzijas materiāli. *Starptautiska konference "Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi"*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 25.–26.
- Jansone, Ilga. Latviešu valoda 18. gadsimta Ērgemes evaņģeliski luteriskās draudzes metrikū grāmatās. *Baltu filoloģija. Nr. XXIII (1), 2014*. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags. Red. vietn.: Lidija Leikuma, Edmundas Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 53.–80. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/baltu-filologija/> [skatīts 14.09.2015.].
- Jansone, Ilga. On flora semantics in house names found in Vidzeme: materials contained in the 1826 counting of souls in Vidzeme province. *Acta Baltico-Slavica* 38. SOW, Warszawa, 2014, 1–39. Pieejams tiešsaistē: <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/abs/issue/view/41/showToc> [skatīts 14.01.2015.].
- Jansone, Ilga. Opekalna draudzes apdzīvoto vietu nosaukumi. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 112.–124.
- Jansone, Ilga. Par faunas (putnu nosaukumu) semantikas mājvārdiem Vidzemē: 1826. gada Vidzemes guberņas dvēseļu revīzijas materiāli. *Tarptautinė mokslinė konferencija profesoriui Aleksandrui Vanagai (1934–1995) atminti "Onomastikos dabartis: inovacijos ir tradicijos" 2014 m. lapkričio 20–21 d. Tezės*. / *International Scientific Conference in Honour of Professor Aleksandras Vanagas (1934–1995) "The Present of Onomastics: Innovations and Traditions. 20–21 November 2014. Abstracts*. Lietuvių kalbos institutas. Institute of the Lithuanian Language, 2014, 8.–9. Pieejams tiešsaistē: http://www.lki.lt/LKI_LT/images/Instituto_darbai/Konferencijos/onomastikos_dabartis_tezes.pdf [skatīts 12.02.2015.].

- Jansone, Ilga; Siliņa-Piņķe, Renāte. Latviešu personvārdi G. F. Stendera vārdnīcā un dzīvē = Latvian personal Names in G. F. Stender's Dictionary and Life. *Starptautiska zinātniska konference "Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā"*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 22.–23., 23. Teksts latviešu un angļu valodā.
- Jantunen, Santra. The order between productivity and non-productivity – are Livonian frequentative verbs derivatives or lexicalised? *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri*. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol 5, No 1 (2014). Special issue "Studies on Livonian". Guest editors Valts Ernštreits and Karl Pajusalu. University of Tartu Press, 2014, 91–116. Pieejams tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL> [skatīts 22.09.2014].
- Japiņa, Gita. Kārlis Mīlenbahs un viņa laikmets. [Par LU prof. Inas Druvietes grāmatas "Kārlis Mīlenbahs un viņa laikmets" prezentācijas pasākumu Talsu novada muzejā ar novadnieces, literatūrzinātnieces Gundegas Grīnumas piedalīšanos]. *Talsu Vēstis*, Nr. 128 (2014, 7. novembris), 9.
- Jarmalavičius, Dalius. Janio Langijaus rankraštinio žodyno vokiškiosios dalies sudurtiniai daiktavardžiai. *Baltistica*, XLIX (1). Red. Bonifacas Stundžia. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 121–137. Pieejams tiešsaistē: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/issue/archive> [skatīts 01.04.2015.].
- Jarmalavičius, Dalius; Stundžia, Bonifacas. Zur morfologischen und semantischen Struktur der deutschen und baltischen Komposita im 15. bis zum 18. Jahrhundert. *Neue Forschungen zur Syntax und Morphologie der baltischen Sprachen*. (4. Baltistisches Arbeitstreffen) Greifswald – Lubmin, 29./30. Mai 2014. Abstracts. 6–7.
- Jaroslavienė, Jurgita. [Informacija] Trečioji Profesoriaus Alekso Girdenio atminimo konferencija. *Baltistica*, XLIX (2). Red. Bonifacas Stundžia. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 374.–376. Pieejams tiešsaistē: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/issue/archive> [skatīts 01.04.2015.].
- Jaroslavienė, Jurgita. Spectral Characteristics of the Lithuanian Vowels: Some Preliminary Results of a New Experimental Research. *Linguistica Lettica* 22. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 68.–84.
- Jasiūnaitė, Birutė; Konickaja, Jelena. Universalios aušros ir saulėlydžio metaforos lietuvių ir rusų poezijoje. *Baltistica*, XLIX (2). Red. Bonifacas Stundžia. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 315–330. Pieejams tiešsaistē: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/issue/archive> [skatīts 01.04.2015.].

- Ješkevics, Kristaps. Tulkošanas tehnoloģijas Kurzemē. *Ventspils paralēle I–IV. Rakstu krājums*. / Ventspils Augstskola, Ventspils bibliotēka. Sast. Astra Skrābāne. Red. kol.: Astra Skrābāne, Maija Baltiņa, Ilze Buņķe, Astra Pumpura, Olīta Šteinmane, Vija Baško. Lit. red. Laimdota Sēle. Ventspils: VeA, 2014, 44.–47.
- Jērāne, Santa. “Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca”: normatīvais aspekts. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimū tezēs. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014.* / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 25.
- Jērāne, Santa. Īpašvārdi “Mūsdienu latviešu valodas vārdnīcā”. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 125.–133.
- Jērāne, Santa. Metalingvistiniai komentari “Latvijos vietovardžiu žodyne”. *Tarptautinė mokslinė konferencija profesoriui Aleksandriui Vanagai (1934–1995) atminti “Onomastikos dabartis: inovacijos ir tradicijos” 2014 m. lapkričio 20–21 d. Tezės.* / *International Scientific Conference in Honour of Professor Aleksandras Vanagas (1934–1995) “The Present of Onomastics: Innovations and Traditions. 20–21 November 2014. Abstracts.* Lietuvių kalbos institutas. Institute of the Lithuanian Language, 2014, 9.–10. Pieejams tiešsaistē: http://www.lki.lt/LKI_LT/images/Instituto_darbai/Konferencijos/onomastikos_dabartis_tezes.pdf [skatīts 12.02.2015].
- Jērāne, Santa. Vietvārdu vārdnīcu megastruktūra. *Linguistica Lettica* 22. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 185.–204.
- Joalaid, Marje. Estonian Toponyms of the Balto-Finnic Background. *Els noms en la vida quotidiana. Actes del XXIV Congrès Internacional d’ICOS sobre Ciències Onomàstiques*. Names in daily life. Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences. / Biblioteca Tècnica de Política Lingüística; 11. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 2014, 1199–1206. Pieejams tiešsaistē: <http://www.genocat.cat/llengua/BTPL/ICOS2011/123.pdf> [skatīts 01.08.2014].
- Judžentytė, Gintarė. Vietas adverbu semantikas apraksti pirmajās latviešu un lietuviešu zinātniskajās gramatikās, to attīstība. *Baltu filoloģija*. Nr. XXII

- (2) 2013. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 39.–53. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BF-XXII_2_.pdf [skatīts 03.10.2014].
- Judžentytė, Gintarė; Zubaitienė, Vilma. Dėl Konstantino Sirvydo *Dictionarium trium lingvarum* (1642) ir Georgo Elgerio *Dictionarium Polono-Latino-Lottaucicum* (1683) lietuviškosios resp. latviškosios dalies. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 26.–27.
- Jundina, Natalja. Fremdsprachige Elemente in den Werken der deutsch-baltischen Autoren (am Beispiel der Werke von Werner Bergengruen) (Borrowed Elements in the Works of German-Baltic Authors). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 414.–420.
- Junttila, Santeri. Proto-Finnic Loanwords in the Baltic languages – Are There Any? *Baltic Languages and White Nights. International Conference “Typology and contacts of Baltic and Finnic languages and literatures”*. University of Tartu, 13–14 June. Language Centre, Institute of Estonian and General Linguistics, 2014, 10.–11.
- Kačanova, Baiba. Angļu valodas kā svešvalodas lingvodidaktiskais saturs Baltijas valstīs: leksikas aspekts. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 115.–125.
- Kačanova, Baiba. Angļu valodas kā svešvalodas mācību grāmatās iekļautais vārdu krājums: laika posms no 1920. gada līdz mūsdienām. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. C. daļa “Humanitārās zinātnes” = Proceedings of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University. Part C “Humanities”*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 64.–70. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/978-9984-703-1_56%20konf%20kraj_C_Hum%20zin.pdf [skatīts 06.08.2015].
- Kačanova, Baiba. Angļu valodas kā svešvalodas mācību grāmatās iekļautais vārdu krājums: laika posms no 1920. gada līdz mūsdienām. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences tēzes =*

Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds “Saulē”, 2014, 149. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 04.08.2015].

- Kalnača, Andra. Darbības vārda veids un modalitāte. *Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā = Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar.* / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 41.–48. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Kalnača, Andra. Emīlijas Soidas vārddarināšanas / formveidošanas principi vispārīgās valodniecības aspektā. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014.* / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 26.–27.
- Kalnača, Andra. Nolieguma un modalitātes attiecsmes = Relations between negation and modality. *Valoda: nozīme un forma 5. Opozīcijas sintaksē un semantikā = Language: Meaning and Form 5. Oppositions in Syntax and Semantics.* / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 72.–79. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Kalnača, Andra. Reflexive markers in Latvian from typological perspective. *Mapping Methods: Approaches to Language Studies (MaMe-2014).* Tartu, Estonia, May 8–10, 2014 : [abstracts], 3. Pieejams tiešsaistē: http://mappingmethods.eki.ee/images/docs/Kalnača%20Andra_abstract_MaMe_2014.pdf [skatīts 27.07.2015].
- Kalnača, Andra; Lokmane, Ilze. Latvian Indendeclinable Participle in *-ot(ies)* and Sentence Structure. *Baltic Languages and White Nights. International Conference “Typology and contacts of Baltic and Finnic languages and literatures”. University of Tartu, 13–14 June.* Language Centre, Institute of Estonian and General Linguistics, 2014, 11–14.

- Kalnača, Andra; Lokmane, Ilze. Passive forms of the Latvian debitive and their distribution. *Neue Forschungen zur Syntax und Morphologie der baltischen Sprachen, 4. Baltistisches Arbeitstreffen, Greifswald, Lubmin, Germany, Mai 29–30, 2014 : abstracts*. Greifswald: Ernst Moritz Arndt Universität Greifswald, 2014, 7–8.
- Kalnača, Andra; Lokmane, Ilze. Syntactic properties of indeclinable participles in Latvian. *47th Annual Meeting of the Societas Linguistica Europaea, Poznań, Poland, September 11–14, 2014*. Book of abstracts. Poznań: Adam Mickiewicz University, 2014, 61–62. Pieejams tiešsaistē: http://www.sle2014.eu/downloads/SLE2014BookofAbstracts_FINAL_2.pdf [skatīts 27.07.2015].
- Kalnača, Andra; Lokmane, Ilze; Urbanoviča, Inta. Par Alīsei Lauai veltīto rakstu krājumu = On proceedings devoted to Alīse Laua. *Res Latvienses III. Alīse Laua (1914–1994). In honorem*. Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas raksti. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane, Inta Urbanoviča. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 9.–10.
- Kalnačs, Benedikts. Gotharda Frīdriha Stendera darbu mākslinieciskās izteiksmes ietekme 19. gs. latviešu literatūrā = Influence of artistic Expression of Gotthard Friedrich Stender's works on the 19th century Latvian Literature. *Starptautiska zinātniska konference "Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā". Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 24.
- Kalnbērziņa, Vita. Ciešamā kārtā zinātniskajos rakstos latviešu un angļu valodā. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences "Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums" referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās "Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas" pranešimų tezės. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference "General linguistics: language system and language use". March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 28.
- Kalniņa, Ieva. [Recenzijas – Reviews] Šuplinska, Ilga (galv. red.). *Latgales lingvoteritoriālā vārdnīca*. 2 sējums. I. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 2012, 875. ISBN 978-9984-44-109-2. *Baltu filoloģija*. Nr. XXII (2) 2013. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 142.–145. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BF-XXII_2_.pdf [skatīts 03.10.2014].

- Kalniņa, Ieva. G. F. Stendera literāro darbu recepcija padomju laika latviešu literatūras vēsturēs = Reception of G. F. Stender's literary Works in soviet Literary Histories. *Starptautiska zinātniska konference "Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā"*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 24.–25.
- Kalniņa, Sandra. Vēlreiz par terminiem *dabas aizsardzība un vides aizsardzība*: nozīmes skaidrojums. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidziens. Sast.: Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 97.–109.
- Kalviša, Liene. Admiratīvs latviešu valodā. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences "Vīspārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums" referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijos "Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas" pranešimū tezēs. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference "General linguistics: language system and language use". March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 29.–30.
- Kaminskis, Janušs (*Janusz Kamiński*). Poļu literārā valoda un tās lietojums. *Literārā valoda un normas lingvistiskajā praksē: Eiropas pieredze un tradīcijas*. Autori: Laimute Balode, Marta Balode, Janušs Kaminskis (*Janusz Kamiński*), Kertu Kibermane (*Kerttu Kibbermann*), Gunta Kļava, Eduards Lasmanis, Nadežda Moroza, Kristīne Tihomirova, Pēteris Vanags, Andrejs Veisbergs. Red. Dace Strelēvica-Ošiņa. Lit. red. Inita Vītola. Rec. Zaiga Ikere. / Latviešu valodas aģentūra. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 163.–187.
- Kanepone, Aiva. Meitiņai Zīlīti, dēliņam Nameju? [Intervija ar Janīnu Kursīti un Renāti Siliņu-Piņķi.] *Ieva*. 2014. gada 18. jūnijs, 22.–25.
- Karaciejūtē, Vitalija. Varēnos šnektos (pietū aukštaičiu patarmės) daiktavardžiu stabiliosios ir nestabiliosios fleksinēs klasēs. *Starptautiska konference "Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi"*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 28.–29.
- Karapetjana, Indra. [Book review.] (Gunta Roziņa (2013). *Banking and Finance Discourse: Towards Metaphor in Use*. Rīga: The University of Latvia Press. ISBN 9789984457680.) *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture*. Volume 4. Editor-in-Chief Andrejs

- Veisbergs. Issue editor Monta Farneste. Riga: University of Latvia, 2014, 132–133. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BJELLC-4_2014.pdf [skatīts 01.07.2014].
- Karapetjana, Indra. Academic identity and engagement construction in research articles. (Глобализация и идентичность. Взаимоотношение языка и культуры). *Мировые языки. Язык и культурная идентичность в современном мире : материалы III международной научно-практической конференции 18–20 декабря 2013 г.* Псков: Псковский государственный университет, 2014, 8.–16.
- Karapetjana, Indra. Hedges as a linguistic means to achieve diplomatic goals on Syria crisis. *Topical problems of cross-cultural and cross-linguistic communication : proceedings of the 3rd International conference Language through culture, 30–31 October, 2013.* Yerevan. Ed. G. Gasparyan. Yerevan: Lingua, 2014, 220–237.
- Karapetjana, Indra; Placinska, Alla. Language of troubled times : creativity of orderer VS disorder. *The order in destruction and the chaos of order. Freedom : International Research Conference “MetaMind ‘2014”*, Riga, Latvia, September 25–28, 2014 : book of abstracts. Ed. Dace Dalbiņa et al. Riga: RTU Press, 2014, 14.
- Karapetjana, Indra; Roziņa, Gunta. Current Research Tendencies in Applied Linguistics. *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture.* Volume 4. Editor-in-Chief Andrejs Veisbergs. Issue editor Monta Farneste. Riga: University of Latvia, 2014, 44–55. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BJELLC-4_2014.pdf [skatīts 01.07.2014].
- Karpinska, Laura. Development of English-Latvian Lexicography During Soviet Period. *Vārds un tā pētīšanas aspekti.* Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 126.–135.
- Karpinska, Laura. User’s Guides in General English-Latvian Dictionaries. *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture.* Volume 4. Editor-in-Chief Andrejs Veisbergs. Issue editor Monta Farneste. Riga: University of Latvia, 2014, 56–68. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BJELLC-4_2014.pdf [skatīts 01.07.2014].
- Kaur, Kairit. Die Tagebücher von Anna Christine von Helwig, einer Zeitgenossin von Gotthard Friedrich Stender und Elisa von der Recke = Gotharda Frīdriha Stendera un Elīzas fon Rekes laikabiedres Annas Kristīnes fon Helvīgas dienasgrāmatas = Diary of Anna Christine von Helwig, a contemporary of Gotthard Friedrich Stender and Elisa von der Recke. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs*

Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 25.–26.

- Kazakēnaitē, Ernesta. Sintetiškumo indekss lietuvīšu ir latviešu kalbu reliģiozās tekstos. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezēs. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 31.–32.
- Kazakēnaitē, Ernesta. Vulgātas un *Vermehretes Lettisches Handbuch* (1685) esošo perikopju sakars. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 29.–30.
- Kazakeviča, Agita. Infinitīvs kā sekundāri predikatīvs komponents = Infinitive as a semi-predicative component. *Valoda: nozīme un forma 5. Opozīcijas sintaksē un semantikā = Language: Meaning and Form 5. Oppositions in Syntax and Semantics*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 80.–87. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Kazakeviča, Agita. Sekundārā predikatīvitate 20. un 21. gadsimta publicistikas tekstos. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 134.–140.
- Kazlauskaitē, Rūta. Kaip studentai kirčiuoja iš daugiaskiemenių žodžių padarytus priesaginius daiktavardžius. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezēs. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and

- language use*". March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 33.–34.
- Kārkla, Zane. RPIVA ir stipras pētniecības saknes. [Par Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijas rektora, akadēmiķes Daces Markus, Ohaio universitātes (ASV) prof. Dzintras Bondas grām. "Ievads fonoloģijā" un Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijas pirmsskolas pedagoģijas prof. Dainas Dzinteres, Ingas Stangaines un Daces Augstkalnes grām. "Bērna komunikatīvās kompetences attīstība" atvēršanas svētkiem; tekstā stāsta Dace Markus, Inga Stangaine, augstskolas prorektore Daina Voita.] *Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai*, Nr. 220 (2014, 14./18. novembris), 18.–19.
- Kibbermann, Kerttu. Language Policy in Higher Education in Estonia and Latvia: Regulations and Practices. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidziens. Sast.: Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 111.–123.
- Kibbermann, Kerttu; Madisson, Merle. Expressing Estonian Translative Case in Latvian. *Baltic Languages and White Nights. International Conference "Typology and contacts of Baltic and Finnic languages and literatures"*. University of Tartu, 13–14 June. Language Centre, Institute of Estonian and General Linguistics, 2014, 14–15.
- Kibermane, Kertu (*Kerttu Kibbermann*). Igaunu literārā valoda Igaunijas lingvistiskajā praksē. *Literārā valoda un normas lingvistiskajā praksē: Eiropas pieredze un tradīcijas*. Autori: Laimute Balode, Marta Balode, Janušs Kamiņskis (*Janusz Kamiński*), Kertu Kibermane (*Kerttu Kibbermann*), Gunta Kļava, Eduards Lasmanis, Nadežda Moroza, Kristīne Tihomirova, Pēteris Vanags, Andrejs Veisbergs. Red. Dace Strelēvica-Ošiņa. Lit. red. Inita Vītola. Rec. Zaiga Ikere. / Latviešu valodas aģentūra. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 103.–140.
- Kibermane, Kertu (*Kerttu Kibbermann*); Madisone, Merle (*Merle Madisson*). Igaunu translātīva atbilde latviešu valodā. *Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā = Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 49.–65. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Klaas-Lang, Birutė. Estu kalbos politikos gairēs Pabaltijo šalių kontekste. *21-oji tarptautinė Jono Jablonskio konferencija "Šiuolaikinės kalbos tyrimai ir problemos"*. 2014-10-03 Tezės. / Vilniaus universitetas, Lietuvių kalbos institutas, 2014, 19. Pieejams tiešsaistē: <http://www>

lki.lt/LKI_LT/images/Instituto_darbai/Konferencijos/20140921%20TEZES_Jablonskiui.pdf [skatīts 30.09.2014].

- Klampe, Milda. Bībeles praviešu vēstījumi teksta semantikas skatījumā. *Valsts valodas komisijas raksti*. 6. sēj. “*Tulkojums – kultūrvēsturisks notikums III*”. Bībeles tulkojumi: teorija, vēsture, mūsdienu prakse. *Dr. phil. V. Tēraudkalna un Dr.habil.philol. A. Veisberga redakcijā*. Red.: Ieva Jansone (latviešu val.), Antra Legzdīņa (angļu val.). Rīga: Zinātne, 2014, 35.–48.
- Kleina, Velta; Arāja, Anete; Heislere, Ira. Kur un kā veidojas tulku prasme. [Par strādājošo tulku zīmju valodas prasmes nodarbībām Latvijas Nedzirdīgo savienības Rehabilitācijas centrā un darbu ar nedzirdīgajiem cilvēkiem; stāsta surdotulces Velta Kleina, Anete Arāja un Ira Heislere; pierakstījusi Ilze Kopmane.] *Kopsolī*, Nr. 8 (2014, augusts), 6. Pieejams tiešsaistē: http://www.lns.lv/files/text/Kopsoli_08_2014m.pdf [skatīts 10.08.2015].
- Klekere, Ināra. Literārā teksta un attēla mijiedarbība G. F. Stendera darbu izdevumos: tradīcija un novatoriskums = Interaction of literary Text and Image in the published Works of G. F. Stender: Tradition and Innovation. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 28.
- Klētnieks, Jānis. G. F. Stendera darbi astronomijā 18. gadsimta dabaszinātņu skatījumā = G. F. Stender’s Works in Astronomy from the Perspective of the 18th Century natural Sciences. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 26.–27.
- Kļanska, Daiga. Divu nozīmīgu monogrāfiju atvēršanas svētki. [Par grāmatām “Ievads fonoloģijā” un “Bērna komunikatīvās kompetences attīstība”]; tekstā stāsta grāmatas “Ievads fonoloģijā” autore Dace Markus.] *Izglītība un Kultūra*, Nr. 20 (2014, 20. novembris), 14.
- Kļava, Gunta. Literārās franču valodas nozīme valsts un nācijas izveidē. *Literārā valoda un normas lingvistiskajā praksē: Eiropas pieredze un tradīcijas*. Autori: Laimute Balode, Marta Balode, Janušs Kaminskis (*Janusz Kamiński*), Kertu Kibermane (*Kertu Kibbermann*), Gunta Kļava, Eduards Lasmanis, Nadežda Moroza, Kristīne Tihomirova, Pēteris Vanags, Andrejs Veisbergs. Red. Dace Strelēvica-Ošiņa. Lit. red. Inita Vītola. Rec. Zaiga Ikere. / Latviešu valodas aģentūra. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 240.–255.
- Kļava, Gunta; Lasmanis, Eduards. Lietuviešu literārās valodas attīstība. *Literārā valoda un normas lingvistiskajā praksē: Eiropas pieredze un tradīcijas*. Autori: Laimute Balode, Marta Balode, Janušs Kaminskis (*Janusz Kamiński*), Kertu Kibermane (*Kertu Kibbermann*), Gunta

- Kļava, Eduards Lasmanis, Nadežda Moroza, Kristīne Tihomirova, Pēteris Vanags, Andrejs Veisbergs. Red. Dace Strelēvica-Ošiņa. Lit. red. Inita Vītola. Rec. Zaiga Ikere. / Latviešu valodas aģentūra. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 141.–162.
- Kļavinska, Antra. Etnonīmiskā leksika latgaliešu folkloras tekstos: identificēšanas un tipoloģijas problēmas. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 141.–152.
- Kļavinska, Antra. Etnonīmu konceptualizācijas process: “Latgales lingvoteritoriālās vārdnīcas” dati. *Onomastikas pētījumi / Onomastic Investigations*. Vallijas Dambes 100. dzimšanas dienai veltītās konferences materiāli / Proceedings of the International Scientific Conference to commemorate the 100th anniversary of Vallija Dambē. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 378.–391.
- Kļavinska, Antra. Lingvonīmi latgaliešu folklorā (Linguonyms in Latgalian Folklore). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 324.–333.
- Kļaviņa, Sarma. Emīlijas Soidas akadēmiskā darbība un devums Latvijas zinātnei un izglītībai. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 35.–36.
- Kļaviņa, Sarma. Jāņa Endzelīna ienākšana salīdzināmi vēsturiskajā valodniecībā: akadēmiskā statusa aspekts. *Res Balticae. Miscellanea Italiana di Studi Baltistici 13*. A cura di Pietro U. Dini. Dipartimento di filologia, letteratura e linguistica università di Pisa, Edizioni Joker, 2013, 127.–138.
- Kļaviņa, Sarma. Jāņa Endzelīna visražīgākie gadi: Harkova, 1909–1920 = The Most Productive Years of Jānis Endzelīns: Kharkiv, 1909–1920. *Latvijas Universitātes raksti. 800. sējums. Zinātņu vēsture un muzejniecība = Scientific Papers University of Latvia. Volume 800. History of Sciences and Museology*. Atb. red. Ilgonis Vilks. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 110.–121. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/LUR-800_Zin-vesture.pdf [skatīts 11.08.2015].

- Kļaviņa, Sarma. Lotyšský národ a jazyk z pohledu Josefa Zubatého. *Zkušenosti a vztahy Lotyšská a česká společnost ve 20. století*. Pavel Štoll a kolektiv. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2013, 111–134.
- Kļaviņa, Sarma. The Department of Baltic Philology (1921–1940) established by Jānis Endzelīns at the University of Latvia. *Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum*. Vol. 1, No. 2 (Autumn 2013). Editor-in-chief Peeter Mürsepp. Estonia: Estonian Association for the History and Philosophy of Science; Tallinn University of Technology, 2013, 67–82. Pieejams tiešsaistē: <http://www.bahps.org/acta-baltica/abhps-1-2> [skatīts 06.02.2015].
- Kokins, Ralfs. Reliģiozitātes īpatnības Kurzemē viena mācītāja skatījumā. [Par Kurzemes ikdienā lietotu valodu tās dialektu un apakšdialektu veidā.] *Ventspils paralēle I–IV. Rakstu krājums*. / Ventspils Augstskola. Ventspils bibliotēka. Sast. Astra Skrābane. Red. kol.: Astra Skrābane, Maija Baltiņa, Ilze Buņķe, Astra Pumpura, Olita Šteinmane, Vija Baško. Lit. red. Laimdota Sēle. Ventspils: VeA, 2014, 157.–169.
- Kopach, Aleh. Place Names of Small Scale Objects in the Light of Cognitive Onomasiology (Микротопонимия в свете когнитивной ономазиологии). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 421.–428.
- Koroļova, Jeļena. Comparing dialectal speech of two linguistic personalities. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. C. daļa “Humanitārās zinātnes” = Proceedings of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University. Part C “Humanities”*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 79.–95. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/978-9984-703-1_56%20konf%20kraj_C_Hum%20zin.pdf [skatīts 06.08.2015].
- Kortlandt, Frederik. Reconstructing Balto-Slavic and Indo-European. *Baltistica, XLIX (1)*. Red. Bonifacas Stundžia. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 5–13. Pieejams tiešsaistē: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/issue/archive> [skatīts 01.04.2015.].
- Koškins, Iģors. Fonētiskā substitūcija latviešu valodas slāvismos un latviešu valodas vēsturiskās fonētikas jautājumi. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 30.–32.

- Köther, Felix. Pastoren als Kalendermacher und ein Druckprivileg “zum allgemeinen Besten”: Das kurländische Kalenderwesen des 18. Jahrhunderts im Kontext deutsch-lettischer Volksaufklärung und herzoglicher Bildungspolitik = Mācītāji kā kalendāru autori un iespēšanas privilēģijas “vispārīgam labumam”: 18. gadsimta Kurzemes kalendāri vācu-latviešu apgaismības un hercogu izglītības politikas kontekstā = Pastors as Authors of Calendars and printing Privileges for “General Benefit”: the 18th century Calendars in Courland from the Perspective of German-Latvian Enlightenment and the Ducal Policy of Education. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris.* Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 28.–30.
- Kovtuna, Ligita. Divvalodības lepnums un posts. [Ar baltu valodniecības profesori Baibu Kangeri sarunājas Ligita Kovtuna.] *Brīvā Latvija*, Nr. 10 (1332), 7.
- Krasovska, Elīna. Multimodālā perspektīva: metonīmiski tēli reklāmkarogos (The Multimodal Perspective: Metonymic Images in Internet Banners). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 429.–441.
- Krastiņa, Maruta. Ziemassvētkus gaidot. [Par tikšanos ar bibliotēku pārstāvjiem no Igaunijas pasākumā “Ziemassvētku svinēšana seno latviešu un igauņu valodā” Ķonu pagasta bibliotēkā (Naukšēnu novads); sakarā ar projektu “Eiropas pilsoņu – latviešu un igauņu – kopīgais un atšķirīgais tradīcijās un valodā”.] *Liesma, Ielikums “Naukšēnu novadā”*, Nr. 192 (2014, 11. decembris), 6.
- Kregždys, Rolandas. Leksiniai skoliniai – tautu kultūrinės interferencijos refleksija: Lietuvių kalbos polonizmai-semitizmai. *Baltu filologija*. Nr. XXII (2) 2013. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 55.–92. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BF-XXII_2_.pdf [skatīts 03.10.2014].
- Kregždys, Rolandas. Rytų baltų fitonimo avieta (*rubus*) morfotogine raida ir etimologinių sąsajų problematika = East Baltic Names of the Raspberry (*Rubus*): Morphological Analysis, Retrieval of the Etymological Links of the Phytonym. *Acta Linguistica Lithuanica*, LXIX. Vyr. red. G. Blažienė. Lietuvių kalbos institutas, 2013, 63–80.
- Kreituse, Ilga; Ginters, Māris. Latviešu valoda kā politiskās cīņas līdzeklis Latvijas PSR. *Latvijas vēsture. Jaunie un jaunākie laiki*. Nr. 2014, 1/2(92/93) / Latvijas Universitāte. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 75.–83.

- Kruopienē, Irena. Sudētingesnēs sandaros veiksmāžodžiu šaknies vartojimas lietuvių kalboje (Usage of the Root in More Complex Verbs of the Lithuanian Language). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 138.–146.
- Kubuliņa, Anda. Ruta Veidemane. 05.06.1933.–20.11.2014. [Filoloģes piemiņai.] *Diena, Kultūras Diena un Izklaide*, Nr. 225 (2014, 25. novembris), 11. Pieejams tiešsaistē: <http://www.diena.lv/kd/literatura/ruta-veidemane-05-06-1933-20-11-2014-14078373> [skatīts 10.08.2015].
- Kuņicka, Kristīne. Internal Differentiation of the Polish Language Spoken in Latgale: from an Idiolect to the Dialect. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Компаратīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 128.–141.
- Kuņicka, Kristīne. Особенности имени прилагательного в речи латгальских поляков (Peculiarities of Adjectives in the Speech of Latgalian Poles). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 53.–60.
- Kuņicka, Kristīne. Verbs in peripheral Polish spoken in Latgale. *Res humanitariae, XVI*. Sud. Albinas Drukteinis. Klaipēda: Klaipēdos universiteto leidykla, 2014, 144–155. Pieejams tiešsaistē: <http://journals.ku.lt/index.php/RH/issue/view/65> [skatīts 15.09.2015].
- Kuplā, Ieva. Domu telpas teorija verbu polisēmijas noteikšanā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 153.–164.
- Kuplā, Ieva. Kompleksa pieeja daudznozīmīga verba semantiskās struktūras analīzē. *Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā = Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 77.–92. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].

- Kuplā, Ieva. Verbu metonīmiju tipi un saistāmība latviešu valodā = Metonymy types of verbs and distributional analysis in Latvian. *Res Latvienses III. Alīse Laua (1914–1994). In honorem.* Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas raksti. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane, Inta Urbanoviča. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 65.–83.
- Kuzina, Viktorija. Linguostatistical analysis of borrowed words used in school textbooks and children's literature. *Res humanitariae, XVI.* Sud. Albinas Drukteinis. Klaipēda: Klaipēdos universiteto leidykla, 2014, 156–169. Pieejams tiešsaistē: <http://journals.ku.lt/index.php/RH/issue/view/65> [skatīts 15.09.2015].
- Kuzmina, Ilze. Kā stiprinās valodu. [Par LR Izglītības un zinātnes ministrijas izstrādātajām un valdībā pieņemtajām valsts valodas politikas pamatnostādņēm 2015.–2020.g.; tekstā stāsta LR izglītības un zinātnes ministre Ina Druviete; pēc ministrijas valsts sekretāra vietnieces Evijas Papules informācijas.] *Latvijas Avīze*, Nr. 208 (2014, 29. oktobris), 5. Pieejams tiešsaistē: <http://m.la.lv/ka-stiprinas-valodu/> [skatīts 10.08.2015].
- Kuzņecova, Tatjana. Regulārie atvasinājumi latviešu valodā un mentālais leksikons: izpētes virzieni. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 37.
- Kuzņecova, Tatjana. Regulārie vārddarināšanas procesi: starp vārddarināšanu un formveidošanu. *Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā = Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar.* / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 66.–76. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Kvašīte, Regīna. Par Ziemeļlietuvu latviski: vietvārdu atveide (Northern Lithuania in Latvian: Rendering of Place Names). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā.* Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 147.–159.
- Kvašytė, Regina. Fairy Tales about Flowers by Anna Sakse: Proper Names in Their Latvian Original and Lithuanian Translation. *Els noms en la*

vida quotidiana. Actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques. Names in daily life. Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences. / Biblioteca Tècnica de Política Lingüística; 11. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 2014, 2265–2269. Pieejams tiešsaistē: <http://www.gencat.cat/llengua/BTPL/ICOS2011/217.pdf> [skatīts 01.08.2014].

- Kvašytė, Regina; Kačiuškienė, Genovaitė. Onimai Roberto Bringhurst poezijos rinktinėje “Kvėpuoti pėdomis” = Proper nouns in Robert Bringhurst’s poetry collection “Breathing through the Feet”. *Res Latvienses III. Alīse Laua (1914–1994). In honorem.* Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas raksti. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane, Inta Urbanoviča. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 84.–97.
- Lagzdiņa, Sarmīte. Vācu personvārdu atveide un rakstība Kārļa Mīlenbaha publikācijās. *Onomastikas pētījumi = Onomastic Investigations.* Vallijas Dambes 100. dzimšanas dienai veltītās konferences materiāli = Proceedings of the International Scientific Conference to commemorate the 100th anniversary of Vallija Dambe. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 319.–337.
- Laimes vārdnīca. [Par vārda “laime” dažādu nozīmi.; sast. Zaiga Kipere.] *Daba un vēsture 2015* [kalendārs]. Atb. red. un sast. Guntis Kavacs. Rīga: Zinātne, 2014, 82.–88.
- Lāsis, Arthur. Baltu kalbu vardažodžiu dūryba: istorinēs morfologijos problemos. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”.* Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 33.–34.
- Laiveniece, Diāna. ABC ar bildēm: Gotharda Frīdriha Stendera ieguldījums latviešu bērnu lasītācīšanā 18. gadsimta beigās = ABC with Pictures: Contribution of Gotthard Friedrich Stender to the Literary of Latvian Children in the 18th Century. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”.* Tēzes. Rīga-Jelgava-Viesīte-Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 30.–31.
- Laiveniece, Diāna. Populārzinātnisko rakstu virsraksti latviešu valodas kultūras pētījumiem. *Vārds un tā pētīšanas aspekti.* Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 165.–178.

- Laiveniece, Diāna. Promocijas darbu nosaukumi mūsdienu latviešu zinātnes valodā. *Linguistica Lettica* 22. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 205.–231.
- Laiveniece, Diāna. Virsrakstu izveide un noformējums latviešu valodniecības populārzinātniskajiem rakstiem (1965–2013) (Title Creation and Design of Popular Scientific Articles in Latvian Linguistics (1965–2013)). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 442.–450.
- Laiveniece, Diāna. Zinātniskā raksta pavadteksti latviešu un lietuviešu filologu rakstu krājumos. *21-oji tarptautinē Jono Jablonskio konferencija “Šiuolaikinēs kalbos tyrimai ir problemas”*. 2014-10-03 Tezēs. / Vilniaus universitetas, Lietuvių kalbos institutas, 2014, 22–24. Pieejams tiešsaistē: http://www.lki.lt/LKI_LT/images/Instituto_darbai/Konferencijos/20140921%20TEZES_Jablonskiui.pdf [skatīts 30.09.2014].
- Laiveniece, Diāna; Dzintars, Normunds. Vispārīgā valodniecība: Emīlijas Soidas ieguldījums latviešu valodas mācību satura attīstībā. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes*. 2014. gada 21. un 21. martā = *Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezēs*. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = *Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”*. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 38.–39.
- Laizāne, Inga. Grūtības latviešu valodas kā svešvalodas apgūvē: lietvārda lokatīvs. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes*. 2014. gada 21. un 21. martā = *Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezēs*. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = *Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”*. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 40.–41.
- Laizāne, Inga. Jēdzienu *pirmā valoda, otrā valoda* un *svešvaloda* izpratne Latvijā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 136.–147.

- Laizāne, Inga. Latviešu valoda trimdā – pirmā, otrā valoda vai svešvaloda (The Latvian Language in Exile – First, Second, or Foreign Language). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 334.–342.
- Laizāne, Inga. Latviešu valodas apguvēju tipiskākās kļūdas, mācoties nomenu dzimtes kategoriju. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidziens. Sast.: Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 125.–137.
- Laizāns, Mārtiņš; Lāms, Ojārs. Aristoteļa *Runas mākslas (Rētorikas)* latviskošanas pieredze – sengrieķu substantīvējumu tulkošana. *Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā = Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 93.–101. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Laizāns, Mārtiņš; Lāms, Ojārs. Sengrieķu īpašvārdu atveide latviešu valodā: paražas vs. paraugs lingvistikas un poētikas aspektos = The rendition of Ancient Greek proper names into Latvian: customs vs. example in linguistic and poetic aspects. *Res Latvienses III. Alīse Laua (1914–1994). In honorem*. Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas raksti. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane, Inta Urbanoviča. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 98.–105.
- Lasmanis, Jānis. Satversmes komentāri: deputāta zvērests vienīgi latviski. [Par LR Saeimas deputāta Jura Viļuma nolasīto zvērestu latgaliešu valodā un grāmatas “Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. Vispārējie noteikumi” atvēršanu Latvijas Universitātē; tekstā stāsta Juris Viļums, LR Saeimas deputāte Janīna Kursīte-Pakule.] *Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai*, Nr. 217 (2014, 11. novembris), 2.–3. Pieejams tiešsaistē: <http://nra.lv/politika/128728-satversmes-komentari-deputata-zverests-vienigi-latviski.htm> [skatīts 10.08.2015.].
- Laumane, Benita. Kā kurzemnieki viens otru godā. *Ventspils paralēle I–IV. Rakstu krājums*. / Ventspils Augstskola. Ventspils bibliotēka. Sast. Astra Skrābāne. Red. kol.: Astra Skrābāne, Maija Baltiņa, Ilze Buņķe, Astra Pumpura, Olīta Šteinmane, Vija Baško. Lit. red. Laimdota Sēle. Ventspils: VeA, 2014, 69.–83.
- Laurušaitē, Laura. Tracing down the British hetero-images in Lithuanian and Latvian migré fiction. *Baltic Languages and White Nights. International Conference “Typology and contacts of Baltic and Finnic languages*

- and literatures*". University of Tartu, 13–14 June. Language Centre, Institute of Estonian and General Linguistics, 2014, 18–19.
- Lauze, Linda. Dialoga izpēte mutvārdu tekstā = Research of dialogue in spoken text. *Valoda: nozīme un forma 5. Opozīcijas sintaksē un semantikā = Language: Meaning and Form 5. Oppositions in Syntax and Semantics*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 88.–96. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Lauze, Linda. Izteikumu pāri sarunas nobeigumā. *21-oji tarptautinē Jono Jablonskio konferencija "Šiuolaikinēs kalbos tyrimai ir problemas"*. 2014-10-03 Tezēs. / Vilniaus universitetas, Lietuvių kalbos institutas, 2014, 25. Pieejams tiešsaistē: http://www.lki.lt/LKI_LT/images/Instituto_darbai/Konferencijos/20140921%20TEZES_Jablonskiui.pdf [skatīts 30.09.2014].
- Lauze, Linda. Kategoriju robežu noteikšanas problēmas mutvārdu tekstā. *Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā = Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 102.–110. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Lauze, Linda. Par sarunvalodas normu. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača. Rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 123.–130.
- Lazdiņa, Sanita. Lietišķā folkvalodniecība? Nevalodnieku devums lingvistisko datu ieguvē (Baltinavas lauka pētījuma piemērs). *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences "Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums" referātu tēzes*. 2014. gada 21. un 21. martā = *Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās "Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas" pranešimų tezės*. 2014 m. kovo mėn. 20 ir 21 d. = *Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference "General linguistics: language system and language use"*. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 42.
- Lazdiņa, Sanita; Leikuma, Lidija; Nau, Nicole. [Hronika – Chronicle] Latgalistikas konferencu turpinājums (2010–2013). *Baltu filoloģija*. Nr. XXII (2) 2013. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU Akadēmiskais

- apgāds, 2014, 126.–141. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BF-XXII_2_.pdf [skatīts 03.10.2014].
- Leikuma, Lidija. Drupeiti par Franča Trasuna kai volūdņika darbeibu. [Par katoļu garīdznieka, politiķa Franča Trasuna (1864–1926) darbību latgāliešu valodniecības jomā.] *Katōļu Dzeive*, Nr. 11 (2014, novembris), 30.–33.
- Leikuma, Lidija. Emīlija Soida par viļāniešu pasaku valodu: komentāri diplomdarbam. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimū tezēs. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014.* / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 43.–44.
- Leikuma, Lidija. Pirmā programma latviešu izlokšņu materiālu vākšanai. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 34.–35.
- Leinonen, Marja. Negated existential sentences in Finnish, Latvian and Lithuanian. *Baltic Languages and White Nights. International Conference “Typology and contacts of Baltic and Finnic languages and literatures”*. University of Tartu, 13–14 June. Language Centre, Institute of Estonian and General Linguistics, 2014, 19.–20.
- Leitāne, Iveta. G. F. Stender, das Alte Testament und das Judentum: ein Rekonstruktionsversuch = G. F. Stenders, Vecā Derība un ebreji: rekonstrukcijas mēģinājums = G. F. Stender, Old Testament and Judaism: Attempt of Reconstruction. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 33.–34.
- Leonavičienē, Aurelija; Valeikaitē, Jolita. Prancūžu kosmetikos produktu etikečū vertimo ī lietuviū kalbā strategijos. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimū tezēs. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference*

- “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 45.
- Levāne-Petrova, Kristīne. Izteicēja funkcijā lietoti lietuviešu valodas ciešamās kārtas tagadnes divdabji un to atbilstmes latviešu valodā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltņiece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 179.–188.
- Liepa, Dite (sagat.). Valsts valodas centra Latviešu valodas ekspertu komisijas (LVEK) lēmumi un ieteikumi. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača. Rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 188.–189.
- Liepa, Dite; Purviņa, Mairita; Sjomkāne, Ingrīda (sagat.). Valodas konsultācijas. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača. Rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 165.–187.
- Liepa, Solveiga. Word-formation processes in English: compounding. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. C. daļa “Humanitārās zinātnes” = Proceedings of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University. Part C “Humanities”*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds “Saulē”, 2014, 96.–100. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/978-9984-703-1_56%20konf%20kraj_C_Hum%20zin.pdf [skatīts 06.08.2015].
- Liepa, Solveiga. Word-formation processes in English: compounding. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences tēzes = Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds “Saulē”, 2014, 147. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Liepiņa, Dace. The Heavy Burden of Accountability in the Search of Terminological Equivalents (Atbildības smagā nasta terminoloģisku ekvivalentu meklējumos). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saulē”, 2014, 160.–165.
- Liepiņa, Dace. Use of Terminology in English Versions of Doctoral Studies Documents. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2).

- Redkol. vad. Benita Laumane. Krāj. atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 148.–154.
- Ločmele, Gunta. Book review. (Andrejs Veisbergs (2013). English and Latvian Word Formation Compared. Riga: The University of Latvia Press. ISBN 9789984457642.) *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture*. Volume 4. Editor-in-Chief Andrejs Veisbergs. Issue editor Monta Farneste. Riga: University of Latvia, 2014, 130–131. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BJELLC-4_2014.pdf [skatīts 01.07.2014].
- Ločmele, Gunta. The Sociolinguistic Situation of Advertising in Latvia as a Cause of Its Quality Issues. *Proceedings of the 6th Riga Symposium on Pragmatic Aspects of Translation. Translation, Quality, Costs = 6. starptautiskā Rīgas simpozija raksti. Tulkojums. Kvalitāte. Cena*. Ed. by Gunta Ločmele, Andrejs Veisbergs. Rīga: The University of Latvia Press, 2014, 56–70.
- Logina, Santa. Rezultatīvi latviešu valodā = Resultatives in Latvian. *Valoda: nozīme un forma 5. Opozīcijas sintaksē un semantikā = Language: Meaning and Form 5. Oppositions in Syntax and Semantics*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 97.–112. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Logina, Zinaīda. “Purlovas grāmata” – piemineklis dzimtajam ciemam. [Par valodnieka, rakstnieka un ābeču kolekcionāra Jura Cibuļa tikšanos ar Balvu novada bibliotekāriem, kultūras darbiniekiem, skolotājiem u. c. interesentiem lektorijā “Ziemeļlatgales kultūras darbinieku tālākizglītība kopā ar Juri Cibuli” Balvu Novada muzejā un par Jura Cibuļa grāmatu “Purlovas grāmata”]; tekstā stāsta Balvu Centrālās bibliotēkas direktore Ruta Cibule un Juris Cibulis.] *Vaduguns*, Nr. 86 (2014, 11. novembris), 11.
- Lokmane, Ilze. Datīva lietojums latviešu valodā teikuma sintaktiskās struktūras un valodas kultūras aspektā. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača. Rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 155.–164.
- Lokmane, Ilze. Sintaktiskā redukcija vārdkopās: Emīlijas Soidas interpretācija. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimu tezēs. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts*

of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 46.

- Lokmane, Ilze. Vai sintaksē pastāv bināra opozīcija *obligāts/neobligāts*? = Does *obligatory/non-obligatory* form a binary opposition in syntax? *Valoda: nozīme un forma 5. Opozīcijas sintaksē un semantikā* = *Language: Meaning and Form 5. Oppositions in Syntax and Semantics*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 113.–123. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Lokmane, Ilze. Verbāls sastata izteicējs latviešu valodā. *Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā* = *Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 111.–118. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Lokmane, Ilze; Kalnača, Andra. Modal semantics and morphosyntax of the Latvian DEBITIVE. *Modes of Modality : modality, typology, and universal grammar*. Ed. Elisabeth Leiss, Werner Abraham. / *Studies in language companion*; vol. 149. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 2014, 167–192.
- Lozko, Diāna. Ja pilsētas vārds uz izkārtnes – “ziepes” vārīt nedrīkst! [Par vārda “Alūksne” izmantošanu uzņēmumu nosaukumos un suvenīros un Alūksnes novada domes attieksmi; tekstā stāsta Alūksnes novada domes sabiedrisko attiecību speciāliste Evija Aploka.] *Alūksnes Ziņas*, Nr. 40 (2014, 3. oktobris), 4.–5.
- Lubienē, Jūratē. Lietuvių ir latvių kalbų mikonimai: motyvacijos modelių vairovė (Lithuanian and Latvian Myconyms: the Variety of Motivation Models). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saulē”, 2014, 166.–174.
- Lubienē, Jūratē; Pakalnišķienē, Dalia. Šiaurės žemaičių kreetingiškių tarmės gyvybingumas: XXI a. pradžios situacija. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodniecei Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu

- fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 35.–36.
- Luka, Ineta. ESP Competence Assessment in Tertiary Education. *Language for International Communication: Linking Interdisciplinary Perspectives*. Editor-in-chief Dr. habil. philol. Andrejs Veisbergs. Managing Editor Dr. paed. Monta Farneste. / Department of English Studies and Centre for Applied Linguistics, Faculty of Humanities, University of Latvia. Rīga: University of Latvia Press, 2014, 101.–115. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Language-for-international-2014.pdf [skatīts 27.07.2015].
- Lukjanova, Viktorija. Användning av presens och perfect particip i Tidningsartiklar. (Use of Present and Perfect Participle in newspaper articles.) *Daugavpils Universitātes 55. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums = Proceedings of the 55th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Sast. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 2014, 909.–914. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/DU_55_starpt_zinatn_konf_rakstu_kraj.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Lüsebrink, Hans-Jürgen. Das Werk Gotthard Friedrich Stenders und der “Essai critique sur l’histoire de la Livonie” (Dorpat, 1817) von François-Gabriel Comte de Bray – Spezifika, Konvergenzen, interkulturelle Beziehungen = Gottharda Frīdriha Stendera darbi un grāfa Fransuā-Gabriela de Brē “Essai critique sur l’histoire de la Livonie” (Tērbata, 1817) – īpatnības, sakritības, starpkultūru sakari = Gotthard Friedrich Stender’s Works and Count François-Gabriel Comte de Bray “Essai critique sur l’histoire de la Livonie” (Dorpat, 1817) – special Features, Coincidences, Cross-cultural Relationship. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 34.–36.
- Maksvytytė, Jūratė. Zur Neutralisierung bei der Wiedergabe deutscher Realienbezeichnungen ins Litauische (Neutralization: Rendering German Culture-Specific Words into Lithuanian). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 175.–183.
- Malahovskis, Vladislavs. Aloiza Broka Jaunās Derības tulkojums latgaliešu reģionālajā valodā: nozīme un daži komentāri. *Valsts valodas komisijas raksti*. 6. sēj. “Tulkojums – kultūrvēsturisks notikums III”. Bībeles tulkojumi: teorija, vēsture, mūsdienu prakse. Dr. phil. V. Tēraudkalna un Dr. habil. philol. A. Veisberga redakcijā. Red.: Ieva Jansone (latv. val.), Antra Legzdiņa (angļu val.). Rīga: Zinātne, 2014, 49.–60.

- Malašonoka, Nataļja. No latviešu valodas aizgūtas kulturēmas Kurzemes krievvalodīgo iedzīvotāju runā. *Ventspils paralēle I–IV. Rakstu krājums.* / Ventspils Augstskola. Ventspils bibliotēka. Sast. Astra Skrābane. Red. kol.: Astra Skrābane, Maija Baltiņa, Ilze Buņķe, Astra Pumpura, Olīta Šteinmane, Vija Baško. Lit. red. Laimdota Sēle. Ventspils: VeA, 2014, 19.–27.
- Maniņa, Agrita. Latviešu valoda smaržo pēc tējas. [Par Druvas vidusskolas skolotāju Sandru Burvi; sakarā ar nomināciju “Gada skolotājs 2014”]; tekstā stāsta vidusskolas direktors Sergejs Beļkevičs, absolventes Žanete Kiseļeva, Laura Andersone u. c.] *Saldus Zeme*, Nr. 138 (2014, 28./29. novembris), 3.
- Markus-Narvila, Liene. Bārtas izloknes adverbi. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 36.–39.
- Markus-Narvila, Liene. Par dažiem mazpētītiem Bārtas izloknes materiāliem. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 189.–202.
- Maskuliūnas, Bronius. Jokūbo Morkūno *Postilēs* atributīviņu konstrukciju klausīmu. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 39.–40.
- Mašīnizētais tulkotājs : uzzini, kā dators spēj tekstu pārvērst saprotamā tulkojumā. [Par tulkošanas programmām; tekstā stāsta SIA “Tilde” pētniecības un izstrādes direktors Raivis Skadiņš un valodas sistēmu biznesa vadītāja Diāna Čunčule.] *Uzzini!*, Nr. 13 (2014, decembris), 52.–53.
- McCarthy, Teri. Language and Humanity: Is It More Than Mere Instinct? *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture*. Volume 4. Editor-in-Chief Andrejs Veisbergs. Issue editor Monta Farneste. Rīga: University of Latvia, 2014, 69–80. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BJELLC-4_2014.pdf [skatīts 01.07.2014].
- Medne, Linda. Ethnicity and attitudes to the state language. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. C. daļa “Humanitārās zinātnes” = Proceedings of the 56th*

- International Scientific Conference of Daugavpils University. Part C "Humanities".* Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 115.–120. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/978-9984-703-1_56%20konf%20kraj_C_Hum%20zin.pdf [skatīts 06.08.2015].
- Medne, Linda. Ethnicity and attitudes to the state language. *Daugavpils Universitātes* 56. *Starptautiskās zinātniskās konferences tēzes = Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University.* Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 141. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Meiliūnaitē, Violeta. Lietuvių kalbos tarmių kaita ir tvarumas: panevėžiškių patarmės atvejis. *Starptautiska konference "Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi".* Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 41.–42.
- Meister, Einar; Meister, Lya. Estonian Quantity Degrees Produced by Latvian Subjects. *Linguistica Lettica* 22. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 85.–106.
- Meistere, Daina. Bārtēniekiem piemīt vieds stiprums. [Par Liepājas Universitātes Kurzemes Humanitārā institūta pētnieku zinātniski pētnieciskās ekspedīcijas norisi Bārtē (Grobiņas novads); tekstā stāsta ekspedīcijas vadītāja Gita Girņus, institūta zinātniskā asistente Karīna Krieviņa, zinātniskā asistente Ieva Ozola.] *Kurzemes Vārds Pielikums "Kultūras pulss"*, Nr. 245 (2014, 22. oktobris), 6. Pieejams tiešsaistē: <http://www.liepajniekiem.lv/zinas/kulturvide/kulturas-pulss/barteniekiem-piemit-vieds-stiprums-153615> [skatīts 10.08.2015].
- Meistere, Daina. Pirmie rakstīšanas svētki izdevušies. [Par pirmajiem Liepājas rakstīšanas svētkiem "Rakstīt pareizi ir mode"; tekstā stāsta pasākuma iniciatore Brigita Dreīze.] *Kurzemes Vārds*, Nr. 273 (2014, 26. novembris), 4.
- Meistere, Daina. Zinātniece, kas dzīvo valodā. [Par Liepājas Universitātes Humanitāro un mākslas zinātņu fakultātes asociēto prof., pedagoģijas zinātņu Dr. Diānu Laivenieci; sakarā ar Liepājas pilsētas Gada balvas zinātnē saņemšanu; tekstā stāsta Diāna Laiveniece un Normunds Dzintars.] *Kurzemes Vārds*, Nr. 288 (2014, 13. decembris), 9. Tas pats arī *Kypzemes vārds*, Nr. 288 (2014, 13. decembris), 5.
- Metuzāle-Kangere, Baiba. Dzejnieks un valoda trimdā. *Ventspils paralēle I–IV. Rakstu krājums.* / Ventspils Augstskola. Ventspils bibliotēka. Sast.

- Astra Skrābane. Red. kol.: Astra Skrābane, Maija Baltiņa, Ilze Bunķe, Astra Pumpura, Olīta Šteinmane, Vija Baško. Lit. red. Laimdota Sēle. Ventspils: VeA, 2014, 37.–43.
- Miatlushka, Iryna. Language Representation of Major Cultural and Thematic Dominants in Modern British Poetry Discourse (Языковая реализация основных культурно-тематических доминант в современном британском поэтическом дискурсе). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 343.–349.
- Michaliszyn, Monika. The image of Poland and Poles in the “Latvian Encyclopedia” (“Latviešu konversācijas vārdnīca”) (overview of major problems) = Polijas un poļu attēlojums “Latviešu konversācijas vārdnīcā” (problēmas ieskicējums). *Res Latvienses III. Alīse Laua (1914–1994). In honorem*. Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas raksti. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane, Inta Urbanoviča. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 106.–124.
- Mickienē, Ilona; Gailiūnaitē, Sandra. Radviliškio rajono agronomų darybos analizė. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 42.–43.
- Miezīte, Ilona. Alīses Lauas kolekcija Rakstniecības un mūzikas muzejā = Alīse Laua’s collection at the Museum of Literature and Music. *Res Latvienses III. Alīse Laua (1914–1994). In honorem*. Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas raksti. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane, Inta Urbanoviča. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 125.–129.
- Migla, Ilga. Frazeloģismi R. Blaumaņa komēdijā “No saldenās pudeles” un drāmā “Potivāra nams” (Phraseological Units in R. Blaumanis’ Comedy “No saldenās pudeles” (From the Sweetish Bottle) and in His Drama “Potivāra nams” (Potiphar’s House)). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 451.–456.
- Mikasenoka, Guna. Līga un Jānis nav modē. [Par tendencēm vīriešu un sieviešu vārdu izvēlē Latvijā; tekstā stāsta Aizkraukles novada domes sabiedrisko attiecību speciāliste Zanda Silaraupa, Kokneses novada Dzimtsarakstu nodaļas vadītāja Ita Lejiņa, Neretas novada Dzimtsarakstu nodaļas vadītāja Inga Jermuša u. c.] *Staburags*, Nr. 69 (2014, 20. jūnijs), 7.

- Mikulēnienē, Danguolē. Lietuvių tarmių kaitos bruožai: tarmės ir geolekto santykis. *Starptautiska konference "Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi"*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 43.–45.
- Miseviča-Trilliča, Renāte. Autora komunikatīvais nolūks Staņislava Kolbuševska poļu-latviešu sarunvārdnīcā laukstrādniekiem un lauksaimniekiem (1938). *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 155.–165.
- Mix, York-Gothart. J. G. Herders theologische Auseinandersetzung mit G. F. Stender = J. G. Herders par G. F. Stendera teoloģiskajiem uzskatiem = Johann Gottfried Herder on Goothard Friedrich Stender's Theological Views. *Starptautiska zinātniska konference "Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā"*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 36.–37.
- Mohelnyska, Liudmyla. Composition of English Publicistic Cinematography Texts: Typology of Headlines (Композиция англоязычных публицистических текстов кинематографической тематики: типология заголовков). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 457.–464.
- Moroza, Nadežda. Diskursa analīzes pamatuzstādījumu īstenošana latviešu un čehu pētnieku zinātniskajos darbos. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidziens. Sast.: Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 139.–147.
- Moroza, Nadežda. Jazykové prostředky sloužící k vytváření obrazu českého a lotyšského politického lídra. (Linguistic devices for creating images of Latvian and Czech political leaders). *Slavica Iuvenum XV. Mezinárodní setkání mladých slavistů*. / Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014, 255–259.
- Moroza, Nadežda. Latvijas Universitātes studentu attieksme pret čehu valodas apguvi (anketēšanas rezultāti). 2. *Starptautiskā konference "Konteksta nozīmīgums mūsdienu humanitārajās zinātnēs"*. Tēžu krājums. 2014. gada 9. maijs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 9.–10.

- Moroza, Nadežda. Literārās valodas izveide un lietojums čehu tradīcijā. *Literārā valoda un normas lingvistiskajā praksē: Eiropas pieredze un tradīcijas*. Autori: Laimute Balode, Marta Balode, Janušs Kaminskis (*Janusz Kamiński*), Kertu Kibermane (*Kerttu Kibbermann*), Gunta Kļava, Eduards Lasmanis, Nadežda Moroza, Kristīne Tihomirova, Pēteris Vanags, Andrejs Veisbergs. Red. Dace Strelēvica-Ošiņa. Literārā red. Inita Vītola. Rec. Zaiga Ikere. / Latviešu valodas aģentūra. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 188.–205.
- Moroza, Nadežda. Literārās valodas izveide un lietojums slovāku tradīcijā. *Literārā valoda un normas lingvistiskajā praksē: Eiropas pieredze un tradīcijas*. Autori: Laimute Balode, Marta Balode, Janušs Kaminskis (*Janusz Kamiński*), Kertu Kibermane (*Kerttu Kibbermann*), Gunta Kļava, Eduards Lasmanis, Nadežda Moroza, Kristīne Tihomirova, Pēteris Vanags, Andrejs Veisbergs. Red. Dace Strelēvica-Ošiņa. Lit. red. Inita Vītola. Rec. Zaiga Ikere. / Latviešu valodas aģentūra. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 206.–233.
- Moroza, Nadežda. Metaforiskā pārnese lingvokulturoloģiskā specifika latviešu un čehu politiskajā diskursā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 166.–177.
- Moseley, Christopher. Livonian – the most endangered language in Europe? *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri*. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol 5, No 1 (2014). Special issue “Studies on Livonian”. Guest editors Valts Ernštreits and Karl Pajusalu. University of Tartu Press, 2014, 61–75. Pieejam tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL> [skatīts 22.09.2014].
- Murininė, Lina. Taisyklingumas kaip kodifikacijos kriterijus lietuviškuose meninio stiliaus tekstuose (Grammatical Accuracy as a Codification Criterion in Lithuanian Fiction Texts). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saulė”, 2014, 274.–278.
- Nau, Nicole. Differential object marking in Latgalian. *Grammatical Relations and their Non-Canonical Encoding in Baltic*. Ed. by Axel Holvoet and Nicole Nau. / Valency, Argument Realization and Grammatical Relations in Baltic 1. John Benjamins Publishing Company, 2014, 207.–255.
- Nau, Nicole. New Approaches to the Study of Latvian Word-Formation. *Neue Forschungen zur Syntax und Morphologie der baltischen Sprachen*. (4. Baltistisches Arbeitstreffen) Greifswald – Lubmin, 29./30. Mai 2014. Abstracts. 12–14.

- Nicole, Nau. Slāvismi latgaliskajās izloksnēs mūsdienās: partikulas un saikļi. *Starptautiska konference "Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi"*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 45.–46.
- Niewulis-Grablunas, Jowita. Punsko šnektos priebalsiņu palatalizācija ir depalatalizācija. *Starptautiska konference "Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi"*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 47.
- Noriņa, Rasma. Otrais Vidzemes lībiešu pēcteču saiets Pālē. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa. Sociālās un humanitārās zinātnes = Section A. Humanities and social sciences*. 68. sēj. Nr. 5/6. Galv. red. Arno Jundze. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2014, 107.–109. Pieejams tiešsaistē: http://www.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=2410&Itemid=400 [skatīts 07.08.2015].
- Norvik, Miina. Change-of-state predicates and their use for expressing the future: the case of Livonian. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri*. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol 5, No 1 (2014). Special issue "Studies on Livonian". Guest editors Valts Ernštreits and Karl Pajusalu. University of Tartu Press, 2014, 117–148. Pieejams tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL> [skatīts 22.09.2014].
- Odumiņa, Diāna. Gulbenē tagad ir arī Slēpotāju iela. [Par ielu nosaukumu piešķiršanu un maiņu Gulbenē un Stradu pagastā; tekstā stāsta novada Attīstības un projektu nodaļas teritorijas plānotāja Māra Mikolaja.] *Dzirkstele*, Nr. 130 (2014, 6. novembris), 4.
- Oļehnoviča, Ilze. English and Russian Loan Phraseology in Latvian Journales. *Journal of Comparative studies*. No. 4 (33). Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / Komparatīvistikas almanahs. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 353.–368.
- Oļehnoviča, Ilze. *Tighten one's belt and savilkt jostu ciešāk* in English and Latvian Newspapers (*Tighten one's belt and savilkt jostu ciešāk* angļu un latviešu laikrakstos). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 191.–203.

- Ostrówka, Małgorzata Maria. Napisy nagrobne w Rzeżycy i Krasławiu (Łotwa) jako przykład koegzystencji kultur i języków w Łatgalii. *Acta Baltico-Slavica*, 38. Editor-in-Charge of the volume = Redaktor Prowadząca: Małgorzata Ostrówka. SOW, Warszawa, 2014, 40–66. Pieejams tiešsaistē: <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/abs/issue/archive> [skatīts 25.09.2015].
- Ozola, Diāna. The Existence of Synonymy in Business English Terminology: How to Avoid Ambiguity in Translation. *Daugavpils Universitātes 55. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums = Proceedings of the 55th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Sast. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 2014, 922.–927. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/DU_55_starpt_zinatn_konf_rakstu_kraj.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Ozola, Ieva. Laika semantikas konstrukcijas Lejaskurzemes izloksnēs. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltneiece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 203.–213.
- Ozola, Ieva. Rucavnieka valoda: izloksne novada laikrakstā “Duvzares Vēstis”. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 48.–49.
- Paegle, Dzintra. Laikmeta “pirkstu nospiedumi” latviešu valodā. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača. Rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 66.–79.
- Paegle, Dzintra. Palīgi un aptaujas apvidvārdu vācējiem. Pārskats. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa. Sociālās un humanitārās zinātnes = Section A. Humanities and social sciences*. 68. sēj. Nr. 5/6. Galv. red. Arno Jundze. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2014, 68.–84. Pieejams tiešsaistē: http://www.lza.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=2410&Itemid=400 [skatīts 07.08.2015].
- Paegle, Dzintra. Suntažu pagasta māju nosaukumi un personvārdi 20. gs. sākumā (pēc Latvijas Valsts vēstures arhīva materiāliem). *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu

- valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 50.–52.
- Paegle, Dzintra. Valodnieces Alīses Lauas (1914–1994) darba dzīves gājums = Career story of the linguist Alīse Laua (1914–1994). *Res Latvienses III. Alīse Laua (1914–1994). In honorem*. Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas raksti. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane, Inta Urbanoviča. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 13.–25.
- Pajēdienē, Jūratē. Laiko ribos sakīnīai 16–17 a. Lietuvišķu pamokslu perikopēse. *Baltu filoloģija. Nr. XXIII (1) 2014*. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags. Red. vietn.: Lidija Leikuma, Edmundas Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 81.–104. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/baltu-filologija/> [skatīts 14.09.2015].
- Pajusalu, Karl. Concerning the relationship between main dialects of Livonian. *Baltic Languages and White Nights. International Conference “Typology and contacts of Baltic and Finnic languages and literatures”*. University of Tartu, 13–14 June. Language Centre, Institute of Estonian and General Linguistics, 2014, 20–21.
- Pajusalu, Karl. The relationship between Salaca Livonian and Courland Livonian dialects. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri*. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol 5, No 1 (2014). Special issue “Studies on Livonian”. Guest editors Valts Ernštreits and Karl Pajusalu. University of Tartu Press, 2014, 149–171. Pieejams tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL> [skatīts 22.09.2014].
- Pajusalu, Karls (*Karl Pajusalu*). Dienvidigauņu valodas paveidi Latvijā. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača. Rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 35.–49.
- Pajusalu, Karls (*Karl Pajusalu*). Verbal categories in Salaca Livonian grammar. *Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā = Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 119.–135. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015].
- Pakalns, Guntis. “Jaukas pasakas in stāsti” pasaku pētnieka skatījumā = “Jaukas pasakas in stāsti” (Nice Fairytales and Stories) from the Perspective of Fairy Tale Studies. *Starptautiska zinātniska konference*

“Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 39.–40.

- Pakerys, Jurgis. Dēl latvių kalbos skolintų veiksmazodžių priesagos -ė-t. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezēs. 2014 m. kovo mėn. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 47.–48.
- Papaurēlytė, Silvija. Metaforiniai SVEIKATOS ir KŪNO modeliai Lietuvos viešajame sveikatos diskurse (Metaphorical HEALTH and BODY Models in Lithuanian Public Health Discourse). *Valoda – 2014. Valoda dažādų kultūrų kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saulė”, 2014, 475.–480.
- Par Valsts valodas politikas pamatnostādņēm 2015.–2020. gadam. LR Ministru kabineta rīkojums Nr. 630. Pielikumā: Valsts valodas politikas pamatnostādņu 2015.–2020. gadam kopsavilkums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 221 (2014, 6. novembris). Pieejams tiešsaistē: <https://www.vestnesis.lv/op/2014/221.20> [skatīts 10.08.2015].
- Paškevica, Beāta. Herdera un Stendera “nesatikšanās” konteksti = The Contexts of Herder and Stender not Meeting each other. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 40.–41.
- Paulauskienė, Aldona. [Recenzija] Latviešu valodas gramatika. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2013, 1023 lpp. *Acta Linguistica Lithuanica*, LXXI. Vyr. red. G. Blažienė. Lietuvių kalbos institutas, 2014, 364–391.
- Paulauskienė, Aldona; Kļaviņa, Sarma. [Recenzija] Algirdas Sabaliauskas. Lietuvių kalbos tyrinėjimo istorija. 1980–2010 m. *Acta Linguistica Lithuanica*, LXIX. Vyr. red. G. Blažienė. Lietuvių kalbos institutas, 2013, 299–323.
- Pētermane, Marija. Mēs izvēlamies runāt latviski! [Par Rīgas domes piedāvājumu pilsētas iedzīvotājiem bez maksas apgūt latviešu valodu; tekstā stāsta individuālā uzņēmuma “Intas Straubergas valodu centrs” direktore Inta Strauberga, pedagoģe Inese Rudzīte un Vizma Zvaiņzne u. c.]. *Rīga.lv*, Nr. 4 (2014), 11.–14. Pieejams tiešsaistē: http://www.intaval.lv/data/avize_lv.pdf [skatīts 11.08.2015].

- Pirmo reizi latviešu valodā – Bībele ar komentāriem. *Informatīvā Lapa / Latvijas Bībeles biedrība*, Nr. 15 (2014, marts), 4. Pieejams tiešsaistē: http://www.bibelesbiedriba.lv/data/_uploaded/file/LBB_info_lapa-2014-1.pdf [skatīts 11.08.2015].
- Placinska, Alla. La traducción de los nombres propios letones al español. *Language for International Communication: Linking Interdisciplinary Perspectives*. Editor-in-chief Dr. habil. philol. Andrejs Veisbergs, Managing Editor: Dr. paed. Monta Farneste. / Department of English Studies and Centre for Applied Linguistics, Faculty of Humanities, University of Latvia. Rīga: University of Latvia Press, 2014, 349.–363. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Language-for-international-2014.pdf [skatīts 27.07.2015].
- Placinska, Alla. Woman, language and gender issue in Spain. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences tēzes = Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 151. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Polakova, Natalja. Thematisierung des Sehens in der Prosa Eduard von Keyserlings (The Theme of Sight in Eduard von Keyserling's Fiction). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 481.–487.
- Polkovņikova, Svetlana. Noliegtie runas verbi oriģinālā un tulkojumā = Negated speech verbs in the original text and translation. *Valoda: nozīme un forma 5. Opozīcijas sintaksē un semantikā = Language: Meaning and Form 5. Oppositions in Syntax and Semantics*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 124.–134. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Polkovņikova, Svetlana. Noliegto runas verbu semantiskās īpatnības oriģinālā un tulkojumā. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences tēzes = Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 143. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 04.08.2015].

- Polkovņikova, Svetlana. Valodniecības rakstu nosaukumi: funkcionālais un sastatāmais aspekts. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Компаративистикас алманahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 470.–478.
- Polkovņikova, Svetlana. Valodniecības rakstu sekundārās kompozicionālās vienības: pragmatiskais aspekts (Secondary Compositional Units in Articles on Linguistics: the Pragmatic Aspect). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 488.–496.
- Popiashvili, Nino. Aufklärung – europäische Horizonte. Die wenig bekannten Vertreter der Aufklärung = Apgaismības horizonti Eiropā. Mazāk pazīstamie apgaismības pārstāvji = Enlightenment – European Horizons. Less known Representatives of the Enlightenment. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 45.–47.
- Pošeiko, Solvita. Daugavpils un Narvas vietējo uzņēmumu un iestāžu nosaukumu izveides īpatnības. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Компаративистикас алманahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 479.–497.
- Pošeiko, Solvita. Komerčiālie ergonomi Baltijas valstu lingvistiskajā ainavā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 178.–193.
- Pošeiko, Solvita. Metaforiskie vēstījumi Baltijas valstu pilsētvidē. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai –

90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 49.–50.
- Poškuvienē, Ina. Veiksmo kartošanas senuosiuose lietuvių kalbos raštuose: santykis su dabartine kalba. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzites (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 52.–53.
- Prancāns, Uldis. Eiropas Valodu dienas 2014 ieskandina Taurupes pamatskolā. [Par Latviešu valodas aģentūras direktora Jāņa Valdmaņa, direktora vietnieces Daces Dalbiņas, projektu koordinatores Velgas Līcītes, metodiķes Anitas Sniedzes, dzejnieka, tulkotāja Guntara Godiņa viesošanas skolā (Ogres novads).] *Ogres Vēstis Visiem*, Nr. 75 (2014, 3. oktobris), 8.
- Priede, Jānis. Daži (ne)tradicionāli Bībeles grāmatu nosaukumu atveidi latviešu valodā. *Valsts valodas komisijas raksti*. 6. sēj. “Tulkojums – kultūrvēsturisks notikums III”. Bībeles tulkojumi: teorija, vēsture, mūsdienų prakse. *Dr. phil. V. Tēraudkalna un Dr. habil. philol. A. Veisberga redakcijā*. Red.: Ieva Jansone (latviešu val.), Antra Legzdiņa (angļu val.). Rīga: Zinātne, 2014, 86.–103.
- Priedīte, Klāra. Análisis contrastivo de la semántica de las unidades fraseológicas emotivas en español, ruso y letón. *Language for International Communication: Linking Interdisciplinary Perspectives*. Editor-in-chief *Dr. habil. philol.* Andrejs Veisbergs, Managing Editor: *Dr. paed.* Monta Farneste. / Department of English Studies and Centre for Applied Linguistics, Faculty of Humanities, University of Latvia. Rīga: University of Latvia Press, 2014, 364–373. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Language-for-international-2014.pdf [skatīts 27.07.2015].
- Prusinovska, Justīne. Trīs vīru gudrības. Stenders, Donelaitis, Krasickis = Wisdom of three Men. Stender, Donelaitis, Krasicki. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 47.–48.
- Pukevičiūtē, Agnē. Sociogeolingvistika ir jos užuomazgos rytų aukštaičių panevėžiškių šnektų tyrimuose. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzites (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 53.–54.

- Pūtele, Iveta. Derivatīvās galotnes izmantojums termindarināšanā. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimu tezēs. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 51.
- Pūtele, Iveta. Mūsdienu demogrāfijas terminrades iezīmes latviešu terminoloģijas kopainā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 194.–202.
- Rakstīšanas svētki. [Par rakstīšanas svētkiem “Rakstīt pareizi ir modē” Liepājas Universitātē; tekstā stāsta svētku patrons Tāļivaldis Deklaus.] *Kurzemes Vārds*, Nr. 261 (2014, 10. novembris), 4. Tas pats arī *Курземес варадс*, Nr. 261 (2014, 10. novembris), 4.
- Rapa, Sanda. [Recenzija.] Gramatikas vaļi un valodas pasaule. *Latvju Teksti*. Nr. 2 [18]. Rīga: Latvijas Literatūras centrs, 2014, 55.–56.
- Rapa, Sanda. Some Semantic Universals in the Latvian Toponymy. 25th International Congress of Onomastic Sciences. 25th–29th August 2014, Glasgow. Abstracts / Les Abrégés / Zusammenfassungen. University of Glasgow, 2014, 74. Pieejams tiešsaistē: <http://www.icos2014.com/wp-content/uploads/ICOS-2014-List-of-Abstracts-v3.pdf> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Rapa, Sanda. Toponimizēšanās latviešu valodā. *Tarptautinē mokslinē konferencija profesoriui Aleksandrui Vanagui (1934–1995) atminti “Onomastikos dabartis: inovacijos ir tradicijos” 2014 m. lapkričio 20–21 d. Tezēs.* / International Scientific Conference in Honour of Professor Aleksandras Vanagas (1934–1995) “The Present of Onomastics: Innovations and Traditions. 20–21 November 2014. Abstracts. Lietuvių kalbos institutas. Institute of the Lithuanian Language, 2014, 14.–15. Pieejams tiešsaistē: http://www.lki.lt/LKI_LT/images/Instituto_darbai/Konferencijos/onomastikos_dabartis_tezes.pdf [skatīts 12.02.2015.].
- Rapa, Sanda. Toponīmiskais ģenitīvs. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 214.–222.
- Rapa, Sanda. Vides apelatīvi latviešu toponīmijā. *Onomastikas pētījumi / Onomastic Investigations*. Vallijas Dambes 100. dzimšanas dienai

- veltītās konferences materiāli / Proceedings of the International Scientific Conference to commemorate the 100th anniversary of Vallija Dambe. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 108.–121.
- Rapa, Sanda; Siliņa-Piņķe, Renāte (sagat.). Mīlenbaha un Endzelīna medus pods un darvas piles. (Karikatūras zīmējis Jānis Kārklīņš.) *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača. Rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 206.–212.
- Rembiszewska, Dorota Krystyna. XIX-wieczne badania ludoznawcze na obszarze Łotwy w świetle korespondencji Stefanii Ulanowskiej do Jana Karłowicza. *Acta Baltico-Slavica*, 38. Editor-in-Charge of the volume = Redaktor Prowadząca: Małgorzata Ostrówka. SOW, Warszawa, 2014, 98–107. Pieejams tiešsaistē: <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/abs/issue/archive> [skatīts 25.09.2015].
- Ridvanska, Olga. Dual actualization: an interaction of literal and figurative meanings of phraseological unit in discourse. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences tēzes = Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 148. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Rimkutē, Aušra. 1800–1882 metu katekizmu nuodēmiņi ir ydu pavadinimai. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 55.
- Rinkauskienė, Regina. Daiktavardzių kamienu kaitos tendencijos XIX amžiaus raštuose rytų aukštaičių patarme. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 56.
- Rituma, Laura. Salīdzināto reāliju līdzība vai atšķirība kā salīdzinājuma konstrukcijas nozīmes pamats. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 223.–234.

- Romanovskis, Sandris. Rūpēties par valodas lietotājiem. [Par latviešu valodu un tās lietošanu.] *Diena*, Nr. 220 (2014, 14. novembris), 4. Pieejams tiešsaistē: <http://www.diena.lv/sodien-laikraksta/valoda-ka-gariga-atmina-14077223> [skatīts 11.08.2015].
- Rossikhina, Maria. Über Feminisierungstendenzen im Heutigen Deutsch (am Beispiel der Deutschsprachigen Zeitschriften). *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 203.–212.
- Roze, Anitra. Metālisko krāsu nosaukumi mūsdienu latviešu valodā. *Linguistica Lettica* 22. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 232.–240.
- Rozenberga, Māra. Spāņu valoda: problēmas, kas saistītas ar tās apguvi pirmajā mācību posmā. *Valodu apguve: problēmas un perspektīva*. Zinātnisko rakstu krājums, X. Galv. red. Diāna Laiveniece; lit. red.: Diāna Laiveniece, Rita Grāvelsiņa, Natalja Malašonoka. Liepāja: LiePA, 2014, 255.–265.
- Roziņa, Gunta. The language of pop culture : linguo-pragmatic perspective. (Глобализация и идентичность. Взаимоотношение языка и культур.) *Мировые языки. Язык и культурная идентичность в современном мире : материалы III международной научно-практической конференции 18–20 декабря 2013 г.* Псков: Псковский государственный университет, 2014, 16–25.
- Roziņa, Gunta. Word formation principles in professional discourse. 50. prof. *Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimū tezēs. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014.* / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 52.
- Rudzītis-Neimanis, Jānis. Jeruzālemes tempļa kults Vecās Derības 2012. gada tulkojumā latviski. *Valsts valodas komisijas raksti*. 6. sēj. “Tulkojums – kultūrvēsturisks notikums III”. Bībeles tulkojumi: teorija, vēsture, mūsdienu prakse. *Dr. phil.* V. Tēraudkalna un *Dr. habil. philol.* A. Veisberga redakcijā. Red.: Ieva Jansone (latviešu val.), Antra Legzdīņa (angļu val.). Rīga: Zinātne, 2014, 115.–127.
- Rueter, Jack. The Livonian-Estonian-Latvian Dictionary as a threshold to the era of language technological applications. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri*. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol 5, No 1 (2014). Special issue “Studies on Livonian”. Guest editors

- Valts Ernštreits and Karl Pajusalu. University of Tartu Press, 2014, 251–259. Pieejams tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL> [skatīts 22.09.2014].
- Rumšienē, Goda. Skopos Method in Advertisement Slogan Translation (La méthode de skopos et la traduction de slogans publicitaires). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 204.–210.
- Rumšienē, Goda; Rumšas, Armandas. Rendering of Key Words in Advertisement Translation (Traduction de mots clés en textes publicitaires). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 211.–216.
- Ruža, Veronika. Latviešu valodas nelokāmie divdabji virsrakstos (The Indeclinable Participles in Headlines). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 279.–284.
- Rūmniece, Ilze. Verbālelementa salikteni sengrieķu valodā. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės. 2014 m. kovo mėn. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 53.*
- Safronova, Larisa. Семантика цвета в малой прозе Л. Добычина. *Daugavpils Universitātes 55. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums = Proceedings of the 55th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Sast. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 2014, 951.–956. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/DU_55_starpt_zinatn_konf_rakstu_kraj.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Salmaņa, Valda. Armēņu īpašvārdi: etimoloģiskā semantika un morfoloģiskā struktūra. *Res humanitariae, XVI*. Sud. Albinas Drukeinis. Klaipēda: Klaipēdas universiteto leidykla, 2014, 249.–263. Pieejams tiešsaistē: <http://journals.ku.lt/index.php/RH/issue/view/65> [skatīts 15.09.2015].
- Sapožinska, Ariadna. Martas Rudzītes “Latviešu valodas vēsturiskā morfoloģija”. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures*

un dialektoloģijas jautājumi”. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 57.–59.

Saulīte, Baiba. Apzīmētāja, sekundāri predikatīva komponenta un izteicēja robežgadījumi = Borderline cases between attribute, secondary predicate and predicate. *Valoda: nozīme un forma 5. Opozīcijas sintaksē un semantikā = Language: Meaning and Form 5. Oppositions in Syntax and Semantics.* / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 135.–143. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].

Saulīte, Baiba. Vārdu secība dažādos sintaktiskā sakara veidos un atsevišķās sintaktiskajās konstrukcijās. *Vārds un tā pētīšanas aspekti.* Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 235.–245.

Saulīte, Baiba; Nešpore, Gunta; Auziņa, Ilze. Latviešu valodas verbu valences marķēšanā izmantojamās semantiskās lomas. *Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā = Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar.* / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 136.–145. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].

Schmalstieg R., William. [Recenzija] Veisbergs, Andrejs (red.). *Latviešu valoda.* Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013. *Baltu filoloģija. Nr. XXIII (1) 2014.* Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags. Red. vietn.: Lidija Leikuma, Edmundas Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 135.–139. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/baltu-filologija/> [skatīts 14.09.2015].

Schoenborn, Ulrich. Die Waschmaschine und der liebe Gott. Überlegungen zu G. F. Stenders theologischem Denken = Veļas mazgājamā mašīna un mīļais Dievs. Pārdomas par G. F. Stendera teoloģiskajiem uzskatiem = Washing Maschine and Good God. Reflections on G. F. Stender's theological beliefs. *Starptautiska zinātniska konference "Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas*

- kontekstā*". Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 49.–51.
- Sentivani, Ieva. Divos grāvjos vienlaikus. [Par latviešu valodu un tās lietošanu Dailes teātra izrādē "Preilenīte".] *Diena*, Nr. 220 (2014, 14. novembris), 4. Pieejams tiešsaistē: <http://www.diena.lv/sodien-laikraksta/valodaka-gariga-atmina-14077223> [skatīts 11.08.2015].
- Sēle, Laimdota. Kurzemes valodas senāko slāņu meklējumi vēsturiskā romāna tapšanas procesā. *Ventspils paralēle I–IV. Rakstu krājums*. / Ventspils Augstskola. Ventspils bibliotēka. Sast. Astra Skrābāne. Red. kol.: Astra Skrābāne, Maija Baltiņa, Ilze Buņķe, Astra Pumpura, Olita Šteinmane, Vija Baško. Lit. red. Laimdota Sēle. Ventspils: VeA, 2014, 84.–90.
- Shockey, Linda; Bond, Dzintra. What Slips of the Ear Reveal about Speech Perception. *Linguistica Lettica* 22. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 107.–113.
- Siliņa-Piņķe, Renāte. Die vorchristlichen Rufnamen in Lettland (9.–13. Jahrhundert) und ihre Spuren in der heutigen Namengebung. *Els noms en la vida quotidiana. Actes del XXIV Congrès Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques = Names in daily life. Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences*. / Biblioteca Tècnica de Política Lingüística 11. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 2014, 907–914. Pieejams tiešsaistē: <http://www.genocat.cat/llengua/BTPL/ICOS2011/cercador.html> [sākumlapa] > <http://www.genocat.cat/llengua/BTPL/ICOS2011/094.pdf> [skatīts 13.12.2014].
- Siliņa-Piņķe, Renāte. Izplatītākie zemnieku vārdi Vidzemē 17. gadsimta pirmajā pusē. *Baltistica, XLIX (1)*. Red. Bonifacas Stundžia. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 177.–196. Pieejams tiešsaistē: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/issue/archive> [skatīts 01.04.2015.].
- Siliņa-Piņķe, Renāte. Latviešu personvārdi Georga Manceļa vārdnīcā *Lettus* (1638). *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 246.–259.
- Siliņa-Piņķe, Renāte. Personvārdi 1638. gada zviedru arklu revīzijā: analīzes problēmas un risinājumi. *Onomastikas pētījumi / Onomastic Investigations*. Vallijas Dambes 100. dzimšanas dienai veltītās konferences materiāli / Proceedings of the International Scientific Conference to commemorate the 100th anniversary of Vallija Dambes. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 198.–212.
- Siliņa-Piņķe, Renāte. Von *Hindrik* zu *Indulis*: niederdeutsche Spuren in den lettischen Vornamen. *25th International Congress of Onomastic Sciences. 25th–29th August 2014, Glasgow. Abstracts / Les Abrégés /*

- Zusammenfassungen.* University of Glasgow, 2014, 86–87. Pieejams tiešsaistē: <http://www.icos2014.com/wp-content/uploads/ICOS-2014-List-of-Abstracts-v3.pdf> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Siliņa-Piņķe, Renāte; Trumpa, Anta. Das Historische Wörterbuch der Lettischen Sprache (16.–18. Jahrhundert): Vorstellung und eine Fallstudie. Bock, Bettina; Kožianka, Maria (Hrsg./eds.): Weiland Wörter-Welten – Akten der 6. Internationalen Konferenz zur Historischen Lexikographie und Lexikologie (Jena, 25.–27. Juli 2012.) = Whilom Worlds of Words – Proceedings of the 6th International Conference on Historical Lexicography and Lexicology (Jena, 25–27 July 2012). / *Philologia*. Schprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse, Band 192. Hamburg: Verlag Gr. Kovač, 2014, 261–272.
- Silkāne, Marita (sagat.). Jaunākās grāmatas (ieskats). 2012. gada novembris – 2013. gada novembris. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača. Rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 192.–205.
- Silkāne, Marita (sast.). Valodniecības bibliogrāfija 2013. *Linguistica Lettica* 22. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 292.–389.
- Sīlis, Jānis. Latviešu valoda – kontaktvaloda mūsdienu Ventspilī. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 213.–223.
- Sīlis, Jānis. Theoretical and Applied Translation Studies in Latvia (1991–2013) on the Background of the Contemporary Western Tradition in Translatology. *Going East. Discovering New and Alternative Traditions in Translation (Studies). Book of Abstracts. Symposium 12th–13th of Dec 2014*. Center for Translation Studies, University of Vienna, 2014, 33.
- Sīlis, Jānis. Translator's Search of Semantic Appropriateness in the Target Text: Quality Markers in the Basic Text-Type Prototypology. *Proceedings of the 6th Riga Symposium on Pragmatic Aspects of Translation. Translation, Quality, Costs = 6. Starptautiskā Rīgas simpozija raksti. Tulkojums. Kvalitāte. Cena*. Ed. by Gunta Ločmele, Andrejs Veisbergs. Rīga: The University of Latvia Press, 2014, 82–96.
- Sīlis, Jānis. Translator's search of semantic appropriateness in the process of cultural transfer. *Res humanitariae, XVI*. Sud. Albinas Drukteinis. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2014, 282–300. Pieejams tiešsaistē: <http://journals.ku.lt/index.php/RH/issue/view/65> [skatīts 15.09.2015].
- Skorek, Ewa; Kochan, Katarzyna. Bilingual teaching of deaf people. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences "Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums" referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs*

konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezēs. 2014 m. kovo mėn. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 54.

- Skrūzmane, Elga. *Dieva dāvanas un Dieva soda izpratne G. Manceļa “Postillā” frazeoloģiskā skatījumā (Conception of ‘Godsend’ and ‘God’s Punishment’ in the ‘Postill’ by G. Manzel in the Phraseological Aspect)*. Valoda – 2014. *Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 68.–81.
- Skrūzmane, Elga. Georga Manceļa *Postillā* retāk sastopamie somatiskie frazeoloģismi. III. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 260.–271.
- Smiltēna, Mudīte. Skaitļi aktuālās latviešu un vācu parēmijās. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača. Rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 80.–96.
- Sokolova, Irina. Communicative competence development in educational setting. *Language for International Communication: Linking Interdisciplinary Perspectives*. Editor-in-chief *Dr. habil. philol.* Andrejs Veisbergs, Managing Editor: *Dr. paed.* Monta Farneste. / Department of English Studies and Centre for Applied Linguistics, Faculty of Humanities, University of Latvia. Rīga: University of Latvia Press, 2014, 169–176. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Language-for-international-2014.pdf [skatīts 27.07.2015].
- Spalvēna, Astra. Lutināt un baudīt: ieskats gastronomiskā vārdu krājuma lietojumā. *Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas*. “Gastronomiskais teksts” literatūrā un kultūrā. Zinātnisko rakstu krājums, XV. Sast. un zin. red. Rudīte Rinkeviča. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 263.–272. Pieejams tiešsaistē: http://www.du.lv/files/000/010/958/Literatura_kultura_XV_2014.pdf?1423144364 [skatīts 10.08.2015].
- Sproģe, Ieva. “Scenes and Frames” – Theorie als förderndes Instrument bei der Übersetzung und dem Fremdspracherwerb. *Language for International Communication: Linking Interdisciplinary Perspectives*. Editor-in-chief *Dr. habil. philol.* Andrejs Veisbergs, Managing Editor: *Dr. paed.* Monta Farneste. / Department of English Studies and Centre

- for Applied Linguistics, Faculty of Humanities, University of Latvia. Rīga: University of Latvia Press, 2014, 311–321. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Language-for-international-2014.pdf [skatīts 27.07.2015].
- Sproģe, Ieva. Ieskats latviešu personvārdu atveides attīstībā publicistiskajos tekstos vācu valodā (20.–21. gs.). *Onomastikas pētījumi / Onomastic Investigations*. Vallijas Dambes 100. dzimšanas dienai veltītās konferences materiāli / Proceedings of the International Scientific Conference to commemorate the 100th anniversary of Vallija Dambes. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 338.–352.
- Sproģe, Ieva. Lettische Volkslieder und ihre Übersetzung als Bestandteil der deutschen Aufklärung (Latvian Folk Songs and Their Translations as Part of the German Enlightenment). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saulē”, 2014, 217.–226.
- Spūlis, Broņislavs. [Arhīvu materiāli – Archive materials] Vārkavas pagasta izloksne. *Baltu filoloģija*. Nr. XXII (2) 2013. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 95.–122. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BF-XXII_2_.pdf [skatīts 03.10.2014].
- Stadgale, Ineta. “Viņš kopa latviešu valodu kā neviens”. [Par tulkošanu no čehu valodas latviešu valodā, par Liepājas iedzīvotāju Vinifredu Kraučī (1939–2005); sakarā ar projektu “Vinifreda Krauča 75. dzimšanas dienai veltīto pasākumu cikls”]; tekstā stāsta Ventpils Augstskolas Tulkotāju fakultātes lektors, filoloģijas zinātņu Dr. Guntars Dreijers, tulkotāja dzīvesbiedre Aina Kraučē, SIA “Skrivanek Baltic” direktore Aiga Veckalne, tulkotāja Ieva Lešinska u. c.; tekstā Vinifreda Krauča izteikumi.] *Kurzemes Vārds, Pielikums “Kultūras pulss”*, Nr. 9, Nr. 215 (2014, 17. septembris), 6., (turpinājums) 8.
- Stadgale, Ineta. Nukleārās ģimenes humānā aizsardzība jeb dažas piezīmes par migrācijas terminiem. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 224.–235.
- Stafecka, Anna. Baltic and Finnic Linguistic Relations Reflected in the Geolinguistic Studies of the Baltic Languages. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri = Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics*. Special issue “Uralic and Indo-European language contacts”. Vol 5, No 2 (2014) (*ESUKA–JEFUL*). Guest editors Iris Metsmägi, Meeli Sedrik

- and Mari Uusküla. University of Tartu Press, 2014, 117–137. Pieejams tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL/issue/view/11> [skatīts 14.01.2015].
- Stafecka, Anna. Jēdzieni *pusnakts* un *pusdiēna* latviešu un lietuviešu valodas izloksnēs: etnolingvistiskais aspekts. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / Komparatīvistikas almanahs. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 229.–237.
- Stafecka, Anna. Marta Rudzīte – baltu valodu atlanta rosinātāja. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 59.–61.
- Stafecka, Anna. Naurēnu izloksne 21. gadsimtā: sociolingvistisks ieskats. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 236.–245.
- Stafecka, Anna. Naurēnu izloksnes dinamika 21. gadsimtā (Dynamics of Naurēni Subdialect in the 21st Century). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 82.–88.
- Stankevičienē, Vīrginija; Celiešienē, Vilija. Daiktavardziņu normu kaita Dabartinēs lietuvīņu kalbos žodynuose (The Alternation of the Norms of Nouns in Modern Dictionaries of the Lithuanian Language). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 285.–291.
- Stavicka, Anna. Language Practices in the Context of Higher Education Internationalization in Latvia (Языковые практики в контексте интернационализации и высшего образования в Латвии). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 350.–357.
- Stoikova, Tatjana. Литовско-русская, латышско-русская фонетическая интерференция: опыт типологии. *Res humanitariae, XVI*. Sud.

- Albinas Drukteinis. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2014, 301–318. Pieejams tiešsaistē: <http://journals.ku.lt/index.php/RH/issue/view/65> [skatīts 15.09.2015].
- Stołowska, Ewa. Uwagi o żywotności i wyznaczeniu rodzaju we współczesnym języku łotewskim. *Prace baltystyczne: język, literatura, kultura*, 5. Pod redakcją Marty Grzybowskiej i Inesy Szulskiej. / Uniwersytet Warszawski. Warszawa, 2014, 101–110.
- Stone, Rota. Vai jaunajā tulkojumā ir Radīšana no Nekā vai no kaut kā? *Valsts valodas komisijas raksti*. 6. sēj. “Tulkojums – kultūrvēsturisks notikums III”. Bībeles tulkojumi: teorija, vēsture, mūsdienu prakse. *Dr. phil.* V. Tēraudkalna un *Dr. habil. philol.* A. Veisberga redakcijā. Red.: Ieva Jansone (latviešu val.), Antra Legzdiņa (angļu val.). Rīga: Zinātne, 2014, 128.–143.
- Straupeniece, Daiga. Ar dziļām saknēm savā tautā. [Par darbu un ģimenes tradīcijām; saruna ar valodnieci un skolotāju Daigu Straupenīci; sakarā ar Liepājā īstenoto projektu “Latviešu godi Lejaskurzemē”; pierakstījusi Daina Meistere.] *Kurzemes Vārds*, Nr. 288 (2014, 13. decembris), 10.
- Strelēvica-Ošiņa, Dace. *Custos sermonis (valodas sargs): īss ieskats izpratnē par dzimtās valodas mācīšanu latīņu un latviešu tradīcijā. / Custos Sermonis (Guardian of Language): An Insight into the Perception of Native Language Instruction in Latin and Latvian Traditions. – Antiquitas Viva 4 : studia classica*. Red. kol.: Nijole Juhņevičiene, Andra Kalnača, Sergejs Karpjuks, Brigita Kukjalko, Ojārs Lāms, Vita Paparinska, Ilze Rūmniece, Horācijs Vella. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 136.–144.
- Strelēvica-Ošiņa, Dace. Divu valodu kontaktu robežpunkts – latviešu valodas lībiskais dialekts. *Ventspils paralēle I–IV. Rakstu krājums. / Ventspils Augstskola. Ventspils bibliotēka. Sast. Astra Skrābane. Red. kol. Astra Skrābane, Maija Baltiņa, Ilze Buņķe, Astra Pumpura, Olīta Šteinmane, Vija Baško. Lit. red. Laimdota Sēle. Ventspils: VeA, 2014, 54.–68.*
- Strelēvica-Ošiņa, Dace. Latviešu valodas lībiskais dialekts daiļliteratūrā, tulkojumā un sabiedrības uztverē: daži aspekti. *Linguistica Lettica* 22. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 261.–276.
- Strelēvica-Ošiņa, Dace. Region of Language, Region of Mind: the Controversial Place of the Livonianized Dialect of Latvian. *Acta humanitarica universitatis Saulensis. Mokslo darbai. T. 19 (2014). Regionas: istorija, kultūra, kalba. The region: history, culture, language*. Sud. Bronius Maskuliūnas, Simonas Strelcovas. / Šiaulių universitetas, Humanitarinis fakultetas. UAB “BMK leidykla”, 2014, 380–389.
- Stroda, Ingrīda; Hirša, Dzintra. Pastāv lietas, kas nav tulkojamas svešvalodā. [Par svešvalodu apguvi un lietošanu un valsts valodas zināšanu līmeni Latvijā.] *Latvijas Avīze*, Nr. 200 (2014, 17. oktobris), 8.–9.

- Stundžia, Bonifacas. [Informacija] Dešimtoji baltų ir slavų akcentologų konferencija. *Baltistica*, XLIX (2). Red. Bonifacas Stundžia. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 372.–373. Pieejams tiešsaistē: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/issue/archive> [skatīts 01.04.2015.].
- Stundžia, Bonifacas. [Recenzija] Pietro U. Dini, Prelude to Baltic Linguistics. *Baltistica*, XLIX (2). Red. Bonifacas Stundžia. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 365–370. Pieejams tiešsaistē: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/issue/archive> [skatīts 01.04.2015.].
- Stundžia, Bonifacas. The Grammatical Expression of time in the East Baltic Languages. *Baltic Languages and White Nights. International Conference “Typology and contacts of Baltic and Finnic languages and literatures”*. University of Tartu, 13–14 June. Language Centre, Institute of Estonian and General Linguistics, 2014, 23–24.
- Sušinskienė, Solveiga. On Contrastive Analysis of Aspect as the Internal Temporal Structure of the Process in English and Lithuanian (Сопоставительный анализ категории вида как внутренней временной структуры процесса в литовском и английском языках). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 227.–236.
- Sušinskienė, Solveiga. Teaching for Scientific Text Reading through Integration of Information and Communication Technology (ICT). *Valodu apguve: problēmas un perspektīva*. Zinātnisko rakstu krājums, X. Galv. red. Diāna Laiveniece; lit. red.: Diāna Laiveniece, Rita Grāvelsiņa, Nataļja Malašonoka. Liepāja: LiepA, 2014, 213.–223.
- Sutrop, Urmas. Livonian landscapes in the historical geography of Livonia and the division of Livonian tribes. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri*. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol 5, No 1 (2014). Special issue “Studies on Livonian”. Guest editors Valts Ernštreits and Karl Pajusalu. University of Tartu Press, 2014, 27–36. Pieejams tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL> [skatīts 22.09.2014].
- Sviķe, Silga. General Bilingual Dictionaries as the Reflecting Mirror of Language Contacts and Language Shift. *Baltic Languages and White Nights. International Conference “Typology and contacts of Baltic and Finnic languages and literatures”*. University of Tartu, 13–14 June. Language Centre, Institute of Estonian and General Linguistics, 2014, 25.
- Sviķe, Silga. Latvīsko botānisko nosaukumu salikteni mūsdienu vācu-latviešu vārdnīcās. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidziens. Sast. Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 159.–168.

- Szczygielski, Krzysztof. Latin terminology as an element of legal education in Poland = Terminoloģija latīņu valodā kā juridiskās izglītības elements Polijā. *The 5th International Scientific Conference of the University of Latvia Dedicated to the 95th Anniversary of the Faculty of Law of the University of Latvia "Jurisprudence and Culture: Past Lessons and Future Challenges" 10–11 November, 2014 = Latvijas Universitātes 5. Starptautiskā zinātniskā konference, veltīta Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 95. gadadienai "Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi". 2014. gada 10.–11. novembris. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 70.–77. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-konf_Jurispr_Culture.pdf [skatīts 11.08.2015].*
- Šaudiņa, Vilma. Dažu Latvijas dienvidaustrumu izlokšņu sociolingvistiskā situācija. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / Komparatīvistikas almanahs. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saulē", 2014, 142.–149.
- Šaudiņa, Vilma. Dažu negatīvo emociju nosaukumu leksikogrāfiskā analīze. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences tēzes = Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saulē", 2014, 141. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Šaudiņa, Vilma. Emociju nosaukumi latviešu un lietuviešu valodā: *bailes* un *kauns* (Denominations of Emotions in Latvian and Lithuanian: *bailes* (fear) and *kauns* (shame)). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saulē", 2014, 237.–245.
- Škrabals, Mihals (*Michal Škrabal*). Frazēmu aktualizācija latviešu valodas korpusos – sakāmvārdi Zdeņeka Jirotkas romānā "Saturņins" = Actualization of idioms in Latvian corpora – proverb in Zdeněk Jirotká's novel "Saturnin". *Res Latvienses III. Alīse Laua (1914–1994). In honorem*. Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas raksti. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane, Inta Urbanoviča. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 130.–144.

- Špune, Valentīna. Prāta regulatīvās un konstituējošās idejas G. F. Stendera darbos = Regulatory and Constituent Ideas of Reason in G. F. Stender's Works. *Starptautiska zinātniska konference "Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā"*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 53.–54.
- Štekernofa, Solvita. Materiālo krimināltiesību centrālā termina *noziedzīgs nodarījums* izcelsme un attīstība. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 246.–253.
- Štolls, Pavels. Baltistikas tradīcijas un inovācijas Čehijā = Traditions and innovations of Baltic studies in Czech republic. 2. *Starptautiskā zinātniskā konference "Autors. Teksts. Laikmets 2."* Zinātnisko rakstu krājums. Sast. un zin. red. Sandra Ratniece. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 2014, 45.–52.
- Štolls, Pāvels. G. F. Stendera un J. A. Komenska personības un darba tipoloģiskais salīdzinājums = Typological Comparison of the Personalities and Work of G. F. Stender and J. A. Komenský. *Starptautiska zinātniska konference "Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā"*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 55.
- Štrausa, Ilze; Linde, Linda. Ieskats skolotāju iesaukās. *Onomastikas pētījumi / Onomastic Investigations*. Vallijas Dambes 100. dzimšanas dienai veltītās konferences materiāli / Proceedings of the International Scientific Conference to commemorate the 100th anniversary of Vallija Dambe. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 308.–318.
- Šulce, Dzintra. Fonēmu [o], [ō] un [uo] lietojuma problēmas pareizrūnā (Problems of Phonemes [o], [ō] and [uo] in Orthoepy). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 292.–300.
- Šulce, Dzintra. Līdzskaņu kopas svešvārdu iniciāļos latviešu valodā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 272.–278.
- Šulce, Dzintra. Ortoepijas problēmjaudājumi "Latviešu valodas gramatikā". *21-oji tarptautinē Jono Jablonskio konferencija "Šiuolaikinēs kalbos tyrimai ir problemas"*. 2014-10-03 Tezēs. / Vilniaus universitetas,

- Lietuvių kalbos institutas, 2014, 41. Pieejams tiešsaistē: http://www.lki.lt/LKI_LT/images/Instituto_darbai/Konferencijas/20140921%20TEZES_Jablonskiui.pdf [skatīts 30.09.2014].
- Švageris, Evaldas. Eksperimentinių priegaidžių tyrimų naujovės: šiaurinių žemaičių telšiškių priegaidžių analizė. *21-oji tarptautinė Jono Jablonskio konferencija "Šiuolaikinės kalbos tyrimai ir problemos"*. 2014-10-03 Tezės. / Vilniaus universitetas, Lietuvių kalbos institutas, 2014, 42.–43. Pieejams tiešsaistē: http://www.lki.lt/LKI_LT/images/Instituto_darbai/Konferencijas/20140921%20TEZES_Jablonskiui.pdf [skatīts 30.09.2014].
- Šveikauskienė, Daiva. Lietuvių kalbos morfologinė duomenų bazė. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences "Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums" referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinās konferences "Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas" pranešimų tezės. 2014 m. kovo mėn. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference "General linguistics: language system and language use". March 20–21, 2014.* / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 55.
- Švenčionienė, Dana. The Contrastive Analysis of the Analytical Structure of the Verb Phrase (Veiksmazodžio frazės analitinės struktūros kontrastinė analizė). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 246.–252.
- Taimi, Laura; Alku, Paavo; Kujala, Teija; Näätänen, Risto; Pertola, Maija S. The Effect of Production Training on Non-Native Speech Sound Perception and Discrimination in School-Aged Children: An Mmn and Behavioural Study. *Linguistica Lettica* 22. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 114.–129.
- Taimiņa, Aija. "Cienīgs mācītājs! Izredzēts mīlojams draugs!" Par Gothardu Frīdrihu Stenderu un diviem brāļiem Harderiem = "Honoured Pastor! Dearly beloved Friend!" Gotthard Friedrich Stender and two Harder Brothers. *Starptautiska zinātniska konference "Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā"*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 57.–59.
- Taļerko, Valentīna. Mia Munier-Wroblewski – bekannt und unbekannt (Mia Munier-Wroblewski – Known and Unknown). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā

- fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 506.–511.
- Taperte, Jana. Latviešu valodas laterālo spraudzeņu akustisks raksturojums informantu vecuma grupā no 16 līdz 39 gadiem. *Linguistica Lettica* 22. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 158.–172.
- Taperte, Jana. Locus equations and the place of articulation for the Latvian sonorants. *Baltistica, XLIX (1)*. Red. Bonifacas Stundžia. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 71–99. Pieejams tiešsaistē: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/issue/archive> [skatīts 01.04.2015.].
- Taterka, Thomas. Volksaufklärung als Sprachaufklärung. Sprachideologien und Literaturprogramme bei Gotthard Friedrich Stender und Friedrich Gustav Arvelius und die symbolischen Ordnungen der baltischen Volksaufklärung = Tautas apgaismība kā valodas apgaismība. Gotharda Frīdriha Stendera un Frīdriha Gustava Arvēliusa valodas ideoloģija un literatūras programma un Baltijas tautas apgaismības simboliskās sistēmas = People’s Enlightenment as Language Enlightenment. Language Ideology and Literary Program of Gotthard Friedrich Stender and Friedrich Gustav Arvelius, and Symbolic Systems of popular Enlightenment in the Baltics. *Starptautiska zinātniska konference “Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā”. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 59.–63.
- Tauriņa, Linda. Rasma Noriņa gaida uz saietu Pālē visus, kuri jūt saikni ar lībiešiem. [Sakarā ar gaidāmo 2. Vidzemes lībiešu pēcteču saietu Pālē (Limbažu novads); tekstā stāsta vēsturniece, Limbažu Muzeja krājuma glabātāja Rasma Noriņa.] *Auseklis*, Nr. 116 (2014, 14. oktobris), 6. Pieejams tiešsaistē: <http://www.auseklis.lv/?cat=633> [skatīts 11.08.2015].
- Teilāne, Inguna. Par dažiem sociolingvistiskiem aspektiem Ničgales izloksnē. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences tēzes = Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 140. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Tiesnese, Ilga. Par lībisko dialektu. [Par Salacgrīvas bibliotēkas pieteikto projektu “Anita Emse – lībiskā dialekta Svētciema izloksnes uzturētāja” UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas un Latvijas Nacionālā kultūras centra kopīgi rīkotajai aktivitātei “Pastāsti par savu mantojumu”; tekstā stāsta Salacgrīvas bibliotēkas vadītāja Inese Hedviga Podziņa, dzejniece, bibliotekāre Anita Emse, Svētciema (Salacgrīvas novads) bibliotekāre Līga Borozdina u. c.] *Salacgrīvas Novada Ziņas*, Nr. 1

- (2014, 24. janvāris), 7. Pieejams tiešsaistē: http://www.salacgriva.lv/lat/salacgrivas_novads/salacgrivas_zinas/ [skatīts 11.08.2015].
- Tihomirova, Kristīne. Literārā valoda un valodas normas vācu tradīcijā. *Literārā valoda un normas lingvistiskajā praksē: Eiropas pieredze un tradīcijas*. Autori: Laimute Balode, Marta Balode, Janušs Kaminskis (*Janusz Kamiński*), Kertu Kibermane (*Kerttu Kibermann*), Gunta Kļava, Eduards Lasmanis, Nadežda Moroza, Kristīne Tihomirova, Pēteris Vanags, Andrejs Veisbergs. Red. Dace Strelēvica-Ošiņa. Lit. red. Inīta Vītola. Rec. Zaiga Ikere. / Latviešu valodas aģentūra. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 224.–239.
- Tiltiņa, Klaudija. Valoda kā garīgā atmiņa. [Par latviešu valodu un tās lietošanu.] *Diena*, Nr. 220 (2014, 14. novembris), 4. Pieejams tiešsaistē: <http://www.diena.lv/sodien-laikraksta/valoda-ka-gariga-atmina-14077223> [skatīts 11.08.2015].
- Timuška, Agris. Auga lapas un lapotnes nosaukumi Eiropas valodu izloksnēs semasioloģiskā skatījumā. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krājuma atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 279.–285.
- Timuška, Agris. Femme. *Atlas Linguarum Europae (ALE)* / Nicolae Saramandu, Manuela Nevaci, Carmen-Ioana Radu, Ionuț Geană. București: Editura Universității din București, 2014. Volume I, huitième fascicule: Cartes linguistiques européennes. Carte I.82, Légende LX, 4–8; Commentaires. Commentaire LX, 19–38.
- Timuška, Agris. Homme. *Atlas Linguarum Europae (ALE)*. / Nicolae Saramandu, Manuela Nevaci, Ionuț Geană. București: Editura Universității din București, 2014. Volume I, huitième fascicule: Cartes linguistiques européennes. Carte I.81, Légende LIX, 1–3; Commentaires. Commentaire LIX, 1–17.
- Tomele, Gundega. Bērnu runas un valodas traucējumu korekcija pirmsskolas vecumā. *Valodu apguve: problēmas un perspektīva*. Zinātnisko rakstu krājums, X. Galv. red. Diāna Laiveniece. Lit. red.: Diāna Laiveniece, Rita Grāvelsiņa, Nataļja Malašonoka. Liepāja: LiePA, 2014, 44.–58.
- Tomme-Jukēvica, Ingēra. Bērnu valodas pētīšanas metodes un paņēmieni: ieskats problemātikā. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidniens. Sast. Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 169.–177.
- Tomme-Jukēvica, Ingēra. Pirmsskolas vecuma rusofono bērnu latviešu valoda: morfoloģiskais aspekts. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences "Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums" referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo*

Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijas "Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas" pranešimų tezės. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference "General linguistics: language system and language use". March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 56.

- Tomme-Juknēvica, Ingēra. Pirmsskolas vecuma rusofono bērnu latviešu valoda: fonētiskais aspekts (patskaņi un divskaņi) = The Latvian Language of Russophone Children at Preschool Age: The Phonetic Aspect (Vowels and Diphthongs). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 301.–310.
- Tretjakova, Jeļena. Attributional and Relational Metaphor in Railway Terminology. *Language for International Communication: Linking Interdisciplinary Perspectives*. Editor-in-chief *Dr. habil. philol.* Andrejs Veisbergs. Managing Editor *Dr. paed.* Monta Farneste. / Department of English Studies and Centre for Applied Linguistics, Faculty of Humanities, University of Latvia. Rīga: University of Latvia Press, 2014, 226–233. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Language-for-international-2014.pdf [skatīts 27.07.2015].
- Tretjakova, Jeļena. Human in Metaphorical Representation of Transport Terms. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / Komparatīvistikas almanahs. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 341–352.
- Tretjakova, Jeļena. Metaphor and its Linguistic Purpose. *Daugavpils Universitātes 55. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums = Proceedings of the 55th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Sast. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 2014, 978.–984. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/DU_55_starpt_zinatn_konf_rakstu_kraj.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Trumpa, Anta. Augu nosaukumi Georga Mancela vārdnīcā *Lettus* (1638) un Georga Elgera vārdnīcā *Dictionarivm polono-latino-lottaucum* (1683). *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krāj. atb. red. Gunta Smiltiece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 286.–297.

- Trumpa, Anta. *Egles un priedes nosaukums senajos latviešu leksikogrāfiskajos avotos un topošajā "Latviešu valodas vēsturiskajā vārdnīcā"*. *Baltistica*, XLIX (2). Red. Bonifacas Stundžia. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 301–314. Pieejams tiešsaistē: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/issue/archive> [skatīts 01.04.2015.].
- Trumpa, Anta. Vietovardžiai su sāt- Latvijos vietovardžių žodyne. *Tarptautinė mokslinė konferencija profesoriui Aleksandriui Vanagai (1934–1995) atminti "Onomastikos dabartis: inovacijos ir tradicijos" 2014 m. lapkričio 20–21 d. Tezės. / International Scientific Conference in Honour of Professor Aleksandras Vanagas (1934–1995) "The Present of Onomastics: Innovations and Traditions. 20–21 November 2014. Abstracts.* Lietuvių kalbos institutas. Institute of the Lithuanian Language, 17.–18. Pieejams tiešsaistē: http://www.lki.lt/LKI_LT/images/Instituto_darbai/Konferencijos/onomastikos_dabartis_tezes.pdf [skatīts 12.02.2015].
- Trumpa, Anta. Vietvārdi ar ruoz- "Latvijas vietvārdu vārdnīcā". *Onomastikas pētījumi / Onomastic Investigations*. Vallijas Dambes 100. dzimšanas dienai veltītās konferences materiāli / Proceedings of the International Scientific Conference to commemorate the 100th anniversary of Vallija Dambe. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 122.–134.
- Trumpa, Edmundas. Jauni fakti par fonētisko īpatnību izplatību sēlisko un latgalisko izlokšņu robežjoslā. *Starptautiska konference "Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi"*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 61.–62.
- Trumpa, Edmunds. Valodiskās identitātes novērojumi Rietumlatgalē un Austrumvidzemē. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača. Rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 50.–65.
- Tuisk, Tuuli. Survey of research on Livonian prosody. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri*. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol 5, No 1 (2014). Special issue "Studies on Livonian". Guest editors Valts Ernštreits and Karl Pajusalu. University of Tartu Press, 2014, 261–292. Pieejams tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL> [skatīts 22.09.2014].
- Urbanoviča, Inta. Adjektīvu sufiksu semantiskais raksturojums Emīlijas Soidas darbos. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences "Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums" referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās "Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas" pranešimų tezės. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts

of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 57.–58.

- Urbanoviča, Inta. Alīses Lauas devums latviešu frazeoloģijas attīstībā = Alise Laua's contribution to the development of Latvian phraseology. *Res Latvienses III. Alīse Laua (1914–1994). In honorem.* Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas raksti. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane, Inta Urbanoviča. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 145.–156.
- Urbanoviča, Inta. Deminutīvu darināšana un lietvārdu deklinācijas. *Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā = Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar.* / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 146.–159. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Urek, Olga; Markus, Dace. Progressive and Regressive Voicing Assimilation in Latvian: Ot-Based Account. *Linguistica Lettica 22.* Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 130.–157.
- Vaba, Lembit. Curonian linguistic elements in Livonian. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri.* Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol 5, No 1 (2014). Special issue “Studies on Livonian”. Guest editors Valts Ernštreits and Karl Pajusalu. University of Tartu Press, 2014, 173–191. Pieejams tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL> [skatīts 22.09.2014].
- Vai r un ch lietošana ir “karojošs pūrisms”? [Valodnieces Lalitas Muižnieces komentārs par 28. februāra laikrakstā *SestiDiena* publicēto Elīnas Zalānes interviju ar LR izglītības un zinātnes ministri Inu Druvieti.] *Brīvā Latvija*, (2014, 18. marts). Pieejams tiešsaistē: <http://www.brivalatvija.lv/izglitiba-un-kultura/vai-r-un-ch-lietosana-ir-karjoss-purisms?gads=2014&page=7> [skatīts 10.08.2015].
- Vaičiulytė Semėnienė, Loreta; Vaičienė, Agnė. Tarptautinė konferencija Greifsvalde “Nauji baltų kalbų morfologijos ir sintaksės tyrimai”. *Baltistica, XLIX (1)*. Red. Bonifacas Stundžia. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 200–204. Pieejams tiešsaistē: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/issue/archive> [skatīts 01.04.2015.].
- Vaičiulytė-Semėnienė, Loreta. Laisvųjų rezultatyvų raiška lietuvių kalboje. *Baltu filologija. Nr. XXIII (1) 2014.* Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags. Red.

- vieta.: Lidija Leikuma, Edmundas Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 105.–123. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/baltu-filologija/> [skatīts 14.09.2015].
- Vaivade, Vineta; Anspoka, Zenta. Latviešu valoda un tās mācīšanās kompetence : teorija un prakse. *Valodu apguve: problēmas un perspektīva*. Zinātnisko rakstu krājums, X. Galv. red. Diāna Laiveniece. Lit. red.: Diāna Laiveniece, Rita Grāvelsiņa, Nataļja Malašonoka. Liepāja: LiepA, 2014, 127.–137.
- Valančē, Danguolē. Žodis *būtent* XVI–XVII a. raštuose. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 62.–64.
- Valdmanis, Jānis. Jūlijs Kārklīš – nozīmīga personība latviešu valodniecībā = Jūlijs Kārklīš – important personality in Latvian linguistics. *Valoda: nozīme un forma 5. Opozīcijas sintaksē un semantikā = Language: Meaning and Form 5. Oppositions in Syntax and Semantics*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 7.–16. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Valdmanis, Jānis. Valsts valodas prasmes dinamika (2009–2012): ekonomiskais aspekts. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krāj. atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 254.–264.
- Valpētere, Māra. Noteiktības izteikšana latviešu un norvēģu sarunvalodā (Expression of Definiteness in Spoken Latvian and Norwegian). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 253.–259.
- Valskys, Vidās. Patikimumo tipai ir būdingosios jų raiškos priemonės reklamos tekstuose. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijos “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės. 2014 m. kovo mėn. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General

- linguistics: language system and language use*". March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 59.
- Vanaga, Astra. Iespēja apgūt latviešu valodu bezmaksas kursos. [Par Zemgales reģiona Kompetenču attīstības centra projektu "Latviešu valodas apguve un pilnveide pieaugušajiem Jelgavā"; stāsta projekta vadītāja, centra Tālākizglītības nodaļas vadītāja.] *Zemgales Ziņas*, Nr. 110 (2014, 23. septembris), 2.
- Vanags, Pēteris. [Hronika] Seminārs *Latviešu raksti un raksti Latvijā 16.–19. gadsimtā – pētniecības aktualitātes un problēmas*, 2014. gada 17. janvārī. *Baltu filoloģija*. Nr. XXIII (1) 2014. Baltu valodniecības žurnāls = Journal of Baltic Linguistics. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Baltu valodniecības katedra. Red. Pēteris Vanags. Red. vietn.: Lidija Leikuma, Edmundas Trumpa. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 124.–128. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/baltu-filologija/> [skatīts 14.09.2015].
- Vanags, Pēteris. Gothards Frīdrihs Stenders "Jauna ABC un lasīšanas mācība" un "Bildu ābice" – teksti jaunajā ortogrāfijā. *Gotharda Frīdriha Stendera ābeces. Faksimili. Transkripcijas. Dokumentālas apceres*. Sast. Valdis Villerušs. Autori: Aleksejs Apīnis, Ināra Klekere, Māra Grudule, Valdis Villerušs. Transkripcija: Pēteris Vanags. Māksl. Inese Hofmane. Rīga: Neputns, 2014, 9.–47.
- Vanags, Pēteris. Latviešu valodas vēsturiskās vārdnīcas projekts. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 9. Atb. red. Andra Kalnača. Rec. Vilma Šaudiņa. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 97.–109.
- Vanags, Pēteris. The Project of the *Historical Dictionary of Latvian* (LVVV): Description of word-origin. 7th *International Conference on Historical Lexicography and Lexicology* (ICHLL7). 9–11 July Laspalmas de Gran Kanaria. Resúmenes / Abstracts. Universidad de Las Palmas de Gran Canaria, 2014, 59–60. Pieejams tiešsaistē: https://www.dropbox.com/s/kervmxwli7imo1o/Libro%20de%20res%C3%BAmenes_ICHLL2014_vdef.pdf [skatīts 14.01.2015].
- Vanags, Pēteris. Valodas kopšanas un kultūras darbs Zviedrijā. *Literārā valoda un normas lingvistiskajā praksē: Eiropas pieredze un tradīcijas*. Autori: Laimute Balode, Marta Balode, Janušs Kaminskis (*Janusz Kamiński*), Kertu Kibermane (*Kerttu Kibbermann*), Gunta Kļava, Eduards Lasmanis, Nadežda Moroza, Kristīne Tihomirova, Pēteris Vanags, Andrejs Veisbergs. Red. Dace Strelēvica-Ošiņa. Lit. red. Inita Vītola. Rec. Zaiga Ikere. / Latviešu valodas aģentūra. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 22.–46.

- Vaskelienė, Jolanta. Naujadaru darybos polinkiai. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezės. 2014 m. kovo mėn. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 60.
- Veckrācis, Jānis. Josifa Brodskā poētiskie un atdzejošanas principi: valodas filozofijas, lingvistiskais un autoratdzejojumu aspekts. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidniens. Sast.: Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 187.–199.
- Veģis, Ģirts. Latvju valoda. *Siguldas Avīze*, Nr. 11 (2014, novembris), 29.
- Veidenberga, Zane. Deminutīvu emotīvās konotācijas atveide latviešu prozas tulkojumos angļu valodā lingvistiskās pragmatikas skatījumā. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidniens. Sast. Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 201.–215.
- Veisbergs, Andrejs. Literārā valoda, standartvaloda, normas. *Literārā valoda un normas lingvistiskajā praksē: Eiropas pieredze un tradīcijas*. Autori: Laimute Balode, Marta Balode, Janušs Kaminskis (*Janusz Kamiński*), Kerttu Kibbermane (*Kerttu Kibbermann*), Gunta Kļava, Eduards Lasmanis, Nadežda Moroza, Kristīne Tihomirova, Pēteris Vanags, Andrejs Veisbergs. Red. Dace Strelēvica-Ošiņa. Lit. red. Inita Vītola. Rec. Zaiga Ikere. / Latviešu valodas aģentūra. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014, 7.–21.
- Veisbergs, Andrejs. Parateksti un Bībeles tulkojums (iespējas un realitāte). *Valsts valodas komisijas raksti*. 6. sēj. “Tulkojums – kultūrvēsturisks notikums III”. Bībeles tulkojumi: teorija, vēsture, mūsdienu prakse. *Dr. phil.* V. Tēraudkalna un *Dr. habil. philol.* A. Veisberga redakcijā. Red.: Ieva Jansone (latviešu val.), Antra Legzdīņa (angļu val.). Rīga: Zinātne, 2014, 144.–158.
- Veisbergs, Andrejs. The Image of Latvians and Estonians in Anglophone Sources. *Baltic Languages and White Nights. International Conference “Typology and contacts of Baltic and Finnic languages and literatures”*. University of Tartu, 13–14 June. Language Centre, Institute of Estonian and General Linguistics, 2014, 25–26.
- Veisbergs, Andrejs. The Nation Born in Translation (Latvian Translation Scene). *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture*.

- Volume 4. Editor-in-Chief Andrejs Veisbergs. Issue editor Monta Farneste. Rīga: University of Latvia, 2014, 102–121. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BJELLC-4_2014.pdf [skatīts 01.07.2014].
- Veisbergs, Andrejs. Translation Quality, Translator Visibility, Paratexts. *Proceedings of the 6th Riga Symposium on Pragmatic Aspects of Translation. Translation, Quality, Costs = 6. Starptautiskā Rīgas simpozija raksti. Tulkojums. Kvalitāte. Cena*. Ed. by Gunta Ločmele, Andrejs Veisbergs. Rīga: The University of Latvia Press, 2014, 97–117.
- Vengaliene, Dovile. Blending and Syntactic Creativity: Ironic References in Politicized Discourse (Blendingas ir sintaksinis kūrybiškumas: ironiski pasakymai politizuotame diskurse). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova./Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 512.–519.
- Venislavaitē, Aurina. XIX a. pradžios Jonišķio krašto oikonimija. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 64.–65.
- Vēvere, Daira. Dažas raksturīgākās dziļo tāmnieku izlokšņu pazīmes: agrāk un tagad. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 65.–68.
- Vēvere, Daira. Lībiskā dialekta Kurzemes dziļās un nedziļās izlokšnes: daži jautājuma teorētiskie aspekti. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krāj. atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 298.–308.
- Viitso, Tiit-Rein. Constructions of Obligation, Duty and Necessity in Livonian. *Baltic Languages and White Nights. International Conference “Typology and contacts of Baltic and Finnic languages and literatures”*. University of Tartu, 13–14 June. Language Centre, Institute of Estonian and General Linguistics, 2014, 26–27.
- Viitso, Tiit-Rein. Expressions of obligation, duty, and necessity in Livonian. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri*. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol. 5, No 1 (2014). Special issue “Studies on

- Livonian". Guest editors Valts Ernštreits and Karl Pajusalu. University of Tartu Press, 2014, 193–214. Pieejams tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL> [skatīts 22.09.2014].
- Vilks, Ilgonis. Astronomijas terminoloģijas attīstība latviešu valodā 19. un 20. gadsimtā = Development of astronomy terminology in Latvian language during the 19th and 20th centuries. *Latvijas Universitātes raksti. 800. sējums. Zinātņu vēsture un muzejniecība = Scientific Papers University of Latvia. Volume 800. History of Sciences and Museology*. Atb. red. Ilgonis Vilks. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 188–196. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/LUR-800_Zin-vesture.pdf [skatīts 11.08.2015].
- Villanueva Svensson, Miguel. Notes on Baltic Verbal Ablaut *-au-* for *-iau-* in the *u*-series of ablaut. *Neue forschungen zur syntax und morphologie der baltischen sprachen*. (4. Baltistisches Arbeitstreffen) Greifswald – Lubmin, 29./30. Mai 2014. Abstracts. 20–21.
- Villanueva Svensson, Miguel. The origins of the denominative type Lith. *-ąuti*, *-ąuja*, OCS *-ovati*, *-ujō*. *Baltistica, XLIX (2)*. Red. Bonifacas Stundžia. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, 251–264. Pieejams tiešsaistē: <http://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/issue/archive> [skatīts 01.04.2015.].
- Viļums, Jurs. Tukša vīta napalīk. [Par kristīgo žurnālu “Katōļu Dzeive” un tā nozīmi latgaliešu valodas un kultūras saglabāšanā.] *Katōļu Dzeive*, Nr. 12 (2014, decembris), 5.
- Vimba, Edgars. Augu nosaukumi stāsta. [Par augu nosaukumu nozīmi latviešu valodā.] *Daba un vēsture 2015* [kalendārs]. Atb. red. un sast. Guntis Kavacs. Rīga: Zinātne, 2014, 107.–110.
- Vincela, Zigrīda. English Complex Sentence Punctuation in Latvian Student-composed Texts. *2nd International Scientific Conference “Language Studies for the 21st Century: From Sound to Text”, September 24-26, 2014 = Itarptautinē mokslinē konferencija “XXI amžiaus kalbos tyrimai: nuo garso iki teksto”. 2014 m. rugsėjo 24–26 d. Tezės.* / Lithuanian University of Educational Sciences. Vilnius: Lithuanian University of Educational Sciences, 2014, 26–27. Pieejams tiešsaistē: http://www3.leu.lt/laikrastis/tezės_LF/TEZES-KONFERENCIJA-2014-09-24-26.Pdf [skatīts 27.07.2015].
- Vinčēla, Zigrīda. Tagging Errors in NonNative English Language Student-Composed Texts of Different Registers. *Baltic Journal of English Language, Literature and Culture*. Volume 4. Editor-in-Chief Andrejs Veisbergs. Issue editor Monta Farneste. Riga: University of Latvia, 2014, 122–129. Pieejams tiešsaistē: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BJELLC-4_2014.pdf [skatīts 01.07.2014].
- Vinčēla, Zigrīda. Trešās personas vietniekvārdi zinātniskajos tekstos latviešu un angļu valodā. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vīspārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums”*

referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tezēs. 2014 m. kovo mėn. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 61.–62.

- Vinifreda Krauča balva – jaunajiem tulkotājiem. [Par oriģināltulkotāju konkursu augstskolu studentiem “Jaunais talants tulkošanā”; sakarā ar Liepājas tulkotāja Vinifreda Krauča (1939–2005) 75. dzimšanas dienu; tekstā V. Krauča izteikumi.] *Kurzemes Vārds*, Nr. 243 (2014, 20. oktobris), 4. Tas pats arī *Kypзeмec вapдс*, Nr. 243 (2014, 20. oktobris), 4.
- Voits, Toms. Discourse-related word order variation in Latvian = Ar diskursu saistītas vārdu secības variācijas latviešu valodā. *Valoda: nozīme un forma 5. Opozīcijas sintaksē un semantikā = Language: Meaning and Form 5. Oppositions in Syntax and Semantics*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 144.–156. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Vucāne, Daina. Par kādu vārdnīcu, kas vēl nav reģistrēta Ventspils bibliotēkas katalogos. *Ventspils paralēle I–IV. Rakstu krājums*. / Ventspils Augstskola. Ventspils bibliotēka. Sast. Astra Skrābāne. Red. kol.: Astra Skrābāne, Maija Baltiņa, Ilze Buņķe, Astra Pumpura, Olita Šteinmane, Vija Baško. Lit. red. Laimdota Sēle. Ventspils: VeA, 2014, 48.–53.
- Vulāne, Anna. The role of the concept LANGUAGE in Latvian world-view. 2nd International Scientific Conference “Language Studies for the 21st Century: From Sound to Text”, September 24–26, 2014 = II tarptautinē mokslinē konferencija “XXI amžiaus kalbos tyrimai: nuo garso iki teksto”. 2014 m. rugsėjo 24–26 d. Tezēs. / Lithuanian University of Educational Sciences. Vilnius: Lithuanian University of Educational Sciences, 2014, 27. Pieejams tiešsaistē: http://www3.leu.lt/laikrastis/tezės_LF/TEZES-KONFERENCIJA-2014-09-24-26.Pdf [skatīts 27.07.2015].
- Vulāne, Anna; Stikute, Elita. Literatūras un valodas loma personības attīstībā: ieskats problemātikā. [Ar īsām ziņām par autorēm.] *Rīgas Tehniskās Universitātes zinātniskie raksti. Humanitārās un sociālās zinātnes = The Humanities and Social Science*. 22. sējums. Galv. red. Juris Briedis. Rīga: RTU izdevniecība, 2014, 42.–46. Pieejams tiešsaistē: <https://ortus.rtu.lv/science/lv/volume/119/22> [skatīts 11.08.2015].
- Vunk, Aldur. Metsepole Livonians from the 14th to the 17th century. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri*. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol. 5, No 1 (2014). Special issue “Studies on Livonian”.

- Guest editors Valts Ernštreits and Karl Pajusalu. University of Tartu Press, 2014, 37–60. Pieejams tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL> [skatīts 22.09.2014].
- Winkler, Eberhard. Loanword strata in Livonian. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri*. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics. Vol. 5, No 1 (2014). Special issue “Studies on Livonian”. Guest editors Valts Ernštreits and Karl Pajusalu. University of Tartu Press, 2014, 215–227. Pieejams tiešsaistē: <http://jeful.ut.ee/index.php/JEFUL> [skatīts 22.09.2014].
- Zalcmane, Karina. Hate speech or unacceptable words and phrases in the world of football. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. C. daļa “Humanitārās zinātnes” = Proceedings of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University. Part C “Humanities”*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 151.–158. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/978-9984-703-1_56%20konf%20kraj_C_Hum%20zin.pdf [skatīts 06.08.2015].
- Zariņa, Vija. “Prūši bija, ir un būs”. [Par prūšu valodas vēsturi; sakarā ar prūšu kopienas pārstāvju Petra Lukoševiča un Grivomira Sauleikļa (Polija) piedalīšanos Latvijas, Lietuvas un Polijas baltu saietā “Baltu krivule” Pokaiņu mežā (Dobeles novads); tekstā stāsta Petrs Lukoševičs, Grivomirs Sauleiklis.] *Kurzemnieks*, Nr. 129 (2014, 10. novembris), 7.
- Zālīte, Jūlija. Runātāju maiņa kā mutvārdu diskursa pamatelements. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidniens. Sast.: Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 217.–228.
- Zilgalve, Evelīna. *Ja un jā, ne un nē funkcijas = The functions of ja ‘if’ and jā ‘yes’, ne ‘not’ and nē ‘no’*. *Valoda: nozīme un forma 5. Opozīcijas sintaksē un semantikā = Language: Meaning and Form 5. Oppositions in Syntax and Semantics*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 157.–171. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Zilgalve, Evelīna. Partikulu izpratne latviešu un ārzemju valodniecībā. *50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences “Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums” referātu tēzes*. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Ūozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimū tezēs. 2014 m. kovo men. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics:

- language system and language use*". March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 63.
- Zilgalve, Evelīna. Vārdu pāra *ja – tad* funkcionālā analīze. *Valoda: nozīme un forma 4. Kategoriju robežas gramatikā = Language: Meaning and Form 4. Boundaries of Categories in Grammar*. / LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latviešu un vispārīgās valodniecības katedras rakstu krājums. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 160.–176. Pieejams tiešsaistē: <http://www.lu.lv/apgads/izdevumi/elektroniskie-izdevumi/zurnali-un-periodiskie-izdevumi/valoda-nozime-un-forma/> [saite skatīta 10.09.2015.].
- Zilgalve, Evelīna. Vārdu pāris *ja – tad* izteikumos ar pretstata un salīdzinājuma nozīmi. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (1). Fonētika, gramatika, leksika, stilistika. Vārda diahroniskais un areālais aspekts. Redkol. vad. Benita Laumane. Krāj. atb. red. Gunta Smiltnece. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 309.–318.
- Zilgalvis, Jānis. G. F. Stenders un Sunākstes mācītājmuiža = G. F. Stender and Sunākste Vicarage. *Starptautiska zinātniska konference "Gothards Frīdrihs Stenders (1714–1796) un apgaismība Baltijā Eiropas kontekstā"*. Tēzes. Rīga–Jelgava–Viesīte–Sunākste. 2014. gada 4.–6. septembris. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 64.–65.
- Znotiņa, Inga. [Recenzija par Diānas Pavlovaskas rakstu.] Pavlovska, Diāna. Veikala vēstule, darījumu vēstule, lietišķa vēstule. Kas ir kas? *Via Scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 1. laidniens. Sast. N. Dzintars. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2012, 211.–224. ISBN: 978-9984-648-26-2. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidniens. Sast.: Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 251.–254.
- Znotiņa, Inga. Latviešu valodas vietniekvārds *šitas* latviešu-lietuviešu paralēlajā korpusā. *Via scientiarum*. Starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 2. laidniens. Sast.: Silga Sviķe, Zane Veinberga. Ventspils, Liepāja: Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2014, 229.–239.
- Znotiņa, Inga. Valodas apguvēju korpusi: lietuviešu un latviešu termins un definīcija. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. Rakstu krājums, 18 (2). Redkol. vad. Benita Laumane. Krāj. atb. red. Linda Lauze. / Liepājas Universitāte, Humanitāro un mākslas zinātņu fakultāte. Liepāja: LiePA, 2014, 265.–271.
- Zubaitienē, Vilma. Gramatinē informācija žodynuose: nuo senųjų žodynų iki dabartinių. 50. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences "*Vispārīgā valodniecība: valodas sistēma un lietojums*"

- referātu tēzes. 2014. gada 21. un 21. martā = Prof. Arturo Uozuolo 50-sios tarptautinēs konferencijās “Bendroji kalbotyra: kalbos sistema ir vartojimas” pranešimų tēzēs. 2014 m. kovo mėn. 20 ir 21 d. = Abstracts of the 50th Arturs Ozols international conference “General linguistics: language system and language use”. March 20–21, 2014. / Emīlijai Soidai – 90. Sast. un red.: Andra Kalnača, Lidija Leikuma. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014, 64.–65.
- Zubko-Melne, Andra. Vītuvordi Latgolā. *Katōļu Dzeive*, Nr. 12 (2014, decembris), 43.–47.
- Zuģicka, Inese. Nicknames in Rēzekne region: Semantic aspect. *Tarptautinė mokslinė konferencija profesoriui Aleksandriui Vanagai (1934–1995) atminti “Onomastikos dabartis: inovacijos ir tradicijos” 2014 m. lapkričio 20–21 d. Tezės. / International Scientific Conference in Honour of Professor Aleksandras Vanagas (1934–1995) “The Present of Onomastics: Innovations and Traditions. 20–21 November 2014. Abstracts*. Lietuvių kalbos institutas. Institute of the Lithuanian Language, 2014, 18.
- Zuģicka, Inese. Priekšmetu nosaukumi Centrāllatgales iesaukās. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences iēzes = Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 141. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Zuicena, Ieva; Migla, Ilga. Dictionary of Contemporary Latvian Language and its Lexicographical Process. *Workflow of Corpus-based Lexicography. COST ENeL WG3 meeting*. Bolzano, 19 July 2014. Pieejams tiešsaistē: <http://www.elexicography.eu/working-groups/working-group-3/wg3-meetings/wg3-bolzano-meeting/> [skatīts 14.01.2015].
- Zuicena, Ieva. “Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca” un problēmas latviešu valodas vārdšķiru klasifikācijā. *Linguistica Lettica 22*. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 173.–184.
- Zuicena, Ieva. Alīses Lauas ieguldījums latviešu leksikogrāfijas attīstībā = Alīse Laua’s contribution to the development of Latvian lexicography. *Res Latvienses III. Alīse Laua (1914–1994). In honorem*. Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas raksti. Sast. un red.: Andra Kalnača, Ilze Lokmane un Inta Urbanoviča. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 157.–163.
- Žilinskaitē, Eglē. Kodēli byloja *Dievop*, bet klausia *Dieviep*. *Starptautiska konference “Aktuāli baltu valodu vēstures un dialektoloģijas jautājumi”*. Veltījums valodnieces Martas Rudzītes (1924–1996) piemiņai. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2014. gada 7.–8. novembris. / Latvijas Universitāte,

- Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvistikas un baltistikas nodaļa, Baltu valodniecības katedra. Rīga: LU Baltu valodniecības katedra, 2014, 68.–69.
- Авоиньш, Виктор. Название Латвии дал латгальский язык. [О статусе латгальского языка в Латвии.] *7 секретов*, № 48 (27 ноября, 2014), 8.–9. Pieejams tiešsaistē: <http://dev.ves.lv/rus/7sekretov/nazvanie-latvii-dal-latgalskij-yazyk/> [skatīts 11.08.2015].
- Большакова, Наталья Валентиновна (*Natalja Boļšakova*). Автокомментарий в диалектном дискурсе. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 150.–161.
- Большакова, Наталья. Псковско-белорусские языковые контакты (к вопросу об источниках) (The Pskov-Belarusian Language Contacts (the issue of the sources)). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 13.–20.
- Борис, Людмила. Названия первых блюд в буковинском диалекте (Украина). *Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas. “Gastronomiskais teksts” literatūrā un kultūrā*. Zinātnisko rakstu krājums, XV. Sast. un zin. red. Rudīte Rinkeviča. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 32.–39. Pieejams tiešsaistē: http://www.du.lv/files/000/010/958/Literatura_kultura_XV_2014.pdf?1423144364 [skatīts 10.08.2015].
- Бормане, Жанна. Имена собственные в художественном тексте и в переводе (на примере романа К. Нестлингер “Долой огуречного короля”). *Onomastikas pētījumi = Onomastic Investigations*. Vallijas Dambes 100. dzimšanas dienai veltītās konferences materiāli = Proceedings of the International Scientific Conference to commemorate the 100th anniversary of Vallija Dambe. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 276.–288.
- Бутане-Зарюта, Яна (*Jana Butāne-Zarjuta*). Антропонимы в современной молодежной коммуникации (на материале латышского и русского языков). *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 317.–324.

- Диманте, Ирина. Этимологические версии: иллюстрации к балтославянской теории (Etymological Versions: Illustrations of the Balto-Slavic Theory). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 21.–28.
- Дьячок, Наталья Васильевна. К вопросу о “нулевой” аффиксации в контексте универбализационных процессов = Par “nulles” afiksāciju univerbalizācijas procesu kontekstā. – *Slāvu lasījumi = Славянские чтения = Slavic Readings*, X. Galv. red. Anna Stankeviča. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 265.–270. Pieejams tiešsaistē: http://du.lv/lv/fakultates/hf/strukturvienibas/rsk/slavu_lasijumi [skatīts 11.08.2015].
- Евстратова, Светлана. Отношения межкультурной эквивалентности в газетных заголовках на русском и эстонском языках (On the Intercultural Equivalence in the Estonian and Russian Newspaper Headlines). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 132.–137.
- Жолобов, Олег Феофанович (*Oļegs Žolobovs*). “Аугментный имперфект”? *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 19.–32.
- Закревская, Валентина Анатольевна (*Valentīna Zakrevska*). Проявление вида и способов глагольного действия у “местоглагольных” слов (на материале архангельских говоров). *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 82.–89.
- Закревская, Валентина. Глагольная форма и ее “окружение” в выражении аспектуальных смыслов (на материале архангельских говоров) (The Verbal Form and Its Surroundings in Conveying Aspectual Meanings (from data of Arkhangelsk dialects)). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā

- fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 95.–99.
- Иванова, Наталья (*Natalja Ivanova*). Запреты староверов Латгалии. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 182.–197.
- Иванова, Наталья. Языковые средства выражения запретов у староверов Латгалии (Latgalian Old Believers’ Linguistic Forms of Expression of Prohibition). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 38.–43.
- Иванцова, Елена. Телесный язык застолий и трапез у Ф. М. Достоевского. *Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas. “Gastronomiskais teksts” literatūrā un kultūrā*. Zinātnisko rakstu krājums, XV. Sast. un zin. red. Rudīte Rinkeviča. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 105.–112. Pieejams tiešsaistē: http://www.du.lv/files/000/010/958/Literatura_kultura_XV_2014.pdf?1423144364 [skatīts 10.08.2015].
- Ильинская, Наталья. Названия сетных орудий лова в русском литературном языке и в говорах жителей Камчатки. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 162.–181.
- Исаева, Эльвира (*Elvīra Isajeva*). Человек в языковом сознании русских и латышей. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 275.–284.
- Исаева, Эльвира. Концепт *работа* в русском языковом сознании студентов Даугавпилсского университета (Concept Work in the Russian Linguistic Consciousness of Students of Daugavpils University). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. /

- Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 317.–323.
- Исаева, Эльвира. Хлеб – всему голова! = Maize – visa pamats! *Slāvu lasījumi* = Славянские чтения = *Slavic Readings*, X. Galv. red. Anna Stankeviča. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 271.–276. Pieejams tiešsaistē: http://du.lv/lv/fakultates/hf/strukturvienibas/rsk/slavu_lasijumi [skatīts 11.08.2015].
- Калинина, Валентина (*Valentīna Kaļiņina*). Имя собственное как ценность: восприятие студентов. *Journal of Comparative studies*. No. 4 (33). Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 306.–316.
- Качинская, Ирина Борисовна (*Irina Kačinska*). Термины родства и наименования людей по полу и возрасту: диффузность смыслов. *Journal of Comparative studies*. No. 4 (33). Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 198.–214.
- Коконова, Анна. О названиях покойника в Архангельских говорах. Этнолингвистический и лингвогеографический анализ. *Journal of Comparative studies*. No. 4 (33). Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 258.–265.
- Колосько, Елена Валентиновна (*Jeļena Kolosjko*). Устойчивые сочетания с притяжательными прилагательными как материал для компаративных исследований. *Journal of Comparative studies*. No. 4 (33). Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 118.–127.
- Королёва, Елена Евгеньевна (*Jeļena Koroļova*). Сравнение диалектной речи двух языковых личностей. *Journal of Comparative studies*.

No. 4 (33). Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / Komparatīvistikas almanahs. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 238.–257.

Королева, Елена. Лексика одного говора староверов Латгалии (история и современное состояние). *Старообрядчество: история, культура, современность, II*. В сборнике опубликованы материалы XI Международной научной конференции "Старообрядчество: история, культура, современность", 11–13 ноября 2014 г., г. Москва. Москва, 2014, 5–16. Pieejams tiešsaistē: http://borovskold.ru/content.php?page=lonuemed_rus&id=236&sid=4 [skatīts 13.08.2015].

Королева, Елена. Нелексическое "быть" в говорах староверов Латгалии. *Acta Slavica Estonica, V. Антропоцентризм в языке и речи*. Памяти Михаила Алексеевича Шелякина. Tartu: University of Tartu Press, 2014, 71–83.

Королёва, Елена. Фразеологизмы со значением "смерть" в русских говорах Латгалии (Phraseological Units with the Meaning of 'Death' in Russian Subdialects of Latgale). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 44.–52.

Костанди, Елизавета. Проблемы дискурсивного анализа категории темпоральности (On the Problems of Discourse Analysis of the Temporality Category). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 268.–273.

Кошкин, Игорь (*Igors Koškins*). Этнонимизация в истории слов как отражение языковых контактов. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33). Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / Komparatīvistikas almanahs. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 66.–81.*

Кошкин, Игорь. Древнейшие славизмы в латышском языке: некоторые проблемы исторической реконструкции. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*. Vol. 59, Issue 1, June 2014. Ed-in-Chief István Nyomárkay. Akadémiai Kiadó, 2014, 1–13. Pieejams tiešsaistē: <http://www.akademiai.com/toc/060/59/1> [skatīts 07.08.2015].

- Кошкин, Игорь. Изменение семантики слова в иноязычном окружении: деэтнонимизация. (Transformation of word semantics in the foreign ambience: deethnonymization.) *Функциональная семантика и семантика знаковых систем*. Сборник научных статей в 2 частях. Сост.: В. Н. Денисенко, Е. А. Красина, Н. В. Перфильева. Москва: Российский университет дружбы народов, 2014, 324.–334.
- Кузнецов, Анатолий Михайлович (*Anatolijs Kuzņecovs*). Конъюнктив в *Маринском евангелии*. *Journal of Comparative studies*. No. 4 (33). Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 33.–46.
- Кузнецов, Анатолий. Еще о глаголице (More on the Glagolitic Alphabet). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 61.–67.
- Логинова, Алина. “Но это было уже разбитое сердце...”. Фразеологизмы с семантикой “не-цельность” в романе Ф. Достоевского “Преступление и наказание” и их перевод на латышский язык. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. C. daļa “Humanitārās zinātnes” = Proceedings of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University. Part C “Humanities”*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 101.–107. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/978-9984-703-1_56%20konf%20kraj_C_Hum%20zin.pdf [skatīts 06.08.2015].
- Логинова, Алина. “Но это было уже разбитое сердце...”. Фразеологизмы с семантикой “не-цельность” в романе Ф. Достоевского “Преступление и наказание” и их перевод на латышский язык. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences tēzes = Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 142. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Матейкович, Елена (*Jeļena Mateikoviča*). Иноязычный диалектизм социальной сферы *жебрак* в русских говорах Латгалии. *Journal of Comparative studies*. No. 4 (33). Cilvēks valodā: etnolingvistika,

lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 215.–228.

Маюк, Елена. Аппроксимация: лексические номинации с квантитативным значением в белорусских и английских поговорках (Approximation: Lexical Nominations with the Quantitative Meaning in Belarusian and English Proverbs). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 184.–190.

Никитина, Наталья. Полифония в рассказах К. Паустовского. *Daugavpils Universitātes 55. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums = Proceedings of the 55th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Sast. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 2014, 915.–921. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/DU_55_starpt_zinatn_konf_rakstu_kraj.pdf [skatīts 04.08.2015].

Новик, Марина. Культура речи: использование иноязычных вкраплений при письме на родном языке. *Valodu apguve: problēmas un perspektīva*. Zinātnisko rakstu krājums, X. Galv. red. Diāna Laiveniece. Lit. red.: Diāna Laiveniece, Rita Grāvelsīņa, Nataļja Malašonoka. Liepāja: LiepA, 2014, 203.–212.

Новикова, Татьяна. Церковнославянизмы в произведениях для детей А. С. Пушкина (Church Slavonic Words in A. Pushkin’s Works for Children). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 465.–474.

Острувка, Малгожата; Голаховска, Ева. Названия растений в польской речи в Латгалии. *Linguistica Lettica 22*. Latviešu valodas institūta žurnāls. Atb. red. Ilga Jansone. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2014, 277.–291.

Питкевич, Галина (*Galina Pitkeviča*). Виртуальные антропонимы хоккейных болельщиков в интернет-коммуникации. *Journal of Comparative studies*. No. 4 (33). Cilvēks valodā: etnolingvистика, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 295.–305.

- Спачиль, Ольга. Еда в семье Чеховых: южнороссийские диалектизмы в их кулинарном лексиконе. *Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas. "Gastronomiskais teksts" literatūrā un kultūrā*. Zinātnisko rakstu krājums, XV. Sast. un zin. red. Rudīte Rinkeviča. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 138.–144. Pieejams tiešsaistē: http://www.du.lv/files/000/010/958/Literatura_kultura_XV_2014.pdf?1423144364 [skatīts 10.08.2015].
- Стойкова, Татьяна (*Tatjana Stoikova*). Художественные слова луна, звезда, солнце в авторской эстетической системе: Иван Бунин, Владимир Набоков (сопоставительный аспект). *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 387.–401.
- Сукаленко, Татьяна. Типаж "лях" в украинской лингвокультуре (The Type of 'Lyakh (Pole)' in the Ukrainian Linguistic Culture). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 358.–371.
- Сырица, Галина (*Galina Sirica*). Фразеосемантическая группа *возраст*: аксиологический аспект. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 333.–340.
- Сырица, Галина Стефановна. О коннотации национально-культурной лексики в аспекте перевода = Nacionālās kultūrspecifiskās leksikas konotācija tulkojuma aspektā. *Slāvu lasījumi = Славянские чтения = Slavic Readings, X*. Galv. red. Anna Stankeviča. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 255.–264. Pieejams tiešsaistē: http://du.lv/fakultates/hf/strukturvienibas/rsk/slavu_lasijumi [skatīts 11.08.2015].
- Сырица, Галина. Интертекстуальность как смыслообразующая доминанта текста (Intertextuality as a Dominant in Shaping the Meaning of the Text). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 497.–505.

- Таперте, Яна. Формантные переходы и дополнительная артикуляция (на материале русских и латышских сонантов). *Русская филология*, вып. 25. Тарту: Tartu University Press, 2014, 390–399.
- Тельминова, Надежда (*Nadežda Teļminova*). Русские и латышские фразеологизмы со значением ‘умереть’. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 266.–274.
- Тельминова, Надежда. “Погибнуть” в зеркале русской и латышской фразеологии. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences tēzes = Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 142. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Тельминова, Надежда. Русские и латышские фразеологизмы со значением “умереть неестественной смертью”. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. C. daļa “Humanitārās zinātnes” = Proceedings of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University. Part C “Humanities”*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 129.–135. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/978-9984-703-1_56%20konf%20kraj_C_Hum%20zin.pdf [skatīts 06.08.2015].
- Тимошенко, Фаина (*Faina Timošenko*). Поэтические фразеологизмы, восходящие к архетипу человек-сосуд, в стихотворных произведениях Валерия Брюсова и Эдварта Вирзы. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 421.–445.
- Тимошенко, Фаина. Поэтическая фразеология с ключевым словом “вино” в поэзии русских символистов. *Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas. “Gastronomiskais teksts” literatūrā un kultūrā*. Zinātnisko rakstu krājums, XV. Sast. un zin. red. Rudīte Rinkeviča. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”,

- 2014, 123.–137. Pieejams tiešsaistē: http://www.du.lv/files/000/010/958/Literatura_kultura_XV_2014.pdf?1423144364 [skatīts 10.08.2015].
- Тимошенко, Фаина. Поэтические фразеологизмы в контексте изучения поэтического языка. *Daugavpils Universitātes 55. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums = Proceedings of the 55th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Sast. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 2014, 971.–977. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/DU_55_starpt_zinatn_konf_rakstu_kraj.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Трафимова, Ольга Викторовна (*Olga Trofimova*). Топографические описания как источник изучения вариативности русской письменной речи XVIII века. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 47.–65.
- Федонюк, Валентина. Немецкие заимствования в современном чешском языке с точки зрения синхронии и диахронии (German Loan Words are in Modern Czech from the Viewpoint of Synchrony and Diachrony). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 114.–123.
- Филей, Александр. Парижский словарь москвитов и Ein Rusch Boeck: методологический подход Б. А. Ларина при анализе графико-фонетического взаимодействия (Paris Muscovite Dictionary and Ein Rusch Boeck: Methodological Approach of B. A. Larin in the Analysis of Graphical and Phonetic Interaction). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 29.–37.
- Халимоне, Марина (*Marina Halimone*). Характеристика человека по внешним проявлениям эмоций (на материале сопоставления фразеологизмов с семантикой ‘гнев’ в русском и латышском языках). *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / *Komparatīvistikas almanahs*. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 285.–294.

- Халимоне, Марина. The state of tranquility in Russian and Latvian languages: based on the comparison of words and phraseology. *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences tēzes = Abstracts of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 142. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/Abstracts_of_the_56th_international_scientific_conference_ofDU_2014.pdf [skatīts 04.08.2015].
- Халимоне, Марина. Лексика с семантикой “самообладание” в русском и латышском языках: лингвокультурологический аспект (Words with the Meaning ‘Self-Control’ in Russian and Latvian: the Linguocultural Aspect). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 311.–316.
- Халимоне, Марина. Состояние спокойствия (сопоставительный анализ лексем и фразеологем русского и латышского языков). *Daugavpils Universitātes 56. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. C. daļa “Humanitārās zinātnes” = Proceedings of the 56th International Scientific Conference of Daugavpils University. Part C “Humanities”*. Atb. par izd. / Resp. Ed. Inese Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 52.–57. Pieejams tiešsaistē: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/978-9984-703-1_56%20konf%20kraj_C_Hum%20zin.pdf [skatīts 06.08.2015].
- Хоригути, Даики (*Daiki Horiguči*). Латышская приставка *pa-* (и выражаемая ею субъективная оценка) в сопоставлении с русской приставкой *no-*. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / Komparatīvistikas almanahs. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 90.–103.
- Шакун, Надежда. Кирилло-мефодиевская лексика в некоторых белорусских диалектах (The Cyrillo-Methodian Lexis in Some Belarusian Dialects). *Valoda – 2014. Valoda dažādu kultūru kontekstā*. Zinātnisko rakstu krājums, XXIV. Atb. red. Svetlana Polkovņikova. / Daugavpils Universitāte, Humanitārā fakultāte. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds “Saule”, 2014, 89.–94.
- Щаднева, Валентина Петровна (*Valentīna Ščadņeva*). Темпоральная архитектура романа Михаила Булгакова *Мастер и Маргарита* и его эстонского перевода. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*.

Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / Komparatīvistikas almanahs. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 402.–420.

Ясюнайте, Бируте; Коницкая, Елена (*Birute Jasjūnaite; Jeļena Konička*). Антропоморфные метафоры ветра в литовской и русской поэзии. *Journal of Comparative studies. No. 4 (33)*. Cilvēks valodā: etnolingvistika, lingvistiskā pasaules aina = Human in language: ethnolinguistics, linguistic view of world = Человек в языке: этнолингвистика, лингвистическая картина мира. / Komparatīvistikas almanahs. Red.: Jeļena Koroļova, Oksana Kovzele. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2014, 369.–386.

Sagatavojusi *Mg. hum.* Marita Silkāne

ZIŅAS PAR AUTORĪEM / ABOUT THE AUTHORS

- Mārtiņš BOIKO** (1960) – *Dr. phil.*, Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas profesors (*Dr. phil., professor, Jāzeps Vītols Latvian Academy of Music*), e-pasts/e-mail: m-boiko@latnet.lv
- Ina DRUVIETE** (1958) – *Dr. habil. philol.*, Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta vadošā pētniece; Latvijas Universitātes profesore, prorektore (*Dr. habil. philol., Senior Researcher, Latvian Language Institute, University of Latvia, professor, prorector at the University of Latvia*), e-pasts/e-mail: ina.druviete@lu.lv
- Ieva ELSBERGA** (1983) – Ventspils augstskolas doktorante (*PhD student, Ventspils University College*), e-pasts/e-mail: i_elsberga@yahoo.es
- Ieva FĪBIGA** (1988) – Latvijas Universitātes doktorante (*PhD student, University of Latvia*), e-pasts/e-mail: fibigaieva@inbox.lv
- Jūlija GABRANOVA** (1978) – Ventspils augstskolas zinātniskā grāda pretendente (*PhD candidate, Ventspils University College*), e-pasts/e-mail: julija.gabranova@gmail.com
- Jurgita GIRČIENE** (*Jurgita Girčienė*, 1968) – *Dr. hum.*, Lietuvas Pedagoģijas universitātes docente (*Dr. hum., Assistant Professor, Lithuanian University of Educational Sciences*), e-pasts/e-mail: jurgag@takas.lt
- Juris GRIGORJEVS** (1966) – *Dr. philol.*, vadošais pētnieks, Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts (*Dr. philol., Senior Researcher, Latvian Language Institute, University of Latvia*), e-pasts/e-mail: jugrig@gmail.com
- Andris HIRŠS** (1986) – *Dr. phil.*, Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieks (*Dr. phil., Researcher, Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia*), e-pasts/e-mail: andris_hirss@inbox.lv
- Ilga JANSONE** (1958) – *Dr. habil. philol.*, Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta direktore, vadošā pētniece (*Dr. habil. philol., Senior Researcher, director, Latvian Language Institute, University of Latvia*), e-pasts/e-mail: ilgajan@lza.lv
- Jurgita JAROSLAVIENE** (*Jurgita Jaroslavienė*, 1976) – *Dr. hum.*, Lietuviešu valodas institūta pētniece (*Dr. hum., Researcher, Institute of the Lithuanian Language*), e-pasts/e-mail: jurgita.jaroslaviene@lki.lt

- =====
- Genovaitė KAČUŠKIENE** (*Genovaitė Kačiuškienė*, 1954) – *Dr. hum.*, Šauļu Universitātes profesore (*Dr. hum., professor, Šiauliai University*), e-pasts/e-mail: geno@splius.lt
- Sandra KALNIŅA** (1960) – Ventspils augstskolas zinātniskā grāda pretendente (*PhD candidate, Ventspils University College*), e-pasts/e-mail: sandra_kalnina@inbox.lv
- Igors KOŠKINS** (1963) – *Dr. philol.*, Latvijas Universitātes profesors (*Dr. philol., professor, University of Latvia*), e-pasts/e-mail: igors.koskins@lu.lv
- Māris KŪLIS** (1985) – *Dr. phil.*, Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieks (*Dr. phil., Researcher, Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia*), e-pasts/e-mail: maris.kulis@gmail.com
- Milda MIKALONĪTE** (*Milda Mikalonytė*, 1993) – Šauļu Universitātes Humanitārās fakultātes bakalaura studiju programmas studente (*undergraduate, Šiauliai University, Faculty of Humanities*), e-pasts/e-mail: milda.mikalonyte@gmail.com
- Malgożata OSTRUVKA** (*Małgorzata Ostrówka*, 1960) – *Dr. philol.*, asistente, Polijas Zinātņu akadēmijas Slāvistikas institūts (*Dr. philol., Research Assistant, Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences*), e-pasts/e-mail: mostrowka@poczta.onet.pl
- Laura RITENBERGA-KINDERE** (1983) – Ventspils augstskolas doktorante (*PhD student, Ventspils University College*), e-pasts/e-mail: laura.ritenberga@gmail.com
- Anitra ROZE** (1971) – *Dr. philol.*, pētniece, Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts (*Dr. philol., Researcher, Latvian Language Institute, University of Latvia*), e-pasts/e-mail: anitraroze@inbox.lv
- Jana TAPERTE** (1986) – *Mg. philol.*, doktorante, zinātniskā asistente, Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts (*Mg. philol., PhD candidate, Research Assistant, Latvian Language Institute, University of Latvia*), e-pasts/e-mail: jana.taperte@gmail.com

LINGUISTICA LETTICA 23
Salikts: LU Latviešu valodas institūtā
Iespiests: SIA "Jelgavas tipogrāfija"
Metiens 250 eks.